Gustaf Ljunggren

Svenska vitterhetens häfder efter Gustaf III:s död. Femte delen

C. W. K. Gleerups förlag, Lund 1895.

– *Läs mer om verket här*

Ytterligare information om upphovsrätt för detta verk finns hos Litteraturbanken:
https://lb.se/författare/LjunggrenG/titlar/SvenskaVitterhetens5/faksimil?om-boken

Permanent länk (URN):
https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lb-lb11648-faksimil

SVENSKA VITTERHETENS HÄFDER

EFTER GUSTAF III:s DÖD.

AF

GUSTAF LJUNGGREN.

FEMTE DELEN.

STRIDEN EMELLAN GAMLA OCH NYA SKOLAN

1815—1821.

MED PORTRÄTTER AF E. TEGNER, E. G. GEIJER OCH P. H. LING.

LUND 1895,
C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG.

GÖTEBORGS UNIVERSITET
LITTERATURVETENSKAPLIGA INSTITUTIONEN
RENSTRÖMSGATAN 6 412 98 GÖTEBORG

STRIDEN

EMELLAN

GAMLA OCH NYA SKOLAN

1815—1821.

AF

GUSTAF LJUNGGREN.

LUND 1895,
C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG.

LUND 1895.
BERLINGSKA BOKTRYCKERI- OCH STILGJUTERI-AKTIEBOLAGET.

Innehåll.

Sid.

I. **Napoleons fall. Magisterpromotionen i Upsala. Polemik. Anfallet på Leopold. Hofkanslerns ingripande. Poetisk Kalender (1815)** . . . . . 1.
Napoleon återvänder från Elba. Tegnérs dikt "Den vaknade örnen", s. 1. — Atterbom, Palmblad, Sondén, Börjesson, Schröder m. fl. promoveras till filos. magistrar, s. 3. — Kritiker i Lit. Tidn., s. 6. — Polemik i Journalen, s. 9. — Atterboms granskning af Sv. Akad:s Handlingar och 2:dra delen af Leopolds Saml. skrifter, s. 11. — "Epilogen", s. 18. — Hofkanslerns varning och dess följder, s. 22. — Poetisk kalender för 1816. Nordmansharpan. Dikter af Atterbom, Hedborn, Geijer, Börjesson, Zeipel och Arwidsson, s. 29.

II. **Religionsfilosofisk Polemik. Amalia v. Helvig. Tidningspolemik. Poetisk kalender. Religionsfilosofisk Polemik. Iduna (1816)** . . . . . 42.
Tvenne i Lit. Tidn. insända uppsatser om Schellings filosofi, s. 42. — Atterboms svar, som afbrytes, då Amalia v. Helvig kommit till Upsala, s. 44. — Amalia-minnen, s. 55. — Kritik af Leopolds Skrifter I, II, s. 58. — Satiriska dikter och uppsatser i Journalen, s. 60. — Tvisten om *Fouqué*, s. 62. — Scheutz's Shakespeares-öfversättning, s. 64. — Hammarskölds "Ildgnister", s. 65. — Jomsvikingasagan, s. 71. — Andra upplagan af Poet. Kalender för 1812 och 1813, s. 72. — Ödmanns rec. af Hammarskölds "Bref öfver Plotins filos. lärobyggnad", s. 76. — Journalens artikel om religionsbegreppen i vissa nyare skrifter, s. 78. — Atterboms svar, s. 80. — Artiklar af Wallmark, s. 84. — Teol. Fakulteten i Upsala och fosforismen, s. 85. — Atterboms svar fortsättes; men afslutas aldrig, s. 91. — Sjette Iduna-häftet, s. 93.

Sid.

III. **Poetisk Kalender. Aura. Hörbergs Lefvernesbeskrifning. Scheutz. Två Noveller. Fosforism och Katolicism (1817)** . . . . . 96.
Poetisk Kalender för 1817. Atterboms dikter, s. 96. — Dikter af Sondén, Hedborn, Dahlgren, Börjesson, Zeipel, Arwidsson, Gottlund, Euphrosyne, s. 99. — Palmblads novell "Amala", s. 101. — Finska Kalendren "Aura", s. 103. — Journalens angrepp, s. 107. — Hörbergs Lefvernesbeskrifning af Atterbom, s. 108. — Atterbom anträder sin utländska resa, s. 111. — Journalens angrepp och granskning af Hörbergs-biografien, s. 113. — Palmblads svar, s. 116. — Anfallet mot Scheutz, s. 119. — Hammarskölds "Helvin och Ellina", s. 123. — Livijns "Axel Sigfridsson", s. 125. — Fosforism och Katolicism, s. 128.

IV. **Neutrerna (1815—1818)** . . . . . 142.
Tegnérs stämning åren 1815—16. Förslaget att upprätta en Journal, oberoende af båda de literära partierna, s. 142. — Intrycket deraf i fosforistkretsarne, s. 148. — Grafqvädet öfver Elof Tegnér, s. 151. — Wallins neutralitetsförklaring och tal vid Sv. Bibelsällskapets sammankomst 1816, s. 157. — Hagbergs tal vid Bibelsällskapets sammankomst 1817, s. 161. — Stockholms Postens och Wallmarks kritiker, s. 163. — Hagbergs och Tegnérs brefväxling, s. 165. — Tegnérs tal vid reformationsfesten 1817, s. 167. — Pressens omdömen om Tegnérs tal, s. 173. — Geijers tal vid reformationsfesten, s. 185. — Tegnérs dikter i St. Posten 1817, s. 187. — Tegnérs pastorats-ansökningar, s. 188.

V. **Kalendrar. Iduna. Geijer. Nordisk konst. Molbechs Literaturöfversigt. Livijn och Askelöf (1817)** . . . . . 191.
Poetisk Kalender för 1818. Atterboms företal; dikter af Atterbom, Sondén, Euphrosyne, Börjesson, Dahlgren, Zeipel, Arwidsson, Gottlund och Grafström, s. 191. — Palmblads roman "Åreskutan", s. 201. — Bruzelii Kalender för Damer, s. 204. — Iduna. 7:de häftet. Dikter af Tegnér och Afzelius; Geijers "Betraktelser i afseende på de nordiska myternas användande i skön konst", s. 205. — Den af Geijers uppsats framkallade tvisten om Nordisk konst, s. 218. — Molbechs "Kort öfversigt af de serskilta epokerna i Sv. Nationallitteraturens Historia", s. 227. — Livijn och Askelöf utgifva "Lifvet och Döden", s. 232.

Sid.

VI. **Tronskiftet. Carl XII:s festen. Tegnér. Polemik. Kalendrar. Svea. Atterbom.** (1818—1819) . . . . . 235.
Carl XIII:s död och Carl XIV Johans kröning. s. 235. — Hundraårsminnet af Carl XII:s dödsdag, firadt i Upsala, Stockholm och Lund. Geijers och Tegnérs festdikter, s. 237. — Dikter af Tegnér; hans inträdestal i Sv. Akademien 1819, s. 241. — "Halkan" och "Sången" af Tegnér 1819, s. 247. — Lit. Tid:s "Ord och Afsked till Allmänna Journalen", s. 250. — Arwidsson och v. Schröter, medarbetare i Lit. Tid. 1818—19, s. 253. — Poet. Kalender för 1819. Grafström, Zeipel, Dahlgren, Börjesson, Arwidsson, Afzelius, Palmblads "Holmen i sjön Dall", s. 255. — Kalender för Damer (1819). Borgström, m. fl., Fryxells "Brott och Försoning", s. 263. — Kalendren "Aura", s. 264. — Svea. Geijers afhandling: "Feodalism och republikanism", s. 266. — Atterboms resa till Tyskland och Italien 1817—1818, s. 269.

VII. **Hammarsköld.** (1819) . . . . . 278.
Hammarskölds stridslust, s. 278. — Första delen af "Svenska Vitterheten"; Wallmarks granskning. Hammarskölds "Allmänna Journalistens Hederskrans", s. 282. — Andra delen af "Svenska Vitterheten", s. 286. — Lit. Tid:s granskning af första delen. Protester af Törneblad och Lidbeck, s. 288. — Lit. Tid:s granskning af andra delen. Hammarskölds "Påminnelser", s. 293. — Sondéns omarbetning af "Svenska Vitterheten" 1837. Arbetets förtjenster, s. 297. — Hammarskölds "Stridsfrågan i vår literatur"; angrepp mot neutrerna. Anmärkningar mot denna broschyr, s. 301 — Tidningsfejd rörande B. Höijer, s. 307. — Hammarskölds "Svenska Folksagor", s. 309. — Hammarskölds "Grekiska Språklära"; Tegnérs kritik. Hammarskölds "Historisk-kritisk förklaring"; Tegnérs svar, s. 310. — Hammarskölds täflingsskrift i Vitt. Hist. och Antiq. Akademien, s. 313.

VIII. **Wallin och Svenska Psalmboken** (1809—1819) . . . . 316.
Åtgärder till förbättrande af 1695 års psalmbok 1756, 1761, 1793. Wallins och Chorœi psalmhäften 1807, 1809, s. 316. — Psalmboksförslaget 1810. Ny kommitté 1811, s. 320. — Geijers "Försök till Psalmer". Hedborns Psalmhäfte. Franzéns och Wallins "Profpsalmer", två häften

Sid.

(1812—13), s. 325. — Psalmbokskommiténs "Förslag till förbättrade kyrkosånger 1814, s. 329. — Wallins "Förslag till "Svensk Psalmbok" 1816. Närmare granskning deraf 1817, 1818. Sanktionerad 1819, s. 332. — Omdömen om den nya Psalmboken. s. 336. — Wallin såsom predikant och andlig talare, s. 338. — Wallin domprost i Vesterås och sedan Pastor Primarius i Stockholm, s. 341.

IX. **Kalendrar. Vitalis. Nicander.** (1820) . . . . . 343.
Atterbom, kronprinsens lärare i tyska (1819—20), s. 343. — Poetisk Kalender för 1820. Atterboms dikter och olika omdömen om dem; Zeipel, Hedborn, Grafström, Euphrosyne, Arwidsson, Afzelius, Geijer, Sondén m. fl., s. 344. — Kalender för Damer; Borgström, Fryxell, *Vitalis*, *Nicander*, s. 357. — Vitalis' "Senare Dikter", I och II, s. 368. — Nicanders "Runesvärdet", s. 373.

X. **Carl Fredrik Dahlgren. Första Markallsnatten. Franzéns polemik.** (1820) . . . . . 381.
Carl Fr. Dahlgren, s. 381. — Novellen "Aurora", s. 383. — Manhemsförbundet. Gröna Rutan. "Mollbergs Epistlar", s. 386. — "Molnskyarne", s. 390. — "Markalls Sömnlösa nätter". Första natten, s. 392. — Omdömen i enskilda bref och i pressen, s. 400. — Polemiska dikter och uppsatser i Allm. Journalen och Anmärkaren, s. 407. — Hammarskölds granskning af Fru Lenngrens skaldeförsök. Franzéns antikritik. Palmblads svar, s. 413.

XI. **Tegnérs Epilog. Iduna och Frithiofs-sångerna. Nattvardsbarnen** . . . . . 420.
Tegnérs "Epilog vid magisterpromotionen i Lund 1820". s. 420. — Tegnérs dikter i åttonde Iduna-häftet. De först tryckta Frithiofs-sångerna, s. 423. — Geijers afhandling "Om Historiens nytta, s. 426. — Intrycket af Frithiofssångerna. Atterboms granskning af Iduna-häftet, s. 427. — Märkliga yttranden af Atterbom i denna granskning, s. 432. — Tegnérs "Nattvardsbarnen". Franzéns kritik i St. Posten; Hammarskölds och Palmblads i Sv. Lit. Tid., s. 435.

XII. **Poetisk Kalender. Fridsropet. Andra Markallsnatten. Polemik. Stridens slut.** (1820—1821) . . . . . 442.
Poetisk Kalender för år 1821. Zeipel och hans dikt, "Korpen och Phenix"; Grafström, Euphrosyne, Sondén,

Sid.

Arwidsson, Gumælius, Rydquist; Atterboms "Recensionsblommor" och "Fridsropet", s. 442. — Atterbom i Stockholm, s. 453. — Intrycket af Atterboms "Fridsrop", s. 454. — Andra Markallsnatten, s. 459. — Pressens omdöme, s. 463. — Wallmarks, Hans Järtas och Vitalis' polemiska uppsatser mot fosforisterna, s. 465. — Palmblads och Vitalis' fejd, s. 469. — Två artiklar af Wallmark samt hans broschyr: "Försök att upplysa publiken om föremålet och beskaffenheten af den elfvaåriga tvisten inom vår literatur", s. 472. — Lit. Tid:s "Öfversigt af Sverges nuvarande Dagbladsliteratur", s. 478.

XIII. Geijers "Thorild". Hammarsköld. Opoetisk Kalender. Svea. (1820—1821) . . . . . 483.
Geijers "Thorild. Tillika en filosofisk eller ofilosofisk bekännelse", s. 483. — Åtal mot Geijer: juryns frikännande, s. 485. — Hammarskölds kritik af broschyren och Geijers svar, s. 493 — "Hermes" af Hammarsköld och Almquist, s. 496. — Hammarskölds "Sju timmar på Fittja", s. 499. — Hans afhandling om det filosofiska studiet i Sverige, s. 501. — "Opoetisk Kalender för poetiskt folk", Vinterhäftet; Dahlgren, Euphrosyne, Hammarsköld, Sondén, Livijn, Almquist, s. 502. — Svea, s. 509.

XIV. Leopold (1815—1829) . . . . . 511.
Leopolds verksamhet och hälsotillstånd 1815—1819, s. 511. — Blind 1820, s. 516. — Franzéns dikt "Thorild till Leopold" och Hammarskölds "Svar till Thorild från hans korrespondent", s. 518. — Tegnérs tillegnan af "Axel", s. 521. — Fjerde, femte och sjette delarne af Leopolds "Saml. Skrifter", s. 523. — Aftonsamqvämen i hans bostad. Hans sjuttionde födelsedag, s. 525. — Försoningen med Atterbom, s. 527. — Leopolds hustrus och hans egen död 1829, s. 529. — Atterboms kritik af Leopolds Saml. Skrifter IV—V, s. 531.

XV. Franzén. Ling. Skjöldebrand. (1815—1821) . . . . . 536.
Franzéns verksamhet som lyrisk skald åren 1815—1821, s. 536. — "Gustaf Adolf i Tyskland. Episka fragmenter", s. 539. — Ling. "Asarne", s. 544. — Lyriska Dikter, s. 550. — Yttrande om Ling af A. J. Arwidsson, s. 551. — "Riksdagen 1527", s. 552. — Två dikter, s. 556. — "Den heliga Birgitta", s. 558. — "Engelbrekt Engelbrekt-

Sid.

son", s. 562. — "Engelbrekt" af Åkerhjelm och "Engelbrekt" af Nettelblad, s. 565. — Lings "Eddornas Sinnebildslära", s. 567. — Skjöldebrands "Odin", s. 569.

XVI. **Grafström. Beskow. Börjesson. (1815—1821)** . . . 576.
Grafström. Dikter i St. Posten och Poetisk kalender, s. 576. — Uppsatsen om Sergell, s. 579. — Förhållande till Fosforisterna och Neutrerna, sid. 580. — Måg till Franzén, sid. 582. — *Beskow.* Studenttid, sid. 583. — "Vitterhetsförsök", 2 häften, s. 585. — Utländsk resa. Medlem af Götiska förbundet, s. 588. — *Börjesson.* Skol- och universitetsstudier, sid. 589. — Prestvigd 1816, sid. 591. — "Skapelsen i Sånger", s. 592.

XVII. **Pristagare i Svenska Akademien och andra Vitterhetsidkare. (1815—1821)** . . . . . 596.
Pristagare i vältalighet: *C. A. Agardh, Josef Wallin, J. P. Theorell, L. M. Enberg, E. S. Ödmann* och *J. A. Wînbom,* s. 596. — Pristagare i poesi: *C. J. v. Becker,* s. 598. — *David Aspelin,* s. 601. — *C. E. Bexell,* s. 604. — *Anders Lindeberg,* s. 605. — Andra vitterhetsidkare: *G. H. Thomée,* s. 610. — *Christina Ulr. Charl. Cronhjelm,* s. 613. — *Catharina Christina Uddén,* s. 617.

XVIII. **Dramatisk Literatur. (1809—1821)** . . . . . 621.
David Schulz v. Schulzenheim, s. 623. — *Wilhelm v. Rosenheim,* s. 624. — Tillfällighetspjesen "Föreningen", s. 626. — *Mårten Altén,* s. 627. — *Maria Dorothea Altén,* s. 628. — *Erik Lilljestjelke,* s. 629. — *D. Sandberg,* s. 630. — *Johan Svedér,* s. 631. — *Zacharias Strindberg,* s. 632. — *Ch. v. Stauden,* s. 633. — *S. Hedin,* s. 634. — *Christopher Dan. Bunth,* s. 635. — *Joh. Fr. Edman,* s. 638.

Bilaga till IV Delen. Kap. 9. *Madam Staël och Leopold* . . 640.

I.

NAPOLEONS FALL.

MAGISTERPROMOTIONEN I UPSALA.

POLEMIK. ANFALLET PÅ LEOPOLD.

HOFKANSLERNS INGRIPANDE.

POETISK KALENDER.

1815.

Napoleon hade blifvit störtad och i början af Maj 1814 begifvit sig till den honom anvisade ön Elba. De allierade makterna hade d. 1 Nov. s. å. sammanträdt till en kongress i Wien samt voro som bäst sysselsatta att tvista om bytets fördelning, då underrättelse inlopp, att den fruktade lemnat Elba och d. 1 Mars 1815 landstigit på fransk jord. Inom tjugo dagar var han åter Frankrikes herskare. Nu återställdes enigheten på Wienerkongressen. Napoleon förklarades fågelfri, och de allierades härskaror sammandrogos.

Tegnér gaf luft åt sin hänryckning öfver Napoleons återuppträdande i sången: *"Den vaknade örnen"* [1]).

[1]) Denna sång trycktes först, efter skaldens död, i "Saml. Skrifter" Bd. 3. 1848.

"Hans vinge var skjuten, hans öga var lyckt,
Han sof på sin klippiga ö.
Vi trodde, den väldige sof för att dö;
Se, nu har han vaknat. Kring land och kring sjö.
Han spänner sin kungliga flygt.
— — — — — — — — — — — —

Förskräckelsen flyger kring korparnes här.
Små roffåglar, akten er, hämnarn är när,
Han gör på er delning ett slut.

I sutten så tryggt på Europas lik
Och hackaden bit ifrån bit.
I snattraden dumhet båd' hit och dit:
Att verlden var fri och att korpen var hvit;
Så var edert eviga skrik.
— — — — — — — — — — — —

Flyg, kungliga örn, som du fordom var van,
Din segerflygt, flyg ännu den,
Att småkräken darra på tronen igen,
Och hvem, som fått vingar till flygt, sträcker än
Mot solen, mot solen sin ban".

Här svek dock siargåfvan skalden. Efter några förutgående framgångar, afgjordes Napoleons öde vid Waterloo d. 18 Juni s. å.; och d. 7 Aug. afördes han på en engelsk fregatt till St. Helena. Fosforisterna delade icke Tegnérs uppfattning; men i de för oss tillgängliga brefsamlingar hafva vi icke funnit denna tilldragelse synnerligen vidrörd [2]). Åt hvad håll Atterboms sympatier gingo, synes af en hans

[2]) Geijer skref till Adlerbeth d. 28 Mars: "Hvad tycks om Napoleon? Det är skrifvet, att han skall sluta som en äfventyrare, såsom han började". I bref till Livijn, af d. 6 April, sade sig Hammarsköld, liksom Palmblad, tro det värsta af Napoleons seger, och berättade, att "Köpenhamnarne illuminerat för att fira Napoleons lyckliga återkomst". Törneblad åter skref till Hammarsköld: "Napoleon skall ha fått besatt stryk . . . Om detta är sant, mån tro, det är bra? *Nescio*". ($^{30}/_{6}$).

skrifvelse till Hammarsköld af d. 13 Jan.; med anledning af ett bref från vännen grefve v. Gröben [3]), förklarar han sig i detta hafva igenkänt "vår ädle väns gudalika själ, hans glada religiositet, hans ridderliga lynne och hans nu triumferande kärlek till fäderneslandet", hvarefter han tillägger:

"Man ser, att Fouqué hållit ord och tagit sin riddarsabel från väggen. Hvad detta folk ändå har för en Stimmung! Och våra landsmän! . . . ah, *meminisse pudet!* Dock, man måste friskt arbeta på deras bildning, och låta Gud sörja för resten. Vore jag blott öfver dessa slafveckor".

Med uttrycket "slafveckor" syftade han på förberedelserna till den stundande filos.-kandidat-examen och de deraf föranledda täta tentamina, hvilka under årets första månader nästan uteslutande togo hans tid i anspråk. Den 3 Mars kunde dock Schröder till Hammarsköld inrapportera:

"Nästa Onsdag (d. 8 Mars) kl. 12 f. m. får du i ditt sinne helsa bröderna Atterbom och Palmblad som Filos. Kandidater. Efter det steget, hvad vill den ograduerade, all akademisk lärdom hatande Wallmark säga? Äfven, sanningen att säga, böra den nyvaknade Svenska literaturens vänner, samt och synnerligen, upprigtigt glädjas, såsom öfver en vunnen seger, att deras begge *martyrer* erhålla den akademiska lärdomens Magna Charta".

De båda "martyrerna" hade sina hufvudbetyg i de filologiska och filosofiska disciplinerna; deremot hade de inga betyg i de matematiska och naturvetenskapliga ämnena, utom i botanik, der båda blefvo adproberade [4]); man skulle kan-

[3]) Se IV. s. 423 not. 2.

[4]) Atterbom hade: *Laudatur* i Th. och Pr. Filosofi, Estetik och Statistik; *Cum laude* i Latin, Grekiska och Historia; *Non sine laude* i Orientalspråk; *Adprobatur* i Botanik. Palmblad hade: *Laudatur* i Th. Filosofi, Estetik och Statistik; *Cum laude* i Pr. Filosofi och Grekiska; *Non sine laude* i Latin; *Adprobatur* i Botanik, Historia och Orientalspråk. I Fysik o. Kemi hade båda *facillime admittitur* och i Astronomi och Matematik *facile admittitur*.

ske tro, att för naturfilosofer vore naturkännedom nödig; men exakt kunskap om naturföreteelserna ansågs öfverflödig, då man i systemet hade en osviklig princip för deras uppfattande och bedömande [5]). Fullt belåten med de erhållna betygen var dock ingen af dem [6]). Men så mycket nöjdare voro båda med examensstudiernas afslutning. "Emellertid är nu", skref Atterbom, "skolpojktiden förbi för evigt! En ohämmad bana för ädlare verksamhet öppnar sig". Under vårterminen var han strängt upptagen af arbete på sin latinska gradualafhandling, och för denna fick så väl arbetet för Lit. Tid., som andra hvarann korsande planer — s. s. utgifvandet af hans skaldestycken, fulländandet af "Fågel Blå" m. m. — stå tillbaka. Hans helsotillstånd var icke heller godt; och tankarne på framtiden väckte hans bekymmer. En erbjuden kondition i Stockholm afslog han. En kort tid tänkte han att blifva prest och taga teologie kandidatexamen, men han afskräcktes af "den förfärliga massan af Hebreiska och annat dylikt, som hör dit". Så uppstod planen att bli docent i estetik, men dessvärre låg ut-

---

[5]) Jfr IV. s. 331 not. 1. — I en uppsats "Ueber Aufgabe und Ziel der Naturerklärung" skrifver Dr. Edmund Kœnig: "Darüber ist jetzt niemand, sei er Naturforscher oder Philosoph, im Zweifel, dass die Grundlage für die Erkenntniss der Natur nur die in der Erfahrung gegebenen Thatsachen bilden können, und dass jede vermeintliche Ableitung des Inhalts und Wesens der Wirklichkeit aus höhern Begriffen, wie sie Schelling und Hegel versuchten, nicht einmal den Werth einer Hypothese hat, sondern wissenschaftlich werthlos ist". (Unsere Zeit 1889. I. s. 353).

[6]) Atterbom var missnöjd deröfver, att Fant ej gifvit honom Laudatur i Historia, "ehuru han sagt, att han visste, att det var mitt hufvudämne" ($^{14}/_{3}$). Och Palmblad skref: "Jag är en mäkta stor filosof, en medelmåttig grek, och mina kemiska studier, som räckt två dagar, ha lyckats bättre, än mina historiska, som jag i 15, 16 år idkat med vedermöda och besvär" ($^{10}/_{3}$).

sigten till en profession i ett aflägset fjerran. Under intrycket af sitt djupa missmod, utbrister han, i ett bref till Hammarsköld:

> "Hvad jag med säkerhet förutser, är, att Svenska poesien har af mitt lif ej mycket att vänta. Jag beder dagligen till Gud, att han snart måtte uppväcka en annan, som har ett mäktigare bröst, en fullare stämma och ett gladare lif, än mitt öde bestämt mig. Också skall en sådan ej länge uteblifva; och om han någongång nämner mitt namn, ej utan rörelse, så skall mullen då trycka mig lättare — men hvart tager jag vägen! Jag har ännu för mycket egoism och för litet religion, det är hufvudsaken". ($^{18}/_{4}$) [7]).

Som skald var han under denna tid föga fruktbar. I anledning af den återställda freden samt Sveriges och Norges förening anställdes i början af detta år fester öfver hela landet. I Upsala firades en sådan d. 13 och 14 Febr. Atterbom erhöll då af konsistorium förtroendet att sätta ord till en af Hæffner komponerad melodi, eller, såsom Palmblad uttryckte sig, författa "en akademisk sång om kronprinsen, inrättad för pukor" ($^{25}/_{2}$). Sången handlar dock icke om kronprinsen, utan blef en "*Choral*", såsom ock benämningen angifver, och mottogs af vännerna med mycket bifall, men hör ingalunda till Atterboms bättre stycken. Af ett hans bref till Hammarsköld synes det som om Atterbom äfven tänkt skrifva en dikt vid promotionen, men ingen sådan känna vi till. Promotionen egde rum d. 15 Juni; och bland de 72 promoverade voro äfven fosforisterna Sondén, Bör-

---

[7]) I ett bref till Hedborn af d. 3 Febr. skrifver han: "Det är förskräckligt att tänka på: vi äro nu sannolikt på kulminationspunkten af vår lifstid (jag är nu 25 år!!!), och hvad reelt, hvad odödligt hafva vi ännu uträttat? Huru många glada ögonblick kunna vi erinra oss? Och hafva vi hädanefter alls några att vänta?"

jesson och J. H. Schröder. Promotionspredikan hölls af Hedborn [8]).

Under tiden fortgick Literaturtidningen. Palmblad skref de förut omtalade kritikerna öfver Ödmanns öfversättning af Matthei Evangelium och Lings "Gylfe"; Schwerin granskade "Landtbruks Akademiens Annaler"; och den 4 Mars lästes i tidningen den, såsom Schröder triumferande förkunnade, "första recensionen i naturalhistoria" [9]). Men för öfrigt var det Hammarsköld, som till större delen fylde spalterna, och bland hans recensioner är den om "Förslag till förbättrade kyrkosånger" den vidlyftigaste, ty den ingick i 13 nummer och kallades, med rätta, af Palmblad den "gigantiska"; om den samma skref han sjelf till Schröder: "Den dumme Ödmann skall deraf få se, att jag lika så litet är Wallins patron som någon annans; men att jag är entusiastiskt intagen för allt hvad rätt är, det må sägas af hvem som helst" [1]). — Såsom vanligt, voro omdömena om samma arbete något divergerande i Lit. Tid. och i Journalen; men nu, som förut, var den förra försigtig, när det gälde arbeten af tvifvelaktigt värde, hvilka kunde föras under Nya skolans rubrik. Ett sådant var M. Sturtzenbeckers "Några delar af Naturkun-

[8]) Schröder berättar triumferande, i bref till Hammarsköld, att Hedborn blifvit af kandidaterna, med 42 röster mot 12, utsedd till predikant, och tillägger: "Du ser att vår sak segrar, så fort den har segrar att göra". ($^5/_5$). — Bland de nya magistrarne finner man äfven namnen: G. W. Gumælius, Chr. Er. Fahlcrantz, A. A. Grafström, C. J. L. Almquist och C. G. Rogberg.

[9]) En recension af Marklin öfver Falléns "Hymenoptera". (Schröder till Hammarsköld).

[1]) Bland öfriga af honom granskade arbeten nämna vi Lindfors' "Handbok i romerska antiquiteterna" och Münschers "Lärobok i kristna kyrkohistorien". En artikel: "Anmärkningar vid Kongl. Sv. Konstakademiens Exposition", invecklade honom i polemik med någon missnöjd konstnär.

nigheten på ett alldeles nytt sätt betraktade", "Allm. Journalen" förklarade, att det var en produkt af naturfilosofien och uppvisade flere dess löjligheter (n:r 196—9); hvaremot Lit. Tidningen tillerkände det en viss qvickhet, men intet vetenskapligt värde. Mera välvilligt, ehuru ock något reserveradt, bedömde sistnämnda tidning Cederschiölds "Journal för Animal Magnetism", i hvars förstal förf. uttalar den förhoppning, att den tyska naturfilosofien, som sprider ett nytt ljus öfver naturen, skall gifva den svenska allmänheten upplysture begrepp om den animala magnetismen. En insändare i Journalen framställde deremot åtskilliga anmärkningar och uttalade den önskan, att inga andra måtte befatta sig med denna sak, än "grundliga, fördomsfria och skarpsynte män, som tillika äro begåfvade med den sällsynta talangen, att kunna förelägga naturen frågor, riktigt uppfatta och förstå dess svar — och deraf draga säkra och bindande slutföljder" (n:r 136—7). Cederschöld svarade med häftighet och skärpa i St.-Posten (232—5).

Men nog märktes på ett och annat, att redaktionsarbetet under årets första hälft gick något trögt. Akad. adjunkten i Lund David Munck af Rosenschöld hade vid ett prestmöte i Lund d. 21 Sept. 1814 hållit ett tal, hvilket behandlade Schellingska filosofiens oförenlighet med kristendomen, och i hvilket han förklarade, att Schelling gjorde Gud till natur och naturen till Gud, hvadan hans system ovedersägligen vore en *"fin panteism"*, stridande mot kristna grundsatser; deremot hade man med orätt beskylt Schelling för den *grofva* panteism, som utmärker Spinozas system. Talet utkom tryckt 1815 och afvaktades med stor nyfikenhet af Schellingianerna i Upsala. Palmblad berättade ($^{27}/_{2}$), att erkebiskopen fått ett exemplar, att alla teologerna läst det, och att Ödmann nu

frågade alla: "Är herren nu längre Schellingian, sedan Schelling blifvit katolik[2]) och herren läst Rosenschölds tal?" Geijer skulle, enligt Palmblads uppgift, vara "den ende af de unga", som läst det. Men så var icke förhållandet, ty d. 28 Mars ber Geijer Adlerbeth skaffa honom detta tal, hvilket han "som hastigast" sett hos erkebiskopen och funnit, att han deri blifvit nämnd och anfallen. Man finner af samma bref, att talet väckt uppseende bland presterskapet i Stockholm. Den 30 Mars hade Palmblad läst detsamma och lemnat det "i den lärde och vittre Geijers händer"; denne skulle besörja ett tjenligt svar. Hammarsköld, som meddelat, att Rosenschöld hämtat sina inkast ur Grundtvigs "Gienmæle" [3]), blef af Palmblad ombedd att skaffa denna skrift, så att Geijer kunde på samma gång "krossa den svenske snushanen och den danske fantasten". ($^3/_4$). Äfven Atterbom, som liknade R:s tal vid Polyfems "Antifilosofiska Blanksmörja", "såväl med afseende på tendens och komposition, som den blanka *Lundiska* elegansen", bad att snart få "Gienmælet", ty "mannen måste bli eftertryckligt svarad". ($^{15}/_4$). Men trots detta lifliga intresse, uteblef svar tillsvidare.

Geijer, hvilken man antog skola utföra straffscenen, hade nemligen vid denna tid helt annat att bestyra. Professor Fant hade, med lästerminens ingång, erhållit tjenstledighet och Geijer fått förordnande att föreslå den historiska professionen. Måndagen d. 6 Mars började han sina före-

---

[2]) Uppgiften förekommer i Rosenschölds tal, men är ogrundad.

[3]) Härmed menas en stridsskrift af Grundtvig mot H. C. Ørsted och Molbech: "*Imod den lille Anklager, det er Prof. H. C. Ørsted, med Beviis for, at Schellings Philosophie er uchristelig, ugudelig og løgnagtig*" (1815).

läsningar, hvilka fortsattes under starkt tillopp af åhörare [4]). En af dessa åhörare, f. d. envoyeen, frih. d'Albedyhll, yttrar i bref till Hammarsköld, att Geijers historiska undervisning är "högst intressant, och sådan, att den väl ännu aldrig blifvit gifven från någon kateder i Sverige". ($^{23}/_{10}$).

"Journalen" innehöll under vårterminen och sommaren ett par mot den nya skolan rigtade artiklar. Den ena af dessa utgjordes af en, ur "Morgenblatt" hemtad, satirisk uppsats af Jean Paul, hvilken hade till öfverskrift: "Öfvertygande skäl och bevis hvarföre ynglingar nu för tiden hafva rätt att vänta den vördnad af ålderdomen, som denna förut fordrat af dem". Det heter deri på ett ställe:

> "Vår litteratur uppvisar också verkligen unga män, förträffliga får, hvilka ännu drypa af det systems vatten (Schaf-wasser), hvari de blifvit uppammade, och som, vill Gud, i afvaktan på horn, stöta efter allt, efter Kant som efter Jacobi" (n:r 64, 65, 67, 73) [5]).

Den andra artikeln var författad af docenten i naturrätt, L. M. Enberg, och hade till titel: *Om den nyaste Filosofien*. Han vände sig förnämligast mot det charlataneri, som bedrefs med den moderna filosofiska terminologien, klandrande, att man trodde sig hafva funnit visdomens djup i obestämda termer — såsom Subjekt-objekt, Intellektuel

---

[4]) Palmblad skref d. 14 Mars, att Geijer läste med "så stor frequens", att folket ej kunde sitta, utan måste stå på gångarne . . . "och äfven fruntimmer äro flitiga åhörarinnor". Atterbom tillade i ett P. S.: "Geijers auditorium är tallöst som sanden i hafvet". — Sjelf skrifver Geijer till J. Adlerbeth d. 28 Mars: "Mina åhörare gå till omkring 250, som är ansenligt i Upsala".

[5]) Jean Paul stod icke längre i anseende hos romantikerna. Palmblad skrifver d. 7 Nov. 1815, att Jean Paul i nyaste upplagan af sin "Estetik" icke nämner Fouqué och utfar mot Novalis; han tilllägger: "Denne man begynner redan ligga af sig, som det så lätt händer teoretici".

åskådning, Jaghet, Absoluta m. fl. —, dem man hvarken sjelf begrep eller kunde göra begripliga för andra, men, med tillhjelp af hvilka, man, i sin öfvermodiga inbillning, påstod sig kunna förklara det oförklarliga: Guds väsende, djupet af hans fullkomlighet, sättet hvarpå han bildat verlden, det oändligas förhållande till det ändliga m. m. Filosofien, säges det, består "ej uti att veta allt, utan deruti, att man ej tror sig veta det man icke vet, såsom Sokrates lärde". (N:r 62—63).

Stjernstolpe skref i "Journalen" en rätt qvick dikt, "De moderna själarne"; rigtad mot de unga filosoferna, samt en annan dikt, "Adonis", deri han skildrar, huru Diana hetsar vildsvinet mot Veneris älskare; om detta vilddjur heter det:

"Ett sådant svin knappt alstras kan
Af nya estetiken,
Man säkert ej dess like fann
I alla jordens riken;
Hvar huggtand egde mera kraft
Än alla recensenter haft,
Som hittills skådat dagen.

Liksom ett nykläckt kraftgeni
Ses in på banan rusa,
Och med karfunkel-poesi
Vill häxa och förtjusa;
Så detta grymma vildsvin lopp
Med krumsprång och med många hopp
Kring Libanonska skogen".

Men dessa och dylika angrepp läto red:ne af Lit. Tid. passera oanmärkta. Först under höstterminen, då de, efter sommarferiernas hvila, åter sammanträffade i Upsala, började de att gå anfallsvis till väga. Och Atterbom var den, som nu höjde stridsropet.

Han hade, såsom vi förut nämnt (IV. s. 525), i slutet af April 1814 påbörjat en granskning utaf tvenne då utkomna delar af Sv. Akad:s Handlingar, och dervid uteslutande dröjt vid Geijers prisbelönta täflingsskrift. I bref omnämner han visserligen, att han ämnade fortsätta och afsluta denna granskning. Men först på våren 1815 tyckes han hafva ånyo upptagit arbetet derå. Den 15 April förmäler han nemligen, att recensionen vore "ungefärligen" fullbordad, samt att "förespråket ... är barskt och lämpadt till tidens krigiska skick". Men redan tre dagar senare låter det annorlunda [6]); och först i medlet af Oktober, således efter 17 månader, syntes denna fortsättning i Lit. Tid.

Under tiden hade i bokhandeln utkommit den nya upplagans andra del af *Leopolds Samlade Skrifter*. Den 10 Okt. skrifver Palmblad: "Leopold hafva vi nyss fått. Har du sett, att Poet. Kalender är citerad, och åtskilliga poetiska epigram applicerade. Nu är det beslutadt, att Atterbom och jag tillsamman skola gripa oss an med den tråkiga karlen. Ett dödande och tidspillande arbete!" Denna del innehåller endast lyriska dikter, nemligen dels de i äldre upplagan förekommande, dels några sedermera skrifna, för hvilka vi i det föregående hafva redogjort; härtill komma några nya skaldebref och epigram. Båda de förut omtalade, mot nya skolan rigtade dikterna, "Mina nya rum" och "Den nya kolonien" äro här intagna, och till dem äro fogade

---

[6]) Han skrifver d. 18 April: "Jag har ännu ej recensionen öfver Svenska Akademien alldeles färdig. Det är ej underligt; ty när jag varpat ur mig 6 à 7 perioder, så tvinga smärtor i hufvud, ögon och mage mig att lägga bort pennan för den dagen". Den 2 Juni säger han, att han före sin afresa skulle afsluta recensionen, hvilken allt sedan början af April legat *á peu près* färdig.

tvenne andra i samma syfte: "*Hatten* (efter tyskan)" en något uttänjd, men delvis qvick satir, syftande på den nya filosofien, samt "*Gubbens afsked,* efter Voltaire"; i den senare dikten finnas inflickade följande rader, dem Palmblad afsåg med sitt yttrande, att Poet. Kal. blifvit citerad:

"Jag har ej egt som Ni, kanhända,
Den storpoetiska talang,
Att föda mörjor utan ända,
Af bildverk utan sammanhang;
Har ej förstått att göra *Jorden*
Till en *omätelig Tulpan,*
Och dagens bloss till dess *Sultan;*
Den forna storheten i Norden
Är ej hos mig, (det tillstås med)
Nog luden och nog axelbred. —
Fördra'n dock, fast ej nog figurligt,
Mitt lilla franska rimmeri;
Och hvarest mening fins deri,
Tillegnen felet, helt naturligt,
Åt ringheten af mitt geni".

Af epigrammen äro endast tvenne polemiska: *Svårigheten* [7]) och *Röster till Apollo* [8]). Då denna nya del af Leo-

---

[7]) "Jag hör att mina vers siffleras
Af våra unga snillens flock:
Sifflera kunde jag väl ock;
Det värsta är att läsa deras".

[8]) *1:a kören.*

"Apollo, hägna vårt parti!
Gör verlden snart ur bojan fri
Af hvarje gammal pröfvad lära!
Låt Nonsens hållas för geni,
Och Sofistik och Svärmeri
Bli titlar till den Vises ära!

2:dra kören.

Apollo, hör dem ej deri!
Vänd af ett nesligt barbari;

polds "Skrifter" kom till Upsala, var Atterboms nyssnämnda recension redan lagd under pressen; men förf. har dock här och der inskjutit tillägg för att gifva uttryck åt den harm, Leopold hos honom framkallat, och hela sista afdelningen är tydligen skrifven, eller omskrifven, under intrycket af denna harm. Redan i en inledande not förklarar Atterbom, att han dröjt med fortsättningen, bland annat derföre, att han känt det obehagligt "att synas *söka* kollision med ett visst parti, hvars numera oskadliga tillvarelse föga kan väcka någon polemisk uppmärksamhet"; men att han gifvit vika för "ofta upprepade anmaningar". Samma förnämt öfverlägsna ton stämplar hela recensionen, som för öfrigt är mycket betecknande för Atterboms stämning och sinnesart vid denna tid, då han gjorde till sin uppgift, att, från sin upphöjda filosofiska ståndpunkt, upplysa och vägleda en okunnig allmänhet [9]).

Han vände sig först mot den framstälda anmärkningen, att den nästlidne år införda början af recensionen knappt vidrört Akademiens Handlingar, utan varit en lös kedja af betraktelser öfver Inbillningskraft, Förstånd, Katolicism, Svedenborg m.

Och lemna, för din egen ära,
En smula qvar, det bedje vi,
Af ljus i Filosofens lära
Och mening i vår poesi".

[9]) Rätt roligt ger Schröder i ett bref uttryck åt fosforisternas uppfattning af den närmast äldre generationen. Med anledning af en insänd artikel mot recensionen af Hänleins "Inledning" till Nya testamentet (s. o. IV. s. 516) skrifver han till Hammarsköld, att ins. "synes vara Red:s bemödanden för en solidare bildning mycket tillgifven, såsom han sjelf också yttrar. Anmärkningarne vittna om en viss *half*kunskap. En sådan råder nästan bland alla, som på 1790—1809-talet fullbordat sin bildning, hvarur de sedan ej rå med att lyfta sig, oaktadt läsning och god vilja". ($^{18}/_{4}$ 15).

m.; och till svar derå påpekade han, att man kunde recensera på två sätt. Antingen kunde man summariskt registrera en boks innehåll, göra anmärkningar dervid och så sluta med en bannstråle eller en vigvattensstänkning. Eller ock "analytiserar" man "sitt föremål blott i stora massor och sysselsätter sig mera med grundbegreppet af Förf:s behandling, än med sjelfva det enskilda" deri. Då är kritiken "filosofiens anda, som *ordnar* literaturens mångfaldiga och till utseendet olikartade elementer". I öfverensstämmelse med denna uppfattning af sitt kritiska värf upptog nu Atterbom mångahanda ämnen, som med det recenserade stodo i bra ringa sammanhang, dervid oftast inhöljande dem i en barbarisk terminologi, hvars täta slöja gjorde dem nära ofattliga.

Sin granskning började han med fortsättning af redogörelsen för den Geijerska prisskriften. Då han här kom att nämna Kant, begagnade han tillfället att göra ett utfall mot Leopold [1]), och, på tal om menniskans religiösa uppfostran, utvecklade han sina åsigter om förhållandet emellan

---

[1]) Det heter, att då halfmenskligheten, likgiltigheten och lätjan inbillar sig, "att Kant bevisat omöjligheten af all insigt i det enda, som för filosofien och dess vänner (enligt vår öfvertygelse) lönar mödan att veta: så tycker den sig ha vatten på sin qvarn, och fördristar sig så mycket mer, att med en viss löjlig förnämhet nedse på oss andra förirrade grubblare. Det är i denna angenäma sinnesstämning, som man sätter sig ned på sin stol, sträcker sig ett par gånger rätt behagligt, och under tacksägelser till Gud, att man icke är lik andra menniskor, tillverkar allahanda antifilosofiska putsmakerier. Har man i sin ungdom händelsevis lärt sig den ädla rimkonsten, så skrifver man väl ock ihop en och annan liten rimsaga t. ex. om *Kants byxor*, eller om den *absoluta Hatten*. Sådana fulgurationer, tänker man, skola slå tidens hjul i stycken, om det ej vill stanna med sitt oupphörliga brusande. — Man har redan länge sagt, att kanslirådet af Leopold på sin ålderdom roar sig med filosofi. Det synes fast mera troligt, att filosofien roar sig med honom".

filosofi och kristendom [2]). Emellertid förklarade han dock, att belönandet af Geijers tädlingsskrift, så olik Handlingarnes vanliga innehåll, gjorde akademien ära. Akademien hade dessutom redan tvenne män, hvilka förstodo tidens kraf både i poetiskt och religiöst hänseende — Franzén och Wallin —, och man kunde hoppas, att hon skulle snart lära fatta det sanna ändamålet för sin stiftelse.

> "Den Leopoldska blyspiran, som så länge insöfvande hvilat öfver Akademien, bör hädanefter lika litet kunna hindra Sveriges konstdomare, som den hindrar Sveriges läsare, ifrån att mer och mer inträngа i sakens verkliga förhållande".

Sedan han hänvisat till "det långa Betänkandet" i Polyfem — hans eget verk —, hvars ton, af tidens nödvändighet motiverad, han icke nu ville försvara, men som till sina grunder blifvit ovederlagdt, gick han ändtligen öfver till de båda delarnes öfriga innehåll, prisade Oxenstjerna, Tingstadius, A. G. Silverstolpe och Wallin [3]); men klandrade

---

[2]) "Filosofien, äfven i sin högsta fullkomlighet och sin strängaste systematiska utbildning, . . . är dock i sin djupaste hänsigt ingenting annat, än en propedeutik till kristendomen" för alla dem, som icke af ett omedelbart och barnsligt natursinne föras till religion. All farhåga mot filosofien, af religiösa hänsyn, bör försvinna, då den heliga flamman (genom Schellingianismen) nu engång åter är tänd, och med mera kraft, än nånsin. "Den som ej har vingar att fördraga hettan, han blifve derifrån, eller lyse sig sjelf så godt han förmår! Men den, som i sitt hjerta eger en motsvarande eld, den, som har märg i själen och spänning i tanken, han läre först af evangelisten Johannes hvad kristendom är, och sedan läse han Novalis och Böhme, om han dristar se den äkta mysticismen i dess strålande anlete".

[3]) Han finner visserligen den i "Handlingarne" förekommande dikten af Wallin — "Gustaf den Tredje" — praktfull, om än mindre betydande; men berömmer några af hans "Smärre poemer", hvilka ej finnas i "Handlingarne".

Nordin och Edelcrantz. Derefter vidtog en vidlyftig "digression" om poesiens musikaliska beståndsdel, hvarest, på tal om alexandrinen, Franzéns "Emili" samt Leopolds "Eglè och Annette" lofordades. Vidare utvecklade han vidlyftigt, huru den Schellingska identitetsläran fick sin tillämpning på språk och skaldekonst; det är här man får veta, att "det är ej blott en liknelse, att betrakta språket som ett malmartadt ämne; det är planetens allmänna grundegenskap af *metallitet*, som utbildas till förnuftets tonsystem genom menniskans ljudorganer". Man lärer vidare, att

> "menniskan är blomman af jordens metallstam och hennes språk det magnetiska fluidum, som derifrån utströmmar hennes vilja öfver verlden. Om allt språk således är i grunden musik (Naturens öra är af metall, och hvad verldsanden hviskar deruti är *Musik*), behöfva vi då länge söka efter den art af förvandtskap, som gör det till materiell substans för skaldens fantasi" [4]).

---

[4]) I Journalen 1816 n:r 6 är intaget ett utdrag ur denna artikel och derefter läses följande ur Lunds Weckoblad 1815 n:r 98 hämtade epigrammatiska dikt:

Metalliteten.

"Naturens öra det är af metall,
kling, klingeli, klang!
och språket är endast ett återskall
från Tyskland. Pling, plingeli, plang!

Filosofens hufvud det är af metall,
kling, klingeli, klang!
en ljudande skälla, ett återskall
från Tyskland. Pling, plingeli, plang".

Man har gissat på Tegnér såsom dess författare; men känner derom ingenting med visshet. Atterbom svarade i Lit. Tid. 1816 s. 41: "Hvad jag sagt om musiken, att den är "verldsandens hviskning i naturens metalliska öra", var naturligtvis icke ämnadt att gälla som en definition. Det är blott ett symboliskt uttryck af musikens väsende".

"Digressionen", som äfven innehöll andra lika märkliga upplysningar[5]), slutade med en förklaring, att densamma icke varit öfverflödig, utan utgjorde en rättvis hyllning åt "Sveriges sanna praktiska prosodister, Kellgren, Wallin och Franzén (den odödlige Lidner icke förgäten)". Sedan fortgick granskningen och vände sin skärpa företrädesvis mot Blom och Wallmark, hvilken sistnämnde afspisades med benämningen "Sveriges Marsyas". Till granskningen anknötos några anmärkningar, som åsyftade visa, att densamma icke kunde stämplas såsom varande förmäten. Och rörande de mot de unga reformatorerna rigtade beskyllningarne för fantasteri, egoism och öfvermod, hette det, att "dessas härolder skaffat

---

[5]) Bland sådana, ur den nya filosofiens grundprincip härledda, satser anföra vi följande:

"Så är ju Cirklen, evighetens sinnebild, just derigenom *cirkel*, att den är på samma gång centrum och periferi; men medelpunkten är ju ingenting annat, än den ideella cirklen; omkretsen ingenting annat, än den realiserade medelpunkten; och om jag i tanken delar periferien i en ändlöshet af punkter, så står jag dock på hvarje punkt i en *radius* af centern".

"Så är t. ex. ögat det animaliskt organiserade ljuset; men ljusstrålen är naturens synnerf, och hvarje planetcentrum är ett verldsöga eller en *sol*, genom samma polaritetsförhållande, som gör, att djurögat är för djurvarelsen centralsätet af hjernans irradiationer".

"Så är i näsan luktsinnet organiseradt, och detta sinne är en individuation af luftens grundqvalitet eller Urelektrismen".

"När konstnären i marmorn bildar en Venus eller en Laokoon, så uppfattar marmorns cohärens genom ursprunglig *consensus* proportionerna af den plastiska cohäsion, som hans fantasi idealiter utbildat i hans formsinne".

"Döden är den högsta animaliska magnetismen, som utvidgar vår individuella *consensus* till en fullständigare harmoni af consensuala sferer".

Den filosofiska utflygt, hvarunder dessa upplysningar meddelas, är föranledd af två till Lit. Tid. insända artiklar, för hvilka vi i nästa kapitel skola redogöra.

dem för många glädtiga ögonblick, för att man skulle önska deras tystnad".

Sista afdelningen af recensionen kallade Schröder "Epilogen" [6]). I den ändras tonen; ty nu skulle Leopold vederbörligen afstraffas. — Den började med en förklaring, att Lit. Tid. icke ville vara en partiskrift. Om Red. åtrådde den småaktiga ära, som kan skördas genom tidningskrig, kunde hon, "med temlig lätthet", omskapa sin tidskrift

> "till en lavastörtning af sardoniskt hån, hvars blixtrande öfvervigt, om icke den svedda Tungusianismen sjelf, åtminstone dess beundrare snart nog öfverrumplades att erkänna. Men denna tidning vore ovärdig att utgifvas vid det yppersta universitetet i Norden, om den ej åsyftade en vidsträcktare omfattning och en ädlare bestämmelse".
>
> Red. sades alltid hafva haft till regel, "att framställa sina tankar ärligt och bestämdt, med bifogade skäl, i ordasätt, som hvarken öfverträda den allmänna höflighetens lagar eller lagen af den aktning, hvilken man är skyldig motsatta meningar, så ofta dessa vittna om samma rena sanningsifver och framställas med samma billighet".

Men omedelbart efter afgifvande af denna förklaring, bryter ovädret lös; och hvad som följer förråder visserligen en varm och liflig entusiasm, men vid sidan deraf en hätskhet, som nära gränsar till ilska. Den sistnämnda framträder alltid då det gäller Leopold. I företalet till andra upplagan af sina skrifter hade denne talat om sin hälsa såsom orsak dertill, att hans vittra produkter icke voro flera till antalet [7]). Med anledning deraf utfar Atterbom mot

---

[6]) Han skref till H—d d. 31 Oct.: "*Epilogen* blir rätt bra och slår spiken på hufvudet". — Artiklen ingår i n:r 41—44.

[7]) Leopold yttrar: "Att de ej äro af större värde, har sin grund i förmågans medelmåtta; att de ej äro af större antal, i en lång och daglig ohälsa. Vid de år och i det tillstånd af lifvet, då gränsen deraf ohöljd och nära visar sig, bör jag ej misstänkas

"den hos våra klassiska författare sanktionerade blygsamhet, som yttrar sig genom ett oupphörligt talande om sig sjelf, och som nyligen bragt en af dem, i företalet till andra upplagan af hans skrifter, att prunka med sin sjuklighet och kokettera med sjelfva döden; vi tro, att den äkta blygsamheten består i en oskrymtad känsla af vördnad för kultur och menskklighet, och att denna känsla icke tillåter den, som eger henne, att utställa sin fysiska personlighet och sina kammarförhållanden till åskådande inför allmänheten; vi tro, att den, som uppträder för att i tryck göra en åsigt offentlig, icke på ett grofvare sätt kan visa allmänheten sitt förakt, än då han med subjektiva grunder vill besticka hennes domsrättighet, eller fordrar, att hon af medlidande för hans person skall sysselsätta sig med hans arbete [8]).

Vidare yttras, att vi "på svenska erhållit åtskilliga sjelfbekännelser", af samma beskaffenhet som Voltaires, "med hvilka man snart i denna tidning kommer att sysselsätta sig"; och derefter tillägges:

"Det är begripligt, att efter en i utsväfningar tillbragt ungdom och på bagateller förspilda mannaår skall man tänka med vämjelse på tiden och med hemskhet på evigheten".

På annat ställe heter det:

---

för fåfängan att, genom denna nya upplaga, hafva hoppats öka, eller ens upplifva det lilla slag af beröm, som kunnat fordom åtfölja något af dessa stycken". Vidare säger han, att "nitet och vördnaden för förnuft och smak skola blifva, fastän röst och hand bindas af plågan, likväl de sista af känslor, som hos mig utslockna". — Vid samma tid skref han till Tegnér: "Lifvet är för mig intet annat, än en tung och pinsam dvala, en sömn, som ej slutar, fast jag är vaken . . . Det är en half död eller, rättare sagdt, en mestadelen fullbordad, som endast lemnat qvar känslan af att jag icke mera lefver". ($^{27}/_{2}$ 16).

[8]) Det är öfverraskande, att slika förebråelser skulle höras från Atterbom, som just vid denna tid så gerna talade om sig sjelf, och om hvilken en illvillig recensent skulle kunnat, med lika mycket skäl, säga, att han — t. ex. i sina "Elegier till Hedborn" och i "Sjukbetraktelser" — prunkade med sin sjuklighet och koketterade med döden.

"Vill man skönja i ett kolossalt och konseqvent exempel hvad denna franska anda kan åstadkomma i svensk atmosfer? Öppne man då Hr af Leopolds samlade skrifter. Det är ej möjligt, att med större virtuositet blotta en ödemark i sitt inre, eller med djerfvare öfvermod skryta öfver sin brist på ursprunglighet, känsla och bildning".

Naturligtvis kunde i en uppsats af denna art icke förbigås Leopolds bekanta yttrande om Shakespeare (s. o. III. s. 193). Det heter:

"Dessa geniets kastrater, som aldrig hunnit till ett ädlare begrepp om Natur, än att den är ett mönster i stort för Nürnbergerarbeten, de blygas icke att förebrå Shakespeare, hvars Romeo och Julia sjelfva Kärleken och Gratierna bildat, en *rå smak* och en *luden skogsmenniskonatur*".

Med skärpa angriper Atterbom den äldre bildningsperioden. Det heter, att före 1810 fans i Sverige ingen kritik, utan endast mångfaldiga bugningar och skrapningar för vissa författare, hvilka gälde som stora genier; någon gång red man väl spärr mot en eklatant usel bok, och sådana exekutioner beundrades "som vidunder af qvickhet"; — "ty man gälde i detta tidehvarf för qvick, när man icke var *utomordentligt dum*". (! ! !) Sveriges literatur var en Bethesdadam, kring hvilken klassiska akademister, oklassiska dagbladsskrifvare och halfklassiska läsare somnat in, och det "behöfdes en staf, så hvass, så knölig och så lång, som Virgilius beskrifver Polyfems", för att den "tilltäpta mineralådran" skulle komma i omlopp. Man får vidare den märkliga upplysningen, att orsaken, hvarföre Napoleon lyckats underkufva nästan hela den bildade verlden, var den egoism och den slappa lättsinnighet, som, utgående "från Voltaires fosterjord, bemäktigat sig nästan allheten af Europas förnäma, ståndspersoner och embetsmän". Men befrielsen kom

genom reaktionen af ett yngre slägte, uppfostradt i Tyskland. "Preussen har slagit tidens Babel genom elektriseringen af sina tänkares idéer och sina konstnärers tjuskraft" [9]).

> "Tyskland är i andligt afseende Europas hjerta: må Skandinavien inse, att naturen i samma afseende bestämt vår halfö till dess hufvud. Att utbilda detta ursprungliga förhållande mellan hufvud och hjerta till en gudomlig och varaktig sammanklang — det är Svenska Akademiens, det är alla svenska vetenskapsidkares och konstnärers bestämmelse".

Denna artikel väckte stort uppseende; men äfven bland meningsfränderna funnos de, hvilka icke upptogo den med odeladt bifall. Schwerin yttrar i bref till Hammarsköld:

> "Atterbom har icke skrifvit sin recension med lugn. Hvarföre t. ex. tala om N. L. Sjöbergs oskuld? Den opartiske ogillar sådant. Första gången jag läste recensionen, gaf jag icke stort akt uppå personaliteterna, emedan min uppmärksamhet var fästad på saken. Men andra gången jag läste, såg jag med misshag det personligt förolämpande och sårande, och jag kan icke förmå mig att företaga läsningen för tredje gången" ($^{21}/_{12}$ 15) [1]).

Men så mycket mer belåtna voro Upsalavännerna. I de akademiska kretsarne i Stockholm deremot väckte artiklen mycken harm och föranledde en allt annat, än välbetänkt åtgärd af hofkansleren frih. af Wetterstedt. Han aflät nemligen d. 5 Dec. till sitt ombud i Upsala, adjunkten

[9]) Man saknar här upplysning om orsaken till det märkvärdiga förhållandet, att just Voltaires egna landsmän, hvilka förmodligen mest måste hafva lidit af den allmänna tidssjukan, ändock voro de, hvilka underkufvade de öfriga försvagade folken. Och att Europa hade de tyska konstnärerna och tänkarne att tacka för sin befrielse, var nog ock en för många öfverraskande nyhet.

[1]) Trolle-Wachtmeister ("Anteckningar och Minnen" utg. af Elof Tegnér, II. s. 100) fann granskningen "ej allenast sträng, men bitter, och, hvad som sämre är, oredlig, emedan deruti förbigås allt, som ojäfaktigt gör Leopold förtjenst".

Grenander, en skrifvelse med förständigande, att å hofkanslerns vägnar *varna* redaktören

> "för en fortsättning af sådana högst obehöriga personliga förolämpningar, som i n:r 41 och 44 på flera ställen förekomma; så framt han vill förvänta sig att framdeles åtnjuta det skydd, som lagen ej förnekar granskaren, ehvad än dess system må vara, men som libellisten hvarken kan eller bör påräkna".

Varningen motiveras dermed, att red. gjort "direkta angripelser", och "på ett lågt och smädande sätt valt en författares lefnad till föremål, i stället för hans skrifter" [2]).

Den 7 Dec. fingo redaktörerna af Grenander uppmaning att hos honom infinna sig. De hade, såsom Palmblad yttrade, kunnat vägra att komma; men de ville icke reta. Han beskrifver på följande sätt detta besök:

> "Atterbom och jag åkte af. Der hörde vi oss föreläsas ett långt bref af hofkanslern, hvaruti det hette, att hofkanslern med förundran förnummit den ton af bitterhet och personlig förolämpning, som frambrutit i de senaste n:r af Lit. Tid., att hofkanslern ärnade dervid vidtaga laglig åtgärd. men återhölls af den betänkligheten, att han hade den äran att tillhöra ett samfund, som just vore angripet, hvarigenom hans åtgärd således kunde misstydas. Det återstod honom således den utvägen, som hans hjerta förestafvade, att vända sig till den ynglingen, hvars ungdom gjorde vissa öfverilningar förlåtligare, och vänligen anmoda honom att i framtiden taga sig till vara att låta inflyta något, som anständigheten och vördnaden för statens embetsmän bjöd utesluta m. m.; ty min prosa kan svagt återgifva den oratoriska flygt och finhet, som öfverallt förkunnar sig i detta bref". (Till H. d. $^{7}/_{12}$ 15).

De anhöllo derpå om 14 dagars anstånd med afgifvande af sin förklaring.

---

[2]) Brefvet läses tryckt, i den af Schwerin, Askelöf och Livijn redigerade tidskriften: "Läsning till utbredande af medborgerliga kunskaper" III. häft. s. 109—112.

Palmblad, som i början tog saken mycket hett, meddelade sig med Schwerin, som sökte lugna honom, och som klandrade, att red:ne utfäst sig att gifva någon förklaring, då någon sådan hvarken af hofkanslern ifrågasatts, eller af hans ombud kunde officielt mottagas; en uppfattning, som var fullkomligt rigtig, enär hofkanslerns bref endast utgjorde en *varning*[3]). Palmblad insåg också detta, och det beslöts, att förklaringen, eftersom den nu en gång var utlofvad, skulle skrifvas icke i redaktionens, utan i Atterboms och Palmblads egna namn och stiliseras såsom skrifven till enskild man. ($^{18}/_{12}$). Det blef dock Atterbom, som skref och undertecknade denna förklaring, om hvilken Wachtmeister yttrar, att Atterbom i den "söker rättfärdiga sina åsigter af vitterheten och fortfar uti stränga utfall emot Leopold och akademisterna samt uti det hans sekt egna, alldeles oförskämda sjelfberöm — alltsammans uppspäckadt med mycket smicker till Wetterstedt" [4]). Wetterstedt svarade med ett långt bref, uti hvilket han ingick på de literära stridsfrågorna för dagen, yttrade sig om Shakespeare, om Voltaire och dennes stora betydelse för sin samtid, om vådan för ungdomen af den nya spekulativa filosofien, om den nya lärans betänkliga följder, om Leopold och hans berömvärda verksamhet m. m. På detta bref har Atterbom gifvit ett höfligt svar [5]). Men

---

[3]) Se "Handlingar ur v. Brinkmanska arkivet" II. s. 252—5 . . . I bref till H—d af d. 21 Dec. vidhåller Schwerin samma uppfattning.

[4]) "Anteckningar och Minnen" II. s. 100.

[5]) Wetterstedts svar finnes i afskrift i Sv. Akademiens arkiv; deremot hafva vi icke sett Atterboms båda bref. Då alla dessa bref äro af privat natur, finnas de icke ibland hofkanslersembetets tryckfrihetshandlingar och äro sålunda icke heller nämnda i diariet. Se om Wetterstedts svar: "Läsning till utbredande af medborgerliga kunskaper" I. s. 24—27; Sv. Akad. Historia I. s. 320; Trolle-Wachtmei-

innan ännu denna skriftvexling börjat, hade Universitetets rektor, förmodligen på grund af påstötning från högre ort, tillsport det akademiska konsistoriet, om icke någon åtgärd borde vidtagas med anledning af den anstötliga ton, som rådde i vissa artiklar uti den från akademiska boktryckeriet utkommande Literaturtidningen. Grubbe talade emot hvarje sådan åtgärd; men de öfriga beslöto, att boktryckarne skulle uppkallas i konsistorium och erhålla en varning [6]). Palm-

sters "Anteckningar" II. s. 100. — Gemenligen hette det både då och sedermera, att det var Svenska Akademien, som föranledt denna åtgärd; men detta är alldeles ogrundadt. (Se Svenska Akad:s Historia I. s. 322). I ett bref till Schwerin af d. 10 Dec. berättar Palmblad, att Leopold och Bergstedt, förbittrade öfver recensionen, förmått Rosenstein att begära lagens handräckning af hofkanslern. Denne skulle då hafva låtit uppsätta en befallning om tidningens konfiskation, men kontrasignanten hade förestält honom, att en sådan åtgärd strede mot tryckfriheten. Justitiekanslern Trolle-Wachtmeister vet intet härom; han förtäljer, att Wetterstedt anmält saken i statsrådet, samt att han, af der fälda yttranden, blifvit styrkt "att förfara med stränghet"; men att Wachtmeister, då Wetterstedt meddelat sig med honom, gjort honom uppmärksam på "oklokheten af hela denna handling, som icke kunde rättfärdigas af den indirekta (!) smädelsen mot Leopold, och som hvar och en derför insåg var ämnad att försvara Sv. Akademien". För sin del ansåg Wachtmeister, att Leopold förmått Wetterstedt beifra denna sak, och det af det föga sannolika skäl, att derigenom skulle förf. till den utlofvade granskningen af Leopolds Saml. Skr. förmås "till mindre grymhet". (S. o. s. 97—98). — Att hofkanslern meddelat sig om denna sak med Leopold, synes af ett i "Sv. Akademiens Historia" (I. 384 Tillägg t. s. 323) anfördt bref från W. till Leopold. Icke omöjligt är, att Blom och Edelcrantz, som båda blifvit i recensionen hånfullt behandlade, uppmanat Wetterstedt att för Leopolds skull gripa in, hvilket förmodligen Leopold icke ogerna sett.

[6]) Enligt uppgift af Palmblad, i bref till Hammarsköld, skulle kanslersekreteraren, kanslirådet Fredenstam hafva tillskrifvit universitetets rektor och yttrat, att "man i Stockholm med största missnöje förnummit den oblyghet, som farit i Lit. Tidningen". — Trolle-Wachtmeister berättar (s. o. s. 99), att Fredenstam, på kanslerns (prinsens) befallning, förständigat konsistorium, "att vaka öfver innehållet af

blad, som i början förklarat, att han icke ämnade gifva efter och i nödfall tänkte flytta "en press och litet stil" några alnar från akad. boktryckeriet, samt bedt Schwerin om utkast till en förklaring, lugnade sig dock och infann sig i konsistorium d. 12 Dec. Der erhöll han en varning af följande innehåll:

> "I anledning af flera oordentligheter, hvilka tid efter annan utgjort ett mål för klagomål öfver akademiska tryckeriet, äfvensom i anledning af de personella anfall, hvilka i åtskilliga nummer af Svensk Literaturtidning förekommit, ej allenast mot enskilda auktoriteter, utan äfven mot Svenska Akademien, har konsistorium funnit för godt att tillsäga herrar akademiboktryckare, att, vid förlusten af akademiska privilegierna, icke våga några uttryck, som konsistoriet kunde finna skäligt att misstycka" [7]).

Palmblad betraktade dock detta som "ett skrämskott" och förklarade i det bref till Hammarsköld, hvari han redogjorde för saken: "Vi hafva nu blifvit varnade, men tänka icke taga oss någon skrämsel, utan i allt lugn fortfara som hittills och, i förtröstan på den rättvisa saken, vänta våra kommande öden". ($^{12}/_{12}$ 15).

Lit. Tidningen samt hvarje vecka inrapportera, om något af anstötlig art blefve deruti infördt". — Men d. 10 Dec. meddelade Palmblad Schwerin, att något bref från Fredenstam icke blef i Konsistorium uppläst, "emedan det ej var officielt". — Ödmann, som d. 9 Jan. 1816 berättat Wallmark, att Fredenstam tillskrifvit konsistorium, återkallar i bref af d. 29 denna uppgift, förklarande: "ett sådant bref är icke uppvisadt. Jag hörde det från det folk, som det angår". — Fastän icke "uppvisadt", kan det dock hafva funnits.

[7]) Palmblads egen uppgift i bref till Hammarsköld d. 12 Dec. 1815. — Hammarsköld, ifrig som alltid, ville hafva protokollet tryckt; men upplystes af Schröder, att "saken togs privat", hvarföre intet protokoll fördes. Schröder tillade: "Professorerna vilja med denna sak ej hafva något att beställa; men då kansler, hofkansler och kanslerssekreterare lågo öfver dem, måste de något göra, för att något om förloppet till högmögende inberätta". ($^{19}/_{12}$ 15).

I början af Febr. 1816 berättade Palmblad för Schwerin, att hofkanslern och Rosenstein hade betygat sin synnerliga åstundan att få tala med Atterbom. Denne reste derföre till Stockholm och uppvaktade dem båda. Resultatet häraf blef, enligt Palmblads uppgift, "ömsesidiga komplimenter, önskningar för fred, och i synnerhet jernbref mot kritiken till förmån för *den der gamle mannen, som bor här i staden*". ($^{26}/_{2}$ 16).

Emellertid tog i Stockholm stadssqvallret hand om Atterboms uppträdande gentemot hofkanslern, och man viste berätta, att den unge magistern i sin korrespondens hade varit "impertinent" mot den höge embetsmannen. Atterbom förklarade detta vara "himmelskriande ogrundadt", och beskref för Hammarsköld sina intryck af beröringen med Wetterstedt i följande bref:

"Min korrespondens med hofkanslern kunde visserligen ha "varit öfverflödig, i synnerhet som karlen, om hvilken jag just "aldrig hyst stora begrepp, verkligen är ett betydligt mått dum- "mare och karakterslösare, än jag föreställde mig . . . En indi- "rekt anmaning till något slags förklaring, i anledning af grälet "med Leopold och Sv. Akademien, kunde jag väl ha mött med "stillatigande; men jag trodde mig för den goda sakens skull "böra göra ett försök, att få se huru det i dessa menniskors *in- "nersta inre* är beskaffadt. Detta mål har jag vunnit genom det "svar, jag på mitt första bref erhöll. Det är ett fullkomligt "mästerstycke i sitt slag — den rena destillerade qvintessensen "af vederbörandes intellektuella, moraliska, estetiska och politiska. "sinnlöshet. Jag svarade blott derpå med en mängd kompli- "menter, beledsagade med höfliga försäkringar, att jag i alla "händelser ämnade gå min väg fram, och att den nya literaturen "nog torde berga sig. Sedan har jag ej hört af något. För öfrigt "äro båda mina bref så långt ifrån att, i afseende på honom, "vara förolämpande och impertinenta, att de tvertom tilltala "honom i den allra vördsammaste ton, och ofta med loford, hvilka "han förmodligen upptagit som ironi, i fall han öfver mitt språk "till honom beklagat sig". $^{30}/_{4}$ 16).

Knappast är det väl troligt, att Atterbom, när han tillsvarfvade sina fraser i brefven till hofkanslern, haft med dem de illfundiga afsigter, som han lät påskina, då det gälde att inför Hammarsköld framstå såsom den förslagne och beräknande ledaren.

Annorlunda tog Palmblad saken. Då den ifrige Hammarsköld kom med nya berättelser om hofkanslern och Atterboms bref, skref Palmblad:

> "Låt Hofkanslern kolportera Atterboms bref. De tider äro förbi, då man kan rigtigt förargas och göra bång öfver småsaker: nu måste explosioner sparas för stora tillfällen, och individuella angrepp sällan användas, af skäl, att det — utom Leopold — ej gifves någon, som kan uppträda såsom representant för den antagonistiska dumheten" [8]).

---

[8]) Denna sak fick ett egendomligt efterspel, hvilket vi blott i största korthet vilja beröra. I sin svarsskrifvelse till Atterbom hade hofkanslern, oklokt nog, indragit en anspelning på det af Schwerin författade: "Särskilda Utskottets betänkande vid 1815 års riksdag". Schwerin hade förut, i bref till H–d, förklarat, att han ansåg hela saken "pretera sig till skämt", och han hade ur den synpunkten uppgjort en plan till försvar, hvilken icke gillats, emedan, såsom han skref, "*Gossarne blå* vilja *gå på* till dess pannan råkar väggen". Men då han läst Wetterstedts ofvannämnda bref till Atterbom, fick han en annan syn på saken. Och nu blef han ifrigare, än "Gossarne blå". Oaktadt här endast var fråga om ett privatbref, genom afskrift spridt i vissa kretsar, lät han trycka ett utdrag ur brefvet i sin tidskrift, "Läsning m. m." 1816, och rigtade i den ett angrepp mot hofkanslern. Sedermera, men först 1817, då *tredje* och sista häftet af samma tidskrift utkom, förklarade han, att han måste upphöra med sitt deltagande i utgifvandet af densamma, af följande skäl: "I det förfarande, som man iakttagit mot Svenska Literatur-Tidningen, dess redaktörer, och deras medarbetare, har jag tyckt mig se en tydelig syftning att utsträcka den af lagstiftande magten tillåtna inspektionen öfver bokpressens produkter, till en inspektion öfver skriftställarepersonalen". — Då hofkanslerns här klandrade åtgärd vidtogs i Dec. 1815 och det innan ännu första häftet af "Läsningen" utkommit, synes Schwerin hafva behöft lång tid för att uppdaga de befarade konseqvenserna af denna åtgärd.

Under årets sista qvartal innehåller "Allmänna Journalen" en utförlig, högeligen lofordande recension af de två utkomna banden af Leopolds Saml. Skrifter. Leopold sände Wallmark ett varmt tacksägelsebref, deri han bland annat yttrade:

> "Bror har haft att lyfta på ett namn, som sedan en hop år tynger utföre; men Bror har lyft som en man, och som debiten är, utan tvifvel, för utgifvaren en ännu vigtigare sak, än äran och berömmet för auktorn, förmodar jag, att mag. Wiborg "(förläggaren) "skall finna sin förbindelse åtminstone icke ringare, än min".

För öfrigt finner man der en satirisk dikt, "Bankrotten", af Stjernstolpe, samt en annan dylik, benämnd "Stentonen", föga qvick, men mycket grof. Äfven meddelas ur en tysk professor Hausmans "Reise durch Skandinavien 1806—7", några yttranden om den "panteistiska naturfilosofien", som han kallar för "menniskoförståndets lasarettfeber", och för hvars "miasma" han varnar.

Ett par nya literära företag ventilerades under detta år. Schwerin föreslog utgifvandet af ett Biografiskt Lexikon. Man rådgjorde om planen; men kom först till dess utförande tjugo år derefter. Likaså öfverlades om upprättandet af en ny tidskrift, hvilken icke, såsom Lit. Tid., skulle vara en företrädesvis recenserande. Under titlen "Svea" kom den några år derefter till stånd. Palmblads kompanjon J. Stenhammar sålde detta år sin andel i boktryckeri och förlager till brukspatron *v. Zeipel* för 20,000 rdr. Äfven Palmblad hade tvenne försäljningsanbud å sin lott; men han afslog dem, för att gagna sina vänner i literärt hänseende, ehuru han förutsåg, att han "ett par år komme att distraheras af bekymmer, m. m." Lit. Tidningen gick äfven detta år med

förlust; äfven medarbetarne tycktes hafva tröttnat [9]). "Vore det", skref Palmblad, "ej hedren, som uppmanade oss att åtminstone ännu ett år fortdrifva detta slafveri, så finge man väl sluta. Men detta år går ej an — emedan ovännerna lätt skulle tro, att det vore en följd af de borgerliga persekutionerna". ($^{23}/_{12}$).

Poetisk kalender för år 1816 utkom icke, såsom föregående kalendrar, vid jultiden året förut, utan först i Januari 1816. Atterbom skulle nemligen skrifva ett förord till en samling folkqväden, hvilka han sammanfört under titlen *Nordmansharpan*, och detta förord, som svälde ut allt mer och mer samt slutligen upptog 64 sidor, fördröjde tryckningen. Om detsamma, såsom det tyckes, haft till bisyfte att visa, det nya skolan stode på rent national grund, samt ingalunda vore en blott från tysk jord öfverflyttad planta, kan detta mål svårligen sägas vara vunnet. Vi skola söka att i korthet redogöra för det väsentligaste af innehållet.

---

[9]) Palmblad underrättade Schwerin, att balansen utgjorde 273 rdr 43 sk. 4 rst. bko.; af dessa skulle Schwerin betala 100 rdr, Spaldencreutz 49 rdr 33 sk., Rääf, grosshandlare Kjellberg i Göteborg, Askelöf samt Stenhammar och Palmblad hvardera 24 rdr 40 sk. 6 rst. Ingen författare hade erhållit honorarium, utom Hammarsköld, "som är debiterad såsom aktieegare för en lika summa", d. v. s. 24 rdr 40 sk. 6 rst. — I ett bref af d. 21 Febr. 1816 förklarade Palmblad, att han delade Schwerins mening, att tidningen borde med årets utgång upphöra, emedan intressenterna voro ledsna att årligen lägga ut penningar, utan hopp om ersättning, och de få recensenterna började småningom att tröttna.

I sammanhang härmed meddela vi, att Wallmark, i ett bref till Leopold af d. 29 Febr. 1816, berättar, det "Journalen", som under åren 1810—1812 förlorat 500 prenumeranter i Stockholm och hade nödgats gå in, derest ej prenumeranterna i landsorten förblifvit de samma samt något ökats, nu hade så småningom återbekommit de förlorade 500.

Författaren hade länge misströstat om svenska folkets "bestämmelse för skönhetens mildare allvar", och hade förklarat denna brist af "det planetariska lifvets oupphörligt tilltagande förstelning vid polerna". Endast hos Stjernhjelm och Franzén förnam man ljud af svenska folklynnets obesmittade renhet och oskuld. Lidner kunde icke nämnas. Först döende hämtade Kellgren "sin röst från djupet af sitt eget hjerta"; och hvad angick Bellman, så meddelade han oss "ej det rena och det heliga i skepnad af dessa ideer sjelfva, utan i karrikatyrmaskerna af deras begabbade motsatser" [1]). Alla våra öfriga skalder härmade fransyska eller engelskt-fransyska mönster, främmande för det egentliga folket. "Vissa nyare bemödanden" för väckande af sinnet för natur och historia, hade han befarat skola "fladdra förbi som en halmlåga". Men nu hade han fått öppet öga för "den eldström af diktning", som från Urdarbrunnen och Folkungatidens riddarsånger flyter genom 16:de och 17:de århundradets folkqväden ända framåt medlet af det 18:de. Att dessa qväden, af hvilka flera förekomma äfven hos de öfriga germaniska folken, ledt sitt ursprung från de högre och bildade klasserna, ifrågasatte icke Atterbom; för honom voro de "melodier, framqvälda omedelbart ur folklynnet". Han fäste vidare uppmärksamheten derpå, att just nu de götiska nationerna vaknat till

[1]) Atterbom, som längre fram så ypperligt karakteriserat Bellman, är, som man finner, vid denna tid ännu fången i en ensidig romantiks fjettrar. Han framhåller gentemot Bellman en Shakespeare, en Gœthe, en Tieck och en Jean Paul, och han finner, att hos dem "den komiska principen i den ironiska sferen hvilar på en utvecklad och derföre vida högre basis, än hos Bellman". Han tillägger följande egendomliga förklaring: "Äfven Rafael kan skratta; men han skrattar annorlunda än Hogarth". I hvilket af sina verk *skrattar* Rafael?

"medvetande, att de till ursprung, lynne och språk egentligen utgöra blott en, och att Norden, hela den nyare historiens moder, som ifrån begynnelsen af folkvandringarne ända till närvarande dag skapat allt det stora och oförgängliga på jorden, först då får en botten och en bestämd grundritning till sitt majestätliga ideal af ett fulländadt literaturens och konsternas tempel, när hon badat sig i ungdomskällan af sitt uräldsta lif och bemägtigat sig en klar öfversigt af dess utveckling".

Det vore, försäkrade han, hvarken hans eller Geijers mening "att återföra Asaläran" (hvilket väl ingen befarat!) "eller katolicismen, vare sig på fullt allvar eller blott uniformsvis, liksom en och annan af Sveriges nyare skalder begagna våra urfäders myter och gudanamn". Asalärans höghet framför alla äldre religionsformer fann han ligga deri, att hon förebådade kristendomen. Allfader intog Odins usurperade högsäte; den förlorade Balder återkom i Kristi person; Freya, som var *naturen* (moderligheten), motsvarades af jungfru Maria, som var just "den historiska gestalten af naturens försonade själ, skönhetens eviga oskuld". — Liksom hedendomen öfvergått till kristendom måste äfven denna, i sin form af katolicism, förgås, "ehuru åtskilliga af dess åsigter, t. ex. den af Heliga Jungfrun, grunda sig på oförgängliga sanningar". Den derpå följande tiden skildrades sålunda:

"En tid kom af söndring mellan begrepp och tro, mellan en ensidig upplysning och en ensidig kyrkolära; en tvedrägt, som slutade med en fullkomlig kemisk upplösning, i hvilken kulturens alla positiva former blifvit reducerade till sina elementarpartiklar, för att ur detta kaos åter uppstiga såsom organiska lemmar af en ny verldsomfattande kultur, byggd på oupplöslig enhet emellan känsla och förstånd. Att Europas nya återfödelse blir den götiska folkstammens verk, liksom den föregående var, är för mycket bekant, för att här behöfva utredas: man påminne sig blott reformationen, Goethes konstskola och naturfilosofien".

I de bättre af allmogens qväden möter oss samma rent nationala sinnesstämning, "som lifvar Asarnes och medeltidsriddarnes sånger"; den poetiska lifslågan har aldrig upphört att glöda i sjelfva roten af nationens uråldriga stamträd; och liksom hos tyskar och danskar har den äfven hos oss börjat "att glödgas och värma; och då man hittills ej märkt hennes förborgade tillvarelse, blef, tills vidare, hennes framträdande helsadt med benämningen af den *nya* vitterheten" [2]). Åt Sveriges läsare och läsarinnor anbefalde han sina "Nordblommor" och yttrade i sammanhang dermed en i hans mun oväntad sanning:

> "Den, som inbillar sig, att poesiens hufvudsakliga skönhet bör sökas i granna liknelser och prunkande ordalag, och att särdeles den s. k. *nya* vitterheten deruti består, må här lära sig, att han i bägge fallen tagit vilse. De präktiga orden äro blott då en förträfflig sak, när de innebära präktiga *tankar*".

Sedan framhöll han sig sjelf, tecknade sin egen ungdomstid, förtäljde huru han uppvuxit bland sagor och sånger, och uttalade den förhoppning, att många af hans läsare skulle förstå hans Nordmannahymn, "liksom de i mina egna försök, hvilkas ofullkomlighet, i förhållande till konstens ideal, ingen villigare medgifver, än jag, alltid tyckt sig finna en viss oförfalskad innerlighet". Det mål, hvartill Nordens Sångmö syftar, sades vara, att göra poesien till "en i högre mening

---

[2]) På annat ställe heter det, att "den vitterhet, hvars uppståndelse de okunnige stämplat med *nyhetens* namn, skall så visst motsvara sin bestämmelse, som hon till sitt ursprung är ett pulsslag af Svithiods upplefvande hjerta". — Och i noten till en artikel uti Lit. Tid. 1816 s. 37 läses: "Hvad jag menar med *"inhemsk literatur"*, har jag förklarat i "förordet" till fornsångerna, Poet. Kal. f. 1816. Jag har i detta förord sökt ådagalägga nationalsyftningen af de företag, hvilka den blinda fördomen härleder från några enskildes sektlystnad".

gaya çiençia, en glad sinnebildslära öfver Guds i naturboken upptecknade tänkespråk". I detta sammanhang uttalar Atterbom en kraftig protest mot Lings anspråk på nordiskhet:

"Derigenom blir ej ett skaldeverk mera inhemskt, om jag i stället för Muserna, Phœbus och Ares sätter dit Idun, Brage och Tyr, nemligen blott till namnen; lika litet som det förlorar i nationalvärde, om arten af dess ingifvelse kräfver ett söderländskt versmått eller en färgblandning, hvars mångfald någon gång öfverskrider måttet af svenskens fysiska omgifningar. De som bekänna sig till en så löjlig vidskepelse, bära fåfängt Svenskheten på sin tunga; för att förstå detta heliga begrepp, måste man kunna förstå många andra, som för dessa herrar ännu ej blifvit tillgängliga. Men dertill hjelper dem ej, att under oupphörligt stoj och bång efterjaga ett visst renommistväsende, som de tro vara nordisk kraft . . . Ty der den äkta kraften finnes, der fins alltid tillika såsom motvigt en fromhet, en ljufhet och ofta en stilla sorg . . . Likaså pratar man i vädret om lånade skaldskapsarter och versbyggnader. Sjelfva Canzonens rytmik bildades af Götisk inflytelse på det romaniska språkelementet; och hvad är för öfrigt karakteren af Nordboens individualitet, om ej just denna drift och förmåga till verldsomfattning, till allsidiga eröfringar".

Efter Petrarca, Tasso och Calderon hade det romantiska, hvilket "kan öfversättas med det *kristligt sköna*", blifvit främmande för Italiens och Spaniens skalder; och alla tecken visade, att "diktens gullålder flyttat från de romaniska stammarne till Germanien och Göternas bygder . . . Vår ursprungliga öfvervigt i tankekraft och känslodjup, våra i oändlighet bildsamma språk gifva oss borgen för dess bestånd".

Af de i folkvisorna förekommande främmande ord begagnar sig Atterbom till ett indirekt och rätt egendomligt försvar för sina egna och sina vänners germanismer. Orsaken dertill, att man i folkvisorna träffar främmande ord, förklarade han vara den, att alla de germaniska fol-

kens språk hafva utgått ur "den åldriga Norränamodrens boning". Sedan började barnen "att leka främmande med hvarandra ... Men all lek tröttar, om den fortfar öfver en viss gräns; också *längta nu både språken och deras skalder efter sina första förbindelser*".

Företalet slutar med "en poetisk syn", såsom Malmström kallar den [3]). Skalden skådar svenska poesien under bilden af "Prinsessan i sofvande skogen". Den utlefvade tanten i tornkammaren (den efter reformationen herskande smaken) hade narrat henne att sätta sig till spinnrocken (nyttighetspoesien), och genast sjönk hon i "skendödsslummer". Men den furstlige jägaren skulle en gång komma och räcka den då vaknande prinsessan sin hand. Redan skallade kring hennes hvilostad valdthorn och jagtsånger. "Hvem af oss alla blifver sjelfva jägarfursten, det må himlen bestämma"; (nog hade A. sjelf bästa utsigterna!). Då skulle det forna Nordmannalifvet åter begynna; man skulle "dansa i höga loftsalen", "leka schacktafvel vid mjöd och vin" och skalden skulle förtälja äfventyr. I parken lustvandrade prinsessan vid sin älskares sida, "och vid porten till parken står riddar Sankt Göran i sin glänsande rustning; ty korsfanan svajar ofvanpå borgen och alla hjertan klappa för Kristus och Maria".

Detta företal är ett af de märkligaste aktstyckena i Fosforismens historia. Man får här veta, att Svenska folket knappast kan sägas hafva haft någon verklig poesi, sedan medeltiden, då det gemensamt med sina germaniska stamfränder framalstrade en folkpoesi, hvilken visserligen såsom en underström gått genom tiderna, men som först nu trädt i dagen, nu, då åter de germaniska nationerna skulle sluta sig

[3]) Sv. Witt:s Historia V. s. 82.

samman, för att frammana denna enda sanna poesi, hvilken man under århundraden saknat: den romantiska, d. ä. den kristligt sköna. Man kunde derföre icke beskylla den med orätt s. k. *nya* skolan — den var mycket gammal — att hafva slafviskt imiterat tyskarne. Nej, hon hade lyssnat till samma forntidstoner, som dessa; och deraf väckt, hade hon tillropat svenska nationen, att taga plats i ledet bland stamfränderna, till gemensam kamp mot den århundraden gamla opoesien och till gemensam sträfvan, att framkalla en sann, romantisk poesi, ur hvilken en ny, renare och högre verldsåskådning måste framgå. Det strömmar genom hela denna uppsats en jublande fröjd öfver upptäckten, att romantiken i sjelfva verket är en inhemsk planta, uppspirad ur nordisk grund. "Göterna" hade stannat på halfva vägen; romantikerna hade fört undersökningen fram till rätta målet, till ursprungskällan för den sanna och på samma gång *inhemska* poesien.

Företalet är hållet i en populärare ton, än Atterbom eljest begagnar, ehuru äfven här spåras den affektation, som utmärkte hans stil. Också prisade vännerna icke minst den stilistiska förtjensten i denna uppsats; och sjelf skref Atterbom till Hammarsköld:

> "Det smickrar mig väl, att man börjar prisa min virtuositet såsom prosatör, och att man kallar mitt sista företal ett *non plus ultra* af svensk prosa. Om detta än vore bokstafligen sant, så retar mig dock skaldekonstens lager långt mer, än vältalighetens. Ställningen är något fatal!"

Romanserna och Visorna, till ett antal af några och trettio, äro hämtade dels ur den Gyllenmärsiska Codex å Upsala universitets bibliotek [4]), dels ur privata samlingar.

[4]) Aftryckt i "1500- och 1600-talens Visböcker", utg. af Adolf Noreen och Henrik Schück. Stockholm 1885—87.

Romanserna sträcka sig långt upp i katolska tiden, hvaremot visorna äro till största delen från 15- och 1600-talen, en och annan från början af 1700-talet. Mer eller mindre har Atterbom vid dem vidtagit ändringar. Han förklarade, att i valet emellan de olika läsarterna är det *poetiska sinnet* högsta instansen, och att detta sinne kunde lättare känna, än demonstrera skalan af Nordens forna poesi och musik. Af detta sinnes ledning har han flitigt begagnat sig, äfven der det icke gält att afgöra företrädet emellan olika läsarter [5]). Men han tillägger varnande:

> "Klart är, att ingen, som ej kan göra förntidens och folksångernas själ alldeles till sin egen, må våga på det sättet behandla dem".

Samlingen inledes af en rätt vacker dikt af Atterbom, kallad *Sångarlott,* i hvilken Hammarsköld (Lit. Tid. 1816 n:r 13) igenkände "elementerna af den gammalnordiska romantiska poesin"; men hvilken i sjelfva verket är en välbördig ättling af den nya romantiken. Den är nemligen ett förhärligande af skalden, denne gudasände, hvilken, en främling från en annan verld, "en dröm", "en trånad", vandrar sjungande genom lifvet, blott sökande det heliga och nöjd om han, under vandringen, kan med sin sång framlocka "en tår i jungfruns blick". Samlingen afslutas likaledes med en Atterbomsk dikt, *Nordmansharpan:* en pilgrim går i villande skog och, följande en grip, ledes han ned i en

[5]) I visan "Fostermodrens råd" har Atterbom ändrat: "Hjorthen han spelar i hagan, han kröcker sin hals" till "Hjorten han spelar i hagan, han bräcker väl ock sin hals". Ledd af det poetiska sinnet, tyckes han här antaga, att krökandet af halsen är detsamma, som att bräcka den. — I "Det lefvande liket" är jungfrun klädd i "skarlakan röö", men Atterbom låter henne vara klädd i "skarlakanssnören".

klyftas afgrund; han finner der nordmansharpan, och med den vandrar han från trakt till trakt, sående "gnistor i själ vid själ". Dikten slutar så:

"Hvem mäktar Nordmansharpan slå?
Blott den, hvars själ, lik himlens blå,
Af ljusets grannskap skär och varm,
Bär Gud och folk i trofast barm,
Och parar näktergalens tunga
Med falkens blick och Davids slunga [6]).

Så lyder sagan om den skatt,
Som hvilat har så mången natt
I mörkrets hem, i bergens schakt;
I dagen är den åter bragt!
Och Gud skall Sveas skalder lära,
Att stämma harpan till sin ära".

Hvem den pilgrim var, som bragt harpan i dagen, är lätt att förstå.

Utom dessa båda, innehåller kalendren sex andra sånger af Atterbom: den ofvan omtalade *Choralen; Carolina,* en elegisk dikt, innerlig och täck, särdeles i dess sista hälft; *Till min Morfader,* (dedikation af skaldens gradualdisputation), med vackra partier; *Sparfven,* en liflig och snillrik sång, ett värdigt motstycke till "Blommorna"; samt tvenne öfversättningar. I öfversättningar låg, som bekant, icke Atterboms styrka, och att så var bevisa äfven dessa båda. *"Violen"*, öfversättning från Gœthe, är samma stycke som i förra årets kalender förekom, öfversatt af B . . . m (Borgström); samt

[6]) Hammarsköld anmärkte, att *Davids slunga* "innebär icke det karakteristiska, som de tvenne föregående bilderna". Tydligen har dock denna "slunga" kommit med för att rimma på "näktergalens tunga"; liksom i andra strofen af samma dikt "råets skratt" höres icke ur berget, utan "från malmens hus", såsom rim på "furans sus".

Svärdssång af Körner, en af Atterboms mest misslyckade öfversättningar [7]).

Hedborn lemnade fyra bidrag: *Vid Sophias död;* [8]) *De lyckliga tiderna; Den 20 Juli 1815,* en namnsdagsdikt, samt *Den okända sköna.* Alla hafva samma milda, mer eller mindre elegiska stämning, som utmärker Hedborns skaldskap, men ock något osäkert och famlande i teckningen samt en benägenhet att sväfva ut på bredden. Ett undantag i sistnämnda hänseende bildar dikten "De lyckliga tiderna", som derföre gör ett oblandadt behagligt intryck. Sondén har bidragit med ett temligen underhaltigt stycke, *Harpspelaren,* hållet i det romantiska nordmannamaneret.

Geijer hade låtit införa en vacker sonett: *Till en ung skald* (Atterbom), ur hvilket stycke särskildt terzetterna förtjena anföras:

"Ej ofvanefter blixten ger dig döden,
Det är inom dig sjelf den tänd dig fattar,
Du arma, varma, fromma sångarhjerta!

---

[7]) Den börjar med dessa så ofta förlöjligade rader: "Hvi blixtrar så din ljusning, Du blanka jernförtjusning?". Originalet har: "Du Schwert an meiner Linken, Was soll dein heitres Blinken? I 7:de strofen förekommer visserligen ordet: "Eisenfreude". Der heter det nemligen:

"Was klirrst Du in der Scheide,
Du helle Eisenfreude,
So wild, so schlachtenfroh?
Mein Schwert, was klirrst du so?"

Men der öfversätter Atterbom:

Hvi gnyr du i *min* skida?
Ser du Valkyrian rida?
Hvi *häfs* din *blanka barm,*
Så vild, så *slagtningsvarm!?*
(kursiveringen är icke Atterboms).

[8]) Månne den Sofia Levin, till hvilken Atterbom skref sin Elegi? (S. o. IV. s. 184. Tillägg s. 650).

Sjung Svan! Upplös i välljud dina öden!
Dig himlen gaf, hvad högsta tröst jag skattar:
Ett klangrikt bröst i glädje som i smärta".

Börjesson [9]), som i förra årets kalender första gången uppträdt, bidrog till denna med en dikt, *Återseendet,* skildrande i milda och fromma toner de minnen, som ynglingens återkomst till fädernehemmet väckte till lif; endast på två ställen störes stämningen af missnaiva uttryck.

Trenne unga skalder debutera i denna årgång. En, som öfversatt två dikter af Göthe, tecknar sig *G — —. En annan, som uppträdde under signaturen *Carl,* var en ung studerande *Carl v. Zeipel,* son af Palmblads nye bolagsman. Fadren hade åt honom, som öfvergifvit examensstudierna för att egna sig åt vitterheten, anförtrott förvaltningen af sin andel i boktryckeriaffären [1]). Han skref, under intryck af den rådande nordmannastämningen, en *Nordmannasång,* ett foster af "en så högt uppskrufvad affektation", att

[9]) *Johan Börjesson* var född i Tanum i Bohuslän, d. 22 Mars 1790, stud. i Upsala 1808, fil. mag. 1815, prestvigd och adjunkt vid Upsala domkyrka 1816, sysslоman vid Upsala domkyrka 1820, kgl. hofpredikant 1821, kyrkoherde i Weckholm 1828, th. doctor 1844, en af de Aderton i Sv. Akademien 1859, dog 6 Maj 1866. Hans förnämligaste literära verksamhet börjar med 1846, då han utgaf skådespelet "Erik XIV", snart följdt af flera andra: "Erik XIV:s son" (1847), "Solen sjunker" (1856), "Ur Carl XII:s ungdom" (1858), "Brödraskulden" (1861). År 1849 utgaf han diktsamlingen "Kärlek och Poesi", samt 1854 "Blommor och tårar på en dotters graf".

[1]) *Carl Samuel Fredrik von Zeipel* var född i Sölvesborg d. 28 Mars 1793, student i Upsala 1804, tog kansliexamen 1811, och var några år derefter färdig att taga juridisk examen, då han, af en tillfällig anledning, afbröt sina studier; boktryckare 1815; brukspatron 1819; dog 12 Febr. 1849. Han lemnade åtskilliga bidrag till Poetisk Kalender, och började på 1840-talet en flitig literär verksamhet såsom roman- och novellförfattare: "Två herrar och en narr" (1842), "Carl XI, Rabenius och hexeriprocesserna" (1845), "Cecilia Wasa" (1846), "Seton" (1847), "De sammansvurne" (1849) m. fl.

Hammarsköld i sin kritik af kalendren förklarade, att han "med förvåning" sett, att den fått en plats i samlingen. Bättre äro Zeipels *Sjömanssång* och *Den första kyssen*, båda, i synnerhet den förra, hållna i det modernt romantiska, verklighetsföraktande maneret.

Den tredje nyuppträdande skalden var en ung, nyss blifven magister från Åbo, *Adolf Ivar Arwidsson* [2]), som, under signaturen "— der", insändt dikten *Vid en smälthytta*, hvilken hänförde Hammarsköld till den grad, att han förklarade, det han "aldrig utan en vällustig rysning" kunde "genomläsa detta stycke" och endast kunde jemföra denne skald med den beundrade Schack Staffeld (s. o. IV. s. 439), som dock stod långt efter "i djuphet och energi" [3]). För

---

[2]) *Adolf Ivar Arwidsson* var född i Tavasteland d. 7 Aug. 1791, student i Åbo 1810, fil. mag. 1815, docent i historia 1817, for s. å. till Upsala, men fick 1818 befallning att återvända, utgaf 1821 "Åbo Morgonblad", blef för en uppsats i "Mnemosyne" förvist från universitetet 1822, flyttade till Sverige 1823 och ingick vid Stockholms bibliotek, blef Kgl. bibliotekarie 1843, ordenshistoriograf 1844, dog 21 Juni 1858. Hans dikter äro samlade i "Ungdoms-Rimfrost af sonen i Örnskog". (1832). Hans öfriga arbeten äro bibliografiska och historiska. Om svenska vitterheten har han gjort sig förtjent genom utgifvandet af "Svenska Fornsånger" (1834—42).

[3]) Hammarsköld viste icke hvem författaren var. I ett bref af d. 23 Sept. 1816 till H—d säger Arwidsson författaren vara "en ung akademikamrat", som var mycket tacksam för kritiken och som nu, genom honom, sände två dikter för nästa kalender, samt utbad sig H:s omdöme och råd. I ett bref från Arwidsson af d. 15 Okt. 1816 låter "den unge vännen" tacka för "de vigtiga föreskrifter", H. meddelat. "Han har", skrifver A., "försökt sig i mångfaldiga konstarter och former; men synes mig mest lyckad i de orimmade", och det på grund af "hans brådstörtande fantasi, hvilken skapar nästan i ögonblicket och icke längre kan bibehålla sina skapelser. Dock har han lofvat att oupphörligen öfva sig med de svårare, för att lära sig af tvånget skapa frihet". Men d. 6 Dec. s. å. bekände Arwidsson, att han sjelf var "den unge vännen".

en läsare i våra dagar förefaller denna dikt snarast som en konvulsivisk ansträngning att framställa verkligheten i en romantiskt-fantastisk dager, och just de af Hammarsköld anförda praktställena bestyrka detta. De hederliga, prosaiska jernverksarbetarne skildras sålunda:

"I dunster af svafvel
Och osälla ångor,
Här sväfva de männer,
Like svarta furier,
Med hornade pannor
Och svedda lemmar.
— — — — — — — —
Här verka i nattens
Hemska mörker
De bannlysta söner,
Som ur mödernebarmen,
(Den kalla, den hårda,
Som aldrig än klappat
Med moderlig värma
Mot barnets bröst),
I brinnande lek,
Locka den giriga
Snikna metallen".

Den prosaiska afdelningen utgöres af tvenne små noveller: "Elfvorna" af Tieck och "Segerkransen" af Fouqué, båda öfversatta af Palmblad.

II.

RELIGIONSFILOSOFISK POLEMIK. AMALIA V. HELVIG. TIDNINGSPOLEMIK. HAMMARSKÖLD. POETISK KALENDER. RELIGIONSFILOSOFISK POLEMIK. IDUNA. 1816.

I Juli 1814 hade, såsom vi förut omtalat (IV. s. 513), Palmblad i en artikel, "Något om den så kallade Nya Filosofiens syftning", framhållit denna filosofis fullkomliga öfverensstämmelse med kristendomen; och med hänvisning till Schellings "Untersuchung ueber die menschliche Freiheit", hade han förklarat, att detta filosofiska system lofvade *bevisa* kristendomens väsentligaste mysterier:

> "ej blott Guds existens, utan äfven treenigheten, den menniskoblifna Gudomen, menniskoslägtets omedelbara förbindelse med gudomligheten i urtiden, syndafallet och det ondas positiva tillvarelse, äfvensom menskliga friheten, utan upphäfvande af Försynen — ett hittills af de största tänkare utan framgång försökt problem".

Det var i sammanhang dermed han tillkännagaf, att Red. skulle "med utmärkt nöje" i sin tidning till besvarande

upptaga insända tvifvelsmål rörande den nya filosofiens öfverensstämmelse med de religiösa sanningarna. Den 22 October s. å. meddelades allmänheten, att *tvenne* skrifter inkommit, men att, af "förekommande omständigheter", besvarandet ej kunde "företagas så snart man önskat". Först d. 25 Febr. 1815 infördes den ena af dessa skrifter i Lit. Tid.; och d. 8 April s. å. läste man der den andra. I den förstnämnda, undertecknad *Epechon*, begärdes mycket artigt att, för vinnande af upplysning, få uttala några betänkligheter mot Schellingska filosofiens läror angående den intellektuella åskådningen och det absoluta, förklaringen af treenigheten, af försoningsläran, syndafallet och friheten. Den andre insändaren framstälde, likaledes i human ton, tvifvelsmål rörande rigtigheten af den nya filosofiens uppfattning af det absoluta, den intellektuella åskådningen, idéläran, sedligheten och salighetsläran. Insändaren af den första var den lärde biskop Bjurbäck i Carlstad. Hvem den andre insändaren var, känna vi icke med säkerhet; men Atterbom antog, att denne icke kunde vara någon annan, än Rosenschöld [1]).

Insändarne erhöllo dock intet annat svar, än att Atterbom (d. 28 Okt.) i en not till sin förut omtalade kritik af Sv. Akad:s Handlingar berörde frågan om det absoluta och grunden till "ideernas flerhet och dock tillika absoluthet", samt dervid meddelade de redan anförda upplysningarne om cirklens natur, om ögat och näsan m. m. Han tillkännagaf dock, att den första frågan skulle i "något af de följande

[1]) *Fryxell* (Bidrag m. m. III. 24) anser, att Bjurbäck skrifvit båda de insända artiklarne; men en genomläsning visar oförtydbart, att de icke hafva samma författare. *Malmström* (s. o V. s. 152) vet icke heller om mer än *en* insändare.

numren" utförligt besvaras. Men då, efter insändandet, ett år och två månader förflutit, utan att något svar hörts utaf, uppträdde i årets sista nummer af Allm. Journalen den ene af insändarne och

uttalade sin förvåning så väl öfver det långa dröjsmålet med införandet, som ock det än längre med vederläggandet af de båda insända artiklarne. "Den modige rec:en af Sv. Akad:s Handlingar" hade dock, hette det, nu lofvat besvara och i förbigående äfven berört den ena af de uppkastade frågorna, nemligen den om idéernas flerhet och tillika absoluthet. Ins. uppehöll sig sedan vid exemplet af cirklen, som väl "icke tillhör" Rec.; men som denne "behandlar (jag vill af höflighet icke säga misshandlar)". Han medgaf villigt, att han icke rätt förstod "meningen med idén af det absoluta"; men trodde sig derpå icke särdeles förlora i de flesta läsares ögon. Ja, uppmuntrad af rec., ville han utan omsvep säga, att denne kände det absoluta lika litet som han. Han förklarade vidare, att redaktionen skulle af alla upplysta högaktas, om den noggrant bestämde termer och begrepp, icke lät allegorier företräda vetenskapliga bevis och framställde sitt filosofiska system *så*, "att icke äfven den, som läst och förstått originalförfattarne, behöfver stundom gissa till meningen". Sådana undersökningar som den om språkens metalliska natur m. fl. fann han fullkomligt öfverflödiga.

Nu ansåg Atterbom nödigt att uppträda, hvartill han äfven af vännerna uppmuntrades [2]). Han tog för gifvet, att insändaren i Journalen samt författaren till artiklen n:r 2 i Lit. Tid. var en och samma person, samt att denne var

---

[2]) Hammarsköld skref till Schröder d. 11 Jan. 1816: "Har du gifvit akt på de båda sista anfallen i Journalen. I anledning deraf vore det ypperligt, om Atterbom strax grep sig an med vederläggandet af de i tidningen meddelade inkasten. Det har dröjt länge nog". — De "båda anfallen" voro den insända artiklen d. 30 Dec. 1815 och ett, likaledes i Journalen infördt, utdrag ur Atterboms rec. af Sv. Akad. Handl., med titel. *"Hvad är språket? Hvad är menniskan? Hvaraf är naturens öra? och Hvad är musik?"*

Rosenschöld. I ett bref till H. af d. 16 Januari 1816 yttrade han, sedan han talat om sina krämpor [3]):

> "Emellertid har jag nu, sedan jag återkom från Landsberga, börjat mitt *andra Puniska* krig, eller härnadståget mot den näsvise Rosenschöld. Det *första* var nemligen recensionen af Sv. Akad:s Handlingar; det *tredje* kommer väl en gång att drabba Leopold, i fall det är sant, att han håller på med allvarsamma krigstillredelser".

Tonen i detta svar är i hög grad öfverlägsen. Atterbom begagnar icke, såsom eljest, då han i sina uppsatser talar om sig sjelf, uttrycket *wi*, utan *jag*, oaktadt hvarken undertecknadt namn eller signatur angifver hvem *jag* är. Artikeln inledes med en skrufvad förklaring, hvarföre icke svar lemnats på de, med anledning af red:s egen inbjudning, insända uppsatserna. Det heter nemligen, att det icke kunde hafva varit red:s mening, att upptaga de framställda tvifvelsmålen till ompröfning och besvarande i en tidning, som var bestämd för recensioner, (af ofvanstående synes dock tydligt att så varit!) utan kunde detta endast ske i "en tidskrift, som uteslutande bestämdes att omfatta literaturens positiva sida". Att tillvägabringa en sådan var, heter det, "den stora plan, som sväfvade för min ungdom, redan när jag började utgifva Fosforos: en plan, som till en betydlig del just derföre framträdde så vacklande och omogen, att nationens allmänna sinnesstämning syntes med likgiltighet betrakta

[3]) Han skrifver: "Jag vet, att många undra öfver, att jag icke gör mer, än jag gör; de fordra af mig skådespel, hjeltedikter, estetiker, filosofiska och literaturhistoriska afhandlingar, och Gud vet allt: de veta icke huru dyrt det lilla, jag gör, kostar mig, och att jag numera icke kan producera någonting, som kräfver minsta längre ansträngning, utan att det beledsagas af svåra *Körperliche Geburtswehen*. Författandet af mitt *förord* till de svenska Fornsångerna skaffade mig bröstplågor, som ännu icke upphört".

den idé, som var dess föremål". (Omogenheten var sålunda nationens, och icke den unge studentens.) Nu vore dock förhållandet något bättre, och nu skulle en strängt vetenskaplig tidskrift utkomma; ja, första häftet var "snart tryckfärdigt" [4]). Insändaren hade sålunda "origtigt förstått" meningen med inbjudningen. Red. hade med nöje mottagit "sändebrefven" och gifvit "mig" i uppdrag, att "utarbeta en öfversigt af naturfilosofiens närvarande ståndpunkt med hänseende till de införda inkasten". Afhandlingen var längesedan börjad; men då "oförmodade omständigheter" tycktes vilja uppskjuta tidskriftsföretaget, hade han i Lit. Tid. 1815 (n:r 43 not.) lofvat att meddela densamma i sagda tidning. Så kom den insända artiklen i Journalen, hvilken blott åsyftade att förolämpa, och alla betänkligheter fingo nu vika. Efter det Atterbom sedan på ett par spalter med häftighet utfarit mot sin motpart, gaf han tillkänna, att han, oaktadt dennes okunnighet och obetydlighet, vore villig att med honom "ingå i befattning", enär han talat "ur en ton, som vore han färdig att blifva ofilosofiens sista orakel i vårt fädernesland".

---

[4]) En tidskrift var, som vi ofvan (s. 28) nämnt, påtänkt redan 1815. Uti det i förra noten anförda bref skrifver Atterbom: "Den nya tidskriften skall väl innan midsommar börja sin bana. Till dess vill jag också hafva utgifvit första bandet af mina *Witterhetsnöjen* Men jag tillstår, att jag blott af nit för den allmänna bildningens fortgång åtager mig redaktionen af någon ny periodisk skrift, emedan jag är den ende, som eger drift att ställa företaget i gång". Det var, förklarade han, "en ordentlig uppoffring", emedan det gjorde intrång på hans skaldeverksamhet. — Palmblad skrifver d. 19 Jan. och ber Hammarsköld ej öfvergifva sina äldre förbindelser för de nya Journalerna: "Kanske kommer Literaturtidningen med detta år att upphöra". — Men det dröjde ännu två år, innan "Svea" utkom; och uppgiften, att första häftet var "snart tryckfärdigt", hör nog till dem, som, lindrigast sagdt, kunna kallas tvifvelaktiga.

Han började med en protest mot termen Schellingianism, i st. f. Naturfilosofi; ty det var, sade han, "en ren orimlighet, att vilja stämpla innehållet af ett system, en bestämd verldsåskådning, med namnet af det individuum, som först uppfattade dess synpunkt"; och benämningen stred dessutom mot "ideen af Schellings lära, en idé, som förkastar och upphäfver allt subjektivt konstruerande" [5]). Ins. hade velat stämpla red:ne såsom "slafviska efterpladdrare" af Schelling; men om det än händt, att de stundom, "aforistiskt och i förbigående", fixerat vissa allmänna spekulativa synpunkter, vittnade äfven detta derom, "att vi åtminstone sjelfva vetat hvad vi velat, om det än ofta ej lyckats oss att göra det handgripligt för andra". Naturfilosofiens väsentliga innehåll berodde ingalunda af en systematisk utveckling. "Långt innan jag läst en rad af Schelling, eller af Plato, ... betraktade min känsla, min tro, det Ena såsom själen af det Hela, och hvarje länk af detta Hela såsom en särskild akkord i samklangen af den Ewiges tankar. Filosofiens studium har endast bidragit att visa, med orubblig visshet för mitt *förstånd*, hvad tillförene hvilade mera som aning i min fantasi". Att naturfilosofien "leder till den strängaste Teism", hoppades han kunna visa vid slutet af förklaringarne; liksom ock att kristendomens urkunder framställa naturfilosofiens grundåskådning. Och så följde en entusiastisk lofsång öfver naturfilosofien, som skulle omdana naturvetenskapen [6]), uppställa för historien dess sanna

---

[5]) Till denna fråga återkommer Atterbom ständigt i sina polemiska artiklar.

[6]) Hon skall, säges det, upphäfva "alla tills vidare antagna förklaringsgrunder, med hvilka man särdeles i fysik och kemi så länge drifvit en förunderlig superstition"; och hon är "ingen kunskapsart, som slutar från särskilda rön till deras allmänna grunder, från verkningar till orsaker", ett förfaringssätt, som endast frambragt "besynnerliga galenskaper". — I sammanhang härmed meddela vi utdrag af ett bref från Ödmann till Leopold af d. 2 Maj 1816: "Schelling bör icke nekas förtjensten såsom en skarpsinnig tänkare; men han tänkte icke till punkt, förrän han började skrifva. Det gjorde Jacobi och förutsade, att hans filosofi skulle sluta antingen med Ateism eller Mysticism. Yrseln kommer sist till Norden, men sitter ock sist qvar i de yfverborna malmartade hjernor ... Man väntar nu hela Geometrien kullkastad af en viss, som, vid sin promotion, för Matematici ej hann öfver Admittitur. Nyligen har en magister i en disputation förklarat Linnés system obrukbart, emedan det ej ut-

mål [7]), och i sin fulländning förklara sig till religion; och i sammanhang dermed erhöll "den intellektuella åskådningen" ett i hänryckta ordalag affattadt försvar [8]).

Ofvanstående upptog trenne på hvarandra följande nummer af Lit. Tid. 1816 (n:r 3—5. d. 20 Jan.—d. 3 Febr.); och d. 13 Febr. skref Palmblad till H., att Atterbom var så upptagen af denna uppsats, "att han ej vill skiljas från sitt skrifbord"; och Schröder meddelade, s. d., att "Atterbom kommer en tid bortåt att rikta Tidningen med sin stridsskrift". Men hela Febr. gick till ända, utan att någon fortsättning syntes; och d. 8 Mars upplyste Schröder, att "A:s stridsskrift kommer att vara länge, ty han behöfver pysta emellan och hvila ögonen". Först d. 23 Mars syntes fortsättningen [9]).

Förf. återupptog redogörelsen för Naturfilosofien såsom den enda sanna filosofi, i motsats till de system, som föga eller intet sammanhänga med natur och realitet, och hvilka derföre

---

går från det absoluta. Man filosoferar öfver naturen, utan att behöfva veta hvad naturen är".

[7]) Historien skulle blifva en "jättemålning" af "menniskoslägtets progressiva utbildning från den första medvetslöshetens paradisiska oskuld, genom förnuft och stat, till en universelt realiserad gudalikhet, ett framskridande, der ej något *tillfälligt* existerar, någon länk, der ej omedelbart, oaktadt de handlandes individuella frihet, framskimrar Försynens länkande finger".

[8]) "Den intellektuella åskådningen eller förnuftets spegelklara allbetraktelse (speculatio), genom hvilken — just derföre, att den är förnuftets egen ursprungliga ljusblick, fixerad i en till medvetande af sitt ursprung kommen reflexion — det i den sinliga åskådningen närvarande verkliga, långt ifrån att förklaras för ett bländsken eller för något overkligt, tvärtom bekräftas i sin egenskap att uppenbara oss den outtömliga fullheten och härligheten af ett allestädes mötande *Absolutum*, som endast af en förvänd inbillning sättes och sökes i rymden af ett oupphinneligt afstånd".

[9]) Skälet till detta uppskof angafs vara, att i en literaturtidning finge icke ett enda literärt ämne "göra anspråk på den företrädesrättighet, att till båtnad för sig eröfra rummet från alla de öfriga".

kunna kallas *onaturliga* och följaktligen göra väl "att antaga dopnamn efter individer". I förbigående lemnades den upplysning, att den i kristendomens urkunder gifna uppenbarelsen bör kunna rent filosofiskt inses. På predikstolen kan det vara nog att utropa kristendomen såsom kärlekens, försoningens och fridens lära; men vill man göra religionens innehåll till föremål för *vetenskap*, måste man uppstiga till spekulativa grunder. "Kristi lära är just derigenom i stånd att meddela kärlek, frid och försoning, att hon är den *rena förnuftsreligionen* och således *uppenbarad* för att uppfattas af förnuftet, såsom förnuft". — Men innan förf. ville inlåta sig på utvecklingen af det absolutas idé, som ins. "gjort till ämne för ett par eller tre under olika ord lika förståndiga frågor"; måste han först visa "oumbärligheten af filosofiens vetenskap", och den "nödvändighet, som drifver den spekulativa reflexionen att slutligen uppstiga till naturfilosofiens princip" [1]).

Denna undersökning inleddes med en förberedande jemförelse emellan matematik och filosofi; men afbröts tvärt, och fortsättning — kom aldrig. Orsaken till detta afbrott är för Atterbom rätt karakteristisk; och vi skola här för den redogöra.

Den tyska författarinnan, *Amalia v. Helvig*, född v. Imhoff, 1803 gift med svenske generalfälttygmästaren *K. G. v. Helvig* [2]), hade för sin hälsas skull lemnat Sverige 1810, men återvände dit sommaren 1814, under det hennes man stannade i Tyskland. Hon var åtföljd af sina barn, två unga gossar, samt sin syster *Louise von Imhoff*. I de

[1]) Här begagnades tillfället, att taga insändaren i upptuktelse; och med anledning af dennes yttrande, att Atterbom "kände det absoluta lika litet *som han*", yttrade Atterbom, med anspelning på Rosenschölds anställning vid Lunds Universitet: "Man eger, numera, endast i det södra Sverige, här och der, denna jovialiska urbanitet, som betydligt underhjelper besväret vid filosofiska transaktioner".

[2]) Helvig var född i Wolgast i Pommern 1765, ingick i svensk krigstjenst och blef 1789 löjtnant vid Helsinge frikorps, sökte sedan

fosforistiska kretsarne stod fru Helvig i stort anseende [3]). Hammarsköld lemnar dock ingen smickrande beskrifning å hennes yttre. Han skrifver till Livijn:

> "Jag uppvaktade henne i Thorsdags och fann i hennes person det fulaste fruntimmer, jag vet mig någonsin ha sett. Ända till händerna voro de grofva och fula. Men hennes umgänge och sätt att vara har så mycken gratie, och hennes samtal är så intressant, att man snart bortglömmer obehaget i hennes kropps-

---

transport till artilleriet och blef 1794 adjutant hos chefen, general Cederström. Han ådrog sig stor uppmärksamhet genom sina förbättringar af materiellen, och stod i hög gunst hos Gustaf IV Adolf, samt blef 1805 generaladjutant, öfverste och inspektör vid artilleriet, 1807 generalfälttygmästare och chef för allt artilleri. Under en resa i Tyskland 1802 gjorde han bekantskap med Weimarska hoffröken, Amalia v. Imhoff, och förde henne 1803 som sin maka till Stockholm. En sjukdom efter en barnsäng föranledde henne att 1810 söka ett sydligare klimat, och hon tillbragte några år i Heidelberg. Cardells afundsjuka och intriger förbittrade Helvigs tjenstgöring, och då Cardell, med förbigående af Helvig, blef Carl Johans generaladjutant under kriget 1813, blef Helvig mycket misslynt. När han, på en resa i Tyskland, efter slaget vid Dennewitz, förgäfves begärt anställning vid arméen, inlemnade han sin afskedsansökan; men fick befallning att i Berlin afvakta vidare ordres. Han beslöt då att icke mer vända tillbaka till Sverige; och hans hustru reste 1814 dit, för att åt honom utverka pension, utreda hans affärer m. m. Han fick afsked 1815, blef 1816 generalmajor i preussisk tjenst, generallöjtnant 1826 och dog 1844.

[3]) Den 19 April 1814 skrifver Palmblad, med anledning af "Die Schwestern auf Corcyra": "Näst efter fru Staël sätter jag fru Helvig, ty ännu känner jag ej fru Fouqué". Och d. 3 Maj s. å. skrifver han till H., att denne sagt en ej liten komplimang åt grefvinnan d'Albedyhll, då han satte henne i bredd med "den harmoniska Amalia". "Die Schwestern auf Corcyra" kallas af Palmblad "ett stycke, fullt af gratie och af mer än qvinlig djuphet i plan och åsigter"; och om än icke hennes legender kunde jemföras med Fouqués, syntes hon honom dock "en Charis bredvid sjelfva Solguden". — Under sitt vistande i Stockholm öfversatte hon flera svenska poem, bland hvilka Geijers "Den siste skalden" och Tegnérs "Skidbladner". Hennes yppersta öfversättning är den af Tegnérs "Frithiofs saga".

bildning. Hennes syster, fröken Louise v. Imhoff, är under samma predikament som systern". ($^{22}/_{8}$ 14) [4]).

Fru Helvig bodde på Alby nära Stockholm; men innan hon, efter afslutandet af det värf, som kallat henne till Sverige, återvände till Tyskland, önskade hon med sin syster tillbringa någon tid i Upsala. De anlände i medlet af Mars 1816, samt gjorde genast bekantskap med de unga literatörerna; och desses hänryckning var stor. Palmblad skrifver till Hammarsköld:

"Generalskan Helvigs vistande här bör höra till Upsalas lysande dagar. Vi ha ofta varit i denna gudomliga qvinnas sällskap. Nästan hvarje dag hafva vi träffat henne i Silfverstolpiska societeten. Vi ha ofta talat om dig, och ditt lof har jag ofta med hugnad hört ljuda från hennes läppar. Hon och hennes goda syster samt några fruntimmer bevista dagligen Geijers föreläsningar. Hans auditorium är fullproppadt, och vi ha hört några förträffliga föreläsningar om hans heros, Gustaf I". ($^{28}/_{3}$).

Men ännu starkare intryck gjorde hon på Geijer och Atterbom. I en 1889 utkommen lefnadsteckning öfver fru Helvig läsas flera bref från Geijer till henne, hvilka vittna om den varmaste tillgifvenhet och beundran [5]). Och hvad

---

[4]) En liknande rapport fick Palmblad, som d. 29 Aug. svarar: "Det är ledsamt, att Amor och Afrodite stått så njugga vid hennes vagga; på ett blad i "Schwestern v. Corcyra" äro hon och systern afbildade . . . således mycket idealiserade". — Vida mer sympatiskt skildras hon af Trolle-Wachtmeister, som såg henne 1804 i Weimar, der hon före sitt giftermål varit hoffröken. Han skrifver: "För att med några ord gifva ett begrepp om henne, nyttjar jag Brinkmans uttryck i ett bref till mig: "Hon är lika så täck som älskansvärd, en engels karakter, en sånggudinnas snille, en grace i alla afseenden". (Anteckn. o. Minnen I. s. 36.)

[5]) "Das Leben der Dichterin Amalie v. Helvig, geb. Freiin v. Imhoff" von Henriette von Bissing. Sid. 355—8, 368—9.

angår Atterbom, så vållades det inträdda stilleståndet i hans "andra Puniska krig" uteslutande af hänförelsen för de båda damerna. Han skrifver till Hammarsköld:

> "Fru Helvigs ankomst till staden har försatt mig i en så *dichterische Stimmung*, att jag alldeles måste lägga min *Anti-Rosenschöld* å sido. För att emellertid göra något nyttigt, har jag i dessa dagar åter gripit till den i fjol höst påbörjade recensionen af mina *Dikter*. Jag ämnar nyttja denna äkta svenska benämning. När hon rest sin väg, och jag åter får ledsamt, skall jag börja filosofera igen. Frih:nan v. Helvig är den gudomligaste qvinna, som jag någonsin sett på jorden. Hennes syster är en himmelsk varelse, ett fullkomligt helgon. Jag ville gerna kunna följa dessa menniskor öfver hela verlden". (²/₄).

Fru Helvig fann sig väl i Upsala och var högt uppburen i de vittra kretsarne, om än en och annan utanförstående icke var rätt nöjd med hennes förkärlek för dessa. Palmblad skrifver:

> "Paykull säger, att fosforisterna springa efter henne och hon efter dem, så att ingen menniska kan umgås med henne. Likväl lefver hon i stadens briljantaste cercler, och man har gifvit en ståtlig konsert, mest till hennes ära". (²/₄).

Men ingen glädje blir länge ostörd. Fru Helvigs båda söner insjuknade i skarlakansfeber, den ene mycket häftigt. "Fröken Imhoff", skrifver Palmblad d. 5 April, "är inspärrad vid hans sjukbädd; modren orolig, och huset tillstängdt för gäster och glädjen". Barnet, sju år gammalt, dog d. 10 April och begrofs d. 14. Dagen derpå skref Palmblad: "Atterbom och fru Helvig läsa i dag i biblen". — Den obehagliga väderleken och dess ofördelaktiga inverkan på den qvarlefvande sonens hälsa fördröjde hennes afresa. Hon infann sig åter på Geijers föreläsningar, och denne var nog artig, att, för hennes skull, repetera åtskilligt

af det, han läst under den tid, hon varit hindrad bevista dem [6]).

Den 1 Juni lemnade fru Helvig Upsala. "Hvad det blir stor saknad efter denna gudomliga menniska": utbrister J. H. Schröder i ett bref till Hammarsköld. I slutet af Juni och början af Juli vistades de resande på egendomen Vällinge, åtföljda af baron v. Knobelsdorff och Atterbom. Från Alby reste de i samma sällskap d. 10 Juli till Hammarskölds bror på Tuna, och lemnade detta ställe d. 14. Hammarsköld, som i bref till Schröder berättar detta, tillägger: "Atterbom reser med till Ystad, kanske äfven öfver till Köpenhamn, då så väl jag som friherrinnan rådde honom dertill. Han kunde då resa åter med Rask". — Från Tuna gick vägen öfver Kalmar län och Bleking till Ystad, der Atterbom, med tungt hjerta, sade de bortfarande farväl och

---

[6]) D'Albedyhll skrifver d. 31 Maj till Hammarsköld: "Herr Geijer har ovanliga resurser af sitt både filosofiska, poetiska och musikaliska snille, som gifva åt hans föreläsningar den ovanliga halt, hvarigenom de utmärka sig. Ville han i allmänhet använda mera flit och regelbundenhet, mera välja sina uttryck — ty han säger ofta rätt betydningsfulla saker uti nästan triviala ord och med en lika trivial ton —, spara något på infall och ej så vidlyftigt repetera, icke allenast förra dagens lection, utan till och med sådant, som långt förut förevarit (detta senare fel har han först under den nu slutade termin egentligen gjort sig skyldig till, förmodligen för att göra fru Helvig till viljes, som önskat att få höra de der passagerna) . . . Hans hjerta och hans hufvud sätter jag ett obeskrifligt värde på . . . Fru Helvig ämnar resa i morgon. Hon lemnar en stor tomhet efter sig i den lilla krets, hvari hon egentligen lefvat. Jag har ej haft så mycket godt af henne, som jag önskat". — Äfven i ett bref af d. 21 Maj talade han om den "särdeles redbare hr Geijer"; men tillade: "denna senare tid har han varit mycket distraherad genom fru Helvigs härvaro. Men de der sötebrödsdagarne räcka, tyvärr, ej länge".

såg dem afsegla [7]). Fåfänga voro fru Helvigs försök att förmå honom resa till Köpenhamn; han var icke i sinnesstämning att söka förströelse [8]). På hemvägen passerade han Lund och sökte der Tegnér, som dock var bortrest; sedan for han till Franzén i Kumla, hvilken fortfarande, skrifver Palmblad till Hammarsköld, "efter vanligheten fluctuerar och ej kan slita sig från de gamla banden, ehuru han i själ och hjerta erkänner det bättre". — Den 25 Sept. återvände Atterbom till Upsala. För honom var bekantskapen med fru Helvig af en i hans utveckling ingripande betydelse, synnerligast derföre, att den väckte hos honom tanken att företaga en utländsk resa. Under hennes vistande i Upsala började han i bref tala om sin obetvingliga lust att resa

---

[7]) I sin *Liedesklage an A. v. H. u. L. v. I.* sjunger han:

"Als in Nacht und Dunkel
Ich am Ufer dort verlassen stand,
Keines Sterns Gefunkel
Zeigte mir des fliehnden Schiffes Rand:
Da verbarg mein Weinen
Mir am Morgen ganz der Sonne Lauf;
Zwar sie scheint zu scheinen,
Doch mir ging, seitdem, sie nicht mehr auf".

Om denna rätt vidlyftiga dikt skrifver han till Hammarsköld: "Hvad tycks om mitt tyska specimen? Jag har författat det med eld och tårar. Huru kommer det till, att man på tyska kan uttrycka sig med innerligare hjertlighet, än på svenska? Ligger det i språkets natur eller i min?" ($^{24}/_{12}$ 16).

[8]) Amalia skrifver till Hammarsköld från Berlin d. 16 Oct. 1816: "Dass Atterbom nicht in Kopenhagen war, thut mir recht leid. Ich wollte ihn immer dazu bereden, allein er war zu *desperat*, wie er zu sagen pflegt; und was er unter seiner blonden Perrücke einmal festhält, davon kann man ihn nicht leicht abbringen". — I October fick Atterbom från fru Helvig ett bref med ett inneslutet namnchiffer af blomster, plockade på drottning Louises graf, samt ett poem: "Geist des Nordens".

till Tyskland. Den 23 April skref han till Hammarsköld, rörande de om honom då i Stockholm gängse historierna, och tillade:

> "Hellre än att tänka på denna strunt, bed Gud, att någon menniska vill låna mig en summa penningar; ty resan till Tyskland ligger mig starkt i hugen, och jag smickrar mig med det hopp, att den äfven för vår literatur ej skall bli onyttig".

Äfven vännerna ventilerade denna resplan. "Det ser illa ut med Atterboms tyska resa"; — skrifver Palmblad — "hvarföre är det sådan brist på pengar i nya skolans räntkammare?" ($^{17}/_{5}$). Och Schröder frågar: "Hur skall vår gode Atterbom få resa i sommar?" tilläggande: "Om förslaget lyckas, som fru Helvig ville bringa å bane, hvad vore vi ej henne skyldige?" ($^{21}/_{6}$).

Men fastän planen icke detta år kunde sättas i verket, lät man den derföre icke falla. Följande året anträdde Atterbom sin resa. En blick på hans utvecklingsgång visar, att det för honom var en sann lycka att blifva, just vid denna tid, ryckt ut ur den atmosfer af beundran och smicker, som utgjorde hans lifsluft, och att sålunda, genom en vidgad erfarenhet i rikare och mångsidigare lefnadsförhållanden, lära sig inse icke blott faran af en för hög sjelfuppskattning, utan ock billigheten af en viss hänsynsfullhet mot olika tänkande. Också trädde, efter hemkomsten, det ädla och högsinta i hans skaplynne allt mer ogrumladt fram.

Att den förtroliga bekantskapen med de båda tyska damerna skulle inspirera den unge skalden till poetisk verksamhet, var helt naturligt. Man finner sålunda i hans diktsamling en cykel sånger under rubriken *Amaliaminnen*. Af dem äro tvenne skrifna med anledning af det ofvannämnda dödsfallet. Den ena, en vacker *sonett*, är författad på gossens

dödsdag, till tröst för den sörjande modren. Den andra, *Svepningsskjortan*, hämtar sitt motiv ur folktron, att de efterlefvandes sorg störa den dödes lugn, och att deras tårar fukta hans svepning; dikten är delad i fyra sånger, men skulle utan tvifvel gjort kraftigare verkan, om den varit sammanträngd i en enda. *"Festen på Upsala högar"* (d. 15 Maj), diktad till ära åt öfverstinnan Malla Silfverstolpe, i hvars hus Amaliabeundrarne brukade samlas, är ett svagt stycke; hvaremot dikten *Domkyrkan*, om man frånser en och annan misslyckad bild (t. ex. att tornspirorna kallas "lansar af andakt") gör ett behagligt intryck. Föga betydande äro tvenne dikter från besöket på Vällinge: *Solens Nedgång*, som dock har några vackra partier, samt *På Bornö*, i hvilken de båda damerna tilltalas med dessa ord: "Heliga par af systerenglar". Stämningsfulla äro deremot de två resebilderna: *Erik XIV:s sängrum i Calmar slott* och *Djupafors;* men den tredje, *Den första bokskogen*, är obetydlig. Med dessa "minnen" har Atterbom förenat den intagande dikten, *Johannesmasken*, som i sitt omarbetade skick värdigt sluter sig till dessa romantiska naturbilder, i hvilka skalden älskade att nedlägga sin varma själs renaste och ädlaste känslor. Samlingen afslutas med den vackra elegien *Tålamodet*. I våra dagar torde Hammarskölds naiva yttrande om denna dikt finna föga genklang från vissa håll. Han säger, att "de sköna böra med tacksamhet emottaga detta förnyade offer af en skald, som så ofta och så härligt för dem slagit sin lyra", och som här "funnit hemligheten, att genom den skäraste skaldekonst insmyga vishetens högsta läror i det finkänsliga qvinnohjertat". Vishetsläran, som här förkunnas, består nemligen deri, att tålamodet sättes som "qvinnans dygd".

"Så, mot skapelsens kung" (mannen) "hon sätter blott plantornas vekhet,
Och mot hans brytande hand hemliga tårarnas dagg.
Mannen af verlden för lidandet bildas, och qvinnan af mannen:
Hennes *öde* han är; ofta, som ödet, tyrann.
Blomman är örtens hjerta; naturens blomma är qvinnan:
Blomstret vet ej om *jag;* qvinnan för *andra* är till.
Vänliga kön! blott du, som förknippar mannen med jorden,
Har behållit för dig blommornas heliga dygd" [9]).

Om sålunda de väldiga ansatser, hvilka Atterbom början af året tog, för att nedtysta tviflen på den Schellingska filosofiens öfverensstämmelse med kristendomen, plötsligen afstannade [1]); så sköttes mera samvetsgrant den upp-

---

[9]) Hammarsköld synes icke hafva varit någon vän af qvinnans emancipation. I en recension af "Ideal till en sann och äkta qvinnobildning" skrifver han: "Qvinnan är den negativa sidan af mensklighetens idé, . . . och mannen är den positiva. Derföre, då mannen är till för sin egen skull, är qvinnan till för mannens . . . Herren sade till Qvinnan, enligt Moses, du skall dinom manne undergifven varda! men han sade det icke blott med ord, utan äfven genom hela qvinnans byggnad, genom beskaffenheten och vidden af hennes kropps- och själskrafter... Någon gång gör naturen sjelf sådana undantag och lägger positift, manligt geni i en qvinnokropp. Af denna anomali uppkomma lärda fruntimmer, konstnärinnor eller hjeltinnor, af hvilka tre eller fyra rättvist förvärfvat verldens beundran. Dessas lott är dock icke att önska. Alla anspråk på qvinlig lycka måste de uppgifva, och denna förlust ersättes föga deraf, att hvarje tänkande man medgifver dem vara undandragna skyldigheten att lyda de för vanliga qvinnor gällande regler". Sv. Lit. Tid. 1816 s. 391.

[1]) I en artikelserie, införd i Allm. Journalen i Nov.—Dec., till hvilken vi längre fram återkomma, påpekas, att snart 10 månader förlidit sedan artiklen afbrutits, samt att hvad af den varit synligt icke kunde anses för mer än "en *inledning* till det hela, som följ-"aktligen är tilltaget i en så stor skala, att det icke, särdeles om mer "än tvåtredjedels år förlöper emellan hvar fortsättning, på flera år "kan vara slutadt. För mången torde den således kunna anses som "en Pollett på upplysning i andra verlden. Der lösas visserligen "säkrast alla gåtor, och anvisningen tycks således i och för sig "sjelf ingenting hafva att högeligen klandra, utom det endast, att "de, som utfärdat den, icke synas antaga någon tillkommande verld.

gift, som Palmblad med hans biträde åtagit sig. Palmblad skrifver till H—d d. 10 Sept.: "Annars hafva vi påbegynt min sedan $^3/_4$ år hvilande uppsats öfver Leopolds Saml. Skrifter, och jag skall framdeles deröfver utbe mig ditt omdöme". Den började införas redan d. 31 Aug. och afslöts d. 12 Okt. Inledningen är temligen sarkastisk och uppehåller sig länge vid den i blygsamhetens mantel förstuckna fåfänga, som man fann i företalet. I dramerna dugde ingenting mer, än det tekniska, rytmens regelbundenhet och rimmens renhet; och i de komiska styckena var förtjensten om språket än mera synbar [2]). Af de lyriska styckena berömdes "Försynen", "Erotiska oderna", "Eglé och Annett", "Den vackra Bedjerskan", samt några af skämtdikterna, bland dem "Min nya rum". Vi hafva vid behandlingen af Leopold redogjort för Palmblads omdöme om de

---

"der upplysningar äro möjliga". (N:r 287). — Atterbom svarade (Lit. Tid. 1816 s. 790), att afbrottet väl skett emot redaktionens vilja, men att densamma dock erkände giltigheten af förf:s uppgifna skäl. Det ena skälet var "att det ändock ej lönar mödan att befatta sig med anonyma skriblerer, hvilka i den dunkelhet, som höljer deras namn, alltid äga en utväg öppen att undslippa svedan af en upplyst allmänhets harm". (Men här gälde det ju blott en af red. sjelf framkallad filosofisk utredning!) Det andra skälet var, "att en sådan framställning, som Förf. begär, äfven med all möjlig utförlighet aldrig inom en tidning kan lemnas nog utförlig och till alla delar utbildad". (Men dessa ord läsas just i en "sådan framställning", som upptager icke mindre än 10 nummer af tidningen och hvilken likaledes — aldrig afslutades).

[2]) Bland de stora dramatiska skalder, hvilka såsom mönstergilla framhållas för Leopold, nämnes på två ställen, vid sidan af Sofokles, Shakespeare, Göthe, Schiller m. fl., *Collin*, hvars höga enkelhet prisas. Få äro nog de i våra dagar, som känna denne *store* skald. Han var en romantisk fabrikant af dussinsdramer, om hvilka en tysk literaturhistoriker säger, att de äro, "voll hohler Phrasen, hochtrabender Rede und falscher Empfindsamkeit".

flesta af dennes dikter, och kunna derföre inskränka oss till anförande af slutomdömet, endast anmärkande, att recensenten i allmänhet helst uppehåller sig vid svagheterna, och icke har öga för de olika stadierna af skaldens utveckling.

> "Det felas hr af Leopold två hufvudegenskaper, i saknad af hvilka ingen sann skaldekonst är möjlig, *fantasi* och *hjertlighet*. Utan den förra ger man ej sorgespelet höghet och upplyftning; utan den senare bortklingar den lyriska sången, utan att hinna själen. Hr af L:s poesi är mera en byggnad af ståtliga troper och väl gjorda verser, än en sann, äkta skaldesång, för hvilken formen blott är medel. Sjelf har han tyckts ana denna oförmåga, att lysa genom bildningsgåfvans lusteldar, eller att anstämma känslans och hjertats språk; och derför har han merendels uppträdt som filosofisk skald. Men det är icke möjligt, att kläda en mörk skepticism i diktens högtidsdrägt . . . Alla hr af L:s förmenta filosofiska stycken förråda nästan alla, under hvad former de framträda, ett dystert och förtvifladt sinne, som är i oenighet med verlden och sig sjelf; och den grundkänsla, som åtföljer deras genomläsning, är ett djupt medlidande med det hjerta, som i bottnen på allt, på det *stora Hela*, blott ser och känner det *Tomma Intet*, en glupsk och slukande jätte, åt hvilken Skalden, efter sitt eget rysligt sanna uttryck, "offrat sitt lif, sitt namn, sin poesi" [3]).

---

[3]) Uttrycket är hämtadt ur dikten: "Dröm och det endast". Se derom ofvan Del. II. s. 321—2. — Rec. är undertecknad *P.*, men otvifvelaktigt hafva Palmblad och Atterbom här samarbetat. I företalet till Atterboms "Literära Karakteristiker" (1870) har utgifvaren, E. W. Lindblad, meddelat, att han bland Atterboms efterlemnade papper funnit "en del" af denna recension, "försedd med Atterboms egenhändigt gjorda uteslutningar, ändringar och omarbetningar". Palmblad skrifver d. 10 Oct. 1815: "Nu är beslutat, att Atterbom och jag tillsammans skola gripa oss an med den tråkiga karlen" (Leopold); d. 1 Nov. s. å. heter det: "Nu nödgas jag kasta lans mot den tråkige Leopold; skall dock akta på att fäkta tapprare än för 3, 4 år sedan". Under Augusti 1816 återupptog han arbetet på denna recension; men först d. 25 Sept. kom Atterbom till Upsala, hvilken uppehållsort han lemnat i början af Juni. Han har derföre icke kunnat deltaga i slutredaktionen af de tre första numren, hvilka ock bära präglen af Palmblads stil; deremot finner man i de två sista

Allmänna Journalen använde äfven detta år löjets vapen mot sina motståndare, dervid begagnande både vers och prosa. Så väl Valerius som Stjernstolpe lemnade bidrag medelst qvicka satiriska dikter. Valerius lät införa parodien *"Den nyaste skapelsen eller Aningens verld* (Ett försök i den nyaste poesien)", ett poem af idel högtrafvande och välklingande fosforiska omeningar (n:r 47), samt sonetterna: *Pennan, Papperet, Bläcket*, hvilka, tillsamman med en *Epilog*, bilda ett helt. Bläcksonetten har följande slut:

"Du grumlar kabinetten med din välling,
Du alstrar skald- och skuldbref i din lägel,
Och spilles än på ryktet, än på kråsen.

Förutan dig ej framträdt jätten Schelling,
Ej Arnim, Tieck, La Motte-Fouqué och Schlegel.
Och dock hvad vore du förutan gåsen!

Epilog.

Treklangen skapar ackord, och all ackord är en treklang;
Tre sonetter jag sjöng, — dock jag ej sjöng mer än en.
Spridt, med ljuf harmoni, men i skilda hörbara toner,
Smälter mitt Melos ihop till sitt ursprungliga Ett.
Penna, papper och bläck, och bläck och papper och penna,
Evigt behöfva hvarann, ingen af dem har ett Sjelf.
Medel och rymd och kraft, fördelta i trehetens former,
Famna, i enhetens punkt, verkningens härliga Allt". (n:r 116).

Stjernstolpe skref ett nytt *Månbref* (n:r 54), qvickt som de föregående och späckadt med citat ur dikterna i "Fosforos"; samt *Werldens åldrar*, hvaruti skildras guld-, silfver-, koppar- och jernåldren samt den nu inbrytande *pappersåldren*, hvilken har till uppgift att förvandla allt till *metall*[4]):

numren, hvilka utkommo d. 2 och 12 October, särdeles i det förstnämnda, många ställen, som obestridligen äro skrifna af Atterbom; se t. ex. sid. 626—629.

[4]) Jfr ofvan sid. 16.

"Hvarje ljud, som luftens vågor bryter,
Hvarje ord, som ur en penna flyter,
Hvarje suck, som från ett hjerta går,
Hvarje kärrhjuls knarr i vägens spår,
Hvarje käpprapp, som på ryggen smäller,
Hvarje läte, som från dörren gnäller,
Spinnrockssurret, åkarpiskans knall —
Allt är bara klingklang af metall!
Menniskan som en *metallisk blomma*,
Skall omsider, sig till mycken fromma,
Höra upp att räkna sig bland djur.
Och, hvad vinst af dess metallnatur!
Fordom huru mycken vedermöda,
Att sig skaffa kläder, husrum, föda.
En metallklump, hvad behöfver den?
Ej engång Filosofi, min vän. —
Snart ett nytt system skall oss förklara,
Huru sig *Metallens blommor* para:
Hvilket ämne för en ny Roman
Utur Fantasiens Ocean!" (n:r 161).

Vidare läses en *Gastsång*, med omqvädet: "Ha! Ha", (n:r 125) samt *Den Fosforiska borgen i Grekland* (n:r 215). Bland prosauppsatserna väckte *Boklådan på Jakobs Torg*, af Wallmark, mesta uppseendet. Den är rigtad mot Atterboms "Nordmansharpa" och förtäljer, huru förf. varit nog lycklig att på Jakobs torg påträffa en man, som i en korg höll till salu en samling utmärkta visor, "eldströmmar af diktning, framqvälda ur Nationens ursprungliga skönhetssinne", sånger, sådana som "*Tusslullerilull*, *Skällkossan min*" och dess talrika syskon, och hvilka han derföre rekommenderar till införande i den af Atterbom utlofvade "större samling" af folkvisor. Han gör reda för innehållet af detta dyrbara fynd, meddelar lämpliga utdrag och försummar icke, att, till stöd för sina omdömen, anföra Atterboms uttalanden i Kalenderföretalet. Uppsatsen, som är ganska qvick, finnes

till större delen aftryckt hos Malmström [5]). Ett slags fortsättning deraf har man uti några i medlet af December af Journalen meddelade *Välmenta förslag och bidrag för nästkommade års Poetiska kalender, ställda till Utgifvaren deraf"* [6]).

Några episoder ur den literära fejden under året, må vi här i förbigående beröra. Genom sina under första hälften af decenniet utgifna romaner och noveller hade den tyske romantikern *Fouqué* blifvit mycket populär i sitt fosterland, och icke mindre hos våra romantiker. Särdeles synes Palmblad hafva varit hans beundrare; ty i bref och literaturuppsatser återkommer han gerna till Fouqué. Redan i sin uppsats om Romanen, i Fosforos 1812, förklarade han, att Fouqué nyligen i sin härliga roman, *Der Zauberring*, uppstält "romanens fullkomliga ideal i teoretisk hänsigt". (S. V. IV. s. 466). Han älskar ock att framhålla Fouqué såsom den mönstergille i fråga om bearbetning af nordisk saga och myt. Först under hans hand blef nemligen sagan en äkta romantisk [7]). På hösten 1815, berättar han, sam-

---

[5]) *Malmström.* "Grunddragen af Sv. Wit:s Hist." V. s. 225—231. — Allm. Journalen 1816 n:r 78, 79, 81.

[6]) I en not till denna uppsats heter det: "Afsigten med detta bref kan väl icke vara att förlöjliga företaget, att samla och utgifva de af våra gamla Folkvisor, som göra *anspråk på en sådan ära*, men tvertom, mani'n att samla och utgifva *all* Vispoesi, som råkar vara minst hundra år gammal, utan afseende på om den för öfrigt duger eller ej". (n:r 292).

[7]) I Leopoldsrecensionen — för att anföra ett exempel — yttrar han: "För dem, som vilja lära huru man skall framställa Norden, dess myter och hjeltelif, känna vi intet högre mönster, än de la Motte Fouqué, som i sina härliga diktningar så oöfverträffligt förstått att uppfatta det gigantiskt stora, men tillika det hemskt rysliga, som är sammanväfdt med den nordiska hedendomen". Lit. Tid. 1816 s. 573).

lades om aftnarne ett litet sällskap af goda vänner, som drucko "kostligt vin" och läste denna "gudaskalds" skrifter. Der gjorde Palmblad bekantskap med *Undine*, "den allra härligaste novell, som någonsin blifvit skrifven", och med *Eginhard och Emma*, "ett skönt och graciöst skådespel". ($^7/_{11}$ 15). Icke underligt då, om man genom öfversättningar sökte underlätta bekantskapen med denne store skald. Sjelf öfversatte Palmblad för Poet. kalender 1816 "Segerkransen". Törneblad öfversatte 1816 "Dödsförbundet" och "Smärre romaner", i två häften, samt 1819 "Undine" [8]). Allm. Journalen hade i n:r 60 (d. 12 Mars) intagit en med C. undertecknad insänd artikel om Fouqué, i hvilken denne mycket prisades och sades "med högsta konst och gratie förena den största popularitet". Men d. 16 April innehöll Journalen en nedgörande recension öfver "Smärre romaner", hvilken följdes af en dylik öfver "Dödsförbundet", samt d. 26 April af en längre uppsats: "Något om de la Motte Fouqués romaner". I den sista behandlades företrädesvis "Der Zauberring", om hvilken recensenten förklarade, att i den fans intet af allt det, som man fordrar af en läsbar roman, samt att Fouqués fantasi vore "ett kaos, ur hvars sköte endast de råa embryonerna framträda, för att aldrig utbildas till fullbildade foster" [9]). Den 4—5 Juli lästes i Stockholms-Posten en insänd anonym artikel, deri förf. utfor mot Journalen, med anledning af dess felaktiga citat ur så väl Fouqués romaner, som ur en nyss utkommen öfversättning af Shakespeares "Julius Cæsar", hvilken likaledes blifvit recenserad

[8]) Ännu en annan öfversättning utkom samma år.

[9]) Den 25 Juni anmäldes 2:dra häftet af "Smärre romaner", med förklaring, att hvad som yttrats om 1:sta häftet, gälde äfven om detta.

i "Journalen". Några dagar derefter tillkännagaf Herr B. J. Törneblad, "på förekomna anledningar", att han var den anonyme insändaren, samt att hans anmärkningar icke tillkommit "på någon hvarken medelbar eller omedelbar anmodan af någondera nämnda skrifters öfversättare". Sjelf var han dock öfversättare af de Smärre romanerna, hvilket Journalen rent ut förklarade i sitt rätt skarpa svar: "Till Herr B. J. Törneblad" (d. 23 Juli). Törneblad svarade med en hätsk broschyr: "Appelation till Publika Vettet. Särdeles i anledning af Allm. Journalrecensentens saltomortalsprång mot Fr. B. de la Motte Fouqué". I denna broschyr utfar han mot Journalens partiska granskningsmetod och söker bemöta anmärkningarne mot Fouqué, hvilken förklaras vara för en slik recensent allt för "stor, skön och sublim". Journalen svarade icke. Hvad ämnet för denna tvist angår, så äro båda parterna lika ensidiga. Törneblad har icke öga för de oförnekliga brister hos Fouqué, hvilka Wallmark framhåller, och denne icke för de förtjenster, förutan hvilka icke den tyske skalden af sin samtid skulle varit så högt uppburen, om än visserligen hans popularitet icke var af stor varaktighet [1]).

Den af Törneblad åberopade öfversättningen af "Julius Cæsar" var ett verk af *Georg Scheutz* [2]), som hade för afsigt

[1]) År 1850 skref Palmblad uti Biogr. Lexikon i en biografi öfver Törneblad: "Af samtida författare svärmade man den tiden mest för Fouqué, hvars skrifter, om de än ej till alla delar, motsvara denna öfverdrifna beundran, dock visst icke — vi mena de bättre — förtjena den glömska, för att ej säga *förakt*, hvaruti de sjunkit".

[2]) Georg Scheutz, f. i Jönköping 1785, tog hofrättsexamen i Lund, tjenstgjorde några år i Göta Hofrätt, bosatte sig 1812 i Stockholm och blef vice auditör vid Svea artilleriregemente; öfversatte arbeten af Shakespeare, Werner, Fouqué; öfvertog 1818 Cederborghs tryckeri, deltog i redaktion af "Anmärkaren", "Anmärkarne", "Argus",

att dermed göra början till ett öfverflyttande på svenska af den store Brittens ryktbaraste skådespel. I företalet erinrar öfversättaren om de olika meningarne rörande Shakespeares värde såsom dramatisk skald, och förklarar sig vilja genom sin öfversättning "bereda väg för en fri öfvertygelse om honom och en ostörd njutning af hans originalitet": ett yttrande, hvilket Lit. Tidningen (n:r 44) klandrade såsom ett "bemödande att vinna gunst hos tvenne särskilda partier" [3]; men på samma gång förklarade den sig glad, att "här hafva funnit en värdig och skicklig tolk af den Shakespearska skaldmöns gudatal". Journalen hade dessförinnan i *sin* anmälan förklarat, att det icke existerade två partier rörande Shakespeares stora skaldevärde, enär alla erkände detsamma, äfven "om man dristat hänvisa på" vissa fel, som icke tillhörde hans geni, utan "hans tidehvarfs råhet och ringa hyfsning". I sammanhang dermed gafs en förklaring af Leopolds uttryck, "Literaturens skogsmenniska" (n:r 126): en förklaring, mot hvars giltighet dock Lit. Tidningen protesterade.

Hammarsköld offentliggjorde detta år en anonym skrift, hvilken varit länge förberedd, och som var beräknad att göra så mycket större effekt, som den skulle publiceras i utlandet. Fortfarande drogo nemligen fosforisterna försorg om literära meddelanden till tyska tidningar. Nu skulle Hammarsköld skrifva en artikel om svenska literära förhållanden, och Molbech införa den i sin tidskrift, "Athene".

---

var sedan trägen arbetare inom det tekniska och det ekonomiska och utgaf flera dithörande tidskrifter samt uppfann den bekanta "Scheutzska räknemaskinen". Han dog 1873

[3]) Palmblad skref d. 21 Maj till H—d: "Finner du ej att vår Scheutz skrifvit ett litet enfaldigt företal till sin Shakespeare? Han har velat temperera sitt folk; men dessa menniskor låta ej fånga sig af någon slags moderation".

I sjunde bandet af denna tidskrift läses densamma, under titel: *"Ildgnister strøede over den nyere svenske Litteratur"*[4]). Dock var Molbech icke rätt nöjd med åtskilliga detaljer i denna uppsats, såsom synes af nedanstående:

"Megen Tak for dine *Eldgnister*, som jeg med megen In-"terresse har giennemlæst engang, uagtet jeg vel fandt, du hist "og her havde været for stærk i at rose de unge svenske Dig-"tere; i det Hele troer jeg, du har været retferdig — men nogle "alt for stærke Udtryk (som *guddommelig*, *mageløs* o. fl.) bør "vist nok modereres, da de vilde skade, i Stedet for at gavne. "Jeg anseer det for rigtigst at give en Oversættelse af dette Ar-"beide, som det er, og denne skal jeg selv med muligste Flid "besørge. Dit Navn som Forfatter bør naturligviis ikke nævnes, "men Arbeidet anmældes som Oversættelse af en svensk For-"fatters Haandskrift, men hvor det i Teksten forekommer, troer "jeg vel det kan bli staaende, undtagen at du et Sted, om jeg "ikke feiler, roser Lyceum, som du selv var Udgiver af, vel "meget". ($^8/_2$ 16).

Denna uppsats är mycket upplysande för andan inom de fosforistiska kretsarne vid denna tid, och vi skola derföre för den något redogöra. Den inflöt i Augusti-, September- och Oktoberhäftena 1816.

Arbetet kallades "Ildgnister", emedan det hade till syftemål att upptända det allmänna intresset för ett så vigtigt ämne som nationens bildning och att gifva väckelse till allmän vetenskaplig verksamhet. Skulle gnistorna vara

---

[4]) Redan d. 19 Juli 1814 skrifver Palmblad till Hammarsköld följande rader, som äfven öppna en inblick i det sätt, hvarpå den utländska korrespondensaffären sköttes: "Som nu dina "Eldgnistor" komma att begagnas och excerperas till den Askelöfska uppsatsens fortsättning i Leipziger Lit. Zeitung, går det ej an att sända samma eller ungefär detsamma till Cotta. Samma skäl hindrar öfversändandet af Lit. Tidningens Bihang till Jena, emedan jag urplundrat det allt för Tyskland användbart". — Redan i Aug. 1814 hade Molbech fått löfte om "Ildgnisterne".

så svaga, att de icke nådde fram till det afsedda tundret, så, heter det, "är skammen min och skadan deras"; skulle de deremot, der de falla ned, bränna för starkt, så finge gälla som ursäkt, att de voro "foster af en individualitet, som utan alla hänsyn till vänskap eller fiendskap, endast drefs af ifver för den svenska literaturen".

Men, fortfar förf., man kan i sjelfva verket icke tala om en *Svensk* literatur; en sådan existerar ännu icke. Dock har grunden till densamma nyligen blifvit lagd, men publiken är alldeles rå, och de unga vetenskapsmännen och estetici måste, liksom skolmästarne, börja med att undervisa i de första grunderna för stafningsläran. Portugal, Spanien och Italien hafva haft en estetisk literatur, men den har utvecklat sig nästan instinktmässigt, och har derföre icke kunnat motstå främmande inflytande. Frankrike och England hafva utvecklat hvar sin literära form, det förra i en antikiserande *sens commun*-rigtning, det senare i en national, sentimentaltdidaktisk naturlighetsrigtning; men båda ensidigt. Tyskland deremot har låtit dessa ensidiga rigtningar genomtränga hvarandra samt förklarat och stärkt dem genom en mera mogen och mera djuptträngande filosofi. Der allena hafva evigt blifvande och fulländade vetenskapliga och artistiska produktioner kunnat uppstå. Den tyska literaturen blir sålunda det förnämsta och lärorikaste exempel för bildandet af hvarje följande literatur; hvarföre ock de nya svenska reformatorerna i literaturen visst icke gått origtig väg, då de framstält den tyska literaturen såsom ett exempel för deras landsmän. Så följer detaljredogörelsen.

Kellgren, Thorild och Höijer lade grunden till den svenska literaturens byggning; hvaremot Bellman, Lidner och Ehrensvärd icke på samtida och efterkommande haft särdeles stort

inflytande. Efter dessas död inbröt Prosaismen, för hvars trångbröstade svensk-akademiska smak Leopold var representanten. Franzén stod osäker om sin skaldekallelse, och Wallin var en tid "ganske forvilded". Men så började en ny literär och estetisk bildning med Atterbom, Ling och Geijer såsom förmän. Få äro de, i hvilket land vi än må söka dem, hvilka hafva kunnat berömma sig af en så äkta poetisk kallelse som *Atterbom;* och sina rika naturgåfvor har han odlat och utvecklat genom de grundligaste och vidsträcktaste studier. Genom sitt första framträdande i den beundransvärdt djupa, fast ungdomligt omogna "Prologen" till Fosforos, genom sitt förtrollande "Erotikon" och flera stycken, väckte han hela allmänhetens förundran, och genom sina "Blommor", den friskaste, doftrikaste och skönaste krans, som någonsin blifvit flätad i den svenska sånggudinnans lockar, förvandlade han denna förundran till ett så öfverljudt bifall, att det ej engång blifvit förstärkt genom de mästerliga scenerna i hans "Fågel Blå". Ingen af hans jemnåriga konstbröder i Sverige har en så uppfinningsrik och känslofull fantasi, en så rikt strömmande inspiration, sådan makt öfver språket, och en så utomordentlig förmåga att böja det till det mest utsökta välljud, den mest melodiska rytm. Att mången finner honom svårfattlig, beror deraf, att hans skaldskap är afgjordt musikaliskt: hela hans poesi är ett stort, ett rikt Adagio öfver hans egen elegiska lifsåskådning och hans djupa aningar om ett annat sammanhang mellan tingen, än det, som visar sig för den vanliga reflexionen. Hvarje ton från hans harpa tränger till hjertat, men har ock detta känslans obestämda, och tager sällan gestalt för fantasien och reflexionen. Derföre förstår mången icke hans ytterst subjektiva diktkonst, som dessutom har ingått slägtskap med naturfilosofiens djupa mystik och ofta kläder sig i bilder, hämtade från hans vidsträckta erudition. Men den älskas af hvarje känslofullt hjerta. Hans *Skaldarmal* berömmes, såsom mönster för en äkta lyrisk lärodikt; han har nemligen i den gjort de nordiska fabelkolosserna till symboler för den nyare visdomens mest abstrakta spekulationer och så gifvit en död mytologi ett nytt och förändradt lif. Några tillfällighetsstycken, deri han deltagit i dagens hedendom och rent historiskt användt den nordiska myten, äro dock icke lyckade.

Det skulle för mycket inkräkta på utrymmet att här äfven meddela Hammarskölds uttalanden om Ling och Geijer. Vi låta derföre, såsom motstycke till karakteristiken öfver At-

terbom, endast uttalandet om Tegnér inflyta. Tegnér och Hedborn framställas såsom skalder af *andra* ordningen. Och om den förre heter det:

"Hvad han har producerat, röjer en icke vanlig talang, men då denna icke har blifvit tillräckligt understödd och utvecklad genom ett djupare och grundligare studium [5]), har händt, att den smittats och temligen försvagats af det nyare svensk-akademiska antitesmaneret. Sjelfva hans uppfattning af konsten har till följe deraf tagit en falsk rigtning, och poesien synes honom icke vara stort annat än qvickt hopväfda rim, behagliga att använda i olika syften. Den opartiske måste derföre medgifva, att en stor mängd af Tegnérs dikter, hvilka också till en stor del äro tillfällighetsstycken, äro af mycket tvetydigt värde, under det andra hafva en stor och obestridlig förtjenst". Till dessa senare räknas *Landtvärnssången*, *England och Frankrike*, *Elden*, och främst bland alla, den otryckte *Hjelten*, det *enda stycke*, i hvilket man ser "rent konstnärsallvar". "Deremot nödgas jag" tillägger förf., "upprigtigt tillstå, att jag anser den berömda dikten *Svea*, oaktadt dess många sköna ställen, vara ett ganska oorganiskt helt, utan inre poetisk hållning; och om den totalt misslyckade *Nore*, hvilken man gör för mycken ära genom att kalla den en poetisk transparent [6]), vill jag här alldeles icke tala".

I Septemberhäftet af Athene fortsättes artiklen med en sympatisk karakteristik af Elgström, hvarefter omnämnas fruarne Lenngren och Widström samt grefvinnan d'Albedyhll. Den förstnämnda berömmes för sina idylliskt lyriska dikter,

[5]) Denna mening har Molbech beledsagat med tvenne frågetecken. — Sådana små anmärkningar gör Molbech på flera ställen. När t. ex. H. talar om Atterboms "mästerliga karakteristik" af Bellman i Fosforos, säger M., att den innehåller "träffande och ypperligt utkastade drag, men ingen fullständig estetisk och kritisk karakteristik". — När H. säger om Geijers *"Carl XII"*, att den utgör "det sannaste och härligaste monument öfver den mest svenske af Sveriges Heroer"; förklarar M. detta beröm öfverdrifvet, fastän dikten hvarken brister i sanning eller i skönhet; "men man tänke sig föremålet, och hur mycket det skall till, för att resa Carl XII ett monument".

[6]) Det var Hammarsköld sjelf, som hade kallat *Nore* "en poetisk transparent". S. o. IV. s. 608.)

hvaremot hennes karrikaturpoesi kallas "rå"; grefvinnan d'Albedyhlls versifikation i "Gefion" kallas "ypperlig och praktfull", men sjelfva dikten säges vara ett "temligen planlöst verk"; fru Widström åter prisas i så högstämda toner, att Molbech fann nödigt att reservera sig. Vid redogörelsen för prosaliteraturen, berömmas främst Schwerin och Askelöf, samt vidare Hagberg och Cederschiöld; Palmblads prosa kallas grundlig, men torr, och *Hammarskölds* egen "för tung, ojemn och vårdslös". En öfverblick å öfversättarliteraturen afslutar denna del af uppsatsen, hvilken fortsättes, i Oktoberhäftet, med en kort redogörelse för den dramatiska literaturen, ända från Olai Petri "Tobias". Ännu kortare behandlas den historiska literaturen, hvarvid yttras, att, trots de berömvärda arbeten, hvilka Lagerbring, Celsius, Hallenberg m. fl. utgifvit, Sverge saknar ett fulländadt verk af den historiska konsten; emedan en historiker skall "i en indifferenspunkt förena den äkta filosofen och den äkta skalden". Liknande är förhållandet med de matematiska disciplinerna och naturvetenskaperna, oaktadt de stora namn, som bland dess idkare Sverige kan uppvisa. Hvad som fattas äfven en Berzelius är "poetiskt sinne och filosofisk grundlighet": den Schellingska filosofiens hufvudvilkor för allt äkta vetenskapligt arbete!! Så vidtager en öfversigt af de bildande konsternas utveckling i Sverige, och artiklen slutar med en blick på tidskriftsliteraturen, hvarvid omnämnes *Lyceum*, "denna grundligt populära och gagnande tidskrift".

Uppsatsen väckte en viss uppmärksamhet [7]); men i Journalen är den endast omnämnd i en not till kritiken af At-

[7]) Från Köpenhamn skref Nyerup till Hammarsköld, d. 21 Okt.: "Men hvem skrev dog i Wallmarks Journal om "Boklådan på Jacobs Torg"? och hvem er saa djerv i Athene at kaste saadanne Gni-

terboms "Hörbergs lefvernesbeskrifning". (1817 n:r 145). Der anföras några af de fälda omdömena, hvarefter Red. förklarar det exempellöst, att en literatör skickat till en utländsk Journal *så* skymfliga och origtiga omdömen om sitt lands författare, att till och med den utländske Journalisten finner nödigt i *noter* rätta det öfverdrifna och orätta. Red. tror icke, att en svensk kunnat så förneka sin nationalitet, och uppmanar derföre alla svenska literatörer att offentligen vederlägga ett så vanärande föregifvande.

Hammarsköld utgaf likaledes detta år "*Jomsvikinga-sagan; . . .* på isländska och svenska, redigerad och öfversatt af kommerserådet M. Adlerstam". Det var en på kongl. biblioteket befintlig handskrift, han här befordrade till trycket; men tyvärr saknade han förmåga att bedöma dennas vetenskapliga värde. Den berömde språkforskaren, Rasmus Rask, skref till honom:

> "Da kjære Broder har optaget saa vel hvad jeg tilforn har skrevet imod dine Meninger, haaber jeg du heller ikke vil fortørnes over *Sandheden* om din Jomsvikinga Saga. Jeg vilde ønsket Broder selv havde foretaget sig at bearbeide et gammelt

---

ster paa den svenske skjønne Literatur? Det sidste Spørgsmaal kunde vel Molbech besvare mig, men det tillader hans Redacteursamvittighed ham ikke". — Arwidsson skref från Helsingfors till H. d. 6 Dec. 1816: "Ildgnisterne over den nyere Svenske Lit. voro för mig af högsta intresse; skada att de äro af en svensk. Hade en dansk dömt sålunda, så skulle detta yttrande haft mera förtroende hos mängden". — Schröder skrifver, d. 4 Febr. 1817, att han önskade snart få se sista häftet af "Athene", "der dina Eldgnistor lysa. Gud låte dem spraka vidt ikring i Sverige, att vi engång kunde få ögonen öppna på alla skum- och skefögda Phlegmatici". — Wiborg skref i Dec. 1816 till Tegnér: "Skulle det ej löna mödan, att af "Eldgnistorna" göra en liten lusteld för svenska allmänheten och släcka dem? Jag menar, att öfversätta afhandlingen och tillägga vederbörliga noter. Flera hafva gillat denna idé, men hvilken skulle vara nog skicklig fyrverkare?"

Stykke; det var sikkerlig blevet langt bedre. Du havde i det mindste intet lagt til og ikke omarbeidet Teksten. Men denne Bearbeidelse er virkelig yderlig mislykket". ($^{10}/_{7}$ 16).

Först skulle Lindfors recenserat detta arbete i Lit. Tid.; men i början af Mars 1817 utsågs dertill Gumælius. Denne utarbetade en recension, hvilken, enligt Palmblads yttrande, visade, att upplagan ej tillfredsställde en pröfvande kritik, samt att Hammarsköld utgifvit ett felaktigt arbete, hvilket han ej varit i stånd att förbättra. Men så anlände från Rask en recension, hvilken infördes d. 5 April, och hvars kärna är uttryckt i ofvanstående brefutdrag.

Mot slutet af sommaren utkom en *andra* upplaga af Poetisk kalender för 1812 och 1813. Dock kan den icke i egentlig mening kallas en "andra upplaga"; ty dels ville icke Palmblad medgifva, att hans roman omtrycktes, emedan han ämnade omarbeta och fullända den, dels blefvo fem dikter uteslutna [8]) och dessutom fem nya tillagda, de senare författade af Atterbom, som derjemte betydligt omarbetat flera af sina äldre. Båda årgångarne bilda i detta nya skick *ett* häfte.

Atterbom har beledsagat denna upplaga med ett *Företal*, hvilket gick ut på att visa, det den nya skolan stod på nationel grund och botten, hvarvid dock, som vanligt, det nationella sattes liktydigt med det germaniska; och på samma gång lade han för fosforismens räkning beslag på Götiska Förbundet och "Iduna".

Den nya skolans första alster voro "endast de första barnsliga och omogna utbrotten af en svallande ungdomslåga, som

[8]) De uteslutna, rörande hvilka utgifvaren "förnummit, att mängden af våra läsares röster yttrat misshag", äro: "Flickan" (af Hammarsköld), "Skön Anna" (af Ling se ofvan IV. s. 341—3), "Helwin" (af Afzelius), "Dryckessång" (af Ingelgren) och "Svanesång" (af Sondén).

vill gifva luft åt sina aningar och skapnader åt sina begrepp, obekymrad om pröfning af sina krafter samt ofta föga sorgfällig vid sina medels urval och behandling". Först småningom mötte blicken "hela omfånget och den oändliga verkningskedjan af detta företag, som i sanning syftar på ingenting lägre, än att i alla möjliga rigtningar af lif, vetenskap och konst göra till Svears och Göters nationalegendom hvad som är Nordlynnets naturliga sätt att se tingen och deras samband med det oförgängliga" [9]). Det var, såsom man ock väntade, endast en liten krets af välvilligt sinnade, på hvilken de i början kunde räkna, men "den utvidgade sig, och snart framträdde *Iduna*, som visade äfven de klentrognare, att grunden till den nya bildningens uppkomst hvilar i det ursprungliga svenska stamsinnet, hvars öga, öppnadt vid skenet af de facklor, som slägtingarne upptändt söder om Eystrasalt, ändtligen igenkänner sin synkraft, och förnimmer Skandinaviens omedelbara sammanhang med Europas hjerta". (Tyskland) . . . "Hemligheten af den dragningskraft, som redan bragt på vår sida så mången läsarinna med själ och fantasi, så mången läsare med hjerta och hufvud, ligger deruti . . . att sent omsider hitom Bälterna fallit några strålar af en morgonrodnad, som i denna märkvärdiga period af allmän förvandling är för de germaniska och götiska syskonfolken gemensam, och att alla ädlare sinnen, liksom blommorna i daggstunden, endrägtigt vända sig åt dagens uppgående ljusblick" [1]).

Företalet är skrifvet med lif och värma, ehuru i den något svulstiga, ställvis öfverlastade stil, som är egendomlig för Atterboms prosa. Med blygsamhet talar han visserligen

---

[9]) I en not hänvises till "det gudavisa siareqvädet *Völu Spá*, den mytiska framställningen af Nordens urgamla naturfilosofi", hvars öfverensstämmelse med Schellings naturfilosofi framhålles såsom ett slående bevis derpå, att de unga reformatorerna icke drefvos af "en sektvurm, en modejargon, ett *Tyskeri*".

[1]) Äfven Hammarsköld i sin granskning af Kalenderupplagan försäkrar, att "det antal af menniskor betydligt ökats, som veta inse och värdera den stora tendensen af Sveriges och de yngre Sveaskaldernas från *inhemsk* grund uppblommande poesi, och som gladt njuta det myckna sköna och lyckade, som den redan frambragt". (Sv. Lit. Tid. 1816 s. 611).

om den nya skolans dittills utöfvade verksamhet, men lemnar åsido allt undseende beträffande motståndarne, bland hvilka ju icke funnos några "ädlare sinnen", och hvilka voro i allo så olika det "lifligare, frommare och kraftigare menniskoslägte", som "synes vara på vägen att uppkomma".

Han vänder sig derefter mot den "särdeles ogenerade exegetik, med hvilken några dåliga infallsmakare kommentera hvad de kalla *ny vitterhet* och *ny filosofi*; de äro sjelfva misslyckade infall, dem naturen i brådska satt på konsept och sedan glömt att stryka ut — och vid den svämmande lava, som förr eller senare uppslukar dem, deras namn och deras kortkonster, må de gerna tills vidare påtända sina svafvelstickor".

I de flesta Atterbomska dikterna äro ändringar vidtagna. Bland de för kalendren nya finna vi en omarbetning af den i "Eleganttidningen" införda "Mitt första Rendezvous", (s. o. IV. s. 203—6) här kallad *Herdestunden*. Den gör, trots bearbetningen, ett vidrigt intryck; men Hammarsköld försäkrar, att den "med poesiens varmaste pensel och med den enklaste, friskaste naivitet tecknar den jordiska fröjdens högsta, lätt försvinnande och mystiskt berusande minut". De öfriga fyra, *Till Minnet, Skaldeqvällen, Nattvandringen* och *Anderöst*, äro alla diktade i ett smekande musikaliskt språk; men på sina ställen oklara och svårbegripliga. Hammarsköld säger berömmande om "Skaldeqvällen": "för att rigtigt kunna fatta den, torde det erfordras, att någonsin sjelf hafva upplefvat en sådan". Detta är just icke något beröm, då antagligen skaldens afsigt varit att göra läsaren delaktig af hvad han sjelf känt och genomlefvat. Vi äro starkt frestade att tillämpa samma Hammarsköldska

yttrande äfven på "Nattvandringen", som slutar med denna strof:

> När ej pulsen längre slår och bränner,
> När ej tanken mer en åtrå känner,
> När hvar önskan är, som tungan, stum:
> Vålnaden beherskar tid och rum!

Oss förefaller denna strof icke lätt att fatta, äfven med tillhjelp af Hammarskölds förklaring, att dikten "slutar med det påståendet, att äfven de lefvande äro blotta skuggor, och att den tomma vålnaden af hvad man varit är det enda, som befriar sig från rummet och tiden". — Bäst lyckad synes oss "Anderöst", emedan den är enklast och klarast. Kalendren innehåller äfven tvenne dikter af Sondén, "*Till Constanza*" och "*Tvenne blommor af Sophia*", båda mindre betydande.

Atterboms triumferande tillkännagifvande om den vidgade kretsen af de välvilligt sinnade och förklaringen, att *alla* ädlare sinnen slutit sig till den nya skolan, stodo icke uti synnerligen god öfverensstämmelse med dåvarande tidsförhållanden; ty just året 1816 vidgades kretsen af motståndarne och anfallen voro så mycket mer uppseendeväckande, som de vände sig mot en af skolans mest blottade punkter. För Tegnérs m. fl:s plan att uppsätta en tidskrift, i ändamål att bekämpa det öfverdrifna i de nya lärorna, skola vi i ett följande kapitel redogöra. Här vilja vi sysselsätta oss med den af redan meddelade orsaker föranledda polemiken, rörande den religiösa frågan, ställd i Schellingska filosofiens belysning.

Vi hafva förut redogjort för Hammarskölds öfversättning af Plotinos' Enneader och dervid fäst uppmärksamhet på parallelismen emellan Plotinos' mystiska filosofi och det

Schellingska systemet [2]). År 1814 utgaf Hammarsköld "Bref öfver Plotins filosofiska lärobyggnad", 1 häft., hvari han jemförande sammanstälde Plotins lära med kristendomen. Han sände i medlet af Januari 1815 sitt arbete till Grubbe, för att få det af honom recenseradt, men erhöll från denne ett afböjande svar [3]). Häftet blef aldrig i Lit. Tidningen granskadt. Men i Juni 1816 innehöll Allm. Journalen en skarp recension, skrifven af Ödmann [4]). Rec. sysselsätter sig i inledningen med Hammarskölds påstående, att trosdogmerna kunna bringas till klart vetande, att "den äkta tänkaren" kan, "förmedelst spekulation, komma till *kunskap* om detsamma, som det fromma sinnet fattat med *tron* genom uppenbarelse", samt att det instämmer med Kristi lära, "att vi kunna spekulera oss till visshet om det, som oss Herran uppenbarat". Rec:en erinrar derom, att "Kristus"

---

[2]) Se Del. IV. s. 537—8.

[3]) Grubbe svarade, att ehuru han var öfvertygad, att ideer af djup spekulativ betydelse ligga till grund för Neoplatonismen, trodde han dock, att Schelling och Ast sträckt den spekulativa tydningen af denna lära för långt och gjort den något mer, än rättvisa. Han hade dessutom icke så noga studerat Neoplatonismens källor, att han var fullt säker på sitt omdöme; och han ville derföre icke yttra sig. (d. 24 Januari 1815). — Palmblad fann uppsatsen "starkt religiös" och i hufvudsak rigtig. Geijer och Atterbom yttrade — "med bifall till totaliteten" — att åtskilligt vore oredigt och "sammanlikningen emellan Kristus och Plotin för grund". (Palmblad till H. d. 20 Jan. 1815).

[4]) I Brink. Ark. finnes ett bref från Wallmark till Leopold, Juni 1816, genom hvilket denne underrättas om, att med Måndagsposten skulle Ödmann få början och på Torsdagen slutet af sin artikel. Artiklen börjar i Måndagsnumret d. 10 Juni och slutar i Torsdagsnumret d. 13 Juni. Ödmann synes hafva haft Leopold till kommissionär, ty i ett bref till Wallmark, d. 13 Juni, yttrar Leopold sitt missnöje öfver recensionens styckning i flera nummer, samt säger sig skola sända den "till Auktorn". — Jfr Bref fr. Ödmann till Wallmark d. 21 Febr. 1815, i *Samlaren* IV. s. 137.

sjelf gifver oss en annan utväg, att uppnå denna visshet. "Den, som vill lyda", säger han, "(det är väl något annat, än spekulera) han varder förnimmande, att denna lära är af Gudi". Den som kan spekulera sig till visshet, behöfver således icke lyda". — Så följer granskningen af de sex bref, af hvilka arbetet består. Vi anföra ur dem, exempelvis, endast ett par utdrag. För att visa, huru man i dessa stycken verkligen kunde komma till vetande, anför Hammarsköld ett utdrag ur Plotin, hvilket stycke han såsom synnerligen "märkvärdigt", öfversatt. Det heter deri:

> "Då således den sanna intelligensen, i sitt förstående, förstår sig sjelf, men icke såsom utom sitt förstående, utan som sig sjelf tillika med förståendet, följer det, att den i förståendet fattar sig sjelf och ser sig sjelf, men seende sig sjelf, icke såsom oförstående sitt förstående, utan såsom förstående. Så innehålles i det första förståendet, äfven förståendet, att man förstår såsom en varelse; och *der* icke någon tvåfaldighet i tanken. Men om det beständiga förståendet är såsom det är, hvad grund för spekulationen att afskilja förståendet, från förståendet, att det förstår?"

Rec:en tillägger: "Så är nu denna förborgade hemlighet uppenbarad för alla de läsare, som, icke oförstående sitt förstående, förstå sig vara förstående".

Treenigheten förklaras på följande sätt.

> Ursprungligen vore det absoluta det rena intet, likt "aritmetikens noll, som sjelf icke är något tal, men utan hvilket intet tal kan uppkomma, emedan det i sig potentialiter innehåller alla tal". Detta absoluta uppenbarar sig på det sätt, "att det ursprungliga gör sig sjelf till mål för sin egen åskådning, sättande sig absolute såsom . . . aritmetikens *Ett* och får i detta ögonblick namnet *Fader* [5]). Men i och med denna åskådningsakt är den absoluta Intelligensen eller *Sonen* ursprungligen gifven".

---

[5]) Här frågar Rec:en: "Af hvem? Förmodligen af sig sjelf; emedan Gud i denna akt är blott föremål för sin egen åskådning".

Dock såsom detta allt fordrade något beslut, som icke tillika vore afskildt från verkställigheten, "så har det ursprungliga, i denna sin åskådningsakt, ponerat sig i en treenig modifikation... såsom *Väsende* (Fader), *Intelligens* (Son) och *Verldssjäl* (d. hel. Ande)". Härefter hänvisas till aritmetiken, "i det treheten, såsom bekant är, icke uppkommer genom någon fördubbling af Ettan, utan genom en fortsatt Ettans sjelfreflexion . . . Siffran Tre (3 eller III) sinnebildar också detta förhållande, i det den utgör en enda siffra, en enda numerisk potens, i sig dock inneslutande och bestående af de trenne enheterna".

Rec:en anmärker: "Det är väl sant, att tre enheter sammanlagda kunna uttryckas med en enda *Siffra*; men de utgöra dock icke en *Enhet*".

Det vill synas som om man, med användande af denna metod, skulle kunna bevisa hvad som helst, hur befängdt det än må vara.

Denna recension föranledde ingen åtgärd från motsatta sidan; men sammanställd med andra samtida symtom, till hvilka vi återkomma, var den för de unga literatörerna ett varningsrop, en erinran derom, att fienden icke var overksam.

"Gud låte" — skref Hammarsköld till Schröder d. 2 Sept. — "dig kunna förmå så mycket, att Lit. Tidn. ännu ett år till åtminstone må fortfara. Med de tillrustningar, här göras, är detta angelägnare, än någonsin, om vi icke vilja gifva den goda saken tappt. Om det något för ändamålet kan bidraga, vill jag gerna lofva, att nästa år vara ogement flitig och recensera med både händer och fötter". — Och när Schröder i medlet af månaden förklarat, att tidningen skulle fortfara, emedan man icke, "utan de största förebråelser af efterkommande" kunde bereda fienderna det nöje, att gifva efter och gå ur vägen, ($^6/_9$) uttalade Hammarsköld deröfver sin glädje, "helst detta är så mycket nödigare nu, än förr, emedan fienden rustar sig till en vinterkampagne". ($^9/_9$).

Den 30 Nov. började "Journalen" en artikel, under rubrik: *"Försök, att bestämma egenskapen af de religionsbegrepp, som innehållas i vissa nyare skrifter"*, hvilken upptog 6 nummer och afslöts d. 9 Dec. Religionsläran var

Schellingska filosofiens svagaste punkt, emedan, enligt detta system, det absoluta och den sinliga verlden förhålla sig till hvarandra såsom enheten till mångfalden och utgöra blott olika sidor af ett och samma hela. Rosenschöld hade ingalunda orätt, då han förklarade, att Schelling var, jemförd med Spinoza, "en fin panteist" [6]).

Journalen börjar med den förklaring, att det visserligen är otillbörligt, för att icke säga *orimligt*, att draga en ny filosofi inför annan domstol, än *förnuftets;* men annorlunda är det, om denna filosofi sjelf ställer sig under en annan domstol, och ger sig ut för att icke *vara stridande* mot den uppenbarade religionen, utan rent af vill åtaga sig att bevisa alla dess mysterier.

> "Emot en dylik blifver den åtgärd, författaren åtagit sig, icke en obehörig anklagelse, men en tillbörlig rekonventionstalan för antingen bedräglig uppgift, hvarunder man sökt dölja en helt motstridig åsyftning, eller åtminstone för alldeles åsidosatt uppfyllande af åtagna förbindelser".

Med anledning af anförda citat ur Fosforos, Lit. Tidningen, brefven om Plotinos och Schellings "Om metoden

---

[6]) A. Nyblæus uppvisar i sitt bekanta arbete: "Den filosofiska forskningen i Sverige" (II. s. 134), att, enligt Schelling, "det absoluta och den sinliga verlden förhålla sig till hvarandra såsom enheten till mångfalden eller, för att begagna oss af Schellings eget uttryck, såsom centrum till periferien, d. v. s. de utgöra blott olika sidor af ett och samma hela. Men härmed är all verklig skilnad emellan den sinliga och öfversinliga verlden utplånad, och den förra upphöjd till den enda verklighet, som finnes. Med andra ord kan detta äfven uttryckas så, att Schellings identitetslära är strängt *panteistisk*, om ock denna panteism icke är realistisk, såsom Spinozas, utan idealistisk, enär Schellings absoluta identitet i grunden är detsamma, som det abstrakta eller obestämda sjelfmedvetandet, och verldsutvecklingen antages sammanfalla med det absolutas öfvergång till bestämdt eller aktuelt medvetande".

för det Akademiska Studiet", hvilka citat dock icke alltid äro strängt ordagranna, söker förf. gifva en kritisk framställning af den nya filosofiens lära rörande: 1) Guds existens, Guds väsende, Naturen, 2) treenigheten, 3) den menniskoblifna gudomen, 4) syndafallet och det ondas absoluta tillvarelse, 5) försoningsläran, 6) kristendomen, 7) biblen, 8) menskliga friheten och 9) själens odödlighet. Det hela slutar med en anmärkning mot det sätt, hvarpå de förutnämnda, af Lit. Tid. sjelf frammanade, insändarnes frågor och tvifvelsmål blifvit behandlade.

Författaren var Wallmark, men förmodligen ansåg man i Upsala denna kritik öfverstiga hans förmåga; ty man stannade med sina misstankar vid Ödmann [7]).

Atterbom grep till pennan, och d. 7 Dec., innan ännu Wallmarks artikel var afslutad, införde han början af sitt svar, hvilket hade till rubrik: *"Försök att bestämma egenskapen af de religionsbegrepp, som förekomma hos vissa äldre Compilatorer. Tillegnadt Storinqvisitorn i Allmänna Journalen.*

Inledningen är delvis hållen i en hätsk ton, med hånande insinuationer mot Ödmann, som benämnes "en lömsk farisé", en "Jesuit", en "matk", som "framkrupit" ur en "vinkel af smutsig infami", och hvars "predikningar, psal-

---

[7]) Palmblad skrifver d. 14 Dec.: "Skall man tro Ziedner, lärer Bethén vara hufvudauktor till den i Journalen införda religionsskriften. Några hafva, som du, gissat på Ödmann, andra på Leopold". — Hagberg frågade Tegnér, om icke anm:ne mot Schellings filosofi uti Wallmarks tidning voro från Lund. "Så tror man här". ($^7/_2$ 17). — Att Wallmark var förf. synes af ett hans bref till Leopold, d. 1 Nov., i hvilket han säger sig hafva under läsning af Atterboms skola gjort märkvärdiga samlingar rörande skolans religiösa och filosofiska satser, hvilka han tänkte begagna. (Br. Ark).

mer och bibelöfversättningar blifvit bildade efter idealet af Rumfordska fattigsoppan" [8]). För öfrigt går den ut på att besvara dels nyss anförda påstående, att den nya filosofien ställde sig sjelf under annan domstol, än förnuftets, dels yttrandet, att den nya skolan tillräknade sig äran af "det vaknade lifligare intresset för religionens angelägenheter". Med hänseende till den första anmärkningen framhölls, att kristendomens urkunder just framställa filosofiens grundåskådning, i dess ursprungliga enkelhet, och "att det problem, som kristendomens manifestation faktiskt upplöst, är detsamma, till hvars teoretiska lösning den metafysiska spekulationen på sin närvarande ståndpunkt finner sig oemotståndligt drifven". Beträffande åter det andra påståendet, anfördes ett utdrag ur företal till nya upplagan af Poetisk

---

[8]) Äfven andra stickord förekomma. Sålunda, sedan förf. framhållit *snillet* såsom en uppenbarelse af gudomens lifvande och ordnande urkraft, tillägger han: "och detta nekas förmodligen blott af dem, som sjelfva deraf, liksom tyvärr jemväl händer teologer, fått ingenting på sin andel". — Emellertid hade Ödmann i bref af d. 11 Dec., till Wallmark, beklagat sig öfver det ovett, man "med fulla göpnar" öste öfver honom i den tro, att han var författaren till Journal-artiklarne. För sin del var han med dem mycket nöjd; men bad Wallmark: "sätt mig icke oskyldigt i sticket!" — Wallmark gaf Ödmann tillåtelse att yppa hans författarskap, såsom synes af ett bref från den senare, d. 20 Dec., deri det heter: "Nu har jag dessutom, enligt Tit. tillstånd, för flera, som mig besökt, berättat auktors namn och att brefvet bestyrkt det, ehuru det ej behöfdes. Jag ber, att T. i sin tidning icke nämner något derom. De må rasa ut. Det gagnar dem icke. Det blottar dem dubbelt. Prof. Biberg är isynnerhet indignerad, så öfver deras ovett som öfver deras ilska. Han fann artiklen väl och värdigt skrifven i Journalen. Han har sagt mig, att ingen vederläggning är möjlig, om icke den, att deras ord och satser äro orätt recenserade. Han har alltid förklarat, att deras satser äro en mörja af galenskap, om de påstå, att sådant är kristendom; att de ej inse omöjligheten, att såsom Schelling sammanälta Neo Platonism med Spinozism till kristelig religion". ("Samlaren" IV. s. 145—6).

Kalender, hvilket skulle bestyrka, det de unga reformatorerna icke räknade uteslutande sig till förtjenst, att hafva gifvit väckelse åt det religiösa sinnet, ehuru de visserligen till denna väckelse väsentligen bidragit. Så följde den ofvan meddelade skrufvade förklaringen af orsaken till de uteblifna svaren å de insända religionsartiklarne. Och enär Wallmark på ett ställe åberopat Rosenschölds tal, hvilket under årets tre första månader varit, såsom vi sett, föremålet för Atterboms "andra Puniska krig", förklarade denne i förnäm öfversittarton:

> "Redaktionen tackar Er för påminnelsen om detta Tal. Det är visserligen sant, att vi för längesedan läst det, men också icke mindre sant, att vi för lika längesedan glömt bort det. "Förunderligt hvad vissa slags skrifter möta svårighet vid att "fästa sig i någon varaktigare åtanka!"

Atterbom tillade, att om man kunde bereda dess författare "någon hugnad och sinnesro" med dess recenserande, skulle skyndsammeligen en recension följa: ett löfte, som — dock aldrig blef uppfyldt.

Efter denna inledning i tvenne nummer upptagas i de två följande — årgångens sista — Wallmarks anmärkningar mot skolans förklaringar af Guds existens och naturen. Vi kunna icke här återgifva de utförliga deduktioner, medelst hvilka Atterbom sökte förklara och försvara sin uppfattning, och detta icke utan en viss talang. Han gör skillnad emellan en personlig gud och det absoluta, som han benämner än "urväsende", än "verldssjäl" m. m. Men sammanhanget eller förhållandet emellan dessa kan han icke rätt klargöra, oaktadt upprepade försök att deducera detsamma, och fåfängt sträfvar han att bevisa, det naturfilosofien icke

är panteistisk [9]). Dock var Atterbom sjelf nöjd. Han skref julafton 1816 till Hammarsköld:

"Wallmark är ju nu alldeles desperat. Det är märkvärdigt, att våra motståndare synas sätta sitt sista hopp om en möjlig seger på detta religionsgräl. Men de skola ej skörda några synnerliga lagrar. Det svåraste för mig är, att denna batalj, som jag ämnar till en *afgörande*, kommer att hindra alla mina öfriga sysselsättningar, på Gud vet hur lång tid. Hvad sägs om meine

---

[9]) Den 3 Jan. 1817 skref Ödmann till Wallmark, att han haft besök af "en vän, som väl känner spekulationens gränser (Biberg?) Han sade, att deras exposition uti n:r 51 var det klokaste, men det enda, hvarmed de kunde rena sig från Spinozismen. Dock, tillade han, hvar och en, som känner spekulationen och följer den på spåren, inser lätt att det endast är ett vanmäktigt försök, som kunde förvilla halfspekulanter; ty det öfverhoppade i kedjan är synbart för den, som har ögon. Det uttrycket, att Gud är *högsta länken*, sade han vara högst oklokt. Så groft har Schelling sig aldrig yttrat. Det låter ej försvara sig, om icke med nya svängningar, som alltid blifva oförsvarlige inför sjelfva spekulationens domstol. Det öfriga, sade han, står hvarje bokstaf hos Schelling och är nog skickligt utfördt. Han hade läst bilagorna (i Journalen), som sist kommo, och sade, att de omöjligen kunna vederläggas, utan måste de tillgripa den undflykten, att detta är Schellings lära, men icke deras. Hvad det angår, att spekulationen kan *bevisa* revelationens mysterier, sade han ej kunna annorlunda förklaras, än att ordet *bevisa* får ett annat begrepp, nemligen att hänföra det under en viss synpunkt till apperception; men att mysterierna, som äro i Skriften, kunna *uppfinnas* af spekulationen, sade han vara grundfalskt. Sjelfva revelationen, som dem uppenbarat, hänför dem till ett slags begreppsfattning, men utan revelation blifva de alltid otillgängeliga. Schellings försök, att sammansmälta Platonismen med Spinozismen till ett kristligt religionssystem, är en ren omöjlighet. Det blir antingen materialism eller mysticism, och Jacobi, som detta bevisat i sin bok von Göttlichen Dingen, är ovederläggelig. De hafva gått längre än Schelling, och det af oförstånd. De resultater, de dragit af Schelling, bestå aldrig. En grundlig filosof skall lätt vederlägga dem: men ingen kan det, som ej nyttjar deras vapen och kan uppspåra deras snedsprång. Inkasten i Journalen äro populära och förstås af alla läsare; men deras försvar blifver alltid oförståeligt, m. m." — ("Samlaren" s. o. s. 149—50).

Darstellung der Persönlichkeit Gottes? Nästa nummer kommer att sluta artiklen om Gud och Naturen. Jag hoppas att slippa göra de följande så vidlyftiga. Hvad detta Journalfolk är för ett dumt och gement pack!"

Af detta bref synes, att Atterbom nu fått veta hvem, som var hans motståndare; också egnar han honom i n:r 51 en not, så lydande:

"Nej! Ni är icke prest, ni är icke skriftlärd, så mycket Ni än i Er libell velat deraf ge Er vigt och anseende. Endast vid en hastig genomläsning af dess första nummer kan man förledas till en sådan misstanke. Men då man vid en fortsatt läsning ser, att Ni ej engång känner innehållet af den allmänna svenska katekesen (hvilket på sitt rum skall bevisas), blir man snart, till svenska presterskapets heder, öfvertygad, att Ni är en lekman och en af det ömkligaste slaget".

Wallmark hade emellertid icke varit overksam. Utom de ofvan omtalade "Välmenta förslag m. m." till utgifvaren af "Poetisk kalender" (d. 13—14 Dec.), syntes d. 27 Dec. en *Anmälan* af en föregifven plan, afseende att samla och uti ett, i häften indeladt, Galleri utgifva "de ännu sedan guldåldren öfverblifne svenska Träschnittmålningar", och liksom man, enligt hvad en stor författare yttrat, upphämtat de yppersta poetiska skönheter från pigornas läppar, ville man nu hämta de yppersta skönheter i teckning från pigornas kistlock; och sålunda — enär "den nordiska teckningen har samma idealiska ursprung som nordiska poesien" — lägga grunden till en äkta nationel nordisk konst. Vidare innehöll tidningen, såsom "bilaga" till uppsatsen om nya skolans religionsuppfattning, en artikelföljd, kallad: *De nya lärorna med deras egna ord,* innehållande utdrag ur skolans skrifter rörande *Gud och naturen, treenigheten, Kristus* och *kristendomen,* hvilka utdrag beledsagades af kritiska noter (d. 21, 28—30 Dec.). Leopold tackade nyårsafton Wallmark för "De

nya lärorna", "Boklådan" och "Träschnitten"; men beklagade de många tryckfelen i den förstnämnda uppsatsen, enär ord och meningar fått plats inom citationstecknen, som ingalunda tillhörde citationerna, hvilket förhållande kunde föranleda beskyllningar för förfalskning och oredlighet. Han sände några af honom antecknade rättelser; men vi hafva icke funnit att Wallmark begagnat dem.

Vid slutet af 1816 och början af följande år inträffade en tilldragelse, som hotade att blifva ett motstycke till myndigheternas ingripande förlidne Dec. 1815; men faran afvärjdes af redaktörerna, hvilka vid detta tillfälle visade sig mera besinningsfulla, än vännerna i Stockholm.

Atterbom hade i sin stridsskrift (n:r 50) låtit undfalla sig de orden: "Det är bekant, att läror, som man innefattar under benämningen "den nya skolans", vid detta universitet, äfven från katedrarne, meddelas åt den studerande ungdomen". Detta väckte anstöt. Palmblad berättar, att Ödmann, som dervid gått Leopolds ärenden, skulle hafva "itubbat" erkebiskop Lindblom, att såsom prokansler förmå teologiska fakulteten att, med anledning af ofvannämnda yttrande, inför kanslern bedyra sin renlärighet samt anklaga författaren till artiklen för kätteri. ($^7/_1$ 17). Ödmann, som för sin del ansåg det oklokt att indraga tidningen, men som icke tyckes hafva haft något emot en tillrättavisning, berättar deremot i bref till Wallmark ($^2/_1$), att erkebiskopen blifvit uppäggad — "jag vet ej på hvilken impression" — och d. 31 Dec. "på eget bevåg" inför teol. fakulteten förklarat, att han ansåg, det fakulteten icke utan ansvar kunde tiga, då sådana tillvitelser gjordes universitetet. Den 2 Januari hade han uttalat sitt missnöje med det sätt, hvarpå kristendomens grundsanningar af nya skolan framställdes och

begärt "fakultetens utlåtande, om någon af dess ledamöter antagit och nyttjat en sådan lärometod"; hvarpå naturligtvis svarats: *Nej*. Ödmann var ej nöjd med detta sätt att gå tillväga. I ett annat bref förklarade han, att det aldrig varit ifrågasatt, att anklaga Atterbom för kätteri. Erkebiskopen for d. 4 Jan. till Stockholm, dit fakultetens protokoll skulle sändas honom.

Inom Lit. Tidningens redaktion vidtogs emellertid den kloka åtgärd, att i Årgångens 1:a nummer (1817) införa en af Atterbom skrifven "Anmärkning", hvari förklarades, att man missförstått det yttrande, som vållat anstöt.

> "Då den evangeliskt bibliska kristendomen och den derpå grundade ortodoxa teologien vid detta universitet läras i den strängaste renhet och fullkomligt fria från alla nyare modifikationer, ålägger denna omständighet oss, som blifvit bildade vid samma universitet, en ny och vigtig förbindelse att vederlägga Allm. Journalens falska och vrängda framställning af våra filosofiska satser; enligt hvilken framställning, *i fall den vore rigtig*, det resultat skulle följa, att den fräckaste Antikristianism ibland de yngre *Cives Academici* inrotat sig, i trots af deras förträffliga lärares rena och grundliga religiositet . . . Vid sjelfva det missförstådda yttrandet är för öfrigt att märka: först och främst, att ordet *kateder* betyder lärostol i allmänhet, eller hvar och en plats, från hvilken någon offentligen eller enskildt, inför en samling af åhörare, meddelar undervisning; för det andra, att de läror, som mindre kunniga stundom "innefatta under benämningen den Nya skolans", ofta icke äro denna Skolas. m. m.

Ett exemplar af detta tidningsnummer sände Atterbom till erkebiskopen. Den 14 Januari kunde Palmblad meddela, att erkebiskopen, efter hemkomsten från Stockholm, förklarat, att teol. fak:s åtgärder i denna sak finge "för evigt hvila". Kronprinsen skulle nemligen hafva yttrat till Brahe, att "den offentliga makten alltid har orätt, då den blandar sig i filosofiska tvistigheter".

Dermed afstannade denna sak. Men i Stockholm upptogs detta med missnöje. Man ville hafva en liten skandal satt i scen. Först Schwerin och sedan Törneblad begärde och erhöllo utdrag ur teol. fakultetens protokoll; men då detta icke innehöll annat, än att fakulteten svarat *nej* på en af erkebiskopen framställd fråga, voro inga anfallsgrunder att derifrån hämta [1]). Törneblad gaf då luft åt sin harm i sin tidning "Föreningen", deri han uti en kort uppsats [2]) förklarade, att publiken vore trött vid den långa filosofiska tvisten, samt tillade:

"Beträffande sjelfva tvisten, kan anmärkas, att liksom gamla skolan visst icke kämpar med de *ädlaste* vapen, så kämpar den nya visst icke med de *bästa*. Man finner hos henne en skyggghet och räddhåga, som man alls icke väntat . . . Kämpar man för sanningen, så må man hellre bli en martyr, än röja neslig fruktan. Hvadan en så ängslig ifver för ett uppkommet *missförstånds* skull? Läsarne må i sin ordning upplysas, saken utredas och klart framställas; vill missförståndet då ej upphöra, så har man dock gjort sitt; men att äfven mot det gröfsta missförstånd på förhand utgjuta sig i en trälaktig afbön, det ger fienden både lust och vigt, samt är för den opartiske en nöt att bita på".

Två dagar efter det denna artikel stått att läsa i "Föreningen" afsände Palmblad till Hammarsköld ett allvarsamt bannebref. Det heter deri:

"Efter hvad från alla håll berättas, lärer du och enkannerligen bröderna Askelöf och Livijn föra mycket och dumt tal på tungan, angående vårt förhållande med teol. fakulteten. I åren

[1]) Ödmann skref till Leopold d. 14 Febr. att Grefve Schwerin begärt Th. Fak:s protokoll, emedan det berättats, att man der förklarat Atterbom för kättare. Det hette i Stockholm, att erkebiskopen skulle frambära prot. till regeringen och Atterbom religeras. "Den hedren har visst ingen tillämnat Atterbom. Vår fakultet är för klok att tillskapa martyrer". (Br. Ark).

[2]) "Några billiga frågor till de tvistande Filosoferna af gamla och nya skolan". N:r 7, d. 23 Jan. 1817.

i Stockholm alla ett wetterwendscht folkslag, som viljen göra spektakel af allting. Lika väl som I, veta vi, att allmänna lagen skyddar oss från alla våldsamma mått och steg från den offentliga auktoriteten, men detta hindrar ej konsistorium, att, när som behagas, och utan att ingå i någon förklaring af skäl, uppsäga sitt kontrakt. Om Justitie Ombudsmannen vill beifra saken, se vi det rätt gerna; men huru skulle Atterbom, utan att passera för kitslig, kunna uppröra en sak, hvilken ej blifvit honom kommunicerad, och som redan i sin födelse är qväfd? Genom utlösen af protokollerna — säger du — och laglig behandling. Men hans tid är alltför dyrbar för att upptagas af dylikt gräl, och ehuruväl han visserligen skulle gå segrande ur striden, skulle dock en slik rättegång bereda många förtretliga stunder. Att åter lemna sin talan i andra händer, ingår visst Atterbom aldrig på. Hafva Herrarne i Stockholm så stor lust att gräla, så må de för egen del roa sig med denna affär. Nyss hörde jag, att i "Föreningen" står ett stycke, som derå har rapport. Tills jag får läsa det, vill jag derom uppskjuta mitt omdöme; men för att tro en klok man, som nyss läst det — innan jag ännu slutat denna period, hemkommer Atterbom och beklagar sig öfver det vettlösa stycket, som red. af "Föreningen" framkläckt. Fråga dessa menniskor, hvad positivt nyttigt de sjelfva uträttat: fråga dem, på hvad sätt de sjelfva verka till den allmänna bildningens fortgång, och om det ej är billigt, att personer, som allvarligt och lugnt vilja framskrida sin bestämda bana, åtminstone böra få vara i ro, utan sqvaller och utan fruktan att synas ligga i sammanhang med personer, som ej synas hafva en aning om ens sträfvande och vilja behandla literaturen som gatnuveller.

Vi hafva fast beslutat, att härnäst någonting inträffar, som har sammanhang med våra privata litterära förhållanden, ej meddela dig det annorlunda, än med förbehåll, att du håller det hemligt. Anmäl emellertid vårt missnöje hos Törneblad öfver hans larmrop, och bed honom låta oss i lugn få fortsätta vår egen väg. Kommer en tid af verklig fara . . . så skola han och alla vänner finna oss beredda att till sista stunden fortsätta striden".

Törneblad blef uppretad och skref till Palmblad ett häftigt svar. Han förklarade, att han icke var "någon blind beundrare eller förgudare af nya skolan, samt att han väl "oändligen skattar den", men blefve aldrig dess "knäböjande

fjeskande slaf". Väl fördömde han det mesta af gamla skolans verk, men gillade på långt när icke allt af den nyas. "Gifves intet annat vilkor för enighet med nya skolans representanter, än att böja knä för en eller några af dem, då voterar jag på krig och örlog N. B. *så vidt*". Palmblad fann hans bref "temligen pojkaktigt", och skref d. 11 Febr. till Hammarsköld:

> "Som sagdt, det lönar ej mödan att gräla öfver det teologiska krakelet. Men misstar dig, gör du, när du tror, att vi ångra några vidtagna procedurer, utan äro verkligen nog förblindade, att tro oss nu handlat klokt och konseqvent. För min del tar jag blott undan beröm-episoden i Atterboms förklaring öfver professorerna. Nu vet man ej, om det är allvar eller ironi".

Den 11 Januari 1817 (n:r 2) började Atterbom fortsättningen af sin filosofiskt polemiska artikel, dock med något förändrad öfverskrift [3]). Han medgaf möjligheten, att hans uppsats förrått "en icke alltid nog återhållen och kanske för mycket häftigt upprörd personlig förtrytelse" [4]); men denna var lätt förklarlig, enär det ingalunda vore småsaker, motståndarnes beskyllningar angingo. Sedan han fortsatt och

[3]) Den lyder nu så: "Försök att bestämma egenskapen af de religionsbegrepp, som förekomma hos vissa äldre Compilatorer m. m. *förenadt med en autentisk framställning af de "vissa nyare" skrifternas egna begrepp*".

[4]) Det heter: "Förf. till detta svar erkänner villigt, emedan han aldrig ansett sin egen individualitet för annat, än ett obetydligt redskap, som må förkrossas, om blott sanningen segrar, att han icke äger den jemvigt, och styrka i karakteren, som fordras till att med oafbruten köld behandla en polemisk skriftvexling, när den angriper det heligaste af hans själs tänkesätt och den innersta roten af hans existens. Han är icke född Polemicus, hans lynne är danadt för ett helt annat lif, än hatets och kifvets, och endast omständigheternas tvång, som emot hans vilja stält honom i partiförhållanden och rycker honom med sig i tidens stormande vågor, nödgar honom till en rol, som han aldrig af naturen var ämnad att spela". — Det ligger obestridligen mycken sanning i denna bekännelse.

afslutat inkasten mot 1:a afdelningen, — "Guds existens och Naturen" —, förklarade han sig vilja fylla luckan emellan den afhandling, som afbröts d. 23 Mars 1816, och "närvarande framställning", samt redogöra för sättet, hvarpå den *intellektuella åskådningen* leder genom den strängaste konseqvens till öfvertygelsen om så väl en personlig, af verlden oafhängig Gud, som om en objektivt reel natur. — Innan denna redogörelse började, fyllde han dock åtskilliga spalter med utfall mot Rosenschöld, Leopold, Wallmark och i allmänhet "den klassen läsare, som icke hafva begrepp om filosofi" [5]).

Sedan han (n:r 3) gifvit en förklaring af meningen med "filosofiens historia", och dervid ånyo protesterat mot benämningen Schellingianism, enär "det individuum, genom hvars organ systemets tanke först i hela sin bestämdhet yttrat sig . . . icke yttrat denna tanke af sin egen personlighets kraft, utan af en högre ingifvelse", kommer han (n:r 6—7) till den "intellektuella åskådningen", detta medvetande, "i hvilket det menskliga sjelfmedvetandet är upphöjdt till det högsta möjliga mått af frihet och utveckling", och det absoluta genom förnuftet omedelbart åskådas. Det är genom denna åskådning, man kommer till visshet om allt inom naturens och andens verld. I hvarje punkt af den *sinliga* åskådningen, är den *andliga* medvetslöst närvarande, som man märker "hos barn och oförderfvade qvinnor", der den "med sitt milda ljus uppfyller menniskan och öfverskimrar den yttre verlden, utan att någon fråga inom den tänkande varelsen väcktes". Men "sedan man lemnat barndomen, höfves det blott dumhufvuden och slafvar, att *tro* på hvad man inbillar sig vara obegripligt". Han sökte visa huru naturfilosofien, redan mer och mindre utvecklad, låg i äldre filosofiska system [6]); han framhöll kristendomens betydelse, och gjorde in-

[5]) Till Leopold skrifver Ödmann d. 14 Febr. 1817: "Atterbom kan verkligen icke rätta manéret att göra narr af folk. Ovett är hans rikedom, krystning hans snille. Det är besynnerligt, att den, hvilkens *Jag* lefver i det absoluta, kan hafva ett *Icke Jag*, som i tid och rum spyr etter, som gnistrar på ett magiskt sätt i den milda glorian". (Br. Ark).

[6]) Här återkommer han till "det härliga fornqvädet *Völu Spá*, den äldsta räddade urkunden af våra förfäders verldsåskådning", i

sägelse mot föreställningen, att en sann kristen *tror*, utan att göra anspråk på att förstå; dervid åberopande Schellings yttrande, att en "äkta tro är ingenting annat, än ett troende d. ä. förtroendefullt vetande" (n:r 9 d. 1 Mars).

Här afbröt han tvärt sin utveckling. Väl heter det: "Fortsättning följer i n:r 12"; men fortsättningen kom aldrig. Af de nio punkter, hvilka Wallmark framhållit, blef sålunda endast den första föremål för vederläggningsförsök. Det uppställda problemet blef olöst, och naturfilosofiens bevisningsförmåga inom religionsgebitet aldrig bevisad. Äfven för den filosofiska skarpblicken stodo religionens mysterier lika tätt beslöjade som förr.

Ödmann berättar i bref, till Wallmark, af d. 18 Mars, att artiklen sades skola räcka "ännu i fyra nummer; dermed slut och Journalen krossad". Men d. 14 April skrifver han:

"Atterbom reser nu bort till Tyskland från hela striden och har gjort ett löfte, att aldrig mer polemisera med någon menniska. — Han är verkligen utarbetad, ty han har skrifvit mycket, och man bör märka, att han skrifver med mycket bemödande, ty omtanken att säga vidunderligheter kostar honom mera, än någon tror. Man har sagt mig, att han uppoffrar hela qvarten, för att göra en enda passage rätt metallisk. Dessutom har han haft på sin skuldra nästan hela tidningen och mycken docering för våra grefvinnor, så att han är fullt utmattad [7]).

---

hvilket ligger "en naturfilosofi, en naturpoesi, som i djupsinnighet täflar med de flesta hedniska religionsformer, och i moralisk styrka, med undantag af Zoroasters, öfverträffar dem alla . . . Förmildrad, förädlad och fullkomnad genom kristendomen, hvars aning — ett nytt bevis på detta qvädes höga ålder — knappast i någon annan mytologi är så tydligt uttalad, skall denna naturfilosofi *åter* blifva Nordens — och *detta* är den nya skolans *hufvudändamål*". ! !

[7]) *Samlaren* s. o. s. 158. — Sanningsenligheten af beskrifningen på Atterboms långsamma sätt att författa bekräftas af ett bref från Palmblad, till Hammarsköld, af d. 20 Maj 1817. H. hade uttalat sin för-

Läsaren af denna stridsskrift kan icke undgå att finna sig varmt berörd af den rena och lifliga entusiasm, som uppbär den; och det är äfven obestridligt, att den bär vittne om intresse för det religiösa, liksom ock, att man icke ett ögonblick kan betvifla författarens egen tro på en personlig Gud, ty åter och åter kommer han tillbaka till denna sistnämnda fråga. Men då det icke lyckades honom att ur naturfilosofiens principer deducera Guds personlighet, har väl icke minst deraf vållats den nervösa stämning, som stämplar det hela och gör, att han gång efter annan afbryter sin filosofiska deduction, liksom för att hämta andan, samt dervid utfar i häftiga personliga utfall mot sina antagonister, af hvilka endast en bemötes med aktning, — nemligen biskop Bjurbäck ("Epechon"), om hvilken han enstädes säger, att "denne anmärkare är af alla, som ännu här i landet skrifvit mot den nya filosofien, den ende, som röjer någon egentlig kännedom om saken och *status quæstionis*" [8]).

Atterbom hade, såsom Geijer en gång skref till honom, ingen talang för polemiken, och af den orsaken gjorde han bäst i att sluta, samt hade gjort ännu bättre i att aldrig börja. Så bedömdes saken af de utanför-stående. Den 6

---

undran öfver A:s uraktlåtenhet att producera något större poetiskt verk. Palmblad svarade: "Kände du t. ex. Atterboms beständiga ohälsa, hans inre Zerrüttung, hans alldeles exempellöst långsamma och Rousseauiska sätt att komponera — icke vers — utan prosa, de förhållanden och besvärligheter, han blifvit invecklad i, genom den Wallmarkska striden, företal till Hörberg och Ehrensvärd — arbeten, hvilka en annan blott skulle taga legert — så skulle hvarken du eller någon annan af hans vänner plåga hans ärelystnad med förebråelse, att han ej ännu företagit sig några större kompositioner... men säg, under dessa stormiga tider, huru skulle han erhålla 6 à 8 fria månader att skrifva ett drama?"

[8]) Lit. Tid. 1817 s. 98—99 noten.

Mars 1817, innan någon viste, att Atterbom redan tröttnat, skref Tegnér till Hagberg:

"Bullan mot Atterbom är visserligen icke från Lund. Här sades en tid allmänt, att den skulle vara af Ödmann. Nu ha vi längesen glömt den. Det samma hade vi utan tvifvel gjort med Atterboms hyperfysiska försvar, om icke med hvarje postdag nedkomme ett ark deraf, fulltryckt med gåtor. Oxen idislar åtminstone på halm och hö; men den, som lägger sig ner och idislar på det absoluta, tuggar på baraste väder och är dertillmed högfärdig öfver sin tiggarmåltid".

På våren 1816 utkom, efter tvenne års uppskof, ett nytt häfte af *Iduna*, det sjette. Några märkligare dikter och uppsatser innehåller det icke. De bästa bidragen äro *Geijers*. Han har lemnat två dikter och en afhandling. Af dikterna utmärker sig *Olof Tryggvason* genom sin strängt objektiva, enkla, men ändock poetiskt tilltalande hållning. Den andra, *Vid Carl Johan Adlercreutz' graf*, är väl icke, såsom Hammarsköld säger i sin anmälan, ett "reflexionsstycke", ty nog träder fosterlandskärleken fram och ger färg åt detta skaldens tacksamhetsoffer; men till Geijers mera betydande dikter kan det icke räknas. Intressant och läsvärd är hans uppsats, "*Den skandinaviska halfön*", hvilken kan sägas innehålla uppränningen till de första kapitlen af hans mästerliga "Svea Rikes Häfder". — Dikten, *In Tépé*, är författad af legationspredikanten i Konstantinopel *Sven Fredrik Lidman*, som d. 26 Juli 1814 tillbragte natten i den Telamoniske Ajas' grafhög och skildrar de intryck, han derunder förnam. Den slutar med en syn: de närvarande "Göthernas söner" helga Ajas "offer och böner", hvilka på den helleniska hjelten gör ett så gripande intryck, att han genast bestiger Karlavagnen och drager till Norden, der nu en sägen går, att

"En skepnad på Upsalahögarna står
Hvar natt vid Sanct Eriks baneret".

Ett obestridligen mycket originelt påfund! — *Jak. Adlerbeth* öfversatte idyllen, *"Kämparne från Trondhem"*, af den beundrade Fouqué, samt skref en dikt: *Nordiska Halföns Förening*, om hvilken Hammarsköld rigtigt anmärker, att den är "mera patriotisk, än poetisk" [9]). Obetydlig är äfven dikten, *"Vid tidningen om öfverstelöjtnanten Lars Silverstolpes död vid Fredrikshall d. 13 Aug. 1814"*, af —D—. Utom Geijers redan nämnda, finnas i detta häfte följande prosauppsatser: Tvenne bref från London af teol. adjunkten i Lund, *J. W. Ekenstam*, i hvilka han söker visa, det de nordiska benämningarne, Sverge, Manhem, Skandinavien, Thule m. fl., hafva sina rötter i Sanskrit; *Beskrifning å några i Skytts härad i Skåne funna antiqviteter* af e. o. adjunkten i Lund *Magnus Bruzelius; Anteckningar om Svante Sture och hans graf i Westerås domkyrka*, af *J. H. Schröder*, framhållande den vandalism, för hvilken denna graf varit utsatt. Härtill komma tvenne små notisuppsatser.

Poetiska kalendern utkom under Januari eller Februari 1817, och i närmast följande kapitel skola vi till den återkomma. Såsom afslutning af detta kapitel meddela vi ett Atterboms bref till Hedborn, af d. 3 Dec. 1816, målande för brefskrifvarens sinnesstämning vid denna tid. Sedan han omnämnt, att af honom sjelf 14 större och mindre dikter skulle ingå i Kalendren, samt att han fått många goda bidrag, fortsätter han:

> "Den nya skolans sak kommer allt mer på goda fötter. Var rask! blicka framåt tiden! framåt evigheten! Låt det icke modfälla dig, att hydran i Stockholm anstränger sina yttersta krafter! Ju häftigare striden blir, ju mera allmän och nationel

[9]) IV. s. 545 står att "Sång för Svenskar" var Adlerbeths "enda tryckta dikt", ett misstag, som vi här anhålla att få rätta.

blir oppositionen, och ju närmare vår seger. Att lifvet i det hela är tråkigt, nekar jag ej — men på dina klagomål i detta afseende är jag frestad att svara som Guatimozin, den siste Mexikanske kejsaren, när han, med sin minister, af Spanjorerna var lagd på glödande kol och hörde denne jemra sig: "Än jag, ligger jag på rosor?" — Menniskan är i allmänhet, och särdeles i denna tid hvarje ädel man, en Guds krigare på jorden. Låtom oss kämpa en god kamp! Hvad mig angår, ämnar jag hädanefter utveckla en verksamhet, som vida öfvergår den, jag hittills visat. Mina öden må bli hvilka som helst, så skall efterverlden dock säga om mig, att jag var högre, än mina öden. — I ditt stånd har du i Wallin en stor föresyn. Hvad som hos honom är i synnerhet berömligt, är det märkbara bemödandet om ett oupphörligt fortskridande. Grip dig an på samma vis och blif en af kyrkans pelare! Gud vet och ser, att sådana behöfvas. Schwerin och hans meditationer komma äfven oss till nytta. Ser du ej, huru alla tidens tecken sammanträffa till vår förmån? Friskt! förenom oss, att, i trots af allt personligt lidande, rädda den ädlare hälften af vår varelse".

I hvarje rad af detta bref framlyser den hängifna tron på vigten för hela menskligheten af den sak, de unga literatörerna gjort till sin. De voro "Guds krigare på jorden". I sin fanatism kunde de hos motståndarne icke finna annat än dumhet eller elakhet; och de behandlade dem derefter.

III.

POETISK KALENDER. AURA. HÖRBERGS LEFVERNESBESKRIFNING. SCHEUTZ. TVÅ NOVELLER. FOSFORISM OCH KATOLICISM.

(1817.)

Poetisk kalender för 1817 utkom icke vid slutet af det gamla året, utan i början af det nya; liksom förhållandet varit med kalendren för 1816.

Atterbom hade, såsom vanligt, lemnat de flesta bidragen. Man möter dock här ett par dikter från de första Fosforhäftena: *Erotikon* och *Sångerna i Selmå*, efter Ossian; i den förra äro några ändringar vidtagna samt tre strofer tillagda; de senare äro fullständigt omarbetade och förökade med de båda felande sångafdelningarne, som tillhöra denna elegi. Vidare förekomma sex af de förut omnämnda "Amaliaminnen": *Till A. v. H.*, *På Upsala Högar*, *Solens nedgång*, *På Bornö*, "*Tålamodet* samt *Liedesklage*, om hvilket sistnämnda stycke Hammarsköld yttrade, "att han skulle helst sett, att det alldeles varit borta", emedan en skald icke borde be-

gagna annat språk än sitt eget [1]). Till dessa sluta sig tvenne tillfällighetsstycken. Det ena, *Till F***, är egnadt Franzén, som Atterbom sommaren 1816 besökte. Lika hedrande för sångarens hjerta, som för hans snille, bringar dikten den 44-årige skalden en varm, ädel och formskön hyllning. I en strof erinras, kanske mindre behöfligt, om den literära fejden:

"Hvad som är skedt, är skedt. Det *måste* hända.
Gläds du, som ej till brandens bloss blef gjord!
Men först, när åskans ämnen sett förbrända,
Då badar sig i ljus en skärad jord".

Den andra af dessa sånger, *Till S. F. L**, d. 27 Oct. 1816*, är ställd till den i förra kapitlet omnämnda legationspredikanten, sedan domprosten i Linköping, Sv. Fr. Lidman, vid återkomsten från hans Orientaliska resa; den är vida underlägsen Franzénska hyllningssången. Slutligen finna vi här tre fabler i elegiskt versslag. Fablen, *Palmen, Lagern och Cypressen*, berömmes af Hammarsköld för sin sinnrikhet; men oss synes denna sinnrikhet vara af måttlig beskaffenhet. Palmen, eljest segrens eller martyrskapets symbol, blir här den lekamliga födans representant; ty det heter än, att vandraren från henne bryter "en läskande *drufva*", än att hon "mättar öknens gäst med dadlarnes purpur". Lagren har likaledes ett praktiskt syfte; ty han lemnar "qvistar till *tinningens skrud*". Cypressen deremot gifver vandraren *ingenting*, utan sträfvar tyst och dyster uppåt mot himlen, en

[1]) I motsats härtill yttrade Wallmark, hånande, att Atterbom "aldrig kunde på ett mera passande sätt visa sin tacksamhet mot ett land, hvartill han har så många och stora förbindelser, än om han författade alla sina skrifter endast på dess språk. Svenska vitterheten skulle också ingenting förlora derpå". (N:r 34 1817).

gåta för alla och för sig sjelf, och ändå bringar vandraren henne i främsta rummet sin "hyllande vördnad". Palmen och lagren bli afundsjuka och förklara cypressen vara en onyttig växt; men denna svarar, att enhvar fått sin del af den Eviges gåfvor:

"Frukten och glansen åt Er; friden och dunklet åt mig".

Skalden tyckes hafva alldeles förgätit, att cypressen, såsom sorgens symbol, har fullt ut lika mycken praktisk betydelse som lagren. *Phœnix* är en versifierad omskrifning af Lessings fabel med samma namn. Och *Elden och Vaxet* är bearbetning af en fabel, som slutar företalet till 1813 års kalender; i denna dikt framhålles, att elden, som härdar den lera, hvaraf vaser bildas, smälter deremot gudabilderna af vax, och häraf drages denna tillämpning:

"Värm dig ej, yngling! vid diktningens brand, om icke du äger
Känslans retliga lif, paradt med kraftigt förstånd" [2]).

---

[2]) Enär Hammarsköld i sin granskning yttrat sig något reserveradt om Atterboms "Amalisdikter", skref Palmblad, att denne behandlat Atterbom "för mycket schnippisch"; och då förklaring af detta uttryck begärdes, svarade Palmblad: "Mitt uttryck "schnippisch", får du icke taga så strängt: jag gillar heller icke Atterboms små tillfällighetsstycken så mycket, som du synes antaga; men jag tror ej, du har så alldeles rätt, då du påstår, att han beständigt repeterar sig. Det är få skalder gifvet att liksom Gœthe omfatta hela lifvet och öfverse dess förhållanden — åtminstone torde dessa verldsåsigter af en enda svårligen i lyriken kunna framställas, och månne det ej för öfrigt är orätt, att förebrå lärkan, att hon ej sjunger som näktergalen, eller näktergalen, att han ständigt, på tusen sätt modulerande, dock sjunger en och samma visa . . . Hvad Atterboms tyskeri beträffar, kan du väl ha rätt på visst sätt: orätt finner jag just ej hans umgänge med de utländske Sånggudinnorna, men väl att han låter trycka dem. Dock gäller denna Bebreidelse mindre de stycken, som äro adresserade till någon infödd tysk, än andra, som ej komma under denna kategori". ($^{20}/_{5}$ 17).

Han lemnade äfven en öfversättning af Schillers "Ritter Toggenburg" en bland de bättre af Atterboms öfversättningar, ehuru äfven den har några mindre lyckade ställen.

Af de äldre medarbetarne återfinna vi följande. Sondén möter med tvenne dikter, *Mästarens och lärjungens afsked* (Stjernhjelm och Columbus) samt *Sorgen,* båda läsbara, om de än i utförandet stannat något bakom intentionen. Hedborn har lemnat ett rätt täckt stycke, *Lilla Hildur* [3]), samt ett oklart och medelmåttigt, *Faddergåfvan.* Dahlgren representeras af trenne erkeromantiska dikter *Rosen och Liljan, Herden och herdinnan* samt *Porträttet,* af hvilka särskildt den förstnämnda icke hör till de lättbegripliga. Börjesson uppträder med tre bidrag, *Den första kärleken, Minne* och *Thildas födelsedag,* alla i en mild elegisk stämning; men särdeles de båda förstnämnda sakna icke sökta, nästan löjliga partier. Zeipels tvenne erotiska dikter, *Ack, blott en gång* och *Andenärvarelse,* äro ledigare, än hans bidrag till förra årets kalender.

Arwidsson lemnade i *Häxan* ett motstycke till sitt Smälthyttepoem. Äfven här återfinna vi samma affekteradt hemska, fasaväckande stämning, som dock genom öfverdriften slår öfver i sin motsats.

> På bordet, säger häxan, stå "många menniskoskallar, som ur djupa, ihåliga, tomma ögon se mig an med kärliga blickar". Klädd i "svart mössa med björnklor och multnade menniskoben", kokar hon en soppa "af malört och ormfett, med björnmärg och nässlor och stinkande bolmört, med spindlar och grodor och *annat godt*". Så börjar hon besvärjelsen, och hon förefaller så pass

[3]) Enär äfven "Journalen" berömt detta stycke, säger Hammarsköld, att dess rena toner "till och med funnit en väg genom den Allmänna Journal-Recensentens långa vax- och puder-tillspärrade öron".

hemmastadd i konsten, att läsaren icke kan ana, att detta är hennes första försök. Men så lärer det nog vara; ty när andarne komma och fråga, hvad hon af dem begär, blir hon rädd och manar dem bort med korset, underrättande dem om, att hon är döpt med helgadt vatten och vigd med korsets tecken samt att hon "ej hörer till djefvulens makt och rike", hvilket allt nu först faller henne in.

Hammarsköld var hänryckt öfver denna dikt, fann den Shakespearisk och prisade det "lugnande försonande slutet"; men han tillade, rigtigt nog: "Torde hända är dock denna öfvergång nog hastig och omotiverad".

Ännu en finsk skald uppträdde detta år, *Carl Axel Gottlund* [4]). I kalendren införde han tvenne erotiska dikter, *Mitt femtonde år* och *Det sista afskedet*. Den förstnämnda dikten skildrar huru den femtonårige, en mycket försigkommen ungdom, tillbringar sin dag. Han far utåt Saimen på skridskor, träffar der sin flicka, som belönar honom med en kyss; så jagar han på skidor och kommer hem till middagen med påsen full af vildbråd; derefter kör han, med flickan i sin släda, kapp med kamraterna, och enär han blir den förste, som når målet, lindar han armen kring den älskade

"Och hviskar: "nu segren jag har!"
Och böjd mot den snöhvita barmen
Och kinden, som rimfrostig var,
En kyss jag mig blott får till svar".

[4]) Carl Axel Gottlund f. 1796, stud. i Åbo 1814 och i Upsala 1816. Under en vandring 1821—22 i Wermlands finnskogar, fann han den finska befolkningens tillstånd i så hög grad eländigt, att han började en agitation för att emancipera den och skaffa den böcker på finska språket. Han skref sjelf arbeten i historia och arkeologi på finska, utgaf finska fornsånger och likaledes moderna sånger på finska. År 1834 flyttade han öfver till Finland, och blef lektor i finska språket vid universitetet. Men då hans verksamhet för finsk literatur öfverglänstes af Castrèns och Lönnrots, blef han missnöjd och isolerade sig. Han dog 1875.

Aftonen tillbringa båda med att sjunga "runor" och folksånger.

"Så börjas och slutas min dag".

I *"Det sista afskedet"* sänder han från Sverige den älskade sitt sista farväl, sedan han utmålat de flydda lyckliga dagar, dem de upplefvat tillsamman. En och annan scen ur Finska folklifvet är icke illa målad i dessa dikter, hvilka dock i sin helhet icke hafva så synnerligen stort poetiskt värde.

En ny skaldinna uppträdde detta år under pseudonymen *Euphrosyne*. Hennes namn var Julia Christina Svärdström, f. 1785, dotter af en inspektor, efter hvars död principalen, brukspatronen C. J. Adlervald, besörjde hennes uppfostran. År 1809 trädde hon i äktenskap med en klädeskramhandlande Asping, men äktenskapet upplöstes 1815 eller 1816. Genom läsning af Poetisk kalender, der hon fäst sig vid ett par öfversättningar af Gœthe samt Atterboms och Elgströms dikter, blef hon inspirerad att skrifva sina tre, här upptagna stycken: *Nina*, *Blomsterglaset* och *Fågelburen*. Täckt och behagligt afspegla de en varm känsla, som i allmänhet finner ett lyckadt uttryck. Fosforisterna blefvo hänryckta. Hammarsköld prisade dessa "vårfriska sångers rörande oskuld"; och äfven Atterbom skattade henne högt. Rec. i Journalen (Lindeberg) gaf henne äfven erkännande, men uppmanade henne dock, att "icke öfverge den bana, naturen anvisat hennes kön".

Den prosaiska afdelningen utgjordes af en öfversättning, *Pokalen* af Tieck, samt en indisk novell, *Amala*, af Palmblad. Uti den, i supplementet till Kalendren 1813 förekommande, novellen, "Resorna", är inflickad en episod om en

europé, som i Indien blef sårad på en leopardjagt och vårdad af en hinduiska, hvilken sedan blef hans hustru, men som öfvertalades af sin broder att icke följa sin make, då denne återvände till Europa. Denna episod har svält ut till en sjelfständig novell, hvilken med episoden har endast hufvudtemat, kärleksförbindelsen och dess upplösning, gemensamt. Nästan alla detaljer äro förändrade, och Palmblads vidgade orientalstudier hafva gifvit mer lif och intresse åt detaljskildringarne, af hvilka flera höra till det bästa, Palmblad skrifvit; men sjelfva planen är uppgjord efter det recept, att romanen bör vara en underbar berättelse, och uppränningen är derföre rik på öfverraskningar.

Hammarsköld fann "Amala" vara "i en så ren och frisk anda utkastad, efter så väl betänkt plan anlagd och med en så afgjord stylistisk mästerlighet utförd", att de flesta läsare måste känna sig tacksamma [5]).

[5]) Palmblad tyckte dock recensionen af hans bidrag vara "för mycket genereux på loford"; ehuru han sjelf fann novellen temligen bra, åtminstone bättre, än hans äldre försök. Som en svag punkt påpekade han dock teckningen af Tippo Sahibs karakter. "Men på den tiden, hade jag så väl känt Indien som nu, så skulle jag gjort åtskilligt mera träffande och lokalt grundligare, ehuru jag annars ej vet några egentliga Verstösse mot kostymen" ($^{13}/_{5}$ 17). — Livijn, hvilken vid denna tid blifvit, liksom Askelöf, mera främmande för kotteriet, förklarade sig missnöjd med hela kalender-recensionen. "Jag kan ej begripa", skref han till Hammarsköld, "hvartill det eviga basunandet tjenar; att idkligen lofsäga åstadkommer, att folket ej mera tror på lofsägelserna. Om jag rätt minnes, var det på sådant sätt, som akademisterna förlorade förtroendet; och efter min oförgripliga mening lär ej hvar och en blifva ett geni för det, att han får ett stycke infördt i Upsala-Kalendren. *Hedborns* "Hildur" har alltid förefallit mig under medelmåttan; *Carls* arbeten äro foster af en på floskler och Atterboms terminologi uppskrufvad platthet. Kumlanders" — han menar Arwidssons — "Häxa" torde lika snart kunna tillskrifvas en exaltation, förorsakad af starka drycker, som af fantasi. Dessutom talar man väl, med anspråk på aktning af sina mot-

Af kalendern för åren 1814 och 1815 utkom detta år andra upplagan. Tre dikter äro uteslutna [6]; och Atterboms flesta bidrag äro öfversedda och förbättrade, hvadan ock Hammarsköld förklarar, att "denne skald nu framförallt eftersträfvar enkelhet och tydlighet". Till "Fågel Blå" har Atterbom vidfogat en not, hvari han meddelar, att den snart kommer att som ett fulländadt helt ingå i en samling af Förf:s "Skaldestycken" [7].

Äfven en finsk poetisk kalender utkom 1817. Sedan Franzén 1811 lemnat Finland, hade sången der tystnat, och under de närmast följande åren var tillfällighetsdikten så godt som dess enda representant. Det synes hafva varit fosforisternas och Geijers dikter, som i medlet af decenniet åter väckte den till lif. År 1815 började Arwidsson sända sina bidrag till Poetisk Kalender; och i Dec. 1816 meddelade han Hammarsköld, med hvilken han detta år gjort personlig bekantskap, under ett besök i Stockholm, att "kring jul" skulle i Åbo utkomma första häftet af en tidskrift, *Aura*. Han tillade: "Vi äro ännu alla *nybyggare* och förmodligen vidlåder mycket slagg och många ojemnheter vårt arbete; dock skulle vi ej önska att erhålla vår polure af kritikens skarpaste filar; ty det skulle kanske afskräcka många arbe-

---

ståndare, om långa och med vax samt puder tillsmetade öron! Ej engång under Polyfems första tid kan jag erinra mig ett dylikt uttryck . . . Att jag nu omnämner dessa omständigheter, har du rätt att bli ond öfver, om du behagar; men jag önskade, att man ej genom oförstånd nedbröt hvad man sjelf uppfört". ($^{25}/_{7}$).

[6]) Ur 1814 års kalender äro Lundblads Petrarcasonetter och ur 1815 års kalender Sophies Serenad och Z:s Sonett uteslutna.

[7]) När han 1815 afslutat sina studier för filosofiska graden, började han allvarligt tänka på utgifvandet af sina skaldestycken; men var tveksam rörande deras titel, och bestämde sig än för en, än för en annan.

tare". Utgifvaren var adjunkten i romerska literaturen vid Åbo universitet, *Johan Gabriel Linsén* (f. 1785, eloquentiæ et poeseos professor 1828 † 1848); han har undertecknat Företalet, i hvilket han erinrar om de djupa rötter, som Svenska vitterheten slagit i Finland, om Creutz, Kellgren, Lidner, Tengström, Franzén och Choræus, samt slutar med dessa ord:

> "och då vid det Finska Universitetet Auras ypperste skald, sedan han bortflyttat från fosterjorden, ibland ynglingar, honom för sin bildning evigt tackskyldige, lik en tempellåga lemnat qvar sitt älskvärda minne; så skall man icke undra, om desse, offrande vid altaret, någon gång trodde sig känna en lifvande flägt af den krönte skaldens anda" [8]).

De flesta bidragen lemnade docenten *Axel Gabriel Sjöström* (f. 1794, professor i grekiska 1833 † 1846), en poetisk dilettant, hvilken en tid åtnjöt icke ringa anseende som skald [9]). Han lemnade, utom två öfversättningar, sex dikter, der titlarne, *Gullharpan*, *Drömmarne*, *Svalan*, *Fjärilen*, *Näckrosen*, angifva att romantikens poesiförgudning och natursymbolik här funnit genljud. — *Arwidsson* uppträder under två nya signaturer. Under sign. — I — har han skrifvit *Hoppets Ö*, *Rosen och Liljan* samt *Amor i Norden*, af hvilka de två första äro allegorier, hvarken synnerligen originella eller sinnrika; och den sistnämnda ett

---

[8]) Företalet innehåller äfven en vördnadsfull hyllning åt ryske kejsaren, "den af Gud välsignade Förste, . . . hvars visdom ryktet förkunnat längre än till Saba", och som "har med Svenska lagens helgd befästat den honom svurna trohet, och genom vården om nationalbildningens engång tagna rigtning starkare knutit kärlekens band i alla hjertan".

[9]) Se *Gabriel Lagus* "Den Finsk-Svenska Litteraturens utveckling från utgången af det Gustavianska tidehvarfvet till Runebergs första framträdande". Åbo 1867, s. 105—108.

slags halfallegori, deri Amor bringar den nordiska qvinnan sin hyllning. Under sign. — S — har han skrifvit *Kettil Ochristen,* en svag imitation af Geijers "Den siste kämpen" och "Den siste skalden"; här påminner diktionen starkare, än i de tre förstnämnda, om "Smälthyttan" och "Häxan". Docenten *Joh. Magn. Tengström* (f. 1793, prof. i Zoologi och Botanik 1842 † 1856) har bidragit med en mindre betydande dikt, *Novemberrosen,* samt med en öfversättning. Sign. *N*N — Linsén eller N. J. Idman? — har skrifvit tre svaga dikter: *Till F. M. F.* (Franzén), *Hildas födelsedag* och *Fantasiens nyårsnatt.* Sign. — h — har i *Den gamle skalden* lemnat ännu en imitation efter Geijer.

De prosaiska bidragen äro tvenne öfversättningar från tyskan, samt en originaluppsats: *Om några hinder för Finlands literatur och kultur* [1]). Den senare saknar icke intresse. Förf. framhåller, att den underordnade plats Finland i historien intagit, beror deraf, att dess befolkning bestått af tvenne genom språket skilda nationer. Han påpekar den herskande allmänbildningens låga ståndpunkt och det svaga intresset för literaturen: följder, menar han, af den, äfven till Finnland spridda, franska "upplysningen". Väl hade i Sverge en "omhvälfning af de högre ståndens kultur och hela den inhemska literaturen börjats"; men man kunde befara, att denna nya skapelse skulle bli af ringa inflytande på Finland, då den grundades dels "på Svenska nationens individualitet", dels på en för finnarne obekant filosofi och poesi. Derföre borde man söka att utbilda det egna och

[1]) Enligt *Lagus,* s. o. s. 113, är den författad af Linsén; enligt *Renvall,* "Finska Universitetets lärare", är författaren v. bibliotekarien, sedan professoren Johan Jakob Tengström.

nationella, bevara från förstöring den genuina finska folkpoesien, uppodla det finska språket och göra detsamma allmännare kändt af de bildade klasserna och så förbereda grundläggningen af en sjelfständig finsk literatur.

Hammarsköld efterkom Arwidssons begäran och recenserade "Aura" med mycken skonsamhet. Det är rätt eget att se, huru knappt åtta år efter utförandet af den våldsbragd, som slet Finland från Sverige, finnar och svenskar täfla i att lofsjunga den som utförde bragden. Äfven Hammarsköld prisar nemligen den "äkta Alexandriska liberalitet", med hvilken Finnarnes nye herskare gjort sina nya undersåter delaktiga af "de gamla svenska konstitutionella förhållanden". Hos Hammarsköld, för hvilken de literära intressena voro de högsta, och för hvilken, vid Sveriges och Norges förening, såsom vi förut nämnt, hufvudsaken var att "agera på Norges bildning", föddes nu den kanske naivaste af hans naiviteter: planen, att genom Finlands bemedling äfven "agera" på Rysslands bildning. Han framhöll det upplyftande i medvetandet, att man icke allenast verkar på landsmän, utan äfven på ett folk,

> "genom hvilket man vidare skall sträcka inflytandet till en högst märkvärdig nation, hvilken, från Asiens bergsklyftor utgången, småningom, med aldrig tröttad ifver, kämpat sig till de lokala vilkoren för europeisk kultur, och återigen, för sin bildning, närmat sig till den svenska källan" [2]).

Sannolikt stod Hammarsköld temligen ensam med dessa sina ljusa förhoppningar, och flertalet såg nog helst, att denna "högst märkvärdiga nation" så litet som möjligt "när-

---

[2]) En not erinrar derom, att "Rysslands första bildare, Rurik och hans bröder, voro svenskar".

made sig" Sverige, åtminstone om det skulle ske på samma sätt som den nyss närmat sig Finland.

Såsom vi förut nämnt, upphörde Atterbom d. 1 Mars 1817, helt tvärt, med sitt försvar för den nya filosofien; och detta, oaktadt han förklarat, att denna batalj skulle blifva en "afgörande". Hur litet han dock på motståndaren imponerat, synes bäst deraf, att Allm. Journalen redan i medlet af månaden åter öppnade elden. Den 17 Mars påbörjade den en artikel, som gick ut på att visa, huru under de nya lärorna gömde sig skarpt utpreglade katolska tendenser; artiklen hade till öfverskrift: *Förmärkes inom vår literatur några symptomer af en viss utländsk skolas regressiva bemödanden och hvilka äro de?* Dessa symptomer sades vara: upphöjande af katolicismen och medeltiden, förringande af protestantismen, försvar för religiös intolerans och hierarkiska grundsatser samt omhuldande af allt hvad vidskepelsen och folktron i äldre och nyare tider framkläckt. Tillvaron af dessa styrktes genom utdrag ur fosforisternas skrifter. Angreppet var så mycket besvärligare, som flera af de framstälda påståenden icke voro helt och hållet ogrundade, om än de framdragna yttranden tillhörde olika utvecklingsskeden af den nya skolan, och stundom rycktes ut ur deras sammanhang.

Dessa artiklar, som fortsattes under hela Mars månad, väckte stor harm i de fosforistiska kretsarne. Man stämplade dem som försök att framställa Atterbom såsom kättare, och Hammarsköld satte dem i samband med hofkanslerns åtgärd 1815 och teol. fakultetens 1816 [3]). Något utförligt

[3]) Hammarsköld hade i bref till Molbech, med vanlig öfverdrift utmålat de förföljelser, för hvilka Atterbom varit ett mål, dels af Sv. Akad., dels af höga vederbörande. Denne svarade d. 7 April:

försvar framkom dock icke under årets lopp; men i förbigående behandlades frågan af Hammarsköld i några af hans recensioner, företrädesvis i rec. af "Aura", samt af Atterbom i ett nytt företal — det tredje inom halftannat år. Den bekante allmogemannen och målaren Per Hörberg, som aflidit 1816, hade på uppmaning af professor Lidén, år 1791, författat sin lefvernesbeskrifning, hvilken Lidén sedan skänkt till Linköpings gymnasiibibliotek; en fortsättning deraf hade Hörberg vid sin död efterlemnat. Gymnasiiadjunkten Mobeck hade uppmanat Atterbom att utgifva denna biografi; och innan denne företog sin utländska resa, ville han inlösa det löfte, han härom gifvit. Under Mars och April var han upptagen af detta arbete, och i medlet af Maj utkom: *Målaren Pehr Hörbergs Lefvernesbeskrifning. Förf. af honom sjelf. Med Företal och Tillägg af Atterbom.* Lefnadsteckningen upptager 96 sidor; Atterboms företal, med det dertill sig slutande "tillägget", 81 sidor. Arbetet är, med en längre tysk dikt, tillegnadt Louise v. Imhoff.

I företalet, den kanske minst lyckade af Atterboms prosauppsatser från denna tid, sökte han utreda den rätta

---

"Inden jeg nu gaaer over til noget andet, maa jeg først bevidne Dig den, ved en ny Giennemlæsning af dit sidste Brev, i höi Grad hos mig vakte Indignation over at erfare de Forfølgelser, Du skriver at den af sit Fædreland saa höit fortiente Atterbom har maattet udstaa i Upsala". Sedan han förklarat, att om än äfven i Danmark, "uværdige og uanstændige Optrin i Literaturen" kunde förekomma, så förföljdes dock icke literatörerna af öfverhet eller korporationer, — fortsätter han: "Men hvilken Skam for Sverrig, at en saa genialsk, saa meget lovende Digter og Forfatter, som Atterbom, ikke blot ei skal möde den Understøttelse og Opmuntring af Stat og Regiering, hvortil hans Genie og Fortienster berættige ham, men endog er udsat for Krænkelser i Udøvelsen af sit Kald som Skribent, fordi han har mere Aand og Hoved, end Herrerne i det svenske Akademi, og i det teologiske Fakultet i Upsala. Hvilken oprørende Skændsel!"

beskaffenheten af det sköna och konsten samt de olika konsternas förhållande till hvarandra, och detta utfördt i ett öfverlastadt och affekteradt språk. Palmblad yttrade engång, i ett bref till Hammarsköld, att orsaken hvarföre Atterbom, som skrifver vers i fyrsprång, alltid så utomordentligt långsamt skrifver prosa, var den, "att han från alla sidor först besigtigar ett ord, innan han ditsätter det". ($^2/_8$ 17). Följder häraf äro såväl den brist på omedelbarhet, som ock den förkonstling, hvilka vidlåda Atterboms prosa från denna tid. Och härtill kommer hans vana, att vid abstrakta undersökningar lemna fantasien fritt spelrum, så att hopade bilder och liknelser i ytterligare dunkel inhölja det, redan i och för sig, icke synnerligen klara innehållet. Just denna uppsats lemnar derå flera upplysande exempel. Vi inskränka oss till anförandet af ett enda, hvilket dessutom visar, att den prålande djupsinnigheten icke uteslöt en delvis förvånansvärd ytlighet i detaljkunskapen. Vi hafva förut läst, att allt språk är musik; här få vi veta, att äfven måleriet är musik. Det heter s. XLV:

> "Dock, hvad är målandet sjelft annat, än en *musik med färger?* Penselns högsta hemlighet är att framställa *synliga toner;* i denna mening skapade Rafael sin Cecilia, vid hvars åsyn man tycker sig *höra* den stråle, som från den englalika qvinnans läppar flyr upp till de små lyssnande Cherubim i guldmolnen".

Atterbom är säkert den ende, som tyckt sig "höra" denna från Cecilia utgående stråle; ty om man med än så romantiska öron lyssnar, är den dock ohörbar af det enkla skäl, att det är englarne, som sjunga, och icke Cecilia, hvilken deremot i stilla hänryckning lyssnar till englarnes sång [4]).

[4]) Att ingen af de tre tidningar, hvilka underkastade arbetet en granskning, anmärkt detta komiska misstag, är betecknande för den rådande obekantskapen med konst och konsthistoria.

I "Tillägget" lemnar han några bidrag till en skildring af Hörbergs utveckling såsom målare och förhållande till samtida konstnärer, dervid dock åtskilliga origtigheter anföras, på hvilka en recensent i St. Posten gjorde uppmärksam. I detta tillägg är stilen mera enkel, ehuru äfven här förekomma konstigt tillsvarfvade fraser [5]). Slutet är mycket betecknande för Atterbom. Sedan han berättat, att Hörberg till honom yttrat; "Om vår Herre vill, så kan det bli något dugtigt af Er med tiden", tillägger han:

> "Jag har sedan aldrig fått träffa honom. Vördade Hörberg! jag vet ej om din profetia går i fullbordan: fastän ung ännu, fick jag tidigt pröfva de fjettrar, som en outransakelig öfvermakt ofta smider om de ljufvaste menskliga bemödanden, de gränser, vid hvilka den första entusiasmens stolta böljor måste lägga sig. Ser du mig i denna stund från din himmel, så förnimmer du åtminstone, att hon icke är glömd; och då skådar du kanske med välbehag de små förgängliga minnesblommor, dem jag bundit till en krans omkring din urna".

Motsatsen emellan Hörbergs konstlösa stil och Atterboms tillkonstlade är skarpt iögonenfallande, och Rec:en i St. Posten, som uteslutande sysselsätter sig med sjelfbiografien, har om Atterboms företal endast denna anmärkning:

> "Det är smärtande att se den enkla lefvernesbeskrifningen åt allmänheten öfverlemnad genom en *blott* polemisk skrift, som

---

[5]) Att Hörberg under en bekymmersam period af sitt lif sökte tröst i flaskan, uttryckes sålunda: "Under denna period nyttjade han ofta, för att sänka lifvets vedermödor i glömska, ett medel, som tycks erbjuda ett slags befrielse från alla tryckande förhållanden, då det ur sjelfva materien hämtar en spiritus, som — skenbart — uppfriskar den domnande intelligensens egen". — Att han längre fram dermed upphörde, återgifves med dessa ord: "att de underjordiska makterna dock förgäfves sökte fånga honom, och att han redan längre tid före sin död hade modigt förskjutit den trolldryck, som de framräckte". (s. 116).

mera angår hr Atterboms egna åsigter af konst, än Hörbergs. Sväfvade då aldrig för hr A., under detta företals författande, Hörbergs skugga, hviskande: *jag förstår ingenting af allt detta*" [6]).

I ett bref till Atterbom, från år 1823, skrifver Geijer; "det ligger någonting i din stil af ett slags falsk förnämhet", och med anledning af ett Atterboms yttrande om Euphrosynes legend, "Den helige Christophorus" yttrar han: "Dylikt metafysiskt *quincaillerie* förhåller sig till den gudomligt naive Christophorus som ditt företal till Hörberg (din största synd i detta afseende) till Hörberg sjelf".

Då Atterbom fullbordat detta arbete, stod han färdig att anträda sin utländska resa, till hvilken flera af hans gynnare och vänner lemnat honom medel [7]). Under tiden hade i hans tyska vänkrets en förändring inträdt. Medan Louise v. Imhoff följt en madame de Ron till Heidelberg, hade familjen Helvig stannat i Berlin. Hos de senare umgicks en friherre v. Kloch, hvilken såsom frivillig kämpat i Lützowska korpsen och nu förberedde sig att öfvertaga förvaltningen af en sin landtegendom. Han hade sett ett aquarellporträtt af Louise v. Imhoff och läst hennes bref till hennes lille systerson; det var nog för honom för att ut-

---

[6]) Recensenten var kanslirådet Gustaf Abraham Silverstolpe. Sjelf skref Atterbom till Hammarsköld d. 15 April: "Jag tror du skall bli nöjd med denna bok, och att du skall finna mitt Företal, tre och ett halft ark långt, icke alldeles tomt på tankar".

[7]) Såsom en bland dessa nämner Thomander, i sitt inträdestal i Svenska Akademien, Aug. v. Hastmansdorff, som ingen enskild förmögenhet ägde, men under tyska fälttåget af besparade löner samlat en liten summa, hvilken han lemnade Atterbom för "att skaffa luft åt den i fäderneslandet misskände". (Sv. Akad. Handl. XXIX s. 194—5). Äfven Schwerin lemnade bidrag; på Geijers uppmaning gaf han engång 300 rdr. D. 14 Febr. 1817 skrifver Ödmann till Leopold, att Atterbom skulle resa ut med understöd af en Grefvinna.

bedja sig fru Helvigs bemedling vid hans frieri till systern. Han begaf sig till Heidelberg, friade, fick ja, och d. 1 Maj 1817 stod bröllopet på hans gods Massel vid Breslau. Upsalavännerna voro denna dag samlade hos öfverstinnan M. Silfverstolpe och drucko der brudparets skål. Atterbom skref ett lyckönskningsbref till bruden, hvarur vi meddela början:

"Welchen warmen Antheil nehme ich an dem Ereigniss! Ja, ich wage es nun das Bekenntniss eines ewig Entfernten auszusprechen, gleichsam wie das Vermächtniss eines Verstorbenen. Warum soll ich jetzt nicht noch offenherzig gestehen, wie tief ich Sie immer verehrte und bewunderte, als Sie uns noch im ersten Flügelkleide eines kindlichen Engels entgegentraten. War ich doch wenigstens darin ein echter Dichter, dass ich von Ihrem eigenthümlichen Werthe und den angebornen Reichthümern ihres Geistes und Gemüthes so bestimmt, so frühe weissagte, während Ihre Alltags-Umgebungen solche noch gar nicht zu ahnen schienen".

Han slutar med dessa ord:

"Gottes Segen über Sie und Ihren deutschen Befreiungshelden, der auch Ihr stilles festes Herz eroberte" [8]).

---

[8]) "*Das Leben der Dichterinn Amalie v. Helvig*" s. 372. — I något annorlunda ton talar Atterbom om henne två år derefter. Han skrifver till Geijer från Pöppelwitz, i granskapet af Breslau, den 27 April 1819: "Jag kan helsa dig med rätt trofast vänskap från vår goda Baronessa *Louise v. Kloch* i Massel. Hon lefver nyttigt och verksamt i sin husliga krets, är glad, fet och stark, för andra gången i välsignadt tillstånd, samt lider hvarken af hufvudvärk eller andre nerfsvagheter (så påstår hon åtminstone sjelf, och jag håller det för troligt.) Hennes man har sina vissa goda egenskaper, men tillika den stora odygden att vara en *Philister* af första rangen. Lyckligtvis märker icke Louise detta så skarpt, eller ock tror hon att alla männer, som icke äro fantaster, måste vara sådana. (Han är likväl sjelf en stor phantast, fastän af det *negativa* slaget.) Dessutom är hon nu *mor*, och man vet hvilken lycka detta är för ett fruntimmer. Alltså går det henne, i det hela taget, rätt väl".

Den 19 Maj gaf Östgöta nation en afskedsfest för Atterbom, då honom förärades en topasring med Stjernhjelms porträtt; "den är verkligen", skrifver Palmblad, "efter Schröders gammalmodiga sätt att uttrycka sig, *en kostelig klenod*". Och d. 3 Juni lemnade han Upsala, följd till Sigtuna af 60 à 70 personer, af hvilka han, efter "pokulerande vid sång och strängalek", tog afsked för att öfver Stockholm anträda sin resa.

Journalen hade under detta år ihärdigt fortsatt striden. Utom de två stora artikelföljder, hvilka vi redan omnämnt, innehöll tidningen, under hela våren, gång på gång polemiska uppsatser. Den 23 Januari infördes "*Bref under en resa i Sverige ifrån en Tysk*", hvilken uppsats går igenom fyra nummer och tydligen är fabricerad på byrån, ehuru redaktionen, för att afleda misstanken, tog sig för att genom noter mildra åtskilliga omdömen af den resande tysken. Här meddelades en öfversigt öfver svenska kulturens utveckling, och från den nyare tiden berättade red., i en not, att "några ynglingar, som föga mer än nyss lemnat skolan, trott sig kallade att föra spiran i vetenskapens rike och öfver sjelfva dess gråhårige idkare" [9]). Den 1 Mars meddelades *Utdrag af ett bref till en vän i Landsorten*, hvari uttalades den önskan, att vårt *hemska eko* af Schellingska filosofien, som, i stället att föra oss närmare sanningen, snarare ledde till förvirring, svärmeri och fanatism, snart måtte tystna. Den 13 Mars meddelades ett mot Schellingska filosofien rigtadt utlåtande,

[9]) Ödmann skrifver till Leopold d. 14 Febr. 1817: "Brefvet från en resande Tysk fann jag vara fingeradt". Och med anledning af deri förekommande yttranden om Gustaf III tillägger han: "Gustaf III var visst ej föraktare af det grundliga, så framt man ej gifver detta namn åt metafysiskt gräl. Jag är ock viss han önskade vara liberal, så vidt nationens lynne det kunde medgifva".

som medicinska fakulteten i Rostock afgifvit, då naturfilosofen Prof. Oken i Jena sökte professionen i naturalhistoria derstädes. Så följde d. 17—29 Mars den ofvan (sid. 107) omnämnda symptomartiklen. Den 2 Juni intogs en insänd uppsats: *"Några reflexioner, frågor och svar, i anledning af den Nya Skolans polemik"*, med motto: "Se, huru jag dammar, sade flugan på vagnstaket". Insändaren klagar öfver så väl obegripligheten af skolans förtyskade språk, som ock öfver det underliga deri, att de unga filosoferna, när de "tala om våra mest vigtiga angelägenheter", framställa dessa under en form, om hvilken de sjelfva yttra, att om motståndarne än hela deras lifstid studerade deras skrifter, de ändå aldrig komme att förstå dem. Sedan öfvergår han till att visa, hurusom talet om "förföljelse" vore ogrundadt och motståndarne icke berättigade, att "genom falska angifvelser väcka en farhåga, att lagen och styrelsen äro otillräckliga att skydda mot våld".

Nästan omedelbart efter denna artikel började Journalen d. 9 Juni en granskning af *Hörbergs lefvernesbeskrifning*, hvilken granskning först d. 27 Juni afslöts [1]).

> De första numren innehålla en med utdrag försedd redogörelse för Hörbergs lefnadsteckning, hvilken mycket lofordas. Sedan vänder sig recensenten mot "Företalet" och gisslar, icke utan qvickhet, stilens svulstighet; hvarefter han upptager till vederläggning Atterboms klagan öfver en från personligt hämdbegär utgående förföljelse. Han medgaf visserligen, att man tillåtit sig införa flera artiklar, som afsett att förlöjliga Atterbom, men, heter det, "hvarföre skrifver han då så löjligt, att man mången gång är frestad att taga hans rena allvar för parodi?" Atterbom hade sjelf förklarat, "att han vore i besittning af det Sardoniska

[1]) Allm. Journalen n:r 130, 131, 133, 135, 137, 142, 143, 145. Både i n:r 135 och 137 läses: "Slut e. a. g."; men ämnet tyckes hafva varit för rikt, för att Wallmark kunnat så snart sätta punkt.

löjets åska, och att han, om blott han ville, när som helst kunde med en enda blixt nedslå sina motståndare — huru kan han väl begära, att de ej skulle frestas att utröna, om han verkligen vore en dundergud? De ha nu i flera år förgäfves väntat att bli krossade . . . Hvartill denna långmodighet? Hvarföre *skrika*, när man kan *ljunga?*" — Hade hans första poem varit *Hyacinthen* och hans första prosaiska stycke varit *Brefven om Franzéns Skrifter* i Fosforos, skulle man berömt uti den förra den der rådande djupt sorgliga andan, och i de senare den stilistiska skickligheten. Man skulle utmärkt ännu några andra af hans *småstycken.* "Men herr A. satte sig, vid sitt inträde på författarbanan, strax på en plats, der allt beröm för en mindre talang, än den högsta, blef omöjligt; och hvad han sjelf ej gjorde, det gjorde, till hans skada, hans blinda vänner".

Recensionen gick sedan in på det rent personliga, förebrådde Atterbom "den oerhörda oblyghet", hvarmed han talade om sig sjelf, och frågade, hvar de voro, dessa "mästerstycken i poesi och prosa", som kunde försona allmänheten med hans "öfversittarton". Atterboms prosaiska skrifter indelades i tre klasser: 1) *Sådana, som han endast börjat*, hvartill höra alla, som han skrifvit till sitt *försvar;* 2) *Sådana, som han slutat, men icke bort börja* och 3) *Sådana, som han hvarken börjat eller slutat.* Och så följde mer och mindre skrattretande utdrag ur prosaskrifterna, hvarefter granskaren öfvergick till Atterboms poesi, hvilken förklarades vara "utan all slags originalitet, så vida man ej med detta namn vill hedra det verkligen sällsynta *skrytet* och den *förvridenhet* i fantasi och tankar, som de öfverallt framstickande naturfilosofiska åsigterna alstrat, och som verkligen är *ny* i Sverige, men på samma sätt som hvarje annat utländskt mod". Sedan påpekades några plagiat från andra skalder, och man fann det märkligt, att när väl Geijer uppträdt i "Iduna" med nordiska dikter, Atterbom genast imiterade honom i "Skaldarmal" [2]), samt att när Geijer skrifvit ett företal på 68 sidor till Afzelii Samling af Folkvisor, Atterbom hastat att skrifva ett på 74 till sin vissamling [3]). Derefter meddelades profstycken ur Atterboms poesi, hvilka afsågo dels att visa, det denna icke sällan vore endast rimmad naturfilosofi, dels att illustrera skaldens ofta olyckliga kamp med rimmet.

---

[2]) Denna beskyllning var ogrundad. Se ofvan IV. s. 268.

[3]) Wallmark meddelade äfven ett utdrag ur "företalet", hvari Atterbom berättar, att Hörberg "med nöje" läste "mina och Geijers skaldestycken"; och gjorde sig rolig deröfver, att Atterbom i *första*

Onekligen äro några af Atterboms svaga sidor här på ett träffande sätt framstälda, men också är det nästan endast sådana, som framhållas. Ensidigheten i omdömet väckte med skäl vännernas harm. Geijer meddelade Atterbom underrättelse om anfallet med dessa ord:

"Hvad jag fruktade, har inträffat. Ditt företal till Hörberg har väckt ett värre journaloväder, än någonsin. Wallmark har vågat ett hufvudanfall, med så samlade krafter, att man tydligen ser, det han beredt sig leverera en *bataille rangée* för att afgöra kriget och skicka ditt rykte efter dig ur landet. Alla fördelarne af positionen äro hans. Han har satt sig på den breda grunden af din opopularitet, för att, om möjligt, afskära dig all åtkomst till din nations hjerta och minne. Du är recenserad från hufvudet till fotabjellet. Att han dervid brukat all sin lilla list, kan du föreställa dig. Från ett bakhåll synes äfven en af hans småafsigter vara att skilja mig och dig. Han iakttager alla tillfällen att motsätta oss hvarandra. Emellertid skall detta ej vara det enda, hvari han bedrager sig ($^1/_7$ 17).

Äfven Atterboms öfriga vänner blefvo högst förbittrade, och Schröder samt Hammarsköld öfverlade om lämpligt svar [4]). Men deraf blef intet, förrän Palmblad, som vid

---

rummet nämner *sina* egna skaldestycken, samt tillade: "Hvad som verkligen hedrar hr A., det är att nämnas bredvid hr Geijer — när det N.B. sker af någon annan, än hr A. sjelf, och af någon, som *kan* bedöma begges skrifter".

[4]) Schröder skrifver d. 1 Juli till H.: "Wallmark skäller nu grufligen. I dag har han dock skält ut. Han rasade på Cederschiöld, då denne reste bort; samma stratagem nyttjar han mot Atterbom, då denne, såsom frånvarande, ej kan försvara sig, åtminstone förr än efter lång tid . . . Man får ej vara svarslös. När striden är begynt, måste den fortsättas. Skada, att Atterbom aldrig afslutat de två stridsskrifter, han börjat. Det är ett betydligt argument mot honom. Rec. af Sv. Akad. Handl. är den enda fullbordade polemiska skrift, han lemnat, som varit af större omfång". — Hammarsköld svarade d. 6 Juli: "Ja, nu är Atterbom öfver hafvet, och Wallmark har genast varit till hands — för att betjena mig af ett Atterboms uttryck till Afzelius — att kasta slängkyssar efter honom. I ilska

denna tid "rest söderut", mot hösten återkommit till Upsala. Den 6 September började Lit. Tid. en granskning af "Hörbergs Lefvernesbeskrifning". Till den har tydligen Hammarsköld lemnat väsentliga bidrag; men sin form har den otvifvelaktigt erhållit af Palmblad. Den ger sig icke min af att vara en polemisk artikel; den är en recension, som delvis är ganska opartisk. Utan att gifva framställningen utseende af vederläggning, bemöter Palmblad dock åtskilliga af Journalens anmärkningar. Endast i förbigående nämnes denna tidning, och då hvarje gång för att mottaga en kort, men eftertrycklig upptuktelse. Vi meddela här en kort redogörelse för granskningens innehåll.

Då inledningen till Hörbergs lefvernesbeskrifning afsåg att lemna en teori för det skönas artistiska uppenbarelse, men allmänhetens begreppsförmåga icke blifvit rigtad åt detta håll, var det icke underligt, att mången icke kunnat fatta Företalet. Dertill hade dock äfven beskaffenheten af Atterboms prosaiska stil bidra-

---

och vanvett öfvergick detta anfall alla andra. Jag är, som du, öfvertygad, att det icke passar sig att lemna det obesvaradt, ehuru jag icke anser det leda till något resultat, att ingå i någon dylik förklarande deduktion, som den, hvilken Atterbom, efter gammal vana, började och icke slutade. Vid sådana anfall är det bäst och gör mesta effekten att lägga i dagen fiendens oredliga förfarande". En sådan uppsats hade H. skrifvit, innan Atterbom började sin polemik. Vid ett besök i Stockholm hade A. sett den samt föreslagit, att den, med lämplig inledning, skulle afsluta hans egen långa libell. Nu ville Hammarsköld göra några tillägg, med anledning af "det sista fräcka anfallet", och sända den till Schröder. Chr. Stenhammar skref d. 6 Oct. 1817 till Hammarsköld: "Hvar är Atterbom? Och skola Journalen m. fl. ostraffadt på honom kasta sin smuts. Du svarar mig ej på denna fråga. Du är ju Atterboms *verkliga* vän: du hör ju icke till den skaran, som finner hos honom ingen förtjenst för det, att han icke är *allt* både i literärt och politiskt hänseende, ehuru de fordom förgudade honom och kanske ännu krypa, när han står bredvid dem. Jag är ond, att ingen tager sig af den förföljde, som icke mera kan eller vill försvara sig från sin aflägsna fristad".

git, hvilken, "mera målande, än utvecklande, verkligen icke, i och "för sig sjelf, är lättfattlig . . . Läsaren måste sjelf göra sig "besväret, att afskilja Metonymiens och Hyperbolens omklädnad, "innan han kommer till sjelfva den förklaring . . . han söker. "Det är dock hvarken att begära eller vänta, att en hvar läsare "skall hafva den vana och den insigt, som till en sådan opera- "tion är nödig, helst kontrasten mellan en så högst naivt enkel "text och ett så blomstrande, besinningfordrande Företal lätt "skall stöta honom, som om man böd honom ett franskt Skåde- "spel med Prolog på Syriska". Men af en *granskare* hade man rätt att fordra, det han icke skulle "af en sådan kontrast låta förleda sig att misskänna det goda och förträffliga i sjelfva Företalet". — Så följde en redogörelse för dettas innehåll, hvarvid flera af de poetiskt-filosofiska frasväfnaderna anfördes och fyndigt förklarades; och rec. yttrade, rörande stilen, att om man "låter en sådan mera poetiserande prosa gälla, kan man knappt läsa någon jemnare, med säkrare konseqvens utförd och vackrare", än denna. Derefter fick sig Wallmark en läxa för det han vågat tadla denna stil. I sammanhang härmed kallades de Atterbomska, af W. i stilistiskt hänseende lofordade, "Brefven öfver Franzén" omogna och öfverlastade. Men *en* anmärkning gjorde rec. mot Atterbom — för öfrigt densamma, som W. gjort, ehuru dennes deråanförda bevis stämplats som bakdanteri — nemligen "det sjelfbehagliga intresse, som Förf. än i noter, än i text vill fästa vid sin timliga personlighet". På denna väg kan, heter det, en förf. lätt komma derhän, att han glömmer hela menskligheten för sitt eget *Jag*. Så erinrades derom, att Atterbom sjelf tadlat en sådan egoism hos Leopold; och det tillades varnande: "Ty "det är visst, kan han icke komma ifrån dessa egoismens skam- "liga band, då är han död för allt bättre, än han hittills pre- "sterat; då äro alla de förhoppningar, till hvilka herr Atterbom "gifvit oss så rik anledning, af honom sjelf förstörda, och då "kunna vi redan betrakta honom blott som ett fragment, såsom "ett ofulländadt utkast till en byggning, som genom sig sjelf "blifvit till intet [5]). Men denna fruktan skall visserligen upp-

[5]) I "Upsala Tidning", som utgick från Palmblads tryckeri och hufvudsakligen var ett annonsblad, lästes d. 28 Juni 1815 en insänd dikt, "*Skönheten*", hvars förf., helt naivt och utan all satirisk biafsigt, sjunger:

"I det fullkomliga skådar
Skalden det vackra:

"höra, då man drager sig till minnes, att denna halft missnöjda, "halft vrånga sinnesstämning hos den ädle Förf. sannolikt varit "ögonblickets. De oljud, som i en välbekant Journal förspordes "just vid den tid, då detta företal skrefs, gifver dertill full an- "ledning".

Recensionen fortgick i ytterligare två nummer, och i dem redogjordes för den Hörbergska sjelfbiografien, hvarjemte bidrag lemnades till Atterboms skildring af Hörbergs konstverksamhet samt till Sveriges konsthistoria för samma tid, dervid protest inlades mot tvänne af anmärkningarne i St.-Posten.

Redan innan Palmblad anträdt sin sommarresa, hade han deltagit i en exekution, hvars anledning harmade honom fullt ut så mycket, som anfallet mot Atterbom, om icke mera.

Georg Scheutz, hvars romantiska renlärighet man redan förlidne år börjat draga i tvifvelsmål, hade under våren 1817 utgifvit en öfversättning af den till katolicismen öfvergångne romantikern. *Werners "Dalens Söner"*, första afdelningen, samt dertill fogat ett vidlyftigt Företal, i hvilket han, bland annat, yttrade, att han tyckt sig finna, det Werner "med teckningen af de gamla Tempelherrarnes händelser, velat förbinda en allegorisk framställning af den *nyaste filosofiens* möjliga verkan och inflytelse på vår tid". — "Dalens Söner" framstälde nemligen "en teosofisk hierarki i all sin glans", upptagen af att leda verldens gång. Werner låter detta sällskap hafva skapat tempelherreorden, men ock sedermera till-

---

Såsom en svan uppå vågen
Ser han i speglande ytan
Sig och sin skönhet och dricker
Egen beundran".

På Atterbom, sådan han var vid denna tid, kan verkligen denna skildring tillämpas.

intetgöra densamma. Scheutz finner sällskapets egentliga förebild i Jesuiterorden, som, äfven den tid, då den var upplöst, fortsatt i tysthet sin verksamhet, och som nu, då den blifvit återupprättad, i de flesta europeiska länder gjorde propaganda för katolicism och hierarki. Och enär man i flera nyare skrifter sett påståendet, att naturfilosoferna sökte bilda ett ordensförbund, — ett företag, för hvilket dock Schelling sjelf var främmande —, så kunde man sannolikt i "Dalens Söner" se huru stiftarne tänkte sig, att detta förbund skulle verka.

> "I *afseende på religionen* skulle derunder lyda en blindt nitisk hierarki, fanatiskt yrkande på kyrkans ofelbarhet, och en blindt troende folkmassa, som med *papistisk* vidskeplighet dyrkade de samma föremål, dem *Dalen* inom sig förklarade i en blott symbolisk mening. I *hänseende till staten*, så skulle detta samfund inflyta derpå genom ridderliga förbrödringar, dem det efter sitt behag än tillskapade, än åter förstörde". (s. XLVI).

Med förnuftsskäl, förklarade Scheutz, kunde icke Schelling vederläggas; hvad som i hans system möjligen vore omoget eller origtigt, kunde, lemnadt åt sig sjelf, frånskiljas, och sålunda det sanna framträda i allt skönare dager. Scheutz sjelf var nemligen en beundrare af Schelling; men han ogillade flera af de konseqvenser, hvilka man dragit ur dennes system [6]). Han fortsätter nemligen så:

---

[6]) Scheutz, som sedan närmade sig Wallmark, hade af denne 1818 fått låna några "papper", — sannolikt Journalens filosofiskt kritiska artiklar mot fosforisterna — och ber i ett bref af den 10 Febr. s. å. att få behålla dem, emedan han väntade ett nytt anfall af sina antagonister; derefter tillägger han: "Dessa papper hade väl icke kunnat dervid af mig begagnas i hvad frågan angår Schelling sjelf, ty öfver honom äro vi ej af lika mening; men de hade varit så mycket dyrbarare för att på ett ställe se samladt alla de besynnerliga resultater, man tror sig kunna draga af hans teorier, till förmån för allt slags mörker".

"Men hvad skall man då säga om dem, som löpa efter i dammet och kringhvifta det åt alla sidor, att dermed förmörka, som misstyda filosofiens hela rigtning, för att dermed understödja dess klara motsats — det gamlas återvändande; som vilja inbilla hopen att den tid, som *var*, kan ännu en gång blifva".

Det nya vi se, är utvecklingen af en långsamt förberedd plan, som hvilar derpå, "att hierarkien och papismen äro nödvändiga för befordrandet af menniskoförmögenheternas allmänna, ändamålsenliga och harmoniska utveckling och bruk". (s. L—LI).

Häftigt upplågade harmen inom fosforistkretsen. Hammarsköld skref en recension, hvilken Palmblad helsade med bifall, utlofvande att ännu "skarpare hvässa hans pilar". Han tillade:

"Hvarje hederlig man måste spotta denne lycksökare i ansigtet. Att en menniska, af naturen född dum och bof, såsom Wallmark och hans legodrängar, bär sig åt såsom han är predestinerad till, detta är naturens gång, och det vore dåraktigt, att förarga sig deröfver; men det upprör mig i hela mitt innersta, när jag ser, att en menniska, född med talanger, afsvär sig sin bättre natur och blir skurk. — Kommer han till dig, bör du köra honom ur huset . . . Må man säga hvad man vill om nya skolan, men må redlighet och menniskovärde alltid vara på vår sida, och må vi från oss afsöndra de . . ., som till sin karakter höra till det stora packet". ($^{13}/_{6}$ 17) [7]).

Den nämnda recensionen började införas d. 24 Maj (n:r 21). Granskarne uppehöllo sig till en början vid sjelfva dikten och de bifogade historiska upplysningarne, mot hvilkas tillförlitlighet en och annan anmärkning gjordes. Men d. 7 Juni (n:r 23) afskjötos "de hvässta pilarne". Scheutz

[7]) Chr. Stenhammar skref: "Mig synes herr Scheutz nästan föraktligare än Wallmark. W. måtte ingenting veta, och är dum i sin oskyldiga okunnighet. Men Scheutz vet något eller är på den vägen, att han borde kunna lära sig veta mer. Men han förråder och kastar skuggor öfver det bättre . . . Han är i literärt afseende rent af *elak* och för *ondska* i skölden. Han måtte vara en emissarie af sin orden". ($^{6}/_{10}$ 17).

förklarades vara "den argaste kryptojesuit, såvida man sätter denna ordens verkningsmedel i lömska insinuationer, likgiltighet i valet af medlen, ... förkättring och inqvisitionsraseri". Men då jesuiterna voro merendels "män af snille, finhet och lärdom", var Förf. *i detta hänseende* "åtminstone ingen Jesuit".

Katolicism och protestantism jemföras, och jemförelsen utfaller snarast till förmån för den senare. Om den förra heter det, att den är poetisk och fantastisk; dess grundval är tron; den är ett stillastående, fullmoget system, som, bragt i rörelse, upplöses. Den senare åter är spekulativ och kritisk; dess grundval är förståndet; den sträfvar mot alla yttre tvångsband och är stadd i oupphörlig utveckling. "Katolicismen sinlig, mystisk, höljd i en romantisk skymning, är *konstens* element; protestantismen, ständigt rigtad åt det öfversinliga, klar och bestämd, ... är till sitt innersta väsen ett med vetenskapernas vetenskap = filosofien". Och såvida protestantismen är *ett* med kristendomen, eller den högsta sanningen, måste ock filosofien — "till andan, om icke till formen — blifva homogen med protestantismen, så snart hon upphinner det mål, som sedan årtusenden ännu är ett problem för alla tänkare". (s. 354).

I tredje afdelningen af recensionen, som först d. 19 Juli utkom, rigtades åtskilliga anmärkningar mot öfversättningen.

Den 30 Juni bad Palmblad få veta, hvad Scheutz "låtit derom förljuda"; och d. 6 Juli meddelade Hammarsköld, att recensionen, "af alla högeligen gillad, satt Scheutz i ett raseri, som påskyndat det ögonblick, då han tagit och tager den literära mask af sig, han så länge med nog besvär burit". Livijn fann dock denna afstraffning oskicklig. Han skref d. 25 Juli till Hammarsköld från Millingtorp, der han vistades hos Rääf:

"Hvad har Scheutz gjort för ondt, emedan han så hårdt tilltalas. Jag har väntat på den senare och vigtiga delen af recensionen eller sjelfva saken; i den del deraf, som redan är införd i Lit. Tid., finner jag ej annat än invektiver. Att man positivt försäkrar, det något är så eller så, lär ej bevisa något mot anförda författares meningar; äro dessa falska eller understuckna, äro deras yttranden vrängde eller stympade, då först, när det är bevist, är den, som använder dem, en uppenbar förfalskare",

Till Askelöf hade han tre dar förut skrifvit:

"Det är i allmänhet obegripligt, huru Upsalienserne tagit sig före att slarfva och förhäfva sig . . . Du kan ej föreställa dig i hvilken onåd Scheutz fallit för företalet. De unga och omyndiga klaga högt öfver denna menniskoförståndets förvillelse, och, sanningen att säga, blifva de för mig med hvar dag allt mer och mer vedervärdiga. Samma uppblåsthet, samma begär att herska inom tankens republik, som förr gjorde Akademisterna så föraktlige och förhatlige, karakteriserar äfven dem. Och småpresterna, hvaraf Östergötland är en rik plantskola, skria på gammalt öfligt vis, värre än högpresterna. Jag är ytterst nyfiken att förnimma deras domslut öfver A. S.; men i 4:de häftet, hvarest flera ämnen torde komma att närmare utvecklas, har jag fast föresatt mig att ej spara denna afgudadyrkan" [8]).

Hammarsköld uppträdde detta år som novellist, och det af en egendomlig anledning. En boktryckerilärling Hallonquist och hans älskarinna hade beröfvat sig lifvet genom att, sammanbundna medelst en schal, störta sig i sjön vid Djurgården. Dylika handlingar, i våra dagar så vanliga, voro då mera sällsynta. Man fann derföre i vissa kretsar denna tilldragelse vara, såsom Hammarsköld uttryckte sig, en "patetiskt heroisk handling"; och han beslöt, att på an-

[8]) Med A. S. menas Livijns detta år utkomna roman "Axel Sigfridsson"; och "4:de häftet" syftar sannolikt på ett tillämnadt nytt häfte af tidskriften "Läsning till utbredande af medborgerliga kunskaper" 1816—17, utgifven af Askelöf, i förening med Schwerin och Livijn. Af den utkommo dock endast tre häften.

modan af vänner, "resa ett monument öfver de olyckliga älskande på den grund, der det endast kunde resas — inom diktens område". Men då han, likasom allmänheten, icke med full säkerhet kände anledningen till "den intressanta katastrofen", hämtade han ur egen fantasi motiverna. Novellen benämndes *Helvin och Ellina* [9]).

Helvin, fader- och moderlös samt uppfostrad af en aflägsen slägting, skildras till lynnet svårmodig, svärmande "i känslans poetiska regioner" samt älskande de gamla folkromanserna. Vid 19 år kom han till Stockholm och fick tjenst hos en kramhandlare. En dag räddade han, på märkvärdigt sätt, en ung flicka (Ellina) från att öfverköras af ett par skenande hästar. De båda unga blefvo förälskade i hvarandra. Ellina förfärdigade broderiarbeten för nipperbodarne, och emedan hon fann det obehagligt att sjelf utbjuda dessa, besörjdes affären af Helvin, som sedan lemnade henne penningarna. Ellinas mor dog, sedan hon mottagit Helvins löfte att sörja för hennes dotter. Helvins principal dog kort derefter. Hans utsväfvande enka ville nu göra Helvin till sin älskare; men då denne med förakt afslog hennes anbud, knöt hon förbindelse med en af hans kamrater, och angaf Helvin hos polisen såsom misstänkt för tjufveri, emedan "han vid vissa tider synts ovanligt orolig och då och då haft penningar, dem han flitigt sökt hymla undan för sina kamrater". Helvins finkänslighet förbjöd honom säga, att dessa penningar tillhörde Ellina. Han blef derföre satt i fängelse; men frigafs på grund af bristande bevis, utan att dock förklaras oskyldig. Så miste han sin tjenst och hotades med värfning, om han icke inom tre dagar skaffat sig laga försvar. Han sökte då upp Ellina; hon sjöng en visa, som slutade: "Förente vi dö på en gång", och de båda älskande beslöto att dö tillsamman, hvilket utfördes vid Tranabergsbron å Djurgården.

---

[9]) Ehuru företalet — ur hvilket ofvan anförda utdrag äro hämtade — meddelar, att förf. velat i detta arbete skildra boktryckerilärlingen *Hallonquists* och hans älskarinnas öden samt öfver dem resa ett monument, skulle det dock varit stötande mot all romantisk praxis att låta dem behålla sina namn. Boktryckerilärlingen Hallonquist blir derföre handelsbiträdet *Helvin*, och älskarinnan, som förmodligen hetat Elna, blir en *Ellina*.

Palmblad anmälde berömmande denna novell i Lit. Tidningen; men någon uppmärksamhet väckte den icke, och förtjenade icke heller någon sådan. Uppränningen är föga sinnrik, ja, nästan litet barnslig. "Den intressanta katastrofen" framkallas af Helvins omotiverade finkänslighet; hellre än att öppet tillstå, det han varit Ellinas kommissionär och försålt hennes arbeten, underkastar han sig misstanken att vara en tjuf. Det är att drifva grannlagenheten väl långt. För öfrigt aflägger hela novellen ett nytt bevis derpå, att i romantikernas ögon det moraliska får, vid en konflikt, underordna sig det estetiska.

Äfven Livijn utgaf detta år en berättelse, hvilken han sjelf benämnde "roman", ehuru den i det skick, hvari den framträdde, ej rätt gör skäl för denna benämning. Dess titel var *Axel Sigfridsson*. Den bär intet författarnamn; och anonymiteten var så strängt bevarad, att endast Askelöf kände, att den var af Livijn. Hammarsköld gissade på Lundblad eller Stjernstolpe; men Palmblad förklarade, att ingen af dessa kunde hafva skrifvit densamma. Den var, yttrade han, "en högst märklig produkt — men en egentlig roman är det icke. Mellertid känner jag ingen *jalousie de metier*. Han är på en helt olika bana, än jag, ehuru han i sitt fack vida är framför mig".

Sjelfva händelsen, som skildras, är af föga intresse.

Aftonen före slaget vid Z** sitter löjtnant Sigfridsson vid en vakteld, och under intryck af en aning, att hans slut är nära, berättar han för en vän sina lefnadsöden. Sin far kände han icke; sin mor hade han en enda gång sett, och det på hennes dödsbädd. Ett äldre gnatigt fruntimmer tog vård om honom; han fick tillräckliga bidrag till sin uppfostran, utan att veta af hvem, hvarjemte en redlig och förståndig lärare sörjde för hans undervisning. Såsom barn älskade han en ung flicka, hans lekkamrat; men när de skildes åt, glömde de snart hvarandra.

Vid akademien fängslades han af en kokett skönhet, som en tid uppmuntrade hans kärlek, men afskedade honom snöpligt, sedan hon i en dum baron fått en ny älskare. Han fäste sig derefter vid en gråtmildt sentimental flicka, men blef snart utledsen åt henne. Sedan kom han att på en marknad visa en tjenst åt en ung vacker flicka, som i ett stånd sålde nipper, blef i henne dödligt förälskad, följde efter henne, då hon reste från marknaden, sammanträffade med henne ånyo, då förklädd till bonddräng, och när hon slutligen, "med återhållen glädje", igenkände honom, afbrytes berättelsen.

År 1850, sex år efter Livijns död, utgaf Arwidsson hans "Samlade skrifter", och offentliggjorde då en bland dennes efterlemnade papper funnen fortsättning af "Axel Sigfridsson". Denna fortsättning är, nära på, lika lång, som det förut tryckta fragmentet, och skildrar Sigfridssons kärlek till marknadsskönheten, till hvilken han slutligen trädde i ett förhållande, som angifves genom dessa ord: "Inga tomma ceremonier förenade oss; men vid naturens evigt lågande altar tände vi vår bröllopsfackla". Men äfven denna fortsättning, — i hvilken det episka intager något större utrymme, än i första afdelningen, — är ett ofullbordadt fragment.

Det är icke de skildrade händelserna, som här fängsla läsarens intresse; det förefaller nästan som om dessa hade sin egentliga betydelse deruti, att de tjena författaren till anknytningspunkter för utmålandet af de ur hans pessimistiska verldsuppfattning framgångna, mer eller mindre dystert färgade, skildringarne af menniskolifvet och dess väsentliga existensformer. Men, såsom med rätta blifvit sagdt, "detta sker icke i någon kall resonerande ton, utan det är ett ångestfullt hjerta, en febersjudande inbillning, som här föra ordet. Mycken kärlek och mycken sorg vibrera öfver-

allt" [1]). Utfallen mot samhällsordningen och mot "trollformlerna: lagens kraf, statens bud, moralitetens fordringar och religionens befallningar" framträda dock skarpast i den senare, af Livijn sjelf aldrig utgifna, afdelningen, ock kanske var det just derföre, han aldrig offentliggjorde den. Dessemellan påträffar man dock ställen af djup innerlighet, stor skönhet och rik fantasi. Äfven qvicka episoder förekomma; men humorn, der den framträder, bär gemenligen den dystra färgen.

Såsom prof meddela vi beskrifningen å fantasiens trollspegel.

"Min vän! Du lånar ofta denna spegel, jag har sett det; men begagna den ej länge och forska ej i dess bakgrund. Ännu räcker frändskapen emellan trons hvit-alfer och tviflets svart-alfer; och tro mig, svart-alferne äro förfärande följeslagare. Umgås du mycket med de förra, så faller det dig lätt in att söka bekantskap med de senare; och forskningen framkallar dem. Den första, som uppstiger ur djupet, glänser härligare än den klaraste hvitalf, och oupphörligt spraka gnistor ur de mörka ögonen. Du anar en fröjde-eld och du närmar dig den med en nyfiken förtröstan. En gnista träffar ditt hjerta, och om några ögonblick är den heliga lågan släckt; endast några rökande kol återstå. I början märker du det ej, emedan du, då du känner elden brinna, tror den vara en helig eld, som sofrar och skärar dig. Emellertid framskrider lifvets natt, och snart nalkas den andra nattväkten. Öfver den högblå rymden drager sig ett dunkelt moln och ingen stjerna tindrar mera. Vilda fantomer flaxa på taggiga drakvingar omkring dig; och hatet smyger sig till ditt bröst. Midnatten inträder, mängden af dess förfärliga följeslagare tilltager. De hemska skränen blifva allt mer gälla och genomträngande. Ehvart ditt öga än vänder sig, förmår det dock ej att skönja en strimma af ljus, och du är ej af naturen vanlottad, om du fått tillräckliga krafter att öfverlefva denna pröfvostund. Du är mera än lycklig, om någon hvit-alf af barndomsvänskap hyllar sig om dig. Vid dess hand kan du ledas ur

[1]) *Wirsén*, "Clas Livijn" Sv. Tidskrift 1870 s. 72.

denna grafgång; men ditt hjerta får dragas med ett evigt frätsår — och detta frätsår kallas förakt; jag vill ej benämna det värre". (Saml. Skr. I. s. 147—8).

En hufvudanmärkning mot denna "roman" är bristen på objektivitet. Författaren står icke öfver sitt verk, utan midt in uti det; och hans röst förnimmes både i berättelsen och i de uppträdande personernas dialog. Löjtnanten och bodmamsellen tala samma högstämda romanspråk. Palmblad, som fann denna berättelse höra "till de utmärktare bland vår senare vitterhet", klandrade dock tonens enformighet och yttrade träffande om arbetets hela stämning:

"Man ser en sjudande vulkan; men ingen vulkan på ett leende landskap, utan i en öken, hvilken den rundt omkring sig förbränt. Anblicken är ofta stor och förvånande; men man ledsnar att vandra bland lava och förstörelse; man längtar tillbaka till menniskor, till en mindre majestätisk, men mera mensklig natur".

I berättelsen äro inflätade flera lyriska stycken, stundom rätt underliga, hvaremot andra, såsom "Blomman ur Grafven", förråda obestridlig poetisk talang.

Då under detta och föregående året det religiösa spörsmålet spelar så stor roll i den literära tvisten, tillåta vi oss afsluta detta kapitel med ett försök att utreda frågan om fosforisternas, så mycket omtalade, benägenhet för katolicism och om arten af deras religiositet.

Vi hafva förut omnämnt, huru Schelling betraktade konsten såsom en uppenbarelse af det allraheligaste, huru Novalis lärde, att religionsläran var vetenskaplig poesi och poesien produktiv religion, samt huru Schleiermacher fattade religionen icke såsom ett bestämdt trossystem, utan såsom det stegrade känslolifvet, summan och inbegreppet af alla högre

känslor, den i hvarje menniska slumrande poesien [2]). Helt naturligt kommer sålunda den religiösa känslan att smälta samman med den estetiska. Den kristna läran om synden och nåden träder följaktligen i bakgrunden; och det är rätt betecknande, att den berömde romantikern, Heinrich Steffens, om sig sjelf bekänner, att han, under alla de år, han var entusiastisk anhängare af Schellings lära, sällan eller aldrig bad till Gud; först senare kom hans hjerta att lyssna till läran om nåden genom Jesus Kristus [3]).

För en estetiserande religiositet är frågan om ett visst trossystem mera underordnad, ehuru en sådan, helt naturligt, finner sig mest tilltalad af den religionsform, som främst tillfredsställer skönhetssinnet. Också hade alla romantikerna en *"prédilection d'artiste"* för katolicismen, med dess praktfulla gudstjenst, dess helgondyrkan, dess Mariakult m. m. Protestantismen deremot var dem för abstrakt, kall, färglös, och den ledde dessutom sin uppkomst från en tid, som gjort slut på den företrädesvis poetiska tidsåldren: medeltiden.

Våra unga romantiker liknade äfven i detta hänseende sina tyska mönster. Redan i de tal och uppsatser, hvilka föredrogos inom Auroraförbundets slutna dörrar, visar sig detta. I sitt omredigerade inträdestal kallar Atterbom Jungfru Maria poesiens symbol, säger Jesu historia vara den högsta poesi, kallar den äkta idealiska skalden en föreningslänk emellan Gudar och menniskor, omtalar med hänförelse "katolikens poetiska dogmer" samt egnar Jungfru Maria en sonett. Ingelgren yttrar om Atterboms dikt, "Kyrkogår-

[2]) Se Del. IV. s. 15—18.

[3]) *J. Nørregaard.* "B. S. Ingemans Digterstilling og Digterværd", s. 68.

den", att den förråder "de nyares böjelser för katolicismen"; och han tillägger: "Jag vill icke påstå, att man måste vara katolik, för att kunna blifva skald, men onekligt är, att katolicismen är högst poetisk". År 1810 förklarade Atterbom, att de enda minnen, han hade från sitt fem år förut aflagda första besök i Stockholm, voro en vinterafton å Norrbro och en gudstjenst i katolska kyrkan; och efter en gudstjenst i samma kyrka 1809, förklarade sig Hammarsköld starkt frestad att Stolbergisera, hade han icke varit gift [4]). Vid denna tid funnos nog flera, som skulle dukat under för denna frestelse, derest icke lagen hade med landsförvisning belagt affall från statsreligionen.

Då den romantiska rigtningens bärare uppträdde offentligen, gåfvo de katolska sympatierna sig allt emellanåt luft. Atterbom besjunger 1810 Madonnan i en sonett ("Brigitta på dödsbädden") samt i en canzon ("Julottan") och i sin granskning af Asts "Poesiens Historia", s. å., meddelar han den från Schelling hämtade upplysningen, att kristendomen ytterst härstammar från den indiska religionsfilosofien, samt sedan, såsom "europeiskt klädd orientalism", förberedd af platonismen, gjutit "katolicismens heliga halfdag" öfver Södrens ballader. Bland Palmblads första bidrag till "Fosforos" var en öfversättning af Cervantes' "Hymn till Jungfru Maria". (1810).

År 1811 meddelade Polyfem Askelöfs bekanta artiklar i religionsfrågor. Dessa äro dock skrifna med mycken försigtighet; de polemisera mot den herskande neologien, på samma gång de dock framhålla, att den nya filosofien kan bevisa kristendomens alla sanningar, att "konsten är religio-

[4]) S. o. IV. s. 41—45.

nens och sedlighetens högsta härold", samt att det sköna är en sinnebild af det heliga. Men de undvika alla hänsyftningar på katolicism, och det oaktadt Askelöf denna tid svärmade för Novalis och hämtade artiklar från honom. Hammarsköld förklarade s. å., att den romantiska konsten begagnade "den katolska mytologien" endast derföre, att protestantismen icke hade någon poetisk mytologi.

Emellertid fortsatte de unge männen sina studier, och dymedelst kommo de något ifrån det forna svärmeriet; det estetiska religionsintresset fick sig nemligen sidoordnadt ett filosofiskt. Detta framträder mera märkbart åren 1813 och 1814. Protestantismen får nu åtminstone ett historiskt erkännande; och om än man icke så synnerligen högt skattade densamma, medgaf man dock, att den varit nödvändig. Palmblad förklarade i sin uppsats om "Den så kallade nya filosofiens syftning" (1814), att katolicismen väl i början var sådan, att en fullkomligare form för kristendomen icke kunde tänkas; men att den blifvit uppblandad med onyttiga och anstötliga menniskosatser. Deraf framkallades protestantismen. "Luther var sitt sekels störste filosof; ty protestantismen är förnuftets högtidliga protest mot öfvertron och fördomarne . . . Men de, som, efter Luther, stodo i spetsen för kyrkan, misskände i den grad protestantismens natur, att de inbillade sig kunna *fixera* den nu ständigt framåtsträfvande forskningen". De ansågo sin lärobyggnad som ett fulländadt verk, och de förfäktade sina och Luthers dogmer med samma nit, som de himmelska sanningarna sjelfva. Så framkallades en opposition från filosofiens sida, som alstrade fritänkeri och materialism. Den *nya* filosofien deremot samlar och ordnar de *gamla* elementen till en *ny skapelse* och lofvar *bevisa*

kristendomens förnämsta mysterier. Det var från detta håll hjelpen skulle komma [5]). Samma år uttalade han, i bref till Hammarsköld, sin förvåning deröfver, att Ödmann icke skilde emellan katolicism och papism. Af papismen var Palmblad ingen vän [6]); och han kunde icke vara det, emedan densamma icke väl harmonierar med den fria filosofiska forskningen.

Hammarsköld åter var mera reserverad i erkännandet af protestantismen. I sina föreläsningar gör han densamma ansvarig för konstens förfall, och i en rec. öfver Hänleins "Inledning till det nya testamentet" (1814) yttrar han om protestantismens förhållande till traditionen, på hvilken den katolska kyrkan, lika mycket som på skriften, byggt sitt system:

> "Det var först Reformatorerna, som förkastade traditionen och gjorde de med bläck och penna uppsatta urkunderna till kristendomens enda grund och källa. Om man ej viste, huru lätt det menskliga nitet, i stridens hetta, drifves längre, än det bör och vill, skulle man knappt fatta, hur det var möjligt, att ett redligt, så ädelt och välmenande sinne, som utmärkte dessa män, kunde yrka en sådan sats. Ty vore det väl i sitt ursprung gudomligt, hvars fortvaro endast berodde på de figurer, som en fjäder ritat på en bit kalfskinn?"
>
> Den stora möda, de protestantiska teologerna nedlagt på undersökningen af dessa skrifters äkthet, fann han derföre hafva varit gagnlös, ja, endast gjort skada; emedan undersökningen väckt tvifvel hos de troende.

---

[5]) Jfr IV. s. 514.

[6]) Jfr IV. s. 516, not. — *Frunck*, "Bidrag m. m.", s. 46 not 1, meddelar utdrag ur ett bref af d. 28 Juli 1815 från Palmblad till Atterbom, i hvilket det heter: "Jag äger nu Werners "Cunigunde". En bok med strödda sköna ställen, men den katolska andakten och munkresignationen är ej min sak, som älskar kraft och handling. Jag har nyligen, för första gången, läst Kosegartens "Legenden", af hvilka somliga äro djupt rörande och obeskrifligt sköna. Men detta legendtidehvarf har mycket sjukligt. Riddar Göran! Se der ett ideal af andakt och hjeltemod".

Att traditioner ännu lättare, än skrifter, äro blottställda för "korruption och förfalskning", synes icke hafva fallit Hammarsköld in [7]).

Atterbom klandrade visserligen, att protestanterna i en sky af smädelser höljt *katolicismens majestätiska gestalt*, och förklarade, att reformationens kemiska förståndsprocess upplöst sig i en fullkomlig dekomposition af dess beståndsdelar; men han medgaf dock, att reformationen hade åtminstone haft *den* negativa bestämmelsen, att förstöra den yttre andliga auktoriteten, kyrkan, för att bereda väg för den inre, högre: *Förnuftets* egen [8]). Han sammanstämmer sålunda i sjelfva verket med Palmblad; men han fann dock i katolicismen åtskilligt, från hvilket han icke gerna ville afstå, och främst deribland Madonnadyrkan. I sista Fosforhäftet (1814) kulminerade, såsom vi förut nämnt, hans hänryckning för Gudamodren i dessa ord:

"Ack! bor en moder ej i stjerneringen,
Hvad vore Gud och menniskan och tingen?

Hade någon frågat, hvad Gud och menniskan och tingen voro, innan jungfru Maria blef moder, hade svaret blifvit, att hon af evighet var Gudamodren; ty, såsom Schelling yttrar, "Guds menniskoblifvande är ett menniskoblifvande ifrån evigt". I företalet till Nordmansharpan förklarade sig

---

[7]) I bref till Schröder, af d. 19 Dec. 1814, har han ett yttrande, som visar hans dåvarande innersta tanke om protestantismen. Han förklarade nemligen, att Socinianismen, hvilken förnekar treenigheten och Kristi gudom, "hänvisar till hvilken punkt en konseqvent utförd protestantism nödvändigt skall leda. Derföre var Neologien också mer och mindre Socianistisk".

[8]) Jfr IV. s. 512—3 noten.

Atterbom ingalunda vilja återföra katolicismen; men fasthöll, att flera bland dennas åsigter, t. ex. den om den Heliga Jungfrun, "grundade sig på oförgängliga sanningar". Och då han skildrade den nya tid, som skulle inbryta, när en gång den sak, för hvilken han och hans vänner kämpat, skulle stå segrande, profeterade han, att alla hjertan skulle klappa för Kristus och Maria (s. o. s. 34).

Åren 1816 och 1817 ställdes frågan om romantikernas religiösa åsigter på dagordningen, och Journalen rigtade, i sina tvenne vidlyftiga artikelföljder, skarpa angrepp mot deras sympatier för katolicismen. Häftiga svar uteblefvo icke, i hvilka förmärkes en betydligt minskad benägenhet för katolicismen i dennas hierarkiska form, och på samma gång framträda tydligare förhoppningarne om en i görning varande ny religionsform. Vi hafva sid. 122 anfört Hammarskölds och Palmblads yttrande i rec. af "Dalens Söner". Äfven i rec. af "Aura" leder sig Hammarsköld in på stridsfrågan för dagen. Der påpekar han, huru ett hufvuddrag hos papismen är, "att den binder all forskning och allt vetande under kyrkans högsta autoritet"; hvaremot Schellings system, liksom hvarje annat verkligen sant filosofiskt system, hade till yttersta mål, "att *utveckla den religiösa tron till vetenskapligt bestämda begrepp*". Schellingianism och katolicism äro sålunda, i sitt innersta väsende, hvarann rakt motsatta. Men man kan, heter det vidare, erkänna detta, utan att derföre, såsom fanatiske teologer gjort i tre sekler, tala med förakt och bitterhet om medeltiden och dess religionsförfattning. Påfvedömet var "en af de mest välgörande anstalter, som Försynen vidtagit till vårt slägtes bästa; ehuru det slutligen, enligt samma gudomliga skickelse, må-

ste medverka till sin egen undergång och gifva vika för en högre och renare kraft" [9]).

I en af dessa långa noter, hvarmed Atterbom så gerna utstyrde sina uppsatser, framstälde han uti sitt företal till "Hörbergs lefvernesbeskrifning" (1817) en uppfattning af dessa frågor, nära liknande Hammarskölds. Vi meddela några utdrag:

"Katolicismen, betraktad i motsats till protestantismen, är ett återfall till den mytologiska kulturperioden, förorsakadt genom en öfvervigt af kristendomens *poetiska* element; Protestantismen, betraktad i motsats till katolicismen, framställer taflan af det myndigt blifna förståndets rigtiga, men ofta (och särdeles nyligen) förvirrade bemödanden att sätta sig i besittning af sina rättigheter; den hvilar på en öfvervigt af det *reflekterande*, *dialektiska* elementet ... För att uppnå sjelfva jemvigten ... torde väl vara bäst, att återvända till första källan, nemligen till Biblen, som hvarken auktoriserar *hierarker* eller *bilderstormare*, hvarken den *katolska fanatismen* eller den *protestantiska;* endast med detta vilkor är *Urkristendomens* regeneration möjlig". Om madonnan heter det: "Har jag någonsin påstått, att hon borde njuta gudomlig dyrkan, då jag blott sagt, att hennes historiska personlighet är den i Guds kärlek upptagna naturens symbol... der qvinnligheten och moderligheten stråla i full glans, en evig mildhet låter oss ana, att *ömhet* och *nåd* är skapelsens innersta hjerta?" ... Om protestantismen yttras vidare: "Den *sanna protestantismen*, sådan som den tänktes af Luthers stora själ, närer sig af positiva idéer och protesterar, icke för helgden af godtyckliga negationer, hypoteser, exegeser, utan för religionens renhet, trons sjelfständighet och förnuftets frihet ... Den *falska protestantismen* deremot, sådan den utbildat sig dels hos *bokstafsortodoxerna*, dels hos *neologerna*, ifrar på sitt vis, lika blindt som nånsin papismen, att upphöja ett slags system af menskopåfund i de enkla gudomliga sanningarnes ställe" ... Då inom katolska kyrkans murar åtminstone *känslan* ännu kan finna några heliga ruiner att fästa sig vid ..., är denna protestantism lika tom på känsla som på *tanka;* "ensidig, skugg-

[9]) Att påfvedömet gått under och gifvit vika för en renare kraft, var säkert då, som nu, en öfverraskande nyhet.

rädd, okunnig, hatfull; framför allt skyr den filosofiens ljus, emedan hela dess grundval stödjer sig på en *ofulländad* filosofisk reflexion". (s. XXXII—XXXIV).

Härtill foga vi några yttranden ur Hammarskölds och Livijns brefvexling, hvilka klart framhålla den estetiskt-filosofiska karakteren af nya skolans religiositet.

Livijn var en afgjord fritänkare; men under tyska fälttåget hade hos honom en förändring försiggått. Han skrifver till Hammarsköld, d. 20 Nov. 1814:

"Jag inser, att en religion måste finnas, som upphöjer menniskan öfver sig sjelf, då hennes lefvande ande ej förmår det. Blott i den mån hon, genom detta medel, närmar sig det högsta väsendet, inmänges hon i detsamma; då den andakt, hon erfar, ersätter henne, ehuru knappt till hälften, hennes förlorade himmelska åminnen. Med denna känsla kan jag likväl ej para det inre groll mot menniskoslägtet i gemen, hvilket hos mig glimmar . . . Mina studier hafva likaledes tagit en annan rigtning.

Hellre än poesi, läste han nu gamla förordningar; "Wilhelm Meister" hade fått vika för "Die Wahlverwandtschaften", och i stället för Schillers dramatiska, läste han dennes historiska arbeten.

Hammarsköld gladde sig högeligen öfver denna kris, som inträdt hos vännen, förutspådde visserligen ett och annat återfall i otro; men hoppades, att den dag skulle komma, då Livijn, med fullkomlig inre harmoni, kunde utropa: "An Christus glauben aber ist das Beste" [1]). Att han lagt åsido Schillers tragedier med deras "dualistiskt-logiska reflexionsesprit", fann han helt naturligt. Men han befarade, att Livijn, med sitt excentriska lynne, kunde gå öfver från en ytterlighet till en annan och falla in "i ett mörkt pietistiskt svärmeri". Ett sådant, med dess ofta konstfiendtliga rigt-

[1]) Citat ur Marheinekes "Christliche Symbolik".

ning, var för Hammarsköld nästan vederstyggligare, än ateism. Han föreskref derföre, såsom verksamt preservativ, studium af Schellings "Ueber das Wesen der menschlichen Freiheit" eller arbeten af Schubert och Plato.

> "Men i brist på tillgång till filosofiens mysterier, ger jag dig ett för ögonblicket tjenligt råd: håll dig till din Shakespeare! Det är just hufvuddraget af detta stora och uniqua geniets underbara förträfflighet, att han vet tillfredsställa alla trängtningar och vara en tröstande vän för alla själstillstånd". ($^{8}/_{12}$ 14).

Farhågan var öfverflödig. Livijn svarade, att han visserligen trodde på ett "öfverväsen, men ej på den sammangyttring af judiska och grekiska pöbelidéer, som vållat det förderf, hvari menskligheten nu befinner sig". Hela brefvet är hållet i en retsamt hädisk ton, och man får det intryck, att Livijn, liksom i andra sina bref, med flit går till öfverdrift, för att småförarga Hammarsköld. ($^{13}/_{12}$ 14). Men af dessa utgjutelser fann Hammarsköld sina misstankar blott ytterligare bestyrkta, åberopande dervid det franska ordstäfvet: "*Les enfants chantent la nuit, quand ils ont peur*". Väl hoppades han, att filosofien och Shakespeare skulle föra Livijn till harmonisk fred. Men för att påskynda kurens verkningar, ordinerade han nu studiet af "Gœthes mästerliga autobiografi, en skrift, som förtjenar att, liksom Biblen, ständigt vara i hvarje tänkande menniskas händer". ($^{21}/_{1}$ 15). Biblen och Gœthes "Aus meinem Leben" likställda!

Livijn svarade bland annat:

> "Är ej all religion uppsprungen ur tiderna och deras kraf, och kristendomens otillräcklighet synes vårt tidehvarf demonstrera. All religion bör väl, efter min förmodan, på ett handlande sätt gripa in uti lifvet, och ingalunda på ett lidande. Gör kristendomen det?" ($^{22}/_{1}$ 15).

Med mycken skärpa framhöll Hammarsköld i sitt svar (d. 20 Mars 1815), att kristendomen var den enda fullstän-

digt sanna form, i hvilken religionen uppenbarat sig, samt att just kristendomen, i sin högsta potens, ingripit i lifvets alla förhållanden och frambragt en annan sakernas ordning, "utbytande den gamla verldens plasticitet mot den nyas musikaliska princip". Brefvet är mycket utförligt, och deri förekomma åtskilliga tankar, hvilka, till en del med samma ord, läsas i en recension öfver Münschers, på svenska öfversatta, "Lärobok i kristna kyrkohistorien", hvilken granskning Hammarsköld just vid samma tid afslutat i Lit. Tidningen. Deri betecknade han katolicismen såsom andaktskult och protestantismen såsom begreppskult, och de *protestantiska* kyrkohistoriska författarne klandrades för deras bittra och ensidiga polemik. Luthers skrifter sades vara "fulländade mästerliga"; men strax derefter insmög han en försåtlig insinuation om bevekelsegrunden till Luthers uppträdande såsom reformator [2]). Sedan han ånyo upprepat, att protestantismens sträfvan *mot* andaktskulten i sin största konseqvens utfördes af Socinus, uttalade han dock den åsigt, att Zinzendorffs sekt (Hernhutismen), ehuru hatad af de äkta protestanterna, skulle, emedan den inrymde ett öfvervägande

[2]) Han förklarade, att en af Luthers samtida antagonister ofta upprepad beskyllning, — att Luthers skrifvelse till Tetzel egentligen hade sin grund i den häftiga tvist, som herskat emellan Augustiner- och Dominikaner-munkarne, om rättigheten att sälja aflat — hade aldrig blifvit tillfredsställande vederlagd. Reformationen skulle sålunda haft sin utgångspunkt i en lumpen träta emellan två lika egennyttiga, rivaliserande munkordnar. — Allm. Journalen, 1817 n:r 65, upptog detta påstående och yttrade: "Men nu är denna beskyllning, som den ursinnige *Cochlæus* först efter Luthers död uppfunnit, och efter honom Jesuiten *Maimbourg*, och efter honom andra katolska skribenter upprepat, i synbar afsigt att inför sina trosförvandter nedsätta reformationen och ge den anseende af att blott vara föranledd af munkgräl, redan af *Maclaine* i dess engelska öfversättning af *Mosheims* kyrkohistoria på ett tillfredsställande sätt vederlagd (Se Villers tyska upplaga s. 94, 95, 436 o. f.)".

herradöme åt andakten, blifva den, "i hvilken Lutheranismen kommer att upplösa sig".

Livijn blef på allvar harmsen öfver det sätt, hvarpå Luther i denna recension behandlats. Han förklarade, att han "med den största förargelse" läst recensionen, samt uttalade den önskan, att någon, med sann kärlek för det rätta och dertill med nödiga kunskaper, ville bryta en lans för den misskände Luther.

> "Af alla religioner, som benämnas efter Kristus, har Luther säkerligen träffat den lugna medelvägen; kanske har Zwingli gjort det ännu mera, men jag har det ytligaste begrepp om hans lära. Den *katolska* har aldrig — ej engång, då jag vistats i länder, der den gälde och således kunde med all sin stat inverka på sinnet — vunnit mitt bifall".

Slutligen frågade han: "Hvars fins frön till den nya religion, som måste uppskjuta i dessa tider". ($^{30}/_{3}$ 15).

Hammarsköld svarade:

> "Hvad den triumferande kyrkan angår, så ger Rec. tydligt tillkänna, att dermed icke menas *någon hittills känd kyrkoform.* Att Luther var en stor man — Zwingli deremot en afgjordt inskränkt stackare — har ingen nekat. Att hans reformation var nödig, följer deraf, att den uppkom och gick igenom".

Detta Hammarsköld yttrande om den triumferande kyrkan står i full öfverensstämmelse med Palmblads uttalande om den "nya skapelse", för hvars framträdande den moderna filosofien samlar och ordnar de gamla elementen (s. o. s. 131), och Atterboms förutsägelser om det inbrytande tredje Universum samt regenerationen af urkristendomen. För katolicismen hade sympatierna svalnat; och de förklaringar, fosforisterna med anledning deraf afgåfvo, voro lika upprigtiga, som de utbrott af harmfullt löje, motståndarnes

beskyllningar hos dem framkallade [3]). Men någon tilltagande böjelse för protestantismen hade ingalunda trädt i stället. Man erkände nödvändigheten af dess framträdande, men ansåg, att denna kyrkoform hade, liksom katolicismen, urartat. En ny tid var nu lyckligtvis i görningen: det tredje skedet i menskligheten utveckling. Det var naturfilosofien, som banat väg för denna nya tid; hon skulle samla, sofra och ordna de gamla elementen och så af dem bilda ett nytt helt. Då skulle ock den hittills icke sedda kyrkoformen skapas. I den skulle "andaktskulten" smälta samman med "begreppskulten", och gudstjensten erhålla en skönhetssinnet mera tilltalande form; poesien, känsloelementet i katolicismen, skulle bringas att sammanstämma med en, genom den sanna filosofien, luttrad uppfattning af religionens, förr såsom oförklarbara mysterier ansedda, djupaste och heligaste sanningar. En af dessa sanningar såg man, utan tvifvel, i Madonnadyrkan; ty oaktadt Atterbom högtidligt förklarade, att han icke påstått, det Maria borde njuta gudomlig dyrkan, så ligger dock ett sådant anspråk doldt i yttrandet, att katolicismens uppfattning af Maria "grundar sig på oförgängliga sanningar". Allt fortfarande antog man nemligen icke gerna någon gränsskilnad emellan det sköna och det heliga [4]). Deremot synes man icke, för den nya speku-

[3]) I Lit. Tid. 1816 s. 59 not. talas om ett "tillmäle, ännu löjligare, än det återigen här och der framskymtande om vår katolicism". — I Lit. Tid. 1817 s. 96 räknas af Atterbom bland "denna tidsperiods mångfaldiga löjligheter" påståendet, att Nya skolan hade till ett af sina syften "att omvända sina landsmän till katoliker". — Och i sistnämnde årgång s. 167 skämtar Hammarsköld deröfver, att "ingenting annat, än katolicism, pur katolicism nu håller på att införas i landet".

[4]) En ung, begåfvad fosforistisk skald, som var tjenstgörande prest, skref till Hammarsköld, att han snart skulle utgifva ett

lativa religionsformens räkning, lägga så synnerligen stor vigt vid kärnpunkten i kristendomen, försoningsläran.

Vi hafva ofvan (sid. 129) anfört hvad Steffens derom vittnade. Härtill foga vi ett rätt märkligt utdrag ur ett bref till Hammarsköld från lektorn och kyrkoherden i Törnevalla, Christian Stenhammar, dat. d. 21 April 1818.

"Vet du, en Söndag, för någon tid sedan, då jag från altaret läste *tron*, föll det mig omedelbart in, i samma ögonblick jag började *tredje* artiklen, att tänka så här: "Nu begynner du Symbolum för den *tredje verldsreligionen* ... *Fadren* var den form, under hvilken Gudomen uppfattades under gamla verlden. Vi uppfatta den, såsom religionsgrund, under form af *Son*. Det återstår den tredje. Ty genom den *Heliga Anda* bör hvar och en blifva hvad Guds Son var. I hvilka tider lefva vi! — Jag ansvarar dig icke för, att jag långt sorgfälligare kommenterar tredje artiklen för mina skriftebarn, än den andra. Tanken är långt ifrån ny; jag vet det väl. Men den surprenerade mig så, att jag nästan kom af mig under läsningen".

I dessa och dylika drömmar kände man sig lycklig och man hämtade sin styrka ur vissheten derom, att man förberedde den tredje verldsreligionen och dermed äfven den högsta af menskligheten utvecklingsperioder.

---

skaldestycke öfver ett religiöst ämne, samt att han, öfverhufvudtaget, önskade "arbeta mera i stort", men ock, att han tyvärr var nödsakad att hvar fjortonde dag uppträda å predikostolen och "från denna skorsten uppgår i rök hela min inre flamma". "Och" tillade han 'hvartill gagnar detta idkeliga predikande?" — Tydligen ansåg han sig såsom skald bättre gagna religionens sak, än såsom ordets förkunnare från predikstolen.

IV.

NEUTRERNA.

1815—1818.

Såsom vi förut nämnt, hyste Tegnér icke sympatier för någotdera af de stridande vittra partierna. Minst tilltalade honom dock den nya skolans poetiska dunkel samt hennes oklara, men anspråksfullt framställda religionsfilosofiska teorier; hela rigtningen syntes honom en aflägsnare af den reaktion, som på alla områden af det europeiska kulturlifvet började resa sitt hufvud. Alltemellanåt har han derföre känt sig frestad, att uttala sin mening om dagens stridsfrågor. Så visar ett bref från Franzén af d. 6 Febr. 1815, att Tegnér meddelat honom sina tankar rörande dessa ämnen. Franzén yttrar, att en del af nya skolans poetiska utflygter förstode han lika litet som de filosofiska; men att han ansåg Atterbom "för ett verkligt geni, ehuru förvilladt", och hoppades, att denne skulle sansa sig, hvilket "han skulle säkert redan gjort", om han kunnat undandraga sig inflytandet af "den liga, som omger honom". Sedan fortsätter han:

> "Den värma, hvarmed du skrifver om vår literatur, ger mig det hopp, att du ej låter det bero vid blotta önskningar. Till blott vapendragare är du icke skapt. Med din anda och din

kraft skall du ge ton: du, från hvars penna, blott i ett bref, faller det som en annan skulle brösta sig med inför publiken! Leopold är dels för gammal, dels, oss emellan sagdt, på andra sidan något öfverdrifven. Jag vet ingen annan, än dig och Wallin att lita till. Skada, att det är så långt afstånd emellan er. Geijer, som har så verklig förtjenst, lär vara för mycket insnärjd i ligan. Jag önskade, att en röst höjde sig ibland allmänheten med nog styrka att bli hörd, som på ena sidan gjorde rättvisa åt det sanna och goda i den s. k. nya skolans åsyftning, men tillika visade dess förvillelse. Nu hör man endast ytterligheter från hvardera sidan. Tänk med allvar på något medel, att utföra din egen idé".

Han frågar vidare, om Tegnérs önskan vore, att han skulle meddela sig med Wallin eller ock fråga Wiborg, om denne ville förlägga "något slags skrift, som du ville ge ut. Ty att göra den gamla Stockholmsposten, som W. nu äger, till ditt vehikel, lär du ej vilja".

Om och hvad Tegnér derpå svarat, känna vi icke. Sannolikt har han låtit det bero vid sin gjorda utgjutelse till vännen; och det så mycket snarare, som han vid denna tid, af ekonomiska skäl, var starkt upptagen af planer att lemna sin professur och söka ett pastorat. Hans familj hade ökats, och hans inkomster voro små, enär han icke hade någon professorslön och dessutom måste afstå en del af inkomsten utaf sitt prebendepastorat [1]). I Aug. anmälte han sig der-

[1]) Vid Lunds Universitet funnos då icke mindre, än 8 lönlösa professorer, af hvilka de sju tjenade för adjunktslön. Tegnér hade ingen adjunktslön, men ett prebendepastorat, af hvars inkomster han dock endast bekom $^1/_3$-del. Han skrifver till kanslern d. 27 Okt. 1816: "Ehuru utan lön af Akademien, ansågs jag dock skyldig att till dess kassa årligen betala 80 t:r spannemål . . . Genom denna afgift äro inkomsterna af mitt prebende nersatta till omkring 500 rdr, som jag med räkning skulle kunna bevisa. Det är sant, att jag i ersättning åtnjuter 400 rdr af kassan; men efter innevarande års spannemålspris förlorar jag på en sådan ersättning minst 200

före såsom sökande till Fellingsbros stora pastorat, och i bref till Rosenstein och kanslern, excellensen v. Engström, utbad han sig deras förord. Engeström sökte öfvertala honom att stanna vid universitetet, men Tegnér var obeveklig och ville ej återtaga sin ansökan. I December s. å. föreslog adjunkten J. F. Lundblad, i bref till Agardh, grundandet af en literaturtidning, som skulle utgå från Lund, hvarvid man räknade på Tegnérs medverkan. Men Tegnér förklarade, i sitt svar till Lundblad, att han ansåg, det en dylik tidning borde utgå från hufvudstaden, och icke från Lund.

> "Vore frågan endast om rangstriden mellan Lund och Upsala, så vore saken helt annan; men här är frågan om striden mellan ljus och mörker, mellan den moderna jesuitismen i konst och i vetenskap på ena sidan och Nordens vett och kraft på den andra, med ett ord, striden mellan tyskarne och förnuftet, mellan hvad som hör till tiden och hvad som hör till evigheten. I en sådan strid får man ej förhasta sig" ($^{19}/_{12}$ 15).

Redan af detta yttrande finner man, att Tegnér icke uteslutande fäste sig vid kampen emellan våra egna tvistande literära partier. Han var nemligen i de dagar lifligt upprörd af Napoleons fall, fruktade för följderna af jesuiterordens återställande, och anade i Den heliga alliansen, stiftad d. 26 Sept, 1815, förkroppsligandet af en till alla områden sig sträckande reaktion. Detta framträder i det bref, han d. 6 Januari 1816, i sin ifver att komma bort från Lund, skref till Leopold för att utbedja sig dennes bemedling. Han nämner deri, att han önskar komma närmare Stockholm för att någon gång kunna meddela sig med de

---

rdr. Långt ifrån således att ha något gratis af akademiens kassa, betalar jag till henne årligen omkring 200 rdr för rättigheten att tjena lönlös".

män, som i bättre tider grundat vår literaturs ära. Han uttalade sin farhåga för verkningarne af den rigtning, denna literatur tagit, och sparade icke på färgerna vid utmålandet af dessa. Han förklarade, att, enligt hans öfvertygelse, det ondas grund låg djupare, än hos "några Hammarspikar och recenserande studenter i Upsala".

> "Ty hvad äro väl dessa kopieringsmaskiner annat, än blinda verktyg af tidens förfärliga anda? Upplefva vi icke i våra dagar den rysliga reaktionen af en omogen upplysning, mot hvilken man efter vanligheten ej vet något annat specificum än stockmörker, hvars principer man deducerar, icke blott som förr, ur biblen, utan äfven ur förnuftet? Se på tidens tecken i Söder! Är det icke skenbarligen medeltidens osaliga vålnad, som stiger ur sin graf med dolk och radband, är det icke det yttersta mörkret, som kommer och breder sin jesuitkåpa öfver jorden? Är dagens politik något annat, än en öfversättning af dess metafysik? . . . Skall denna pest icke äfven i vårt land rotfästa sig, så är det väl nödvändigt, att nationens bättre hufvuden, med åsidosättande af alla personliga betänkligheter och utan afseende på tillfällig skiljaktighet i åsigter, förena sig mot den gemensamme fienden. Med löjets lätta trupper allena slår man honom knappast ur fältet".

Han förordade derföre ett allmänt korståg, ansåg Leopolds namn vara det enda, under hvars breda fana alla kunde samlas, och förklarade sig redo, att "väl icke som riddare, men dock som vapendragare" deltaga i striden.

Leopold tackade för brefvet i synnerligen smickrande ordalag, sade sig hafva hos vederbörande förordat hans pastoratsansökan, gillade hans stridsrop, och förklarade sig redebogen att följa uppmaningen:

> "Begynn blott, och jag skall ej svika, så länge någon kraft ännu hos mig återstår; eller lofva mig blott detsamma, och jag skall börja. Till en annan större förening ser jag ännu knappt någon likhet, ehuru man från flera håll gjort mig sådana förslag". ($^{19}/_{1}$ 16).

I ett bref af d. 11 Febr. 1816 framlade Tegnér en fälttågsplan. Han önskade en förening mellan alla nationens bättre hufvuden, vare sig i vetenskap eller vitterhet; men för att åstadkomma en sådan, behöfdes såsom en "allmän föreningspunkt ett berömdt namn". Och derför borde Leopold ställa sig i spetsen. För sin del föreslog han upprättandet af en periodisk tidskrift, efter samma plan, som "Läsning i blandade ämnen".

> "Skriften kunde då innehålla, utom poemer, populära afhandlingar i filosofi och estetik, naturligtvis med hänsyn till tidens behof, och således äfven af polemiskt syfte. Dessutom en stående artikel för svensk literatur, den jag önskade så utförlig som möjligt . . . Ju liberalare för öfrigt de principer vore, hvarefter man i allmänhet dömde och förfore, ju bättre vore det äfven. Det är visserligen ingen omöjlighet att på engång göra rättvisa åt det goda, som här och der torde ligga till grund för den nya skolans hugskott, och tillika beifra, såsom sig vederbör, det oerhörda vanvettet hos skolgossarne. Herr kanslirådet vet bättre än jag, att en uteslutande smak är så godt som ingen, och att det sköna och sanna trifves i alla former och tål all luft, hospitalsluften endast undantagen".

Leopolds svar, af d. 27 Febr., är ytterst förbindligt; men något bestämdt löfte lemnar han icke. Han hade, skrifver han, genom hofkanslern, från en del Upsalaprofessorer, bland dem Ödmann, fått sig förelagd "en lika plan till en periodisk skrift". Men för egen del hade han icke fattat något "beslut att strida". Man måste först veta, om klar utsigt till framgång funnes, och vidare vara ense om stridssättet samt om principerna. — Det vill synas som om Wallmark, hvilken sannolikt icke gerna såg företaget komma till stånd, ingifvit Leopold betänkligheter [2]).

---

[2]) I ett bref af d. 7 Jan. 1816 uppmanar Leopold Wallmark att fortfara med Journalarbetet och lofvar att lemna bidrag; men, "på det

Emellertid hade man, såsom Leopold förutsåg, svårt att blifva ense om planen. Ödmann ville icke hafva någon Journal, utan ansåg mera praktiskt att använda ett dagblad. Leopold yttrade, att man, innan man började utgifvandet, borde hafva materialier till tre à fyra häften; hvilket åter Adlerbeth och förläggaren, Mag. Wiborg, ansågo öfverflödigt. Den 14 Juni meddelade Wiborg Tegnér, att han af landshöfding Rosenstein erhållit en af Tegnér uppgjord plan för den tillämnade Journalen, hvilken plan han i afskrift sändt till dem, hvilka han antog skulle vilja lemna bidrag. Af dessa hade dock ingen svarat, mer än Ödmann, "som med halft modesta, halft maliciösa fraser, talar om sin öfverflödighet etc. etc.; men slutligen, för att visa sin tillbörliga attention, vill med nöje deltaga". Äfven meddelade Wiborg, att Leopold hade haft svårt att smälta, det en plan, honom ovetande, blifvit uppgjord och utdelad, och hade endast med svårighet blifvit af Wiborg ställd till freds [3]). Till termin för bidragens insändande hade slutet af Augusti blifvit utsatt. Den 28 Juli skref Wiborg, att "arbetarne i den tillämnade Journalen likna nog dem, som budne voro i evangelium"; med full säkerhet kunde han ej lita på någon [4]).

icke våra idéer måtte korsa och utstryka hvarandra", ber han om ett samtal. — I ett annat, odateradt, bref — sannolikt skrifvet i början af Februari — yttrar han: "En *Journal* är ännu allas påstående och fältrop. 1:mo Tegnérs, direkte till mig; 2:do Ödmanns, Svanbergs, Nordmarks, Hulténs, Lundvalls, medelbarligen genom hofkanslern. Alla ropa, att de vilja göra allt och våga allt. — Men brors bref har ändå rätt". — I Sv. Akad. Handlingar XXXV s. 481—3 läsas två bref från Svanberg rörande denna sak.

[3]) Rosenstein meddelade dock Tegnér, d. 25 Juni 1816, att Leopold varit "ganska nöjd" med nämnde prospekt.

[4]) Bland de tillfrågade voro: *Järta*, hvilken var den ende, som bestämdt underskrifvit planen, men med tillägg: så vidt hans tid tilläte; vidare *Ödmann*; *Leopold*, som icke ännu lemnat något;

Den 20 Sept. förklarade Wiborg, att ej en rad blifvit insänd, inom den utsatta första terminen, men att Rosenstein hoppades ännu det bästa.

"Kanslirådet Leopold deremot ger hela företaget förloradt, och detta utan synnerlig förtrytelse; fastmer, tror jag, fägnar det honom hemligen, att planen misslyckats, hvilket icke skulle hafva händt, om hans blifvit följd. "Om Tegnér, Ödmann och jag", sade han, "hade förenat oss och tagit med oss ett par andra till, hvilket hade varit lätt att få, och ej företagit oss annat, än att skrifva smärre uppsatser för dagen och *af dagens varaktighet*, så hade det varit möjligt, att få en domstol för vett och smak etablerad, och våra dagblad skulle troligen dervid icke hafva förlorat" [5]).

Dessa underhandlingar, i hvilka så många deltogo, kunde naturligtvis icke hållas fullständigt hemliga. I slutet af Mars hade dunkla och öfverdrifna rykten nått Hammarskölds öra; och genast skref han ett allarmbref till Upsala, hvilket vi väl icke sett, men till hvars innehåll man kan sluta af de svar, han d. 2 April 1816 af vännerna erhöll. Palmblad yttrade:

"Med stor förundran hafva vi läst dina underrättelser om den afslutade komplotten mot den s. k. Fosforismen. Huru dock verkställa ett dylikt beslut? För öfrigt visar det, att den nya läran griper omkring sig och fruktas ... Bästa medlet att segla igenom det stormiga hafvet är att med lugn verksamhet fortsätta sin kosa. Vi skola ej göra buller och bång, ej med trots och skri onödigtvis reta, men också förhålla oss konseqvent och oss ständigt lika. Hvad menar du med deputationen? Huru närmare sammanknyta banden emellan de likasinnade i Upsala, annat än genom fördubblad literär verksamhet?"

Mörner, som ännu icke hade något i ordning; *Franzén*, som var sjuk; *Adlerbeth*, som gifvit Rosenstein löften.

[5]) De sista orden angifva, att äfven hänsyn till "Journalen" spelat en rol i Leopolds tillbakadragenhet. Se vidare om dessa planer. Ur E. Tegnérs papper s. 70—80; Tegnérs Saml. Skrifter Jub. Upl. V. s. 104—112; Ljunggren, Smärre Skrifter I. s. 139—142.

Atterbom förklarade sig gerna vilja gå in på den föreslagna närmare föreningen med Mälarvännerna, men var nyfiken att få veta, hvari det *närmare* bandet dem emellan skulle bestå. Han tillfogade:

"Hvad vill den eländige Tegnér? Skall man ej snart utspy ur sin mun denna usling, som hvarken är kall eller het, utan äcklig som ljum ölost?"

Två dagar derefter erhöll Schröder från Hammarsköld följande sensationsväckande upplysningar:

"Hofkanslern skall i sitt namn utgifva en Literaturtidning, men redigerad af Leopold, Tegnér och Ling, i hvilken de häftigaste anfall, af alla möjliga arter, skulle göras mot fosforism och fosforister. Tiga de ej dervid, utan slå ifrån sig, så förklaras det som en vanvördig förgripelse mot Hofkanslersembetet, under hvars namn tidningen utgår, och den djerfve sättes på Waxholmen, eller på vatten och bröd, eller pålägges penningeböter eller något dylikt, allt efter omständigheterna. — Vidare: regeringen låter fråga båda sina filosofiska fakulteter, om icke den nya bildningen, och Schellingska filosofien såsom dess rot, möjligen kan hafva menliga inflytanden på det allmännas och statens lugn, och, efter erhållet svar, vidtager den de kraftiga åtgärder, som äro den egna, till utrotande af ett system, som icke derefter är blott ett literärt gräl, utan ett allmänt riksförderf. Det första förslaget blir icke verkställdt, dels emedan Wetterstedt icke var böjd för saken och dels emedan Wallmark, som fruktade för sin existens deraf, öfvertalat Leopold att göra om det, under löfte att genom tappra operationer, af hvilka vi sett en i dag [6]), å sin sida, göra denna anstalt onödig. — Det andra projektet är till verkställighet beslutadt och blir ofelbart utfördt, om ej allt för snart något mellankommer, som gör ändring. Ty raskt gå alla förändringar, det måste man medgifva".

I sitt svar på detta bref förebrår Palmblad vännen, att denne i sin ifver "icke med kritik skiljer rykten från fakta". Han finner hela detta projekt så orimligt, att han har svårt att

[6]) Syftar på "Boklådan på Jacobs torg".

tro på detsamma. Schröder bevisar utförligt, att med den nuvarande konstitutionen "ingen officiel literär förföljelse" är möjlig. Förslaget att uppsätta en ny literaturtidning ansåg han deremot rimligt, men fann deri en fördel, ty man finge då "kämpa en lärd kamp offentligen på lif och död".

I september hade Tegnér uppgifvit hvarje tanke på möjligheten af ett gemensamt uppträdande. Han skref d. 28 till J. F. Lundblad:

> "Till Leopold har jag icke skrifvit och tänker knappast göra det. Vi ha allt för få beröringspunkter. Hans geni gör jag all rättvisa; men i hans kungsträdgård växer väl knappast literaturens planta åter upp. Bäst är, att en hvar sköter sig sjelf. Med förenade krafter, helst när intressena och åsigterna äro så åtskilda, åstadkommer man i längden ingenting annat, än söndring. Jag var en narr, som någonsin tänkte annorlunda. I literaturen har ingen någon annan existens, än den han sjelf, lik vilden, kan försvara".

Kort derefter ($^{11}/_{10}$ 16) meddelade han samme korrespondent, att han ansåge företaget för närvarande outförligt, ehuru han vore villig att deltaga, om vederbörande funne någon utväg för planens realiserande; men Leopold, förklarade han, hade intet allvar med saken, och bäst vore derföre, att en hvar sörjde för sig; "ty att förena så stridiga tänkesätt och intressen, som för närvarande äro i jäsning, är och blir omöjligt" [7]).

---

[7]) Den 29 Nov. skrifver Rosenstein till Tegnér: "Journalen får då blifva *inter pia desideria*, och af Tit. kan visst icke begäras, att så godt som ensam åtaga sig en sådan möda. Väl vore om åtminstone i det stället Leopolds plan följdes, att skrifva i detacherade stycken uti andra Journaler". — Hvad angick Leopold, så skref Wiborg, mot slutet af 1816, att "han synes hafva blifvit fullkomligt kall för Upsaliensarnes otidigheter, och ej mer läser det ovett, de i sin tidning mot honom utösa. Han tar blott halfva underrättelser derom af kommande och gående". — Men då Ödmann i bref beklagat sig öfver det sätt, hvarpå han sjelf i Lit. Tid. blifvit behandlad (s. o. s.

Med denna episod står i nära sammanhang en af Tegnérs märkligaste dikter från samma tid: grafqvädet öfver *Elof Tegnér*. Det har sin rätt egendomliga historia. Det trycktes först efter skaldens död, i "Samlade Skrifter" (1848), och då i sitt nuvarande skick; men, att döma af handskrifterna, har det första utkastet minst tre gånger blifvit tillökadt. Skaldens så högt älskade broder, Elof Tegnér, afled såsom lektor i Carlstad d. 27 Januari 1815; och sin sorg gaf den efterlefvande luft i ett qväde, som ursprungligen tyckes endast bestått af den del, hvilken nu bildar slutet af den tryckta dikten, och som börjar med dessa ord:

"Farväl, o broder, ack, ett långt farväl:
Det anar mig, att snart jag kommer efter".

Endast i minnet finner skalden tröst, och uttalar den önskan, att den barmhertige Guden måtte skänka honom en koja i den bygd, som gömmer stoftet af hvad han haft kärast; der ville han engång hvila vid sidan af sina båda äldre, älskade bröder.

"Nog är der rum för mig, I äldre bröder,
Vid edra fötter kan den yngste hvila.
— — — — — — — — — — — — — — —
Och märkas då och då vid midnattstiden
Tre hvita hamnar, sittande vid björken,
Så blif ej rädd, du nattens vandringsman,
Ej skada dig de luftiga gestalter!
Förtroligt hviska de i månsken der
Om konst, om vetenskap, som de haft kär,
Om menskoöden och om grafvens gåta,
Och trycka dessemellan barm mot barm;
Men den är blodlös, den är icke varm,
Och deras ögon kunna icke gråta".

80—81), bad Leopold, nyårsafton 1816, Wallmark att få låna dessa nummer, enär han icke ville bedja Wiborg derom, alldenstund han till denne sagt, att han "absolut ej ville se något af denna tidning".

Uppslaget till denna teckning är tydligen hemtadt ur Atterboms "Minnesrunor" (1812), ehuru den är fullkomligt sjelfständigt utförd [8]). Detta parti är utan tvifvel skrifvet omedelbart efter dödsfallet. Den afdelning, som nu läses närmast början:

"Väl gaf dig icke himlen sångens gåfva" m. m.

har först senare blifvit författad, och det sannolikt hösten 1815. Här skildras samtidens sångmö såsom en kraftlös skugga, hvilken spökar i månskenet, utrustad med abstraktionens träsvärd och bjellerkåpan från södren. Skalden slutar med dessa ord:

"Så föd då nu din fria själ alltjemt
Med Schillers allvar och med Voltaires skämt,
Förklara än din Flaccus för de döde,
Och Volas djupa sång från hedenold;
Vid englaharpor sjung Lidonas öde
Och seklets svansång af din Leopold".

Elof Tegnér var, såsom vi förut nämnt, en stor beundrare af Leopold och den äldre vitterheten, hvaremot han icke kunde fördraga fosforistpoesien; och då Tegnér, vid denna tid, började känna leda för de unga vitterhetsidkarnes öfverdrifna sjelfuppskattning och lika öfverdrifna ringaktning för

---

[8]) Atterbom sjunger om sina föräldrars graf:

"Jag kommer, Fader! -- redan fann min moder
Bredvid din sida långa hvilans torus,
Mig kan en plats vid edra fötter lemnas.
— — — — — — — — — — — — — — —
Och midnattsklockan ljudt från tornet dönar:
En förbifarande kanhända skådar
Tre hvita andar på de trenne grifter,
Omfamnande hvarann, och ser, hur glädjen
På deras bleka kinder sällsamt skiner".

den äldre poesien, fann han det icke olämpligt, att i griftsången öfver brodren göra rättvisa åt dennes smak och uppfattning af dagens vittra tvistefråga.

Men snart följde ett nytt tillägg, framkalladt af den på flera olika håll samtidigt uppdykande tanken om nödvändigheten af en sammanslutning emellan de äldre literatörerna, för att bekämpa den nya skolans öfverdrifter. Han tillropar brodren:

"Vänd bort ditt öga från förmörkad jord!
Här spökar tidens ande kring, och blåser
All merg ur benen, släcker tankens ljus
I hjernans kamrar; der blir mörkt och öde,
Och hjertats friska källor torka ut.
Ur medeltidens graf han stigit opp,
En hotande, en olycksalig vålnad,
Med blod i händerna och vanvett i
Det skumma ögat. Akten er! Han breder
Sin svarta jesuiterkåpa snart
Utöfver jorden; Nordens stjerna släcks,
Och trollen skratta i den hemska natten".

Och så uppmanar han till förenadt motstånd de sångare, hvilka ännu hafva ljus i tanken, mod i barmen och icke lånat den gyllne lyran ur dårars hand: *Skördens* skald, *Selmas* sångare, *Maros* tolk, tempelsångaren med *Davids*-harpan och *Gylfes* bard. Sist vänder han sig till Leopold, tillropande denne:

Vak upp, Virginias sångare, vak upp,
Du ljusets, färgernas och lifvets man!

Han manar honom att plantera högt sin fana, kring hvilken sedan alla de nämnda sångarne skola samlas. Må vara, att hans lifssol är i sjunkande;

"dag är det nog dock än att vinna slaget".

Detta tillägg är otvifvelaktigt skrifvet vid den tid, då Tegnér aflät sin första skrifvelse till Leopold, ty i denna finnas åtskilliga tankar, som återkomma i poemet, uttryckta med nästan samma ord [9]).

Sålunda förelåg detta poem i tre fragmenter, ännu ej sammansmälta till ett helt; och så blef det liggande half-annat årtionde. Sannolikt har hvarken Leopold eller någon af de skalder, till hvilka väckelseropet blifvit ställdt, någonsin läst detsamma. De känslor och tankar, hvilka under tiden 1815—16 genomströmmat skaldens själ, hafva här sökt sig luft; men att poemet icke offentliggjordes eller i afskrifter spreds, vittnar bäst derom, att det ingalunda föranledts af några biafsigter, som stått i samband med skaldens samtidiga pastoratsansökningar.

Handstilen i ett ännu befintligt manuskript vittnar, att Tegnér först mot slutet af 1830-talet ordnat de skilda delarne till ett helt och skrifvit en inledning dertill. Då tillhörde striden på svenska parnassen ett längesedan förflutet, och med andra ögon såg Tegnér tillbaka på hvad, som derunder timat. När derföre dikten i ordnadt skick låg färdig, har han tydligen känt ett behof att i den inlägga äfven ett försonande element; och så har han i marginalen, mot slutet af den afdelning, som manar till ett samladt anfall, inskjutit ett nytt tillägg. Han låter i qvällens sken en gestalt, med lyran i sin hand, nedstiga från Olympen, lägga fingret på skaldens panna och säga:

"Du menar väl, men orätt är din väg,
Och det förbund, som här du ville stifta,

---

[9]) Jemför t. ex., i det nyss anförda utdraget, beskrifningen å Medeltidens vålnad med brefcitatet s. 145.

Om ock det bildas, leder ej till målet.
Det Skönas blomma växer icke opp
På polemikens ofruktbara grund.
Det Obetydliga är till derföre
Att ej det Stora fins, och det Förvända
Får välde derför att det Sanna saknas.
Allt sträfvande, som endast vill förstöra,
Om ock det lyckas, sjunker i sitt intet:
Dess lätta säde ger ej annan skörd,
Än hat och hämnd och ofruktbar förbittring.
Men kan du bilda, kan jag inge dig
En bättre dikt, som trotsar dagens hugskott,
Då faller allt det lumpna af sig sjelft,
Och bättre firas *så* din broders minne
Än med de Gladiators-spel, du vill
Anställa kring den obekanta grafven.
Hur du den döde prisar ock, han var
Ej någon stor natur, men blott en klar.
Var vis, slå käbblet ur ditt fria sinne;
Det ingen framtid har och intet minne.
Den qvickaste, den bästa polemik,
När bäst den lyckas, gör dock endast lik,
Tomt är dess väsen, öde och ihåligt; —
Lyd derföre mitt råd, afbida tåligt
Om du ej sjelf en dag kan ställa fram
En dikt, din ära och kritikens skam!" —
Så talte hon, och i förbleknadt skimmer
Försvann den herrliga till slut i skyn:
Det var en himmelsk, en olympisk syn,
Och hennes varning än min själ förnimmer.

Såsom afslutning följer derpå afskedet till brodren. Det första har sålunda blifvit det sista. Dikten, i sitt nuvarande skick, betecknar icke längre någon episod ur den vittra fejden. Den är snarare en på slagfältet upprest minnesvård [1]).

---

[1]) Bibl. Elof Tegnér har i Jubelupplagan af Saml. Skrifter VII. s. 172—3 fäst uppmärksamheten derpå, att utkasten tillhöra olika tider. Förf:s studium af handskrifterna har bestyrkt detta.

Ur samma sinnesstämning, som framkallat de polemiska delarna i sistnämnda griftsång, leder äfven *Nyåret 1816* sitt ursprung. En bitter ironi genomströmmar hela denna dikt; och harmen ger sig luft i blodiga sarkasmer. Hellre än att gå till mötes en tid af mörker, falskhet och skenheligt hyckleri, såge skalden, att allt toge slut med ens.

"Hejsan! Religionen är Jesuit,
Menniskorätt Jakobin,
Verlden är fri, och korpen är hvit;
Vivat Påfven — och Hin!
Ut vill jag resa till Tyskland att lära
Dikta sonetter till tidens ära.

Välkommet, nyår, med mörker och mord
Och lögn och dumhet och flärd!
Jag hoppas, du arkebuserar vår jord,
En kula kan hon vara värd.
Hon är orolig som mången annan,
Men allting blir lugnt om hon skjuts för pannan".

Äfven denna dikt blef icke vid tiden för dess författande offentliggjord. Den trycktes först 1828 i första upplagan af "Smärre Samlade Dikter".

Den ifrågasatta tidskriftsplanen hade närmast karakteren af ett den gamla skolans uppträdande mot den nya. För dess genomförande räknade man hufvudsakligen på de äldre literatörerna. Väl yttrade Tegnér, i brefvet till Leopold, att man kunde göra rättvisa åt det goda hos fosforisterna; och han erkände, att dessa hade sina förtjenster. Men tvifvelaktigt är, om alla de öfriga påräknade medarbetarne hyllade samma grundsats; och det tyckes af förhandlingarne framgå, som skulle den tillärnade tidskriften, om den kommit till stånd, hafva fått en mera agressiv, än förmedlande karakter.

Den, som först offentligen framstälde och formulerade den literära neutralitetsprincipen, var i sjelfva verket *Wallin.* Sitt mot slutet af 1816 utgifna *"Förslag till Svensk Psalmbok"* har han beledsagat med ett företal, i hvars slutord han förklarar, att han med detta företag "sökt något bättre, än vinning och skaldeära", och att han bekänner sig till ingen sekt. Derefter tillägger han:

> "Lika högt, som jag ogillar den nyssförflutna tidens otro, lättsinne och egoistiska löslighet, och fröjdar mig åt en, väl ännu mellan ljus och skuggor vacklande, men med Guds hjelp åter uppgryende tid af religion och kraft och nordisk fornanda; lika oförtäckt missbilligar jag alla ungdomliga utfall mot äldre snillen och förtjenster, som ändå af en oväldig och stadgad efterverld skola anses som vigtiga länkar i vår bildningskedja, och hvilkas skrifter upphunnit i sin art den grad af fulländning, hvartill vi ännu ej sett några senare lyfta sig. Då allt godt är af Gud, kan jag ej tro, att det nödvändigt behöfver formen af kif och split för sin uppenbarelse . . . Söndringsprocessen af dugligt och odugligt fortgår efter eviga lagar; och efter dem skall allting dömas med rättfärdighet".

Tegnér helsade med bifall dessa ord; han skrifver till Hagberg d. 6 Mars 1817:

> "De få ord han i företalet till sin psalmbok — som också är en kommentarius deröfver — sagt om förhållandet mellan det gamla och det nya, är utan tvifvel det rigtigaste, värdigaste, sannaste, som i hela denna osmakliga tvist hittills blifvit anfördt. Det samma har jag och troligtvis hvarje opartisk och förnuftig menniska i Sverige tänkt, ehuru vi ej kunnat säga det, eller åtminstone ej ge tillbörligt eftertryck åt våra ord. Det är en glädje att se, huru han står och visar ryggen åt den gamla och tänderna åt den nya sekten. En härlig attityd, den jag önskar, att han aldrig måtte förändra!"

Organerna för de båda kämpande skolorna upptogo Wallins förklaring på mycket olika sätt. Lit. Tidningen, hvars redaktion, särskildt Hammarsköld, numera hyste lifliga

sympatier för Wallin yttrade, att denne deri öfverensstämde med de unga literatörerna, att han, likasom de, icke omfattade annat parti, än det sannas och godas, hvilket aldrig fullkomligt oblandadt "finnes hos *någon* mensklig sekt eller skola". Om den s. k. Nya skolans hufvudmän föranledt uppkomsten af någon sekt, i detta ords vanliga bemärkelse, hade de gjort det emot sin vilja.

> "Till och med de "ungdomliga utfallen", dem herr W. gerna må "*missbilliga*", ty de äro den *efemeriska beståndsdelen* i "söndringsprocessen af dugligt och odugligt", hade troligtvis alldeles uteblifvit eller skulle åtminstone hädanefter alldeles uteblifva, om blott de *ålderdomliga* utfallen täcktes antaga en höfligare skepnad".
>
> Och om enhvar, som predikar våra fäders "bergfasta, ensamt förädlande tro", samt i tal och sång eftersträfvar idealet, "just derigenom gör sig till en medlem af den nya literaturens befrämjare", så torde Wallin ej kunna misstycka, att han i sådan mening räknas till dessa. (1817 d. 15 Mars).

Så lät det från fosforisternas sida. Wallmark åter anmälde icke Psalmboksförslaget; men i "Fuselbrenner d. y:s resa till Stockholm år 1913" (Allm. Journ. d. 9 Jan. 1817) låter han hjelten på en ångbåt sitta i närheten af två riksdagsmän, af hvilka den ene, "en äldre prest och gammal riksdagsman", ger sin yngre, oerfarne kamrat åtskilliga råd:

> "Du bör ej på allvar göra dig känd som oppositionskarl: det kunde skada din framtid, och en klok riksdagsman bör tänka på sig sjelf också. Finner du tilläfventyrs någon åtgärd vidtagen, som du hemligen ogillar, så tig för all ting stilla, min vän. Besinna, att ditt talande, understödt af ditt stånd, nu möjligen skulle kunna uträtta något till ändring i det, du ogillar. Du bör derföre välja en annan tid dertill, en tid, då ditt tal ingenting uträttar, en tid, då det kan synas som prof af Katoniskt mod och stor försakelse af verldsliga fördelar, utan att i sjelfva verket vara någotdera. Det är då . . ., som du till och med kan visa, att hämden är dig kär och offentligt tillstå

det, endast du icke glömmer att ständigt föra det magiska ordet *religiositet* på tungan . . . Vid en riksdag är det allt nog, att du visar dina tänder, och, min Gud! dertill gifvas ju så många tillfällen, utan att man behöfver göra det mot anstalter och inrättningar, som redan vunnit ständers och regerings sanktion. Välj således, om du der vill visa din talegåfva, något likgiltigt ämne, helst något, som ger dig anledning att visa ditt ömma hjerta, dina ädla och höga tänkesätt. Det fins alltid något stinkande träsk i ditt granskap [2]), och, i alla fall, saknar man icke ämnen".

Denna teckning af en lycksökare, som vill göra sig bemärkt, och på samma gång stå väl med alla parter, ansågs syfta på Wallin. Han hade, d. 27 April 1816, hållit ett *Tal vid Svenska bibelsällskapets första allmänna sammankomst,* och deri med starka färger skildrat otron och den religiösa likgiltigheten vid seklets början, men å andra sidan de gynnsamma tecken till ett bättre, hvilka under de närmast förlidna åren visat sig, i det religionen numera icke betraktades såsom en bisak för mensklighet och samhälle, utan såsom sjelfva hufvudsaken. Wallmark tyckes vilja lägga Wallin till last, att denne icke framstält dessa sina tankar vid riksdagen, utan då uppehållit sig vid "det stinkande träsket". — Wallin tillskref Wallmark d. 10 Jan., dagen efter den, då ofvanstående lästes i Journalen, ett rörande bref, hvari han frågar denne sin mångårige vän, om han (Wallin) verkligen, såsom alla uttydt det, åsyftats i nämnda uppsats. Om sitt tal skrifver han:

"Och detta talet, som jag sedan måste hålla i Bibelsällskapet. (Och som du sjelf förklarat dig ej hafva med några sidohugg förut anfallit, utan funnit det d'accord med dina egna tankar i ämnet. Jag borde tro dig.) kunde det väl hållas förr än just

[2]) Härmed syftas på ett af Wallin vid 1815 års riksdag ingifvet memorial om uttorkande af Klara sjö.

då? Och tror du verkligen att, om det blifvit hållet under riksdagen, fruktan skulle hafva bundit min tunga? Nej, Wallmark, jag har ej så lefvat, ej så använt min tid, att jag kan frukta något af ett öppet förfarande, af ärliga motsägelser, om jag ock skulle, hänförd af ett varmt, men rent nit, befinnas hafva någon momang öfverdrifvit uttryckssättet".

Wallmark svarade, att han icke åsyftat Wallin och icke kunde förebrå sig något uppsåtligt brott mot deras vänskap [3]); men tillade, att han, efter denna bekännelse, icke fruktade säga:

att "jag gillar icke hvarken vissa uttryck i ditt Tal, eller den dubbelhet, som jag tyckt mig märka i ditt förhållande till den s. k. Nya skolan, och hvaraf Företalet till din Psalmbok synes mig lemna ett prof, som jag, upprigtigt sagdt, önskat att icke finna der, och som ej nödvändigt hörde till ett Psalmboksföretal . . . Jag recenserade ej ditt Tal, hufvudsakligen derföre, att, då det inom en och samma vecka recenserades i Posten och i Sv. Lit. Tid., allmänna uppmärksamheten syntes tillräckligen väckt derpå; men äfven emedan jag ej fullkomligt kunde gilla *allt* och således hade så mycket mer skäl att *tiga*".

---

[3]) I kgl. biblioteket finnas några anteckningar af Wallmark, utgörande bidrag till Wallins biografi, tryckta i Teodor Ekelunds "Vittra Skuggbilder" (1886). Der nämner Wallmark, bland anledningarne till Wallins missnöje mot honom, följande: "Ett äldre skämt (måhända oförsigtigt) i bagatellen *Fuselbrenners resa*, föranledt af, eller rättare alluderande på, ett af honom vid någon riksdag ingifvet memorial om uttorkande af Klara sjö, hvari han i de mest förskräckliga former yttrade sig om de pestilentialiska ångor, som derifrån uppstiga (ehuru af officielt intyg styrktes, att sjukligheten i Klara församling ej var större än i någon annan), hade ock stält honom mot mig på denna tid". — "Det stinkande träsket", hvilket i "Fuselbrenner" endast flygtigt och i förbigående nämnes, göres här till hufvudsak; och Wallmark synes vilja göra troligt, att de sårande insinuationer, dem han, å detta ställe i berättelsen, framkastat mot riksdagspresten icke syftat på Wallin. Allt tyckes dock antyda, att Wallin i sjelfva verket varit den här åsyftade; och i sådan händelse är Wallmarks beteende föga hedrande.

Wallins föredöme följdes strax derefter af Hagberg. I sitt svar på Tegnérs ofvan anförda bref af d. 6 Mars 1817 hade Hagberg, bland annat, yttrat:

"Om man riktigt skall bedöma närvarande tidehvarf, bör man icke heller betrakta det i fördomens och passionernas färgade spegel, som vanställer föremålen, icke med Wallmark se spöken uppstiga ur medeltidens natt, eller med Atterbom skapa sig i inbillningen ett nytt Eden. Månne icke sanningen äfven här ligger midt emellan tvenne ytterligheter? Åtminstone vill jag så gerna tro på en bättre framtid, ehuru menniskorna aldrig blifva englar. Låt mig ytterligare få del af dina tankar i denna sak: jag ärnar tala öfver detta tema i bibelsällskapets nästa sammankomst, som sker midt i nästa månad. Jag behöfver icke tillägga, att ditt omdöme är för mig af högt värde" ($^{21}/_{3}$ 17).

Något svar på detta bref synes Hagberg icke hafva erhållit. Men då han den 23 April 1817, vid *Svenska bibelsällskapets allmänna sammankomst*, höll sitt ofvan berörda tal, yttrade han i inledningen, rörande den "märkvärdiga brytningen i de religiösa tänkesätten", följande:

"Å ena sidan hör man en bitter klagan öfver tidslynnets stämning för mysticism, svärmeri, vidskepelse och intolerans, man befarar ett inbrytande hierarkiskt mörker, som vill utträngа den äkta protestantiska andan, inskränka tankens frihet, förvirra begreppet och uppfylla hjertat med dunkla, svärmande känslor; man tror sig, midt på ljusa dagen, se spöken uppstiga ur medeltidens natt. Å andra sidan anklagar och fördömer man den tid, som nyss förflutit, för lättsinnighet i tänkesätt och sjelfsvåld i seder; i sin lågande känslas hänryckning och öfverdrift, uppstämmer man förhastade jubelsånger öfver en allmänt vaknad religiositet, som skall redan i grund hafva omskapat verlden... Man må icke neka, att något sant ligger till grund för begge dessa motsatta yttranden; men . . . under stridens hetta dömer man ensidigt och orättvist, man sofisticerar, svärmar, kifvar, förkättrar, och den goda saken förlorar, under partiernas kamp, mera, än den vinner.

"Det är likväl en tröst, att under denna förbistring ännu finnas män med hjertan, varma för allt sant, godt och skönt, som, under så olika former, uppenbarar sig på jorden; män, som

vika hvarken till höger eller venster, som döma utan fördom och förbittring, *pröfva allt och behålla det godt är;* som icke, under kall beräkning af egna timliga fördelar, öfverlemna sig åt en sorglös hvila; men hafva vilja och kraft att söka sanningen, hvarhelst den finnes, och frimodighet att kungöra den. Emellan dessa blifver det alltid endrägt och frid, de stå med hvarandra i det skönaste förbund och verka med förenade krafter för Guds ära och menskligheten väl. Med korstecknet i hjertat, binda de andans svärd vid sin sida, betäcka sitt bröst med rättfärdighetens pansar och trons sköld, sitt hufvud med salighetens hjelm, och i denna andeliga vapenrustning draga de frimodigt i härnad, för att, ur de otrognes händer, eröfra det heliga landet".

Två dagar efter det Hagberg hållit detta tal, läste man i Allm. Journalen en skarp, sarkastisk artikel, med titel: *Bref om sättet att nu för tiden komma till ära i svenska vitterheten.*

Brefskrifvaren, *Tartuffiander*, uppmanar en sin vän att draga kappan på båda axlarne och laga så, att han stode väl med båda partierna. Som han vore qvick, hade smak, skrefve begripligt och fått pris i Sv. Akademien, vore detta nog till hans fördömande; men för att undgå detta, borde han göra sig vän af nya skolan eller af skolans vänner. "De äro mycket vänkära och flyga vid första vink i dina armar". I sällskap med personer af båda partierna och på offentliga ställen borde han hålla sig rak, icke synas mera förtrolig med den ene, än med den andre, och helsa alla med *samma* handsträckning och *samma* protektorsmin. Denna omständighet "ger dig strax anseende af att vara *neutral*, och neutraliteten, som Napoleon kallade gömd *fiendtlighet*, är en lika härlig sak i vitterheten, som i politiken". Den långa uppsatsen, som ingick i två nummer, lemnade ännu flera slika anvisningar och slutade med påminelsen, att laga så, att ingen af motsatta partiet vore närvarande, när man legitimerade sig inför det andra. "Du kunde annars råka att få en plats i något "Lexikon öfver svenska Wäderhanar (*Girouettes*)", hvilket vore obehagligt" [4]).

[4]) I bref till Tegnér skrifver Hagberg d. 6 Maj, att talet i Bibelsällskapet säkert komme att skaffa honom mycken förtret. "Wallmark är i harnesk emot mig och använder all möda att göra

Talet, hvilket först på hösten 1817 blef tryckt, omnämndes icke i Lit. Tidningen. Deremot innehöll Stockholms Posten n:r 267 (d. 18 Nov.) en högeligen lofordande anmälan. Recensenten, som, enligt hvad Wiborg i bref till Tegnér upplyste [5]), var Wallin, förklarade sig fullkomligt instämma i talarens omdöme om de båda literära partierna.

> Äfven recensenten ansåg, att de hade orätt båda två, om än man icke kunde neka, "att något sant ligger till grund för begges yttranden". Men "detta sanna, i sig sjelf mycket tunnsådt på beggederas åker, har ej velat komma rätt fort bland det myckna ogräs af smädelser, illusioner, bittra utfall och personliga förolämpningar, som både på den ena och den andra sidan förtagit den goda växten . . . Det som är godt och sant, värdigt och rätt, det finner sin väg och går fram med jemna steg, utan att svärja hvarken på gamla eller nya skolformler". Såsom "välgrundadt" framhöll rec. likaledes hvad talaren yttrat om de män, hvilka, höjde öfver partierna, dömde utan fördom och förbittring. Han tillade: "Vi frukta ej mera att blifva hvarken katoliker eller barbarer. Det ser ock nu mäkta omöjligt ut, huru en Hierarki skall uppkomma och få fast fot i ett protestantiskt land, eller huru en medeltid skall åter inträffa, der yttranderätten är helig och forskningsandan fri".

Denna anmälan retade högeligen Wallmark. Han tyckes hafva känt, att Wallin var dess författare, och då han ansåg sig deruti åsyftad, införde han i Journalen (d. 2—4 Dec.) en vidlyftig artikel: *Påminnelser och anmärkningar i anledning af den i St. Posten n:o 267 fälda dom öfver våra literära antagonismer: att de båda hafva orätt.*

Utan att nämna Wallins namn, gaf artikelförfattaren i förbigående ett och annat sidohugg åt talets anmälare. För

---

mig misstänkt som hierark. .Äfven söker han att mot mig uppvigla vissa af Sv. Akad:s ledamöter. Af den nya skolan väntar jag mig icke heller något godt. Jag har icke heller skonat den. I någon uppenbar fejd inlåter jag mig icke — jag har nu rent ut sagt min mening och dermed punkt".

[5]) Ur E. T:s papper. S. 95. Brefvet är dat. d. 27 Jan. 1818.

sin del sade han sig icke kunna erkänna, att båda partierna "hafva orätt". Han hänvisade till de artiklar i Journalen, hvilka genom utdrag ur de nya skrifterna bevisat, att i religiöst hänseende detta partis filosofiska system vore motsatsen till hvad det påstod sig vara, och "icke öfverensstämde med religionen, utom i en enda punkt, eller den, att det hos sina bekännare gjorde anspråk på *tro*", samt vidare att dess "förklaringar af religionsmysterierna bestodo i blotta ackommodationer och i ett oblygt spel med ord och termer, hvarvid man fäste helt andra och till en del stridiga begrepp". I afseende på *skaldskap* var redan visadt, att de nya literatörerna befunnos "vida under de himmelsstigande anspråken" [6]; och "i afseende på *vetandet* upptäcktes snart sådana synpunkter och grundsatser, som icke voro särdeles gynnande för detsamma". Hvad anginge rec:s yttrande, att "dessa antagonismer icke äro *farliga*"; så var det en tröst för den antagonism, som representerades af Journalen, att få veta, att det i Sverige icke är farligt, att försvara förnuftet; hvad åter anginge den andra antagonismen, så hade Journalen flera gånger förklarat, att den icke var farlig, men under vissa förhållande kunde bli det, och borde derföre göras oskadlig. Sist vände sig Wallmark mot Hagbergs ofvan (sid. 162) anförda ord om de män, hvilka stå öfver partierna, och frågade hånande hvar de funnos, dessa män och om med deras skrifter menades

> "dessa recensioner, tal eller företal, der författarne ej våga säga rent ut: *Paulus du rasar*, och hvari de bocka till höger och venster, eller dessa, hvari de . . . för att blidka det ena

[6]) En not hänvisade till "en aktningsvärd auktoritet, hvars omdöme säkert icke skall jäfvas", nemligen Hr Wallin, som i sitt Psalmboksföretal sätter våra *senare snillens* skrifter under de äldres.

partiet genom den orättvisa, de göra det andra, finna dem äga *lika rätt*, det vill säga *lika orätt* beggedera, både de, som strida för förnuftet, och de, som strida deremot?

Vidare frågades, hvilka de *otrogna* vore, ur hvilkas händer de nya korsfararne eröfrat det heliga landet, och hvad som skulle förstås med detta heliga land?

"Författaren känner *inga* andra skrifter af ett så kalladt *Tredje Parti*, än dylika mästerstycken af dubbelheten eller den myndiga halfkunskapen (såsom det lätt kan förmodas, då något *tredje* parti här ej är möjligt), hvilka tro sig kunna imponera genom den fadda eller förnäma ton, hvarmed de afkunna sina maktspråk".

Den 27 Maj 1817, således innan Hagberg låtit trycka sitt tal, berättar denne i bref till Tegnér ytterligare om Wallmark och hur "gräsligt förtörnad" han var, samt tillägger: "En *beväpnad neutralitet* höll på att organisera sig — och man önskar ditt biträde". Tegnér svarade d. 1 Juni 1817 med ett mycket utförligt och intressant bref, hvari han redogjorde för sin uppfattning af tiden och de frågor, som stodo på dagordningen. Han framhöll, att franska revolutionen "åsyftade väl från sin början ingenting annat, än politisk frihet", och att den just genom denna politiska tendens skiljde sig från t. ex. reformationen, som till sin innersta rot och grund var religiös och intellektuel. "Jag tror att tidsandan, såsom annat förnuftigt folk, har blott en hufvudafsigt i sänder och just derföre också genomdrifver den. Det öfriga är medel eller följd eller blott tillfällighet". Tidens tecken syntes honom hänvisa på en grundlig och beståndande politisk förändring i Europa; men icke på en vetenskaplig eller religiös. Rörelserna inom vetenskapens och religionens områden voro mer eller mindre tillfälliga följder och reaktionsprocesser. Det hårfina i den moderna veten-

skapen och det munkaktiga i den religiösa rörelsen syntes honom bäst förråda, att här vore fråga om en "blott reaktion och motsats af den förflutna praktiska och fritänkeriandan". Men om det vetenskapliga och det religiösa "icke sedermera i sin ordning åter bli hufvudafsigt, det hvilar i gudarnes knän; men innan dess hvilar grafstenen på oss".

I sitt svar förklarade sig Hagberg vara till det mesta af samma tankar, sedan han genom T. blifvit gjord uppmärksam på vissa omständigheter så väl i politiskt som i religiöst hänseende; men han uttalade den önskan, att Tegnér gåfve offentlighet åt sina idéer, tilläggande: "jag besvär dig att snart sända mig något för Stockholms Posten".

Denna tidning hade nu blifvit en mötesplats för dem, som icke ville inlåta sig med någotdera af de stridande partierna. Till den lemnades bidrag af Franzén, Wallin och Ling. Äfven Tegnér hade, på begäran af Wiborg, lofvat sådana, ehuru han först d. 11 Sept. 1817 dermed gjorde början. Sålunda trädde visserligen, i öfverensstämmelse med Leopolds önskan, en tidning i stället för den föreslagna tidskriften; men denna tidning blef icke ett partiorgan, utan — för att begagna Tegnérs uttryck — visade "ryggen åt den gamla och tänderna åt den nya sekten".

Då Tegnér bekommit Hagbergs tal tryckt, skref han d. 21 Sept. 1817:

> "Det är skrifvet med förstånd och moderation; men i våra partiska tider tål man allt utom neutraliteten och förnuftet. Jag hade äfven önskat, att du närmare bestämt ditt ämne. Af hjertats vältalighet och värma för sansning och sanning är ditt arbete fullt; men i logiskt hänseende skulle väl ett och annat kunna anmärkas . . . Vid instundande jubelfest skulle jag orera här, men Gud må veta om hvad. Då jag ej tänker att trycka mitt opus, ämnar jag ej heller göra mig synnerligt besvär dermed".

Hagberg tackade d. 26 Sept. för omdömet, erkände riktigheten af anmärkningarne mot planen och uttalade sin fägnad öfver underrättelsen, att Tegnér skulle tala vid reformationsfesten, tillfogande:

"Der har du ett ypperligt tillfälle att gifva Wallmarkianer och Atterbomianer på pelsen. I den goda sakens namn uppmanar jag dig dertill. Du får ej längre vara en sysslolös åskådare af striden. Du måste blifva en af hufvudanförarena för en beväpnad neutralitet, som höll på att organisera sig".

Fredagen d. 31 Okt. 1817, trehundrade årsdagen af det uppslag till kyrklig reformation, som Luther gaf, då han på slottskyrkodörren i Wittenberg uppspikade sina teser, firades med gudstjenst i hela landet. I Lund anknöt sig dertill akademiska orationer, och Tisdagen d. 4 Nov. talade Tegnér [7]).

I få, men kraftigt tecknade drag lemnade han en bild af Luthers väldiga personlighet, karakteriserade det tidehvarf, denne tillhörde, och visade i hvad mening Luther kunde sägas hafva skapat sin tid. Han framhöll att sjelfva religionsreformen var blott reformationens ena sida: ty med religionen sammanhängde allt menskligt, och derföre bildades dess andra sida af reformens inverkan på tankens frihet, forskningen och utvecklingen af alla våra ädlaste anlag. Bland de rikliga ämnen, dagens högtidlighet erbjöd, valde han att besvara frågan: *I hvad förhållande står den närvarande tidens ande till Reformationen?*

"Så godt jag kan, vill jag derföre, som han ilar förbi, fatta tiden vid de flygande lockarna. Jag vill se honom i det skiftande anletet, och måla honom för er sådan, som han förekommer mig".

---

[7]) Lördagen d. 1 Nov. talade prof. Norberg, Måndagen prof. Ahlman samt Onsdagen e. o. adjunkt Bergquist, alla tre på latin.

Så öfvergick han till att betrakta samtiden så väl i inre, andeligt, som i yttre, politiskt hänseende. Först vände han sig till det senast förflutna århundradet, framhöll, att det skingrat mången fördom, bragt särskildt de praktiska vetenskaperna till en förut okänd höjd, sträfvat till begriplighet och reda; men han anmärkte, att det icke haft öga för det ädlaste och heligaste hos menniskan. Det var rätt, att man då beifrade fördomen; men icke, att man ansåg allt andligt och heligt som en fördom. Det var hälsosamt, att man predikade tolerans, men icke att man med tolerans endast menade liknöjdhet. Det var riktigt, att man gaf klarhet och lättfattlighet åt vetenskapen, men icke att man införde en slipad ytlighet och en sladderaktig mångkunnighet. Det var riktigt, att man skattade högt en viss nations mästerverk i poesi och konst; men icke, att man ville tvinga dessa nationella former på folkslag och språk, för hvilka de icke passade. Till grund för hela tidehvarfvets bildning låg en materialistisk åsigt af verlden, den förderfligaste af alla möjliga för moral, vetenskap och konst. I stället för tron med sina fromma aningar infördes en förståndets despotism, som mekaniserade, så vidt möjligt var, den menskliga naturen och föraktade allt, som ej fick rum i begreppets trånga former. Man tålde ännu religionen, men såsom ett supplement till polisen; man tålde konsten, men såsom ett sällskapsjoller. Intet annat hade värde än det s. k. nyttiga. Inbegreppet af denna visdom kallade man *upplysning*, och i dess sken växte och mognade det adertonde århundradet.

Ett nytt tidehvarf hade kommit; men vid första påseendet kunde det tyckas, som om man endast utbytt den ena ytterligheten mot den andra, och att när skälfvan öfvergifvit oss, feberyran infunnit sig. Borde en upplyst man förr tro på intet, skulle han nu tro på allt, i synnerhet på det vidunderliga och orimliga; ägde förr endast det nyttiga värde, var nu allt förkastligt, som olyckligtvis dugde till något; man prisade religionens upplyftande kraft och den kristnas företräde, men man betraktade den icke såsom en ensak för känslan och tron, utan såsom en bilaga till ett metafysiskt system för dagen; i vetenskapen yrkade man med rätta på allvar och grundlighet, men man förafskedade klarhet och reda; i konsten fordrade man med skäl det djupa och betydningsfulla, men såsom prof derpå ville man påtruga oss "en poesi utan form och bestämdhet, en sjuklig gestalt utan märg och senor, med abstraktionens träsvärd vid sidan och bjällerkåpan på de dimmiga skuldrorna, en vålnad, som spökar omkring i månskenet och målar sina sammanflytande

bilder — i molnen" [8]); man talade om en nationalliteratur, som visserligen vore önskvärd, och framdrog så ur glömskan "allahanda, ifrån *Skön jungfru i rosengård* ända till Svedenborgs *Nya Jerusalem* . . ., icke såsom historiskt märkvärdigt, utan såsom mönster till efterföljd och beundran". Hvad våra förfäder aktade under namn af sunda förnuftet förringade man såsom otillräckligt för vetenskapen och endast gjordt för pöblen och de olärda. Man åberopade en ny lära, som skulle lösa alla lifvets och dödens gåtor, och ohjelplig förklarades den, som tviflade på den nya visheten.

Sedan talaren om den literära tvisten, på anförda skäl, fält det omdöme, att han icke kände något "andelösare, halfvare, obestämdare", än denna polemik, framstälde han sin uppfattning af tiden.

"Vill man", sade han "kalla allt det filosofiskt, som omfattar och bestämmer allt det inre hos menniskan, hela hennes sätt att tänka och se, att tro och hoppas; så är visserligen våra dagars brytning en filosofisk och, så vidt jag förstår, en brytning till det bättre". Han framhöll, att i all filosofi är det hufvudsakliga icke systemets innehåll, utan den åsigt af verlden, som ligger till grund för detsamma, och dess förhållande till det, som är dyrbart och heligt för menniskan. Man kan med skäl anföra mycket mot ett systems enskilda läror; "men det sätt att betrakta menniskan och verlden, som herskar deri, den ande, som lifvar det hela, denna är det, som är vigtig för tiden". Och hade den nya filosofien icke gjort annat, än förträngt den forna lösligheten och rigtat sinnena till en grundligare forskning, vore detta redan vigtigt. Men nu kommer dertill, att systemets hela syftning är rakt motsatt syftningen af det, som förut hade herskat, och denna opposition är kanske det enda vigtiga i hela detta nya. Luthers reformation "åsyftade: religionens helgd och tankens frihet, tron och förnuftet, icke som fiendtliga makter kämpande emot hvarandra, icke inträngande på hvarandras område, men som fredliga grannar herskande inom bestämda gränser". Reformationens väsende var en förlikningsakt emellan det menskliga och gudomliga. Adertonde århundradet upphöjde tankefriheten på trons be-

[8]) Bilden är lånad ur den i skaldens portfölj vid denna tid ännu hvilande sången: *Elof Tegnér.*

kostnad såsom den enda rättmätiga herskaren. Det nittonde har en motsatt rigtning; väl påminner det i mycket om den forna vidskepligheten; "men i sig sjelf vill den ingenting annat, än återställa den förlorade jemvigten mellan religion och förnuft, mellan himmel och jord . . . Vår tid är likasom Luthers en orons, en kampens tid; men jag är för min del öfvertygad, att ur de kämpande elementernas strid skall en bättre, en skönare skapelse framgå, ty den ordnande anden sväfvar redan öfver djupen".

Slutligen framhöll talaren, att den närvarande tiden hade äfven en märklig yttre sida; den åsyftade nemligen att bereda så väl förnuftig tankefrihet, som borgerlig frihet. Den förra härstammade från Lutherska reformationen, och den senare var en följd af den förra. Reaktionen ansåg revolutionen slutad. Nej, "endast hennes yrsel är slutad; hon har sofvit ruset af sig och med full sansning och lugna blickar går hon ännu fram genom historien". Talet afslöts med en hänförande hyllning, bragt den store reformatorns minne.

Vi hafva kanske varit väl vidlyftiga i vårt försök att angifva innehållet af detta tal; men det neutrala partiets program är i detsamma lika fullständigt som snillrikt framställdt, hvartill kommer, att det otvifvelaktigt kan räknas bland praktstyckena i vår literatur. Villigt erkänna vi dock, att ett referat endast ofullständigt kan återgifva intrycket af ett retoriskt mästerverk.

Det var Tegnérs bestämda föresats, att icke i tryck utgifva sitt tal; endast åt några vänner meddelade han afskrift af detsamma [9]). Men dessa alla yrkade enstämmigt

[9]) Till Agardh skref han d. 2 Nov. 1817 om sitt tal: "Det innehåller ingenting annat, än bekanta saker; men i sanning skarpt, kanske allt för skarpt sagda. På Luthers dag måste man också tala frimodigt. Talet har här väckt ett slags uppseende; men som jag ej låter trycka det, blir det snart glömdt, hvarpå talaren ej förlorar". — Till Hagberg skref han d. 6 Nov. s. å.: "Tryckas kan och skall det icke. Orsakerna finner du lättligen, när du läst det. Om tidens partier kan man tala allahanda; men vill man trycka det, så måste man ingå i diskussioner, som för ett tal ej kunna vara passande".

på tryckning [1]). Äfven universitetskanslern, exc. v. Engeström, meddelade Tegnér, att han gifvit univ:s rektor i uppdrag att besörja utgifvandet af alla de i Lund vid jubelfesten hållna talen, samt att han hoppades, att Tegnér skulle "tillåta, att det vackra tal, hvarigenom Hr Professoren vid detta tillfälle vunnit allas bifall, äfven kommer till allmänhetens kunskap". Han tillade: "Skulle några ändringar i talet göras, så anhåller jag att få afskrift af varianterna, ty jag sätter mycket värde på en sådan mans första tankar" ($^{28}/_{11}$ 17). Tegnér gaf efter för de från så många håll uttryckta önskningarne, och Wiborg erbjöd sig att öfvertaga

[1]) Den 28 Nov. 1817 skref *Wallin:* "Med stor fröjd och uppbyggelse har jag nyss läst ditt jubeltal, och, sedan jag hämtat mig från den innerliga njutning det gett mig, är min första tanke, önskan och bön den, att du ville låta trycka det, och i denna bön skola *omnes ex meliore lecto* instämma . . . Du har ej mindre independance än jag, men långt större förmåga. Hvad jag blott kunnat ana, mena och antyda, har du ljusligen och ända till förträfflighet uttryckt... här är blott fråga om saken, den stora heliga saken, hvars vigt du så klart och lifligt känner, hvars försvar du så manneligen antagit dig, och för hvars ädlaste riddare du skall helsas af de *rättrogna*, hvilkas skara dagligen ökas, och skall än mera ökas genom dig, om du ej ställer ditt ljus under skäppan". — *Hagberg* skref d. 2 Dec. 1817: "Det har gjort mig mycken glädje, och det är icke någon tom komplimang, då jag försäkrar, att jag aldrig läst något, som så frapperat mig. Alla, som haft tillfälle att se det, instämma i samma omdöme. Det måste tryckas. Du är skyldig den goda saken ett offer af alla betänkligheter vid tryckningen. Talet innehåller icke någonting, som är farligt — dock, om man vill vara mycket försigtig, kunde ett eller annat ställe, som har en politisk syftning, litet omskapas. Men det, som rör så väl den gamla, som den nya skolan, bör, utan förändring, tryckas". — Äfven *J. Adlerbeth* tolkade sin belåtenhet och tillade: "Beslutet att icke trycka det, måste du nödvändigt ändra. I annat fall skulle vår literatur verkligen lida en oförtjent förlust. Intet enda skäl mot styckets allmängörande kan jag anse gällande... Med all mig möjlig uppmärksamhet vid talets genomläsning har jag dervid ej kunnat göra mer än *en* hufvudsaklig anmärkning — den, att det ännu var otryckt" ($^{9}/_{12}$).

förlaget på det oegenyttiga vilkor, att, efter det han sjelf af första försäljningen gjort sig betäckt för sina utgifter, hela upplagan skulle tillhöra Tegnér: "allt hvad jag kan är att facilitera utgifvandet". Talet trycktes i 2,000 exemplar, en för den tiden ovanligt stor upplaga, och utkom i Februari 1818. I början af Juni hade Wiborg blott 150 ex. qvar, och lät derföre en ny upplaga på 500 ex. utgå. Såsom prosatör var Tegnér för den stora allmänheten fullkomligt okänd. Men vid detta sitt första uppträdande såsom sådan eröfrade han genast det kanske främsta rummet bland samtida vältalare. Den var fullkomligt originel, denna vältalighet: på samma gång tankediger och glänsande, bildrikt skimrande och i denna praktfulla rikedom ändock så klar, så genomskinlig, ja, man skulle nästan kunna säga så enkel; öfverraskande genom en djerfhet och en kraft i uttrycket, hvilka ovilkorligen slogo läsaren med häpnad och beundran, på samma gång just dessa egenskaper satte på det hela inspirationens, omedelbarhetens, prägel.

Också väckte detta tal ett ofantligt uppseende. De vittra skolornas ifriga anhängare blefvo naturligtvis utom sig af harm; men den stora allmänheten beundrade. Wiborg skref d. 10 Febr., strax efter det talet utkommit, att det väckt "både nöje och förargelse, fägnad och harm, dock tror jag att öfvervigten blir betydlig på den förra sidan". Och d. 17 Mars skref han:

> "Att Tit. skulle skörda mycken ära och mycken smälek var gifvet; och derpå hade Tit. tvifvelsutan beredt sig. Det förra råder dock betydligt här. Knappast var talet tryckt, förr än man såg det citeradt på riddarhuset af statsrådet grefve Mörner, och sedan har det haft samma heder på lägre platser. Af de 18 vet jag blott tvenne, som rynkat på näsan vid dess läs-

ning . . . "Det är ljungeldar", sade en man inne hos mig: och så är det verkligen" [2]).

Innan vi öfvergå till redogörelsen för pressens omdömen, tillåta vi oss anföra några rader ur ett bref från Franzén. Han skrifver till Tegnér d. 23 Febr. 1818:

"Sällan har jag läst någonting så *talande*, ehuru många tal jag läst. Jag menar med *talande*, det man menar, då man säger det ordet om en tafla, en bild. Också är nästan hvar tredje mening en bild, nemligen en sådan, som talar, som säger något betydande, säger stundom mer än en hel afhandling — t. ex. den om filosofiens likhet med Portugal, om räknebrädet i stället för lagens taflor m. m. . . . Du improviserar i bilder, och det vill säga något mer, än att improvisera i vers. Det är den stora och dristiga andan i detta tal, jag bort nämna främst och egentligen. Det är den, som gör dess utomordentliga lycka, oaktadt bägge partiernas förbittring . . . I den mån det förevitar dem båda, ger det dem båda rätt, åtminstone i sina omdömen om hvarandra. Men, på allvar, du är en bättre fredspredikare, än någon, som yrkat fred, ehuru strängt du angriper dem hvardera, — just derigenom".

Hur paradoxt detta Franzéns yttrande än vid första påseendet kan synas, innehåller det dock icke så litet af sanning. Det blef verkligen till sist den af Neutrerna angifna rigtningen, som förde till fred.

Den 9—10 Mars 1818 innehöll Stockholms-Posten en anmälan af talet, skrifven af den bekante psalmförfattaren teol. doktor Åström. Den innehåller en lofordande redo-

[2]) Hagberg skrifver till T. d. 17 Mars 1818: "Detta tal har gjort ganska mycken uppmärksamhet, och du skördar ett rättvist bifall af nästan alla läsare. Till och med akademisterna finna det förträffligt, då jag undantager en eller annan ensidig domare, e. g. Wallmark . . . Häromdagen hörde jag med glädje, huru Wallin gaf hundsnus åt Afzelius, som började grymta öfver ditt tal i en societé hos Hedrén. Wallin försummar icke något tillfälle att göra dig rättvisa och försvarar dig öppet och tappert, så snart någon vågar öppna sin mun till tadel".

görelse för talets innehåll och slutar med den förklaring, "att dess läsning skall blifva efterlängtad af hvar och en, som har känsla för sanning och skönhet, om man ock skulle medgifva, hvad den strängaste granskning velat anmärka, att ett och annat uttryck kunnat väljas nogare, en och annan period byggas mera arkitektoniskt".

Med hänseende till Wallin och Hagberg hade de kämpande partiernas pressorganer intagit en olika ställning: Lit.-Tid. hade prisat Wallin och tegat med afseende på Hagberg, hvaremot Journalen utslungat harmsna insinuationer mot båda. Men beträffande Tegnér voro så till vida båda partierna ense, som de, om än af diametralt motsatta skäl, funno nödigt att göra honom oskadlig. Det var farligt att, utan gensaga, låta detta tal verka, helst, såsom Malmström rigtigt anmärker, "den stora massan af den läsande allmänheten var hänförd af detta nya slags vältalighet med dess blixtrande idéer, dess skimrande hugskott, dess färgrika bildprakt, dess ofta sjelfsvåldiga, regelföraktande djerfhet; mången hänfördes äfven lika mycket utaf frisinnigheten af de tankar, som oförbehållsamt här uttalades" (V. s. 276).

Utan att på förhand meddela sig med hvarandra, grepo Palmblad och Hammarsköld samtidigt till pennan [3]). Rec. läses i Lit.-Tidn. n:r 10—11 (d. 7—14 Mars) 1818.

---

[3]) Palmblad hade d. 20 Febr. 1818 meddelat Hammarsköld, att han dagen förut slutat en lång vederläggning af Tegnérs tal, "hvilken man påstår icke skall förfela sin verkan"; men han öfverraskades strax derefter af en recension från Hammarsköld, till hvilken han d. 3 Mars skrifver: "Åter hafva vi råkat i kollision med hvarandra i recensionshandtverket . . . Emellertid är skulden för den afbrutna brefvexlingen lika mycket hos mig som dig. Och i alla fall var det bra, att jag fick den så tidigt. Min var väl redan färdigskrifven, men jag har dock upptagit allt det väsentliga ur din, som jag förbisett. Det har gladt mig att se, att vi öfver hela detta tal hafva

Redan uppslaget, som innehåller ett klander så väl af det sätt, hvarpå ämnet uppfattats, som af den det hela genomgående tonen, bär vittne om den harm, som på hela granskningen satt sin stämpel. Teckningen af det adertonde århuudradet finner granskaren sann, ehuru ej ny, men medger att det redan bekanta dock är sagdt på ett träffande och genialiskt sätt. Omdömet öfver den *nya* tiden aftryckes och beledsagas med anmärkningar. I några af dessa polemiseras ifrigt mot yttrandet att religionen är *ensak* för *känsla* och *tro;* det stred ju mot de unga filosofernas favoritsats, att endast filosofien kunde sprida ljus öfver kristendomen, hvilket icke hindrade, att *tron* hade värde för "qvinnor och barn och de enfaldiga i församlingen". I en annan anmärkning karakteriseras Tegnérs skaldekonst på följande sätt:

> "Hr T. är fintlig i uppfinningen af lysande och färgrika bilder, sinnrik i antitesér, energisk i uttrycket. Derför lyckas han bäst, der han kan använda naturmålningar och vissa dånande kraftuttryck. Deremot har menniskosjälens innersta blifvit honom förborgadt; hans skaldeåder rinner icke från hjertat utan från hjernan, som lyckligtvis ännu är en förrådskammare på allahanda poetisk grannlåt; hans kalla praktstycken hafva derför ingenting, som träffar hjertat, ehuru de stundom kunna förvåna inbillningen och angenämt gunga fantasien genom sina luftiga rymder; hans skaldekonst liknar ett af solen beströdt isberg vid nordpolen, hvars färgprakt man så länge beundrar, tills —

---

precis samma åsigter". Till brefvet af d. 20 Febr. hade Schröder bifogat följande P. S.: "Nämn ej, att Tegnér är af Palmblad recenserad. Ty det bör ej vara bekant". — I sammanhang härmed vilja vi anföra ett omdöme om detta tal, hämtadt ur ett bref från Chr. Stenhammar till Hammarsköld: "Jag har läst Tegnérs tal . . . Hvilken stackare! En af de många, som hvarken äro ljumma eller kalla, utom då de ledas af privat harm! Hans stil är också rätt nordiskt kraftig. Jag tänkte just under läsningen på Bonapartes yttrande: "Från det sublima till det löjliga är blott ett steg" ($^{21}/_{4}$ 18).

man fryser. Men poesien är icke ett blott bollspel med utmålade luftbilder, ingen jagt efter granna fraser, intet skum af stora och forsande ord: menniskan längtar efter det rent menskliga och i detta fall kan den tegnériska sångmön icke bjuda oss någonting; hennes harpa har ingen återklang för sorgen, ingen sträng för ömheten, vemodet, längtan, hoppet; med ett ord för ingen af menniskosinnets heligaste och djupaste känslor. Trösta er, lugna er, gjuta salighetens vederqvickelse i edra hjertan, — detta kan hon *icke;* men hon kan skaffa tillsammans för edra ögon det raraste, som finnes i naturen och *under* himmelen; hon kan besvärja Gudar från Olympen och Asgård; hon kan bygga kolonnader af regnbågar. Tegnérs poesi är ett skimrande slott, som är gjordt, icke för att bebos, utan för att beses, isynnerhet på afstånd och i förbigående; men om, öfverväldigade af stormen, I söken beskydd i det granna féslottet, så sammanstörta hastigt de prålande väggarna, och I kännen eder öfvergjutne af en kall, sjunkande dunstmassa".

Vi hafva anfört dessa ord, emedan de från vissa håll funnit ett eko, som kanske ännu i dag icke helt och hållet tystnat. Tegnér är glänsande och praktfull, så heter det, men till hjertat tränga icke hans toner. Att här till vederläggning upptaga detta påstående skulle för mycket inkräkta på utrymmet och vore dessutom öfverflödigt, då vi kunna hänvisa till en *uppmärksam* läsning af skaldens dikter, prosauppsatser och bref. Palmblad anmärker, att nämnda brist hos Tegnér gjorde, att han måste misslyckas i större dikter såsom *Nore* och *Svea*. Men vi fråga: kan någon läsa "Svea", utan att få intryck af skaldens varma fosterlandskärlek? Eller kan läsaren af afslutningen å här ifrågavarande jubeltal undgå att hänföras af den värma, som genomströmmar allokutionen till Luther? Och månne "den färgprakt, man beundrar" å "isberget vid nordpolen", kommer från isen eller från solen? — Den bittra harm, som fylde recensentens sinne, framträder på flera ställen i ohöljd skepnad, gröfst i hans utfall med anledning af

Tegnérs yttrande om agandet af pojkar på hjeltens graf [4]). Till detta yttrande återkommer han på tre ställen, utförligast i 17:de anmärkningen. Det heter der:

> "Vi svare helt enkelt, att om ungdom är ett fel, så är det ett fel, som förgår med åren, hvilket redan Dumbom högst sinnrikt upptäckte. Vi svare, att vi alltid önskade, att kunna bibehålla en evig ungdom till hälsa och sinne; att vi åtminstone hellre vilja vara unge och verksamme, än med en brukspatronlig mage och däste . . . . . ."
>
> Härtill sluter sig följande not: "På en personalitet torde det kunna anses tillåtligt, att svara med en personalitet. Men för att å sin sida undvika allt sken af personalitet äfven hos dem, som icke anse vedergällningsrätten tillåtlig, har Rec. vid tryckningen borttagit de sista raderna".

Man bemärke, att då Tegnér framhåller de unga literatörernas ungdom, syftar Palmblads "personalitet" på Tegnérs utseende och figur, hvilka med literaturen intet hafva att skaffa, och just genom att utstryka de med punkter markerade raderna insinuerar han, att han om Tegnér känner sådana för denne nedsättande förhållanden, att han icke vågar trycka dem.

Det är helt naturligt, att med den rikedom på bilder, som är karakteristisk för Tegnérs stil, en eller annan bild kan vid närmare granskning gifva anledning till anmärk-

---

[4]) Det heter på ett ställe i talet: "Förlåt mig, ädle Luther, om på en dag, som är helgad till din åminnelse, vid ett tillfälle så allvarsamt, som det, då svenska församlingen firar religionens och tankefrihetens jubelfest, förlåt mig, om jag då nödsakats att vidröra tidens löjligheter. När Grekerne fordomdags i Olympia firade Pelops' högtid, agade de pojkar på hjeltens graf. Seden var hednisk, men derföre icke just förkastlig, och för minnet af en stor man, som hela sin lifstid igenom kämpat för sanning och sjelfständighet, synes det mig ingalunda ett ovärdigt offer, om man, åtminstone i förbigående, beifrar det tanklösa nyhetskrämeriet och den omyndiga efterstafningsandan".

ning. Palmblad försummar icke heller tillfället att framdraga sådana; men ofta nog ger han med flit en oriktig tolkning åt bilden. Vi vilja derpå anföra ett prof. Tegnér yttrar på ett ställe i sitt tal, att han vill "fatta tiden vid de flygande lockarne" (s. o. sid. 167). På annat ställe yttrar han, att "det går en mäktig ande genom våra dagars historia: en ädel gestalt, med svärd vid sidan och örnevingar på den strålande hjelmen. Jag känner honom rätt väl, frihetens höge genius, ty jag är svensk och har växt upp med honom". Strax efter heter det, att denna frihetsande redan länge uppenbarat sig i Europa; "obekymrad går han sin lugna gång och nersparkar det förmultnade och lägger hörnstenar till sina tempel".

Ur dessa tre ställen utplockar Palmblad — utan att bekymra sig om sammanhanget — hvad som synes honom lämpligt för att förlöjliga Tegnérs stil. Han skrifver:

> "Ytterligare har talaren sett Tidens Genius [5]) framgå "med svärd vid sidan och örnevingar på hjelmen". Hvar och en personnage, som ämnar flyga, bär sina vingar vid sidorna och icke på hufvudet [6]), . . . den engel hr T. känner, kommer på detta sätt ej högre från marken än strutsen [7]), ehuruväl han kan "*sparka* och bygga tempel åt *sig sjelf*" [8]). Högst sannolikt har Hr T. känt alldeles miste om person. Likväl vill han rent af intala oss, att han sjelf "*växt upp*" med denne "Tidens Genius", hvilken

---

[5]) Tegnér säger "Frihetens höge Genius".

[6]) Palmblad låtsar sig icke förstå, att här endast är fråga om en hjelmprydnad. Tegnér säger dessutom aldrig, att denna Genius "flyger", utan att han "*går*".

[7]) Tegnér har icke här talat om någon *engel*, utan har framstält Frihetens Genius i skepnad af en riddare; men Palmblad behöfde "engeln" för sina ändamål.

[8]) Citatet är, som man finner, origtigt. — I en romantikers ögon var naturligtvis ett ord, sådant som "nersparka", en styggelse.

således i vårt land aldra först uppenbarat sig för Hr T.[9]). Såvida hela denna historia ej är en verklig "extas eller vision", så blir det högst undransvärdt, att Hr T. låtit så många decennier förflyta utan att meddela verlden, hvad bemälte engel, under de stunder, då han och unga Hr Tegnér icke *sparkats* eller legat hvarandra i håret[1]), från en högre verld kunnat uppenbara honom".

Men ehuru rec. förklarar, att Tegnérs beröm och hans tadel vore för de unga literatörerna temligen likgiltiga, fans det dock ett yttrande, för hvilket rec. ville betyga honom sin tacksamhet, och det var talarens förklaring, att den nya skolans grundsatser icke hade något sammanhang med "Jesuitism, Hierarki och Påfvevälde". Kunde, heter det, "hr T:s tal åtminstone verka, att hejda dessa "nattväktarrop midt på dagen" — så torde de yngre literatörerna gerna vilja förlåta honom allt det förtal, hvarmed han öfverhopat dem".

På uppmaningar från flera håll, att besvara denna recension, svarade Tegnér afböjande. Så yttrade han i sistnämnda bref till J. Adlerbeth:

"Jag kan ej annat än skratta åt redaktionens löjliga ilska. Att svara på personligheter och dumt ovett, dertill anser jag

---

[9]) Att Tegnér, i sin egenskap af *svensk*, säger sig känna denna (Frihetens) genius, ignorerar Palmblad för att kunna rida upp på uttrycket "växt upp med honom", hvilket just genom närmast föregående ord får sin förklaring. Huru han kunnat uppfattat dessa så, som hade Tegnér påstått, det nämnde genius skulle allraförst uppenbarat sig för honom, är svårt att fatta.

[1]) Syftar på uttrycket: "fatta tiden vid de flygande lockarne". — Då Wiborg öfversände slutet af recensionen, deri ofvanstående läses, skref han: "Slutet af Tit:i äreminne följer nu härjemte. Hvad man ändå alltid blir dum, när man blir arg. Emellertid efterfrågas Tit:i tal alltjemt, så att denna rösten är längesedan nedtystad" ($^{24}/_{3}$ 18).

mig, så ringa jag är, dock allt för god. Emellan mig och Fosforisterna jemte Wallmarkianerna dömer nationen, innan recensenterna hinna. Det enda häri som förargar mig är, om Wallmark icke äfven skulle vilja hedra mig med sin fördömelse" [2]).

Ännu en tid fick han dock vänta på denna heder; men den vederfors honom till slut. Den 3 Juni fick man i Journalen se början af en recension, som upptog 6 nummer och afslutades först d. 13 Juni. I en not tillkännagaf Wallmark, att den skrifvits för flera månader sedan, men hade först nu kunnat införas, enär rummet varit upptaget af riksdagsliteraturen [3]).

Recensenten började med att uttrycka sin förvåning öfver talarens taktlöshet, att vid en religiös fest hålla ett så profant tal; han fann, att det uppgifna ämnet endast i förbigående blifvit behandladt, beklagade bristen på hållning, reda och riktig anordning, samt angrep derefter, ehuru begripligtvis med olika motivering, samma punkt, som Lit.-Tid. gjort till hufvudsakliga föremålet för sitt klander, nemligen Tegnérs yttrande, att religionen "bör betraktas såsom en ensak för känslan och tron". Derpå följde ett slags redogörelse för Tegnérs yttrande om den nya tiden, hvarvid recensenten sökte visa, att de förtjenster, hvilka Tegnér trott sig hos densamma uppdaga, upphäfdes af de lyten, hvilka han på annat ställe tillagt samma tid; enär hvad han sagt på en sida stod i strid med det han sade på

[2]) Se äfven bref till Hagberg af d. 26 Mars 1818.

[3]) Wiborg skref till Tegnér d. 5 Juni: "Med dagens post får då Tit. sin smörjelse i Allm. Journalen. Hvilken djup grundlighet! hvilket saktmod! hvilken tålsamhet att låta ett så förkastligt tal ligga recenseradt så länge, men ej införa recensionen deraf, blott för det man velat följa med riksdagsliteraturen och recensera 4 eller 5 memorialer! Skälet lär dock vara, att recensionen icke förr hunnit återkomma från de differenta personer, till hvilkas genomseende den förut varit lemnad".

en annan. Hufvudsaken för granskaren var dock vederläggandet af Tegnérs yttranden om 18:de seklet. Med synbar bitterhet upptog han till försvar de mot denna tid framstälda anmärkningarna, dervid icke försmående ordrytteri och förvrängningar [4]; karakteristiskt är, att han med mycken ifver förnekade det *nationellas* betydelse i poesien. Till slut framhöll han, att denne samme talare, som förklarat, att han visste intet andelösare, än polemiken emellan de båda skolorna, sjelf polemiserade mot begge, och dervid, såsom öfver allt, gjorde sig skyldig till motsägelser och inkonseqvenser. Äfven mot förf:s bildrika stil riktade Wallmark anmärkningar. Han ville väl, heter det, icke fästa sig dervid, att ett sådant hopstaplande af bilder "i synnerhet utmärker de första stegen på författarbanan, den ålder, som föregår tankekraftens utveckling"; men såsom tadelvärdt ville han anmärka bruket af "mindre värdiga, till och med oädla och låga bilder", hvaråt några exempel anfördes. Slutet af talet, der förf. behandlat den dåvarande tidens politiska syftning, fann dock recensenten "enkelt skönt, utan onödig grannlåt, klart och kraftfullt" [5].

Om denna recension yttrade Tegnér i bref till Adlerbeth:

---

[4]) Med anledning af Tegnérs yttrande, att det 18:de seklet hvilar i sin graf och att ett nytt tidehvarf med helt andra grundsatser kommit, frågade Wallmark, om man får antaga att, "d. 31 December 1800 kl. 12 på natten . . .. tidens vagn plötsligen gjorde halt och vände om åt ett motsatt håll"?

[5]) Den 3 Mars 1818 hade Ödmann skrifvit till Wallmark: "T. har väl läst Tegnérs tal? Det förlåta fosforisterna honom aldrig. Men läs till punkt, så inser T. lätt, att han på visst sätt hörer till nya skolan. Jag menar, att han vill höra till mellansorten, såsom F. H. etc. Talet är snillrikt, men något brokigt vid ett så allvarsamt tillfälle".

"Wallmarkska recensionen bekymrar mig äfven så litet som den fosforistiska. Öfverträffade den senare i plumphet och vanvettig ilska, så tar åter den förra priset i lömskhet och uppsåtlig förvridning, äfvensom i enfaldigt resonnemang . . . Mitt tal är i sanning icke mycket värdt, men deras recensioner äro det ännu mindre, och det torde väl också öfverlefva dem. Hvad som säkert öfverlefver både dem och mig är föraktet hos hvarje tänkande man för de tvenne afvita dumhetsextremiteter, som bilda vår nuvarande literaturs antagonismer och till menskliga förnuftets blygd allt för länge sutenerat sig" ($^{5}/_{7}$ 18).

Äfven Journalens recension ansåg Tegnér öfverflödigt att besvara, ehuru Hagberg menade, att Wallmark "kunde behöfva en skrapa för sitt lömska sätt att anfalla"; helst "han har ännu sin publik" ($^{30}/_{6}$ 18) [6]. Wallin deremot gaf Tegnér rätt i hans beslut att icke inlåta sig på någon polemik [7].

[6]) Lagman Becker, en af pristagarne i Sv. Akademien, tackade i ett bref W. för hans recension, yttrande om Tegnér: "som skald är han hög och skön, men här har han huggit i vädret" ($^{22}/_{6}$ 18). Rasmus Nyerup skref: "Gode Ven indigneres billig over at en og anden af deres Magna Nomina halte paa begge Fødderne. En lignende Vaklen finder saa vidt jeg skiønner ikke sted hos os, undtagen at vi paa en slags Maade ogsaa har en Tegnér. Det er en heldig lyrisk og dramatisk Digter, navnlig Ingemann" ($^{29}/_{5}$ 18).

[7]) Han skref: "Utom dess inträffar här, att icke många läst någondera recensionen; icke den i Upsalabladet, emedan sjelfva tidningen är för de flesta okänd; icke den i Journalen, emedan den var för lång och för tråkig. Af de få, som läst draflet, hafva ock åtminstone $^{3}/_{4}$ varit så beskaffade, att de dels varit dina och den goda sakens hjertliga vänner, dels råkat, innan recensionerna funnos, yttra sig högt i den allmänna chorus till ditt tals pris och lof, så att de äfven för skams skull ej numera kunna återtaga sina ord. Detta är ett faktum, som du kan bygga på . . . Din reputation, min broder, är så fullväxt och stor, och den goda saken, du förfäktat, har redan en så deciderad öfvervigt i den verkliga opinionen, att hvarken du eller saken har något men att befara af detta stillatigande" ($^{7}/_{8}$ 18).

J. Adlerbeth meddelade d. 9 Juni 1818: "Nu har Wallmark äfven börjat tadla ditt Jubeltal. Emellertid säljer det sig friskt och har i Norge gjort så stort uppseende, att en öfversättning deraf sker genom statsrådet Treschows försorg".

Bland akademisterna voro endast några af de äldre mindre nöjda med talet: så Blom, Leopold och Rosenstein. Den sistnämnde framstälde i ett vänligt hållet bref till Tegnér sina anmärkningar, derå Tegnér vördnadsfullt svarade, erkännande tacksamt värdet af mången träffande invändning, mången skarpsinnig tillrättavisning, men förklarande sig dock öfvertygad, att Rosenstein ej illa upptoge, det han förblefve vid sin mening [8]).

Hvad Leopold angår, så finner man några yttranden om Tegnérs tal i ett hans bref till Wallmark af d. 3 Dec. 1817, således innan ännu talet blifvit tryckt. Detta bref, skrifvet med anledning af de omdömen, som öfver Leopold blifvit fälda dels i ett danskt blad, dels i en ströskrift af Molbech om den svenska literaturen, är hållet i en nervös ton, och den sjuklige skaldens upprörda stämning skimrar fram i hvarje rad [9]). Han beklagar den efterlåtenhet och slapphet, hvartill äfven han sjelf gjort sig skyldig, genom att icke anse som första lefnadspligt, att "piska ur vägen narrar, fantaster, galningar eller skurkar af alla slag".

---

[8]) Se Ur E. T:s Papper s. 101—4 och Jubeluppl. af Tegnérs Saml. Skr. V. s. 145—8. — J. Adlerbeth skref till Tegnér d. 27 Febr.: "Sjelf har landshöfdingen (Rosenstein) med sin vanliga liberalitet bedömt ditt Tal, ehuru han ej i alla punkter varit af samma mening som du . . . Min far är en bland dem, som från första stund, han om nämnda tal inhämtat kännedom, deröfver förklarat sitt stora välbehag. Att landshöfding v. Rosenstein för dig bibehåller samma tänkesätt, som tillförene, är hvad du, vid min heder, kan lita på".

[9]) Wiborg skrifver till Tegnér d. 14 Nov. 1817: "Leopold är nu mycket dålig och får hvar förmiddag fram åt kl. 11 en attack på hufvudet, som förtager honom synen och är åtföljd af den svåraste värk". I här anförda bref till Wallmark skrifver Leopold: "Jag se aldrig nu mer efter kl. 10 på morgonen, mitt lif är blott två timmar om dagen".

"Man blir Gud och samhället ansvarig för allt det goda, man låter förstöras, och det förderfliga, man låter komma till växt och krafter, genom feghet och efterlåtenhet häri. Bror är den bland oss alla, som minst har att förebrå sig en sådan försumlighet. *Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor!* är hvad jag icke behöfver utropa. Han är kommen; han finnes, denne hämnare, och Bror är densamme. *Jag förtryter, att min vän Tegnér, som jag annars så högt värderar, skall hafva, i sitt Tal vid sekularfesten, stält sig i linie med Brors fiender.* Men Tegnér må stapla bilder på bilder, så nyttig, som Bror varit, skall han troligen aldrig blifva. Den danske journalisten" (Höst) "har gjort bror rättvisa, men icke nog. Han hade kunnat och bort säga mera. — Hvad bibelsällskapets nye talare" (Hagberg) "angår, så är den saken i mitt omdöme blott en ynklighet. Han har velat pjåka efter en manligare röst, som hördes året förut, och har gjort sig till *paillasse* åt Wallin, som då steg på linan, men som väl dock är en annan man, äfven med de fel, man kan tillägga honom. Men hvad, i Guds namn, tänka våra herrar domprostar, kyrkoherdar och andra Herrans ynglingar på, som taga Guds ord och kristendomen till förkläde och anledning att få prima som små domherrar i vårt literära sektkäbbel? Bror har visst rätt, att när striden är emellan förnuft och galenskap, är ingenting så eländigt, så outhärdeligt som åsneropet: *orätt på begge sidor.* Men det är sottisens och hennes patroners sista ressurs, när de skämmas och ej vilja tillstå det. Då börjar man tala så moderat om ömsesidig felaktighet och proponerar beskedligt att *dela skammen jemnt.* Men Bror har förträffligen framstält de begge antagonismerna. Jag skall tacka mera, när jag fått läsa allt" [1]).

Leopold ställer sig här med full bestämdhet på Wallmarks sida; och om än detta sker under inflytande af en retad och sjuklig stämning, visar dock hela brefvet med hvilka svårigheter ett samarbete af Leopold och Tegnér vid denna tid skulle varit förknippadt. — Upsala var det ställe, der Tegnérs tal minst slog an. Wiborg skrifver, att detsamma der, "åtminstone i bokhandlen, minst prisat sig".

[1]) Åsyftar Wallmarks ofvan sidan 163 omnämnda polemiska artikel.

Äfven Geijer synes hafva varit föga nöjd dermed. Han var sjelf vid samma tillfälle orator i Upsala, der festen firades i domkyrkans kor. Hans tal har en strängt religiös hållning samt faller icke så sällan in i predikotonen. Sedan han börjat med att "gifva Gudi äran", lemnar han en teckning af Luther och skildrar derefter dennes verk, dess följder och dess betydelse för senare tider, samt slutar med att nedkalla himlens välsignelse öfver de stora konungarne Gustaf I och Gustaf II Adolf. Sköna ställen förekomma, många djupsinniga tankar påträffar man; men den deri förekommande sammanblandningen af andlig och verldslig vältalighet verkar störande på totalintrycket. Också synes detta tal icke hafva utom Upsala väckt synnerligt stor uppmärksamhet [2]). Det trycktes 1817 och beledsagades då af flera intressanta noter. År 1821 utkom en ny upplaga.

Då J. F. Lundblad meddelat Tegnér, att Geijer haft om hans tal ett nedsättande omdöme, svarade Tegnér skämtande:

> "I fall Geijer säger, att jag skrifvit mitt tal vid bålen, så är ju detta ett beröm; ty skall man dricka något, när man skrifver, så är det ju bättre att få sin inspiration af punsch, än af vigvatten, som han" ($^{15}/_{3}$ 18).

Att Tegnér icke illa upptog Geijers yttrande, synes deraf, att han i samma bref förklarar, att om svenska akademisterna vore "förnuftiga, så skulle de välja in Geijer,

---

[2]) Schröder skrifver d. 11 Nov.: "Geijer höll här vid jubelfesten en härlig oration i domkyrkan, der nu dessa högtidligheter firas för det stora antalets skull af studenter". — Till Wallmark skref Ödmann d. 14 Juni, med anledning af Tegnérs tal: "Annorlunda talade vår Geijer. Det var ej en dag att väcka smålöje i hvarannan rad".

hvilken såsom medlare emellan det nya och gamla tilläfventyrs kunde vara dem till nytta" ($^{15}/_{3}$ 18).

Omkring en månad derefter skref han till Adlerbeth, med anledning af recensionen i Lit.-Tidningen:

> "Man har både från Stockholm och Upsala velat inbilla mig, att Geijer skulle ha någon del i recensionen; men jag tror icke på sqvaller och vill ha klara bevis, innan jag misstänker en gammal bekant" ($^{19}/_{4}$ 18).

Beskyllningen var grundlös. Huru Tegnér i sin ordning bedömde Geijers tal, synes af ett hans bref till Hagberg:

> "Hvad säger man i Stockholm om Geijers bönesuck vid jubelfesten? Här gör den ingen lycka, utom hos fosforisterna, som naturligtvis beundra den. För min del fröjdar jag mig åt de bifogade noterna, som äro rätt intressanta" ($^{31}/_{5}$ 18).

De båda partiorganens i förkrossande syfte fälda domslut öfver Tegnérs tal hade på den stora allmänheten ingen inverkan. Jubeltalet höjde ytterligare det anseende, skalden genom "Svea" och "Nore" förvärfvat. Det "verkade", säger Wieselgren, "när det snart kringflög landet, lika häftigt på hela allmänheten. Man trodde sig nu begripa tidens söndring" [3]).

---

[3]) "Minne af Esaias Tegnér" s. 77. — I Karlstads domkapitels skrifvelse i anledning af Tegnérs död, yttrade Agardh om reformationstalet och talet öfver Oxenstjerna: "Det är uti dessa han gifver ett ännu oupphunnet exempel af tankens djup, klarheten i dess uttryck och det poetiska, och derigenom intagande, i dess uppfattning, bildande den genom ett eget framställningssätt, oupphunnet — icke ens, såsom hans poesi, försökt att efterhärmas — emedan det förenar det blixtrande hos Jean Paul med det klassiska och harmoniska hos Goethe. Det är isynnerhet hans tal öfver Luther, som öppnar för oss den höga verldsåsigt, han hyllade; och om än hänförelsen af det första intrycket deraf har försvunnit och mycket deruti redan blifvit erkändt, som vid afhörandet bländade, ej blott, såsom allt af honom, genom sin glans, utan äfven genom sin nyhet;

Såsom vi ofvan nämnt, var det först på hösten 1817 Tegnér uppträdde i Stockholms-Posten. Bland de flera ypperliga dikter, han detta år der lät införa, intages främsta rummet af den härliga *Sång till Solen,* om hvilken Franzén i sin lefnadsteckning af Tegnér säger, att den visar, "huru väl han kunde, om han ville, uppfatta och utföra äfven en mystisk idé", och hvilken sång Leopold, "ehuru han ännu mindre än Tegnér älskade det hemlighetsfulla och fantastiska, dock ville sätta främst bland hans mindre dikter, dels för tankarnas lika ljusa som höga flygt, dels för uttryckets renhet och i den svåraste versart underhållna välljud". Icke ringa uppseende väckte äfven den epigrammatiskt qvicka, fyndigt karakteristiska dikten *Språken* [4]). Ännu två andra af skaldens mera kända och ofta öfversatta dikter, *Jätten* och *Romresan,* återfinner man här. Båda äro skrifna redan 1813 och föredrogos då i Götiska förbundet. Den förra, med sitt ur asaläran hämtade motiv, framställer det onda i hela dess trotsigt fruktansvärda makt. Den senare, hvilken i sitt första utkast hade till öfverskrift, "Konstnären och Landtmannen", men sedan blef omarbetad, försinnligar konstnärens obetvingliga längtan till den klassiska konstens

---

så skola dock dessa få blad af Tegnér, lästa i alla tider, likna bladen uti hans lagerkrona, som icke förvissna" (Minne m. m. s. 52—3).

[4]) Wiborg skrifver d. 16 Sept. 1817 om det intryck, den gjorde: "På hofvet, säges det, skall man hafva misstyckt, att fransyskan blifvit förnedrad; köpmannen har mumlat förargelse öfver engelskans förlöjligande; den Donquixotiska fosforisten har harmats öfver spanskans förakt, men den Schadenfreude man haft öfver kamraten" (franskan) "har gjort, att man mindre känt svedan af den släng, man sjelf fått". — Om *förakt* för spanskan kan man dock icke tala; ty, såsom bekant, lyder epigrammet:
"Skön skall du vara och stolt. Jag känner dig icke; men mången, hvilken ej känner dig mer, prisar dig högt i vår nord".

hemland. Påtängt erinras han om de band, som fästa honom vid hem och härd; han svarar:

"Som du älskar fosterbygden
För sin egen skull, som dygden
Sökes af en ädel själ,
Söks det sköna, himlarena,
För sin egen skull allena.
Nu farväl!"

Och så drar han hän och hinner
Rom på svullna fötter, vinner
Konstens pris, som anden bjöd. —
Till sitt land han återvände:
Främlingen, som ingen kände,
Fick ej bröd" [5]).

Till år 1817 höra äfven dikterna *Martin Luther* och *Vid jubelfesten i Lund.*

Tegnérs ofvan (s. 144) omnämnda ansökan att erhålla Fellingsbros pastorat ledde icke till något resultat. Såsom extra sökande uppträdde professoren i medicin vid Lunds universitet, Engelhardt. På uppmaning af Jakob Adlerbeth, reste Tegnér på våren 1816 till Stockholm för att bevaka sina intressen. Alla konseljens medlemmar, utom statsrådet Lagerbring, voro för Tegnér. Hagberg meddelade honom d. 16 Juli, att Rosenblad försäkrat, det "statsrådet skulle våga det yttersta för att hindra Engelhardts utnämning". Äfven kronprinsen Carl Johan var Tegnér bevågen; men afreste till Norge, innan utnämning kunde företagas. Tvenne gånger lyckades Tegnérs gynnare att få ärendet uppskjutet;

[5]) Den 7 Oktober talade Wiborg om "det ojemförliga nöjet", han ch "hela allmänheten haft af dessa skaldestycken, bland hvilka i synnerhet Romresan skördat det utmärktaste bifall". Sjelfva Leopold hade högeligen prisat det. Hagberg skref: "Epigrammerna öfver språken voro oändligen qvicka, och Romresan behagade mig ganska mycket" ($^{26}/_{9}$ 17).

men i Sept. 1816 utnämnde konungen Engelhardt, oaktadt ingen mer än Lagerbring röstat på denne. Tegnér beslöt nu att söka Munktorps pastorat i Vesterås stift och utbad sig Rosensteins förord; men denne svarade, att utsigterna icke voro goda, samt att kanslern, Ex. v. Engeström, förklarat sig icke vilja taga något steg för att befrämja denna ansökan, utan i stället göra allt hvad i hans förmåga stod att genom förbättrade lönevilkor göra Tegnér oskiljaktigt fästad vid Lund. Till en början skulle han befria T. från erläggande af de 80 tunnorna säd, som årligen gingo från hans prebende, samt sedermera göra ännu mera. Tegnér inlemnade dock i Febr. 1817 sin ansökan; men han hade en farlig medsökande i f. d. guvernementspastorn på St. Barthelemy, Forsström, som, efter att hafva lemnat befattningen, skulle af statsverket uppbära lönen, ända till dess han kunde erhålla annan tjenst. Adlerbeth och Hagberg bekräftade, att v. Engeström icke ville skilja Tegnér från Lund, och den senare skref om Engeström:

> "Enligt min öfvertygelse, bör du ju förr desto hellre säga honom bestämdt, att du hvarken kan eller vill qvarblifva i Lund, ty han tror ännu, att Lund icke är dig vidrigt, utan att det endast är en bristande utkomst, som förmår dig att söka transport" ($^{15}/_{7}$ 17).

Tegnér svarade d. 21 Sept.:

> "Då nu Munktorp i dessa dagar lär bortgifvas till Forsström, bör jag väl deraf sluta, att mina ansökningar om pastorat uppåt landet äro alla förgäfves, och att jag måste inskränka mig till Skåne. Jag har derföre äfven sökt *jus indigenatus* här i stiftet . . . Finge jag endast hvad jag för mig och de mina behöfde, så har jag ingenting emot Lund mera än andra ställen".

Den 24 Sept. nämndes Forsström till kyrkoherde i Munktorp. I medlet af November gjorde kanslern inför

konungen en hemställan, att Tegnér måtte erhålla ett årligt gratial af 600 rdr bko, att utgå till dess han erhölle indelad lön. Ansökan beviljades, och Tegnér var för ytterligare sju år räddad åt universitetet [6]).

Ännu ett par ord om "Neutrerna". Knappast kunna de sägas hafva bildat ett parti; åtminstone icke ett kämpande parti. Både Wallin och Tegnér uttalade oförbehållsamt och eftertryckligt sin mening om de båda literära "antagonismerna"; men sedan de detta gjort, läto de allmänheten döma, under det de sjelfva, undvikande all polemik, skapade diktverk i enlighet med sin uppfattning af det sköna och konsten. De visste, att

> "Det skönas blomma växer icke upp
> På polemikens ofruktbara grund".

Och betecknande äro Tegnérs ord, i bref till Lundblad:

> "Jag har genom min literära trosbekännelse stält mig ensam och bar på alla allierade, och som sådan får jag väl också försöka att stå; men ingalunda som polemiserande renommist, utan såsom sjelfständig diktare, icke med avisgnabb, utan med lefvande sång vill jag kämpa efter förmåga" ($^{16}/_{8}$ 18).

---

[6]) Adlerbeth skrifver d. 18 Nov.: "Sjelf var jag såsom protokollsförande i Statsrådet vittne till de varma framställningar af dina förtjenster, hvarmed H. Ex. grefve Engeström understödde sin skriftliga hemställan om ditt gratial". Och Hagberg skrifver d. 14 Nov. om samma sak: "Du är väl icke fullkomligt dermed hulpen, men de gamla gubbarne i Lund kunna väl icke blifva odödliga. Kanslern har i sin anmälan till konungen . . . omtalat hur oumbärlig du är för Lunds universitet".

V.

KALENDRAR. IDUNA. GEIJER.

NORDISK KONST.

MOLBECHS LITERATURÖFVERSIGT.

LIVIJN OCH ASKELÖF.

1817.

Efter Atterboms afresa hvilade partiets ledning nästan uteslutande i Palmblads hand. Hans bästa stöd under denna tid var den outtröttlige, mångfrestande Hammarsköld. "Allt sedan förlidne vår", yttrade Palmblad d. 29 Nov. i bref till den senare, "skrifva du och jag ensamma hela tidningen". Också afslöts årgången 1817 först långt in på följande året, så att n:r 50 utkom i medlet af Mars och årgångens sista nummer d. 3 April 1818; men parallelt dermed utgåfvos de första numren af årgången 1818. De ökade bestyren och det stegrade ansvaret gjorde, att lugnet i Palmblads eljest jemna lynne stundom störtes. I Nov. 1817 meddelade han Hammarsköld, att han lidit af "apati och svårmod", men arbetat sig ut ur denna stämning. Han tillade följande för den romantiska verldsuppfattningen rätt betecknande rader:

"Lifvet är ett konstverk; man måste behandla det som en skön konst; man måste lefva som om man diktade ett konstverk. Illusion, entusiasm, se der vilkoren. Menniskan kan allt hvad hon vill — äfven vara glad!" — Så ungefär plägade jag predika för Atterbom i hans svårmodiga stunder, ehuru sällan med framgång, utom då vi kommo i dispyt, och han glömde grunden till sin jemmer".

Vid sin afresa hade Atterbom lemnat Palmblad, Gumælius och Zeipel i uppdrag att utgifva *Poetisk Kalender för 1818*. Derom underrättades Hammarsköld i Juli af den sistnämnde, hvilken bad honom dels sjelf lemna bidrag, dels derom vidtala Hedborn, Dahlgren och Sondén. Brefvet slutade med en hjertlig helsning till "alla redligt sinnade och den heliga saken trogne bröder". I September meddelade Zeipel, att Palmblads gamle konkurrent, Bruzelius i Upsala, ämnade utgifva en "Kalender för Damer", och gjorde sig rolig öfver detta, ur hans synpunkt, högst "besatta företag" [1]). Men ett par veckor efter det Poet. Kalender utkommit skref Palmblad: "Kalendren går i år temligen trögt — jag vet ej om brist på värde eller om Damrivalen skadat oss" ($^9/_1$ 18).

Först då sista arken höllo på att tryckas, anlände Atterboms bidrag, utgörande dels flera dikter, af hvilka blott två hunno införas, dels ett af hans vanliga vidlyftiga företal, som, i öfverensstämmelse med ett tillkännagifvande, först i Februari 1818 kunde blifva färdigtryckt och skulle då

[1]) Han skrifver: "Det skall bli rätt muntert, att få se dess innehåll; — blir den så mager och torr, som han i alla afseenden sjelf är, så kunna åtminstone poesiens älskare icke få någon glädje deraf — om icke den att skratta rätt hjertligen åt ett så besatt företag af honom; ty då ej Bagge" (s. o. II s. 502) "deltar deri, så återstår blott han sjelf och Mag. N. S. Wahrman" (s. o. III s. 389), "som nu flyttat sin öfversättarverkstad från Lind i Örebro till Bruzelius i Upsala" ($^9/_9$ 17). — Om Bruzelius se IV s. 293 och följ.

utlemnas kostnadsfritt till köparne af kalendren [2]). Det är en högst underlig produkt, detta företal. Det har formen af ett bref, ställdt till Callowai [3]), och innehåller en blandning af rätt olikartade beståndsdelar.

Efter en vacker skildring af de känslor, som skilsmessan från fosterjorden framkallat hos brefskrifvaren, öfvergick han till de ämnen, som upptogo hans tid och uppmärksamhet under dagarne före hans afresa, och han förklarade sig nöjd, att hans filosofiska fejd blifvit afbruten samt att han icke fått "fullborda hvad som börjats under hetta och öfverilning"; ty "äfven den rättvisaste harm öfver oförtjenta och oförskämda tillvitelser kan ej urskulda bristen på den kraft, som är en *mans* vigtigaste prydnad: herraväldet öfver sig sjelf". Sedan han vidare förklarat, att han funnit den "fanatiska förföljelse", för hvilken han genom beskyllningarne för jesuitism och katolicism blifvit föremål, icke endast vara löjlig, utan äfven "en smula förtretlig", uppställde han den frågan, hvar han hade haft sin sans, då han "fattade det beslut att veckobladsvis och i en polemisk form, som var rigtad mot en — — — *avisa* (!!!), begynna en framställning af *naturfilosofiens problem* och denna läras förhållande till *kristendomen*". Hvad, som retat honom, var "den sublima fräckhet, hvarmed en liten anekdotsamlare för dagen uppträdde att bryta stafven öfver Plato, Leibnitz och Schel-

---

[2]) Med anledning häraf yttrade "Journalen": "Literaturens annaler förete således för första gången exemplet af en bok, som utkommit två månader före sitt företal och på ett annat årtal. Det återstod att gifva Poetiska Kalendren äfven denna märkvärdighet" (n:r 71). Då Journalen d. 28 Mars—3 April recenserade Kalendren, synes ännu intet företal varit utgifvet, åtminstone nämnes det icke.

[3]) En af hufvudpersonerna i Palmblads novell. Se IV, s. 417, 479—483.

ling", just då samtidens djupaste tänkare voro på väg att "i närmaste öfverensstämmelse med den religiösa känslans fordringar lösa en betydlig del af vetandets oändliga uppgift". Han erinrade sedan om den bannlysning, som drabbat honom med anledning af biografien öfver Hörberg. Sjelf kallade han detta arbete ett "hastverk", erinrade om de omständigheter, under hvilka det skrefs, och yttrade: "ett företal till en så naiv, landtlig och from lefnadsmålning, som Hörbergs, borde framförallt fått ett vida mindre lärdt och smyckadt utseende; man inser lätt, att jag ej tillbörligen förmått anordna, förenkla, beherska de tankar och känslor, som genomströmmade mig, och att jag ej sällan inblandat en ton af min egen personlighet der, hvar jag utan uppehör borde haft en helt annan i sigte". Författaren till recensionen i Journalen togs derpå i upptuktelse; och denna episod afslöts med en bön till Callovai, att, om han någongång komme i recensentens sällskap, han måtte säga denne, att Atterbom "blifvit fredlig som ett lam", samt hädanefter ej kunde "ha den äran att deltaga i någon pennduell; honom likväl ... obetaget, att solo visa sin färdighet i detta slags taktik, så ofta det roar honom sjelf och hans vänner". Derefter följde en redogörelse för tyskarnes förhållande till Skandinavien; och Atterbom meddelade, att vårt lands literatur kände de föga, men att de hyste en entusiastisk kärlek för svensk-norska monarkien. Efter att sedan hafva ordat om svårigheten att under sin resa arbeta och lemna bidrag till Kalendren, hänvisade han till Euphrosyne, hvars "nya himmelska sånger" utgjort hans käraste umgänge vid ensliga stunder, under hans vistande i Berlin; han skickade henne en hälsning och förklarade, att på hans graf *alla* literära och illiterära partier skulle erkänna, "att han åtminstone *då*

förvärfvade sig en ekelöfskrona af Sveriges vitterhet, när han vid sin hand införde Euphrosyne på dess bana" [4]). Till slut meddelade han, att han under resan ämnade utarbeta en bok öfver *Filosofi* och *Kristendom* samt ett verk öfver *Ehrensvärd*. — Företalet beledsagades af ett *Postscriptum*, innehållande, utan allt sammanhang med det föregående, ett flera sidor långt fragment ur "inledning till Ehrensvärd" [5]), och dertill slöt sig ett *Postscriptum Postscripti* med hälsningar till Palmblad från åtskilliga personer ur dennes roman, hvilka A. föregaf sig hafva träffat på sin resa.

Hammarsköld var icke nöjd med detta "rhapsodiska hastverk", detta "till sin arkitektoniska konstruktion olyckliga Företal"; och den humoristiska ton, som Atterbom här ställvis eftersträfvat, fann han, med rätta, icke vara för denne naturlig. Man skulle kunna tillfoga, att de sjelfbekännelser, skalden här aflägger, äfvensom hans förklaring, att han hädanefter icke vidare tänkte spilla tid på en ofruktbar polemik, skulle hafva gjort ett mera försonande intryck, om de icke varit beledsagade af så hätska utfall mot motståndarne [6]).

---

[4]) I ett af sina bref från Dresden yttrar han om Euphrosyne, att hennes "vårfriska sånger erinra om svenska hjertats och svenska språkets fägring".

[5]) Palmblad berättar d. 2 Aug. 1817, att Atterbom då lofvat att sända "slutet af det företal till Ehrensvärd, som han redan för $^1/_2$ år sedan lofvade åt Ekmarck. Detta företal skulle först slutas i Upsala, så i Stockholm, så i Åsbo".

[6]) Palmblad anmärkte, med anledning af Hammarskölds honom tillsända kritik af företalet: "Det må icke nekas, att Atterbom gjort sig skyldig till åtskilliga inkonsequenser. Deribland må endast nämnas hans beständigt nya gifna löften om nya verk, af påbegynta verk, som aldrig fullbordas. Han var således skyldig allmänheten en slags ursäkt, en konfession. Denna konfession är nu lemnad i

Hammarsköld var dock ingalunda den ende, som ogillade företalet [7]).

Atterboms poetiska bidrag utgöras af tvenne originaldikter och en öfversättning. Dikten *Till Fäderneslandet* är skrifven under öfverfarten från Ystad till Stralsund 1—2 Juli 1817 och gifver på ett rörande sätt luft åt skaldens varma fosterlandskärlek. Samma känsla är äfven den rådande i *Pilgrimshelsning*, hvilken, äfven om ett par strofer

---

början af företalet; den är helt och hållet sann, utan allt smink uppdragen, och jag ser alldeles icke, hvarföre man ej bör hellre tala sanning, än i evighet fortdrifva inkonsequenser. Dessa konfessioner äro ej ställda till *en ungdomsvän*, utan till hela publiken eller den del deraf, som intresserar sig för A:s författarperson . . . Ehuru jag ej vill bryta stafven öfver detta opus, medger jag dig dock, att det i många punkter kunnat vara vida bättre". — Hammarsköld hade i sin recens. insinuerat, att företalet vore skrifvet af Palmblad, och icke af Atterbom. Palmblad förklarade detta vara grundfalskt, ansåg, att H. ville kasta skulden på honom, emedan han trodde "Atterboms literära honnör vara i fara", samt förklarade, att han visserligen skulle trycka rec. utan ändring, men komme då att bifoga en förklaring, "som blir lika oangenäm för mig, för dig och för Atterbom sjelf". Hammarsköld gaf då Palmblad rätt att stryka insinuationen (Maj 1818).

[7]) Palmblad skrifver till H. d. 2 Juni 1818: "Föröfrigt har du hela allmänheten på din sida, ty visst är, att detta företal icke allenast i Stockholm, utan äfven i Upsala och Finland med misshag blifvit upptaget. Jag har läst och åter läst denna skrift, men kan ej begripa, hvari det anstötliga finnes. Nästan skulle jag vara frestad att anse mitt omdöme influeradt af partisk vördnad för Atterbom; men Geijer, med hvilken jag till och med i förgår talade derom, ser saken ur samma synpunkt som jag". — Geijer skref till Atterbom d. 15 Jan. 1818: "Poetisk Kalender kom ut till jul. Der äro, utom dina, åtskilliga vackra bitar af Euphrosyne. Grafström har uppträdt med flera bidrag, i allmänhet rätt täcka. Ditt företal till Kalendren, i brefform, är väl något Callowaiskt; men har en originell, rask och frisk ton, som mycket behagar mig. Få se, om det likväl ej skämmer din nyligen vunna reputation för sagesse. I Stockholm berättas, såsom en följd af reseluften, att du redan blifvit helt raisonnabel och en ungdom af hopp".

tyckas mödosamt hopkomna och rimmen här och der sökta, hörer till skaldens yppersta sånger från denna tid. Det är i denna han lofvar:

"Från hvarje sjuklig åsigt bar
Och rik på luttradt guld,
Skall *mannen* gälda, fast och klar,
Sin djerfva *ynglings*skuld" [8]).

Atterboms tredje bidrag var — märkligt nog — en öfversättning från den så föraktade franska literaturen, nemligen af Drottning Hortense's bekanta *"Partant pour la Syrie"*.

Ännu en öfversättning från franskan bringar denna årgång, i det *Sondén* der fått införa *Gif mig tid*, öfversättning af en fransk romans, fyndig i anläggning, elegant i hållning. Sondéns andra bidrag, *Saknad*, är en täck sentimental dikt.

Palmblad meddelade Hammarsköld d. 2 Aug. 1817, att Atterbom från Ystad skrifvit, det Euphrosyne lemnat honom 14 dikter, af hvilka 12 kunde användas för Kalendren. *Euphrosyne* är dock i densamma representerad af 15 dikter. Det var Atterboms poesi, som väckt hennes skaldegåfva till verksamt lif; och hon kan med rätta sägas tillhöra hans skola. Det musikaliska element, som karakteriserar Atterboms lyrik, finner man äfven hos henne; af naturen begåfvad med en liflig fantasi, har hon liksom hennes mästare benägenhet att i känslans dunkel insvepa tanken

[8]) Sången är skrifven d. 10 Okt. 1817; och med anledning deraf meddelar en not följande, något skrytsamma upplysning: "Den 10 Okt. 1807 inrättades af några då vid Upsala Universitet studerande ynglingar ett slags poetisk orden, som väl längesedan upphört att i denna skepnad existera; men hvars inflytelse på svenska vitterheten och nationalbildningen icke varit ringa, samt väl kommer att gripa omkring sig ännu mera".

samt för välljudet uppoffra' klarheten. Det var dock icke ensamt Atterboms sång, som kom henne att gripa till lyran; hon hämtade sin inspiration äfven från Eros, ty hon hade vid denna tid fattat en passionerad kärlek till en ung bruksinspektor, Wilhelm Nyberg, som några år derefter blef hennes man. En bland de vackraste af hennes kalenderdikter, *Jag flyr till dig*, är egnad honom. Både Hammarsköld och Journalens recensent voro deri ense, att framför de öfriga dikterna utmärka den sistnämnda samt *Lappflickan* och *Sommardagen;* men Journalen framhöll äfven *Maj,* och Hammarsköld *Till min luta*, *Liljan och spindelnätet, Nordgossen*, *Grafskrift öfver min siska* och *Ebbas önskan.* Dessa, liksom öfriga hennes här ej nämnda dikter, sakna dock icke oklara partier, hvilka visst icke alltid kunna skrifvas på det fosforistiska dunklets räkning, utan snarare härleda sig ur en bristande utbildning [9]).

Bland öfriga, som lemnat bidrag till denna Kalender nämna vi: *Börjesson*, som i tvenne melankoliska, välljudande dikter, *Klagan från fjerran* och *Vårklagan*, sorgset trånande, vänder blicken mot det kära barndomshemmet; *Dahlgren*, som, i det närmaste fri från det obligata dunklet, lemnat två vackra romantiska dikter, *Vattnets krus* och *Önskan;* samt vidare *Zeipel* och *Arvidsson.* Beträffande Zeipels dikter yttrade

[9]) Wiborg skrifver till Tegnér: "Som jag tycker har Euphrosyne icke vunnit Tit. bifall. Mig kaptiverade hon så med de stycken, hon hade i förra årets kalender, att jag icke sett alla brister, som möjligen kunna upptäckas uti dem, hon i år lemnat . . . Här har jag hört de mest stridiga omdömen om henne. Leopold har skrifvit en skarp persiflage öfver hennes "Luta"; Oxenstjerna åter berömmer hennes talang. Den förre har naturligtvis med sig sin svans, Blom, och dess yttersta spets, Wallmark. Den senare har Ling och andra till medhållare" ($^{27}/_{1}$ 18).

Palmblad, att han fann afskedssången *Till A.* vara svag, hvarföre den endast på Gumælii ifriga begäran blifvit intagen, men att dennes öfriga stycken syntes honom vara "åtminstone öfver medelmåttan" (till H—d $^{25}/_{12}$ 17). Dessa, *Aftonen*, *Majvisa*, *Källans böljor* och *Vindarne*, äro mer eller mindre natursymboliska dikter, alla i den kända romantiska stilen. Deremot skulle man kunna kalla Arvidssons dikter, *Naturtonerna* och *Molnen*, naturfilosofiska dikter. Skalden har i dem öfvergifvit sitt äldre, på det fasaväckande anlagda, manér; men dysterheten qvarstår. I den förstnämnda sången klandrar ynglingen, att ödet blott åt sig gömt tingens under och att menniskan numera icke har öra för naturens röst. Han spörjer de ålderstigna tallarne om lösningen af naturens gåta; och en gammal tall berättar då, att han och menniskan hafva samma mor, men att han ej trifts i stoftet, utan sträfvat uppåt, der vindarne förtälja honom underbara saker från skilda håll — en episod, som påminner om Zeipels dikt "Vindarne" —, samt att han med sin rot tränger till jordens modershjerta, till de underbara makter, "som lekte fram vår evigt sköna jord". Endast den vise känner dessa makters fröjd, känner hvad källorna, bergen och träden hemligt tala. Och så slutar den gamle vise tallen:

"Du känner mig, — gå, säg för jordens söner,
Hvad dig förtäljt en verld, de kalla död!
För dem, som nalkas oss med fromma böner,
Naturens inre, dolda stämma ljöd.
Blott berg och skogar tälja jordens under,
Ej lösas de af slöa mensko-funder".

Molnen är en dikt af samma art. Den lärer, att molnen icke föddes af jorden eller af solen, utan har följande ursprung:

"Gudomens förstfödde
Lekande tankar
Vid tingens daning dem skapte.
Allmakten leende
Skådade verlden,
Af evig skönhet en spegel.
Dess sväfvande tanke
Lekte kring rymden,
Och molnen föddes i skimmer;
Derför de sväfva
Lifliga, lätta
I luftens blånande cirkel.
Höjden de söka,
Höghvälfda himlen,
Evigt sin skapelse trogna.
Derför de tala
Verldarnes urspråk,
Af Gudar förstådt och af andar.
Språket är blixten,
Rösten är åskan,
Och samtalet verldarnes eko".

Svårligen kan man, med Hammarsköld, i denna dikt finna en fantasiens trollspegel, som framvisar oss tingens eviga kärna. Meddelandet, att molnens "kärna" är Gudomens sväfvande tanke, gör icke läsaren mycket klokare; med afseende på slutraderna kan man invända, att alla moln äro icke åskmoln, och inför den lemnade upplysningen, att molnens samtal är verldarnes eko, stannar man i stum förvåning.

Gottlund har låtit införa ett stycke, *Julmorgonen,* om hvilket Palmblad, med full rätt, säger, att det är "det svagaste stycket" bland alla. En nyuppträdande skald, *Grafström,* till hvilken vi längre fram återkomma, har lemnat fem vackra bidrag, bland hvilka den allmänt kända dikten, *Norrland.* En C. J. S* uppträder med en sentimental dikt, *Eko,* som klingar bra, men saknar mening och sammanhang.

Kalendrens prosaiska afdelning besörjdes nu, som vanligt, af Palmblad. I Augusti skref han till Hammarsköld:

"Jag har trott mig finna, att mina små romanförsök hafva det felet, att händelserna gå för mycket i galopp. Detta fel har åtminstone icke den, jag nu eskisserar; men jag är deremot oviss om dess öfriga duglighet. Öfvertygad är jag dock, att den skall behaga ett mindre antal läsare just derföre, att den innehåller få händelser. Föröfrigt utgör den just 1:sta afdelningen af den roman, på hvilken jag hittills episodvis timrat".

Romanen, som bär titlen *Åreskutan,* har formen af bref från den 15:årige gref August till hans syster Carlina.

Gref August, afgudad af sin mor, som är ytterligt rädd om honom, finner det strängt reglementerade lif, han nödgas föra i hemmet, temligen glädjelöst; men af kärlek till modren låter han henne icke märka, huru han vantrifves. Från en aflägsen slägting, grefve Mauritz Falkensvärd [1]), erhåller den gamla grefvinnan ett bref, hvari denne erbjuder sig, att göra den unge August till universalarfvinge af sin stora förmögenhet, om hon ville afstå denne sin son till honom med alla en faders rättigheter. Detta förefaller henne till en början omöjligt, helst Falkensvärd var misstänkt för att hafva mördat sin far; men slutligen öfvertalas hon af sin bror, att icke låta moderskärleken stå i vägen för sonens lycka. Falkensvärd skildras såsom dyster, sluten, fåordig, en utbrunnen vulkan, med blixtrande ögon och en ihålig stämma. I sitt bref till grefvinnan kallar han sig "en aflägsen slägting, hvars namn, ni knappt hört nämnas"; men när August presenterar sig för honom, säger denne: "Jag är er brorson, August", och benämner honom alltjemt farbroder. Denna besynnerliga inadvertens synes hafva undgått både förf. och hans recensenter. På tre klippholmar i en närliggande sjö bor under den blida årstiden en annan eremit med sin dotter. Det är en gammal bekant till Falkensvärd, hvilken åt vännen öfverlåtit dessa holmar; men de båda vännerna träffas blott en gång under sommaren och då helt kort [2]). I hans dotter, Amantina, småförälskar sig August; men

[1]) I IV Del. s. 639 hafva vi yttrat, att det var först nära 30 år efter det Palmblad utgifvit sin första roman, som han gaf hufvudpersonerna namnet Falkensvärd; men här nämnes namnet första gången.

[2]) Denne herre förekommer i "Resorna", hvarest omtalas hans giftermål med Nirmala i Indien och sedan med grefvinnan Justina, samt hans skiljsmessa från denna m. m. (S. o. IV s. 479—81).

en dag, under en skogsvandring, då han lagt sig att sofva, drömmer han, att en jätte och en ung man komma till honom, samt att den senare kysser honom. När han vaknar, finner han bredvid sig ett med diamanter rikt besatt porträtt af en ung flicka, och denna sköna okända blir nu föremålet för hans kärlek. Under en färd åt Åreskutan kommer han i beröring med Callowai, som han sedan i sällskap med Josef (IV s. 480—481) träffar på klippholmarne [3]). Förhållandet mellan August och farbrodren blir allt förtroligare, och en dag berättar den senare sina öden för brorsonen. Hans fader var en partichef under frihetstiden, som, då han blef störtad, drog sig tillbaka till sina gods och blef menniskohatare. (Sålunda finnas icke mindre än tre verldsföraktande enstöringar i denna roman). Sonen uppväxte i sträng ensamhet, utan beröring med verlden, till och med sitt trettionde år. Då beslöt fadren, på grund af sin sjuklighet, att resa till södra Frankrike. Han tog vägen om Stockholm och förlofvade der sonen, utan att förut tillspörja honom, med en flicka, flera år äldre än han, dotter till en af hans forna partikamrater. De resande begåfvo sig vidare till Dresden, der ynglingen förälskade sig i den förtjusande Emilia, som spelade en framstående roll i Dresdnersocieteten; han räddade hennes lif, och hon tänkte belöna honom med sin hand, då ett missförstånd de älskande emellan samt fadrens ingripande omintetgjorde denna förbindelse. Sonen måste följa fadren till Montpellier, der de tillbragte två år. Efter en blodstörtning, begärde fadren, att hans son skulle, efter hans död, gifta sig med sin utkorade i Stockholm. Då sonen nekade och bekände, att han älskade Emilia, grep fadren sin värja och gaf honom ett djupt sår i skuldran; sonen afväpnade honom, men råkade dervid, att med värjudden rispa hans bröst. Det ur sonens sår flytande blodet färgade fadrens bröst; och denne trodde, att det flöt ur *hans* sår och ropade: "min son mördar mig". Strax derpå dog han af den häftiga själsskakningen. Sonen reste till Emilia, fann henne gift, men tilltvingade sig hennes gunst och bad henne

[3]) Man får sedan veta, att jätten och ynglingen äro Callowai och Josef, samt att den senare verkligen kysst den sofvande och då tappat en medaljong med sin systers porträtt. En efterskrift underrättar vidare läsaren derom, att denna flicka är Leone, med hvilken August i "slottet Stjerneborg" gifter sig; men der nämnes icke om någon hans föregående kärlek till henne. Tvärtom, är det der Leone, som länge älskat honom, innan han ens tänkt på henne (s. o. IV s. 481).

sända honom frukten af denna kärleksstund, hvilket hon också gjorde, ehuru denna, en flicka, aldrig kom fram till sin bestämmelseort. Sedan for han till Stockholm, bröt sin förlofning, duellerade med sin forna fästmös bror, blef anklagad för fadermord, men frikänd genom en tvetydig dom, samt förvisad från hufvudstaden, och hade sedan dess lefvat skild från verlden. Dagen efter det han aflagt denna bekännelse, dog han [4]).

Denna roman, hvilken, såsom man finner, är romantisk med besked, afslutades med ett bref från Gref August till författaren, om hvilket Palmblad sjelf till Hammarsköld yttrade, att han tyckte det vara "temligen qvickt"; men då vännen icke synes hafva förstått meningen med detsamma, gaf Palmblad följande upplysning:

"Annars är det kuriöst, att en så klarsynt man, som du, ej förstår afsigten med mitt bref i Kalendren. Jag är skyldig allmänheten en konfession. Jag ville förklara henne sättet huru denna roman uppkommit; att de fel, som finnas i planen, böra skrifvas på räkningen af mitt lättsinniga sätt att skrifva den, och att jag sjelf ganska väl såg hvad som fattades. Och för att säga detta, hvarför kunde jag ej få begagna mig af en mera estetisk form? Hvad bryr jag mig om — om den gillas af de bättre — detta bref ger Wallmark anledningar till parodier; jag tänker sjelf roa mig med honom, och få se. hvem som skall få skrattarne på sin sida" ($^9/_1$ 18).

Det kan starkt ifrågasättas om verkligen denna roman, med sina tre romantiska misantroper och sina underbara äfventyr, är, såsom förf. sjelf ansåg, bättre, än hans föregående försök. För vår del finna vi den snarare i vissa delar sämre, i det att här det romantiska står på gränsen af stundtals det löjliga, stundtals det osedliga.

I sin kritik af Kalendren gjorde också Wallmark sitt bästa att förlöjliga romanen samt framförallt brefvet från

[4]) I efterskriften meddelas, att "den sköna Emilia" är samma person, som friherrinnan Castania, hvilken i de två romanerna "Resorna" och "Slottet Stjerneborg" spelar en så framstående roll.

grefve August. Hammarsköld deremot tog i Lit.-Tid. romanen i försvar och sökte uppvisa, att grefve Falkensvärds slutuppgörelse med Emilia alldeles icke var "orimlig". Han tillade:

> "Ingen har dock velat öfverskyla det moraliskt otillbörliga i detta steg; tvärtom! detta öfvermod att vilja tilltrotsa sig hvad ej ödet godvilligt gifvit, är just det brott, som drifvit grefve Falkensvärd upp i fjällen, gjort honom skygg för alla menniskor och gjutit i hans hjerta denna frätande ånger, som ger hela hans lif den romantiska stämplen".

Denna uppfattning är fullkomligt falsk. Icke ett enda ord angifver, att "någon frätande ånger" föranledt hans eremitlif, utan orsakades detta, enligt hvad romanen ger vid handen, uteslutande af hans svikna förhoppningar och allmänhetens aldrig qväfda misstanke, att han vore en fadermördare.

Bruzelii *Kalender för Damer* (1818) var af föga betydenhet. Den synes lägga an på att tillfredsställa båda partierna, och det förmodligen mest af ekonomiska skäl. Större delen af Kalendren upptages af Adolf Müllners på sin tid mycket omtyckta sorgspel, *Skulden*, öfversatt af L. Borgström. Det prisades af både Journalen och Lit.-Tidningen, liksom äfven båda berömde öfversättningen, ehuru den förstnämnda något reserveradt. De prosaiska bidragen äro *Henrik och Blandina* (af Lafontaine), beräknad på gamla skolan, och *Propertia Rossi* (af en obscur romantiker, Aloys Schreiber), beräknad på den nya: båda obetydliga. Af smärre skaldestycken är flertalet öfversättningar, och alla dessa, utom en, från tyskan. Originalskalderna äro icke många, och ingen röjer någon synnerlig talang. Lit.-Tid. satte

främst signaturen —st— (Borgström) [5]), hvars dikt, *Till en frånvarande Vän*, sades vara "det enda stycke man här utan ledsnad förmår genomläsa"; efter en sentimental klagan öfver lifvets dissonanser, ger den luft åt längtan efter den stund, då menniskan från förvisningsorten härnere kallas upp till fröjd och salighet hos Gud. Journalen nämner icke ett ord om denne skald, men framhåller i stället signaturen S—k (rektor N. L. Spak f. 1777 † 1819), hvilken skrifvit *Julottan* och *Till fru *** på dess födelsedag*. Lit.-Tid. medgifver att den sistnämnda dikten har "flera läsvärda strofer", men anmärker att alla denne skalds fyra dikter "hafva samma syskontycke, af kalla artigheter och frusna känslor". Bildad i gamla skolan, har han dock i vissa delar tagit inflytande af den nya. De öfriga originalskalderna, —lw, B. och —g—, äro ännu obetydligare.

Sjunde häftet af *Iduna* bär tryckåret 1817; men lär först 1818 hafva utkommit. De poetiska bidragen äro 10, af hvilka 8 lemnats af Tegnér och 2 af Afzelius. Den yppersta af de Tegnérska dikterna är den berömda *Stjernsången*. Den sinnrika *Ättehögen* är tillegnad skaldens vän och gynnare, professor Lidbäck, som ägde ett lusthus å en strax norr om Lund belägen ättehög, från hvars spets man kunde skåda utöfver den vidsträckta slätten, som ock i denna dikt i raska drag skildras. *Polarresan*, hvilken Hammar-

---

[5]) *Ludvig Borgström* var född i Jönköping 1788, blef 1804 apotekselev i Wexiö, sedan provisor i Stockholm 1810, i Falun 1811, i Jönköping 1812, vistades i Stockholm för studier till apotekarexamen 1814, blef der införd i Hammarskölds krets, öfversatte sedan arbeten af Oehlenschläger, Müllner, Gœthe, A. v. Helwig, samt skref lyriska dikter i Kalendrarne. Han blef apotekare först i Åmål och sedan i Karlstad. Dog 1862.

sköld fann alldeles absurd, och hvilken antogs syfta på den moderna filosofien, försinnligar den abstrakta forskningens tomhet under bilden af forskarn, som för att lösa naturens gåta tränger fram till polen, men, enär väderstrecken der flyta samman, icke finner vägen tillbaka.

Och en röst ur djupet ryter:
"Dåre, som med vishet skryter!
Punkten, hvarkring verldar vandra,
Har ej väderstreck som andra.
Döden blott dess nycklar har.
Har du nått den, så blif qvar".

Med hvar stund blir skuggan längre,
Med hvar stund blir cirkeln trängre,
Som kring fästet solen målar,
Tills hon gömmer sina strålar.
Men den stolte vises jag
Fryser der till dommedag [6]).

Dikten, *De tre bröderna,* framhåller, i symbolisk form, att det sanna, det goda och det sköna äro till sitt väsende ett. Tre bröder draga ut att söka sig en älskarinna, med "pris för den, som väljer bäst". När de åter träffas, har den ene förälskat sig i Sanningen, den andre i Dygden, den tredje i Skönheten, och alla göra anspråk på priset. Då visar sig en hög gestalt, i hvilken alla tre igenkänna den älskade, som nu yttrar:

Ingen skryte, att han ensam
Fattade mitt väsen ren.
Låt min dyrkan bli gemensam:
Sen I, jag är en, blott en.

---

[6]) Wiborg skrifver, att han "med en viss jalousie" läst dessa stycken i Iduna, "men var ändå glad att hafva fått förtjusas af Polar-resan och Ättehögen. Så dristiga och sublima bilder, så renad nordisk fantasi fick ingen annan af våra skalder" ($^{22}/_{5}$ 18).

Menska, vårda hvarje gnista
Af det heliga i dig;
Sök det, fatta det och tvista
Icke hur det kallar sig [7]).

Skålen till prins Oscar säger sjelfva Hammarsköld vara "utmärkt af manlig poesi". Tegnér har äfven lemnat en öfversättning — *Skaldens hem* (efter Oehlenschläger) — samt tvenne fria efterbildningar, af hvilka den ena, *Floden*, är till sin grundtanke och plan lånad från Gœthes "Mahomets Gesang", men för öfrigt sjelfständigt utförd, hvilket bäst bevisas deraf, att den fyra gånger blifvit öfversatt på *tyska* [8]).

---

[7]) Hammarsköld erkänner i Lit.-Tid. 1819, s. 341, att de tre äro i *Ideen* ett, hvilket, såsom han anmärker, "är hvarken originelt eller nytt"; men han förklarar Tegnér hafva "en oklar åskådning af saken", då han framställer dessa olika uppenbarelsesätt af samma idé i *sinneverlden* såsom ett. Denna anmärkning synes närmast framkallad af klanderlusta. Är det icke just poesiens och konstens uppgift att i sinneverlden framställa hvad som "är i Ideen", och månne skönheten är inskränkt till den yttre formen, eller är icke den skönhet högst, som ger form och uttryck åt både det sanna och det goda?

[8]) Palmblad skrifver d. 29 Okt. 1818 om Iduna, till Hammarsköld, bland annat: "Man har sagt mig, att Tegnérs sång der skall innehålla stulna tankar ur (Mahomets) sång till vattnet af Gœthe, så precist stulna, att stölden genom en sammanställning med tyskan (ehuru stycket utgifves för ett original) skall synas alldeles påtaglig Se derefter och anför tyskan, idé efter idé, så att intet tjufgods undgår din uppmärksamhet". — Hammarsköld har dock tydligen icke funnit der allt, hvad han och Palmblad väntat; ty hans omdöme lyder: "Allraskönast är dock det lilla poemet *Floden*, nästan in i den minsta detalj fulländadt, och så måste det' väl vara, då det, fastän denna uppgift saknas, intet annat är, än en trogen efterbildning af nyare tidens störste poetiske mästare, Goethes skaldestycke, kallad *Mahomets Gesang*". Epitetet "trogen" är mera försåtligt, än sant; också har icke Hammarsköld inlåtit sig på jemförelsen "idé efter idé". (Sv. Lit.-Tid. 1819 s. 342).

Den andra efterbildningen är *Vafthrudnismal* (ur Sämunds Edda). Den blef sänd till Adlerbeth i Febr. 1817, då skalden meddelade, att det icke varit hans afsigt att lemna en verbal öfversättning, "utan snarare en i poetiskt hänseende läsbar, dock så att originalets mening och anda bibehölles" [9]). Enär den berömde danske språkforskaren Rask på våren uppehöll sig i Stockholm, bad Tegnér J. Adlerbeth fråga honom, om han ville genomläsa öfversättningen, alldenstund skalden på flera ställen vore osäker, om han rätt träffat meningen, och i Lund ingen kunde härom upplysa honom ($^{24}/_{4}$). Rask efterkom hans begäran och Adlerbeth meddelade Tegnér både dennes och sina egna anmärkningar. När så Tegnér öfversände sina ändringar, skref han:

> "Jag hoppas, att Rask ej misstycker, om jag på flera ställen varit af olika tanke med honom. Jag har vid alla sådana tillfällen anfört mina grunder. Detta bör så mycket mindre stöta honom, som hans öfverlägsenhet i isländsk språkkunskap öfver oss alla är så allmänt erkänd af hela Norden, att ingen lär vilja göra honom den stridig" ($^{28}/_{8}$).

Det är dock högst sällan han icke följt Rask; men rättelserna hafva, märkvärdigt nog, icke alltid vid tryckningen blifvit iakttagna, utan finner man den ursprungliga texten mångstädes använd i stället för den af Tegnér, på grund af Rasks utlåtande, förändrade [1]).

---

[9]) Han skrifver: "Hvad öfversättningen af Vafthrudnismal angår, så har jag väl begagnat både Thorkelin och Sandvig, samt äfven Baggesens sköna, men ofta osäkra öfversättning; men vid flera ställen fruktar jag dock att ha misstagit mig, i synnerhet vid de dunkla stroferna om Mögthrasirs döttrar. Här i Lund är nu ingen, som kunnat lemna mig någon upplysning. Af bröderna Grimm skall en tysk öfversättning vara utgifven, den jag ej haft tillfälle att få se" ($^{27}/_{2}$).

[1]) Vi anföra ett exempel. Hammarsköld, som ogillade hela Tegnérs bearbetning, anmärkte såsom löjlig Friggas benämning af

Af Afzelii dikter, *Till fornforskaren Tholander* (under hans sista sjukdom) samt *Brage den gamle*, är den förra föga betydande, och den senare, som Tegnér säger vara "rätt vacker", icke synnerligt märklig [2]).

Bland de prosaiska bidragen märkas: legationspredikanten i Konstantinopel Sv. Lidmans intressanta uppsats "Om fornlemningar i Nubien", skildrande ruiner och tempel vid Nilen, dem författaren besökt; en "Recension" af Gumælius, behandlande Biowulfs-Sagan; arkeologiska och antiqvariska anteckningar af Schröder, M. Bruzelius m. fl.

Men den yppersta af alla prosa-uppsatserna var den, som lemnats af *Geijer*. Den gaf impulsen till en liflig polemik, hvilken följande året uppblossade, och för hvilken vi i detta sammanhang vilja redogöra. Dessförinnan må vi dock nämna några ord om Geijers personliga förhållanden. År 1815 hade han blifvit e. o. adjunkt, och med goda utsigter att snart erhålla befordran, hade han, d. 6 Juli 1816, firat

---

Oden: "Du gud, som tiden stiftar". Den var, sade han, "alldeles oeddisk", enär "makt öfver tiden egde Asagudarne lika litet, som öfver ödet". Rask hade i sin granskning föreslagit såsom "rättare": "Du, som verlden stiftat", hvilken rättelse Tegnér antog. Men vid tryckningen fästes dervid icke afseende. Emellertid finner man ännu i dag *Aldafaðir* öfversatt med "menniskornas eller *tidernas* fader". Se "Grundriss der Germanischen Philologi" I. (1891) "Mythologie" von E. Mogk, s. 1082.

[2]) En af Hammarsköld gjord anmärkning mot sistnämnda dikt är dock obefogad. Han klandrar uttrycket:

"Ett norrsken, som rödt öfver hällen sig slog,
kring den gamle Nordens gloria drog",

"ty", säger han, "omkring sjelfva glorian kan ju norrskenet icke draga". Men Afzelius har ju icke sagt annat, än att norrskenet bildade kring den gamle Brage en ljuskrets, hvilken han benämner "Nordens gloria". Förmodligen har Hammarsköld i brådskan läst "gamla" och fattat detta ord såsom ett epitet till Norden.

bröllop med sin trolofvade från flera år tillbaka, Anna Elisabeth Liljebjörn. Fant hade nemligen s. å. tagit afsked och lemnat professionen i historia ledig. Såsom medsökande till denna profession uppträdde den nyutnämnde professorn i historia vid Lunds universitet A. O. Lindfors. Detta väckte mycken harm bland studenterna i Upsala [3]). Lindfors drog sig dock tillbaka, men förklarade i bref till Hammarsköld, att det ingalunda skett af fruktan för studenterna; de "skulle snarare ledsnat att ropa pereat, än jag att höra dem". I början af Februari 1817 utnämndes Geijer till professor i Historia vid Upsala universitet, och d. 21 Mars installerades han. Inträdesföreläsningen handlade "Om Europas herravälde öfver verlden". Schröder berättade, att bänkarne på Gustavianum kunde ej rymma åhörarne, enär ungdomen hade för Geijer "en tillgifvenhet, som når till odelad kärlek". Och D'Albedyhl skref till Hammarsköld:

> "I går läste vår vän Geijer för första gången som professor; men han läste under sjelfva den historiska Musans ingifvelse och med en Apostels onction. Gud låte honom länge lefva och alltid så läsa, och det blifvande slägtet skall prisa hans verk. Det är en ovanlig man, vår vän Geijer! Denna manliga kraft och denna innerliga ömhet! Denna djupa och tillika ljusa blick, detta säkra och omfattande omdöme, denna vishet och denna oskuld! Och sedan denna ovanliga förening af poesi, musik och tecknekonst hos denna Gudarnes gunstling, åt hvilken de gifvit snillet att upptäcka sanningen och allt, som erfordras för densammas utbredande" ($^{28}/_{3}$ 17).

De voro för Geijer en afundsvärdt lycklig tid, dessa hans första professors-år! Genom denna utnämning hade hans

[3]) D'Albedyhl skref d. 24 Sept. 1816: "Adj. Geijer tycks ej taga ombrage af den nye medtäflaren och den härvarande ungdomen medgifver det icke heller". Sjelf skref Geijer: "Studenterna äro mig verkligen så tillgifna, att de säkert med största missnöje toge emot en annan lärare i historia".

utkomst blifvit betryggad; han kunde nu ostördt egna sig åt de studier och det arbete, som lifligast tilltalade honom; högt uppburen af sin omgifning, var han äfven den studerande ungdomens förklarade gunstling; och icke minst kände han sig tillfreds i det nya hem, han skapat sig. Till Atterbom skref han:

"Hvad mig beträffar, så har jag nästan förlorat sinnet för resor. Då jag sitter och ser på min hustru med barnet på armen, förefaller det sällsamligt, att någon kan vilja gå ut i vida verlden och predika allo folkena. Då hade jag väl lust att till de resande ropa det gamla språket: "*Quid quæris viator? Deum habes ubique et sapientia non peregrinatur*" ($^{17}/_{6}$ 17) [4]).

I samma bref omnämner han de anledningar, som uppkallade honom att skrifva den nyssnämnda uppsatsen i "Iduna", och för hvilka vi nu skola redogöra.

I öfverensstämmelse med sitt yrkande, att den äkta nordiska poesien borde hafva till underlag den nordiska mytologien, ställde Ling samma kraf på den nordiska konsten. Hans varme beundrare, bildhuggaren B. E. Fogelberg, stiftade jemte målarne J. G. Sandberg och Joh. v. Breda 1814 "Sällskapet för konststudium", och det var på begäran af detta sällskap Hammarsköld höll sina förut omtalade föreläsningar i konsthistoria. På uppdrag af samma sällskap höll äfven Ling 1814—17 talrikt besökta föreläsningar öfver "De nordiska myternas användande i skön konst", och begagnade sig af detta tillfälle för att utveckla sina teorier rörande den nordiska konstens uppgift; derjemte meddelande råd och upplysningar rörande den karaktersenliga framställningen af de olika gudagestalterna samt

[4]) "Hvad söker du vandrare? Gud har du öfverallt, och visheten är icke på vandring stadd".

dessas attributer [5]). Dock var det, såsom han i sin Eddalära yttrar, icke hans mening, att de nordiska myterna skulle utränga de grekiskt-romerska, utan endast, att de, såsom "ursprungligen införlifvade med vårt skaldespråk", icke skulle "utdömas vid sådana ämnen, som uteslutande tillhöra vår Nord".

Lings föreläsningar förfelade icke att göra verkan. Flera konstnärer slöto sig till honom, och i Juni 1817 öfverlemnade en konstälskare, som ville vara okänd, 50 dukater till Götiska förbundet, att, efter dess pröfning, utdelas såsom belöning eller uppmuntran till de svenska eller norska konstnärer, hvilka för sina arbeten hämtat ämnen ur nordiska myten. Den 18 Juni införde förbundet tillkännagifvande derom i tidningarne, hvarjemte ämnen i målning, skulptur och arkitektur förslagsvis uppgåfvos, och tiden för belöningarnes utdelande bestämdes [6]). Fem dagar innan detta lästes i Inrikes Tidningar, uttalade Geijer i ett bref till J. Adlerbeth sin "lifligaste tillfredsställelse" öfver "den lika så öfverraskande som fägnande underrättelsen" om denna gåfva; men påpekade derjemte de stora svårigheter, som mötte vid dessa myters användande i de bildande konsterna, samt yttrade:

> "Jag hade väl lust, efter detta ämne nu med så glädjefullt intresse omfattas, att skrifva för nästa Iduna-häfte en uppsats om huru nordiska myterna i konsten, enligt min tanke, böra användas" [7]).

[5]) I "Bihanget till Eddornas Sinnebildslära" finner man dessa upplysningar.

[6]) Tiden för prisutdelningen utsattes först till d. 1 Dec. 1817 prins Oscars namnsdag, men framskjöts sedan till Carlsdagen d. 28 Jan. 1818. Gifvaren ansågs vara envoyéen, Frih. Göran Silfverhjelm.

[7]) Detsamma skref han till Atterbom d. 17 Juni; han antog då, att den okände gifvaren var prins Oscar och tillade

Götiska förbundets nyssnämnda tillkännagifvande väckte rätt mycket uppseende; och d. 8 Nov. 1817 lästes i "Linköpings tidning" en delvis qvick parodi å täflingsprogrammet [8]). Åtta dagar derefter föredrog Adlerbeth i Götiska förbundet första hälften af en uppsats, som hade till titel: *Betraktelser i afseende på de nordiska myternas användande i skön konst.* Den var af Geijer och helsades med "enhälligt" bifall samt antogs till införande i Idunas 7:de häfte. Den 30:de Dec. uppläste Geijer sjelf sista hälften af samma uppsats. Men omedelbart derpå föredrogs en från Ling anländ skrifvelse, i hvilken han, "till förbundsbrödernas stora bestörtning", tillkännagaf, att han utträdde ur förbundet. Såsom skäl uppgaf han försvagad hälsa och bristande tid; men rätta orsaken var hans missnöje med Geijers "Betraktelser", om hvilkas innehåll han erhållit kännedom. I sjelfva verket åsyftade dock Geijer endast att "varna för en alltför uteslutande nordiskhet i både skalde- och konstlära", såsom han sjelf säger i sin "Berättelse om Götiska förbundets stiftelse och verksamhet". Der förtäljer han äfven rörande Lings utträdande ur förbundet, att denne tog Geijers skrift såsom ett *"crimen læsæ* mot den fosterländska konsten".

> "Till någon, som frågade honom om egentliga orsaken, skall han hafva svarat: "skulle min Herre t. ex. vilja förblifva medlem af en kristelig församling, om någon der uppstode och med allmänt bifall förnekade vår Herre Kristus?" Jag träffade honom

---

"Detta drag visar, bland mycket annat, hvad man af honom har att vänta. Den högste Guden vare tack derför! Han lofvar *allt godt.* Det behöfs; och jag tänker med glädjetårar på den unge fursten". Man finner redan häraf, att det icke var för att motarbeta planen G. skref sin uppsats.

[8]) Möjligen författad af kanslirådet G. A. Silverstolpe.

kort derefter hos Adlerbeth. Han sade hårda ord. Jag hade godt af min lyckliga förmåga att ej lätteligen blifva stött" [9]).

I korthet vilja vi redogöra för hufvudsakliga innehållet af Geijers skrift.

I en temligen vidlyftig inledning framhöll Geijer, huruledes, med föranledning af de omstörtande verldshändelserna, sinnet för det *nationella* vaknat hos folken. Den europeiska bildningen är dock, yttrade han, en produkt af två stora massor af tradition, den grekiskt-romerska och medeltidens, det klassiska och det romantiska, begge för djupt inväxta i det europeiska lifvet, för att det ena elementet skulle kunna utränga det andra, hvarföre ock den nya bildningen endast genom en förnyad förening af begge kan uppstå. I likhet med sina fosforistiska vänner, ansåg Geijer, att *om* och *huru* en sådan förening kunde åstadkommas, berodde deraf, om "religionen kommer att nyföda sig sjelf" [1]).

Sjelfva afhandlingen började han med den förklaring, att det var helt naturligt, det den upplifvade bekantskapen med nordisk guda- och hjeltesaga skulle föranleda försök till efterbildningar; men dervid hade tre förvillelser egt rum, för hvilka han varnade. Den första var tron, att ett

[9]) Jfr. Adlerbeths bref till Tegnér d. 6 Jan. 1818 (Ur E. T. Papper s. 93—4). Tegnér svarade derå d. 19 Febr.: "Att Ling trädt ur förbundet var obehagligt; dock måste det med hans kinkiga lynne ske förr eller senare. I förbundet verkade han också obetydligt; ty han sjelf är ett götiskt förbund, kraftigare och verksammare än vi alla". — Den 9 Juni meddelade Adlerbeth Tegnér, att Ling erkänt verkliga anledningen till sitt utträde vara Geijers afhandling, fastän han, då beslutet togs, endast kände början. — Geijer skref till Atterbom d. 12 Juli 1818: "På mig är nu Ling ond för mina inkast mot den Lingiska (eller hvad *han* kallar den nordiska) mytologiens användande i bildande konst. Jag låts om ingenting, umgås med honom som förr — och vreden får väl gå öfver"

[1]) Jfr. ofvan IV s. 139—141.

skaldestycke blefve nordiskt, om man i det lät Tyr och Freja figurera i stället för Mars och Venus, ehuru bådadera blott voro ytliga prydnader. Den andra var sträfvandet att göra den nordiska mytologien till ett slags stående maskineri för ett nationalepos, så att denna lösrycktes från sin tid, sitt lif och sin historiska grund och aldrig blefve annat, än en förklädnad, och det så mycket mera, som det var svårt att behandla gudasagan utan samband med menniskolifvet; härvid medgaf han dock, att "snillet äfven kan våga sig på omöjliga uppgifter, utan att förlora sin natur af snille, det vill säga, sin natur att lyckas". Den tredje förvillelsen såg han — med tydlig hänsyftning på Ling —, i det företräde man gaf ämnen, hämtade ur nordiska mytologien, framför ämnen ur den nordiska hjeltesagan. Alla dessa förvillelser utgingo från den falska förutsättningen, "att den nordiska mytologien skulle kunna få ett slags abstrakt, allmän poetisk användbarhet". Skalden må derföre uppgifva denna förutsättning, göra sig hemmastadd i den gamla jättelika sagoverlden och bemäktiga sig dess anda samt, utan att binda sig vid den mytologiska detaljen, uttala sitt snille under hvad former och bilder han behagar, och han skall dermed "hafva skänkt oss äkta nordiska dikter, om också i ingen af dem Thor, Odin eller Frigga nämnas". Hjeltesagan erbjöd derföre för skalden de tacksammaste ämnen till behandling.

För bildhuggaren och målaren voro de svårigheter, hvilka de nordiska myterna vållade, större, än för skalden. Den bildande konsten kräfver nemligen sinlig bestämdhet; men, enär dessa myter, som "äro mera för tanken, än för ögat", icke ägde någon sådan på den tid, då de hade sitt lefvande underlag i den nationella inbillningskraften och tron, få de

den svårligen tusen år derefter. Just emedan formen i den nordiska mytologien så ofta är uppoffrad för betydelsen, erbjuder densamma åt den plastiska konsten föga lämpliga ämnen. Men om konstnären uppfattade de nordiska gudagestalternas *anda* och sedan sökte uttrycka denna i de redan af konsten godkända formerna, då skulle han möjligen nå sitt syfte och för dessa gestalter finna äfven en formell fullkomlighet, ehuru icke utan en märklig strid — "Snillets med Reglen". — För målaren åter var upppgiften så till vida lättare, än för skulptören, som det vigtigaste för honom är det karakteristiska, och icke formens skönhet. Derföre erbjöd det nordiskt nationella, sådant det afspeglar sig i våra fosterländska minnen, målaren de yppersta och rikaste ämnen; och ville han sträcka sin uppmärksamhet äfven till de gamla mytologiska ämnena, var deremot ingenting att invända, dock borde han icke tro, att han företrädesvis härigenom gaf målarkonsten nationell halt. Det karakteristiska hos den mytiska personen — hvilken, såsom redan är nämndt, mer bestämmes genom sina handlingar för tanken, än genom sin gestalt för ögat — kommer bäst fram, om denne framställes i handling; och af alla konster har, näst poesien, målarkonsten mest i sin makt att uttrycka en handling. Men när Gudarne framställas handlande, förmenskligas de, dragas inom *Hjeltesagans* område, och rörande dennas användbarhet, ja, förträfflighet i artistiskt hänseende kunde man icke hysa tvifvel. "Om bruket af den nordiska mytologien, *i och för sig sjelf*, borde derföre i fråga om konsten knappt talas. Den användning, den äger, är i sjelfva verket Hjeltesagans eller äges genom den".

Geijer slutade med den förklaring, att konstens rigtning på det egna och fosterländska var honom högst glädjefull,

samt att han visserligen icke hade "det minsta emot att se sina meningar i verk och gerning vederlagda".

Om dessa "Betraktelser" yttrade Tegnér i bref till Adlerbeth, att han fann dem "väl skrifna", men icke öfvertygande, samt att han såg en motsägelse deri, att Geijer tviflade på den nordiska *mytens*, men erkände den nordiska *hjeltesagans* användbarhet för den bildande konsten; ty då gudagestalten icke annat är än den idealiserade menniskogestalten, kunde man icke utan inkonseqvens erkänna sagans, men förneka mytens brukbarhet. Äfvenledes kunde Tegnér icke godkänna det skäl, som Geijer hämtade från myternas sinliga obestämdhet; ty liksom de grekiska myterna endast af konstframställningen erhållit sin sinliga bestämdhet, så kunde konsten gifva äfven åt de nordiska myterna en sådan ($^5/_7$ 18).

Geijers betänkligheter mot den bildande konstens behandling af ämnen från den nordiska gudasagan förefalla oss dock lätt förklarliga; ty om än gudagestalten intet annat är, än den idealiserade menniskogestalten, så hafva likväl de nordiska gudarne åtskilliga karakteristiska drag och attributer, de der ingalunda äro plastiska; och huru sant det än må vara, att det är först konsten, som gifver gudagestalterna deras sinliga bestämdhet, så är och blir det dock en väsentlig skillnad, om denna formgifning försiggår på en tid, då konstnären hämtar sin inspiration ur en lefvande folktro, eller på en tid, då dessa gudar äro förbleknade inbillningsfoster, nära befryndade med allegorien. För öfrigt har Geijer ingalunda förnekat, utan endast *betviflat* möjligheten af de nordiska gudarnes plastiska framställning, samt dessutom förklarat sin belåtenhet, om han i detta stycke blefve vederlagd. Denna fråga hör tydligen till dem, hvilka endast

på praktisk väg kunna lösas; och att det lyckats lösa den, visa Fogelbergs och Qvarnströms med rätta prisade framställningar af de nordiska mytgestalterna. Dessa och äfven andra nordiska konstnärer hafva otvifvelaktigt visat, att ämnen ur den nordiska mytologien låta ganska väl behandla sig af skulptören. Men icke kan man derföre säga, att de genom sina arbeten lagt grunden till en sjelfständig nordisk konst, sådan Ling och hans meningsfränder väl närmast tänkte sig den. Och om än obestridligen denna sträfvan öppnat ett nytt ämnesfält för konsten, kan dock ifrågasättas, om densamma, med fästadt afseende på dess öppet uttalade syfte — att bereda "Nordens sjelfständighet äfven i bildande konst" [2]) —, hunnit *långt* utöfver det stadium, som betecknas med uttrycket: "intressant experiment". Beträffande skaldekonsten synes oss Geijers åsigt, att hjeltesagan lämpar sig för dess behandling, bättre än gudasagan, vara till sin rigtighet af erfarenheten styrkt. Utan att misskänna det poetiska värdet af t. ex. Oehlenschlägers "Nordens Guder", kan man dock påstå, att denna dikt aldrig vunnit det erkännande, som hans egen "Helge", för att icke tala om den Tegnérska Frithiofs Saga.

Förloppet af den ur Geijers Idunaartikel sig utvecklande tvisten, rörande de nordiska myternas användande i skön konst, har af flera författare, mer eller mindre utförligt, blifvit framställdt [3]); vi kunna derföre hänvisa till dessa, rörande

---

[2]) Se anmälan i Inrikes Tid. n:r 66, 1817.

[3]) *Rudolf Hjärne* "Götiska förbundet och dess hufvudmän" I s. 54–71. Bilagor s. 146–194. — *Fredrik Sander* "Nationalmuseum" IV s. 15–34. — *C. G. Estlander* "De bildande konsternas historia" II 2 s. 511–22. — *Aug. Sohlman* Fogelbergs lefnadsteckning i Biogr. Lex. Ny följd IV s. 335–342.

de närmare detaljerna, och här inskränka oss till en redogörelse för de af Geijers uppsats framkallade tidningsartiklar och broschyrer.

Till konsttäflingen inom Götiska förbundet hade blifvit inlemnade 27 arbeten i målning, skulptur och teckning; och bland dessa såg man de första modellerna till Fogelbergs Odin, Thor och Frey. Men så väl Fogelberg, som Sandberg och J. v. Breda, förklarade sig icke vilja ifrågakomma vid prisutdelningen. En tolfmannanämnd tilldelade då d. 28 Jan. 1818 femton dukater till Isak Salmson, för basreliefen "Thors strid med jättarne", och fem dukater till Per Berggren, för målningen "Frey lemnande sitt svärd åt Skirnir".

Hvad angår stämningen inom Konstakademien, så hade dess præses, öfverintendenten F. S. Silverstolpe, vid årshögtiden 1815 nedanstående yttrande:

> "Huru stolte skulle vi ej vara, om ett Samfund, som gjort Grekernas skönhetskänsla till sin, förmådde till Skandiens yttersta gränser öfverflytta de leende, de ljufva bilder, under hvilka den känsligaste nation förestält sina Gudar och sina hjeltar, till bevis af en förädlad sinlighet, oändligt öfverträffande de råa och vidunderliga fostren af de äldsta Nordiska folkslagens inbillningskraft".

Detta yttrande kan dock icke sägas uttrycka den inom Akademien allmänt herrskande meningen; ty då Götiska förbundet d. 16 Febr. 1818, på förslag af förbundsbröderna, expeditionssekreteraren Netzel och löjtnanten grefve C. G. Spens, beslöt att föranstalta en offentlig utställning af de till förbundet inlemnade konstverken, i ändamål att af inflytande inträdesafgifter bilda en fond för att uppmuntra den nordiskt nationella konsten, invalde förbundet 6 ledamöter af Akademien i sin prisnämnd. Utställningen stod öppen äfven för konstverk, som icke behandlade nordiska ämnen.

På Akad:s högtidsdag d. 24 Jan. 1818 föreslog Silverstolpe anordnandet af en utställning; den beslöts, men ännu i början

af April voro inga förberedande åtgärder af honom vidtagna; flera ledamöter gjorde påminnelser, och i hast skreds då till beslutets verkställande. Utställningen öppnades d. 20 April. Åtskilliga konstnärer sände bidrag till båda. Men Götiska förbundets utställning, som öppnades d. 19 Maj, blef den rikhaltigaste [4]). Den besöktes af kungliga familjen, och Carl Johan gaf Fogelberg i uppdrag att i marmor utföra de tre nordiska gudabilderna, hvilket ock längre fram skedde, fast efter omarbetning och med den förändring, att Frey utbyttes mot Balder. Behållningen af denna utställning utgjorde 400 rdr bko, hvilken summa anslogs till belöningar vid nya täflingar, då uttryckligen tillkännagafs, att ämnena äfven finge hämtas från den nordiska hjeltesagan [5]).

Konstakademiens utställning hade öppnats tidigare, än Götiska förbundets; och d. 15 Maj, således innan den sistnämnda utställningen var tillgänglig för allmänheten, började i Stockholms Posten en artikelserie: *1 anledning af Kgl. Akademiens för de fria Konsternas Exposition detta år.* Den var naturligtvis hållen i en mycket välvillig ton; men påpekade såsom rätt märkligt, att bland skulptörer endast två elever hade lemnat bidrag samt att sådana af Fogelberg helt och hållet saknades. En tafla af målaren Hasselgren, föreställande "Ragnar Lodbroks död", lofordades visserligen, hvad utförandet angick, men om ämnet yttrades, att detsamma så till vida var mindre lyckligt valdt, som konstverket icke kunde till hela sitt innehåll fattas af andra, än dem, som hade kännedom om den nordiska mytologien. Artiklen slutade, d. 30 Maj, med ett beklagande, att arbeten af flera bland Akademiens ledamöter, aggréer och forna

[4]) Akademiens utställning hade 168 nummer och Götiska förbundets 234.

[5]) Sådana anställdes åren 1819, 1821 och 1822.

elever saknades. "Månne det verkligen", yttrade förf., "är en arfsynd, som hos konstens idkare aldrig kan utrotas, att af den småaktiga egenkärleken, af intrigen och af svärmeriet ofta bortdragas ifrån konstens rena intressen?" — I Juni (13 och 16:de) kom i samma tidning turen till Förbundets utställning, hvilken gjordes till föremål för granskning i artikeln: "*Några anmärkningar vid Götiska förbundets exposition*". Anmärkaren förklarade sig icke hafva något emot de nordiskt mytologiska ämnena såsom sådana, synnerligast då dessa under senare åren blifvit för oss mindre främmande, och han förklarade, att han ingalunda ville "förneka dessa allt poetiskt värde". Han berömde Fahlcrantz, Lauréus, Sandberg och Fogelberg, ehuru han framstälde åtskilliga detaljanmärkningar beträffande deras arbeten. Men mindre blid var han mot de flesta arbeten af Krafft och J. F. v. Breda. Han slutade dock med att uttrycka sin förvåning öfver mängden och mångfalden af de talanger, som denna utställning hade att uppvisa. Stilen i denna uppsats är delvis något svulstig.

Denna artikel uppkallade en insändare i tidningen "Anmärkaren", hvilken i en uppsats, "*Några ord i anledning af Götiska förbundets exposition*", med mycken skärpa och bitterhet kritiserade nästan alla de i sist nämnda granskning fälda omdömena och kallade densamma en bitter och ensidig "jagt efter fel, sanna eller diktade", samt gjorde sig rolig öfver stilen och dess något pretiösa bildspråk. Förf. i St. Posten förklarades sakna "sundt omdöme, grundligt studium, säker konstkänsla och en bildad smak". Denna artikel, som började d. 8 Aug., afslutades först d. 26 Sept., ehuru den endast ingick i tre nummer.

Dessförinnan hade dock St. Posten d. 19 Juni börjat och redan d. 23 Juni afslutat en tredje artikelserie, under titel: *I anledning af Götiska förbundets exposition.* Den har ungefär samma karakter och hållning som denna tidnings ofvannämda andra artikelserie, och omdömena om de enskilda konstnärerna äro i båda temligen öfverensstämmande. Men här framträder skarpare missnöjet deröfver, att utställningen gjort sig oberoende af konstakademien. Likvisst erkände äfven denne förf., att den nordiska mytens begagnande i bildande konst öppnat ett nytt fält för konstnärens snille; men han fann det skråmessigt, att man ville göra "Nordens sjelfständighet i bildande konst" uteslutande beroende af dessa myters användande, och han uppmanade Fogelberg, hvars talang han högt skattade, att icke försumma studiet af den klassiska konsten.

Frånser man en och annan satirisk anspelning, så äro de tre artikelföljderna i St. Posten, hvilka ingå i nio nummer, hållna i en ganska human ton [6]).

Helt annan är deremot tonen i tvenne af denna tvist framkallade broschyrer, af hvilka den första utkom i medlet af Augusti och var rigtad mot Akademisterna och St. Posten. Den har till titel: *Betraktelser öfver de år 1818 i Stockholm för allmänheten exponerade konststycken, jemte några deraf föranledda reflexioner öfver sjelfständig konst och vår Mytologis användbarhet såsom grund för en sådan* [7]). Förf. bör-

[6]) Det är derföre fullt obefogadt, då A. Sohlman i sin biografi öfver Fogelberg (s. 339) yttrar, att St. Posten publicerade "en serie af nio artiklar af det mest bitande och nedsättande innehåll för Götiska förbundets exposition och med de amplaste loford öfver Konstakademien".

[7]) Sohlman (s. o. s. 340) yttrar, att denna broschyr var "sammanskrifven, såsom det i *en not* antydes, af tre författare". Denna

jade med en inledning, hvari han redogjorde för de olika meningarne om vår mytologis användbarhet för nordisk konst, anmärkte en mängd brister i organisationen af konstakademien såsom undervisningsanstalt, vände sig med skärpa mot Geijers Iduna-uppsats och förklarade i en triumferande ton att, om den anda, som visat sig hos våra konstnärer, ihärdigt fortfore, man kunde förutse den tid, "då Europa komme att räkna *tvenne* ursprungliga, bevarade och tydda mytologier och tvenne sjelfständiga konstområden — i *Nordvest* som i *Sydost* — i *Skandinavien* som i *Grekland*". Sedan öfvergick han till en granskning af Akademiens exposition och framställde anmärkningar mot flera af de i St. Posten uttalade omdömena rörande der befintliga konstverk; dock yttrade han sig temligen välvilligt om dessa arbeten, med undantag likväl af Hasselgrens "Ragnar Lodbroks död", hvilken St. Posten lofordat, men broschyrförfattaren fann alldeles förfelad. I fråga åter om Götiska förbundets exposition var han idel hänryckning och slösade med loford [8]).

---

tolkning af sagde not är dock icke korrekt. Noten lyder: "Det må vara, att artiklen öfver akademiens exposition och de två artiklarne öfver Götiska förbundets, härleda sig från tvenne eller trenne fäder; men som deras anda är en, så torde man i det följande få anse deras författare som en enda person". Denna not afser, som man finner icke denna broschyr, utan de förut nämnda artiklarne i St. Posten. Den fick följande svar i en strax derefter utkommande motbroschyr: "Ehuru stilen i "Betraktelserna" är något ojemn och haltande och tyckes förråda flera författare, men deras anda är *en*, så vill jag anse dessa författare som en enda person".

[8]) "Ärkebiskop" Lindbloms porträtt af Prof. C. F. v. Breda är", heter det, "onekligen i denna genre den första, som här i landet blifvit målad". Ett annat af samma mästare "liknar Van Dycks mörkare taflor", i ett tredje är fonden "Rembrandtisk". — Ett landskapsstycke af Fahlcrantz "öfverträffar sjelfva Ruisdaels". I två andra "rivaliserar" Fahlcrantz med Claude Lorrain. Ett månskensstycke af J. F. v. Breda befanns erinra om A. van der Neers

Dessa "Betraktelser" framkallade en annan broschyr, hvilken såsom bihang medföljde St. Posten och bar titlen: *"Anmärkningar vid s. k. Betraktelser öfver de år 1818 i Stockholm för allmänheten exponerade konststycken"*. Den var hållen i en högst retsam och öfvermodig ton, kallade Betraktarens allmänna reflexioner "Radotterier", icke ens värda att bemötas; "ty klokt folk behöfver ej häruti min vederläggning och för tokar skrifver jag icke". Sedan förf. derpå förklarat Betraktarens omdöme, känsla och sakkännedom vara af klen beskaffenhet, ingick han i en kritik af de exponerade konstverken, rörande hvilkas konstvärde han i de flesta fall kom till ett resultat, alldeles motsatt "Betraktarens".

D. 20 Aug. skrifver Tegnér till Adlerbeth:

"Det gläder mig hjertligen att götiska förbundets exposition så väl lyckats. Att den återvaknade känslan för det gamla nordiska icke är så alldeles en dårhusidé, eller hvad som vore ännu sämre, en öfvergående modesjuka, utan att den kan och bör uttrycka sig i varaktiga verk, vare sig i sång eller marmor; detta är väl härigenom bevisadt för vederbörande tviflare, och i och med detsamma äfven möjligheten af en sjelfständig nationell konst gifven, så vidt nämligen konstens allmänna väsende och den allmänna europeiska bildningen, som mer eller mindre afslipat all nationalitet, kunna medgifva. Jag fick med sista post från Stockholm "Betraktelser i anledning af begge expositionerna", särskildt tryckta. Som jag ingenting sett af det ifrågavarande och dessutom är en oinvigd, kan jag ej i hufvudsaken yttra mig; men det myckna oinskränkta berömmet för allt vill ej behaga mig. Det ger lätt anledning att misstänka partiskhet. Du har förmodligen redan sett afhandlingen och känner dess författare, som är mig obekant".

---

förträffliga månskensstycken, och en "Johannes" af samma målare om Rubens. Bordduken och den på bordet liggande boken i en tafla af Lauréus täflade med Rembrandts mästerstycken o. s. v.

Adlerbeth svarade d. 24 Aug., att han instämde i hvad Tegnér yttrat, men att han icke kände författaren, samt tillade:

> "Hvad jag med visshet tror mig kunna försäkra, är att han fattat pennan med uppsåt att väcka söndring mellan Götiska förbundet och de konstidkare, som arbetat för våra afsigter; men jag tror mig äfven kunna försäkra, att detta uppsåt icke skall lyckas" [9]).

I December 1818 blefvo "Betraktelserna" föremål för en kritik af Hammarsköld i Lit.-Tid. Han har synbarligen

---

[9]) Att bröderna Silfverstolpe, öfverintendenten Fr. Samuel samt kanslirådet Gustaf Abraham, antogos hafva skrifvit artiklarne i St. Posten, synes af en sökt qvickhet i "Betraktelserna". Vid redogörandet för Sandbergs tafla, "Kronprinsens defilering för Carl XIII, som låser densamma från sin stora vagn", uppehåller sig förf. vid lifkusken, såsom "ett sant uttryck af det äkta kuskgeniet, som hvilar öfver dessa båda silfverstolpar", och härtill fogas en not, så lydande: "Jag vill erinra mig, att hr Sandberg framstält stolparne under kuskbocken . . . försilfrade i stället för förgylda; men mins det ej säkert, och en småsak är det i alla fall". — Förf. till "Anmärkningarne" begagnade för sin del samma metod för att utpeka den förmodade förf. till "Betraktelserna". Han yttrade, att, om konstnären förmådde afmåla menniskors själar, bilden af Betraktarens själ skulle säkert "blifva ett för konsten lika obehagligt och för ögat sårande föremål, som om man ensamt såg afmålad, utan några behagliga detaljer, en af vissa djur uppbökad Ekmark". Denna allusion afser sannolikt Lars Aug. Ekmarck (sedan protokollsekreterare). — I bref till Tegnér af d. 16 Okt. 1818 skrifver Wiborg: "Namnen på de tviflande om Expositionen känner jag icke. Hvad jag vet, är blott, att Ekmarck blifvit oskyldigt ansedd för att vara förf. till de s. k. anmärkningarne" (månne ej här menas Betraktelserna?) "som snarare lära vara af Lorenzo hin arge". Äfven denna gissning var origtig. Rörande förf. till "Anmärkningarne vid Betraktelserna" hafva vi icke funnit någon uppgift.

Enligt ett yttrande af Hammarsköld (Sv. Lit.-Tid. 1818 sp. 777), skulle mot "Betraktelserna" tvenne broschyrer vara rigtade, "af hvilka den sista, åtföljande Riksavisan, i synnerhet utmärkte sig genom den i densamma herskande tonen af personlig harm och bristande skönhetssinne". Denna är den ofvannämnda. Den andra känna vi hvarken till innehåll eller titel.

bemödat sig om opartiskhet, och han kunde göra detta så mycket lättare, som han icke var någon svärmisk anhängare af den götiskt-mytologiska rigtningen inom konsten, utan ansåg, att "man icke bör anslå vinsten af dessa nordiska ämnens behandlande allt för högt och allraminst, att man bör inbilla sig, att härigenom gifva konsten en nationell halt" [1]). Sedan han förklarat sig icke gerna vilja tro på insinuationerna, att konstakademien skulle med missnöje hafva sett Götiska förbundets utställning, skred han till granskning af broschyren, fann flera af Betraktarens yttranden om nordiska myternas användande öfverdrifna, klandrade anfallet på Geijers Iduna-afhandling som ock det partiska sätt, hvarpå Akademiens exposition blifvit i vissa stycken bedömd. Beträffande Förbundets utställning var han i många fall af samma tanka som Betraktaren; i andra åter hyste han en olika mening, den han i artig ton utvecklade [2]). Till slut gaf han tillkänna, att han med sitt namn undertecknat denna granskning, emedan det i hufvudstaden blifvit utspridt, att han vore författare till "Betraktelserna".

Dyningar efter stormen förmärkas ännu de närmast följande åren. Så läses i Allm. Journalen d. 8—9 Febr. 1820 en vidlyftig, rätt qvick dikt, *Mytologierna eller Gudatvisten* [3]), be-

---

[1]) Se recensionen af Idunas 7 häfte. Sv. Lit.-Tid. 1819, sp. 350.

[2]) Ehuru denna granskning är omsorgsfullt och i allmänhet väl skrifven, förekommer deri dock ett och annat af Hammarskölds vanliga, förflugna omdömen. Sålunda skrifver han om den berömde engelske målaren Reynolds: "Sir Josuah Reynolds var en man af mycket genie, men såsom en stor målare kan han endast gälla inför den personliga vänskapens eller fördomens domstol".

[3]) Den blef delvis öfversatt på danska; ty d. 11 Nov. 1820 skrifver Rasmus Nyerup till Wallmark: "I Anledning av en kontrovers, som her er fört angaaende Kunstbrugen av den Nordiske Mytologi, oversatte jeg nogle Stropher av det vittige Poem, hvis Forf. jeg ikke

svarad i "Anmärkarne" d. 21 Juni 1820 af en lika vidlyftig sådan, *Mytologierna och Gudatvisten. Andra dagen.* Hit kan äfven räknas en skriftvexling emellan Allm. Journalen och Adlerbeth 1821. Men efter Götiska förbundets sista exposition 1822 tyckes intresset hafva svalnat.

Vi öfvergå till en annan, 1817 utgifven, skrift, som väl icke föranledde polemik; men som väckte mycken förargelse inom vidsträckta kretsar. Danske bibliotekarien *C. Molbech*, Hammarskölds förtrogne vän, hade 1814 börjat utgifva *"Breve fra Sverrige i aaret 1812"*, och af dessa utkom 1817 tredje och sista delen. Till denna del var fogadt ett tillägg, behandlande svenska literaturen och dess öden. Hammarsköld skyndade sig att i öfversättning göra detta tillägg bekant för sina landsmän, hvilka deraf kunde lära känna huru en sakkunnig utländing bedömde den svensk-literära tvisten. Titeln var: *Kort öfversigt af de serskilta epokerna i Svenska National-litteraturens Historia.* Broschyren framträder med anspråk på att vara en kortfattad literaturhistoria; men är i sjelfva verket en partiskrift, ett återskall af "Polyfem" och "Fosforos", då och då afbrutet af Molbechs egen stämma.

Tiden före Stjernhjelm, om hvilken period M. tydligen haft föga kännedom, affärdas helt kort. *Stjernhjelm* säges hafva sina förtjenster; men öfverdrifvet var det beröm, man på honom slösat. *Dalin* var som poet af ringa värde, men såsom prosaist hade han medverkat till språkets utbildning, "ehuru han beröfvade det en del af dess nationella kraft och fullhet". Vida större både originalitet och poetisk talang hade romanförfattaren *Mörk*, den ypperste under Dalinska perioden. Dalin hade infört det franska lättsinnets lekande anda och smak och fört "den tomma,

veed, men blot gjætter. Prof. Baden blev saare glad over den Succurs, han saaledes fik fra Mälarens Bredder".

sladdrande, ordrika, hjerte- och fantasilösa qvickhetspoesien från Seinens till Mälarens stränder". Hans inflytande bestämde Gustaf III:s smak; och dennes vittra arbeten voro, för att vara af en konung, märkvärdiga nog; men skulle "aldrig skänkt någon privatman odödlighet". Oförlåtligt var det af honom att stifta Svenska Akademien. På denna inrättning var Molbech mycket förbittrad. Hon hade herskat, heter det, "med en despotisk och aristokratisk förnämhet öfver literaturen". En af hennes få och verkliga förtjenster af svenska språket, var den, att hon *icke* utgifvit den svenska språklära och den ordbok, hvilka hennes statuter ålade henne att författa. Svenska språket sväfvade i fara att, under Akademiens oinskränkta herravälde, "förlora all sjelfständighet och all receptivitet af sann och högre poesi" m. m. m. m.

Bland Gustavianerna funno blott tre skalder nåd inför författaren: *Kellgren*, *Lidner* och *Bellman*. Den förstnämnde berömmes dock med reservation [4]). "Mera andfull och genialisk" var Lidner; men störst af alla var *Bellman*, som med den högsta genialitet öppnat poesien en egen bana, och vid hvars sida ingen svensk literatör kunde ställas. Om *Leopold* heter det, att han måhända öfverträffade Kellgren "i poetisk talang, men visst icke i bildningsfinhet, smak och känsla" [5]). På annat ställe läser man: "Det vore orättvist att neka Leopold allt poetiskt värde, derföre att nästan alla hans arbeten i den allvarsamma, och de flesta i den skämtsamma poesien äro misslyckade. Likaså obilligt vore det, att neka honom lyckliga och från en viss sida lysande naturgåfvor, derföre att deras utbildning tagit en ganska falsk och skef rigtning". Han "har misskänt sina anlag, försummat sin bildning och förderfvat sin smak och sin talang". *Franzén* prisas såsom hjertats skald för sin ädla rena naturlighet och ofta förtrollande innerlighet. Äfven Thorild omnämnes med loford. Senare skildras brytningen mellan gamla och nya skolan, Lyceum, Polyfem, Fosforos, Göterna och Iduna, med ett ord den då pågående estetiska revolutionen. Här läser man en lång skildring af *Atterboms* djupsinniga poetiska

---

[4]) Det säges, att "han ägde stor talang för den lätta satiren och det skämtsamt lekande; men komikus var han alldeles icke, och qvickheten lekte ej heller hos honom med någon hänförande kraft. Genialisk originalitet och skapande fantasi finner man icke hos honom; den högre poetiska verlden, äfvensom hela den romantiska poesien, var för honom en tillsluten bok".

[5]) Man skulle annars tycka, att för en skald vore den poetiska talangen det förnämsta.

genius, hans, hvars alla dikter bära "geniets stämpel och konstens prägel". Äfven *Geijer*, *Hedborn* och *Afzelius* berömmas; men beträffande *Tegnér* omtalas endast hans Landtvärns-sång, och det, såsom det synes, för att kunna meddela, att den "emottogs af akademisterna med köld och missnöje öfver det allmänna bifall, den erhöll". Hans "Svea" nämnes icke ens. *Ling* förklaras hafva genialiska anlag och liflig fantasi, men tillika stor råhet i formerna och hårdhet i språket. Hans "Gylfe" är föremål för mycket klander. *Hammarskölds* kritiska och prosaiska arbeten anses röja "en tänkande författare med mångsidig bildning, mycken läsning och vidsträckta kunskaper i de flesta grenar af den sköna literaturen". *Palmblads* romaner sägas röja en både med hänseende till poesi och språk mångsidigt bildad talang; men "Uno v. Trasenberg", "Ottar Tralling" och Fuselbrenner förklaras vara "usla produkter", skrifna "för en rå pöbel" [6]).

Leopold kände sig smärtsamt berörd af denna skrift. I ett redan (s. 183—4) anfördt bref af d. 3 Dec. 1817 till Wallmark, som sändt honom Molbechs "Breve fra Sverrige", Hammarskölds nyssnämnda öfversättning och de häften af Athene, som innehöllo "Ildgnister", skrifver han:

"Danska bladen återfölja. Jag tackar ej för lånet, ty jag tackar ej för offentliga örfilar af dansk eller svensk. Herr Molbechs goda tankar om mig voro mig redan kända af berättelse; men hans bok hade jag ej läst, änskönt H. Ex. grefve Engeström lånat mig den på Drottningholm. Så länge jag ännu har något att omläsa och påminna mig af Locke, Kant, Pope och Virgilius etc., läser jag ingen Molbech. Jag är för öfrigt ledsen, intill vämjelse, vid menniskors vanvett och orättvisa och föraktar, djupast af allt, vittra häckelmakare. Lögn inför Gudi och mammon kostar dessa herrar ingenting".

---

[6]) Såsom bihang till den svenska öfversättningen meddelades en skarpt klandrande recension ur Dansk Lit. Tidende, n:r 34—35 samt Molbechs svar derå i "Athene". I den danska recensionen anmärkes den gränslösa partiskhet och ensidighet, som stämpla Molbechs domar, och detta tillskrifves det skadliga inflytande, som Hr Molbechs umgänge och förbindelser i Sverige yttrat på hans kritiska förstånd och liberala tänkesätt.

Kanslern, excellensen v. Engeström, skref till Tegnér, att man sagt honom, det Tegnér tänkt utgifva en recension af Molbechs resa, i likhet med Leopolds öfver Acerbi; han bad honom göra allvar deraf samt förklarade, att regeringen skulle, om så kräfdes, lemna bidrag till tryckningen. Han tillade öfvertalande:

"Den skulle blifva en minnesvård af Hr Professorens patriotiska tänkesätt, som straffar en utländings djerfhet, hvilken skildrat lika okunnigt som ointressant Nordens literatur, Nordens berg och Nordens folk, för hvilket intet danskt hjerta klappar" ($^{27}/_{2}$ 18).

Tegnér svarade, att han visserligen en gång hyst en sådan plan, ehuru han ej vågat hoppas, att hans kritik skulle kunnat ställas vid sidan af Leopolds Acerbi-recension. Acerbi genomreste landet flyktigt, kände hvarken språket eller sederna och begick derföre löjliga misstag, som lämpade sig för skämt.

"Molbech åter misstar sig väl också; men man kan sällan skratta, man måste oftare harmas deröfver. Han felar mindre af okunnighet, än af partiskhet och öfverlagd orättvisa; han hugger icke som Acerbi i vädret, utan i ryggen. Det torde likväl vara att fästa allt för mycken uppmärksamhet vid en i literärt hänseende så obetydlig person som Molbech, om man ville beifra hans i öfrigt föga bekanta arbete . . . Hans omdömen öfver svenska literaturen, som nyligen utkommit i svensk öfversättning, äro visserligen i yttersta grad ensidiga och äfven löjliga; men i sig sjelfva äro de ju inga andra, än dem en viss skola inom vårt land redan i många år utspridt . . . Det vore dessutom, som Ed. Excellens sjelf täcktes finna, högst obehagligt för mig att i anledning häraf nödgas bedöma flera till en stor del ännu lefvande författare, till hvilka jag står i mer eller mindre direkt förhållande, och att sålunda kasta mig in i en polemik, som nu på tionde året föres i vårt fädernesland, och

hvarigenom hvarken literaturen eller sanningen vunnit, men väl mångens lugn och arbetshåg gått förlorade" ($^{12}/_{3}$ 18) [7]).

Först mot slutet af December 1818 underkastade Allm. Journalen Molbechs arbete en granskning. Hammarsköld hade då utgifvit första delen af "Svenska Witterheten", i hvilket arbetes företal han berömmer Molbech för "en opartiskhet, en noggrann sakkännedom och en grundlighet i åsigter, som lemnar föga något mer att önska". Wallmark sammanstälde nu båda dessa arbeten och framhöll åtskilliga likheter emellan Molbech och Hammarsköld, hvilken senare han benämnde "Sveriges Molbech" [8]). Utan att vilja uppehålla sig vid M:s kronologiska misstag samt hans *"Qui pro Quo's"*, anförde han en lång förteckning på oriktiga uppgifter.

Åtskilliga tecken från år 1817 tyckas antyda, att Upsalaromantikernas, under närmast föregående år nästan obestridda, inflytande på den yngre skaldegenerationen nu började aftaga. Tre nya skalder, Grafström, Beskow och Stagnelius, framträdde detta år. Grafström, jemnårig och promotionskamrat med Atterbom, stod fosforisterna närmast. Sina första dikter införde han i Stockholmsposten; men lemnade vid årets slut bidrag till "Poetisk Kalender". I Juli 1818 meddelade dock Wiborg i bref till Tegnér, att Grafström tänkte sjelf utgifva en kalender, "helst som han genom

[7]) I ett bref till J. F. Lundblad af d. 15 Mars 1818 anför han ungefär samma skäl. Man borde, säger han, egentligast vända sig mot dem, som ingifvit M. de omdömen, han fällt: "ty i sig sjelft är ju allt hvad han härom sagt ingenting annat, än öfversättning från fosforismen. Nationaläran är genom en sådan man som Molbech ingalunda i fara . . . Man bör ej fästa mer uppmärksamhet på honom i Sverige, än i hans eget land".

[8]) I ett af Tegnérs bref kallas Molbech "Danmarks Hammarsköld".

dess utförande blefve qvitt ett förhastadt löfte, han gifvit, att för nästa år lemna bidrag till Atterbomska Kalendren". Kalenderföretaget blef dock om intet, och Grafström fortfor att införa dikter i Poet. Kalender; men Franzén utöfvade på hans diktning större inflytande, än nya skolan. Beskow debuterade i Allm. Journalen. Stagnelius, ehuru utpräglad romantiker, var fullt sjelfständig, ja, han har i en af sina äldsta, då ännu otryckta, dikter låtit inflyta satiriska anspelningar på fosforismen, och har dessutom täflat och tagit pris i Svenska Akademien.

Äfven åtskilliga af de gamla vännerna drogo sig tillbaka. Så var förhållandet med Askelöf — den forne "Polyfem" —, så med Livijn. Vi hafva ofvan (s. 123) anfört huru som Livijn klandrade fosforisternas beteende mot Scheutz, och i bref till Askelöf uttalade han sig s. å. skarpt om Hammarskölds oförsvarliga slarf [9]). Också betraktades båda dessa med misstänksamma blickar af de rättroende. Så skref Chr. Stenhammar d. 21 April 1818 till Hammarsköld:

> "Atterbom har varit föremål för en skarp dispyt emellan mig och Askelöf, för ett par år sedan i Linköping. Jag vet i sanning icke, att någon, mer än Atterbom, yrkat på nödvändigheten af en grundlig filosofisk och historisk bildning. Och min hufvudinstance — "Hvad stort vill du göra, som statsman, med en nation utan sinne för konst och vetenskap, det är, utan nationalitet och lif?" — blef icke besvarad. Rent ut säger jag dig, att jag anser Askelöf för en lycksökare och ingenting mera. Livijn har en stor släng af samma sjuka. Askelöf är åtminstone af de karakterer, som jag *fruktar*, snarare än värderar. För öfrigt veta de Herrarne svårligen sjelfva hvad de vilja. Men jag tror visst, att en revolution skulle icke vara dem emot.

[9]) I samma bref, d. 28 Aug. 1817, heter det: "Om jag rätt förstår tidens tecken, så synes det mig, som förestod verkligen en schism inom de troendes församling".

Att Atterboms natur ej kan sympatisera med dem, och att han är dem för *stor:* det faller mig naturligt före".

Efter kriget i Tyskland, hvilket, såsom vi nämnt, båda bevistade, hade de 1815, då Livijn tagit ett års tjenstledighet från sin auditörsbefattning, för utgifvande af ett arbete i krigslagfarenhet, åter sammanträffat i Stockholm. Der uppsatte de en tidning, *Lifvet och Döden,* som utkom d. 16 Okt. 1815—16 Maj 1816, och hvilken innehöll åtskilligt skämt öfver de stridande literära partierna, men företrädesvis syntes hafva utsett Göterna till mål för sin satir. Sedan deltogo de i Schwerins månadsskrift, "Läsning till utbredande af medborgerliga kunskaper", som började utkomma i Juni 1816, men upphörde redan 1817 [1]). Ofta sammanträffade de under denna tid i det 1816 stiftade sällskapet *"Gröna Rutan",* egnadt åt skämt och sällskapslif [2]). Från sin auditörsbefattning tog Livijn afsked 1817 och blef följande året justitiarie i krigshofrätten. Askelöf fungerade 1818 såsom sekreterare i riksdagens särskilda utskott, men under de följande fem åren var han merendels på resor i Tyskland, England, Italien, och det på uppdrag af offentlig myndighet. Livijn lemnade honom under tiden meddelanden från hemlandet, och ur dem skola vi framdeles anföra några utdrag.

---

[1]) Se ofvan sid. 27 not 8.

[2]) Askelöf, som var "Öfver-orator", bibehöll sitt gamla namn från *Pro Joco*, Gert Wollenweber, liksom storgevaldigern Livijn sitt, Olof Mollbergsson. Dahlgren bar namnet Mollberg, hvarföre Livijn i sina bref ofta omtalar honom under benämningen "min far". Bland medlemmarne finner man, utom andra, Stjernstolpe (Appelstubbe), publicisten Johan Johansson (Kardborren), Scheutz (Tumlaren) m. fl. Deremot tyckes icke Hammarsköld hafva varit medlem af detta sällskap.

I literärt hänseende stodo de utan tvifvel närmast nya skolan; ty hvarken för göterna eller neutrerna hyste de sympatier. Men dels intogo de, gentöfver Upsalafosforisterna, en fullkomligt oberoende ställning och ville icke veta af någon genom dessa utöfvad supremati; dels ogillade de den fosforistiska öfverskattningen af konst och literatur — såsom ock af Stenhammars ofvan anförda bref framgår — och yrkade på ett ingripande i det praktiska lifvet.

VI.

TRONSKIFTET. CARL XII:S FESTEN. TEGNÉR. POLEMIK. KALENDRAR. SVEA. ATTERBOM.

1818—1819.

Den 5 Februari 1818 afled Konung Carl XIII. Två dagar derefter aflade ständerna på rikssalen trohetsed åt Carl Johan. Klagodagen med anledning af Carl XIII:s död utsattes till d. 29 April. Bland de i tryck utgifna predikningar, som höllos denna dag, intages främsta rummet af den, som Wallin höll i Adolf Fredriks kyrka i Stockholm. Han erinrade derom, att den aflidne varit den siste manlige ättlingen af en frejdad konungastam, hvilken under trenne århundraden lyckliggjort detta land; och dertill anknöt han betraktelser, i hvilka den religiösa och den fosterländska känslan äro på det innerligaste med hvarann sammansmälta. "Helsa Wallin", skref Tegnér till Hagberg, "att jag är alldeles förtjust af hans predikan på klagodagen . . . · Så borde alla predikningar eller, om möjligt, allt, som utkommer, vara skrifvet" ($^{31}/_{5}$). Bland öfriga retoriska alster, med anledning af dödsfallet, nämna vi endast

ett sorgetal, hållet inför Frimuraresamfundet i Jönköping af komministern, sedan kontraktsprosten, Carl Emanuel Bexell, hvilket tal ådagalägger det starka intryck Tegnérs jubeltal gjort. Talaren tyckes hafva blifvit alldeles förkollrad af Tegnérs prosastil; men i sin sträfvan att imitera den, slår han öfver i ofrivillig parodi [1]). Med rätta tog honom recen i Lit.-Tidningen i upptuktelse, yttrande:

> "Det väldiga svärd, hvarmed den stolte atleten i djerfva rörelser förvånade åskådaren, väcker i handen på hans paggiazo de åskådandes gälla gapskratt . . . Och då "örnen svingar mot den ban, der solen kör", då flaxar en härmande dront med de stackars vingarne i gruset".

Carl Johans kröning försiggick d. 11 Maj. Med anledning af denna utnämndes, jemte andra, Franzén och Tegnér till Teol. Doktorer. Fester firades i alla delar af landet; men det enda poem af något värde, som deraf föranleddes, var en kantat af Geijer, med musik af Hæffner. Deremot var poesien vid sjelfva kröningen i hög grad torftig. Den utgjordes af några "kröningsvers" samt en ny folksång — "Carl Johan, vår kung" —, båda, såsom Hagberg skref till Tegnér, "hoprimmade" af romanöfversättaren H. A. Kullberg, den senare dikten med musik af Du Puy. Också skref Tegnér: "Det är dock oanständigt, att man vid ett så högtidligt tillfälle ej beställer bättre vers och hushållar med poesien, då man slösar i allt annat" [2]).

[1]) Se här ett prof. "Dock, känslan är sanning äfvenså väl som föremålet; det inre fenomenet äger en lika afgjord verklighet, som det yttre; låten mig derföre uppläsa mitt långa, förfärliga sorgetal; tre ord skola innefatta hela dess rikedom af underdelningar och bilder — konklusionen till tre århundradens härliga premisser; sjelfpremissen till vår saknads oändeliga kedjeslut. Carl XIII är död!!!" — Jfr Sv. Lit.-Tid. 1818 n:r 32.

[2]) Till Hagberg d. 31 Maj. — Denne svarade, att han fann det

Mot slutet af året firades deremot en fest, som lemnat outplånliga spår i vår literaturhistoria. Redan i andra häftet af Iduna hade Geijer genom sin der intagna sång öfver Carl XII stält hjeltekonungen i en annan dager, än den upplysningstidehvarfvet öfver honom utbredt. När nu, år 1818, 100:de årsdagen af konungens död inföll, beslöt man på flera ställen i landet att med en minnesfest högtidlighålla densamma. Men om rätta dagen för festens firande kunde man icke bli ense. Carl XII dog d. 30 Nov., gl. stilen. I Upsala firades festen af studentkorpsen d. 30 Nov. kl. 7 e. m., då *Grafström* talade och studentsångare, under fackeltåg till och ifrån domkyrkan, afsjöngo nya ord af *Geijer* ("Viken tidens flygtiga minnen") till den gamla Narvamarschen. I Stockholm firades festen d. 11 Dec., hvilken dag ansågs, efter stiländringen, motsvara dödsdagen; festen var anställd af enskilda — sannolikt medlemmar af Götiska förbundet — och från altaret i Riddarholmskyrkan höll hofpredikanten och götiska förbundsbrodren *Johan Dillner* minnestalet. I Lund ansåg man den 12:te December vara rätta festdagen; äfven här var festen föranstaltad af ett enskildt sällskap, "Härberget" [3]), och den firades kl. 7 e. m. i det hus, som Carl XII under sitt vistande i Lund bebott. Festtalet hölls af akademisekreteraren J. Palm; Tegnér skref sin "Carl XII", och festen slöts med afsjungande af Narva-

---

besynnerligt, "att hvarken Wallin eller någon annan förnuftig man blef anmodad om författandet af kröningsverserna". — Om H. A. Kullberg s. o. III s. 386.

[3]) I St. Posten 1818 n:r 297, der Tegnérs sång är införd, heter det i en not, att "denna högtidlighet var blott en privat tillställning af några den store konungens beundrare". Men vi tro oss icke taga fel, då vi antaga att förslaget utgått från "Härberget". De fungerande voro "Härbergister".

marschen samt "dubbel svensk lösen från de i trädgården vid huset stälda kanonerna" [4]).

Det är genom Geijers och Tegnérs festdikter minnet af dessa högtider ännu lefver hos efterverlden. Begge sjungas ännu; men den Tegnérska är den mest populära. Den infördes i 8:de Idunahäftet, och då Atterbom 1820 i Lit.-Tidningen granskade detta häfte, uttalade han sig om båda sångerna. Han satte Tegnérs *"Carl XII"* äfvensom dennes samma år skrifna *"Göta Lejon"* under de öfriga af skaldens i samma häfte införda dikter, emedan de förstnämnda voro tilltällighetsdikter, i hvilket skaldeslag det i allmänhet är svårt att lyckas. Den sistnämnda sången fann han dock bättre, än den förra, och han förklarade, att Tegnér var den ende bland svenska skalder, som kunde lösa den svåra uppgiften, som tillfällighetsdikten innebär, "emedan det ymniga förrådet på bilder och färger, förenadt med de uddiga, genomblixtrande behagen af det qvicka och epigrammatiska, egenskaper, som i sådana slags qväden alltid äro på sitt ställe och aldrig kunna undgå att lifligt verka på mängden, tillika äro de egenskaper, i hvilka denne skald af ingen annan svensk mäktar upphinnas". Sedan tillade han:

---

[4]) Det heter i Lunds Weckoblad, att festen bevistades af Prokansler, Rektor, en stor del af stadens fruntimmer och större delen af den studerande ungdomen. Eget nog nämnas hvarken professorer eller borgerskap. — Sedan utspann sig i nämnda tidning en långvarig och häftig polemik om rätta dagen för firandet af denna fest. En insändare i Bih. till n:r 52 1818 sökte bevisa, att d. 12 Dec. var efter nya stilen Carl XII:s dödsdag; en annan ins. i Bih. till n:r 1 1819 förklarade d. 30 November vara såsom festdag den enda alldeles rätta, samt att den 11 Dec. visserligen kunde försvaras, men att d. 12 Dec. var alldeles oriktig. Professor J. A. Engeström i Bih. till n:r 2, samt en anonym (Tegnér) i Bih. till n:r 3 bemötte med mycken skärpa inkasten emot d. 12 December.

"Likväl gifves det en Tillfällighets-Sång, som enligt Rec:s tycke öfverträffar alla, dem de senare åren framalstrat, herr Tegnérs icke undantagna: det är den, som afsjöngs i Upsala år 1818 på en fest till samma hjeltes ära. Denna sång är så omedelbart, så simpelt, så *enfaldigt* fluten ur ett stort, ett lågande mannahjerta, hvars innersta blod och lifssaft är svenska historiens egen, att den, som engång hört den bäras till sin själ på den enkla, gudomligt rörande narvamarschens vågor, aldrig kan förgäta dess intryck. Man har berättat, att den blott i Upsala blifvit gillad; om detta rykte är grundadt, så lemnar det ett nytt bevis på ömkligheten af en mängd samtidingars känsla och omdöme" [5]).

Vi känna oss starkt frestade att göra ett inlägg till försvar för de ömklige samtidingarne eller, med andra ord, söka förklara, hvarföre Tegnérs dikt måste på den stora allmänheten slå mer an, än Geijers. Carl XII är kanske den mest *romantiske* hjeltegestalt, verldshistorien har att uppvisa. I en dikt öfver honom är hans personlighet hufvudsaken, och i Tegnérs dikt vänder sig allt just om denna. Geijer hade i sin vackra dikt öfver Carl XII, af år 1812, redan användt detta motiv; han måste derföre åt sin nya sång söka ett annat innehåll. Och han valde att skildra de känslor, hvilka hos samtiden måste väckas, då den låter blicken öfverfara Sveriges under det flydda seklet genomlefda öden, och suckande dröjer vid den vanmakt, hvari

[5]) Schröder skref till Adlerbeth, att Geijers marsch var "djup och melankolisk och sjöngs väl. Härligare och mera betydelserika ord, än Geijers, kunna näppeligen dertill imagineras. De sjöngos ock här med förtjusning" ($^{11}/_{12}$ 18). — I sin granskning af Poet. Kalender 1819 yttrade Hammarsköld om denna sång: "Oaktadt allt det raska lif, som i detta stycke lefver och på hvarje öppet sinne så kraftigt verkar, är det dock alldeles fritt från hvarje liknelse till sentimentalitet; och detta har förmodligen orsakat, att närvarande poem ej blifvit senteradt af dem, hvilka förgäta den svenska karakterens egenskap: att känna oändligen djupt, under den lugnaste kallaste yta". Sv. Lit.-Tid. 1819 sp. 149.

det högt älskade fosterlandet derunder sjunkit; men på hvilken den nu ingångna föreningen med Norge lofvade ett slut. Sången ändar sedan med en artighet till konungen och kronprinsen:

"Morgonen randas. En *Carl*, den bereder.
Och *Oscar* heter den gryende dag" [6]).

Tydligen kunde denna dikt icke slå an på massorna, äfven om den utmärkt sig genom den omedelbarhet och den enkelhet, som Atterbom tillade den; men hvilka egenskaper den, enligt vårt förmenande, just saknar. I de flesta stroferna träffas nemligen ställen, hvilka behöfva omläsas och begrundas, för att blifva fattliga. Rätt lyckligt är det icke heller, att dikten mynnar ut i en artighet till Carl Johan och prins Oscar. Det bidrager åtminstone icke att framhäfva sångens egentliga föremål. Ja, de, som icke *läst* denna i öfrigt vackra dikt, utan blott hört dess första strof sjungas — såsom vanligt sker —, ana icke, att den gäller Carl XII. Tegnérs dikt deremot, enkel och lättfattlig, har intet af det romantiska dunkel, som hvilar öfver den Geijerska, och har derföre blifvit en nationaldikt [7]). Båda skalderna skatta, helt naturligt, till den i deras kretsar herskande stämningen. Så räknar Geijer till "vanmaktsperioden" äfven det Gustavianska tidehvarfvet. Så kallar Tegnér Carl XII "Sveas *störste* son", en uppfattning, som han 14 år derefter modifierar, enär han då benämner Gustaf II Adolf "Nordens

[6]) En not erinrar derom, att dagen efter festdagen var Oscarsdagen, kronprinsens namnsdag.

[7]) J. Adlerbeth skref d. 15 Jan. 1819 till Tegnér: "Tack, mångfaldt tack, för din sång öfver Carl XII. Den är här allmänt omtyckt och värderad".

största minne" [8]). Han såg då, hvad ock historien vittnar, att Carl XII är den romantiske, Gustaf Adolf den ideale hjelten.

Äfven Hedborn lät i St. Posten d. 11 Dec. införa en läsvärd "Sång i anledning af Konung Carl den tolftes död i dag för ett hundra år sedan"; och till Oscarsdagen s. å. skref Zeipel en dikt, som, med musik af Hæffner, länge var en omtyckt studentsång ("Se dimman hvälfver sig från fjällens topp"), och i hvilken han låter Carl XII stiga upp ur hundraåragrafven för att åt prins Oscar gifva sitt "svärd", sitt "hjerta" och sitt "hjelteråd" såsom "ett härligt lån". Dikten är skäligen tillkonstlad, och äfven Hammarsköld fann den "stel och affekterad".

I Stockholms Posten införde Tegnér tvenne af sina mästerliga grafsånger: *"Den främmande ynglingen"* [9]), en

[8]) År 1832 vid Gustaf Adolfsfesten sjunger han om festens föremål:

"Derför med tårar fire vi ditt minne,
Det största Norden vann".

[9]) Henrik D. L. C. v. Bildt, son af svenska envoyén Knut v. Bildt, var född i Regensburg 1799 och skickades höstterminen 1817 till Lund, der han inskrefs såsom student. Den 27 Febr. 1818 skref excellensen v. Engeström, som var vän af ynglingens föräldrar, till Tegnér och bad honom med faderliga råd gå den unge studenten tillhanda. Tegnér svarade d. 12 Mars, berömde mycket ynglingens både kunskaper och karakter samt nämnde i förbigående, att denne af förkylning varit sängliggande några dagar, men att läkaren ej ansåg sjukdomen farlig. Omkring 6 veckor derefter (d. 21 April) var han död. Tegnér skref då ofvannämnda qväde. "Det är egentligen", yttrar han i ett bref till J. F. Lundblad, "hans förträffliga och bildade mors bref, af hvilka jag läst några, som dertill gifvit mig anledning. Den döde var också sjelf en ovanlig yngling, och döden vid hans år i ett främmande land, långt ifrån de sina, syntes mig ett ämne väl värdt att beklagas af sången" ($^7/_5$ 18). Wiborg yttrade om denna dikt, att den genom sitt behag väckt ett lifligt deltagande

dikt stämplad af ett vemodigt behag, samt den likaledes vackra sången *"Den drunknade gossen"* [1]).

Den 29 Juli 1818 dog excellensen Oxenstjerna. Hans gamle, mångårige vän, statsrådet Adlerbeth, sörjde honom djupt, och denna sorg sökte sig uttryck i en rörande sång, egnad den aflidnes minne och införd i St. Posten d. 14 Aug. [2]). Omkring sex veckor derefter lästes i St. Posten ett af Tegnér diktadt *Skaldebref* (från Ovidius till Adlerbeth), deri han låter den latinske skalden förtälja, huru "Majas bevingade son" nyligen fört med sig till skuggornas rike Adlerbeths öfversättningar af Maro och Flaccus, men ock att guden hånat honom sjelf, den tredje i den romerska sångens triumvirat, enär han af den nordiske öfversättaren tycktes vara glömd. Derföre beder Ovidius den svenske romartolken att vara äfven hans härold i Norden.

"Skynda dig. Timmarne fly, rén gråna de lagrade lockar,
Phoebus för alla en gång gömmer båd' lyra och sol.
Dock — han gömmer dem ej, han gifver dem blekare åter,
Solen är mattare här, lyran är formad af moln.
— — — — — — — — — — — — — — — — — —
Derför är plats i vårt lag för Svensken med Romaresinnet,
Latiens skalder en dag famna sin nordiske bror" [3]).

för den person, som "lyckligt för sig, men beklagligt för sina anförvandter, blef dess ämne". — Den blef af Brinkman öfversatt på tyska, och gaf anledning till Tegnérs bekantskap och mångåriga vänskap med denne.

[1]) N. F. T. Rundqvist. — Båda dessa sånger hafva blifvit öfversatta på engelska, franska och flera gånger på tyska. En tredje vacker grafsång från samma år är den, som Tegnér skref öfver en af sina närmaste umgängesvänner, lagmannen A. J. Kröger.

[2]) Jakob Adlerbeth skrifver om denna sång till Tegnér: "Den var ett nästan impromptu, författadt under intryck af en innerlig saknad" ($^{29}/_{8}$ 18).

[3]) Redan 1816 hade Tegnér för Jacob Adlerbeth omnämnt, att han ämnade i ett skaldebref uppmana dennes far att på metrisk

Den 2 Okt. offentliggjordes detta skaldebref, och d. 7 Okt. afled Adlerbeth af ett slaganfall. Då han läste denna dikt, månne den icke i hans öron klingat som ett "Välkommen!" från en annan verld?

Tegnér förlorade detta år en åttaårig dotter, Emma. Med anledning deraf sände honom Franzén nedanstående lilla fina tröstedikt, sedan införd i St. Posten (n:r 90).

Fadren.

Emma var sin faders engel,
Emma är det än:
Stiger ner från himmelen
Med en oförvansklig stängel,
Till den sorgsnes hjerta går,
Flägtar bort hans bittra tår,
Hviskar i hans själ de orden:
"Upp igen! Din harpa tag,
Och du känner dig från jorden
Lyft, som jag".

Genom Oxenstjernas och Adlerbeths frånfälle blefvo tvenne stolar i Svenska Akademien lediga. Tegnér hade redan tvenne gånger varit ifrågasatt att inväljas, först 1817 efter A. G. Silverstolpe samt sedan 1818 efter Wingård [4]).

vers öfversätta Ovidii "Metamorfoser". När fadren 1817 utgifvit sin öfversättning af Horatii Oder, uppmanade Adlerbeth Tegnér att göra allvar af sin plan. Tegnér skref sitt "Skaldebref", men det blef icke genast afsändt. Först d. 10 Sept. 1818 sändes det med ett bref, hvari läses: "Då jag häromdagen händelsevis genomletade några gamla papper, fann jag ibland annat hosföljande, diktadt för ett par år sedan till din far. Jag vill påminna mig, att jag derom talat med dig förr; men jag hade förlagt det, som ofta händer med mina bitar, hvarpå jag ingen ordning har. Då detta skrefs, kände jag ännu icke, att din far arbetade på öfversättningen af Metamorfoserna. Då den icke utkommit, torde väl poemet kunna införas i Stockholmsposten".

[4]) Vid valet efter A. G. Silverstolpe hade Tegnérs vänner, för att förebygga grefve Mörners val, förenat sig om kanslirådet A.

På stockholmsvännernas bref med underrättelse om stämningen i Akademien rörande valet efter Wingård, svarade han med att hänvisa till Geijer, Ling och Valerius såsom mer förtjenta af denna ära, ja, han yttrade, att han skulle anse sitt inväljande både oväntadt och orättvist, då dessa voro utom Akademien. Efter Oxenstjernas bortgång vändes alla blickar på Tegnér; han blef den 5 Nov. 1818 enhälligt vald, och enligt berättelse af Rosenstein, som haft audiens hos Carl Johan för att "prevenera honom om det förestående valet", hade konungen dervid yttrat: *"comment, je vous prie de choisir Monsieur Tegnér, dont je connais les talents"* [5]). Samma dag, valet egde rum, meddelade Kullberg skriftligen Tegnér utgången. Tegnér svarade bland annat:

> "Det vore oförskämdt hyckel, om jag nekade, att jag kände mig både glad och ärad af Svenska Akademiens val. Det gifves bland dess tappraste motskrikare väl knappt någon, som, om han vore uppriktig, ej skulle tillstå detsamma. Inrättningen är dertill allt för lysande; och de stora namn, den räknat eller

---

C:son af Kullberg. Efter Wingård var Tegnér starkt ifrågasatt; men vid valet, då Mörner utsågs, erhöll han ingen röst, "i anseende till" — såsom Hagberg skref — "vissa mellankommande omständigheter, som likväl icke på minsta sätt röra din person" ($^{17}/_{3}$ 18). Franzén skref, att han gifvit luft åt sin harm öfver valets utgång i nedanstående epigram, infördt i St. Posten (n:r 91):

Obelisken.

"Den sköna stoden, hel ur berget skuren,
Fick han ej rum i templets pelarrad?
För hög dertill, han ställdes utom muren,
En ensam prydnad, sedd kring land och stad".

Han tillägger: "Du torde hört om en scen i Akademien, ehuru den är och bör vara en hemlighet. Det vissa är, att Rosenstein mente dig väl, och att det kom från högre ort". Ur E. T. Papper s. 113.

[5]) I Hagbergs nyss nämnda bref af d. 17 Mars heter det: "På högre ort är din reputation ganska god och konungen har häromdagen i ganska nådiga uttryck yttrat sig om dina utmärkta förtjenster".

ännu räknar ibland sig, utgöra dock, andra förtjenster oförklenta, den egentliga kärnan af landets vittra ära" ($^{19}/_{11}$ 18).

Den 22 Juni 1819 tog Tegnér inträde med ett minnestal öfver sin företrädare, Oxenstjerna. Med denne hade han haft föga personlig beröring; men här gälde det ju förnämligast att teckna skalden; och för öfrigt erhöll han af flera, som stått Oxenstjerna nära, nödiga upplysningar om dennes skaplynne och privata förhållanden [6]). Detta tal sluter sig värdigt till jubeltalet; här, liksom der, träda de snillrika, djupa tankarne fram i en bländande, bildrik språkform. Det rent biografiska intager ringa plats; teckningen af skalden, vältalaren och menniskan är, såsom sig bör, hufvudsaken. Och denna är utförd med största pietet, men ock med största sanningskärlek. Just det, att talaren icke döljer bristerna, ger åt hans loford en skärpt trovärdighet. Men det, som icke minst ger glans och intresse åt detta tal, är mängden af de ställen, der talaren utvecklar sina egna åsigter rörande de frågor, han under ämnets utveckling kommer att beröra. Dit hör teckningen af Gustaf III, en teckning, som så djupt grep de gamla Gustavianerna och föranledde en af dem, presidenten, grefve Aminoff i Finland, att, fastän okänd för Tegnér, från Åbo tillskrifva honom ett rörande tacksägelsebref [7]). Dit höra episoderna om det poetiska språket, om alexandrinen, om skaldebref, om qvickheten, om vältalarens rätt att använda ett rikt bildspråk. Denna sistnämnda episod kan osökt betraktas som ett sjelfförsvar:

---

[6]) Jac. Adlerbeth sände honom en biografi öfver Oxenstjerna, uppsatt af dennes son och slägtingar, och exc. Jac. De la Gardie meddelade honom dessutom flerfaldiga upplysningar.

[7]) Ur Es. Tegnérs papper s. 185. Jfr. "Svenska Akademiens historia" I s. 344—5.

"Det vore kanske, ehuru af andra orsaker, bäst, om skalden aldrig uppträdde som talare; men när han någon gång måste det, så är det en besynnerlig fordran, att han skulle ombyta natur och lemna sin fantasi hemma[8]). Det ligger i naturen, att den, som fått vingar, gerna nyttjar dem till flygt, och att den, i hvars inre en verld blomstrar, icke en gång i prosan uttrycker sig med den vederbörliga torrheten. Jag vet, att denna sednare har äfven sina målsmän, som förargas öfver slösaren, hvilken i några rader förspiller skatter, hvarpå de, med sin knappa hushållning, skulle kunnat lefva en hel bok igenom. Men de göra honom verkligen orätt; ty det är i sanning icke af deras förråd, som han blifvit rik. Det är dessutom ett fåfängt rop, som man upphäfver emot bilderna; ty under det granskaren, ur ödemarken af sitt bröst, predikar emot dem, stormar den klandrade förbi, och rycker åhöraren med sig och för honom, öfver blomsterängar, under idel äreportar, fram till sitt mål".

Vi tillåta oss meddela ännu ett utdrag, nemligen Tegnérs klassiska yttrande om qvickheten, hvilken romantikerna föraktade, derest den icke hade en humoristisk anstrykning.

"Det har varit en tid i vår vitterhet, då man öfver höfvan uppskattade qvickhetens värde, och ville upphöja henne på en tron, som egentligen tillhör högre krafter. Nu åter tyckes man hafva förfallit till en motsatt ytterlighet. Man föraktar, eller åtminstone låtsar förakta henne, och vill inom konstens område knappt unna henne en vrå för att dö. Men häri handlar man både oklokt och orättvist. Oklokt, emedan qvickheten är ett lättfärdigt barn, som gerna roar sig på sina vedersakares bekostnad. Orättvist, emedan hon har sin naturliga plats i poesien, icke blott i det egentligen komiska, utan äfven i alla

---

[8]) Atterbom, som recenserade talet 1823, då den del af Akademiens handlingar utkom, uti hvilken detsamma är intaget, vände sig mot påståendet, att "skalden aldrig bör uppträda som talare". Men detta har Tegnér aldrig sagt; han säger, att det "kanske" vore "bäst, om skalden aldrig uppträdde som talare"; och dervid har han tydligen tänkt mest på sig sjelf, ty hela denna episod har tillämpning på hans egen stil. — Också skref Agardh efter Tegnérs död till Beskow: "Han har sjelf skrifvit sitt bästa äreminne uti talet öfver Oxenstjerna, ty der har han i många delar beskrifvit och försvarat sig sjelf under Oxenstjernas namn.

sådana skaldearter, der sångmön, om jag så får uttrycka mig, går till fots, icke med afklippta utan med nedfälda vingar, eller der skalden bildar endast i halfupphöjdt arbete. Qvickheten är i diktens verld icke den höga himladrottningen, icke Juno med spiran; utan hon är hennes budbärerska, den skiftande Iris, som i himlabågen stiger ner till jorden. Då snillet fattar tingens väsende i deras himmelska skönhet, så leker qvickheten med deras jordiska förhållanden. Hon uppfinner, men en likhet; snillet skapar, men en verld. Hon diktar verkligen, men det är ett epigram. Hon gör verkliga upptäcktsresor, men det är intet fast land, blott sporadiska öar, som hon finner. Derföre har en berömd författare träffande kallat qvickheten för en fragmentarisk genialitet. Hon är icke snillet sjelf, men hon är alltid snillrik".

Talet gjorde ett starkt intryck, och från flera håll uppmanades Tegnér att låta trycka detsamma, utan att afvakta dess införande i Akademiens Handlingar; men derpå inlät han sig icke [9]).

Från 1819 känna vi endast tvenne lyriska dikter af Tegnér. Den ena, den qvicka satiren *"Halkan"*, blef tryckt i Stockholmsposten (n:r 30) utan signatur och väckte mycken

---

[9]) Hans Järta, som fått läsa talet i handskrift, återsände det till Tegnér d. 5 Aug. 1819 med förklaring, att han ej vore "mätt att hafva genomläst det endast tre gånger". Han frågade: "Kan det icke tryckas särskildt?" Och han yttrade: "Sedan Tit. talat för Svenska Akademien borde jag få göra mitt inträde der med en rättmätig tystnad". Han hade blifvit vald att efterträda Adlerbeth. — Grafström skref: "Icke kan jag tacka, som sig bör, för all den rika njutning, jag haft af Hr. Doktorns tal. Det har skänkt mig gudomliga stunder. Härligare har väl ingen skalds karakteristik blifvit tecknad och utförd. Det är en skön aftonrodnad, som hela stycket igenom hvilar qvar, och af dess purpur återglänsa alla föremål. Skaldens graf står i dess sken liksom förklarad. Grannare panegyrik fins väl ej på svenska!" — Det enda missljud i det allmänna bifall, som Tegnér skördade, hafva vi funnit i ett bref till Askelöf från Livijn, som talar om Tegnérs "infama skånska, finska eller gottländska dialekt" samt hans "mycket sökta qvickheter och skrufvade liknelser".

nyfikenhet rörande författaren [1]). Den andra, *"Sången. Till vederbörande"*, har sin särskilda historia. Grafström hade i St. Posten offentliggjort en dikt, *Sången*, sedan införd i Poet. Kal. för 1819. I denna dikt skildras sången såsom den engel, hvilken den fallna menniskan fått till tröstare under den sorgliga vandringen genom lifvet; han uppehåller hennes mod genom att erinra om det forna Eden.

Så underbart är sångens helga välde.
För dem, som blott dess gudaspråk förstå.
Hvar helst på jorden ödets dom dig ställde,
För dig vill englen än sin harpa slå.
Väl sörja ofta ljuden. Fången saknar
Sin himmel och sitt ljusa fosterland.
Dock sjunger han sin tröst: "På jorden vaknar
Den dag engång, som lossar lifvets band".

Så slutar den Grafströmska dikten. Tegnér kallar den, i bref till D. Aspelin ($^{15}/_{1}$ 19), en blott återklang af det Atterbomska maneret, tilläggande:

"Jag värderar Atterbom. Han är en poetisk suck, en lefvande elegi. Hans poetiska lifsträd speglar sig på ena sidan i den metafysiska grummelpölen, på den andra i den sentimentala tårekällan. Men detta är dock hos honom natur, åtminstone en till natur öfvergången vana. Men hvad skall man säga om de andra, som pjunka i hans toner . . . Ingenting är mig så vidrigt, som denna eviga litania öfver lifvets qval, hvilken må höra till verkligheten och icke till dikten. Är icke dikten lifvets hälsa, är icke sången menskligheten jubel, frambrytande med mod ur

[1]) Wiborg skrifver till Tegnér, som förbjudit honom att under dikten sätta signatur: "Gud vet, om Tit. skrifvit något så varieradt qvickt, så fint saltadt som "Halkan". Mången sade: alltsedan Kellgrens tid har ingen sådan bit varit skrifven, och anonymiteten retade ännu mera begäret att få veta författaren. Hvar helst jag kommit, inom eller utom staden, har han blifvit efterfrågad. Med sista post gjorde D:r Franzén samma fråga och tillade: "jag börjar tro, att fru Lenngrens skugga går igen i Stockholms-Posten" ($^{28}/_{2}$ 19).

de friska lungorna? Kan det gifvas en mera ensidig och förvänd åsigt af konsten, än att göra den till ett uttryck af ett sjukligt, nervsvagt sinne, af en trånad, som likt gamla hundar äter sig sjelf? Utan kraft och mod gifves, tänker jag, ingen sång, liksom ingen dygd. Mina tankar härom finner du vidare i hosföljande bit, den jag såsom senast diktad skickar dig" [2]).

Denna dikt var *Sången*. Dess innebörd kan sägas vara uttryckt i ofvanstående rader. I skarp motsats till den Grafströmska *Sången* heter det här:

"En evig längtan är ej Sången,
Han är en evig seger blott".
— — — — — — — — — — —
"Den gyllne lyran skall ej klinga
Om qval, dem sjelf jag diktat har,
Ty skaldens sorger äro inga
Och sångens himmel evigt klar".

Det, hvarpå Tegnér i denna dikt egentligen syftar, är det sentimentala koketterandet med intressanta, sorgbundna känslor; men han skjuter öfver målet, då han tyckes vilja utestänga sorgen och bekymren från poesiens ämneskrets [3]). Sex år derefter hördes mjeltsjukans toner från hans egen lyra.

---

[2]) Äfven i bref till Hagberg uttalade han sin förtrytelse öfver den sjukliga och skefva åsigt af konsten och lifvet, som fosforisterna vilja påtruga allmänheten; tilläggande: "det förargar mig, att Grafström, annars en skön talang, äfven deltar i detta opoetiska pjunk" ($^{21}/_{1}$ 19).

[3]) Kring samma tid skrifver Geijer till Atterbom: "*In summa:* se här min trosbekännelse! *Sorg* är *synd;* ty tillvarelsens innersta är salighet. Gerna medger jag dock, att det finnes *renande* smärtor; och kanske har *jag* alltför litet känt dem. Ty så outsägligt härlig har *den* varelse, som *är*, alltid förefallit mig, att jag velat tillbedja och dyrka den äfven i sin mest fallna afbild; och hafva derföre jord, himmel, natur och menniska ständigt förekommit mig så sköna, att en dödlig tunga måste stappla på att utsäga redan det minsta af deras väsendes förträfflighet. Är detta en barnslig villa, så hoppas jag dock att i den gråna, och en gång för den, som för andra, finna — *barmhertighet*" ($^{26}/_{3}$ 20).

Under år 1818 blef icke den literära polemiken lika liflig som under föregående år, då Journalen gång efter annan rigtade häftiga angrepp mot Fosforisterna. Atterbom hade i Mars 1817 börjat, men strax afbrutit ett svaromål, och sedan hade det från denna sida varit tyst. Men när Wallmark i December 1817 ryckte fram med sin artikel om de literära antagonismerna, ansåg Palmblad, att tystnaden borde brytas, helst det plötsliga afbrottet i Atterbomska försvaret kunde tydas såsom ett svaghetstecken. Han beslöt att, engång för alla, uttala sig om Wallmark och dennes angrepp, samt sedan icke vidare låtsa om honom [4]).

Lit.-Tidningen öppnades 1818 med en artikel: *Ord och afsked till Allmänna Journalen,* talangfullt skrifven i Palmblads, som vanligt, klara och lediga stil, för öfrigt fyndig, men bakslug, och hållen i en öfverlägsen ton. Med djupt förakt ser förf. ned på det eländiga kryp, som han här hade att affärda.

> Han började med att förklara Wallmark vara en *lögnare*, och för att styrka detta, anförde han ur Antagonism-artiklarne sex, af Wallmark från Lit.-Tid. hämtade, citat, hvilka förklarades vara falska. Men af dessa kan endast ett kallas falskt; ett annat hade, genom en uteslutning, fått en annan mening; de fyra återstående voro uttalanden af Lit.-Tid., hvilka Journalen skänkte sitt bifall, men hvilka icke återfunnos å de af Journalen angifna sidorna. Att dessa sistnämnda misstag kunde bero på tryckfel eller slarf, sattes icke i fråga. Nej, just dessa, heter det," bevisa, att den fula vanan att säga osanningar så inrotat sig hos Hr W., att han ljuger, äfven då han ej har för afsigt att skada; att han ljuger endast för att ljuga, af ren ointresserad entusiasm för lögnen". Sedan Palmblad derpå ur artiklen om nya skolans

[4]) "Vi hafva", skref han till H., "beslutat att öppna nästa års tidning med ett svar till Wallmark, hvarvid din uppsats skall ligga till grund".

"Religionsbegrepp" anfört ytterligare exempel på oriktiga citat [5]), samt äfven låtit Wallmark lida för uttryck, som förekomma i Ödmanns recension af Plotinska brefven, öfvergick han till besvarande af följande sju anklagelsepunkter. Beträffande *Schellingska filosofien* inlät han sig icke på något försvar, enär, såsom han förklarade, sådant vore löjligt mot en sådan angripare som Wallmark. *Beskyllningen för katolicism*, på grund af uttryckt vördnad för Jungfru Maria, föranledde en förklaring, att man väl kunde medgifva, "att Guds Moder är värdig menniskans högsta vördnad — icke dyrkan — utan att derföre utskrikas som papist". Rörande försvaret för *Medeltiden* anmärktes, att denna tid, liksom hvarje annan, hade sina mörka och sina ljusa sidor; men att man icke försvarat dess misstag och förvillelser, utan endast uppträdt mot påståendet, att den varit en lång kedja af barbari, vidskepelse och prestbedrägeri. Beträffande den påstådda tillgifvenheten för *munkväsende* och *hierarki* framhölls, att dessa båda *för sin tid* varit välgörande anstalter. Hvad anginge förringandet af *Reformationen*, upprepades den förut uttalade åsigten, att dess idé vore negativ, en protest mot katolicismens villfarelser, att före Luther herskade *tron*, men efter honom söndringen emellan tro och begrepp, samt att denna söndring skulle fortfara "till dess den af Frälsaren utlofvade Hugsvalaren kommer för att åter samla menniskorna i ett hus under en herde". Beskyllningen för *intolerans* och *hierarkiska grundsatser* afvisades dermed, att, om än ett

---

[5]) Såsom ett prof på den använda metoden anföra vi följande: Palmblad yttrar, att "på sid. 121 af Lit.-Tid. för 1815 finnes intet spår, att man tillägger Gud egenskapen af kaotisk stillhet, enligt Försökarens (Wallmarks) angifvelse i Journalen n:r 280. Der nämnes ej engång ordet *kaos* och detta är således åter en ny *absolut lögncitat*". — Wallmark hade skrifvit, att det absoluta "säges vara det rena intet . . . och uppenbara för oss intet liksom *kaos*". Söker man så upp det citerade stället, så läses der: "Det absoluta väsendet i och för sig uppenbarar för oss intet; det uppfyller oss med föreställningar om en oändelig tillslutenhet, en outforskelig stillhet och fördoldhet, såsom de äldsta filosofiens former afskildra universens tillstånd förr, än Den, som är lifvet, genom akten af sin sjelfåskådning, framträdde i egen gestalt". Här nämnes visserligen icke "kaos"; men man må förlåta Wallmark, om han kallade tillståndet före lifvet ett kaos, och icke kan man derför stämpla honom såsom "absolut lögnare".

yttrande i Lit.-Tid. kunde tydas såsom försvar för dessa [6]), det dock var artikelförfattarens åsigt, att väl den katolska, men icke den protestantiska kyrkan ansåge sig ofelbar, enär den senare arbetar i evighet på sin fulländning och kan endast *approximando* hinna detta mål; hade, heter det, den åberopade förf. menat annat, kunde redaktionen för sin del icke gilla det. Förebråelsen för *omvårdnad af allt hvad vidskepelsen och folktron i äldre och nyare tider framkläckt* erkändes grundad; ty denna omvårdnad berodde på ett rent historiskt intresse.

Efter afgifvandet af dessa förklaringar, hemstälde Palmblad till W:s behjertande denna fråga: "då vi nu ömsesidigt, genom en mångårig skriftvexling, så vida *öfvertygat* hvarandra, att vi aldrig *kunna öfvertyga* hvarandra, månne den dag ej ännu kunde vara kommen, då vi från ömse sidor borde upphöra att bekriga hvarandra . . . Vi tillropa således från vår sida ett välmenande: *Soyons amis, Cinna!*" — Dock finge Wallmark fullfölja "sin lust att smäda, förvränga och förvrida" motpartens skrifter, "endast han ej vill draga oss in på religionens och moralens områden". — Artiklen afslutades med sex spalter otidigheter mot Wallmark [7]).

Wallmark besvarade aldrig denna artikel. I granskningen af Poet. Kalender för 1818 erhöllo visserligen Atterbom och Palmblad några stickord; i n:r 197 skämtade han öfver "karbunkelpoesien", och längre fram (n:r 279—81) införde han en från franskan öfversatt artikel: "Hvad det

---

[6]) Afser en af Hammarsköld i recensionen af Münschers "Lärobok i Kyrkhistorien" (Lit.-Tidningen 1815 s. 128), framställd fråga, "om ej den herskande kyrkan skulle ega rätt att utrota sekterism — denna förstörande kyrka i kyrkan, liksom staten motverkar hvarje stat i staten?"

[7]) Sista numret (n:r 3) är dateradt d. 17 Januari, men måste hafva utkommit senare; ty d. 20 Jan. skref Palmblad till Hammarsköld: "Hvad synes dig om min strid med W—k? Slutet, som är ganska ovettigt, och som jag hoppas djupt skall gripa honom, är ut-tryckt och väntar endast bud". — Mot slutet läses en not, hvari säges, att bland de satiriska anfall, hvilka i Journalen under 7 eller 8 år rigtats mot nya skolan, "gifves det blott *ett enda*, i hvilket man träffar ett qvickt och verkligen godt skämt. Det har dock icke utgått från W—ska handen". Härmed syftas på Leopolds "Mina nya rum" (se ofvan IV s. 446).

kostar att lära känna det Absoluta". Men för öfrigt iakttog han tystnad ända till slutet af året, då ett arbete af Hammarsköld gaf honom en, säkert välkommen, anledning att gripa till kritikens gissel, hvarom mera i nästa kapitel.

Under dessa år skötte Palmblad Lit.-Tid., dock icke utan åtskilliga besvärligheter. Under sommaren 1818 vistades Arwidsson i Upsala och hjelpte då Schröder med redaktionsbestyret; men återvände i Sept. till Åbo. Den 14 Nov. 1818 skref Palmblad till H.: "Skicka glupskt med recensioner. Schröder fjeskar och gör intet; jag arbetar som en dräng; men ej i literaturens tjenst. 6 nummer fela på gamla året, utom en mängd bihang". Sedan Ödmann dragit sig tillbaka, besörjdes granskningen af den teologiska literaturen utaf seminariidocenten, den sedan så bekante predikanten Carl Georg Rogberg. En oförmodad medhjelpare erhöll Palmblad i en tysk, H. R. v. Schröter, hvilken en tid vistats i Finland och kom till Upsala i slutet af 1818 samt der utgaf öfversättningen "Finnische Runen" [8]). Han mottogs med öppna armar och umgicks dagligen med fosforisterna. "Han är", skref Palmblad, "en vigtig eröfring för utbredande af svenska literaturen och han har lofvat att, i sinom tid, göra Wallmark bra förargelse". Under sommaren 1819 deltog han i redaktionen af tidningen, gjorde i Sept. en resa med Palmblad, och lemnade Sverige i Okt., sedan han först gjort bekantskap med den hemkomne Atterbom [9]).

[8]) Om denna öfversättning skrifver Arwidsson, att den är, "med undantag af några obegripligt grofva fel, ganska lycklig och, i förhållande till arbetets svårighet, alldeles förundransvärd" ($^{12}/_{10}$ 19).

[9]) I bref till Hammarsköld yttrar v. Schröter om Palmblad: "Jag respekterar i honom icke endast hans verkligen stora kunskaper, hvilkas vidd han sjelf icke engång känner; men ännu mera hans ljusa och skarpa förstånd och hans upprigtiga redlighet. Jag

Den pålitligaste och af Palmblad mest värderade medarbetaren var dock Zeipel. — Bland de år 1819 granskade arbetena var äfven 6:te delen af Sv. Akad:s Handlingar. Inträdestalen af Wallin och Franzén samt minnesteckningarne lofordades; men om Wetterstedts inträdetal hette det blott, att hans manér "är tillräckligt bekant". Hånfullt utlät sig rec. om två helsningstal af Rosenstein, ett dylikt af Silverstolpe samt prisskrifterna af Nordforss och Granberg. Första afdelningen af Tegnérs "Svea" sades vara "foster af en kall prosaisk föresats, hvilken också sträckt sin förstelnande beräkning i hvarje mindre del af det hela". Detaljanmärkningar gjordes mot dityramb-afdelningen. Men "alla dessa brister oaktadt", sades "Svea" vara näst Franzéns "Sång öfver Creutz", det bästa skaldestycke "Handlingarne" meddelat. Om denna del i dess helhet hette det:

> "Om man sluteligen betraktar denna Tom af Sv. Akademiens Handlingar såsom ett helt, så måste man med fägnad anmärka, att denna äger ett verkligt företräde framför de föregående. Man måste erkänna, att detta Sällskap nu börjat lemna mera uppmärksamhet åt hvad den hembjuder allmänheten; icke nog att man icke här träffar dessa uppnedvända åsigter af konstens filosofi och historia, dessa prof af en inskränkt läsning och om-

---

skulle endast önska honom litet mindre blygsamhet och något mer sjelfförtroende. Han står så högt öfver så mången af den Upsaliska vittra verlden och ändå utöfva dessa Dii minorum et minimorum gentium mången gång en rätt obehaglig inflytelse på honom".

Om Atterbom, med hvilken han 5 dagar varit samman hos Sondéns far, skrifver han i samma bref, att denne "i högsta grad vunnit min aktning, vänskap, kärlek; ty det är rent af omöjligt att icke älska detta fina, genomskinliga ansigte, med sin ljusa krona. Huru han också som tysk skald har förtjust mig, kan jag icke uttrycka. Han blir eller, egentligen sagdt, han är — ty det fattas endast extensiviteten — Sveriges stolthet, och det är med den mest afgjorda, bestämda säkerhet om deras värde, att jag ser emot utförandet af hans härliga planer" ($^{6}/_{10}$ 19).

döme, som stundom tycktes skryta af sjelfva sin okunnighet, och ännu mindre dessa oöfverlagda, och löjligt framställda domar och yttranden, som fordom gaf bespottaren en så rik skörd; — man röjer till och med ett aktningsvärdt bemödande att gifva åtminstone åt de prosaiska skrifterna ett värde, som ej består i blotta ord; man träffar här och der lyckliga ideer, djupare åsigter, om hvilka ingen inom detta samfund för ett decennium sedan hade någon aning, eller med hvilka man åtminstone alldeles icke skulle velat framkomma, för att icke rubba behagligheten af den allmänna måttan af tankeodlingen; ja, hvarje oväldig läsare måste medgifva, att den "Gamle med skåpet" icke har så alldeles orätt, då han tycker sig finna, att Svenska Akademien nu börjat traktera vissa saker "auf eine etwas andere Manier".

Poetisk kalender för 1819 lyckades Palmblad få färdig i så god tid, att den julafton 1818 inträffade i Stockholm [1]). En på sista sidan införd notis meddelade, att Atterboms "aflägsna vistande utrikes" hindrat honom att besörja redaktionen af Kalendren samt att hans tillernade bidrag icke anländt. Men på titelbladet stod, som vanligt, "utgifven af Atterbom"; och Kalendren öppnades med en af djup beundran inspirerad dedikationssång, *Till Atterbom*, skrifven af Zeipel. Med skäl anmärkte granskarne det löjliga deri, att Kalendren tillegnades dess egen utgifvare.

Grafström var den, som lemnat de talrikaste bidragen till den poetiska afdelningen, nemligen icke mindre, än 12 dikter, af hvilka fem under årets lopp varit tryckta i St. Posten — *Mollys ring*, *Till minnet*, *Sången*, *Liljan och*

[1]) Palmblad skrifver juldagen 1818 till Hammarsköld: "Kalendren 1819 låg kl. 12 i går hos Wiborg för din räkning . . . De sista tre dygnen arbetade 10 personer dagligen på kalendren, på det den skulle utkomma i julen. De afvexlade hvarandra på 6 timmar; men Zeipel och jag stodo alla dessa dygn, dag och natt, i tryckeriet ty så fort vi försökte att aflägsna oss en halftimma, gingo sättarne sin kos eller föllo sofvande ned, hvar i sin vrå".

korset, *Sommarqvällen* — alla täcka och hållna i en blidt elegisk tonart; bland de öfriga funnos flera, som med dem kunde likställas, såsom *Till den hemmavarande vännen*, *Förgät-mig-ej*, den senare en efterklang af Goethes "Veilchen". Stundom blir dock, såsom i *Skalden*, stämningen väl mycket sentimental. Tvenne af bidragen äro öfversättningar, *Thekla* (efter Schiller) och *Grafven* (efter Salis). *Zeipel* har bidragit med sex dikter. Utom hans redan nämnda *"Sång på Oscarsdagen"* samt tillegnan *"Till Atterbom"* lemnade han en öfversättning af A. W. Schlegels "Lebens-Melodien", "detta — såsom Hammarsköld skrifver — "melodiska mästerstycke, i anseende till välljud tyska språkets triumf", en öfversättning, hvilken Hammarsköld, icke utan allt skäl, fann vara "en af de lyckligaste, hvaröfver vårt språk har att berömma sig". Tvenne dikter, *"Fantasien"* och *"Vid en å i skogen"*, gifva båda uttryck åt romantikens hänförda dyrkan af skönheten såsom det högsta i lifvet. Af dessa har den förra lyckats bäst, och är ett i sin stil godt stycke; den lofordas af St. Posten, och Palmblad sätter den främst bland alla kalenderdikterna; den har, säger han, "någonting af det der tusan djeflar, hvartill ingen af våra *Poetæ minores* någonsin kunna hinna" [2]).

---

[2]) Till Hammarsköld d. 26 Febr. 1819. — I Palmblads gunst hade Zeipel stigit högt, såsom synes af ett hans bref till H. d. 19 Nov. 1819. Sedan han der yttrat sig om Gumælius, Beskow och Grafström, skrifver han: "Den, som jag sätter mest värde på bland alla dessa skalder af andra ordningen, är *Zeipel*. Han har tio gånger mer fantasi, öfverträffar Dahlgren i lätthet och täflar med Atterbom i välklang och teknisk färdighet. Du har dock vanligen, i synnerhet i början, något snöpligt afvisat honom. Deremot felas det honom förstånd och vetenskaplig bildning att kunna lemna något större. Men om äfven hjertat är den lifspunkt, ur hvilket poesiens lefvande blod måste gjuta sig i de granna luftbilder, fantasien skapar, så

Äfven det senare stycket saknar icke en viss täckhet. I *Erpurs Sång* finner Hammarsköld, att "skalden icke varit fullt mäktig öfver ämnet"; och om Palmblad syftar på detta omdöme, då han förebrår H. att ej göra Zeipel "full rättvisa", kunna vi icke biträda hans åsigt. *Dahlgrens* fem dikter [3]) höra alla, mer eller mindre, till den romantiskt-allegoriska rigtningen och kunna icke räknas bland hans bättre. Ett par af dem äro till och med svåra att tolka, sålunda förnämligast *Den underbara synen;* men alla hafva de en flytande versifikation och innehålla här och der täcka naturmålningar. *Börjesson* har här, utom en öfversättning, två qväden, *Syskonförbundet* och *Romanz*, hvilka båda förete en högst underlig blandning af hjertlighet och förkonstling. Romanzen, skrifven "vid begrafningen af en moder med sitt barn på armen", löper ut i det missnaiva och närmar sig gränsen af ofrivillig komik; sålunda börjar den med orden:

"I Jesu namn, hvad gråt i salen vida?"

Arwidsson är representerad af två stycken, *Spegeln* och *Nordanfjäll*, båda i hans originalitetsansträngda manér. I "Spegeln" förklarar en om sin skönhet fullt medveten flicka, att hennes medsystrar gerna må skåda sig i konstgjorda speglar, hon vill spegla sig i hafvet; ty

"Skönheten skådar
Sin eviga fägring
Blott uti hafvets
Omätliga yta".

äger Z. deruti en fast basis för sina poetiska skapelser, ty han är en af de hederligaste menniskor under solen".

[3]) "Saknaden", "Gossen och Fågeln", "Dufvan", "Den underbara synen", "Maj och Amor".

Och för att styrka rigtigheten af sin uppfattning, frågar hon:

"När ställde väl Gudomen
Nånsin sitt anlet
För glas och metaller?"

"Nordanfjäll" tyckes vara ärnadt att gifva en allegorisk bild af den nordiska naturen och har ett och annat vackert parti, men manéret gör ett störande intryck [4]). *Afzelius* lät införa en dikt, *Tomtarne,* på tal om hvilken Hammarsköld förklarar, "att af alla yngre folkdikter, han känner, knappt någon kan framställas såsom ypperligare mönster för denna genre", hvaremot St. Posten fann i den endast ett koketterande med svenskhet. Hvad som brister denna folkdikt är, kort sagdt, omedelbarhet; hvar strof förråder skaldens ansträngning att synas naiv [5]). Tre nya signaturer uppträda: *J. E.* [6]) med en läsbar dikt, *Längtan; August* [7]) med

---

[4]) Hammarsköld, hvilken var en af Arwidssons stora beundrare, säger om båda dessa dikter, att de "kunna kallas filosofiskt åskådade naturmyter, framställda i en djupt till hjertat trängande poesi"; men han medgifver, att man icke strax upptäcker deras förtjenst, utan först efter "förnyad uppmärksam genomläsning". Rec. i St. Posten tyckes ej hafva läst dem ofta nog, ty han säger om "Nordanfjäll", att han "ej kan anse detta stycke för annat, än en parodi öfver Nordens naturmyter".

[5]) Palmblad skref till Hammarsköld: "På Afzelii *Tomtar* förstår jag mig platt intet" ($^{26}/_{7}$ 19).

[6]) Jakob Ekelund, fil. dokt. och teol. kand., senare lärare vid Klara skola i Stockholm, mest bekant genom sina läroböcker i historia, länge begagnade vid undervisningen; f. 1790, d. 1840.

[7]) Sannolikt Nicander. Gemenligen antages, att Nicander, under signaturen August, uppträdde första gången 1820, och då i Kalender för Damer. Men omöjligt är ju icke, att han redan året förut till Poet. Kal. insändt detta öfversättningsförsök.

en öfversättning, *"Poesiens makt"*; *Aquilina* med dikten *Tårarne*, ett anspråksfullt, men haltlöst stycke [8]).

Det prosaiska bidraget utgjordes af Palmblads novell, *Holmen i sjön Dall*. Den är, hvad Friedr. Spielhagen kallar en "Jag-roman", d. ä. en sådan, hvari hjelten sjelf berättar sina öden.

Rustan, son till ståthållaren i Kaschmir, "den förtrollande dalen, Indiens paradis", upptäcker från sin älsklingsplats vid stranden af sjön Dall en ung flicka, Fanny, på en holme sysselsatt att vattna blomstersängarna. Hennes fader, en europeisk köpman, vid namn Willmot, har slagit sig ned på holmen för sin hälsas skull. De båda unga göra bekantskap; men förstå icke hvarandras språk. Rustan vänder sig till en juvelerare Jussuf — en Sicilianare, hvars rätta namn är Negromonte — för att af honom lära franska, och ger honom slutligen i uppdrag att till Willmot, hvilken icke vet om de ungas bekantskap, framföra en anhållan om dottrens hand. Jussuf, som engång på befallning af Rustans far fått bastonad, begagnar sig af detta tillfälle för att hämnas. Han lockar stora summor af Rustan, skrämmer européen att fly med sin dotter, följer dem och beröfvar dem deras penningar samt bortför sedan Fanny och säljer henne till Schahens af Afghanistan harem. Rustan är otröstlig öfver förlusten af Fanny; men upplyses genom ett bref från henne om Jussufs förräderi. Schahen, en opiidrickande, lättrogen fantast, försvagad af utsväfningar, beslutar vistas en tid i Kaschmirsdalen för att återvinna sin hälsa. På grund af två drömmar, hedrar han Rustan med sin ynnest. Men åter uppträder Jussuf, nu såsom zoroastrisk prest, och säljer till Schahen ett vatten, som skall förläna en lifstid på 1000 år. Väl blir Jussuf afslöjad genom Rustan; men Schahen, som icke vill släppa hoppet om den långa lifstiden, tror mer på bedragaren. Hans förtrolighet med Rustan aftager, men snart ångrar han sig, ger honom ett

[8]) Hammarsköld uttalade i granskningen sin förvåning deröfver, att man intagit en så underhaltig dikt. Palmblad svarade i ett bref: "Om Aquilina äro vi ense. Men vi svara derpå som Carl II, då riddarn, enligt formuläret, upprepade, att han ej var värd denna ära: "Jag vet det, men jag har ej kunnat" (ord uteglömdt; förmodligen "vägra" eller "slippa") "er far". Så hafva vi blifvit öfverlupna af Aquilinas älskare, och sådant folk är ej att narras med" ($^{26}/_{7}$ 19).

högt embete och till hustru den ena af sina två favoritsultaninnor, den sköna Fatme. Fyld af kärlek till sin Fanny, ingår Rustan ogerna detta äktenskap; och då Fatme icke vill lyfta sin slöja samt berättar, att hon är en kristen af europeisk börd, lofvar han henne, att, under förebärande af en resa till Mekka, beledsaga henne till hennes fader, som bor på Ceylon. Under resan dit blifva de, i grannskapet af Bombay, öfverraskade af Jussuf, som bemägtigar sig Fatme; men när Jussuf härvid bortrycker hennes slöja, ser Rustan, att Fatme är ingen annan, än hans älskade Fanny. Utblottad och plundrad beger sig Rustan till fots till Kandatschi, den bekanta perlfiskorten, kommer der i besittning af en dyrbar perla, blir föremål för ett nytt anfall af Jussuf och utropar, när han igenkänner denne: "Gruflige, är du då öfverallt!" Läsaren kan icke annat, än instämma. Emellertid dödar han här Jussuf. Sedan far han till Ceylon, träffar der Fannys far, och dit anländer äfven Fanny, som undkommit Jussuf med tillhjelp af en i Bombay boende vän till fadren. En plan att bosätta sig i Europa omintetgöres genom Fannys faders död; och de båda älskande återvända till Kaschmir, der Rustan blir ståthållare.

Vi hafva förut (IV s. 19) nämnt, huruledes Fr. Schlegel förklarat, att man i Orienten hade att söka det högsta romantiska samt huru han, genom sina arbeten, vändt blicken på Indien. Palmblad följde anvisningen, och redan i novellen "Resorna" hade han inflickat en indisk episod. "Holmen i sjön Dall" är den mognade frukten af hans orientalstudier; men de der förekommande talrika och vidlyftiga beskrifningarne å seder och bruk hafva, på berättelsens bekostnad, inkräktat väl stort utrymme. I stilistiskt hänseende står denna främst bland hans dittills utgifna noveller; och med rätta framhöll Hammarsköld diktionens lediga och milda behag [9]). Men ett missgrepp synes det oss vara, att

[9]) Då Palmblad läst H:s recension, skref han, att H. af vänskap möjligen öfverskattat hans verk. "Du bör snarare taga dig för att säga mig mina fel, så att jag så småningom kan bättra mig. Dock är jag ej så modest, att jag ej finner, att min romanstil bättrat sig

förf. låtit indiern Rustan vara den, som berättar tilldragelserna och derunder meddelar Schahens, Fannys, Willmots och Jussufs stundom mycket utförliga berättelser, allt under det läsaren, både i beskrifningar och reflexioner, igenkänner den europeiske romantikern. Hammarsköld tyckes i ett bref hafva gjort en slik anmärkning; ty Palmblad svarar honom:

> "Visserligen måste det i början förekomma läsaren underligt, att se en asiat skrifva som en europé (eller så ungefär); men detta problem upplöses ju vid slutet, då läsaren erfar, att karlen varit gift med en europeiska, med hvilken han ju kunnat lefva 30 à 40 år, innan han utgaf sin biografi, och på denna tid visserligen kunnat familiarisera sig med europeiska seder och europeisk literatur".

Men Palmblad tycks hafva förgätit, att han låtit Fanny vid 8 års ålder lemna Europa, sedermera några år vistas i Colomba på Ceylon, vidare tillbringa någon kort tid på holmen. i sjön Dall, derefter 1 år tillhöra Schahens seralj, samt vid en ålder af 16 år åter sammanträffa med Rustan, hvarefter de bosätta sig i Kaschmir. Huru hon under denna tid kunnat erhålla någon kännedom om europeisk literatur och hos sin man väcka intresse för densamma, är sannerligen svårt att fatta. Emellertid är Rustan med denna literatur ganska förtrogen. Han har till och med läst tysk estetik; ty då han talar om ett "hjeltespel", som han skrifvit för att roa Schahen, yttrar han, att hjeltedikten

> "är en *liten* afsliten kedja ur *ödets oändeliga;* då deremot sorgespelet åter är en concentrisk framställning af stora menniskors högsta lifsmomenter".

---

i hänseende till de första bitarne, som höra till mina Knabenstreiche, dem jag gerna antingen vill förinta eller förvandla till otryckt manuskript" ($^{26}/_{2}$ 19).

Palmblad skulle sjelf icke uttryckt sig annorlunda, och de estetiska kunskaper, denne under sina studieår vid Upsala universitet inhemtat, vet Rustan att förvärfva sig på en afsides ort, djupt inne i Asien. Rustan är för öfrigt, sådan han här framträder, sympatiskt skildrad. Mest utförd är teckningen af Schahen [1]); men om utvecklingen af dennes öde lemnas man i okunnighet. Betydligt svagare är skildringen af Fanny. Vid hennes första uppträdande är hon ett naivt, älskligt barn; men i harem utbildas hon raskt till en förslagen ränksmiderska, och uttryckligen säges, att detta får tillskrifvas inflytandet af der rådande förhållanden. Det är att hoppas, det hennes bättre natur längre fram neutraliserar detta inflytande. Jussuf, med sitt plötsliga uppträdande än här och än der, sin rofgirighet och sitt förhållande till Fanny, som han ena gången säljer till Schahen och den andra gången gör en kärleksförklaring, är icke lätt att förstå [2]).

Både Stockholmsposten och Journalen anmälde Kalendren, och båda satte Grafströms bidrag främst [3]).

---

[1]) Störande inverkar dock stundom Palmblads åtrå att visa sin sakkunskap. Sålunda förefaller den I s. 131—2 framställda beskrifningen af haremslifvet högst oväntad i en orientalisk herskares mun.

[2]) Om honom skrifver Palmblad till H.: "Jussufs hufvudafsigt i Schahens hof var att samla pengar; kärleken var hos en sådan natur blott en sekundär passion; hans förföljelse mot Fanny var i början drifven af hämnd mot Rustanska familjen för bastonadens skull. För öfrigt gör man orätt att förebrå honom, att ej vara tillräckligt vigilant. Mer behöfde han ej medverka i denna roman". — Utan tvifvel medverkade han alldeles tillräckligt; ty han är ett af de väsentligaste drifhjulen för att sätta handlingen i gång. Och då Palmblad, på ett ställe i detta bref, säger, att "på drömmen hvilar iu allt i detta opus", kunde han tillagt: "och på Jussuf".

[3]) Journalen anmärkte, såsom en "tröstande omständighet", de "poetiska styckenas ringa antal och bland dem intet enda af Hr Atter-

Andra årgången af *Kalender för Damer* (1819) har en ännu mer utpräglad romantisk karakter, än dess föregångare. Den börjar med en öfversättning af Oehlenschlägers "Aladdin", 1:a delen: ett verk af Borgström, hvilken äfven uppträder såsom lyrisk skald och det under tre olika signaturer. Under sign. —st— anslår han samma sentimentala ton, som i förra årgångens dikt, "Till en frånvarande vän"; *Orfeus*, *Hösten*, *Det förlofvade landet*, *Menniskans åldrar*, *Till Emmy*, variera nemligen alla samma tema: det jordiskas fåfänglighet och dödens salighet [4]). Under sign. —v— lemnar han i *Missöde under lyckan* en erotisk dikt med en lätt frivol anstrykning. Och under sign. —m tecknar han i en något sökt humoristisk ton en *Landtresa* med den älskade. Borgström är utan tvifvel bland de här uppträdande en af de mest betydande; men hans bidrag hafva svaga partier, och öfver dilettantgraden höjer han sig icke. Det är också endast dilettanter, som i denna kalender stämt möte. Så —i—, som i tre stycken besjunger, liksom Borgström, dödens ljufhet, samt sedan i en dikt, *Satyren*, hyllar tidningen Polyfem; så —o— i "Fjäriln" och "Lärkan"; så Aron, som uppträder med två något lättfärdiga stycken, så N „ „ och så damerna *Ebba* och *Louise* m. fl.

Den episka afdelningen utgöres af tvenne öfversättningar — "Hans Heilings klippor", af Th. Körner, och "Enle-

bom"; och med anledning af Palmblads roman, som han fann bättre, än dennes föregående verk af samma slag, anförde rec. såsom synnerligen märkvärdigt, att Rustan förnedrade sig ända till att lära sig fransyska, samt att drömmen med dess scener ur andeverlden behandlades såsom blott en dröm och berättelsen om odödlighetens källa såsom ett bedrägeri. "Hvem skulle väl", utropar han, "för 4 à 5 år sedan kunnat tro något dylikt?"

[4]) Dessutom finner man denna signatur under två öfversättningar från tyskan och under en tillfällighetsdikt.

veringen", af Fr. Laun — samt en originalnovell: "*Brott och Försoning*", af Fr. (den sedan så berömde historikern Anders Fryxell). Om denna novell yttrade en recensent i Allm. Journalen (n:r 65), att man icke skulle ångra, om man blott för dess skull köpte kalendren. "Stilen är", heter det, . . . "öfverallt ren, harmonisk och flytande, karaktererna och passionerna sant och individuelt tecknade, samt målningarne, liksom öfverhufvud hela berättelsen, af ett eget hänförande behag". Deremot förklarade Hammarsköld i Lit.-Tid. (n:r 16), att de skildrade förhållandena voro högst immoraliska, vidriga och upprörande samt att hela planläggningen förrådde omognad, ungdom och bristande öfning, hvaremot stilen icke saknade all förtjenst: "den röjer friskhet och en viss oskyldig naivitet, mot hvilken ämnets sedliga gruflighet på ett förundransvärdt sätt af bryter". Det ligger öfverdrift i bådas omdömen. Brottet — hjelten dödar af våda sin forna fästmös man och gifter sig sedan med henne — är af upprörande art, och om den derpå skildrade försoningens sedliga halt kan man hysa olika mening. Men författarens skildring af de samvetsqval, som förbittra de båda makarnes lif och drifva dem från hvarandra samt låta honom offra sitt lif för fosterlandets räddning, och henne att, längre fram inför sin egen son, som blifvit prest, bikta sin synd, är på så god tro och med sådan naivitet framställd, att intrycket af brottets gräslighet derigenom något förtages. Men att det hela förråder ungdomlig omogenhet, är otvifvelaktigt.

Ännu en Kalender från dessa år må vi med ett par ord omnämna. På våren 1818 utkom nemligen *andra* häftet af *Aura*. Palmblad skref om detta till Hammarsköld:

"Der utmärker sig samme skald, som i första häftet, —l—l—m (Sjöström). Skriftens karakter är en viss medelmåtta, som dock, relativt till vår skandinaviska literatur, tager platsen bland de goda. Sjöström skiljer sig så vida från våra romantiska poeter, att han har sans, vet bestämdt hvartåt han vill, och exprimerar en idé, ehuru väl stundom nog svagt och ofullkomligt" (2/6 18).

Att utmärka sig framför de öfriga, i detta häfte uppträdande skalder, vill just icke mycket säga. Af de åtta originaldikterna äro nämligen sex af Sjöström; Linsén har lemnat en svag sonnett, och sign. Engelbr. ett försök att efterbilda Göthe. De tre öfriga poetiska bidragen äro öfversättningar. Prosauppsatserna äro tre: en öfversättning af Karolina de la Motte Fouqués föga värdefulla "Bilder utur Kejsarinnan Eudoxias lefverne"; öfversättning af Platos dialog Kriton; samt slutet af den i förra häftet påbörjade intressanta uppsatsen, *"Om några hinder för Finlands literatur och kultur"*, af Tengström, för hvilken uppsats vi i det föregående hafva redogjort [5]).

Redan 1816 fattade Nya skolans ledare i Upsala beslutet att utgifva en tidskrift, hvilken skulle upptaga afhandlingar i vetenskap och konst, "men förnämligast, så vida de gripa in i det stora praktiska eller nationella lifvet". Lit.-Tid. hade väl lemnat rum åt en och annan afhandling; men denna tidnings innehåll utgjordes dock förnämligast af literaturgranskningar. Nu var tiden inne att visa, det man äfven på det vetenskapliga området kunde sjelfständigt röra sig; dock skulle äfven recensioner "öfver arbeten af

[5]) Vi hafva ofvan s. 105 uti en not anfört tvenne olika uppgifter rörande författarskapet till denna artikel; men hafva sedan af en finsk, i sitt lands literatur fullt hemmastadd, författare erhållit det meddelande, att professorn Joh. Jak. Tengström skrifvit denna uppsats.

vigt" kunna upptagas. Den nya tidskriften skulle bära namnet *Svea*. Men Atterboms utländska resa vållade uppskof med iverksättandet af dessa, endast inom en inskränkt krets kända, planer. Den 25 Jan. 1817 skref Palmblad till H.: "Som Atterbom afreser i Mars och dessutom har händerna fulla med filosofiska trådar, ser du väl, att planen med *Svea* tills vidare måste hvila". Under årets lopp fann man dock, att företaget äfven utan Atterbom kunde sättas i gång; och förberedelser gjordes, hvilka bragte rykten om saken i omlopp [6]). Gumælius utsågs till redaktör, och d. 29 Jan. 1818 kunde Palmblad meddela Hammarsköld, att Svea skulle om några veckor läggas under pressen. Denne, som blifvit allt mindre nöjd med sina Upsalakamrater, förklarade, att han sjelf ville utgifva en tidskrift. Palmblad framhöll nödvändigheten af sammanhållning och sade Hammarsköld helt öppet, att han väl trodde honom om att skrifva förträffliga artiklar i en Journal, men icke att redigera en sådan [7]). Hammarsköld upptog detta illa, och Palmblad svarade:

---

[6]) Livijn skref d. 22 Juli 1817 till Askelöf: "Schwerin har nu med Grubbe, Geijer, Palmblad, Hammarsköld ingått om utgifvandet af en tidskrift, *Svea* . . . Saken drifves med hemlighet; men som en person, hvilken trodde, att jag kände den, derom frågade mig, och jag genast ingick i en förklaring, erfor jag allt hvad han visste".

[7]) Han skrifver bland annat: "Härtill kommer att du, ehuru oss alla öfverlägsen i erudition, låter af ditt förträffliga minne förleda dig till åtskilliga faktiska origtigheter, som sedan af omilda recensenter sättas i det mest förhatliga ljus. Sedermera har du vissa favoritsatser (medgifvom rigtiga, men något ensidiga, som t. ex. hatet mot det gamla Rom och Frankrike), hvilket du allestädes och alltid på ett hårdt sätt utsäger. Ett sådant omotiveradt omdöme, som står i oppositíon med tiden, förstör den bästa skrift; och vid ingen skrift kräfves större varsamhet och circumspection, än en tidskrift" ($^{20}/_{3}$ 18).

"Hvilkas biträde kan du påräkna? Förmodligen icke Kongl. Sekreterarnes? *Svea* skall bli ett moget, manligt och noga öfvervägdt arbete. Utan att göra ett afsteg från sina grundsatser, skall det genom fridälskande form locka till inbjudande de allvarsamma männen, i fall de någonsin kunna vinnas . . . Här i staden kallnar icke ifvern för literaturen. Man lär år efter år känna några hederliga män, med hvilka man fastare sammansluter sig. Det är ledsamt, att motsatsen skall äga rum i Stockholm. Der finnas allt för många goda frukostställen och infallsbeundrare. Bry dig ej om dem, som äro utan allvar och heligt intresse. Månne deras opålitlighet kan vara orsaken till denna din svårmodighet; hjelpa den kan jag ej; men det är en tröst att dela med vänner" ($^3/_3$ 18).

Mot slutet af 1818 utkom första *Svea*-häftet och innehöll: en geologisk uppsats, "Om svenska jordens bildning", af bot. demonstratorn G. Wahlenberg; en antiqvarisk, "Om skandinavernas forna upptäcktsresor till Nord-Amerika", af J. H. Schröder; en historiskt-musikalisk, "Anmärkningar öfver gamla nordiska sången", af Häffner; samt början af Geijers afhandling, "Feodalism och republikanism".

År 1819 utkom andra häftet, innehållande fortsättning af Geijers afhandling, vidare "Om hinduernas fornhäfder", af Palmblad, "Om Sergels Amor och Psyche samt Faun", af Grafström, och en insänd uppsats om våra silfvergrufvors bearbetning.

Tidskriften, hvilken Palmblad, i ett bref, säger vara "utsedd till ett fredens banér", mottogs med bifall af hela pressen. Allm. Journalen yttrade med anledning af första häftet: "Redan afsigten med denna tidskrift är berömvärd och förtjenar att hvarje vän af vår literatur håller utgifvarne räkning derföre, i synnerhet som innehållet, åtminstone i detta häfte, lofvar att uppfylla de anspråk, hvartill titlen kan

föranleda" (n:r 119) Äfven andra häftet anmäldes i sympatiska uttryck.

Den märkligaste uppsats, som i dessa båda häften förekommer, är Geijers "Feodalism och republikanism". Han skrifver till Atterbom: "Den nya journalen, hoppas jag, skall göra effekt, och oförmodadt falla fienden i flanken. Jag tänker för den vara rätt verksam, och begynna med en länge återhållen expectoration öfver närvarande tid" ($^1/_7$ 17). Uppsatsen utgör en snillrik teckning af den roll, som feodalismen, hvilken ledde sitt ursprung ur familjen, och republikanismen, som grundade sig på fördrag, spelat i samhällsutvecklingen. Geijer visar, huru de utbildat sig, samt huru de än korsat hvarandra och då på hvarandra inverkat, än bekämpat hvarandra. Det är en intressant framställning af det menskliga samhällets utveckling ända in i 17:de seklet. Men midt i redogörelsen för detta sekel och just när "expectorationen" skulle komma, afbröts artiklen och blef aldrig fortsatt. Man har, kanske icke utan skäl, funnit den väl mycket "ultraistisk"; men då förf., slutande med en anhållan, "att man ej ville öfverila sig med att draga slutsatser af hvad redan sagdt är", tillägger, att han finner sig "så mycket mer befogad till denna varning, som ingenting är så utsatt för motsatta partiutläggningar som *opartiskheten*", samt då han bemödar sig att iakttaga denna stora historiska pligt; så vilja vi här blott fästa uppmärksamhet på vissa mera tillfälligt valda partier, de der tydligen röja den snillrike historieskrifvaren, som, fullt utbildad, kan ställas vid sidan af de bästa, andra länders literatur har att uppvisa. Sid. 222—226 läser man en ypperlig redogörelse för reformationens väsende; sid. 236—8 en dylik rörande betydelsen af Hugo Grotii verk *De jure belli*

et pacis; sid. 247 uppdrages skillnaden emellan lutherska och reformerta kyrkan, o. s. v. Som stilprof meddela vi ett kort utdrag. Sedan Geijer framhållit, att i Sverige författningens utveckling afbrutits genom en eröfringsperiod, yttrar han:

"Vi hafva ett århundrade pliktat för, att med två millioner menniskor en kort tid ha varit den första nation i Europa. Vi få trösta oss med, att en ärofullare skuld ej gifves att draga. Men just *detta*, att vår ära fått olyckans vördnadsvärda helgd och med dennas andakt bör i hjertats innersta bevaras, borde lära dem, som i ett tomt skryt oupphörligen föra den till torgs, att *de* ej känna hvarken hvad den har gudomligt eller hvad den har rörande. En svensk, som skryter, är utan tvifvel den odrägligaste varelse; då både en gammal ära och långa olyckor borde hos honom ha inplantat den själens adel, som ej behöfver göra sig gällande, emedan den *är*".

Om denna afhandling skref Palmblad till H. d. 7 Dec. 1819:

"Jag påstår, att du der träffar flera alldeles nya idéer, som du ej förut läst i tyska böcker, samt en klassisk stil alldeles fri från de vårdslösheter, som funnos i hans första arbeten på prosa. Derjemte har han en egen klarhet, någonting rakt på saken, som du ej träffar äfven hos de bättre tyskarne, och tillika hafva dessa afhandlingar, liksom allt, hvad han skrifver, ett lefvande, på det praktiska rigtadt intresse och i det närvarande ingripande verkningar, som du ensam dristar neka".

Atterbom hade, såsom vi förut nämnt, d. 3 Juni 1817 anträdt sin utländska resa. Efter ett besök i Stockholm och i sin hembygd, afseglade han från Ystad d. 1 Juli. Under öfverresan till Stralsund skref han den enkla, rörande dikten, *Afsked till fäderneslandet*, sprungen helgjuten fram ur hans varma, fosterländska hjerta. Öfver Stralsund och Greifswald gick vägen till Berlin, dit han anlände d. 9 Juli, och der han genast uppsökte sin "beskyddarinna",

Amalia v. Helvig, samt fann sig väl i den krets, som samlades i hennes hus. Men i öfrigt gjorde Berlin på honom mindre behagligt intryck, än han tyckes hafva väntat, och det just på grund af det der herskande "estetiska kulturoväsendet". Bland de bekantskaper, han der gjorde, voro *Schleiermacher* och *Rühs*. Dit anlände samtidigt *Oehlenschläger*, som han fann mycket angenäm, endast "en smula för mycket Narcissus". Sedan Helvigs begifvit sig till Dresden, trifdes Atterbom icke längre i Berlin. Han inträffade i Dresden d. 28 Augusti. Redan i Berlin lade han planer att resa till Italien, men de togo fast form först, då han i Dresden sammanträffade med den danske literatören Peder Hjort [8]). I Dresden, der han trifdes förträffligt, intresserade honom företrädesvis tafvelgalleriet; der lärde han äfven känna *Steffens*, som han kallar "en gudomlig man", samt Calderonsöfversättaren Baron v. Malsburg m. fl. I de literära kretsarne var han, tack vare fru Helvig, mycket uppburen och lemnade med saknad Dresden d. 24 Nov., i sällskap med Hjort, samt försedd med en mängd rekommendationsbref af fru Helvig. I Bayreuth besökte de Jean Paul, af hvilket besök Atterbom lemnar en liflig skildring, och i Nürnberg tillbragte de 10 dagar. Den 11 Dec. anlände de till München. Der gjorde Atterbom bekantskap med Schelling, Jacobi, Baader, Thiersch m. fl., och der bleknade Dresdner-minnena; ja, nu fann han "långt mera båtande,

[8]) Atterbom skrifver om honom: "Genast efter sin ankomst sökte han upp mig; vårt första möte var tillräckligt att knyta ett band för evigheten, och min beskyddarinna (fru Helvig) hade blott i tio minuter talat med honom, då hon sade mig med hela den häftighet, som så väl kläder henne: "Denna menniska reser till Rom, och följ med honom på ögonblicket, ty ingen dödlig passar bättre till reskamrat åt er". (Minnen från Tyskland och Italien s. 32—3.)

att blott *se* Italien, men att sedan *lefva* ett år i Germanien". Mest fängslade honom umgänget med Schelling, som, efter att hafva läst hans tyska dikter, formligen uppmanade honom att söka vinna namn såsom tysk skald. I de hus, "som piquera sig att äga en *ausgezeichnet geistige Bildung*", är jag", skrifver han, "ordentligt hvad man kallar *firad*" [9]). Äfven af Jacobi och Baader bemöttes han med stor vänlighet. Den 23 Febr. 1818, sedan aftonen tillbragts hos Schelling, lemnade Hjort och Atterbom med liflig tacksamhet München och togo öfver Tyrolen vägen till Verona, hvarifrån de, öfver Mantua, Modena, Bologna — der Rafaels "St. Cecilia" på Atterbom gjorde ett outplånligt intryck —, Florenz och Siena, d. 11 Mars anlände till Rom. Här qvarstannade de till slutet af Juni, njutande i fulla drag af de skatter, dem konst, natur och rika historiska minnen i öfverflöd erbjuda. Men här, i katolicismens hufvudstad, fördunstade alldeles det forna estetiska svärmeriet för denna religionsform [1]).

---

[9]) Han berättar, att han, för att synas som en värdig representant af sitt sagolika, hemlighetsfulla hemland, undertryckte sin mjeltsjuka och gälde "för en stark och energisk karakter". "Också", tillägger han, "finna männerna mig *ernst* und *tief*, och fruntimmerna lägga till, att öfver hela mitt väsende är *ausgegossen ein intressanter Hauch von Sehnsucht und Trauer*". (s. o. s. 145.)

[1]) Han skrifver från Rom: "Hvad katolikernas närvarande kyrkoförfattning angår, behöfva vi ej afundas dem mycket. Hvad de verkligen hafva mer än vi, kunna vi ju ock sätta oss i besittning af. Föröfrigt visar den sig mera lockande på afstånd, än på nära håll. Det är mig lätt begripligt, hur man på kusten af Östersjön kan öfvergå till katolska kyrkan, men icke hur man kan göra det i sjelfva Rom, utan att vara svag till förstånd eller grundsatser. Vi hafva, liksom katolikerna, kristendomens urkunder (dock vanvårda vi för mycket traditionen), men vi ha ock i all härlig utveckling filosofien, poesien, frihetskänslan, den patriotiska entusiasmen, den manliga hänryckningen för ära och rätt — och det är

Under Juli—Augusti vistades Atterbom, jemte Rückert, den tyske literatören Müller m. fl., i Albano och Arriccia, gjorde ett besök i Neapel och dess omnejd d. 4 Sept.—2 Okt., hvarefter kosan styrdes åter mot nord. Den 9 Nov. anlände han och Rückert till Venedig, der de qvardröjde till d. 17, då de begåfvo sig till Wien, der de inträffade d. 29 Nov. Då fru Helvig i Dresden öfvertalade Atterbom att resa till Italien, hade hon lofvat att i nödfall låna honom 60 à 100 Louisdorer. Från Neapel bad han henne sända 60 Louisdorer till Rom, men då han kom dit, fick han väl bref, men inga penningar. Respenningar från Neapel hade han fått låna af Rückert; nu måste han låna dels af Hjort, som låg sjuk i Neapel, dels af Byström. Så kom han till Wien, der han om lån måste anlita svenska ministern frih. Palmstjerna. Dit anlände visserligen penningar från fru Helvig, men 288 gyllen i stället för väntade 500. Han hade redan i Sept. skrifvit till Geijer och omtalat sin penningeförlägenhet, och denne, som genast satte sig i rörelse, hoppades kunna genom sammanskott samla 1000 rdr., ehuru det stannade vid 700 rdr. [2]). Den 24 Jan. 1819 lemnade

---

icke Luthers skull, om vi ur alla dessa elementer ej förmå utbilda något värdigt, glädjebringande, varaktigt, i lif, religion och konst. Kristendomens flamma tändes första gången i öster; på nytt tändes den andra gången i norr. Och var ej Luther den, som putsade ljuset och afklippte den långa osande vekan, att lågan småningom kunde brinna klarare?" (s. o. s. 499).

[2]) Den 6 Okt. uppmanade Geijer Hammarsköld att skaffa bidrag af vänner i Sthlm., "dock med strängaste undvikande af allt sken af en appellation till allmänhetens medlidande . . . det gäller likaväl om mig som om mången annan, att jag här får göra hvad jag *kan*, ej hvad jag *vill*"; han trodde sig i Upsala kunna få 300 à 400 rdr. bko., "hvari en frånvarande vän har största delen". — Den 17 Nov. hade han från baron Hermelin, genom förmedling af Hammarsköld och Hedborn, fått 100 rdr. bko. och med posten från Grubbe och

Atterbom Wien, der han, med sina minnen från Italien, icke funnit rigtig trefnad. Han gjorde der bekantskap med den fordom så beundrade Fr. Schlegel; nu skref han om denne: "Hvad äro tio Fr. Schlegel mot en enda Schelling?" Från Wien for han till Breslau, der han träffade Steffens samt bodde hos sin gamle vän, numera öfversten, Carl v. Gröben, hvilken han sedan följde till dennes landtgård Pöppelwitz vid Oder. Äfven hos baronessan Louise von Kloch i Massel gjorde han ett besök. Den 14 Maj anlände han till Berlin och mottogs med öppna armar af familjen Helvig. Hos dem stiftade han bekantskap med fältmarskalken grefve Gneisenau, som snart fattade så stort intresse för den unge svenske skalden, att han bjöd honom att bo i hans hem för att der i lugn bearbeta sina reseminnen, en bjudning, hvilken Atterbom antog. Han gjorde äfven bekantskap med Hegel, Solger och Tieck, af hvilka i synnerhet den senare lifligt intresserade honom. Helvigs och Gneisenau sökte öfvertala honom att stanna qvar i Tyskland; men hans längtande håg stod till hemlandet. Den 10 Aug. lemnade han Berlin, tillbragte 6 dagar på sjöresan emellan Stralsund och Ystad, dit han anlände d. 22 Aug., och derifrån begaf han sig direkte till fädernehemmet. Den 4 Okt. var han i Upsala.

Tham 40 rdr. bko. Hammarsköld hade samlat bidrag i Sthlm, hvilka skulle sändas efter nyår. Den 15 Dec. 1818 skrifver Geijer till Atterbom, att han insamlat 700 rdr., de der, på grund af dålig kurs, motsvarade 300 rdr. Hamb. banko, hvilken summa han afsände till fru Helvig i Berlin. — Den 22 Januari skref Palmblad till H.: "Atterbom är för närvarande ur all penningeförlägenhet genom fru Helvigs mellankomst". — Både i Jan. och Febr. afsändes från Stockholm penningar till Atterbom.

Resan hade på Atterbom haft ett synnerligen gynnsamt inflytande. Hans synkrets hade vidgats. Det småaktiga och personligt retsamma, som i de trånga förhållanden, i hvilka han förut lefvat, spelade en så stor roll, framstod nu för honom i hela sin obetydlighet. Redan under sitt vistande i Dresden skref han till Hammarsköld, att han väl icke ångrade sin forna verksamhet för "att nedbryta och vägrödja".

> "Men deruti sätter jag vårt egentliga, vårt högst tadelvärda fel, att vi, jemväl sedan denna nödvändighet upphört, ofta handlat så, som fortfore den ännu. Låtom ej hädanefter allahanda skoj, tomt på vett och betydning, locka våra öron, att deråt lemna den ringaste uppmärksamhet, och gifvom den goda saken alla möjliga tillfällen att sjelf, i sitt eget väsendes långsamt verkande, men säkra makt, komma till ordom, i stället att personligen å hennes vägnar ideligen hålla långa tal till hennes försvar".

Den smickrande välvilja, som mötte honom öfverallt under hans resa, och de artigheter, med hvilka han öfverhopades i de tyska literära kretsarne, kunde väl icke undgå att stegra hans sjelfkänsla; men på samma gång väckte de hans lifliga tacksamhet, skärpte blicken för okloka, begångna misstag, och lärde honom, att ett värdigt mål kräfver värdiga medel. Han ville nu, skrifver han, "komma hemsväfvande, öfver ovettets syndaflod på Svithiods parnass, såsom en Noachs-dufva med oljoqvisten i munnen" [3]).

---

[3]) "Minnen från Tyskland och Italien", s. 540. Ur det bref till Geijer, hvari detta läses, meddela vi ytterligare några karakteristiska utdrag: "Det flor har omsider fallit från mina ögon, som så länge förhindrade mig att se, huru oräkneligt mycket försynen och naturen gjort för mig. Hvarföre skulle jag då icke engång begynna uppfylla min pligt, att bära som en man och som en vis (som en kristen, om du vill) det mått af krämpor och svårmod, hvilket väl knappt någonsin alldeles lemnar mig, men sannolikt är i min lefnads vågskål en rättvis motvigt mot Fortunas smeknin-

Under sitt vistande i Rom mottog han från Grubbe ett anbud att blifva kallad till docent i filosofi, och när, på hans förfrågan, om han kunde få speciminera i Tyskland,

---

gar, af hvilka jag kanske annars skulle förderfvas? . . . Öfverallt, hvar ädla och utmärkta menniskor lärt känna mig, ha de genom en för mig obegriplig attraktion i ögonblicket blifvit så till sägandes kedjade fast vid mig, som om de varit mina blodsfränder; männer och fruntimmer ha täflat med hvarandra i att kela med mig, uppfylla mina önskningar, smickra mina lynnen — och det förekommer mig nästan, som låge just i min jordiska värnlöshet och min oförmåga att stöpa in mitt väsende i det reglerade societetslifvets form, denna magiska nimbus, hvilken genom en himmelens skänk omgifver min person, och utan hvilken jag längesedan varit förlorad. Och för hur många författare, på hvilka i betydande grad deras nations uppmärksamhet varit spänd, har väl försynen beredt en så väl afpassad, så glänsande incisionspunkt mellan deras ynglingaårs omogenheter och deras mandoms utveckling, som nu för mig? Ligger det icke nu helt och hållet i min egen makt att öppna en ny, egendomligt karakteristisk akt af min bana på hvad vis jag vill? Och om jag efter min hemkomst är i stånd att allt framgent uppföra mig med drift, lugn och värdighet, att hos mina anhängare vinna en mera brinnande tillgifvenhet än någonsin, försona med mig alla tveksamma välmenande, och bringa mina fiender på skam? Hvad dessa sista beträffar, behöfver du ej frukta för, att jag någonsin mera spiller tiden på att mot dem inlåta mig i någon omedelbar kamp. Det Callowaiska brefvet från Dresden var den sista efterklangen af den polemiska tuban, som ännu ljöd i mitt öra från Sveriges nyss lemnade stränder. Men jag har sedan den tiden haft tillräckligt utrymme att besinna mig, att inse den sanna beskaffenheten af min ställning till mitt fosterland; och den sjukliga retlighet, som länge beherskade mig samt i grunden hade mera fysiska än andliga orsaker, har så alldeles öfvergifvit mig, att jag icke utan yttersta förundran blickar på några nummer af Svensk Litteratur-Tidning, som kommit med i min portfölj, förvånad, att ha förfäktat religionens och filosofiens sak med så liten kristendom och så ringa filosofisk anständighet . . . Af mitt umgänge med Schelling och ett noggrannare öfvervägande af Goethes lefnad, har jag bildat mig mönstret för min egen tillkommande; och fastän ägande en vida vekare personlighet än deras, skall jag dock med yttersta förmåga eftersträfva den grandiosa stilen af deras lugna, obekymrade, majestätligt allvarliga framskridande till sitt mål" (s. 539—40).

Grubbe svarat jakande, var Atterbom nära att antaga hans förslag. Men i April 1818 meddelade honom Geijer, att "äfven under mig blir nu en docentur ledig, som skall vara till din tjenst"; och efter någon öfverläggning bestämde sig Atterbom då för den historiska docenturen.

Den ovilja, han hyst mot valet af en fransman till svensk tronföljare (s. o. IV s. 138), hade under årens lopp icke helt och hållet försvunnit. Visserligen försäkrar han, att han under sin resa alltid tog Carl Johans parti mot sina tyska vänner, hvilka, liksom deras landsmän, icke ville erkänna dennes förtjenster under kriget mot Napoleon och icke tro, att den nya dynastien slagit rot i Sverige. Men i ett bref till Geijer, hvari han omtalar, att han låter sig "angeläget vara att utbreda kronprinsens och i synnerhet prins Oscars ära", tillägger han:

> "Gud vet, att jag, hvad den *förre* angår, icke handlar af personlig böjelse — tvärtom, jag kommer förmodligen aldrig att till *honom* fatta något *rigtigt* förtroende — men af klar öfvertygelse, att det *stora hela* af Sveriges väl, såvida detta framförallt består i sjelfständighet och ordhållighet, fordrar hans bibehållande. Dessutom låter det icke neka sig, att han gjort mycket för vårt fädernesland. Af *Oscar* deremot väntar jag, att han skall bli en fullkomligt *svensk* furste, och så länge denna tro står lefvande i min själ, kan det visserligen aldrig falla mig in att med prins Gustaf sätta mig i någon gemenskap" ($^{22}/_{12}$ 17) [4]).

---

[4]) "Minnen m. m.", s. 135—6. — Det vill synas, som om man i fosforistiska kretsar trodde, att Carl Johan af politiska skäl vore misstänksamt stämd mot den Schellingska filosofien, ty d. 25 Jan. 1818 skrifver Atterbom till Geijer: "Du bör icke föreställa dig, att Schelling, ehuru en stor entusiast för våra gamla Gustaver och Carlar, hör till detta parti; såsom han är till karakter och sinnelag republikan, så påstår han ock, att svenska nationen bör till sista blodsdroppen försvara den regentstam, som hon af fritt val utkorat, och att det var naturligt, att denna nation önskade sig en skicklig krigare i

Sju veckor efter det Atterbom nedskref dessa rader, hade Carl Johan bestigit svenska tronen i lugn och ro, tvärtemot hvad man i Tyskland förmodat. Prins Oscar, som vid sitt myndighetsförklarande, d. 4 Juli 1817, uppvaktades af en deputation från Upsala, blef 1818 vald till detta universitets kansler, och vid den fest, som med anledning deraf firades, höll Geijer högtidstalet. Höstterminen 1819, då kronprins Oscar vistades i Upsala, blef Atterbom hans lärare i tyska, och gaf hvarje afton prinsen undervisning i detta språks talande och skrifvande [5]).

---

spetsen för sina delabrerade affärer. Det är således bokstafligen visst, att af Schellings inflytelse på de yngre svenska literatörerna, och genom dem på Sveriges ungdom, har kronprinsen ingenting att befara, utan snarare allt att vinna. Kunde blott någon god genius engång bringa detta in i hans hufvud! — Att du meddelar denna passage af mitt bref blott åt dem af våra vänner, som kunna tiga, förstås af sig sjelft" (s. o. s. 168—9).

[5]) Hagberg skref till Tegnér d. 30 Nov. 1819: "Kronprinsens vistande i Upsala väcker mycken uppmärksamhet. Det är sanning, att Atterbom blifvit hans lärare i tyskan. Han återkommer säkert fullkomligen fosforiserad".

VII.

HAMMARSKÖLD.

1819.

År och studier hade dämpat den ungdomliga stridslusten hos den vittra revolutionens män. Palmblad hade fullt allvar med sitt "Afsked" till Allm. Journalen, och i hans brefvexling från denna tid påträffar man ofta yttranden, som antyda, huru han fått blicken öppen för det i längden gagnlösa af en ensidig polemik, då, såsom här, målet var af ett högt, rent ideelt syfte. Atterbom hade icke länge vistats utomlands, innan han, såsom vi sett, ångrade sina häftiga artiklar före afresan och förklarade dem vara ej blott onödiga, utan okloka. Och han skref vid sin hemkomst till Hammarsköld:

> "Angående *moderation* och *fridsamhet* skall hädanefter ingen få skäl att klaga på mig; dels är jag verkligen fredligare och lugnare, än förr, dels finner jag vår goda sak nu stå på en så säker basis, att man ej behöfver spilla mer krut på de gamla döda hundarne" ($^5/_{11}$ 19).

Med Hammarsköld var förhållandet deremot ett alldeles motsatt. För honom stodo Polyfemsdagarne i ett idealt skimmer. Då var det lif och lust. Raskt och modigt ut-

delades hugg till höger och till venster; somliga skrattade, andra harmades; men alla läste cyklopbladet. Nu hade ifvern slappats, och flera af de gamla kamraterna hade dragit sig tillbaka. Det var tydligen för honom påkostande, att, såsom vi nämnt, Askelöf och Livijn icke längre hörde till de pålitliga; och med missnöje såg han, att af de nya medarbetarne i Skolans periodiska skrifter knappast någon annan, än Zeipel, trädde till honom i ett mera förtroligt förhållande. Lifligast var dock hans harm mot de neutrala. Han, den afgjorde partimannen, såg i neutraliteten feghet eller förräderi. Redan 1816 gaf han luft åt sin förtrytelse med anledning af årets Poetiska Kalender; men fick af Palmblad ett lugnande svar [1]). År 1818 hade han ett nytt anfall af "svårmod", och Palmblad frågade honom då, om detta månne härledde sig af ledsnad öfver Stockholmsvännernas "opålitlighet". Sin ofvan omtalade plan, att sjelf utgifva en tidskrift, öfvergaf han emellertid, ja, erbjöd 1819 en öfversatt artikel åt "Svea"; men då Gumælius, som var redaktör, icke gerna ville hafva öfversättningar i de första häftena, ehuru han förklarade, att artiklen längre fram skulle införas, blef Hammarsköld högeligen uppretad och skref ett häftigt bref till Palmblad, i hvilket han förebrående yttrade, att de äldre,

---

[1]) Palmblad skref: "Öfverraskande har varit, att den" (kalendren) "gifvit dig anledning till allahanda melankoliska betraktelser. Det är sant: sakerna äro nu i ett helt annat skick, än 1810 och 1811. Men den ungdomliga ifren och entusiasmen — icke har den aftagit. Tvärtom, ju närmare (uteglömdt ord) nalkas sin utveckling, ju mer känner jag, å min sida, mitt hjerta klappa, mitt mod växa och mina krafter tilltaga. Någon direkt del i denna literaturens pånyttfödelse kan jag, tyvärr, icke taga; men, getrosten Muthes, vilja vi alla på pligtens ban' fortvandra, och i samma mån utveckla våra krafter, som kampen blir allvarsam, och fienden kläder sig i tungare rustning" ($^{31}/_{12}$ 16).

med undantag af Palmblad, ingenting gjorde, och att de yngre voro "bortskämda och oförsynta", särdeles Gumælius. I sitt svar påpekade Palmblad den stora skillnaden emellan de första åren af deras uppträdande, då "hela verlden var emot oss", och "ingen läste hvad som skrefs af oss, utom några ynglingar", och nu, då den nya skolan "armbågat sig fram till en plats", för hvars försvar den ej behöfde kämpa, utan i stället hade att arbeta på uppförandet af den byggnad, hvartill den "under fiendens åsyn oförskräckt samlat materialierna". Han visade vidare, huru Hammarsköld utan skäl klandrat Atterbom och Geijer för lätja [2]); och yttrade sedan om närmaste orsaken till vännens missnöje:

---

[2]) Han skrifver: ."*Atterbom* har väl i många år varit en skrifvande person och dermed verkat mycket, hvilket du visserligen ej nekar. Men först nu har han, efter ett stadium af melankoliskt grubbleri, återvändt med samlade krafter, friskt mod och lefnadsvind i seglen. Med hans förra själs- och kroppssjukdom, hans 2:åriga utrikesvistande, må man väl ej begära mer, än hvad han redan uträttat. Men han är ju nu knappt 30 år — och detta är rätta tiden att börja något stort, hvartill rikhaltiga studier, i teori och praxis, varit förberedande preliminarier.

Men orättvis är du mot *Geijer*. Det kan endast förlåtas en, som på afstånd ej känner honom. Du öfverser helt och hållet hans inflytande på det uppväxande slägtet, hvilket är alldeles oberäkneligt; och om han också ej tryckte en enda rad, så uträttade han genom sina föreläsningar, ja, genom sin blotta personlighet mer, än vi alla tillsammans. Utom dess öfverser du alldeles hans mytologiska afhandling i Iduna — ett ovärderligt mästerstycke —, och hans företal till folkvisorna; och orätt har du äfven, *me judice*, i ditt omdöme om hans Svea-afhandling, som, om än stilen på vissa ställen torde vara något ofullkomlig, innehåller åsigter, som åtminstone ej förr blifvit lästa på svenska. Lägg nu härtill hans arbete med föreläsningarne för prinsen, en filosofisk bok, som snart utkommer, en ny afhandling i Iduna, och dertill — hvad du visst icke känner — hans musikaliska kompositioner, som skola vara mästerstycken — så gör man orätt att kalla en sådan menniska *lat;* om han också

"*Gumælius* har i sitt imperieusa sätt att vara någonting icke älskvärdt, och jag ser hans fel nu kanske bättre, än för en och annan termin sedan. Men derjemte har han ett rigtigt förstånd, sinne för det skickliga; och är en man, som man kan umgås med . . . *Svea* är utsedd till ett fredens banér, en harmonisk mötesplats för den sig utvecklande daningen. Du åter ser i vår jäsande literatur ständigt ännu det gamla kaos, den dunkla urnattens okläckta verldsägg, hvilket, enligt *vår* mening, bör befordras till önskelig öppning genom mild skötsel, — efter *din* genom en våldsam kemisk process. Nu har du, oupphörligt framvandrande med lansen i handen, skaffat dig så många fiender, och väckt så mycken bäfvan, att det nu vore att befara, att de fromhjertade, t. ex. Franzén, som nu skrifver i tredje häftet, skulle med förskräckelse draga sig tillbaka".

Rätta orsaken, hvarföre H:s öfversättning icke intogs, var sålunda den, att man befarade, det hans medarbetskap skulle, innan tidskriften vunnit rotfäste i opinionen, skrämma andra från att lemna bidrag. Det är, skref Palmblad, "en smula politik, hvilken ej är förkastlig, då ingen falskhet dermed blandar sig".

Detta bref är skrifvet d. 19 Nov. 1819, och just samma år hade Hammarsköld genom flera utgifna skrifter väckt förtrytelse i vidsträckta kretsar. Det är dessa skrifter, för hvilka vi nu skola redogöra.

Han hade en tid bortåt varit sysselsatt med författandet af en historia öfver svenska vitterheten. I Februari 1818 rådde Palmblad honom att före tryckningen sända handskriften till Sondén och Schröder, tillfogande: "Låt nu din konsthistoria tjena dig till varning". Säkert har dock

---

under de första åren af sitt gifte, kanske mer, än publiken, som alltid begär allt af en enda, kunde önska, lemnat sig åt trögheten. Efter några år trycker han förmodligen sina nordiska föreläsningar; och har han då på en gång lemnat från sig ett rikhaltigt verk, så är det ju bättre, än att år från år skrifva bitar i tidningar och journaler".

Sondén aldrig granskat hans manuskript. Schröder deremot meddelade honom, under utarbetandet, de äskade upplysningar, som å Upsala bibliotek stodo att få; och d. 11 Sept. 1818 skref han: "Du har med sådan omhugsan sett dig om, att ej många observanda återstå enligt den korta plan, du antagit".

Första delen af *"Svenska Witterheten. Historiskt-kritiska anteckningar"* utkom i December 1818 och var tillegnad kronprins Oscar. I företalet förklarade förf., att hans arbete icke finge mätas efter idealet af en vitterhetshistoria, ty afsigten hade endast varit att lemna samlingar till en sådan. Han indelade svenska vitterheten i följande perioder: 1) Fornkatolska, 2) Lutherska före Stjernhjelm, 3) Stjernhjelmska, 4) Dalinska, 5) Kellgrenska, 6) Leopoldska. Första delen omfattade de fyra förstnämnda.

Wallmark var genast färdig med en granskning, i hvilken Hammarskölds arbete sammanställdes med Molbechs förutnämnda "Öfversigt" [3]). Hammarsköld förklarades vara i intet afseende lämplig att utföra ett slikt arbete; hans periodindelning ogillades, liksom ock, att han upptagit en hop "obetydliga rimmare"; vidare framställdes några detaljanmärkningar, men framför allt klandrades stilen samt hans oblyghet att tillegna prins Oscar ett arbete af så underhaltig beskaffenhet. Denna kritik är i hög grad ensidig, i det att recensenten icke finner ringaste förtjenst i detta alster af Hammarskölds oförtrutna penna. Intrycket af den skarpa, stundom bittra tonen mildras dock då och då af något putslustigt infall [4]).

[3]) Allm. Journalen 1818, n:r 294—6, 299—302.

[4]) Vi anföra följande exempel, hämtadt från Wallmarska recensionens slutanmärkningar: "Så heter det, sid. 172, om *Christoffer*

Då Palmblad läst denna granskning, skref han:

"Din Witterhetshistoria är derföre ej efter mitt sinne, emedan du upptagit för mycket lappris-folk, som bortträngt bättre folk för ett längre vistande på skådebanan. Denna stora personal ökar din literärhistoriska gloria; men gör din bok mindre lärorik för dem, som ej der söka partikulariteter och folk, som på intet sätt förtjena att komma i efterverldens sällskap . . . Vidare har du varit mycket sparsam på citater, och ej alltid valt de mest karakteristiska. Din invändning i företalet förfaller genom den anti-anmärkning, att du kunnat välja mindre stilar och inrätta allt med större typografisk ekonomi, hvarpå du ej synnerligen förstår dig . . . För öfrigt var hans" (Wallmark) "kritik en afgjord uselhet; endast hans förebråelse om språkbarbarismen var ej så alldeles ogrundad. Afskaffa dina många participier och dina många tyska och franska ord; item en mängd konsttermer, hvilka också af Atterbom för flitigt brukas" ($^{8}/_{1}$ 19) [5]).

Föröfrigt uppmanade han Hammarsköld, att "svara Wallmark prompt"; och denne var dessvärre allt för uppretad, för att icke lyssna till uppmaningen. Han utgaf i slutet af Januari 1819 en broschyr på 40 sidor med titel: "*Allmänna Journalistens Hederskrans,* flätad af några små oskyldiga anmärkningar och dikter, honom till rättvis berömmelse och androm till förmodelig ro och uppmuntran". Skrifven i en af vrede besinningslös stämning, är den det

---

Leijoncrona, att han, "*derigenom*, att han dog ung, *utan att på tjenstemannabanan hafva hunnit längre, än till Sekreterare*, förblifvit obekant, äfven till sitt dödsår"; hvaraf följer, att ingen, hvilken dör såsom sekreterare, blir bekant till sitt dödsår. — Nåd! Nåd! Hr. Hammarsköld, för Sekreterarne, om ej för Poeterne!"

[5]) Schröder var, som vanligt, idel hänryckning. Han skref s. d.: "Jag beundrar ännu ditt jättetålamod, som kunnat åstadkomma ett sådant opus. I Upsala äro vi högst tillfredsställda vid genomläsningen deraf . . . Hvad den mannen" (Wallmark) "är ömkelig, som icke har att framtaga nya stridspersedlar, då han ger sig ut på stridsplatsen. I den gamla rustkammaren är allt utnött och öfver allt ökändt".

kanske råaste och plumpaste, som denna literära fejd alstrat. Den börjar med en "Duplik", ett försök till vederläggning af Journalens anmärkningar, ställvis föga lyckadt, ehuru Palmblad förklarade, att Hammarsköld, "segrande och med full evidens" bemött dem alla[6]). Derpå följer en uppsats, *"Den allmänna Journalistens besynnerliga meningar om sig sjelf och svenska literaturen"*, ämnad att vara qvick och slutande med en så grof och vidrig cynism, att man knappast torde finna något liknande inom vår polemiska literatur[7]). Så

[6]) Lit.-Tid. 1819, sp. 332. — Se här ett exempel på denna vederläggning Hammarsköld skrifver: "Den, som vill se det skönaste skaplynnet af äkta svensk art och konst, må framför allt läsa Stjernhjelms "Hercules", Wallenbergs "Min son på galejan", Bellmans sånger, Hallmans dramer, Ehrensvärds reflexioner, vissa stycken af Creutz, Kellgren och Franzén, samt från senare tider Atterboms och Geijers eviga qväden. Deremot kan han gerna förbigå hela det öfriga plundret, ehuru deribland visserligen finnes mycket af hög förtjenst" . . . Allm Journalen såg en motsägelse deri, att stycken, som sades hafva "mycket af hög förtjenst", ändock kallades ett *plunder*. Hammarsköld svarade: "Så dum finnes icke någon annan, än den Allmänna Journalisten, som icke inser, att det är en stor skillnad emellan, "att icke förtjena läsas" och icke vara uttryck af "det skönaste skaplynne af äkta svensk art och konst". — En sådan skillnad har Wallmark aldrig bestridt; — och det kan väl ingen göra? Men han har, med rätta, funnit en motsägelse deri, att ett arbete kan hafva en hög förtjenst och ändock förklaras icke vara värdt att läsas. — Hammarsköld fortfor: "Likaså är tydningen af ordet *Plunder* med "dålighet" ett märkligt prof af den journalistiska filologien; ordet kommer af verbum *Plundra* och tillfölje af denna genesis betyder det således intet annat, än en samling af godt och ondt, ett aggegrat af saker med och utan värde". Enligt denna etymologiska utredning, skulle den, som roffar till sig *endast* värdesaker, icke plundra. Hammarsköld har hämtat ordet från den kära tyskan, utan att tänka derpå, att det i detta språk icke har annan betydelse, än "skräp", "lumpor".

[7]) Palmblad yttrar om båda dessa uppsatser, att de äro "utmärkta af ett kraftigt ironiskt salt och kaustik qvickhet", men han fann dock slutet å den sistnämnda "orenadt af ett qvickt, men i hög grad smutsigt skämt, som dock är lånadt från Fichte".

komma några epigram, hvilka till och med Palmblad förklarade vara "mera ovettiga, än qvicka", samt en uppsats, med titel: *"Hvad är Wallmarkismus?"*, hvilken samme kritiker kallade "uddlös och matt", hvarefter det hela afslutas med en "Rondeau". Hade denna ömkliga stridsskrift blott haft något af den qvickhet, som Palmblad fann i de båda hufvuduppsatserna, skulle intrycket af densamma kanske mildrats; men nu verkar ilskan obemängd. Man kunde derföre nästan känna sig benägen att underskrifva Tegnérs hårda omdöme i bref till Lundblad:

> "Skriften är märkvärdig såsom ett prof på den allra fåaktigaste råhet, som någonsin varit satt i svenskt tryck. Der är ingen sida, den ej en båtsman eller en fånge i ankarsmedjan skulle blygas för att ha dikterat. Denna plumphet, förenad med den allra krassaste dumhet, gör skriften verkligen till ett fenomen till och med i fosforistiska literaturen" [8]).

Huru högt hätskheten var hos Hammarsköld uppdrifven, bevisas bäst deraf, att han till Wallmark, enligt dennes berättelse, sände nämnda "Hederskrans" såsom julklapp, inkastad "under sjelfva den glada familjemåltiden".

Ett Hammarskölds bref till Schröder, skrifvet under det första delen af Witterhetshistorien trycktes, visar tyd-

[8]) ($^{13}/_{2}$ 19). — "Lycka till "Hederskransen"! skref Ödmann till Wallmark. "En författare kan aldrig få större seger, än ett sådant svar". — H. A. Kullberg kallade i bref till Wallmark broschyren: "Bitterhetsförsöket Hederskransen". — Sjelf skref Hammarsköld till Schröder: "Min gensvarsskrift på den Wallmarkiska qvasirecensionen har här sedan i fredags varit i allmänhetens händer, för somliga till synnerlig gamman, för andra till harm och förargelse; men jag har på titelbladet underrättat dessa, att det är hvad som mest fröjdar mig . . . Journalisten har skränat så länge, nu en tid bortåt, utan att någon fallit honom i takten, att jag tyckt det vara tid att slå till honom med storslefven, och han har derföre fått några bitar gammalt, äkta Polyfemisteri i bokform, den jag hoppas må honom väl bekomma. Du skall få se, att jag ingenting bortglömt, som honom till berömmelse tjena kunde" ($^{24}/_{1}$ 19).

ligt, att det icke ensamt var det vetenskapliga intresset, som satte pennan i hans hand. Han skrifver:

> "När jag engång lägger mina ögon tillhopa och går in — för att använda en Ossiansk term — i det trånga huset, kan jag visserligen göra det med det medvetandet att hafva, på mitt sätt, kraftigt nog, orsakat förargelse i landena. Men utaf alla mina använda irriteringsmedel lärer visst intet befinnas så kraftigt, som det närvarande. Det gör mig ordentligt godt att hafva fått tillfälle att tala ut mig i afseende på Leopold, så att jag nu väl, för framtiden, kan skaka ifrån mig all literarisk harm och all polemisk bitterhet" ($^{20}/_{9}$ 18).

I början af April 1819 synes andra delen af Witterhetshistorien hafva utkommit. Den omfattade Kellgrenska och Leopoldska perioderna; och här var det förf. begagnade sig af det åtrådda tillfället att "tala ut" om Leopold. Här hade han att skildra den literaturperiod, mot hvilken fosforisterna fiendtligt hade uppträdt, och hvars uppfattning af vitterhet det var dem en helig pligt att utrota. Också har denna del en mera utpräglad polemisk karakter. Såsom prof må meddelas de få rader, hvilka egnas Wallmark:

> "*Pehr Adam Wallmark.* Då värdet af denne författares bemödanden redan så ofta och så fullständigt blifvit ådagalagdt, och då den tjockaste glömska redan i sjelfva födseln öfvertäckt hans skrifter, anser jag det öfverflödigt att trötta läsaren med ett närmare betraktande af detta föremål".

I den af Sondén, efter Hammarskölds död, omredigerade 2:a upplagan är denna punkt utstruken; och på samma sätt har samme utgifvare förfarit med många ställen, hvilka väckte eller kunde väcka anstöt. Beträffande teckningen af Leopold ger dock Sondén uttryckligen tillkänna, att han icke ansett sig befogad att omarbeta denna artikel, "emedan Hammarsköld i sitt omdöme om Leopold var mera envis, än annars". Den är derföre visserligen icke "omarbetad";

men på flera ställen har Sondén begagnat sin rätt att stryka [9]). Neutrerna voro, såsom vi nämnt, en styggelse för Hammarsköld, dock gaf han icke luft åt denna känsla i teckningarne af Hagberg och Wallin. Men rörande Tegnérs jubeltal, hette det:

"Man må ej tro sig stå öfver tvenne partier, för det man ställer sig midt emellan dem, och, för att använda ett i Tegnérisk anda bildadt uttryck, vänder ryggen åt det ena och visar

---

[9]) Så har han borttagit ur H:s uttalande om Leopolds "Talismanen" dessa ord: "Det hela släpar sig fram, i sin största trivialitet, genom långa, skrufvade perioder, på tunga verser, så att ännu ingen, af qvinna född, varit i stånd att finna det roligt". Sid. 172 har han borttagit ett ställe, som är alltför rått för att här kunna återgifvas. Vid yttrandet, att Leopold blifvit kallad den svenske Euripides, äro uteslutna dessa ord: "af sådana likväl, de der icke mer känt Euripides, än jag och andra kristna menniskor känna något af antikens förlorade sorgespel". För att bestyrka sin sats, att Leopold varit beprisad, utan "att vara läst eller känd", hade Hammarsköld anfört följande, likaledes af Sondén öfverkorsade berättelse: "I en viss huslig krets, der man plägade att fördrifva de långa vinteraftnarne med läsning af svensk vitterhet, var det, *för snart tjugo år sedan*, infördt, att i fall någon af kretsens yngre medlemmar, på dagen, icke uppfört sig alldeles pligtenligt, skulle han om aftonen bestraffas med ölsupa till mat, och tragedien "Oden" till lektyr. Mer än en, som utgått ur denna krets, kan också än i dag icke höra sorgespelets namn eller se dess alexandriner, utan den häftigaste hjertans bäfvan".

Med afseende på denna historia, och påståendet, att Leopolds arbeten redan för tjugo år sedan ansågos oläsbara, uppmanade Wallmark Hammarsköld, att "fråga de ännu lefvande personer af någon bildning, som minnas 20 à 30 år tillbaka", samt tillade: "De stora granskare, som blifvit födda på 1790:talet och som förmodligen i detta fall äro hr H:s sagesmän, om de ej äro hans jemnåriga, ha visserligen rätt, då de alla försäkra honom med en mun, att de ej hört den berömde författaren omtalas på en tid, då de antingen icke voro födda eller ännu gingo i kolt". — Äfven Hammarskölds egna vänner funno honom orättvis mot Leopold. Så var, såsom vi sett, förhållandet med Palmblad, som ock i sin biografi öfver Wallin yttrar, att "hos Hammarsköld vrångheten mot Leopold var en fix idé" (Biogr. Lex. XIX s. 325).

tänderna åt det andra [1]). Det är verkligen ej på det sättet man blir ägare af "Tidens fideikomiss", hvarom tvistas; ty det kan lätt hända, i en bråd vändning, att det ena partiet slår honom tänderna ur munnen och det andra skuffar bort honom".

Sista punktens senare hälft har Sondén öfverkorsat.

Teckningen af N. v. Rosenstein gaf anledning till en rätt egendomlig bekännelse af Hammarsköld. I ett genmäle på en recension i Lit.-Tid. försvarade han sitt om Lindblom uttalade omdöme, och tillade sedan:

"Deremot bekänner jag med verklig ledsnad, att landshöfdingen N. v. Rosensteins artikel — jag vet verkligen icke huru det tillkommit — erhållit en ton af råhet och en hånfullhet i uttrycket, som, ehuru angifvelsen af hans skrifters föga värde visserligen icke kan återtagas, är högst otillbörlig, helst mot en man, hvilken bland alla sin samtids literatörer är den mest liberale, och för hvilken, såsom menniska och medborgare betraktad, jag hyser icke allenast den största högaktning och hängifvenhet, utan äfven personlig tacksamhet. Och det förundrar mig verkligen, att Rec. icke för denna obetänkta kritiska förseelse låtit mig uppbära det tadel, jag så väl förtjent" (Bih. t. Lit.-Tid. 1819 sp. 46).

Denna förklaring, att han kunde skrifva rått och hånfullt, utan att sjelf derom hafva en aning, är för Hammarsköld mycket karakteristisk; men på samma gång saknar icke naiviteten i denna bekännelse en viss älskvärdhet.

Först i slutet af Februari 1819 (d. 20 Febr.—20 Mars) började Sondén i Lit.-Tid. granskningen af detta arbetes *första* del. Der framhölls, med rätta, att Hammarsköld var "den förste, som på detta fält nedlagt sin möda", under det likväl recensenten skänkte fullt erkännande åt Bloms "Afhandling om vitterheten före Dalin". Han ifrågasatte, om icke förf:s

[1]) Detta uttryck är ingalunda "bildadt" af Hammarsköld, utan läses, såsom synes s. 157, i ett bref från Tegnér till Hagberg och har förmodligen på sqvallervägen trängt till Hammarskölds öra.

"innerliga entusiasm" kunde väcka tvifvel om hans kallelse till domare; men fann öfverdriften mera bestå i stilen, än i saken, "i hopade epiteter och en flödande, stundom något tung bildståt". Derefter lemnade han en öfversigt öfver denna dels innehåll, här och der framställande ett inkast mot förf:s uppfattning, såsom rörande sammanställningen af Shakespeare och Stjernhjelm, det öfverdrifna berömmet åt Eurelius, det nedsättande omdömet om Dalins prosa m. m. Äfven framställdes anmärkningar mot grunden för periodindelningen samt, i synnerhet, mot stilen.

Vid slutet af följande månad kom granskningen af *andra* delen; men innan vi för den redogöra, vilja vi dels meddela utdrag ur några bref, vexlade emellan Nya skolans medlemmar, dels redogöra för de protester, som af ett par författare framställdes mot Hammarskölds uppgifter beträffande dem. Palmblad uttalade sig d. 20 April om andra delen sålunda:

"Mitt omdöme om denna del är enahanda, som öfver den första, att den är den förnämsta af alla dina skrifter. Andra delen synes mig intressantare, emedan du der haft mer stoff, kanske också emedan jag litet bättre känner denna period. I det hela vill jag fullkomligt underskrifva dina omdömen; i synnerhet förekomma mig dina domar om Kellgren och Gustaf III synnerligen träffande. Om Thorild är du litet ytlig . . . Jag skulle säga detsamma om Ehrensvärd, om du jemte Atterbom och flera ej förut karakteriserat honom tillräckligt. För öfrigt har jag blott emot din bok, att du om vissa skrifvit med alltför stor bitterhet — jag vill ej säga hårdhet. Detta gäller ej så mycket om min *favorit* Leopold, hvilken jag ej, som du — man säge hvad man vill — kan sätta i bredd med den oskyldige Sjöberg eller den hederlige, men af naturen tröge Silverstolpe, som var ett rigtigt blyhufvud. Utan i synnerhet om Wallmark, vid hvilken artikel du har, förgätande historieskrifvarens heliga lugn, råkat i passion och låtit personliga förhållanden framskimra. Medges alltför gerna, att en sådan öfverilning kan förlåtas dig, som lidit så mycket af denne karl; men bättre

hade dock varit, om du äfven här iakttagit den vises lugn. — Också hör jag till dem, som förklara sig emot yppandet af anonymiteterna. Orsaken säger Sondén klokt i sin recension . . . Allt detta är dock partiella fläckar, som ej hindrar ditt Opus att göra heder åt dig och dina vänner; ty när jag ser någonting äkta godt af dem, jag innerligen älskar, så känner jag mig så stolt och glad, som jag sjelf hade bläckat mina fingrar".

Samma dag skref ock Schröder till Hammarsköld, men i en mera högstämd ton. Till de egentliga ledarne kunde Schröder visserligen icke räknas; men ingen antog en morskare hållning, åtminstone när han skref bref.

"Det ser ut att blifva muntert och ifrigt igen å den lärda vädjobanan. Det har varit liten stagnation en tid. Nu har då något kommit, som ryster sinnena igen Derföre hafva vi att tacka dig, redlige broder och väldige kämpe mot hela fransktsvensk-akademiska verlden . . . Leopoldska perioden har jag dock genomdragit fullständigt. Jag har läst den med stort nöje. Jag anser din bedömning vara så tillbörlig och konseqvent, som den efter nyare åsigter kan vara. Leopold är med sanning tecknad. Det är bistert och sträft för honom och hans assekler att smälta detta; men det kan ju ej hjelpa. Att vara *Pater Misericordiæ* duger ej; mycket mindre att vara half i sina omdömen, som många fredliga mesar, hvilka fråga efter verldsliga beräkningar, anse vara rådligast — det duger i vår literaturs nuvarande läge på intet sätt. Att medla fred och att förena den gamla och nya skolans literära och estetiska principer vore att qväfva den härliga brodden och betaga i förhand alla utsigter till dugligare skörd . . . Jag blir ond på sådana der menlösa beskedliggörares projecter om fred emellan gamla och nya skolan, i den mening, de taga den. Ty det, som ej duger, det, som är halft och skeft, må ej gälla, ej beprisas, ej godkännas; det måste såsom duglöst afvisas. Så är ju den nya skolans princip i Polyfem, Fosforos och Lit.-Tidningen antydd. Jag vet nog, att många äro hvarken kalla eller varma, utan ljumma i sina tänkesätt och sina domar öfver sv. literaturens nuvarande tillstånd; men sådant får ej taga öfverhanden. Lättja och liknöjdhet för det härligaste, ett folk äger, dess literatur, kan så lätt insmyga sig under den ljufva fredsslummern. När luften blir tung och lockande till sömn, då gör storm och oväder godt. Så var det just i behöflig tid din 2:dra del nu kom ut, för att visa de gamla lurkarne, att Polyfems klubba ännu en gång är i rörelse. De

hafva låtsat lefva i förnäm ignorance af hvad som i vår literatur inträffat 3 à 4 år bortåt, sedan Sv. Akademiens Handlingar recenserades i Lit.-Tid. af Atterbom".

Hammarsköld fann sig mycket smickrad af denna skrifvelse och svarade d. 26 April:

"Under det larm, som här, efter framträdandet af min Sv. Witterhets senare del, blifvit uppväckt omkring mig, och de smädelser, med hvilka jag från alla håll blifvit hotad, var det mig en synnerlig fröjd och lisa att förnimma, det de personer, på hvilkas omdöme jag egentligen sätter värde, icke ogilla mitt arbete. Derföre fägnar det mig synnerligen att se, det du så rigtigt fattat en af mina hufvudsakligaste tendenser med denna bok. Jag är som du en afgjord fiende till allt synkretiserande, emedan jag, så vidt kyrko- och lärdoms-historien blifvit mig bekant, aldrig sett deraf annat, än de mest menliga följder för bildningens fortgång. Det gamla och det nya måste ännu skarpare åtskiljas, än förr skett, och sinnena åter till verksamhet uppskakas, om icke den polemik, vi för 8 år sedan började, skulle vara förd, väsentligen ansedd, förgäfves. Och dertill var tiden nu väl egentligen inne, då, enligt hvad så många fenomener antyda, ett allmännare intresse börjar att vända sig åt vår sida. Då trodde jag det vara det rigtigaste, att icke längre vända sig mot individuella förirringar, utan att omfatta hela den gamla förskefningen i en af sina hufvudrötter och utföra det på ett sådant sätt, att jemte det att ett tillfälle bereddes utländningen att lära känna våra vittra bemödanden, äfven minnet uppfriskades af det nästan bortglömda partiella goda. I denna afsigt bearbetade jag först min upplaga af Stjernhjelm, skref min Svenska vitterhet och fattade beslutet att täfla om Witterhets-Akademiens pris med en afhandling om fortgången af det filosofiska studiet i Sverige".

I det "larm", hvaröfver Hammarsköld här klagar, hade äfven hans vän Törneblad deltagit. År 1818 hade denne anonymt utgifvit en satirisk skrift, *Gubben med skåpet*, i hvilken en marktschreiare förevisar i sin laterna magica åtskilliga stockholmsscener och andra taflor, syftande på svenska politiska och literära förhållanden, derunder utläggande och förklarande dem på en bruten tysk-svenska. Skriften är rätt

rolig och väckte ett visst uppseende; men om dess författare sväfvade man i okunnighet [2]). I "Sv. Witterheten" upptogs dock denna skrift bland Törneblads arbeten. Törneblad tillskref Hammarsköld d. 4 April, det han hört sägas, att han blifvit uppgifven såsom förf. till ofvan nämnde arbete, hvarföre han bad Hammarsköld stryka denna uppgift, enär han eljest tänkte protestera i tidningarne samt stämma honom för lögnaktiga uppgifter och vrängda framställningar, och skulle denna stämning gälla äfven öfriga uppgifna skrifter, till hvilka Törneblad icke vore eller icke erkänt sig vara författare. Han tillade:

> "Skulle jag äfven till någon skrift i *förtroende* till dig erkänt mitt auktorskap, vore din uppgift af en desto tvetydigare beskaffenhet".

Den 13 April vände sig Törneblad till Hammarskölds hufvudfiende, Wallmark, utgifvaren af, såsom han skrifver, "det mest lästa dagblad", och bad denne intaga en protest mot H:s tilltag att röja anonymiteten. Han skref:

> "Jag behöfver icke säga, att H:s förfarande är i högsta grad skamligt; äfvensom hela hans bok, ett evigt idislande af ett och samma, bevisar, att han numera blott drifves af en passionlig ensidighet . . . Jag känner, att H. från flera håll fått varningar i detta fall, och att man sökt öfvertyga honom, hurusom hans förfarande är desto mer oförsigtigt, som han, i händelse af lagligt åtal, ej kan få anställa något slags bevisning, utan *nolens volens* måste anses som lögnare".

Den 19 April lästes sagde protest i Journalen. Hammarskölds tilltag att afslöja anonymiteten förklarades deri

---

[2]) Aug. v. Hartmansdorff skrifver i bref till Hammarsköld d. 20 Jan. 1819: "Den "Gubben med skåpet" är en dråplig skrift i sitt slag, hvilken utgjort mitt förnämsta julnöje. Man har sagt mig, att min vän Askelöf vore författaren . . . Jag vet ej, att vi förut hafva någon skrift af sådant slag. Hon är i mitt tycke förträfflig".

vara brott mot tryckfrihetslagen. Sjelf hade Törneblad blifvit uppgifven såsom författare, öfversättare eller utgifvare af 8 uppräknade anonyma skrifter, bland hvilka han endast erkände 3, och finge "således här tillsvidare förklara de 5 öfriga uppgifterna för osannfärdiga" [3]). — En artikel i Lit.-Tid. 1819 (sp. 324—7) medgaf, att Hammarsköld haft orätt att nämna en mängd anonyma yngre författares namn; men artikelförf. ansåg icke detta vara ett lagbrott och sökte i öfrigt ursäkta Hammarsköld.

År 1819 utkommo såväl andra som tredje "Vandringen" af "Gubben med skåpet". Journalen (n:r 156) recenserade den andra med mycken skärpa och förklarade, att funnos i första vandringen, "ehuru tunt sådda, några roliga ställen", så var den andra misslyckad och syntes tillkommen blott "för att ge luft åt någon enskild ilska".

I November s. å. lät Professor *Lidbeck* i Lund i Journalen införa en protest, hvari han visade, att uti "den *nio*radiga period", Hammarsköld i sitt arbete egnat honom, funnos icke mindre, än *fem* origtiga uppgifter (n:r 263) [4]).

Den 24 April började Lit.-Tidningen sin anmälan af "Svenska Witterheten", *andra delen*. Den är hufvudsakligen skrifven af Sondén; men de stycken, som röra Adlerbeth, Leopold och Thorild, äro af Palmblad.

---

[3]) Hammarsköld hade kallat Törneblad Bengt Jonas; denne upplyste, att han icke hette Jonas, men ville icke säga sitt rätta namn, emedan han var nyfiken att få se hvad namn H. en annan gång skulle gifva honom. Dock bad han, att H. icke måtte välja namnet *Jöns*, "ehuru en annan förf. så kallat mig". — Han lär hetat *Johan*.

[4]) Sam. Ödmann skrifver till Wallmark i April 1819: "I det, som rör mina biographica, är ej en enda bokstaf sann". Han redogjorde derefter för alla Hammarskölds misstag i uppgifterna rörande honom. Samlaren IV, 1883, s. 168.

Rec. hade ett varmt erkännande för arbetets förtjenster, ville dock mildra H:s omdöme om Gustaf III, framhöll klarare och bestämdare skönheten i Kellgrens "Hilma och Sigwarth", fann omdömet om Adlerbeths originalskrifter dikteradt af ovanlig blidhet, men dennes prosa ej tillräckligt uppskattad, upptog det i brefvet af d. 20 April (s. o. s. 289) uttalade omdömet om det sätt, hvarpå förf. behandlat Thorild, Ehrensvärd och Leopold, förklarade ölost-anekdotens införande i en literaturhistoria vara ovärdigt, och yttrade: "ingen eröfrar dock, som Leopold, sin samtids bifall, utan att äga åtminstone några förtjenster" [5]). Om Tegnér, hvars sammanställande med Franzén och Wallin rec:en tyckes ogilla, yttrades, att man skulle nästan kunna kalla honom "en Leopold i en ny och förbättrad upplaga", åtminstone ägde han liksom denne "mycken qvickhet, stor talent och praktsinne, men, tyvärr! litet af värma, djuphet och grundlighet". Vidare anmärktes, att förf. icke nogare för sig uppdragit gränslinien för det område, hans arbete skulle omfatta, och sålunda t. ex. visserligen anfört historieskrifvarne Dalin, Celsius, Botin, Granberg m. fl.; men förgätit sådana namn som Lagerbring och Hallenberg. Derjemte påpekades åtskilliga tryck- och slarffel [6]). Till slut framhölls det förtjenstfulla i utgifvandet af ett arbete sådant som detta, och rec. uttalade denna önskan:

---

[5]) På annat ställe (sp. 323, not) tages Leopold i försvar med anledning af tvenne citat, hvilka Hammarsköld framdragit för att bevisa, det man hos Leopold ofta saknar "ren och klar logisk och grammatikalisk mening".

[6]) Roligt nog, hade Hammarsköld i förteckningen å sina egna skrifter glömt Tragedien *Prins Gustaf*, oaktadt, såsom Journalen anmärkte, den "bär hans namn i stora bokstäfver å titelbladet".

"Må hr H. fortfara att arbeta med samma ädla värma, som från hans första uppträdande på den lärda banan, ända till de sista raderna af dessa anteckningar, gifvit honom mod att lefva för lärdom och konst; och må han ej förtvifla, om ej den nyfödda tiden ännu hunnit att bära några frukter".

I Junibihangen till Lit.-Tid. (n:r 6—7) afgaf Hammarsköld *Påminnelser* med anledning af denna granskning. Han sade sig icke uppträda för att polemisera, "helst det rop, som rundt omkring mig upphäfdes, och de handskrifna, dels rimmade, dels orimmade pasquiller öfver mig, som i anledning af denna bok utströddes, gaf mig föga hopp att från något håll få höra en billig dom". Större delen af "påminnelsen" gick ut på att försvara de om Leopold fälda yttrandena, hvilken skald här ytterligare hudflängdes. Under inflytande af denna stämning förklarade Hammarsköld, att rec:en varit för hård i sitt omdöme om Tegnér; ty, näst efter Franzén och Wallin, vore dock Tegnér "den eminentaste skald, som framträdt under den mörka, skefva Leopoldska perioden". Att i honom blott se en förbättrad upplaga af Leopold, vore ett misskännande.

"Sannerligen, hade hr af L. presterat ett enda stycke, som tålde jemförelse med t. ex. *Sången till finska landtvärnet*, *Elden*, *England och Frankrike*, *Flyttfoglarne* o. a., skulle hans poetiska rykte verkligen icke vara så tvetydigt, som det är. Och huru orättvist är det icke, att vilja jemföra Leopolds nakna, tunga, kärfva och krystade diktion med Tegnérs, visserligen ytliga och oallvarliga, men dock alltid lediga, frappanta och skimrande bildståt".

Jemför man med hvarandra recensentens och Hammarskölds yttranden om Tegnér, gå de i grunden ut på ett och detsamma. Skiljaktigheten i dem beträffar Leopold, icke Tegnér.

I samma "Påminnelser" lästes äfven den förut anförda ursäkten angående Rosenstein, samt ännu en annan, afseende Lagerbring och Hallenberg, hvilka H. förklarade sig hafva förbigått, "såsom de der mera arbetat för häfdeforskningen, än den egentliga historiografien". Nu yttrade han likväl:

> "Att jag dock häri gjort ganska orätt; ja! att jag sett skeft häri, i synnerhet hvad den senare beträffar, . . . det inser jag nu med förtrytelse och ledsnad".

Uppsatsen innehöll dessutom några få rättelser och en mängd "Supplementer".

Redan d. 17 April hade Allm. Journalen intagit en "Literär nyhet", som uppgafs vara "ur en tysk tidning", och hvari meddelades, att ett lärdt sällskap i Sverige utsatt såsom prisämne en kritik öfver Sveriges nu lefvande vittra författare, hvilken skrift borde vara en afgjord *parodi* på vitter kritik, samt att priset blifvit tillerkändt hr Hammarsköld. Såsom prof meddelades åtskilliga af hans yttranden om Leopold [7]). Den egentliga kritiken kom dock först i medlet af Oktober [8]).

Den inleddes med den förklaring, att, enär den enda bevisning, "som med något hopp om framgång" kunde användas

---

[7]) Leopolds hälsa hade vid denna tid ytterligare försämrats. Wiborg skrifver till Tegnér d. 16 Okt. 1818, att han varit hos L. "och för första gången väckte han verkligen mitt medlidande. Han sade sig ej endast, utan tycktes upprigtigt vara ledsen vid lifvet, och önskade sig ett snart slut. På hela tre timmarna fälde han knappt ett gladt ord. Hvad, som då senast hade chagrinerat honom, var Prospectus till Thorilds skrifter och några termer deri, som han trodde vara allusioner på sig, och ur hvilken tro jag med all min exeges ej förmådde taga honom. Han bevekte mig så, att jag bevekte Wallin att gå till honom".

[8]) N:r 235—7, 241—4, sålunda 7 nummer.

mot hr H., vore *"siffror* och *fakta"*, ville rec. begagna denna; och så följde i fyra nummer en lista på misstag i ena eller andra hänseendet, åtföljd af en förteckning å femtionio förbigångna författare och öfversättare [9]). De tre återstående numren voro egnade åt en skarp, stundom bitter kritik af Hammarskölds verksamhet såsom författare och literär granskare.

Hammarsköld besvarade denna kritik uti "Upplysningar vid recensionen m. m", införda i den å hösten 1819 började tidningen *Nya Extra Posten* (n:r 12, 15—17). Svaret är hållet i den hätska öfversittarton, som han alltid mot Wallmark använde, men är i sak föga bevisande, då endast ett par anmärkningar blifvit vederlagda. Ja, några af vederläggningsförsöken blotta endast ytterligare, hur slarfvigt Hammarsköld stundom gått tillväga [1]).

Det är obestridligt, att Hammarskölds "Svenska Witterheten" bär en utpräglad karakter af hastverk, att i den en massa slarffel förekomma, att stilen deri, såsom också förf.

---

[9]) Af dessa hafva 35 blifvit upptagna i den af Sondén redigerade andra upplagan. I en antikritik anmärkte Hammarsköld, att i en ny upplaga skulle han begagna några af dessa anvisningar.

[1]) Så hade Hammarsköld, för att taga ett exempel, anfört några utdrag ur det omdöme, *Utile Dulci* fält öfver Thorilds "Passionerna". W. meddelade till jemförelse hela utlåtandet, sådant det i St. Posten finnes intaget; och H. svarade derpå, att han hämtat sina citat ur Thorilds "Svar på Luntan", emedan han icke kunnat erfara hvar en fullständig samling af St. Posten vore att tillgå. — Thorilds bekanta s. k. "Straffsång" hade W. anfört under benämningen: "Fragment af 1783 års vitterhet". H. förklarade, att det af flera skäl var alldeles omöjligt, att dikten kunnat hafva denna titel; utan vore rätta titeln: 'Straffsången eller Nyaste försök till orimmad vers". Men titeln är: "Fragment af 1783 års vitterhet. — Straffsången eller Nytt" (icke Nyaste) "försök till orimmad vers".

sjelf medgifvit, är ställvis högst vårdslös [2]), att den i vissa delar är ofullständig och hållningslös samt att den framför allt saknar den opartiskhet, man af ett sådant arbete har rätt att fordra, hvarpå teckningen af Gustaf III, Leopold, Tegnér m. fl. kan tjena såsom exempel. Men Hammarsköld har dock genom densamma lagt grunden till en svensk literaturhistoria, samlat en massa notiser, lemnat anvisningar, som kommit senare forskare till godo, samt flerstädes uttalat omdömen af bestående värde. Den, som satt kronan på verket och gjort detsamma till en oundgänglig handbok för hvarje forskare i svensk literatur, är dock Sondén, hvilken, såsom vi ofvan nämnt, omarbetade detta verk år 1837. Han rättade då de många misstagen, ifylde luckorna, gaf genom en ny och lyckligt funnen anordning större öfverskådlighet åt det hela, gjorde det dymedelst lättare att finna sig tillrätta med enskildheterna, samt afhjelpte i det närmaste de stilistiska bristerna; och allt detta med en aktningsvärd pietet mot författaren. "Svenska vitterheten" är det enda af Hammarskölds många arbeten, hvilket öfverlefvat honom; och förtjensten deraf är i icke oväsentlig mån Sondéns.

Med alla sina ensidigheter och skefheter vittnar äfven detta arbete om Hammarskölds varma intresse för den fosterländska literaturen; och efter hans romantiska uppfattning var ju ett folks literatur dess yppersta och dyrbaraste skatt.

---

[2]) Ett bland de löjligaste exemplen finner man i teckningen af Kellgren. Der läses: "Emellertid . . . hugnades han af konungen med en pension, som satte honom i tillfälle att föra ett sorgfritt lif; liksom konungen kallade honom till ledamot af Svenska Akademien och tillade honom först kongl. bibliotekarie- och sedan konungens handsekreterare-titel. Hans hälsa, hvilken alltid varit svag, *kunde dock härigenom icke förbättras*, och han afled d. 20 April 1795" (II s. 11).

Det är derföre ur hans hjertas innersta han hämtat de ord, man läser i förordet till andra delen, hvilka dock på samma gång intyga och bestyrka arbetets karakter af stridsskrift:

"Då jag innerligen är öfvertygad, att en nedplattad, bortmaniererad vitterhet — mot hvilken, som mot all annan förskefning, jag lågar af den varmaste harm — är ett absolut ondt, så skulle jag handla mot den patriotiska ifver, som är djupt inrotad i mitt hjerta, om jag ej sökte att göra mina älskade landsmän uppmärksamma på det estetiska spöke, som på dem vill imponera, till nedtryckande af de härligaste anlag . . . Jag skulle dock icke älska mitt fädernesland, icke styras af de principer, som min filosofi gifvit mig, om jag ej, till trots af alla obehagligheter, ändå skulle handla der jag tror det leda till gagn. En förändring af ett bekant latinskt ordspråk: "*Fiat justitia et pereat judex!*" är min epigraf; så mycket mera, som jag verkligen anser detta mitt jordiska lif, med dess obetydliga och snart förgängliga lycka och lugn, såsom något ganska ringa, mot sträfvandet att hos samtid och efterverld väcka ett sundare begrepp, eller utbreda om också blott en enda högre idé, hvilken består och verkar för evigheten".

I sitt slag märkligt är äfven det uttalande, hvarmed han afslutar arbetet. Han gifver nemligen deri, helt oväntadt, luft åt ett af svårmod stämpladt missnöje öfver de forna stridskamraternas, efter hans uppfattning, afsvalnade entusiasm och brist på samhållighet. Fåfängan och sjelfviskheten hos de unga literatörerna, förklarar han, hade omintetgjort de rika förhoppningarne. Väl hade genom nya skolans verksamhet "vida djupare, högre och grundligare *teoretiska* begrepp blifvit gängse", och intresset hade återlifvats för vår forntids konstskatter af alla slag; men denna skola hade icke verkat positivt och medelst fulländade skaldestycken bidragit att utbilda ett rent skönhetssinne hos nationen. Man hade visserligen fått åtskilliga lyriska och elegiska stycken af en alldeles ypperlig förträfflighet; men intet enda, hörande till poesiens högre, objektiva arter.

"Man kan derföre visserligen säga, att ingen af de förväntningar, man gjorde sig af de unga literatörernas första uppträdande, eller ens något af de löften, de då, med ungdomligt öfvermod, gåfvo, ännu blifvit uppfyldt. . . . Den entusiastiska värma, med hvilken utgifvarne af Fosforos och Iduna störtade sig in på de af dem brutna banor, har ganska hastigt afsvalnat och gifvit rum åt en viss flegmatisk slapphet och liknöjdhet, af hvilken man föga glädjefullt kan vänta. Äfven tyckes den innerliga enighet och det fasta vänskapliga intresse, som fordom förenade den s. k. Nya skolans ledamöter, under sträfvandet för ett gemensamt mål, nu mera vara bruten, och i det hela råda en splittring i flerfaldiga, individuella tendenser, hos oss alla ytterst hvilande på grunden af sjelfkärlek och uteslutande tillgifvenhet för hvad man sjelf producerat. Dessutom har den bildat föga något äkta egendomligt och sjelfständigt, äfven i anseende till formen, hvilken, med så hög grad af virtuositet den än af vissa blifvit handterad, dock egentligen intet annat är, än en efterklang efter de tyska romantikernas bemödanden.

Både Atterbom och Palmblad gjorde inlägg mot detta yttrande. Den förre, som förebrådde Hammarsköld att hafva varit orättvis mot Leopold, och uttalade den önskan, att H. aldrig skrifvit sin "Hederskrans", yttrade vidare i samma bref:

"Ännu några ord vill jag likväl tillägga i anledning af ett ställe i slutet af din Witt. Hist. 2:dra delen, hvarest du anklagar de nyare literatörerna för att hafva egoistiskt söndrat sig från hvarandra, och enkannerligen utgifvarne af Fosforos och Iduna, att de ifrån entusiaster blifvit förvandlade till kalla, likgiltiga och slappa varelser. Jag fruktar, att du vid detta omdöme öfverflyttat på oss, Upsalienser, hvad som möjligtvis i afseende på vissa Stockholmsboer kan äga sin rigtighet. Men jag för säkrar dig, på heder och samvete, att vi här i Upsala äro mycket fastare vänner och mycket flitigare arbetare i vingården, än någonsin. I Stockholm kan saken se annorlunda ut, emedan man der, med högst få undantag, ingenting annat gör, än sqvallrar och fronderar" ($^5/_{11}$ 19).

I samma ton tillskref honom äfven Palmblad. Men Hammarsköld hade redan då i en broschyr ytterligare gifvit luft åt sin harm öfver de forna medkämparnes slapphet,

allt under det han framhöll den öfversvinneliga storheten af det mål, för hvilket man hade att kämpa. Sommaren 1819, under en konvalescens efter en frossjukdom, sammanskref han nemligen: *Stridsfrågan i vår literatur, framställd till hvarje bildad patriots begrundning.* Den strängaste anonymitet iakttogs; men ingen uppmärksam läsare tog miste på författaren. Broschyren åsyftade att lemna en öfversigt af den literära fejdens resultater, att erinra om hvad som ännu borde genomdrifvas, samt att undanrödja den slapphet och håglöshet, som börjat angripa Nya skolans män. Vi meddela ett sammandrag af innehållet.

Hvad den Nya skolan uträttat — och detta var icke så obetydligt [3]) — kunde, heter det, visserligen anses vara en följd af tidens rigtning, emedan denna skola "ej annat är, än den svenska organen för den nya tidens högre tendens". Nittonde seklet syftade nemligen åt ett annat mål, än alla de föregående: menniskoslägtet ville "med klart medvetande återvinna den oskuldsverld, hvilken det en gång, barnsligen medvetslöst, innehaft. Vetenskapen sträfvar efter konstens symboliska objektivitet; konsten efter vetenskapens klara djuphet, och båda att genomträngas af religionens högre anda, till beredande af helighet i hug och sinne". Men utan strid kunde ingen revolution inom tankens verld åstadkommas; och derföre angrep förf. med häftighet dessa "literaturens marodörer", eller, såsom de kallade sig "den beväpnade neutraliteten inom svenska lärdomsriket", hvilka yrkade

---

[3]) Till detta räknades en vaknad djupare religiositet, nitet för fäderneslandets häfder och äldsta forntid, utgifvandet af Eddorna, af Folkvisorna och af Stjernhjelms dikter, öfversättningen af Cervantes' "Don Quixote" och Shakespeares införande på svenska scenen.

onödigheten af den strid, som redan några år hos oss pågått. De vore i sjelfva verket föraktligare, än nya skolans motståndare, "ty dessa hafva dock en egen mening och mod att våga något till dess försvar" [4]).

"Det gifves dock en mindre afdelning af dessa literära marodörer, — ty hvarföre icke stämpla dem med deras rätta namn? — som utgöres af sådana, de der finna behag endast i hvad de sjelfva skulle hafva gjort, och såsom varande för late att sjelfva något göra, äro de missnöjde egentligen med allt. Men, för att hafva något att säga, så ropa de, att man borde handla . . . och sedan, då de yngre literatörerna ändtligen ville skrifva, så borde de tagit staten före och framkommit med sina förslag, huru dess refvor skulle helas. Jag, obetydlige författare af dessa rader, har en oemotståndlig lust att motsäga det vanliga, konversations-, kammar- och källarskriket, och derföre är det min oförgripliga mening, att de yngre literatörerna gjorde rätt klokt i att icke följa detta råd".

Det vore onödigt att syssla med politik; ty det är vetandet, som regerar verlden, och författarne, som utgöra en

---

[4]) Ännu skarpare utfor mot neutrerna recensenten i Lit.-Tid: vid granskningen af denna broschyr. Vi meddela några utdrag. "De såkallade neutrala äro de, som aldrig gått i spetsen för något enda företag, som aldrig göra ett steg framåt, utan att rådfråga tidens tecken. Sanningens, ljusets stjerna rådfråga de ej, men på tidens tecken akta de, vore det också ett irrbloss, som ledde till mörker och barbari . . . Det äro de, som klaga öfver tvedrägten i vår literatur, utan att ana, att frid endast förvärfvas med strid; det äro de, som, ömsevis berömmande och tadlande båda partierna, göra sig hos begge misstänkte, utan att begripa, att ljus ej kan blanda sig med mörker, ej mörker med ljus . . . Det äro de, som gerna ville gifva sig anseende af att hafva undvikit båda partiernas fel och stå högre än dem båda, att hos dem alltid funnits den sanna visdomen och att de förvarade nyckeln till den gåta, öfver hvars tydning all denna oenighet uppstått. Men sägen oss, då ännu fåkunnighetens natt betäckte svenska literaturen, hvar voro de, *edra* ljus? Var det af feghet, som I vänden er blindlykta inåt, eller väntaden I blott på den stora branden, för att dervid tända *edra* dankar? Hvarför viljen I nu släcka den, om icke för att *edra* talgljus måtte lysa?" (1819 n:r 28).

andlig makt, influera på statsmännen [5]). Nu då ett krig på lif och död, utbrutit, tåldes ingen neutralitet. Man hade länge nog fört en tiraljörstrid; "det är tid att man lemnar ett par afgörande, rangerade hufvudbataljer". Förf. öfverblickade derpå de vunna resultaten och fann, att i större eller mindre grad hade man erkänt nya skolans läror angående literaturens höga vigt, rätta uppfattningen af kristendomen, poesien såsom "ett utbrott af de högsta menskliga krafternas friaste och dock sjelfnödvändiga verksamhet", samt historiens betydelse och den olika karakteren af gamla, medel- och nyare tiden. Men i afseende på filosofien rådde ännu fullkomlig antagonism, enär den gamla skolan "är bebunden

---

[5]) Med denna andra klass af marodörer syftades på de forna medarbetarne, Livijn och Askelöf, samt deras gelikar. Till Askelöf, som vistades utomlands, skref Livijn d. 17 Juli 1819: "Jo, jo, kära Wollenweber! nu äro vi vackert fast; jag menar förnämligast du och jag! Här är ingen pardon, anatemat är utsagdt, och vi jemte mycket annat godt och hederligt folk förvandlade utan all motsägelse till "vitterhetens marodörer". Hvem skulle i detta grymma förfarande igenkänna, om ej en gammal fosterbroder, åtminstone en fordom i samma led kämpande krigare; men så är emellertid förhållandet. Den dråplige Lorenzo, som en tid bortåt varit sjuk af frossa, har under sina fristunder, förmodligen på det ingen tid skulle gå förlorad, sammansatt och medelst den Imneliska tryckSvärtan låtit utgå en skrift, kallad "*Stridsfrågan i vår literatur*" m. m. Dock vill han ej vidkännas det kära barnet, utan skulle gerna pluttra det, lik en annan Plotin, på en främmande fader, ehuru det är den komplettaste Agathon" (H:s äldste son), "man kan tänka sig . . . Den bildning, söta pappa hade, då han förr i verlden runkade på med Polyfem, är det *non plus ultra*, hvaröfver ingen forskande blick är lofgifven . . . Föröfrigt icke det ringaste, som ej är tusende gånger omsagdt i Polyfem, Fosforos, Lit.-Tid. . . . Men nu kommer det dugtiga". (Här afskref han det ofvan anförda om den mindre klassen af marodörerna.) "Jag gitter ej att längre följa den haltlöse skribenten; men du ser, att det är just vår upprepade mening om nödvändigheten att hafva gripit in i det allmänna lifvet, som han här tadlar".

ej blott i den högsta okunnighet om det system, som den bestrider, utan om alla stadierna i filosofiens utveckling i allmänhet" [6]).

Broschyren slutade med att påpeka åtskilliga svagheter hos nya skolan [7]), uppdraga en karakteristik af "Allmänna Journalen", samt att till ett farväl afskjuta en ny salfva mot neutrerna [8]).

Journalen förklarade i sin korta anmälan, att nya skolans uppkomst ingalunda varit en nödvändighet, samt gaf dess talemän det råd, att, innan de beslöto sig för att leverera hufvuddrabbningarne, först ådagalägga rigtigheten af Schellingska systemet eller ock visa, att de sjelfva förbättrat detsamma så, att det icke längre leder till falsk mystik, panteism eller fatalism m. m. (n:r 225).

Lit.-Tidningen deremot höll sin anmälan af denna stridsskrift i en helt annan ton. Den gjorde utförligt reda för allt hvad, som vunnits genom den literära striden, och förklarade, att om, såsom man sagt, hvarje gnista af fosforism vore alldeles utslocknad, så var detta så tillvida sant,

---

[6]) "Ingenting bevisar" — heter det bland annat — "mera den gamla skolans lust att qvarhänga vid det vanliga, än dess hat mot detta vår tids märkvärdigaste fenomen, den animala magnetismen, hvilken den, i trots af de fördomsfriaste gjorda och grundligast anställda prof och försök, icke kan upphöra att utropa för bedrägeri eller dårskap".

[7]) Dessa voro: att, liksom motståndarne, icke alltid göra skilnad emellan den blott menskliga och den literära individen; bristande insigter i matematik, naturvetenskap m. m.; underlåtenhet att upplösa de tvifvelsmål mot Schellingska filosofien, dem de sjelfva framkallat; samt slutligen bristande samhållighet och ihärdighet.

[8]) Mot dessa "jemmerligen beskedliga Philippister" åberopade Hammarsköld Luthers yttrande till den vacklande Philip Melanchton: "Broder Philip! du gjorde bättre, om du satte dig att lappa gamla strumpor, än att befatta dig med reformationsverket".

som polemiken "numera icke föres på ett så öfverdådigt och bittert sätt, som i Polyfems lifstid var fallet". Och om än nya skolan icke frambragt något af stort värde, så hade hon dock genom att rödja platsen förberedt allt för att sanningens tempel, i dess högsta prakt, der skulle kunna uppföras. Sedan recensenten derefter med häftighet angripit neutrerna [9]), tog han Nya skolan i försvar mot anklagelsen för bristande ihärdighet, och bemötte en mot Lit.-Tid. rigtad anmärkning, beträffande dess stundom "lättrogna förlitande på en främmande auktoritet" (n:r 28 d. 3 Juli).

Hela granskningen förråder ett tydligt bemödande att icke stöta Hammarsköld; men då denne gång efter annan gaf luft åt sin misstämning, uttalade sig Palmblad i ett af sina bref på ett ogillande, men vänligt och värdigt, sätt om de förebråelser, hvilka Hammarsköld rigtade mot de gamla kamraterna. Sålunda när Hammarsköld uttryckte sin harm öfver Atterbom, som klandrat hans påstående, att den nya skolan egentligen intet annat vore, "än en efterklang af de tyska romantikernas bemödanden", skref Palmblad till honom d. 12 Dec. 1819:

"Hvad Atterbom sist skref dig till angående det der stället i din Witt. Historia, är också min mening, den jag förut predikat för Schröter, då han i sin germaniskt förnäma ifver något schadenfroh triumferat öfver detta ditt testimonium. Det är rätt ledsamt, att ingen bland de nyaste s. k. fosforister höjt sig till någon betydande sjelfständig rang i literaturen; men huru du kan säga, att ifvern svalnat och oenighet inbördes uppstått, detta vet jag ej att förklara. Vi Upsalaboar protestera alldeles deremot. Askelöf af lätja och, till en del, Hedborn af näringsqval hafva icke uppfylt allmänhetens förhoppningar; men hafva vi för öfrigt alla, som vid första uppträdet verksamt deltogo, redligt och flitigt sträfvat, hvar efter sitt pund, att släpa sitt

[9]) Jfr ofvan sid. 302, not.

strå till den allmänna myrstacken. Uttrycket af denna verksamhet har förändrat sig; ty tiderna äro olika. Det var möjligt att i början framljunga polemiskt för att väcka de domnande; medvetandet har återkommit hos åskådarne, vittnen hafva samlat sig, och nu blir striden mindre hetsig, än allvarlig; ty nu blir det frågan att positivt visa hvad man förmår, och om man är bättre, än dem, man smädat. Också blir man med åren mera lugn; det öfvermodiga ungdomslynnet afkyles; man glömmer sin egen och sina motståndares personlighet, för att fästa sig vid saken. Kallas detta köld? Kallas det ej mer kärlek, denna innerliga, stilla, men värmande låga, som efter den första fästmans-entusiasmen inträder hos lyckligt harmoniska makar? Hvad mig angår, skall jag ännu, så kraftigt jag förmår, rusta mig till kamp, ej emot Wallmark, ej emot Svenska Akademien, ej emot dess förlegade ledamöter, hvilkas tid är förbi, och emot hvilka man bör vara äfven så liberal, som presterna i sina liktal öfver de afsomnade. Då två stridiga poler mötas, uppstår ljusets väckning, men ej ljuset sjelft; äfven vi hafva i våra domar varit orättvisa i afseende på öfverdriften — tänk på kitsligheterna mot Wallin i Polyfem —; men historiens tid är i afseende på våra motståndare inne, och då tystnar passionen. Vidare: hvar är den öfverklagade söndringen? Äro ej Lit.-Tidningen, Poetisk kalender och Svea gemensamma alster, gemensamma föreningsband, från hvilket endast *Ling* söndrat sig. Detta är, illa uttryckt, min trosbekännelse. Sant är, att ingen uppstått efter 1810, som verksamt bidragit till den gemensamma saken; så vidt har du rätt — men också hafva icke de, som då uppträdde, helt och hållet svikit allmänheten. Skulle någon af dem vänta böcker och stora skrifter, så måste man besinna, att vi alla som ynglingar uppträdt, att vi sjelfva bildat oss under denna period, och att tid och studier fordras, innan man uppträder såsom manligt mogen" [1]).

---

[1]) Sina tankar om Hammarsköld sjelf hade Palmblad uttalat i det bref af d. 19 Nov. 1819, ur hvilket vi ofvan s. 280—1 meddelat några utdrag. Han skref der: "Du är den lärdaste af oss alla — du vet mer i vissa saker, än vi komma att veta, och du har egentligen genom dina skrifter gjort något reelt, medan vi sväfvat ovissa om våra tendenser. Men deremot har effekten af dem till en betydlig del gått förlorad genom dina 2 hufvudfel: 1) Opålitlighet i uppgifter, och 2) öfverdrift i tadel och loford. Medgifves, att fel i arbeten af den art, som din Sv. Witt. Historia, äro oundvikliga; medgifves, att $^1/_2$ af de felaktigheter, dina ovänner uppsatt på ditt

Innan vi öfvergå till redogörelsen för ett par andra, under detta år utgifna, arbeten af Hammarsköld, må vi i korthet omnämna en tidningsfejd, som står i samband med hans Witterhetshistoria. I sin granskning af nämnda arbetes andra del hade Sondén, vid omnämnandet af filosofen B. Höijer, beklagat, att dennes skrifter ej blifvit samlade och utgifna, tilläggande, att ryktet förmält, det halfbrodren, professor Josef Otto Höijer, skulle derom draga försorg, hvilket väl ännu vore möjligt att åstadkomma medelst jemförelse emellan de anteckningar, som från hans föreläsningar flera af den oförgätliges lärjungar ännu förvarade. I Juli-Bihanget till Lit.-Tid. uppträdde J. O. Höijer, förklarande, dels att de handskrifter, hans aflidne broder efterlemnat, och hvilka denne vid sina föreläsningar begagnat samt muntligen utfört och förklarat, voro affattade "i en chiffer, hvars klav endast af auktorn ägdes och nu ty värr förmodligen till största delen med honom försvunnit", dels att det icke vore förenligt med aktningen för den aflidne att utgifva dessa föreläsningar efter åhörarnes mer eller mindre tillförlitliga anteckningar. Härtill fogade han ett skarpt utfall mot nya skolan, omnämnde i förbigående den "oanständiga" skildringen

debet, försvinna; men så återstår dock en mängd origtigheter, hvilka du sjelf med något besvär kunnat rätta, och hvarmed dina vänner skulle hafva biträdt dig efter förmåga. Utan att förderfva ditt individuella uttryckssätt, skulle jag, för min del, bistått dig att öfversätta en mängd franska ord och onödiga skoltermer, hvaraf din bok öfverflödar . . . Hade du tillåtit, skulle jag äfven gjort dig uppmärksam på ställen, der din tjockt pålagda färg borttagit effekten af teckningens rigtighet. Du har sjelf medgifvit, att du t. ex. vid landshöfding Rosenstein råkat säga motsatsen af hvad ditt hjerta velat. Men huru är sådant möjligt? . . . Nu är det verkligen sant, att din annars så förträffliga Sv. Witt. Historia genom dessa fläckar blifvit så onjutbar, att du först af efterverlden må vänta full rättvisa . . . Detta ej för att träta, utan af vänskap".

i Hammarskölds "Hederskrans", och gaf vidare tillkänna, att brodren, med anledning af ett utspridt falskt rykte, att denne skulle varit medarbetare i Fosforos, hade till sin dödsbädd låtit kalla en bland utg. af Fosforos och fordrat af honom en offentlig förklaring om ryktets grundlöshet, hvilken fordran dock aldrig blifvit uppfyld. Palmblad uppträdde (bihang till Lit.-Tid. n:r 11 och 12) med ett skarpt genmäle, deri han bland annat förklarade, att han visserligen på anmodan infunnit sig vid den hädangångnes dödsbädd, men att Höijer aldrig äskat någon sådan förklaring — hvilken Palmblad gerna skulle hafva lemnat —, utan att samtalet afsett Lyceum, icke Fosforos. Äfven Hammarsköld tog (bihang n:r 12) till orda med mycken skärpa [2]). Adj. Södermark och professor Grenander vittnade båda (n:r 13), att B. Höijer från en betydande riksdagsman fått den underrättelse, att han ansågs vara anhängare eller befordrare af den

[2]) Då han underrättade Palmblad om sin afsigt, att likaledes uttala sig i denna sak, svarade denne d. 19 Sept.: "Höijers utfall har satt lika mycket mig som alla, som sett denna libell, i stor förvåning. Jag har sökt besvara honom, och att mina observationer ej äro utan pondus, vet jag deraf, att sjelfve Biberg, som genomsett Mss:tet, gillat mitt svar. Emellertid skadar inte, att du, som stod med Höijer i intimare förhållande, också lägger din lök till. Jag längtar också, att snart få läsa din replik". — Den 5 Okt. meddelade Palmblad, att nu var "deras Anti-Josef-Otto" färdig; men anmärkte, att H. hade i sin skrift sagt något, som stod i strid både med sanningen och Palmblads förklaring, neml., att Höijer verkligen begärt "attest om hans icke deltagande i Fosforos". Detta hade Palmblad strukit. "För öfrigt är din uppsats rätt bra och skall också bidraga att förarga honom. En not har jag insatt, innehållande något, som jag i min skrift glömde, och äfven, i Red:s namn, en not, som är den ovettigaste, man kan tänka sig, nemligen då du säger, att Höijer ej sjelf skrifvit en enda rad, har jag satt under: "Förf. har irrat sig. Hr Professor Jos. Otto Höijer har öfversatt tretton rader af Sophokles' *Oedipus Rex*. Anm. af Redaktionen". Tyvärr tillhör infallet ej mig, utan min kompanjon Ramström".

filosofi, som röjdes i Fosforos, hvilken misstanke högeligen harmat Höijer. Södermark hade dessutom hört honom förklara sig vara besluten att ålägga red. att i nästa Fosfor-häfte intyga grundlösheten af detta rykte, samt att S. fått i uppdrag att tillkalla Stenhammar; då denne ej träffades hemma, hade Palmblad kommit, men Södermark hade då lemnat rummet och ej hört samtalet. Äfven Atterbom, såsom medredaktör i Fosforos, uppträdde för att styrka Palmblads afgifna förklaring; men då både i Palmblads och Hammarskölds uttalanden framskymtar en djup beundran för den hädangångne filosofen, så antager Atterbom rörande denne en förnämt öfverlägsen ton.

Kring midsommartiden utkom ett häfte *"Svenska Folksagor*, samlade och utgifne af H—d och I(mneliu)s". Det granskades, i Lit.-Tid., af den förut nämnde H. v. Schröter. Resultatet af den sakrika, i höflig ton hållna recensionen blef dock, att redaktionen af de tre här upptagna sagorna var föga värdefull, och att arbetet i flera hänseenden var förfeladt. Hånfullt ogillande yttrade sig så väl Journalen (n:r 183) som St. Posten (n:r 199) om dessa sagor [3]).

Hade Hammarsköld föga glädje af detta arbete, så hade han dock ännu mindre af ett annat, som mot slutet af 1818 såg dagen. Redan i början af 1817 umgicks han med planen att skrifva — en grekisk grammatika. Då han meddelade Palmblad detta, skref denne, varnande:

---

[3]) Livijn skrifver till Askelöf d. 6 Juli 1819: "I den lärda verlden har Hr Lars gjort sitt namn ännu mera beryktadt genom diverse folksagor, t. ex. Helena Antonia och Melusina samt Pelle Båtsman, hvilket senare oförvanskliga opus han. af egen drift, kompositionsvis sammanfattat". — Sagan om Pelle Båtsman var nemligen af Hammarsköld redigerad efter en berättelse, som i trakterna kring Göteborg var gängse.

"Käraste broder! förhasta dig icke med dess utgifvande. Alla språkkännare medgifva, att en slik bok är dubbelt svårare, än någon annan; man kan lätt säga både för litet och för mycket; och i synnerhet är af högsta vigt, att ingen origtighet inflyter. Vore således väl, om du noga genomtänker detta arbete, och i fall du vill sända Mss. hit, skulle jag efter min bästa insigt genomgå det och äfven dertill söka förmå Hallström" ($^4/_3$ 17) [4]).

Att Hammarsköld icke följde detta råd, kan man taga för gifvet. Det tyckes nästan som om han nära samtidigt arbetat på vitterhetshistorien och grammatikan, säkert icke till båtnad för någondera. Det grammatikaliska arbetet hade till titel: *"Första grunderna af Grekiska Språkläran för begynnare"*; och i företalet gaf förf. tillkänna, att han sammanskrifvit detsamma för sin äldste son. Den 6 Dec. 1819 lästes i St. Posten en granskning af detta arbete, hvilken påvisade en mängd grofva misstag, beträffande så väl konjugationssystemet, som valet af dialekt-exempel och öfversättningen af anförda citat. Med anledning af Hammarskölds förklaring, att en äldre, mycket begagnad grekisk grammatika, af Sommelius, vore ofullständig och gammalmodig, medgaf granskaren visserligen, att så var förhållandet, men tillade:

"För personer af en viss kunskapsgrad innehåller den dock ännu mycket både nytt och lärorikt. Det är af denna anledning, som rec. tager sig friheten rekommendera densamma hos Herrar Hammarsköld, fader och son, när de engång vilja begynna att lära grekiska" [5]).

---

[4]) Kyrkoherden i Ed af Linköpings stift, sedan biskopen Carl Erik Hallström.

[5]) Den 7 Dec. 1819 skref Palmblad: "Atterbom har sagt mig, att man på ett obilligt sätt i dag angripit dig i St. Posten. Det är fatalt, att vi ej recenserat din bok i vår tidning. Gumælius har för ett år sedan lofvat oss det, och till och med för en vecka sedan lofvat att, innan sin hemresa, gripa sig an dermed".

"Hvem är den lufver", frågade Schröder, i ett bref af d. 14 Dec. 1819, "som recenserat din Grammatika så gement?" Men redan två dagar förut hade Hammarsköld tillskrifvit honom:

"Emellertid har jag åter måst draga mitt harnesk på, nemligen mot den ilskna, men slöa recensionen af min grekiska grammatika i St. Posten. Ett par af mina bekanta, hvilka icke kunde grekiska, talade först om för mig detta anfall, och trodde det vara gjordt af J. O. Höijer . . . Jag trodde derpå, till dess jag fick se qvasirecensionen; då fattade jag genast, att den icke kunde härröra från någon grundlig kännare af grekiskan. Nu vet jag äfven, att Tegnér är dess auktor".

Hammarsköld hade gissat rätt; den föga grundlige kännaren af grekiskan var verkligen universitetsprofessorn i detta språk Es. Tegnér. Till honom skref Wiborg:

"Föröfrigt har denna recension gjort mycket nöje äfven åt personer, som icke kunna ett ord grekiska, och man anser hr H—d genom den värre krossad, än genom allt hr W—ks ytliga ovett. Med sin oafbaslighet är han dock lika fryntlig som tillförene" ($^{21}/_{12}$ 19).

I Bihang n:o 3 till Lit.-Tid. 1820 lät Hammarsköld införa en *Historisk-kritisk förklaring*, hållen i en öfvermodig ton; han sökte i den visa, att de gjorda anmärkningarne — utom några, hvilka berodde af sättarens slarf — voro fullt obefogade och endast bevisade granskarens okunnighet.

Palmblad skref om detta Hammarskölds "grekiska försvar":

"Du uppträder deruti med all rätt *ovans et triumphans* — något mindre ovettig kunde du ändå varit — endast i ett fall har du tydligen orätt. Det är ej sättaren, utan korrektoren, förläggaren och författaren, som måste skrifva på sin räkning tryckfelen i ett opus, och dessa tre egenskaper förena sig alla i din firma" ($^{8}/_{2}$ 20).

Det triumferande uppträdandet fick en snöplig utgång. Tegnér grep till afstraffningsinstrumentet och skref i St. Posten (15 April—15 Maj 1820) *Svar på L. Hammarsköld's historiskt-kritiska förklaring.* Punkt för punkt ingick han i vederläggning af H:s inkast och ådagalade genom slående bevisning och sprittande satir så väl dessas haltlöshet, som ock förf:s bristande sakkännedom och oförsvarliga slarf. Det vidlyftiga och dräpande svaret afslutades med en epilog, till hvilken, i fråga om skärpa, qvickhet och formfulländning, vår polemiska literatur icke kan uppvisa motstycke. Den är så allmänt känd, att vi kunna spara oss utdrag.

Svaret väckte mycket uppseende. Då Palmblad läst början, skref han: "Du har fått en tapper och icke oskicklig kämpe i St. Posten"; och efter artiklens afslutande yttrade han i Maj 1820:

> "Ja, recensenten i St. Posten var både hätsk, bitter och qvick; och det värsta var, att han på så många ställen haft rätt, fastän hans illvilja röjer sig deruti, att han ej omtalat det goda, som finnes i din språklära. Här i staden har man gissat på Höijer, Josephus; men jag har alltid svarat: "Höijer kan ej skrifva så; slutet röjer tydligen jubel-författarens fjäder".

I Sept. 1820 skref Ödmann till Wallmark med anledning af de då utkomna "Markalls sömnlösa nätter":

> "Sådana bett bita intet. Man skrattar åt vanmakten. Annorlunda förhöll sig Tegnérs emot Lorenzo, ty der var bilaga, som bevisade. Om denna tvålning endast utmärkt sig med qvickhet utan realitet, så hade qvickheten intet verkat. Men nu sade allmänheten, såsom kongl. hofrätten plägar säga: "Detta med rätta". — Det gör verkan".

Först den 26 Aug. 1820 började Gumælius i Lit.-Tid. sin för nära halftannat år tillbaka utlofvade granskning af denna grammatika; den var hållen i en vänlig ton, berömde ett

och annat, men påvisade ock en mängd misstag och vårdslösheter, dervid följande förf. sida efter sida. Men längre än till bokens 25:te sida hann aldrig denna granskning, der afbröts den och blef aldrig fortsatt. — Hammarskölds grammatika var ett dödfödt foster; Tegnérs kritiska uppsatser konstaterade blott ett *factum*.

Året 1819 var, såsom af det föregående synes, för Hammarsköld ett olycksår; men *en* anledning till belåtenhet bragte det honom dock, ehuru visserligen äfven denna fröjd längre fram grumlades af en droppe malört. Han hade året förut till Witt. Hist. och Antiqvitets-Akademien inlemnat såsom täflingsskrift en afhandling: *Försök att framställa fortgången och utvecklingen af det filosofiska studium inom fäderneslandet till början af det adertonde seklet.* Den 31 Mars 1819 erhöll han från d. v. ordföranden i Akademien, landshöfding Rosenstein, ett mycket artigt bref med underrättelse, att Akademien hade med sitt pris belönat hans afhandling. I fosforistiska kretsar blef glädjen stor; man såg i detta erkännande en upprättelse åt Hammarsköld, på samma gång man fann det ypperligt, att han fört Akademien bakom ljuset. Schröder berättade, att "Geijer fröjdade sig deråt hjertligen och tyckte, att du spelat med de akademiska gubbarne på ett träffligt sätt" ($^{20}/_{4}$). Och Palmblad förklarade: "Det var lustigt, att du narrade de räfvarne så excellent. Besynnerligt nog, att de ej igenkände dig. Jag åtager mig att i hvad skrift, som helst, efter 6 rader skönja din finger". Men vi vilja låta Hammarsköld sjelf tala, ehuru vi misstänka, att icke hvarje ord i hans berättelse är kungsord. Han skref till Schröder d. 26 April 1819:

"Att jag vann detta pris har fröjdat äfven här alla mina vänner; men äfven förargat andra; ty nu kunna icke de, hvilka

se i en sådan medalj det enda kriterium på literär förtjenst, längre stoltisera öfver att jag är en så afgjordt eländig författare. De s. k. Neutrala, h. e. de, som gerna vilja draga kappan på båda axlarne, de säga nu, att det bort vara mot min *point d'honneur* att vilja förvärfva ett sådant pris. Och det säga just de, hvilkas stridsrop fordom var, att jag blott ropade mot medaljer, emedan jag icke har förmåga att vinna någon. Men ingenstädes har dock rörelsen varit så stor, som inom sjelfva Akademien. Sedan skriften blifvit i en offentlig sammankomst uppläst, begärde Leopold att få hemtaga den och öfver den utlåta sig. Och som han här tyckte sig få ett ypperligt tillfälle att utkrama hela sin filosofiska lärdom, sammansatte han ett långt betänkande, fullt af de största loford, och med det resultat, att skriften skulle belönas, om man blott först kunde utforska, om härunder ingen hund låg begrafven. Derefter annonserades, att förf. skulle mottaga några upplysningar o. s. v. Men jag dref nu, med min hustrus tillhjelp, spelet så fint, att de alldeles fördes bakom ljuset. Derföre kom, vid namnsedlens öppnande, mitt namn öfver dem som ett åskslag. "Nu har jag gjort det väl", yttrade sig Leopold och måste föras sjuk hem om aftonen".

Hammarskölds prisbelönade skrift blef dock aldrig intagen i Akademiens Handlingar; och det har insinuerats, att Akademien derigenom velat på Hammarsköld hämnas den obehagliga öfverraskning, han beredt densamma [6]). Saken förhåller sig dock sålunda. Akademiens Handlingar utkommo med långa mellanrum. Den senast utkomna delen bar tryckåret 1816, och derpå följande del, i hvilken H:s prisskrift skulle intagits, utkom först 1822. Men redan 1821 hade Hammarsköld utgifvit prisskriften i betydligt utvidgad form, i det redogörelsen blifvit fortsatt intill dåvarande tid. Akademien kunde icke gerna i sina Handlingar intaga denna skrift i dess helhet, enär blott en del af densamma blifvit belönad, och hon kunde icke heller gerna i stympadt skick meddela hvad allmänheten redan ett år

[6]) Se Biogr. Lexikon VI s. 64.

förut lärt känna i ett mera utfördt. Härtill kom ytterligare, att täflingsskriften blifvit belönad under förbehåll af vissa ändringar, och dessa hade förf. endast delvis vidtagit [7]). Akademien saknade sålunda icke skäl för sitt handlingssätt.

---

[7]) Se Witt. Akad. Handl. XI s. 144. — Utdrag derur läses i Hammarsköld, Sv. Witterheten. 2 uppl. s. 566.

VIII.

WALLIN
OCH
SVENSKA PSALMBOKEN.
1809—19.

Då vi i tredje delen redogjorde för Wallins lefnadsförhållanden till och med 1808, nämnde vi, att han på befordringsvägen hunnit till teol. adjunkts-befattningen vid krigsakademien å Carlberg. År 1809 blef han teol. lektor samt kyrkoherde i Solna; och samma år erhöll han, med anledning af Carl Johans kröning, teol. doktorsvärdigheten. Han var då endast 30 år gammal. År 1810 kallades han till ledamot af Sv. Akademien, på grund af de pris, han vid täflingarne vunnit; men närmast dock med anledning af sången öfver Gustaf III. Sitt inträde der tog han d. 29 Maj 1811. Såsom förut förtäljdt är, hade Livijn och Hammarsköld, hvilka sjelfva icke haft någon framgång vid pristäflan i Sv. Akademien, hånfullt bedömt pristagaren Wallins belönade öfversättningar från Horatius, och 1806 hade den förre mot dem rigtat en skarp kritik, hvilken dock icke vardt antagen af St. Posten, dit den blifvit insänd (III s. 516) [1]). Likaledes är nämndt, huruledes

[1]) Att Hammarsköld dock hade en viss grad af aktning för Wallin synes af det IV s. 88, not 5, anförda.

Wallin, harmsen öfver det sätt, hvarpå den dåtida sv. literaturen bedömdes i Prospekten till Lyceum, skref i Journalen en parodi å detta prospekt, af hvilken parodi fosforisterna sedan begagnade sig, för att på gamla skolan kasta skulden för den literära fejdens utbrott (IV s. 73—76). I Polyfem blef Wallin gång efter annan föremål för hånande satir, förlöjligades under namn af *Struthio*, "det tungusiska storgeniet", samt framställdes i "Rimmarbandet" under samma benämning. Livijns nyssnämnda kritik öfver hans Horatianska öfversättningar intogs äfvenledes i Polyfem [2]), der ock "Uppfostraren" granskades strängt, samt Atterbom, med anledning af samma dikt, skref följande epigram:

> *Redbart* är ditt poem, och tungt, det bör man ej neka:
> Barnen poetiskt få ris, läsarn prosaiskt får sömn.

---

[2]) I bref till Hammarsköld af 29 Juni 1810 förtäljer Askelöf, att Wallin varit hos Rosenstein och beklagat sig öfver det sätt, hvarpå han blifvit behandlad samt frågat, "om intet medel funnes att täppa munnen på Polyfem". "Omöjligt", svarade Tullius. "Men om Tit. såsom statssekreterare ville föredraga hos Kongl. Maj:t, att honom måtte täckas tillsäga Polyfem specialissime att upphöra?" — "Det går icke an och kan omöjligen försökas". Samma frågor och klagovisor — och samma svar". (*Frunck*, Bref m. m. s. 85). — Atterbom skref d. 5 Juli 1810 till Askelöf: "Jag har med sprittande glädje läst recens. öfver Wallin. Den är både qvick och sann . . . Wallins samtal med Rosenstein var fägnesamt att höra. Dessa herrar klåpare lära väl ändock börja svettas och känna verldens vedermödo". — Att Wallin inför både Rosenstein och andra beklagat sig öfver Livijnska recensionen, är mycket sannolikt; men lika sannolikt är, att det anförda samtalet är ett foster af skandallystnaden; ty icke kan man tro, att någondera, vare sig Rosenstein eller Wallin, skulle omtalat detsamma, derest det verkligen i denna form ägt rum.

Hammarsköld omnämner på sitt sätt denna sensationsnyhet, då han d. 28 Juli 1810 i ett bref till Livijn talar om "det tillfället, då Wallin, uppretad öfver den recension, "i hvilken hans af Sv. Akad. gillade öfversättningar blifvit så illa handterade", gjorde motion om att få bladet förbudet". (Frunck s. o. s. 110.)

Men en granskning i Polyfem, år 1811, af ett häfte psalmer, utgifvet af Wallin, röjer en blidare stämning mot författaren; och under hela året 1812 iakttog tidningen tystnad rörande honom.

Vid den tid, då Wallin inträdde i det andliga ståndet, stod frågan om en omarbetning af psalmboken på dagordningen. Denna fråga ådrog sig genast Wallins uppmärksamhet, och inom det af densamma begränsade området hafva de yppersta frukterna af hans lifsvärf vuxit och mognat.

Psalmboken af 1695 var resultatet af det arbete, som 16:de och 17:de århundradena nedlagt på tillvägabringandet af en svensk protestantisk psalmbok af den art, att den lika tilltalade de bildades som den stora massans känslolif. Spegel, Svedberg m. fl. hade dertill bidragit. En ädel, kraftig hållning samt en strängt ortodox anda utmärker densamma. Men så väl sjelfva språket, som den stundom något kantiga versformen började att väcka anstöt, då vid midten af adertonde seklet den franska vitterheten med sin förfinade smak blef mera känd och hyllad. Knappt voro 60 år förflutna efter psalmbokens antagande, förr än man betraktade den såsom föråldrad, och åtgärder började vidtagas till dess förbättrande. Presteståndet vid 1756 och 1761 års riksdagar tog saken om hand, och 1765—67 utkom en profpsalmbok, visserligen renlärig, ehuru med starka pietistiska tillsatser; men i poetiskt hänseende mycket torftig. Den blef icke antagen, och vid 1772 års riksdag förklarade prestståndet, att en ny psalmbok icke vore nödig, ja, kanhända icke ens nyttig. Emellertid fann upplysningsfilosofien allt mera utbredning och för dess rationalism mottagliga sinnen. Kristendomen betraktades som en rättslära, med lycksaligheten såsom mål och "dygden" såsom medlet till målets

vinnande. Vid 1779 års riksdag fick domkapitlet i Upsala uppdrag att till reformationsjubelfesten 1793 utarbeta ett förslag till ny psalmbok, hvilket förslag, rigtigt nog, sagde år utkom och bestod dels af psalmer från gamla psalmboken, med en viss försynthet omarbetade, dels dylika från 1765 års förslag och dels nya, deklamatoriska dygdepsalmer. Förslaget vann föga sympati; och psalmboks-kommitténs egen ordförande, erkebiskop Troil, föreslog tillsättandet af en ny psalmbokskommitté, hvilket äfven bifölls. Tvenne af ledamöterna i denna kommitté, professorerna Ödmann (1797) och Dahl (1796), utgåfvo hvar sin samling af psalmer; men af kommitténs verksamhet i dess helhet spordes intet.

Emellertid blef intresset för psalmdiktningen allt allmännare. I samråd med Choræus började Wallin att omarbeta äldre kyrkopsalmer, och två häften voro färdiga, då Choræus 1806 afled. Dessa häften utgaf Wallin 1807. De kunna närmast karakteriseras såsom försök att gifva de gamla psalmerna en modernt sirlig form. Ett nytt häfte utgaf Wallin år 1809.

Då under tiden intet lifstecken förspordes från 1793 års kommitté, beslöt erkebiskop Lindblom att vid 1809 års riksdag taga saken om hand. Han satte en ära uti att under sitt primat åstadkomma ny bibelöfversättning, ny kyrkohandbok och ny psalmbok. Han föreslog, att presteståndet skulle fördela det ecclesiastika utskottet i tvenne divisioner, af hvilka den ena — "pastoralutskottet" — skulle rådslå om kyrkoböckernas förbättrande. Förslaget antogs, och inom fyra månader hade detta utskott en psalmbok färdig. Den utgjordes dels af psalmer ur de nyaste förslagen, dels af gamla psalmer; vid de flesta af de senare voro dock bifogade omarbetningar, de der i sinom tid skulle träda i de

gamlas ställe. Detta hastverk, om hvilket en författare yttrar, att i det "de mest heterogena produkter sammanfördes, främmande för hvarandra med hänsyn till anda, stil och religiös uppfattning", tilläggande: "ett större fattigdomsbevis på kyrklig tro och kristligt lif torde näppeligen kunna gifvas" [3]), blef utan vidare omständigheter af presteståndet gilladt och godkändt samt d. 1 Mars 1810 af konungen bifallet. Allmänheten mottog denna nya psalmbok mycket kyligt, och snart höjde sig kraftiga stämmor mot densamma. Ödmann utgaf "Oförgripliga anmärkningar vid pastoralutskottets psalmboksförslag", och Wallin, missnöjd, att utskottet upptagit psalmer af honom, hvilka han nu sjelf betraktade såsom "omogna försök", protesterade deremot, dels hos medlemmar af kommittén, dels offentligt i företalet till ett nytt psalmhäfte, som han i Aug. 1811 utgaf. Deraf föranleddes erkebiskopen att d. 19 Okt. s. å. anhålla, det Kongl. Maj:t måtte förordna en kommitté, som skulle öfverse och granska pastoralutskottets förslag. Framställningen bifölls d. 24 Okt. sålunda, att K. Maj:t förordnade sex ledamöter af Sv. Akademien — Lindblom, Oxenstjerna, Adlerbeth, Leopold, Franzén och Wallin — till medlemmar af denna kommitté, samt uppdrog åt erkebiskopen att utse de öfriga, på grund hvaraf denne till biskop C. v. Rosenstein, professorerna E. M. Fant och Sam. Ödmann samt theol. d:r Mathias Stenhammar utfärdade kallelse att deltaga i kommitténarbetet. Så blef 1810 års sanktionerade psalmbok begrafven; ty kommittén, inom hvilken Wallin blef den ledande, inskränkte sig icke till en blott granskning af pastoralutskottets verk, utan utarbetade en ny psalmbok.

[3]) *Albin Hildebrand* "Svenska kyrkans psalmbokskomitéer och psalmboksförslag under 1700-talet och början af 1800-talet" s. 56.

Det har framhållits af Wieselgren, Palmblad m. fl., att Wallins mer och mer klarnande uppfattning af psalmpoesiens sanna art och väsende till en icke ringa del bör tillskrifvas inflytandet af nya skolan. Wieselgren yttrar, att Wallins "senare bildningsskifte såsom psalmsångare" blef ett mera kristligt religiöst "i den mån, han kom nära Franzén och berördes af Hedborns psalmestetik"; Palmblad biträder denna uppfattning [4]). Likaledes har man hänvisat till "Polyfem", hvars artiklar rörande psalmpoesien och religiösa frågor skulle hafva kraftigt inverkat på Wallin. Vi vilja se till, huru med dessa påståenden sig rätteligen förhåller.

I "Polyfem" lästes i Mars 1811 en artikel "Om religiositeten i Sverige", i hvilken psalmpoesien med några ord berördes; der yttrades, att högst få af de nya psalmerna "hysa poesi, allraminst psalmpoesi", samt att vi hade "så många goda psalmer bland de gamla, att en ny psalmbok är fullkomligen onödig", hvarefter hänvisades till den romantiske mystikern Novalis' psalmer, för att lära "huru andan i detta slags poemer bör vara beskaffad".

I Juli s. å. innehöll nämnda tidning en insänd recension öfver Wallins psalmhäfte af år 1809, i hvilken granskaren förklarade "företaget i den grad berömvärdt, att misstagen, om de finnas, böra vinna ett det mildaste bedömande"; och derefter gjordes befogade anmärkningar mot — tre psalmer.

Obegripligt är, att man kunnat tillskrifva dessa båda artiklar den förändrade uppfattning af psalmpoesiens väsende och uppgift, hvilken Wallin under detta år vid

[4]) Wieselgren. Sv. Sköna Lit. I. 2 uppl. s. 673. Palmblad. Biog. Lexikon XIX s. 310—11.

flera tillfällen uttalade. Vi hafva nämnt, att han först enskildt till "pastoralutskottet", och sedan offentligt i företalet till sitt nya psalmhäfte (d. 19 Aug. 1811) protesterade mot upptagandet af hans egna "omogna försök" i utskottets psalmboksförslag. Då han sände sitt psalmhäfte till Leopold, fäste han dennes uppmärksamhet på protesten och bad honom tala med erkebiskopen, "på det verket ej måtte alldeles förfuskas, ty det är, på långt när, ej så färdigt, som han tror". Och d. 6:te September skref han till biskop Tingstadius:

"Vår nya Svenska Psalmbok är på långt när icke ännu färdig att sanktioneras och till offentligt bruk utgifvas. Hvarför skall ett sådant sekels verk förfuskas genom en onödig brådska, då det under ett eller annat dröjsmål kan hinna att åtminstone blifva försvarligt? Hvarför skola alla mina psalmer antagas, då jag sjelf ej blott ogillar dem, utan äfven kan göra dem bättre, då jag får tid på mig? En ynglings första försök på en nästan obanad väg kunna ej strax vara mogna: men de kunna blifva det, då man ej brådskar med skörden. Men då jag opartiskt bedömer mitt eget arbete, kan jag ej öfverse med likgiltighet, att andras äro dåligare (vide Linderholms, Elers, kanske fler). Det är obegripligt, att i detta svåraste slag af vitterhet, der det ej blott fordras all språkets enkelhet, ledighet och precision, ej blott all den poetiska imaginationens lif och sanning, men dessutom det religiösa hjertats hela värma, som otvunget utgjuter sina sublimaste känslor — det är obegripligt att för ett sådant verk skola kreti och pleti anses vuxna; och med allt detta skall ändå en del af de vackraste melodier försvinna! Jag förhastar ej mitt yttrande, ty jag har sökt taga en noga kännedom af saken. Om jag ej oförtäldt yttrade min mening, medan tid är, skulle jag aldrig kunna förlåta mig sjelf, och de efterkommande skulle förakta mig. Af hr. biskop Tingstadius och Rosenstein väntar jag ett säkert stöd för mitt redliga nit. Och jag tror, att folket skall dertill säga amen, och sjelfva erkebiskopen skall slutligen finna, att jag ej har alldeles orätt".

Slutligen aflät han d. 6 Dec. 1811 till psalmbokskommitténs protokoll ett utlåtande, hvari han yttrar:

"Måtte vi hafva mera afseende på nödvändigheten, än prydligheten af hvarje förändring, mera på nyttan, än på äran af företaget, mera på uppbyggelsen, än på ståten af verket . . . Undanrödjom allt, som hindrar den enfaldiga stora menniskomängden att fatta förtroende till vårt verk . . . Den bör få igenfinna och igenkänna sina favoritsånger under oförändrad både form och nummer; den bör aldrig tvingas att sjunga andra, innan den frivilligt och af egen öfvertygelse dem antagit; då försvinna de föråldrade af sig sjelfva; men till dess må de stå qvar, om det vore aldrig så länge; ty så länge de väcka andakt, uppfylla de fullkomligen sin bestämmelse".

Härmed må sammanställas ett betänkande, som han några månader derefter afgaf i kommittén, och i hvilket han framhöll, att de gamla goda psalmerna böra lemnas ovidrörda, enär de högst obetydligt kunna förbättras, hvarpå hans egna misslyckade förbättringar kunde tjena såsom bevis. Nu ansåg han, att sjelfva arkaismerna förlänade dem en viss högtidlighet.

"Nej! må dessa heliga Sånger evärdeligt igenkännas på prägeln af deras vördnadsvärda ålderdom; må våra senaste efterkommande få inträda i det urgamla templet med Fädernas sång till Fädernas Gud: *Hit, o Jesu, samloms vi* — och sjunga i det dystra grafkoret, dit de bära någon tröttad medvandrare: *Jag kommer af ett brusand' haf På rätta glädjestranden.* Detta är rörande, och kritiken skall nästan ovetande fälla sitt vapen vid andaktens heliga altare".

Ett sådant omslag, som af dessa yttranden angifves, är frukten af ett allt djupare och innerligare inträngande i uppgiftens innebörd, icke af några rader i en tidningsartikel [5]). Och hvad beträffar påståendet, att Hedborns "psalmestetik" skulle hafva öppnat ögonen på Wallin, så framgår dess grundlöshet af det enkla faktum, att det Fosforos-häfte,

---

[5]) Polyfem innehöll äfven en artikel: "I anledning af den tillämnade nya Psalmboken"; men denne utkom först i slutet af Januari 1812.

hvari Hedborns äldsta psalmer läsas, utkom först d. 21 December 1811, således efter det Wallin haft sitt ofvan anförda yttrande i psalmkommittén; samt att den uppsats, hvari Hedborn framställer sin s. k. "psalmestetik", är daterad d. 17 Dec. 1812 och bildar företalet till hans då utgifna *Psalmer*.

Lägger man märke till, att Wallin, så snart han fulländat ett af sina psalmarbeten och intagit den ståndpunkt, att han kunde opartiskt bedöma det, alltid kände sig otillfredsställd och tog verket under ny behandling, för att undanrödja de uppdagade bristerna; och om man erinrar sig, att han icke ens var fullt belåten med den antagna och af samtiden så högt uppburna 1819 års psalmbok; så torde den slutsats vara berättigad, att det just var sjelfva arbetet och dess kraf, som först förde honom ut ur neologiens ödemarker och sedan mer och mer skärpte hans blick för kristendomens sanningar samt dermed ock för den kyrkliga poesiens rätta art och väsende. Sjelfklart är, att han med lifligaste intresse omfattade allt, som med psalmboksfrågan stod i samband, och att han sålunda äfven kunnat hämta intryck af det, som Nya Skolans organer derom yttrat; men härmed är icke sagdt, att det var dessa senares anvisningar, som ledde honom in på rätta vägen. Den fann han sjelf. —

I öfverensstämmelse med sitt uppdrag, sysselsatte sig visserligen den år 1811 utsedda psalmkommittén till en början med granskning af pastoralutskottets förslag; men snart nog vidtog den dock åtgärder till åstadkommande af ett sjelfständigt sådant. I Augusti lät den utgå ett genom tidningspressen offentliggjordt bref till "religionens och vitterhetens vänner", med uppmaning att insända psalmförsök.

Sådana inkommo i mängd; och d. 12 Maj 1813 sammanträdde kommittén för att granska dem. Få af dessa kunde dock användas. "Man fattas", yttrar Hildebrand, "oemotståndligt under genomläsningen af dessa "försök" af en allt lifligare tacksamhet mot den *man*, hvilkens verk den svenska kyrkans nuvarande psalmbok är, och som midt i svallet af de många religiösa brytningarne förstod att i hufvudsak urskilja det sanna och goda, och lägga ad acta det falska och odugliga" [6]).

Emellertid utgåfvos åren 1812 och 1813 flera samlingar af psalmer, och det af personer både utom och inom kommittén. I Nov. 1812 utgaf Geijer "Försök till Psalmer"; i December s. å. utkommo "Psalmer" af Hedborn; och dessförinnan hade Franzén och Wallin låtit utgå ett häfte "Profpsalmer", för att underställa dem den kristna församlingen "till urval eller förkastelse", innan de af psalmboks-kommittén upptogos till slutlig pröfning. Den 1813 utgifna första årgången af Lit. Tidningen öppnades med en recension af dessa psalmförsök, skrifven af Palmblad med biträde af åtskilliga andra, samt inledd af Hæffner med en ur melodiens synpunkt anställd granskning.

Rörande *Geijers Försök till Psalmer* framhåller rec. såsom för dem utmärkande: "klarhet i den religiösa åskådningen" samt "kraft och energi i utförandet"; men anmärker de "nog synbara spår af brådska, hvarigenom händt, att flera strofer, kanske också en och annan psalm, icke svara mot förträffligheten af det hela; annars hade en mängd vändningar och uttryck kunnat och bort blifva annorlunda" [7]). Anmärk-

[6]) s. o. s. 116—17.

[7]) Christian Stenhammar skrifver till Hammarsköld d. 28 Dec. 1812: "Geijers psalmer äro mångstädes vackra, men endast på vissa

ningen är ingalunda obefogad; men förtjensterna äro dock så öfvervägande, att af de 16 psalmer, detta häfte innehåller, hafva sju funnit plats i vår gällande psalmbok, ehuru efter aflägsnandet af några hårdheter och kantigheter i språk och versifikation.

Hedborns år 1812 utgifna psalmhäfte upptager, utom de 15 i Fosforos införda samt här omarbetade psalmerna, 16 nya. Palmblad, liksom i allmänhet fosforisterna, satte Hedborns psalmer främst, ehuru han icke, såsom han yttrade i bref till Hammarsköld, ville säga detta rent ut [8]). Palmblads anmärkningar beträffa några ovanliga och föråldrade talesätt, samt "öfverflödande bilder och metaforer, som stundom öfvergå till allegorier, hvilka vittna om förf:s yppiga diktningsförmåga, men förvilla den oskuldsfulla själen, som i en stilla och osökt andakt frambär sina innersta önskningar inför Herran". I det vidlyftiga, strängt ortodoxa och af en sant kristlig anda genomträngda företalet till sina Psalmer uppställer Hedborn den fordran på kyrkosånger, att de böra vara "kristliga, enfaldiga och sublima"; men det har dock icke alltid lyckats honom att samtidigt uppfylla de båda sistnämnda fordringarne. Härtill kommer, att de icke alltid korrekta bilderna esomoftast dels snarare inhölja, än

---

ställen. De synas mig ofta halta och ändock vilja springa, hvaraf de få en ojemn och stapplande gång. Äro de icke ett hastverk?" — Livijn kallar, i bref till H—d, dessa psalmer "matta och klena" ($^{12}/_{1}$ 13); men får till svar: "Geijers psalmer förråda, i min tanke, med alla sina ofantliga stora brister och sina språkfel, dock en ganska djup poetisk anda, ehuru de visserligen icke till gedigen förtjenst kunna jemföras med Hedborns genialiskt religiösa kyrkosånger". ($^{28}/_{1}$ 13).

[8]) Äfven Stenhammar förklarade, att han tyckte mera om Hedborns, än Geijers psalmer, ehuru i de förra "några alltför sinliga bilder och några alltför mysticerande talesätt stöta".

afslöja meningen, dels gifva psalmerna en för densamma föga passande prålighet. År 1813 utgaf han ett nytt häfte *Psalmer,* i hvilket dock intagits några af andra förf:are [9]). Stilen är i dessa hans psalmer mera jemn och gedigen, bildprålet mindre, äfvensom de störande fantasiutflygterna färre. I båda dessa häften röja sig en djup, from känsla samt kraft i uttrycket [1]). Kommittén upptog i sitt förslag icke mindre än 18 psalmer af Hedborn.

Det af *Franzén* och *Wallin* 1812 utgifna häftet *Profpsalmer* innehöll af Franzén 19 psalmer, bland hvilka 6 voro omarbetningar af äldre, samt af Wallin 22, deraf 2 omarbetningar af hans egna och 10 af äldre psalmer. Lit. Tidningen yttrade sig visserligen mycket artigt om detta psalmhäfte, talade om Wallins "medfödda kallelse till skaldskap" samt om de förhoppningar, man egde rätt att knyta vid Franzéns, "den myrtenkrönte skaldens", uppträdande på detta nya område; men förklarade på samma gång, att det felades samtliga dessa psalmer "en religiös diktion, djuphet i känslan och en sträng ortodoxisk lära", samt att, oaktadt de båda skalderna sträfvat efter enkelhet, de likväl ofta be-

---

[9]) I företalet eller den s. k. "Anmälan" säges: "En del . . . har från åtskilliga händer blifvit mig anförtrodd, och, som jag sport, äro några af mina medförfattare längesedan döde". Dessa psalmer äro: Gl. Ps.-boken n:r 18 o. n:r 227, omarbetade af H., n:r 266 af A—st, "För en ålderstigen" af S. och "Brudpsalm" af A—z.

[1]) D. 26 Okt. 1813 skref Hammarsköld till Livijn: "Till de fromma själarnes harm i Psalmkommittén har Hedborn nyligen utgifvit ett nytt psalmhäfte, hvars förtjenster de förgäfves bjuda till att neka. För att nu förekomma flera dylika, hafva de gripit sig an för att hals öfver hufvudet göra Psalmboken färdig". — D. 12 Dec. skref Atterbom till H—d: "Ödmann berömmer Hedborn; men säger, att han är förmycket *poetisk* och för litet *putsad.* En rec. af Sondén får han snart läsa i Lit. Tid.".

gagnat "utstuderade svensk-akademiska fraser", hvilka icke rätt stämde med "kristendomens rena, oskrymtade tal". Särskildt om Wallin anmärktes, att han väl "vinnlagt sig om ett sant andeligt språk", men ännu hade det icke "fullkomligt velat lyckas honom" att nå detta mål.

År 1813 utkom *andra* häftet af dessa Profpsalmer, upptagande af Franzén 14 och af Wallin 31 psalmer. Bland dessa 45 psalmer voro 15 omarbetningar af äldre, 4 verkställda af Franzén och 11 af Wallin. Rec:en i Lit. Tid. 1814 underkastade nära hälften af dessa en i detalj ingående granskning, sedan han förut förklarat, att han "i detta häfte funnit många ganska goda stycken och några utmärkt förträffliga". Dock hafva ingalunda alla hans anmärkningar föranledt rättelser. Bland de mest prisade psalmerna var Wallins bearbetning af den Prudentiska Hymnen: Jam moesta quiesce querela, hvilken rec:en fann hafva "hunnit den höjd, som för en rimmad tolkning är möjlig"; hvaremot Hedborns i Fosforos införda tolkning af samma hymn förklarades snarare vara en "mästerlig imitation" [2]).

---

[2]) Då Palmblad läst detta psalmhäfte, skref han, d. 18 Juni 1813, till Hammarsköld: "Hvad tycker du om Wallins öfversättning af Jam moesta, i mitt tycke vida öfverträffande Hedborns i hög simplicitet och ledighet i versifikation. Också hans parafras, som står sist, synes mig ett mästerstycke; men deremot många alltför matta". — Den sistnämnda parafrasen var en utförlig omskrifning af Davids 104 psalm, beträffande hvilken Wallin i företalet yttrar, att den "icke är ämnad åt nya psalmboken". — Den Prudentiska hymnen åter är i sitt nuvarande skick så fullständigt omarbetad, att den endast har en strof gemensam med den i profpsalmhäftet intagna, och äfven i denna strof är *ett* uttryck ändradt. Då, såsom bekant, begynnelseraderna nu lyda så:

«Nu tystne de klagande ljuden
Och stille sig tårarnes flöden!"

hade de i psalmhäftet 1813 denna lydelse:

Ödmann hade redan i Maj 1813 genom en skrifvelse till erkebiskopen förklarat sig utträda ur kommittén; han ansåg sig nemligen tillbakaträngd af Wallin, som öfvertagit ledarerollen. I Ödmanns bref från denna tid framträder ofta en märkbar ovilja mot Wallin, och vi hafva förut (IV, s. 516—519) skildrat huru denna ovilja förde till en brytning med fosforisterna, hvilka han betraktade såsom Wallins bundsförvandter.

Psalmbokskommittén sammanträdde, såsom ofvan nämndt, i Maj 1813 för att granska de många insända psalmerna, och sedan detta blifvit verkställdt, öfverlemnade man åt Wallin att ordna det hela, med iakttagande deraf, att de från gamla psalmboken upptagna sångerna infördes under sina kända nummer; en åtgärd, hvilken Wallin sjelf föreslagit, men hvilken vållade rätt mycket besvär. Den 9 Juni 1814 samlades åter kommitterade för att genom en granskning af det sätt, hvarpå Wallin fullgjort sitt uppdrag, lägga sista hand vid verket. Mot slutet af året utkom *Förslag till förbättrade kyrkosånger*.

Inom presteståndet vid 1815 års riksdag hälsades detta förslag med bifall; ehuru dock ståndet beslöt att förlänga pröfvotiden till årets utgång. Men annorlunda ljödo omdömena från andra håll. Kommittén hade nemligen uppmanat allmänheten att framställa sina anmärkningar, och

---

"Hugsvalens, I hjertan, som blöden!
Och upphören mödrar! att sörja".

I 1814 års psalmförslag ingår denna psalm uti en föga tillfredsställande form, i det att några strofer äro hämtade från Wallins och andra från Hedborns öfversättning. Det är först i 1816 års förslag den fått sin nuvarande form. — Såsom prof på den stränga granskning kommitté-ledamöterna underkastade sina arbeten, kan nämnas, att i 1819 års psalmbok ingingo af Franzéns 14 psalmer endast 3 och af Wallins 31 psalmer 24, alla omarbetade.

sådana inlupo i mängd. Äfven pressen tog till orda; och i Lit. Tidn. 1815 inlät sig Hammarsköld på en utförlig kritik, som ingick i 13 nummer. Den var hållen i en jemförelsevis välvillig ton; men kom dock till det resultat, att förslaget, trots "det myckna omisskänneligen förträffliga", som det innehöll, icke kunde föreslås "till en auktoriserad canon för vår församlings sångandakt" [3]).

Äfven Ödmann var missnöjd med "Förslaget", och hans bref till Wallmark från denna tid antyda, att harmen mot Wallin ingick som en vigtig beståndsdel i detta missnöje [4]). På erkebiskopens uppmaning, att till kommittén inlemna en granskning af förslaget, svarade Ödmann: "jag lägger icke något under Dr. Wallins omdöme". Deremot sände

---

[3]) Att granskningen var författad af Hammarsköld, visar ett bref från Palmblad af d. 21 Mars 1815, deri han tackar Hammarsköld för dennes "goda recension af psalmboken". I ett bref från Schröder af d. 5 Maj heter det, att Atterbom "genomsett och tillökt den".

[4]) Så skrifver han d. 28 Febr. 1815: "Man säger, att många anmärkningar vid N. Psalmboken skola inkommit till Kommittén. Om så är, vet jag icke. Men jag undrar icke derpå. Jag hade ett helt lass; äfven bevisligt origtiga historiska uppgifter. Men såsom jag, utan subsidier och allierade, sjelf står i ett defensionskrig, är ej i sin ordning att öppna ett anfalls. Jag vill dock hoppas, att Psalmboken ej antages sådan den är. Det är icke för ro skull jag vägrade underteckna mitt namn". — Den 17 Mars skrifver han: "bibliskt historiska inadvertenser äro insmygde, samt dessutom mycket både moraliter och poetice sagdt, som borde vara annorlunda. Många psalmer äro svage; många uttryck olämpliga; perioder mörka, knapt konstruktibla m. m.". — Den 13 April heter det: "Till kommittén sänder jag intet; ty jag vet af säker hand och sjelfcynt vittne, att Dr. Wallin uti sitt handexemplar af mina sånger här och der i brädden tecknat: *klent, andelöst* o. s. v. Under en sådan domare skrifver jag intet ... Franzén har ej psalmstil. Han har för mycken målning. Wallin är ojemn. Vissa goda stycken, men utan hållning; hastverk och mångslöjd förråder sig strax". — I ett bref af d. 12 April säger han, att Leopolds enkelhet är ädel, Wallins dålig.

han strax derefter till Allm. Journalen en dylik granskning, hvilken började införas d. 20 April, upptog sju nummer och afslöts d. 18 Maj. Den var temligen hofsamt skrifven; recensenten förklarade, att han, enär kommittén sjelf utan tvifvel ämnade revidera förslaget, hade endast velat till densamma "hemställa de betänkligheter, som varit hans och sannolikt kunde tillhöra en betydlig del af allmänheten". Att han klandrande anmärkte hvad han kallade "ett och annat poetiskt utfall", tyckes hafva väckt missnöje hos Atterbom, ty denne skref till Hammarsköld: "Ödmann har åter gjort sottiser i sin psalmboksrecension i Allm. Journalen. De vackraste psalmerna vill han utmönstra såsom för mycket poetiska".

Genom Wallmarks indiskretion synes det hafva blifvit bekant, att författaren till granskningen var Ödmann. Denne gaf luft åt sin harm deröfver i ett bref till Wallmark [5]), uti hvilket han äfven omtalade, att erkebiskopen, vid ett besök hos honom, förklarat recensionen vara moderat, värdig och i anständig stil, men att man dock kunnat märka, det han icke med den varit "särdeles nöjd, sannolikt af den orsak, att hon kunnat göra intryck och måhända icke var så särdeles lätt att vederlägga". Erkebiskopen hade vid detta tillfälle bedt Ödmann "i tysthet meddela" kommittén sina anmärkningar; men denne hade ursakat sig, emedan dessa komme att blifva för många, alldenstund några psalmer borde i grund omarbetas, samt icke få utstrykas såsom inkorrigibla. "Dessutom vet jag" — skref han ($^{28}/_{5}$) till Wallmark — "hur det går i kommittéer, der någon viss förer styret" [6]). — Några dagar derefter meddelade han dock,

[5]) *Hildebrand* s. o. s. 187.
[6]) *Hildebrand* s. o. s. 188.

att han fogat sig efter erkebiskopens enträgna begäran. Han insände till kommittén några sannolikt hastigt hopkomna anmärkningar, samt lät vidare interfoliera och i tre band inhäfta ett exemplar af "Förslaget", hvarefter han företog sig att rad för rad kritiskt genomgå hvarje psalm; men tröttnade, innan han hunnit slutet [7]).

Äfven den bekante prosten Henric Schartau i Lund insände några anmärkningar, beträffande dels vidtagna ändringar af 7 gamla psalmer, dels den nya psalmen n:r 5; hvarjemte han föreslog, att i den nya psalmboken, vid sidan af hvarje psalm, hvilken undergått någon hufvudsaklig förändring, den gamla psalmen skulle i oförändrad lydelse upptagas.

Psalmboksförslaget af 1814 hade i jemförelse med föregående förslag flera förtjenster, så icke minst i den hänsynsfulla behandlingen af de gamla psalmerna; den hade äfven upptagit flera nya ypperliga sånger. Men, såsom helt betraktadt, hade det karakteren af ett öfvergångsförslag. Wallin insåg det berättigade i flera af anmärkningarne: "jag har haft orätt", sade han, "och får rätt endast derigenom, att jag erkänner det". På uppmaning af erkebiskopen företog han sig i slutet af 1815 en revision och omarbetning af psalmboken. En af de punkter, i hvilka han fann sig hafva haft orätt, var fasthållandet vid de gamla psalmernas oförändrade nummerföljd; nu uppgafs densamma. Hufvudrubrikerna, som voro 43 i 1814 års förslag, inskränktes till 7 i 1816 års profpsalmbok; psalmernas antal ökades från 413 till 500, och de äldre öfverarbetades. Då allt var färdigt och innan Wallin understält kommittén

[7]) *Hildebrand* s. o. s. 150 samt not. s. 188.

sitt arbete, utgaf han detsamma i Oktober 1816, under eget namn, med titel: "Förslag till Svensk Psalmbok" [8]). Den åsigt af psalmpoesien, till hvilken han nu, efter mångårigt arbete, hunnit, uttalade han sålunda:

"En äkta psalm är ej ett akademiskt vitterhetsstycke; den är ej gjord att kittla örat och inbillningen med granna bilder, frappanta vändningar och en hänförande verskonst; den sjunges ej eller läses, på det smaken må renas, verldskännedomen höjas och språkfärdigheten förkofras, utan blott för hjertats rening, andaktens höjande och själens förkofran i tro, hopp och kristligt sinnelag. Är detta, redan i sin allmännelighet, obestridligt, så må det i synnerhet gälla om våra gamla goda Kyrkosånger, dessa heliga återljud från tider af en frisk religiositet, hvilken så länge bevisat sig som en Guds kraft till menniskors uppbyggelse, och ännu på det innerligaste samljuda med alla kristliga hjertans ljufvaste rörelser och högsta behof. De hafva hos ett kristligt folk blifvit en nationalegendom, som ej kan saklöst förskingras, så länge ännu något hjerta protesterar deremot; klenoder, som, kanske någon gång i ett århundrade, må besigtigas och, der så är af nöden, afdammas, men ingalunda upp-

---

[8]) Han yttrar i Företalet: "I medvetandet af rena afsigter och med förtröstan på försynens hjelp till deras framgång, har jag sökt vänja mig, att alltid gå rakt till ett godt ändamål, utan att i öfrigt vilja stöta någon enda för hufvudet eller ens vilja trampa på en matk, men också utan ett sinksamt bockande till höger och venster. Det är ock derföre, som jag, utan att förut inhämta andras mening, låtit detta arbete komma i dagsljuset, för att, sedan det allmänna omdömet deröfver fått utlåta sig, kunna i sinom tid lemna det, troligtvis ännu färdigare, till kommitténs bepröfning. Ty i sanning vore jag lika obelåten, att det skulle genast antagas, som genast förkastas eller (hvilket kunde komma på ett ut) mot min idé förändras. Hvad kommittén bort göra och säkerligen gjort, i fall, vid den utsatta terminen, endast manuskriptet blifvit till densamma lemnadt, hade utan tvifvel blifvit, att låta trycka det, såsom en ny Prof-Psalmbok, sedan det kommit att så betydligen skilja sig från de förut utgifna. Jag tror mig således hafva förekommit kommitténs önskan, då arbetet finnes färdigtryckt, till och med inom den föreskrifna tiden; och svenska församlingen skall ej ogilla, att dess pröfningsrätt i detta vigtiga ämne, ju förr ju hellre, vidtager". (sid. XI—XII).

smältas och formas på ny modell, så länge de i sitt gamla vördnadsvärda skick ännu helst igenkännas af de fromma. För hvilka skulle de ock omskapas, eller lemna platsen åt andra saker? Jo, för dem, hvilka dock slutligen med samma likgiltiga öga skola i dessa ämnen anse det nya som det gamla, och tro sig nog upplysta att ej behöfva någondera. Nej, låt oss ej taga brödet ifrån barnen. Huruvida min hand härvid varit nog varsam, lemnar jag att döma åt de erfarne".

Psalmboksförslaget granskades i Lit. Tid. 1817, och i granskningen framträder den för romantiken öfliga åsigten om den nära förvandtskapen mellan religion och poesi. Väl framställas några detaljanmärkningar; ty, heter det, "då menniskoandens alla verk endast genom *annalkande* kunna närma sig till fullkomligheten, vågar ej Rec. påstå, att han" (Wallin) "i hvarje tänkbar hänsigt upphunnit sitt ideal; men mycket återstår dock ej af vägen, och den af utg. här anvista banan är åtminstone den *enda*, på hvilken det kan hinnas". Det heter om psalmerna: "ytterst sällan störes uppmärksamheten af någon mindre innerlig och anderik". Vidare förklaras, att förslaget vunnit "ett nästan underbart hastigt och stort förtroende", att det allmänt begagnades i den husliga andaktens stunder, ja, att milda och fromma kristna hörts ur denna psalmbok sjunga med församlingen i Guds hus. — "Vi hoppas", tillägger rec., "att den tiden snart skall komma, då detta bruk varder gemensamt för hela vårt fädernesland".

Wallin åter underkastade sitt verk ännu en ny bearbetning, och när kommittén d. 11 Dec. 1818 ånyo sammanträdde, framlade han ett interfolieradt exemplar af sitt förslag, försedt dels med nya psalmer, dels med åtskilliga ändringar i de förut föreslagna. Man skred så till granskning, hvilken afslutades nyårsafton 1818 under en samman-

komst hos Leopold [9]). Några ändringar vidtogos ännu d. 2 Jan. 1819. Bland de uteslutna 45 psalmerna voro 22 af "öfvergångspsalmisterna" Ödmann och Dahl, 15 af den förre och 7 af den senare. Kommitténs skrifvelse till Kongl. Maj:t, hvilken anmälde arbetets fullbordande, är undertecknad af Lindblom, Leopold, Wallin, Franzén, Hagberg och Stolpe. Deri framstäldes den anhållan, att den nya psalmboken måtte sanktioneras till allmänt bruk *jemte den gamla.* I en promemoria, skrifven af Wallin, anhölls, att psalmboken icke skulle från viss dag påbjudas till begagnande, "utan endast tillåtas och få sjelfmant stadga sig till offentlighet, i den mån församlingarne inse behofvet deraf". Sanktion, med nämnda vilkor, lemnades d. 29 Januari 1819. Helst skulle Wallin velat ytterligare öfverarbeta sin psalmbok; men erkebiskopen Lindblom var angelägen, att få den utgifven och stadfästad under sin tjenstetid. Emellertid hade Wallin den glädjen, att psalmboken inom kort frivilligt antogs af svenska kyrkans församlingar [1]). Endast läsarne i Norrland uttalade öfver den en skarp dom. Äfven de strängt ortodoxa voro icke fullkomligt nöjda. Så Henrik Schartau, som dock erkände, att den i vissa delar var för-

---

[9]) Efter Oxenstjernas och Adlerbeths död hade erkebiskopen till ledamöter inkallat excellensen grefve *M. Rosenblad*, öfverhofpredikanten *C. P. Hagberg* och kyrkoherden *Stolpe*. Såsom musikalisk rådgifvare tjenstgjorde *Frigel*; men d. 18 Dec. 1818 anförtroddes detta uppdrag åt *Hæffner*, och med anledning deraf skref Schröder till Hammarsköld: "det goda segrar ändå på längden" ($^{8}/_{1}$ 19). — Ett godt biträde hade Wallin från 1814 i prosten *Johan Åström*.

[1]) Af nya och omarbetade psalmer äro de flesta af Wallin. Dessutom hafva bidrag lemnats af Franzén, Ödmann, Dahl, Hedborn, Geijer, Adlerbeth, Hjertén, Åström, Gyllenborg, A. A. Afzelius, Cassel, Nyström, Leopold, fru Lenngren, Lindblom, Lundvall, Nibelius, Sköldebrand och Stenhammar.

tjenstfull; offentligt uppträdde han dock icke [2]). Vi anföra här några yttranden af samtida om denna psalmbok: Geijer i sitt minnestal öfver Wallin yttrar:

"Det fans ingenting aktningsvärdare, älskeligare, än Wallin, sysselsatt med sin psalmbok. Man kunde ej se en samvetsgrannare arbetare för ett stort mål, ej någon, som oförbehållsammare offrade all fåfänga för det verkliga, ej någon tålsammare för anmärkningar och rättelser, då de funnos grundade; ehuru denna foglighet var förenad med tillräcklig fasthet i hvad han ansåg för godt och rätt. Hans psalmverk kan hafva sina ofullkomligheter; ehuru ingen varit ifrigare att utplåna dem, än han sjelf. I sitt hela är det utan allt tvifvel ett af de yppersta, som något språk kan framvisa. Och med skäl kan sägas om den, som åstadkommit ett sådant arbete, att han skrifvit in sig i sitt folks hjerta".

Rydqvist i sin minnesteckning säger:

"Svenska psalm-literaturen har, från äldre och nyare tider, månget alster att uppvisa, hvilket, i sitt slag, för ingen del träder tillbaka för Wallins; det fins sånger af hög religiös lyftning, af stilla och djup andakt, brinnande lofoffer af ett fromt och gudlifvadt sinne; vi anföre blott några innerliga, hjertliga, menlösa sånger af Franzén. Men i enkel storhet, betydelsefull högtidlighet, lugn och mild kraft, anderikt allvar, rytmiskt välljud, har Wallin knappast haft sin jemlike, åtminstone ingen, som så mångfaldigt utvecklat dessa ädla egenskaper. Så väl härigenom, som medelst sin lefvande, kraftfulla, outtröttliga nitälskan för psalmverkets fullbordan och fullkomning, blef han den förste bland likar, och svenska kyrkan har med lika rättmätig erkänsla och stolthet nämnt honom såsom den nuvarande

---

[2]) Enligt en i handskrift befintlig granskning, fann Schartau af de gamla bibehållna psalmerna 157 vara "i någor måtto förbättrade", 29 "till rikhaltigheten" (minskning i versernas antal) "och andligheten förringade" och 7 "med felaktiga uttryck"; 13 gamla psalmer, som förbigåtts, ansåg han kunnat bibehållas. De nya psalmerna indelade han i fem klasser: de, "som vittna om biblisk insigt och andlig kallelse", voro 33; de, "som äga drag af andlig kallelse", 79, de, "som äga bibliskt innehåll och äro felfria", 45; de "felfria" 129; de, "med felaktiga uttryck" 13. — Se *Wieselgren, Sveriges Sköna Literatur*, I. 2:dra uppl, s. 660—664.

svenska psalmbokens egentliga upphofsman, liksom han, med sitt "Upp, psaltare och harpa" står främst bland den andliga skaldekonstens hjeltar".

Tegnér skrifver, i condoléance-brefvet till Upsala domkapitel, vid Wallins död:

"Hans heliga sånger genljuda ännu alltjemt i våra tempel och i folkets hjertan. De förklinga ej heller, så länge ännu en svensk kyrka hvälfver sig öfver andäktiga hjertan, så länge jordens sorg, med dess glädje och förhoppningar, ännu söka himlen och uttala sig i svenskt tungomål.

Äfven Wieselgren, ehuru han jemte Thomander 1849 utgaf en öfversedd och förbättrad upplaga af 1819 års psalmbok, för att derur undanskaffa "det som härflutit ur Pelagianska eller Semipelagianska religionsåsigter", uttalade följande omdöme om Wallins verk:

"Men detta allt oaktadt, erkänna vi denna psalmbok för den bästa, som närvarande århundrade framlagt på kristna kyrkans altare, och, med blicken på våra nordiska bröders, inse vi Guds underbara vård om det gamla *Sverige* äfven här och anmana hvarje redlig kristen att tacka Gud för denna vård om svenska kyrkan". (Sv. Sköna Lit. I s. 666–7).

På 1840-talet började röster höja sig, hvilka förklarade, att Wallinska psalmboken ej tillfredsställde en sant kristlig församlings behof; från och med slutet af 60-talet vunno stämmorna i styrka, och en kommitté, hvilken tillsattes för att granska densamma, har 1892 utgifvit ett psalmboksförslag. Det ligger utom vår plan, att uttala ett omdöme i denna fråga. Vi vilja blott omnämna den mot Wallinska psalmboken framstälda hufvudanmärkningen, sådan den af Ullman blifvit formulerad i en afhandling: *"Om den kyrkliga psalmboken"*(1871). Han erkänner, att det Wallinska psalmverket har "ej få partier af utmärkt slag"; men finner, att det alltigenom bär präglen af att tillhöra en öfvergångstid, "en gräns-

tid mellan ett bortgående tidehvarf, som hade blifvit främmande för den kristliga tron i dennas fullhet och djup, och ett nytt, gryende tidehvarf, under hvilket lifvets ande af Gud åter med makt skulle röra sig i den domnade kyrkan och barnen skulle börja att vända tillbaka till fädernas urgamla tro och gudaktighet . . . Ej underligt då, att denna psalmbok å ena sidan än bär drag af det århundrade, som nu stod i begrepp att taga afsked, men ock å andra sidan lika omisskänneligt står der som en profetisk härold för den bättre tid, som var i antågande". (s. 90—1).

Anmärkningen är utan tvifvel befogad. Men många äro dock de, som ännu i dag troget hålla på den Wallinska psalmboken; och detta beror sannolikt deraf, att hvarje tid har en den nyssnämnda i *någon mån* liknande karakter samt att troslifvet på olika utvecklingsstadier har behof af olika uttryckssätt för den religiösa känslan?

År 1812 hade Wallin blifvit kyrkoherde i Adolf Fredriks församling i Stockholm, och vann efter några år stor framgång såsom predikant. Allt sedan Lehnbergs dagar hade ingen så vetat fängsla åhörarne. Expeditionssekreteraren L. A. Ekmarck skref d. 7 Nov. 1817 till Tegnér:

> "Wallin är för det närvarande hjelten för dagen. Adolf Fredriks kyrka är ofta färdig att remna af sammanpackade åhörare. Han predikade Jubeldagen i 2:ne runda timmar; men jag har ej hört någon menniska, som sagt, att han predikade för länge. Den innerliga anda och kraft, som råder i hans predikningar, och hans rikedom på genialiska ideer göra honom sannolikt till en af de största, om ej den störste predikant, fäderneslandet äger att framvisa".

Hvad, som kraftigt bidrog att framkalla det djupa intryck, hans predikningar gjorde på åhörarne, var hans föredrag. Fryxell beskrifver detsamma utförligt. Stämman, säger han, var ovanligt stark, men icke klingande.

"Den var tvertom enljudande och, så att säga, färglös; men hade derjemte någonting, som på ett mäktigt, men oförklarligt sätt, likasom en anderöst, tillryckte sig och bibehöll uppmärksamheten . . . De medel, han använde, voro, att än påskynda, än fördröja uttalet, än med korta, betydelsefulla pauser eller med djupa och hastiga tonfall spänna åhörarens väntan, än skaka honom, antingen med makten af sin stämmas tordön eller, besynnerligt nog, ännu mer med dess aftynande, försvinnande och likasom framhviskade toner. Föröfrigt hade han en märkvärdig förmåga att på rätt ställe lägga icke blott rätt uttryck, utan ock ett mer betydelsefullt, än vi hört det från någon annans läppar. Deklamation och stil voro i detta hänseende likasom hopväxta med och för hvarandra. De långa, ofta konstigt sammanflätade perioderna skulle från hvarje annan predikant blifvit mer eller mindre svårfattliga. Uttalade af honom, lågo de äfven för det ovanaste öra rediga och klara; det var likasom man hört skiljetecknen deri. Ganska eget var framställningssättet också derigenom, att han med en hög och ädel hållning dock sällan tillät sig några åtbörder, och oftast höll ögat halfslutet, likasom för att, af jordiska föremål ostörd, kunna så mycket klarare uppfatta de himmelska bilder, som framsväfvade för hans profetiska sinne. När han så stod der, utan åtbörd, utan blick, och när den enljudande, dofva, men starka stämman strömmade från hans läppar, och allvarliga, tankedigra ord framhäfdes på dess än höjda, än sänkta vågor — det var likasom ett väsende ur en annan verld uppträdt; och ingen hade förut hört eller tänkt någonting sådant" [3]).

Äfven andra af hans samtida tala med hänförelse om den underbara verkan af hans mundtliga föredrag. Men om värdet af innehållet i hans predikningar voro meningarne deremot delade. Man har i våra dagar kallat dem "märglösa", och det anmärktes redan under hans verksammaste tid såsom predikant, att han helst behandlade kristendomen såsom sedolära, i dess tillämpning på alla det menskliga lifvets förhållanden; men deremot mindre ofta berörde kristendomens dogmer. Man har derföre kallat hans ståndpunkt *rationell supranaturalism*. Rydqvist yttrar med rätta

[3]) Inträdestal i Sv. Akad. d. 23 Maj 1811. Handl. XXI s. 46—7.

derom, "att så litet ock Wallin synes tillhöra hvad man kallar "supranaturalismen", i den ytterliga utvecklingen deraf, kan han icke rätteligen föras till "rationalismen", ehuru han i vissa delar står den nära". Wallin antog visserligen uppenbarelsen såsom någonting utom menniskan varande och ingalunda af det menskliga förnuftet framalstradt; men i öfverensstämmelse med en för honom egendomlig vana, att genom förståndet inverka på känslan, förklarade han, att förnuftet var den själsförmåga,

> "som leder oss in i andens verld, säger oss hvad vi der hafve att söka och finna, framgår på dess heligt dunkla område uppmärksam, forskande, läraktig, till dess den, öfvertygad och vördnadsfull, böjer sig för gudaktighetens stora hemlighet, och erkännande ej blott möjligheten, men nödvändigheten, ej blott önskligheten, men sanningen af ett högre meddelande, villigt låter sig tillfångatagas under Kristi lydno".

Anmärkas kan, att detta är mera en omväg, än en väg till tron. Emellertid yttrade han såsom svar på ett mot honom i denna punkt rigtadt angrepp, att dogmerna voro "honom ej derföre mindre vördnadsvärda", och att "den rätta tiden för deras fullständiga afhandlande" icke af honom uraktlåtes, "ehuru han bemödar sig att, der så kan och bör ske, äfven ur inre grunder göra dem fattliga, dyrbara och trodda". Också synes af många enskilda ställen i hans *andliga tal*, att han ingalunda satte kristendomens positiva innehåll i andra rummet [4]).

---

[4]) Jfr Rydqvists Minnesteckning af Wallin i "Minne af Joh. Olof Wallin" af S. A. Hollander s. 61—65. Rydqvist yttrar i en not s. 65: "Åtskilliga predikningar blefvo af Wallin hållna, hvilka mera omedelbart, än de från trycket utgifna, vända sig åt kristendomens positiva innehåll. Emellertid torde den anmärkning kunna göras, att Wallin var strängare ortodox i psalmerna, än i flertalet af sina tal från predikstolen; att han, höjd på poesiens vingar, fördes

Dessa tal äro, näst psalmerna, Wallins yppersta alster. Enligt mångas åsigt var han mera andlig talare, än predikant. Också äro de predikningar, hvilka han sjelf utgifvit, högst få. Samlingen af dessa utkom först efter hans död [5]). Sjelf utgaf han deremot *Religionstal vid åtskilliga tillfällen*, i 3 delar. Dessa, och särskildt hans minnes- och grifte-tal, äro i sitt slag verkliga mästerstycken. De sistnämnda hafva under hans hand erhållit hög fulländning genom en snillrik hopsmältning af likpredikan och personalier. Han har i sina religionstal lemnat, säger Rydqvist,

> "en codex af religiös sedolära, der eftertanken och sjelfpröfningen ha lika många ämnen sig erbjudna, som det upprörda och längtande hjertat har tröstegrunder och förhoppningar . . . Den skarpsinnige skildraren af menniskan och verlden fick här ett tacksamt fält för en lärorik användning af sina både literära och andliga gåfvor; hans ovanliga förmåga af karakteristik, hans friska och säkra uppfattning af det i hvarje fall särskilda och utmärkande, gjorde honom, inför det blott verldsliga omdömet, alltid ny och upplifvande; medan det religiösa sinnet undfick mer än ett ämne för andakt och allvarlig besinning. Hans like i detta afseende torde icke svenska kyrkans tideböcker äga att uppvisa" [6]).

Till slut ännu ett par ord om Wallins lefnadsöden under här omhandlade år.

År 1818 erhöll Wallin nära enhällig kallelse till domprosteriet i Westerås; men innan han hunnit bosätta sig i denna stad, fick han 1818 likaledes nära enhällig kallelse såsom pastor primarius och kyrkoherde vid Storkyrkoförsamlingen i Stockholm, hvilken plats han dock först 1821

till harmoni, der eljest för tankekraften en dissonans syntes arbeta på sin upplösning".

[5]) År 1840—41 utkommo "Predikningar" i tre delar, med företal af B. v. Beskow; ny upplaga 1842; "Predikningar", ny årgång i 3 delar, 1850—52.

[6]) S. o. s. 68—9.

tillträdde. I slutet af Januari 1819 flyttade han till Westerås, der han stannade 2 år. Våren 1821 återvände han till Stockholm. Det var dock icke utan oro han der tillträdde sin nya befattning. Redan då psalmboksarbetet i Jan. 1819 blifvit afslutadt, skref han till Tegnér, som vid sommarferiernas början detta år skulle taga inträde i Svenska Akademien:

"Jag lärer ej då få vara din åhörare, emedan jag hoppas om 14 dagar vara i Westerås, dit jag måste flytta, emedan jag lofvat det, då jag sjelf minst trodde på den underliga och för mig i sanning ej glada utgång, sakerna fingo här i hufvudstaden. Jag ser mig ryckt, med svag hälsa och aftagande kraft, ifrån en behöflig hvila, ut ibland strider och mödor, dem jag troligen ej är vuxen, och som derföre skola ge mig hvarken tillfredsställelse eller heder. Också har jag den äran att äga några arga och oblidkeliga fiender, de der nyttja vapen, som icke jag kan handtera, och ej lära underlåta att, under min mer än 2-åriga frånvarelse, på allt vis begagna dem! Men jag får trösta mig dermed, att jag icke rår för det; och längre, än till tröst, kan jag ej komma; ty glad blir jag aldrig mer, om jag ej, under hvad rubrik som helst, får återgå till lugnet och oberoendet. Men nog härom!" ($^{8}/_{1}$ 19).

IX.

KALENDRAR.

VITALIS. NICANDER.

(1820).

Atterbom, som under kronprins Oscars vistande i Upsala, höst-terminen 1819, varit prinsens lärare i tyska och dagligen gifvit honom lektioner, blef i början af 1820 kallad till Stockholm för att fortsätta denna undervisning. Han var under denna tid särdeles omhuldad af statsrådet Skjöldebrand och kronprinsens forne lärare, kanslirådet Tannström [1]). De många fiender, hvilka han genom sin föregående verksamhet skaffat sig, sågo icke detta med blida ögon. Livijn

[1]) A. Wiborg skrifver till Tegnér d. 21 Dec. 1819: "Atterbom har läst för prinsen mellan 5 och 6, men ofta stannat qvar en half timma och längre derutöfver, och man påstår i anledning häraf, att prinsen funnit hans information intressant". Och d. 17 April 1820 skrifver han: "Atterbom svänger sig ännu på slottet under Tannströms och Skjöldebrands egid. Någon ville försäkra, att sjelfva majestätet låtit intaga sig för honom. Men ingen fara! Wallmark vänder nog om allting och ställer till rätta. Eljest säga Atterboms vänner, att hans resa gett honom en suffisance, som han ej förut ägde. Allt traits de genie". (Ur E. T:s Papper s. 121, 124).

som i bref till Askelöf berättar, att både konungen och kronprinsen omfattade Atterbom med bevågenhet, tillägger:

"Att vederbörande skola deröfver grymmeligen förgrymmas är att förutse, och från alla håll sprutar man etter öfver honom, under det att han lemnas nog mycket utan all hjelp utaf sitt parti, som synes hafva bortskjutit större delen af sin ammunition och ofta begagnar sådant krut, hvarmed man skjutit en gång tillförene. Annars är mannen sig lik; var i början af sin härvaro friskare, men börjar nu att qvida öfver krasslighet, till en del härledande sig, efter min mening, af det myckna rökverk, hvarmed han dagligen och stundligen omhvärfves af sina beundrare". ($^{27}/_{3}$).

Hans Järta såg, sannolikt utan skäl, i denna Atterboms kallelse till Stockholm ett medel att qväfva de ännu möjligen qvarlefvande sympatierna för den afsatta dynastien; ty i bref till Wallmark skrifver han:

"På kronprinsens omdömesförmåga litar jag, men det har ej gjort godt, att Atterbom blifvit kallad att vara hans läromästare, om också bara i tyska språket. Afsigten dermed kan ej undfalla någon, som känner den rådande politiken ... Ännu lefver Gustaf III:s minne hos nationen. Och hvad skola de äldre och förståndigare tänka, när de se en sekt cajoleras, som smutsar ned den store konungen och allt högt och ädelt i hans tidehvarf? När Atterbom fästes vid tronföljarens person, åt hvilken Hammarsköld dedicerat sitt pasquill mot Gustaf III, Leopold, Lehnberg m. fl.? Mitt inträdestal ... skall ärligen ... uttrycka hvad jag i detta hänseende tänker och känner". ($^{12}/_{10}$ 20).

Men d. 9 Maj skref Hagberg till Tegnér: "Att Atterbom blifvit kronprinsens lärare väckte i början förvåning och förargelse. Nu talar man icke mera derom. Atterbom synes sällan. Han är sjuklig och tungsint".

En nära till hands liggande anledning att motivera ett angrepp på Atterbom erbjöd den i slutet af 1819 utkomna *Poetisk kalender för år 1820*. Han var Kalendrens utgifvare, och till den hade han lemnat de flesta bidragen, nemligen icke mindre, än 24 dikter.

"Nya Extra Posten", utgifven af Törneblad [2]), var den första tidning, som omnämnde Kalendren. Artiklen hade till titel: "Reflexioner under läsningen af Poet. kalender för år 1820" (n:r 3); recensenten fann, att resan haft en hälsosam inverkan på skalden, enär numera klarhet, reda och enkelhet rådde i hans diktning, så att den forna mörka oredan hade försvunnit. "Man skulle sannerligen kunna tro", heter det, "att han varit i Anticyra". Nära samtidigt (i början af Februari) syntes granskningarne i "Lit. Tid." och "St. Posten". Hammarsköld i den förra fann, på ett par undantag när, alla Atterboms dikter förträffliga, och uppstälde det påståendet, att dunkelheten, som man förebrått Atterbom, fanns lika litet och lika mycket nu som förr; ty der man trott sig finna den, hade den berott "dels af ämnets beskaffenhet, . . . dels af läsarens ovana, så väl vid en högre poetisk åsigt, som vid djerfvare poetiska bilder och ett dristigare behandlande af språket" [3]). St. Posten ställde sig på sin neutrala ståndpunkt och förklarade,

---

[2]) Till Hammarsköld, som var medarbetare i denna tidning, skref Palmblad d. 13 Jan. 1820: "Eder Extra Post evertuerar sig ej synnerligt. Det lönar ej mödan, att du skrifver i denna dödfödda Gazette, helst karlen icke betalar dig". Huruvida Hammarsköld lydde rådet, känna vi icke med full säkerhet. I sin granskning af kalendren, införd i Lit.-Tidningen, angriper han visserligen Törneblad, men år 1821 lemnade han bidrag till denna tidning. Törneblad var då död; han afled d. 1 Aug. 1820.

[3]) Detta var rigtadt mot Törneblad, hvilken han i sammanhang dermed gaf en stark upptuktelse för anspelningen på Anticyra. Det heter: "Den, som i anledning af denna föregifna dunkelhet, i sitt, likväl olyckliga, bemödande att vara qvick, framkryster det infallet, att det snarare ser ut, som om Hr Atterbom rest till Anticyra, än till Italien, har dermed endast antydt sitt eget behof af Helleborus eller god oförfalskad prustrot, hvarigenom, enligt Hippokrates, all smuts och orenlighet skall bortnysas från den rensade hjernan". (n:r 5 s. 70).

att den fullt *oväldigt* ville granska kalendren, lofordade odeladt 8 af Atterboms dikter; men framstälde anmärkningar, mer och mindre graverande, mot de öfriga. Den 18 Mars innehöll "Anmärkaren" — Cederborghs blad —: "Strödda anmärkningar öfver Poetiska kalendren för innevarande år" Uppsatsen är kort, men skarp. Rec. anför ett par rader ur Atterboms dikt, "På bergshöjden vid Olebano", deri skalden säger om sig sjelf:

"En främling hemma, främling borta,
Främling ännu här i Paradiset".

hvartill rec. fogar: "Att han äfven är en främling i den äkta skaldekonsten, synes tyvärr i hvarje rad". Det medgafs, att några få af Atterboms stycken, bland dem *Guitarrspelerskan,* "förråda åtminstone poesi och förnuft"; men skalden varnades för "unga, oerfarna vänners rökverk", och erhöll denna vänliga erinran: "man är ej skald för det man kan ihopstapla några svulstiga tankar och sluta dem med rim". —

Då Palmblad läst denna recension, skref han till Hammarsköld:

"Geijer säger om recensionen i "Anmärkaren", att den tyckes vara skrifven af en klockare. Jag hade nästan trott, att fienderna skulle blifva höfligare mot Atterbom, sedan han varit i Italien, och nu på visst sätt är *courtisan* — men de hålla i med samma grymt. Nu väntar blott den lärda verlden på Wallmarks långsamma och moget öfverlagda betänkande". ($^{28}/_{3}$) [4]).

Väntan blef icke lång. Knappt en vecka derefter, d. 4 April, började Wallmarks "betänkande" och afslöts den

[4]) Schröder skrifver till H.: "Anmärkarne roa sig ock med krumsprång på den nya vitterhetens fält. Hvarifrån kommer deras okynne? Men jag gissar för min del, att alla resp. Tidningspotentater slutit allianstraktater mot Atterbom förnämligast, hvars apparition inom konungaborgen är dem olidelig". (u. d.).

8:de, upptagande 19 sidor. Då Palmblad läst detsamma, skref han:

"Ja, jag har nu läst Wallmarkens Betänkande öfver årets Kalender och funnit, att han förenat sig med de öfriga att belacka Atterbom och (högst löjligt) förvandla honom till den dåligaste poeten i hans kalender. Ett par ställen voro lustiga nog. Taget på den allvarsamma sidan, så har den listige frestaren (me judice) icke så alldeles orätt om skaldens rimbråk och öfverdjerfva omhvälfning af logico-grammatikaliska meningar. Dock finnas sådana få i dessa senare poesier — men han måste nu plikta för det gamla. Emot de öfriga råder någor lunda Wallmarks-humanitet, och emot Patron [5]) mycken artighet". (7/4).

Sedan Wallmark lofordande framhållit Zeipel, Hedborn och Grafström, samt i förbigående omnämnt de öfriga bidragande, kommer han till Atterbom, och honom egnar han åtta niondedelar af sin vidlyftiga uppsats. Han påpekar dennes "bild-, rim- och ord-bråk", hans vana att såsom rimfyllnad välja första bästa ord, om det passade eller icke [6]), svårigheten för honom att finna medelvägen "mellan en bombast, härrörande från rimbråk och naturfilosofiska åskådningar ...., och ett olidligt klingklingel med rim". Han anställer en jemförelse emellan Atterbom och Matts Bjugg, och finner "att den hulda naturen 30 år förut i Hr Bjugg

---

[5]) Zeipel.

[6]) Såsom exempel anfördes: "Men ofvan herskar klarheten(*s befäl*)" eller "Tung bäddar sig natten i dimman(*s rus*)". Ett annat exempel lånades från "Sången till Schelling", som har denna olyckliga början:

"Vän är af Göthen(*s vilja*)
Den ädla Sången(*s lilja*)",

hvarvid anmärktes, att det med alldeles lika poetisk förtjenst kunnat heta:

"Vän är af tänkaren Schelling
Den svenska sångens välling".

ämnat oss alldeles en sådan "Näktergal", som hon nu skänkt oss i Hr A.". Uti en i kalendren införd dikt af sign. —D —D benämdes nemligen Atterbom "Skandiens näktergal"; och att Atterbom i en af honom sjelf utgifven diktsamling intagit denna artighet, fann Wallmark lika löjligt, som att skalden i "Besöket i Sorrento" kallat sig sitt folks "strängaspel" [7]). De dikter, Atterbom sammanfört under den gemensamma benämningen "Wandringsminnen", fann Wallmark vara af den beskaffenhet, att i dem "intet *stigande* röjes, utom i inbilskhet och vattenaktig platthet". Recensionen slutade med ett häftigt utfall mot den neutrala St. Posten, emedan denna yttrat, att Poet. kalendren "å en sida blifvit nästan alldeles förkastad, och å en annan ansedd för ett non plus ultra i vitterheten" [8]).

Kritiken är visserligen qvick, men elak, samt orättvis deri, att den endast uppehåller sig vid bristerna, hvarför ock alla meddelade utdrag endast äro beräknade att väcka åtlöje. — Väl lida dessa Atterboms dikter af samma svagheter, som de äldre, om än icke i samma grad; väl spelar äfven här känslomystiken en vigtig roll, och vemodet sjunker stundom ned i rent sjukliga stämningar; men den rika skaldegåfvan är omisskännelig, om än uti det ljusdunkel, i

---

[7]) "Min kärlek dock jag fått liksom min tunga,
Blott för mitt folk, hvars strängaspel jag är,
Dess qval, dess lust, dess hopp bestämd att sjunga".

[8]) "Tänk den kloka St. Posten fick af Wallmark handplagg och förmaningar" skrifver Schröder i ofvan (not. 4) anförda bref. — St. Posten innehöll d. 9 Maj en kort förklaring. Tidningen hade icke med uttrycket "nästan förkastad" åsyftat ensamt Journalen, ehuru uttrycket utgör "temligen precis måttstocken för det beröm, Kalendren vanlig skördat i Journalens recensioner". "Säkert skulle dessa beskyllningar aldrig undfallit Journalen, derest rec:en "haft minsta aning om hvilken denna rec. i St. Posten varit". Se vidare "Ur E. T:s Papper" s. 123.

hvilket den älskar att röra sig, det dunkla stundom tar öfverhanden [9]). Frågar man, hvarföre Atterboms lyriska dikter så sällan göra samma kraftiga och varaktiga intryck, som t. ex. de flesta af Tegnérs: så ligger förklaringen i inflytandet af den tyska romantiken. Hettner anmärker, att ehuru visserligen all lyrik är ett subjektivt förtonande af subjektiva känslor, måste densamma dock, för att göra en kraftig och djup verkan, hafva en fast yttre form; men de tyska romantikerna älskade att förvandla den till en rent musikalisk klang af språkljud, hvaraf följden blef att den, trots all sin prakt, endast gjorde ett flygtigt intryck, likt sväfvande molnbilder, dem man knappast erinrar sig, då de försvunnit; hvaremot de lyriska dikter, hvilka, inflätade i romaner eller dramer, anslöto sig till der behandlade ämnen, fingo, så att säga, större fasthet i formen och gjorde en kraftigare verkan. Tiecks "Genoveva" erhöll sålunda sitt specifika värde just genom de der förekommande lyriska dikterna [1]). Derföre är också, såsom vi förut framhållit [2]), sagan med sitt fantastiska åskådningssätt den diktform, som bäst lyckats dessa skalder. Detta har också sin tillämplighet på Atterbom; ty de mest kända och mest populära af hans dikter äro obestridligen de, som förekomma

[9]) Tegnér skrifver till Hagberg d. 20 April 1820: "Hvad säger man i Stockholm om Atterbom? ... Han är mera sjuklig och enerverad och töcknig än någonsin. Hans gråtmilda trånad öfvergår allt mer och mer till vansinnighet; från Olebanska bergshöjden (i kalendern) är blott ett steg till hospitalet. Det är skada; ty mannen hade från början utmärkta anlag; men här hvilar en förbannelse öfver svenska vitterheten. Dess historia är de outvecklade eller missledda krafternas historia. Här gifves knappast någon svensk poet, som är fullgången. Vi äro samtliga blott poetiska utkast, som aldrig utföras, eller utföras förvändt".

[1]) *Hettner*, Die romantische Schule", s. 58—63.

[2]) S. o. IV, s. 475.

i hans "Lycksalighetens Ö", om än äfven andra icke sakna sina beundrare.

Atterboms bidrag till kalendren voro tre dikter vid Oscarsfesten i Upsala d. 1 Dec. 1819, tjugo dikter från resan, sammanförde under rubriken *Vandringsminnen*, samt en dikt *Till ett ungt fruntimmer*.

De tre Oscarsdikterna förklaras af Hammarsköld vara de enda svaga, såsom tillhörande en skaldeart, i hvilken Atterbom icke rätt gerna kunde lyckas; och såsom prof på en af rimmet framkallad tomhet anför han dessa rader:

"Lyckliga dagars aning,
Glänsande ödens daning,
Ärans och dödens maning,
Börja kring bålen sin andegång".

Och "Journalen" försummade icke att framhålla denna aningens, daningens och maningens andegång kring bålen; hvaremot andra tidningar ansågo sig af aktning för dessa dikters höga föremål böra undertrycka kritiken [3]).

Bland Vandringsminnena finnas många vackra och melodiska dikter, stämningsrika uttryck för en ren, varm, stundom svärmiskt svårmodig, stundom glädtig känsla. Men i de flesta förekomma enstaka ställen, -- en strof, en sökt eller tillkrånglad bild, ett af rimmet eller versfyllnadsbehofvet framtvingadt än platt, än meningslöst uttryck, — de der störa intrycket, och vid hvilka den skoningslösa

[3]) St. Posten säger: "Dessa dikters höga föremål är nog för att gifva dem värde". Extra Posten förklarar dem visserligen vara de minst lyckade; "men den anledning, som framkallat dessa sånger, är så helig för alla Svenska hjertan, att den sprider sin gloria öfver allt, som dermed har sammanhang". "Anmärkaren" åter yttrar: "Man måste med verklig smärta bekänna, att dessa sångers poetiska halt alldeles icke svarar emot det höga ämnet", och den finner "andegången" uttrycka "snarare en källarscen, än de sublima känslor, som vid en sådan fest borde intaga allas hjertan".

kritiken med förnöjelse fäste sig. Så är det endast ett par ord i den täcka *Sicilianska Visan* [4]), som verkar störande, så endast sista strofen i *Bettina* [5]); så några strofer i *Den nioåriga skaldinnan* (med anledning af en gravyr, som förestälde fru Helwig som barn). Tvenne dikter, *Till Schelling* och *Till Steffens*, äro skrifna på tyska och förekomma här i svensk öfversättning, hvilken, särdeles hvad angår den förstnämnda, ej alltid är lyckad, ehuru äfven denna dikt har vackra ställen. Vida mer lyckad är Steffens-dikten; skalden yttrar dock sjelf i en not, att i den förekomma åtskilliga dunkelheter, dem han omöjligen kunnat undanrödja. Ett sjukligt svårmod stämplar den föga tilltalande dikten, *På bergshöjden vid Olebano*, hvilken innehåller åtskilliga underliga Atterbomska fantasterier; i noterna till "Skaldarmal" (se Del. IV. s. 251) yttrade han engång, att Thor var solen, försonaren hos våra förfäder och "svarar mot Horus, Wischnu, Kristus"; här kallas Gud "den ovansklige Helios" (solen), som "till Kristus blef"; och här läsas dessa anstöt väckande rader:

> Ja! *bön* är lifvets högsta handling:
> *Bön* var dess ställning i moderqveden".

Den täcka *Tyrolervisan*, som af Wallmark förlöjligades, är en öfversättning, ehuru ej som sådan angifven. En dikt, rörande hvilken meningarne voro mycket delade, var *Besöket i Sorrento;* Hammarsköld och Extra Posten prisade den; Wallmark, Anmärkaren och St. Posten förlöjligade den. Berättigade anmärkningar kunna visserligen göras, men oss synas förtjensterna öfverväga. Täcka och tilltalande äro

[4]) Öfversättning från italienskan utan att det dock angifves.

[5]) Atterbom kallar den i en not "genljud af en Albanisk landtfolks-serenad".

Guitarrspelerskan på marknad, det vemodiga *Afsked från Villa Borghese*, *Gondolfärden* [6]), *I Kärnther-Alperna*, *Till en syster*, *Enslighet* och *Vandrarens aftonvisa*. Svagare deremot äro *Italia*, *Byströms Juno* samt den svårbegripliga *Barnbaletten* och de obetydliga dikterna: *Den sköna nunnan* och *Utsigt*.

Näst Atterbom hade *v. Zeipel* lemnat de flesta bidragen. Eget nog, var Wallmark den, som frikostigast skänkte beröm åt dessa dikter. Han förklarade, att Zeipels "fantasi" lätt uppfattar det poetiska i hvarje föremål och förstår att gifva äfven det vanligaste, genom den idé, han underskjuter detsamma, ett visst *pikant* behag af nyhet och intresse"; men svagast finner han just det stycke, som flera granskare satte främst: *Till H. K. H. Kronprinsen d. 1 Dec. 1819, vid svärdets och hornets öfverlemnande*. Hammarsköld ansåg dock detsamma, "såsom ett tal på vers, redan i sjelfva idéen hvila på en förvillelse"; och "Anmärkaren" affärdade med ett infall så väl detta som Zeipels öfriga bidrag till kalendren. Småtäcka äro *Den korta våren*, *Gossen och nattviolen*, *Våren och skalden*.

Hedborn hade lemnat 8 dikter, bland hvilka främsta rummet intages af *Regnbäcken*, en fantasirik skildring, full af sprittande lif [7]). En vacker och rörande dikt är *Vid min moders graf*; äfven grafdikten öfver *Friherrinnan Ramsay* och *En höstafton* äro tilltalande. Hans sång på minnesdagen af Carl XII:s död är ofvan (sid. 241) omnämnd. Den

---

[6]) Atterbom angifver att mönstret är Gondoliervisan: "La biondina in gondoletta" etc.

[7]) St. Posten säger, att det blott är en imitation efter poemet "Bäcken" af Grafström, och Allm. Journalen finner idéen hämtad ur Mahomets Sång af Goethe, öfversatt af Schwerin och intagen i samma kalenderårgång. Båda hafva orätt: poemet är fullt sjelfständigt.

af flere granskare beundrade sången, *Hildurs Skapelse,* prisade. Hammarsköld för dess "friska morgonklarhet"; men oss synes det just vara klarhet, som fattas den.

Grafström har låtit införa tre stycken: *Till en ung skald, Öfver ett sofvande barn* och *Ur Mollys testamente,* alla förut tryckta i St. Posten, samt en samling epigrammer, under titlen: *Ett blad ur min plånbok.* Minst betydande är den första af dessa dikter, en sonett; men de båda andra, särdeles *Ur Mollys testamente,* äro enkla, milda, känslovarma sånger. Plånboks-bladen utgöras af 10 epigrammatiska smådikter, hvilka alla äro täcka, men färgade af en sentimentalitet, som stundom antager en nästan sjuklig karakter. Af fosforisterna ansågs Grafström icke rätt renhårig och misstänktes tillhöra det neutrala partiet. Emellertid lofordades hans bidrag af St. Posten och All. Journalen; Anmärkaren kallade hans dikter "blomster bland tistel"; men Extra Posten angrep honom med en bitterhet, hvilken gränsade till ilska [8]).

---

[8]) Hvad fosforisterna om honom tänkte, framgår af ett bref från Palmblad till Hammarsköld, af hvilket vi redan förut meddelat ett utdrag (s. o. s. 256 not. 2). Han skrifver deri: "Du tyckes antaga, att vi äro svurne beundrare af Grafström. Tvärtom, förhåller sig till äkta poesi hans verser, som vår domkyrka till sadelmakare Palmgrens nya, med skinande oljefärg öfverdragna trähus. Der är allt nyskuradt, städadt och bonadt, och man finner der en beqväm och treflig hvardagsboning; men man firar icke fester inom sådana väggar. Eller för att nyttja en dig mera bekant liknelse: Grafströms poesi är ett med omsorg på en fin stålqvarn malet, finsiktadt bakelsemjöl; men säden är lånad, den har icke vuxit på sjelfsådd åker. Tvärtom tyckte jag, att du första gången för allmänheten presenterade honom med alltför många grannlåter ... Föröfrigt veta vi väl, att Grafströms verser äro de, som vinna det allmännaste tycket af alla nya skolans skalder; han är tolererad af den gamla skolan, beundrad af Neutrerna och senterad af nya sektens beskedliga själar. Ty hans verser innehålla ett

Euphrosyne uppträdde äfven i denna kalender. Hon hade lemnat sju dikter, af hvilka dock ingen hör till hennes bästa; versifikationen är, som alltid, ledig, och dessemellan finner känslan ett osökt uttryck. Åt den romantiska skönhetskulten försummar hon icke att bringa sitt offer. Extra Posten uppvaktade med idel loford; men Anmärkaren samt St. Posten skulle helst sett, att dessa dikter icke blifvit tryckta, och Allm. Journalen fann henne blifva alltmera affekterad. Sjelfva Hammarsköld, som visserligen prisade hennes skaldegåfva, dristade dock framställa några anmärkningar [9]). Euphrosyne kände sig sårad och meddelade Hammarsköld följande naiva bekännelse:

"Som fruntimmer är jag ofantligt ömtålig, ja, mer än jag borde vara, för att bli exponerad för publiken på något sätt; jag vill hellre vara en dold varelse, glömd af hela verlden, dock gäller detta blott om någon med illvilja skulle bemöta mina skaldestycken".

Arvidsson lemnade två från finskan öfversatta dikter: *Sångaren* och *Wäinämöinens harpa*. Den senare fann St.

---

jemt *lagom* af poesi och äro en läcker godbit för mängden, som begärligt suger till sig vispadt skum och finner den durabla spisen alltför hårdsmält. Visst är, att mannen är ett enfant gâtè — han och jag ha en tid stått i ovänliga förhållanden. Nu bemöta vi hvarann med stor höflighet, men hafva aldrig stått i någon förtrolig förbindelse med hvarandra. Sant är, att Grafström icke är din vän och säger det öppet".

[9]) En af hans anmärkningar är dock alldeles obefogad. Dikten *Kampeberg* slutar hon med dessa ord:

"Att bära ett svärd,
Att strida för frihet i Norden;
Den skönaste arfslott på jorden".

Hammarsköld fann detta vara ett tomt frasmakeri, härstammande från den götiska ensidigheten; ty, frågade han, "hvarföre skall det vara skönare, att strida för Nordens frihet, än för Södrens?" Han tyckes icke fatta, att i en *Nordbos* mun är yttrandet fullt korrekt.

Posten vara "vidunderlig", och äfven skalden Vitalis skämtade öfver denne virtuos, som spelade "på sin kantele af fiskben, på sitt klangspel af fiskrefben", så att

"Tårar flöto ur hans ögon,
Trindare än stora tranbär,
Större, än som ägg af hjerpen,
Ned uppå det breda bröstet;
Ifrån bröstet ned på knäna,
Och från knäna på hans fötter
Vattuperlorna nedföllo,
Genom fem hans yllemantlar
Genom åtta vadmalsrockar" [1]).

Afzelius representeras af en täck dikt, *Hösten; Geijer* af två små, föga betydande stycken; och *Sondén* af en läsbar dikt, *Achilles bön.* Under namnet *August* uppträdde Nicander med en öfversättning, *Sångens makt,* efter Schiller, samt under sign. N—r med en *Trohetssång* vid kronprinsens afresa från Upsala d. 18 Dec. 1819. Sign. —D —D (Daniel Danelius) har bidragit med ett svagt stycke, *Nordmannen*, och med ett annat rätt lyckadt, *Skalderna,* i hvilket Franzén, Tegnér, Atterbom, Geijer och Ling tecknas i välformade elegiska vers [2]). Af en för oss okänd skald, som begagnar signaturen *Olindo*, läser man två svaga stycken, af hvilka dock det ena, en dryckessång: "Harpans slag be-

[1]) Vitalis yttrar i en af sina "Komiska Fantasier", med anledning af denna beskrifning:

"Ty gick man som Wäinämöinen klädd,
Man behöfde för köld ej vara rädd;
Men den menska får ej vara liten och späder,
Som skall draga ett sådant lass af kläder".

[2]) Hammarsköld berömmer dikten, men gör den egendomliga anmärkningen, att Förf. "icke tyckes hafva en rätt noga och objektiv bekantskap med Hr. Atterboms poesi, då han i honom endast ser en Näktergal". Epigrammet börjar så: "*Skandiens Näktergal!* o, hvarför klagar du evigt?"

vinga" m. m., genom Cronhamns musik blifvit allmännare kändt. Slutligen förekommer en öfversättning utaf Gœthes *Mahomet's Gesang*, af Schwerin.

Novellen i detta årets kalender var en af Palmblad öfversatt berättelse, *Magnetisören*, författad af den bekante romantikern Hoffmann. Det har om Hoffmann blifvit yttradt, att hans skrifter äro "en sjuk hjernas feberdrömmar, liknande de inbillningsfoster, dem ett omåttligt bruk af opium frambringar". "Magnetisören" bekräftar riktigheten af denna karakteristik. Också yttrade St. Posten: "vanligen äro Herr Palmblads original bättre"; och sjelfva Hammarsköld förklarade, att denna novell var en "rå, ohygglig och vidrig berättelse om en besynnerlig man, än gammal och än ung, hvilken genom magnetism slutligen tar lifvet af en ung flicka, — en novell utförd utan plan-utveckling, utan sammanhang, utan afrundad ordningsföljd och utan sansad klarhet i detaljerna, men alltigenom med stark affektation och framspringande genialitet". Palmblad tillkännagaf i bref till Hammarsköld, att han fann detta omdöme "litet enfaldigt", och införde i "Bihanget" n:r 4 ett försvar, deri han förtäljde, att Hoffmann "i sitt fädernesland nästan varit förgudad", samt meddelade, att denne i sin berättelse "velat framställa makten af en dunkel, ännu föga förstådd naturkraft, det farliga och rysliga spel, som dermed kan drifvas, då en man, utan sedliga grundsatser, utan religion, bemäktigar sig trollnyckeln", hvarjemte han uppmanade recensenten, att "ånyo omläsa" denna djupsinniga och genialiska berättelse, hvilken han förklarade vara "den bästa i samlingen af alla Hoffmanns skrifter". Det förefaller rätt roligt att höra den eljest så förståndige Palmblad hålla denna föreläsning för den eljest så fantastiske Hammar-

sköld. Det tyckes nästan som om ett tillfälligt ombyte af roller egt rum [3]).

Kalender för damer, om hvilken Palmblad skrifver till H., att den "är vida bättre, än de förra", utkom i slutet af 1819 och var prydd med tvenne kopparstick, af prof. Forssell, som i företalet kallas "vår nations och kanske hela vårt tidehvarfs förste tecknare och kopparstickare". Nära hälften af kalendren intager fortsättningen af *L. Borgströms* rätt lyckade öfversättning af Oehlenschlägers Aladdin. Deremot äro de lyriska stycken, Borgström skrifvit, under signaturerna —m och —v—, föga betydande. Liksom i de föregående Dam-kalendrarne höra, äfven i denna, de flesta bidragande till dilettantklassen. Påverkade af den moderna riktningen, icke utan en viss teknisk färdighet, men saknande all egentlig egendomlighet, knäppa de på den lånta lyran. Också äro nära hälften af deras bidrag öfversättningar från tyskan (Tieck, Gœthe, Matthisson, Hölty, Herder, Jean Paul). En af de bättre är Fr— — (Fryxell), som lemnat några epigrammer samt tre dikter, bland hvilka *Vid Sofias död* är den mest tilltalande; deremot äro hans två prosaiska bidrag, paramyten *Solen och månen* samt fantasien *Midsommarsnatten*, af föga betydenhet.

Men hvad, som gifver denna kalender-årgång ett literaturhistoriskt intresse, är uppträdandet af tvenne unga, ta-

[3]) I ett bref till Hammarsköld af d. 8 Febr. förundrar Palmblad sig öfver Wallmark, som i en recension öfver Svea-häftet berömt hans Orientaliska beläsenhet, och tillägger: "Får jag det också för valet af "Magnetisören", så har *du* rätt — tadlas den, så tror jag åter, att *jag* har rätt. Kuriöst: hvarken Geijer, Atterbom, Grafström, Börjesson och alla Upsala-poeterna kunna begripa annat, än att denna novell är en god skrift. Gifve Gud, att jag hade skrifvit den!" — Wallmark yttrade icke ett ord om sjelfva novellen; men fann öfversättningen "god".

langfulla skalder, *August* (K. A. Nicander) samt *Vitalis* (Erik Sjöberg), af hvilka den förre, såsom vi sett, äfven lemnat ett par bidrag till Poetisk Kalender, utan att dock derigenom hafva väckt synnerlig uppmärksamhet. Med all den stora olikheten i bådas skaplynne, finnes en viss öfverensstämmelse i deras lefnadsöden. Födda i samma provins, genomgingo de båda Strengnäs skola och gymnasium, uppträdde såsom skalder nära samtidigt, blefvo samtidigt promoverade till fil. magistrar, men hunno aldrig att vinna en ekonomiskt tryggad lefnadsställning, innan de af döden bortrycktes, Sjöberg vid 34, Nicander vid 40 års ålder [4]).

Erik Sjöberg [5]) såg dagen under sorgliga förhållanden. Modren, som var dotter af kyrkoherden J. M. Broling i Husby Oppunda, blef först efter sin sons födelse gift med dennes far, hvilken som dräng tjenade hos hennes mor, då blifven enka. Kort efter vigseln flyttade familjen till Trosa. Kyrkoherden derstädes, G Forssberg, som varsnade gossens rika själsgåfvor, åtog sig hans undervisning, biträdd af stadens skollärare, hofpredikanten Kling, hvilken sedan rekommenderade honom hos morfadrens svåger och efterträdare, prosten A. Lundgren, hvars mellankomst möjliggjorde, att gossen 1807 kunde sändas till Strengnäs, der han genomgick

[4]) *Erik Sjöberg* var född i Ludgo socken i Södermanland d. 14 Jan. 1794, intogs i Strengnäs skola 1807, student i Upsala 1814, fil. magister 1824, dog i Stockholm d. 4 Mars 1828.

Carl August Nicander var född i Strengnäs d. 20 Mars 1799, genomgick Strengnäs skola, blef student i Upsala 1817, kanslist i k. krigsexpeditionen 1823, fil. magister 1824, kopist 1825, gjorde en resa till Italien 1827, dog i Stockholm d. 7 Febr. 1839.

[5]) Se *Geijer* "Lefnadsteckning af Erik Sjöberg". — *Forselius* Förord till Samlade Skrifter af Vitalis 1873. — *C. L. Östergren* "*Om Vitalis*, hans lif och diktning" 1869. — *G. Ljunggren* "Minne af Erik Sjöberg" i Sv. Akad, Handl. 50 del.

skola och gymnasium. På grund af orättvis behandling af en lärare, lemnade han gymnasium, for till Upsala och blef der d. 31 Okt. 1814 inskrifven såsom student, hvarefter han afreste till sin hemort. Vårterminen 1815 återvände han, och lefde då i stort armod, hvadan han under sommaren emottog en kondition i Särestads prestgård i Vestergötland hos professor Carl Thyselius, hvars då sjuttonåriga dotter på den unge informatorn gjorde ett outplånligt intryck. Redan på gymnasium hade Sjöberg försökt sig såsom skald och var medlem af en literär förening, hvilken äfven Nicander tillhörde; hans äldsta kända dikt är egnad denne hans ungdomsvän. Sina tidigaste dikter samlade han i ett handskrifvet häfte, hvilket han kallade: *Försök i poesien,* och hvilket han lemnade åt den älskade, som icke hade någon aning om hans kärlek. I den af Forselius utgifna upplagan af Sjöbergs dikter finnes ett urval af dessa "försök", hvilka, ehuru de på flera ställen röja spår af kampen med formen, ändock angifva de sedan bestämdare framträdande egendomligheterna af hans skaldelynne [6]). Sommaren 1816 tillkännagaf han plötsligen sitt beslut, att lemna sin informatorsplats, och afslog alla uppmaningar att qvarstanna [7]).

---

[6]) Här besjunges den älskade under namnet Hilma, hvilket namn sedan i de tryckta dikterna utbyttes mot Laura.

[7]) *Joh. Warholm* i "Skara stifts Herdaminne" I. s. 241, anger skälet till flyttningen hafva varit Sjöbergs missnöje med sin principal, hvilken haft ett något högdraget lynne; hvaremot andra ansett rätta orsaken hafva varit skaldens farhåga att icke i den älskades närhet kunna, såsom allt dittills, dölja sin kärlek. Se Ljunggren "Minne af E. Sjöberg", s. 17. — Kort efter utgifvandet af sistnämnda "Minne", erhöll författaren ett bref från G. H. Mellin, personligen bekant med Sjöberg; han skrifver deri: "Min fars pastorat Thun var grannpastorat till Särestad, der Sjöberg var informator hos prosten Thyselius, hvilkens son Carl var en af mina ungdomsvänner. Jag besökte väl också Särestads prestgård; men hade ingen aning om Sjöbergs

Hösten tillbragte han i Strengnäs, antog 1817 en kondition hos en prost Hacksell på Fogdön, och då denna 1818 blef akademisk, kom han i tillfälle att få fortsätta sina universitetsstudier. I Upsala sammanträffade han med Nicander, som 1817 blifvit student.

Karl August Nicander var son af den då 60-årige konrektorn i Strengnäs John Nicander och hans 29 år yngre hustru Ulrica Sellström. Modren blef tidigt enka; försatt i torftiga vilkor, flyttade hon då på landet. I Strengnäs fick Nicander undervisning i skola och gymnasium, samt gjorde, som vi nämnt, på senare stället förtrolig bekantskap med den fem år äldre Erik Sjöberg. "Nicander, med sin milda och älskliga stämning", säger Mellin, "förmildrade ofta det dystra och menniskofiendtliga hos Vitalis, medan denne tillbaka stålsatte den förres vekhet" [8]).

År 1819 bestämde sig båda att lemna bidrag till den vid slutet af året utgifna "Kalender för Damer 1820" [9]). Att Sjöberg icke vände sig till Poetisk Kalender, berodde otvifvelaktigt af hans farhåga att blifva ansedd tillhöra fosforisterna; ty med sin starka sjelfständighetskänsla

---

hjerteförhållanden der i huset. Men hvad jag klart påminner mig, är, att man ansåg Sjöberg icke så bemött och behandlad, som man skulle väntat. En komministersfru Hof, hvilkens man var en stackare, intresserade sig för den bleke Magistern, och såsom en dugtig och praktisk qvinna (hennes klädedrägt närmade sig mycket till en karls) tog hon sig före att bestyra något om Magisterns kläder m. m., och detta upptogs icke rätt väl i Thyseliska huset".

[8]) Mellins lefnadsteckning i Nicanders "Samlade Arbeten".

[9]) Besynnerligt nog yttrar Palmblad i "Biogr. Lexicon", vid lefnadsteckningen öfver Sjöberg, att "första årgången" af *Kalender för Damer* "utkom julen 1819" och i lefnadsteckningen öfver Nicander deremot, att samma kalenders "första årgång utkom 1820". Såsom vi sett, utkom första årgången julen 1817.

hvarken ville eller kunde han tillhöra något parti. Han stod Göterna närmast, utan att dock kunna räknas till dem. Såsom gymnasist besjöng han mest fosterländska ämnen. Carl XII var hans, liksom Nicanders, favorithjelte, och bland lefvande svenska skalder beundrade han mest Tegnér. I en Elegi af år 1816, deri han, på grund af sin redan då genom ett bröstlidande undergräfda hälsa, gifver uttryck åt aningen om en förtidig död, klagar han:

"Så försvinner i min graf med mig
Hvarje dristigt hopp, hvar ädel syftning,
Förr'n min sångmö hann att fröjda sig
Af en manlig, en Tegnérisk lyftning".

Denna beundran för Tegnér följde honom lifvet igenom.

I "Kalender för Damer" 1820 uppträdde Sjöberg under pseudonymen *Vitalis*, namnet på den dag, då han lemnade sina dikter till tryckning [1]). Nicander följde vännen, och då det nu gälde att offentliggöra en större samling dikter, valde äfven han Damkalendern för sin debut. Nicander tillegnade sina dikter åt H. K. H. Kronprinsen, hvilket Sjöberg ogillade, emedan han betraktade det såsom ett kryperi eller tiggeri; och då Nicander ej ville afstå från sitt beslut, inledde Sjöberg sin diktsamling med en parodisk dedikation *"Till fullmånen"*, deri han förklarar sin sympati vara beroende deraf, att månen "så rik på silfver är". Den första här förekommande dikt, *"Skaldens Tröst"*, är karakteristisk för ena sidan af Vitalis' skaldskap. Hans brutna hälsa och tryckande lefnadsförhållanden fördystrade hans

[1]) Geijer yttrar om detta namn i sitt Företal till Vitalis' Samlade Dikter: "För honom sjelf synes det likväl haft äfven en annan härledning och, såsom en sammanfattning af orden *Vita* och *Lis*, ej oegentligt ha utmärkt en *lefnad*, som i sjelfva verket var en oupphörlig *tvist* med verlden och ödet".

lynne och gjorde honom ömtålig och misstänksam; men på samma gång ledde de blicken från den glädjetomma jorden upp till den himmel, som han såg spegla sig i "sångens källa, lifvets hälsokälla".

"Här gafs mig skönheten i bild blott skåda:
Der skall jag skåda henne, som hon är,
Och, som ett töcken, lifvets korta smärta
Uppklarna underbart vid hennes hjerta".

Beslägtad med denna dikt är *Enslingens sång i den stora öknen*, hvars titel redan angifver det vemod och den hopplöshet, hvilka här sökt sig uttryck. Besviken i vänskap, besviken i kärlek, söker han en skenbar tröst deruti, att

"Den, som ingenting på jorden tillhör,
Han lider ock ingen förlust" [2]).

---

[2]) I ett bref till en vän säger han visserligen, att han icke vill att denna dikt skall anses "just precis för en målning af min egen sinnesstämning"; men till samma vän skrifver han vid ett annat tillfälle: "Min ömhet i vänskapen, min entusiasm för hvad jag ansett högst på jorden, har du, liksom alla andra menniskor, åt hvilka jag meddelat mig, mött med ett med medlidande blandadt löje, hvilket af allt ondt, som mött mig, jag allra minst kunnat fördraga. Eller åtminstone med köld? Och svärmare och fantast och galning har jag alltid hetat, äfven bland dem, som kallat sig för mina vänner. Derföre så drog mitt hjerta sig bittida inom sig sjelf; och öfverflödet af denna trånande kärlek, som aldrig funnit ch aldrig skall finna något föremål, förbränner mig långsamt. Derföre, när man log åt ömheten i mina uttryck, sväljde jag ned min smärta öfver att ingen menniska skulle förstå mig, och mitt språk blef bittert, och jag log åt hela verlden, emedan den förut så bemött mig. Jag var dock stundom i början så förtviflad deröfver, att mina drömmar om vänskap och kärlek på jorden blott vore drömmar, att jag mer än två års tid gick hafvande med det beslutet att taga lifvet af mig sjelf. För att öfvertyga mig om sjelfmords tillåtlighet, studerade jag den tiden nästan intet annat än Stoikernas lära, och Cato var för mig nästan en afgud. Efter moget öfvervägande fann jag det icke fullkomligt rätt".

En liknande klagan förnimmer man i den vackra dikten *Minne och tro. Till en förlorad vän.* — De erotiska dikterna äro icke få, och några tillhöra den tid, då han befann sig i den älskades närhet. I tvenne epigrammer prisar han hennes skönhet; i en täck dikt liknar han henne skämtsamt vid den "Sköna Circe"; i en annan, mildt rörande, ("Om till dig på Sylfidens vingar") hänvisar han till naturen såsom tolk af hans saknad; i en tredje sänder han henne från sjukbädden sin afskedshälsning. Äfven i *"Gratiernas tempel"* spela Amor och döden en roll; hvaremot *"Barndomsminnen"* är en erotisk fantasi, utan hänsyftning på Laura. Till de erotiska dikterna hör äfven *"Blomsterklagan"*, om hvilken allegoriskt-romantiska dikt Palmblad, med någon öfverdrift, säger, att den är ej blott den "yppersta i denna antologi, utan hörer äfven till de utmärktaste, vi äga på vårt språk".

Skaldens intressen voro dock icke begränsade till hans egen trånga sfer. Lifligt gripen af den patriotiska stämning, hvilken Göterna väckt till lif, valde han äfven patriotiska ämnen för sin sång. Dikten *Sverige,* som Palmblad kallade: "ett eko af det gamla skrytet", är dock tydligen framsprungen ur en glödande fosterlandskärlek, och med rätta vann den stor popularitet. *Braut Anund* synes påverkad af Geijers "Svegder", men kan icke mäta sig med denna sång. I dikten *Till mina vänner* ger han ett kraftigt uttryck åt sina patriotiska känslor, men formbehandlingen låter förmoda, att den tillhör hans tidigare år. Till samma grupp kan äfven räknas en något ojemn sång vid *Oscars fest i Upsala d. 1 Dec. 1819* samt *Trollhättan, d. 15 Juli 1815*, hvilken senare i sjelfva verket mera är egnad

Carl XII, än vattenfallet [3]). Dysterheten och känslovärman finna dock hos Vitalis sin motvigt i satiren, som ofta kan vara rätt skarp, men dessemellan smälter samman med de förra, bildande med dem ett ofta rörande humoristiskt helt. De flesta i detta häfte förekommande komiska dikterna äro af godmodig art: så *Orden*, der slutet gripande skildrar den kraftiga andan, som förmår tygla och göra sig underdåniga dessa "små troll", hvilka, fria eller ledda af svaga händer, tillställa så många skälmstycken och så mycken oreda; likaså *Siegmunds idéer*, en rätt rolig parodi öfver de gotiska kraftsångerna; och så äfven *Komiska fantasier* öfver månen, öfver kortspelet och öfver idyllens Schlaraffenland; hvaremot fantasien öfver vännerna — utesluten i en senare upplaga — är bitter.

En skarp motsats till dessa kraftiga, passionerade, till formen stundom kantiga dikter bilda *Augusts* blida, mildt elegiska, välljudande qväden. Fem år yngre, än Vitalis, hade han icke ännu samma mogenhet som denne, och dessutom mindre förmåga att koncentrera sig. Hans dikter äro både flera och i allmänhet mera uttänjda [4]). I stället för det förtviflans trots, som stundom frambryter hos Vitalis, "enslingen i den stora öknen", känner sig Nicander nöjd, om blott samtiden ville vänligt mottaga hans sånger, äfven om de icke skulle gå till efterverlden, och i förordet sjunger han med älskvärd naivitet:

---

[3]) I en senare upplaga är denna dikt utgallrad.

[4]) Vitalis har 26 dikter, hvilka upptaga 59 sidor, och Nicander 36, hvilka upptaga 143 sidor. — Af de förstnämnda äro 4 uteslutna i den af Vitalis sjelf 1821 utgifna "förändrade och betydligt tillökade" upplagan af dessa dikter. — Af Nicanders dikter äro i hans "Samlade arbeten" 25 uteslutna.

"Trots all sin ringhet, ha de dock sitt värde,
Fast det för mången kanske döljer sig;
Dock uti dem jag först att älska lärde,
Och de ha varit njutningar för mig".

Man skulle förmoda, att hos honom de erotiska dikterna skulle vara de talrikaste; men så är icke förhållandet. Tydligen har han vid denna tid haft på detta område ringa personlig erfarenhet. I dikten *De tre systrarne* är han likgiltig för den ena, skänker den andra sin "broderkärlek" och den tredje sin vänskap; och i de tre täcka dikterna *Lyrklang till Hulda* träder intresset för Hulda tillbaka för den lifliga och varma teckningen af dagens stunder. Kärleken intager väl ett rum i balladen *Alfred och Hilma* och i *Midnattsbalen;* men det är icke hans egen kärlek, som här besjunges, och båda dessa stycken äro dessutom temligen svaga.

Deremot är fosterlandskärleken hos honom lifliг, och Göterna hafva på honom kraftigt inverkat; också blef han två år derefter invald i Götiska Förbundet. Med anledning af Karl XII:s festen d. 30 Nov. 1818 (s. o. s. 237), skref han dikten *Stolte Karls fest*, som andas en djup och varm vördnad för hjeltekonungen [5]) samt har flera vackra strofer. I *Norrskenet* förklarar "Gubben" för sin son, att norrskenet är Karl XII:s flammande svärd, som Herren efter Karls död satte på Nordens himmel,

"till tecken, att han ville oss beskydda
och gifva oss välsignelse och lycka,
så länge som vi ära Carols minne".

Dikten *Kungen*, skrifven med anledning af Karl Johans kröning d. 11 Maj 1818, kallar Lit. Tid. "en dityramb,

[5]) Palmblad säger den vara "foster af en artificiell inbillning".

diktad med sann känsla". Utförandet tyckes dock hafva stannat ett godt stycke bakom afsigten. Ett sant fosterländskt patos tar sig uttryck i dikten *Ättehögen*, och så äfven i *Frid med våra fäder,* hvilken dikt är riktad mot plundrandet af de gamla grafhögarne. *Vapensång* är mera tillkonstlad och har ett temligen brokigt innehåll. *Nordens kämpe* samt dess motstycke, *Söderns kämpe*, äro äfven föga lyckade, och i den förra har det platta ingått förening med det kraftansträngda. — I den romantiskt naturmystiska rigtningen försökte sig Nicander med dikterna *Tärnan*, samt *Ufven* och *Gräshoppan,* dock utan synnerlig framgång. Bättre lyckades han, då det gälde den romantiska poesiförgudningen: *Skaldens blomma* är ett täckt stycke, och dikten *Ynglingen och skaldmön* har flera vackra ställen, men är dock väl mycket uttänjd. Den sistnämnda dikten är tillegnad statsrådet Adlerbeth, som lärt känna Nicander och fattat lifligt intresse för honom och hans skaldebegåfning. Vid dennes död skref Nicander den rörande dikten, *Offer åt Adlerbeths skugga,* en bland hans bättre från denna tid. Lyckade äro äfven *Barndomen,* egnad skaldens syster, samt *Till min mor,* i hvilka båda, särdeles i den första, det veka, kärleksfulla i skaldens skaplynne ger sig ett fylligt uttryck. Samlingen innehåller tvenne religiösa dikter: *Pilgrimen*, en enkel, anspråkslös sång, samt *Korsets tro,* motstycke till den af Nicander öfversatta Schillers "Götter Griechenlands", och hvilken både i afseende på komposition och stämningsfullhet utmärker sig framför de flesta i denna samling. Dessutom förekomma flera öfversättningar från Gœthe, Schiller och A. W. v. Schlegel.

Om denna kalender skref Palmblad till Hammarsköld d. 13 Jan. 1820:

"Damkalendren är vida bättre, än de förra. *August* har äfven der ett par vackra stycken, bland hvilka jag tycker mycket om "Lyrklangen till Hulda"; och i alla fall höjer han sig ofantligt öfver sina medtäflare på denna teater, excipe *Vitalis*, af hvilken det bör kunna bli något egentligt, om han bara kan slå ifrån sig de tunga bisterhetsmoln, som nu förmörka den blåa etern, till hvilken han kraftigt uppflyger".

Samma välvilja stämplar äfven Palmblads kritik i Lit. Tid. Hos August finner han en verklig skaldekallelse, framhåller det täcka, ljufva, mildt elegiska såsom "de toner, hvilka klinga rénast från denna lyra, som, säkert stämd, aldrig förvillar sig bland missljud". Och om Vitalis yttrar han, att dennes dikter visserligen förråda mindre fulländad teknisk färdighet, mindre harmonisk bildning, än Nicanders; men derjemte "en högre lyftning, en djerfvare flygt och ett mera afgjordt originelt snille"; och han hoppas, att det skall lyckas den unge skalden, att "mildra denna dysterhet, hat och bitterhet, som stundom skärpa gudanektarn, men stundom äfven grumla den med sin galla".

Helt annorlunda lyder All. Journalens dom. Om *August* heter det, att hans dikter, de flesta till antalet i samlingen, "hafva äfven den äran att stå främst i uselhet". *Vitalis'* dikter sägas vara "*läsbara*, hvilket är den moderna skaldeslägtens non plus ultra"; dock förklaras några vara "icke utan värde". Med en viss förvåning meddelar rec., att denne skald icke utan framgång försökt sig i det skämtsamma, det enda skaldeslag, som Nya skolan lemnat oantastadt, emedan hon "dödligt hatar skämtet, och han har i sanning icke gjort det utan framgång".

Det var helt naturligt, att Palmblad skulle söka att komma i närmare beröring med båda dessa förhoppningsfulla unga skalder; men ingendera var benägen att ställa

sig under Nya skolans banér. ”Båda”, säger Palmblad, ”hyste en särdeles förskräckelse för fosforismen, i den mening, att ej vilja blifva ansedde för dess imitatörer och lärjungar; särdeles var denna fruktan barnsligt stor hos Sjöberg”. Denne, inbjuden till Palmblad, i hvars hus då äfven Atterbom bodde, infann sig visserligen; men, heter det, ”satt stum, sluten och orörlig som en bild i ett soffhörn och svarade blott enstafvigt på de frågor, som till honom sparsamt rigtades. Mellertid kom han ofta nog, utan att vi den sista dagen blefvo mera bekante eller förtrolige, än den första” [6]). Välvilligt erbjöd sig Palmblad att förlägga dikter af Vitalis mot högre honorarium, än Bruzelius hade gifvit. Sjöberg antog anbudet; och så utkommo tvenne häften, *Senare dikter,* våren och hösten 1820 [7]).

I första häftet tycker man sig mera, än i skaldens föregående dikter, märka inflytandet af nya skolan. I den inledande *Prologen* är versens välljud utbildadt på klarhetens bekostnad. De tre vackra dikterna, *Vårsolen, Vårfantasi* och *Höstbetraktelser*, äro barn af den romantiska naturs-symboliken, men likväl så, att naturföreteelserna göras till

---

[6]) Biogr. Lex. XIV s. 294. — Sjelf yttrar Sjöberg, att han ett par gånger bevistat Fosforisternas sockenstämmor, dock blott som åhörare.

[7]) Beträffande den tidens författarhonorarier berättar Palmblad, att han endast kunde betala ett obetydligt honorarium; ty om än poesi lästes mycket, köptes diktverk ganska litet. Af Vitalis' ”Senare dikter” samt af Nicanders ”Runesvärd” upplades endast 500 ex., och dessa räckte till i minst tio år. I Upsala var vanliga honoratiet för originalpoemer 10 rdr bko arket. Ensamt Tegnérs dikter betingade vida högre pris. Geijers två akademiska tal, Macbethsöfversättning, ”Sann och Falsk Uplysning”, samt ”Om den akademiska jurisdiktionen” upplades i blott 500 ex., och alla ”lågo i decennier blytunga i bokhandeln”. Palmblad, Biog. Lex. XIV s. 291—2.

spegelbilder af skaldens eget inre och återgifva så väl hans glädje, som hans vemod; alla löpa de dock ut i dödsbetraktelser, färgade af en verldsuppfattning, i hvilken det sköna och det heliga smälta samman. Vemodet blir dyster förtviflan i *Enslingens klagan*, framsprungen ur samma stämning som "Enslingen i den stora öknen", endast att här dysterheten mynnar ut i större hopplöshet. Vemod karakteriserar äfven dikten *Parabel*, om än det här icke uttalar sig på lika gripande sätt, som i föregående dikt. Äfven i denna diktsamling har dock det elegiska en motvigt i det komiska. Tvenne af dessa komiska stycken har Vitalis sjelf senare utgallrat: *Nattvakan*, parodi på Olindos ofvannämnda dikt af samma namn, samt *Sång och uppmuntran till det arma kreaturet Pegasus*, båda obetydliga. Sex *Komiska fantasier* hafva till ämnen: fosterlandets karga natur, skalderna och månen, molngubbarna, blomstren, krafven på en poet, samt skuggan. I sin till satir gränsande humor innehålla de många roliga och qvicka drag.

Synnerligen lyckade i denna genre äro äfven de satiriskt-humoristiska dikterna: *Prolog till tragedien Wäinemöinen* och satiren *Allmänheten*. I den förra har förf. en öfverläggning med de figurer, som i hans tragedi skola uppträda: Wäinemöinen, Apollo, Papageno och Fåren; och i den satiriska dikten roar han sig åt "den kära allmänheten", hvars vittra intressen han icke synnerligen högt skattar. Också hotar han med att grundlägga en "barbarisk skola"; ty när han väl äktat sin fästmö, Barbara, klockarens dotter, och hon födt honom barn,

> "Jag Barbarus hvarenda son vill kalla
> Och hvarje dotter Barbara; och så
> Skall barbarismen komma just i blomma".

Äfven i tragedi-prologen talar han om samma sin fästmö. Först i en senare diktsamling får man närmare upplysningar om denna klockaredotter.

Palmblad berömde i Lit. Tid. högeligen detta häfte, och klandrade endast, att "Förf. tyckes antingen skrifva alltför fort eller för sparsamt använda den höfsande filen" [8]). Men en del af publiken tyckte dock, att skalden, synnerligast i de natursymboliska dikterna, väl mycket skattat åt den fosforistiska dunkelheten. Wiborg skref till Tegnér:

> "Jag har länge varit villrådig, om jag skulle skicka Vitalis (född Sjöberg); emedan han synes mig öfverträffa sjelfva Amadeus i mörker och blindhet", ($^{25}/_{7}$ 20).

Mot slutet af året utkom andra häftet af *Senare dikter*. En vek, elegisk ton genomgår hela denna samling, i hvilken förekommer blott en enda komisk dikt, *Dityramb d. 4 Dec. 1820*, Barbaras namnsdag, och äfven uti den insmyger sig en sakta suck:

> "Men mitt arma hjerta
> Lider också hunger.
> Barbara! den hungern
> Mäktar du ej stilla".

Dock är den vemodiga stämningen af blidare art i detta häfte, än i det första, men ock i sitt känslodunkel mera oklar. Så i tillegnan, *Till englarne*, som likväl har flera vackra strofer; så i de natursymboliska dikterna, *Till vestanvinden*, *Noli tangere* och *Blomsterfesten*, hvilken sistnämnda dikt blef föremål för mycket olika uppfattning [9]). Föl-

---

[8]) Sv. Lit. Tidning 1820 s. 543—4.

[9]) Palmblad (Lit. Tid. 1821 n:r 2) talar om "den vederqvickande vårvind, som spelar genom denna högtid"; Östergren (s. o. s. 46—47) finner den "matt och uttänjd", samt ser i den blott ett uttryck af skaldens kärlek till naturen. Mellin (Sv. Pantheon III s. 16) anser den

jande dikter äro egnade den romantiska skönhetskulten: Till *Skönheten*, deri skalden framställer sig som en blyg förgätmigej, blickande upp mot det skönas sol; *Klarhet*, en klangfull dikt, hvilken i ljus och tydlighet ser skönhetens nödvändiga vilkor; *Den nye Narcissus* och *Hymn*, hvilka båda långt ifrån fylla sistnämnda fordran, ehuru Palmblad är benägen att gifva den första priset bland alla sångerna i detta häfte [1]). En varm elegisk strömning genomgår de vackra kärleksdikterna: *Speglarne* (till Laura), *Till den frånvarande*, *Till Laura*, *Till den vissnande rosen.* Allt mer och mer blir Laura för skalden, såsom han skref till Nicander, den till engel förbytta qvinnan; och hans kärlek trånaden till den sjelfskapade fantasibilden. I *Grafven* uttalar han sin längtan efter dess ro, men ock sin undergifvenhet under försynens vilja; hvaremot han i Tabula Votiva, skrifven med anledning af hans räddning ur dödsfara under badande, tackar Gud för hans nåd och skildrar huru härliga jord och himmel synas honom efter öfverstånden fara.

"Ack, allt var skönt som mina barndomsminnen,
Allt skönt som om den älskade en dröm".

I skarp motsats till den mildt elegiska ton, som kännetecknar de flesta sångerna i detta häfte, står den ton, som ger

---

skildra en lärares ideala förhållande till sin lärjunge. — Rydqvist i Heimdall 1829 n:r 10 anmärker, att till oklarheten i dessa dikter bidrager, att i dem "är öfver hufvud tanken något sväfvande, och kompositionen sjelf har ingen inre afslutning och begränsning".

[1]) Om hymnen säger en granskare, att skalden i den "jublande sjunger vinets och kärlekens pris, och, återförsonad med Gudarne, såsom deras gäst dricker den himmelska nektarn"; medan en annan ser i den en sång till Phoebus, och anser jublandet härröra deraf, att skalden, som sådan, är en Gudarnes vän och såsom deras gäst har rätt att tömma den af Hebe fylda nektarpokalen.

sig uttryck i *Den kämpandes sång,* der den med resignation blandade förtviflan, som karakteriserade Enslings-sångerna, slår öfver i ett titaniskt trots. Men i samma häfte förnimmer man ock de första tonerna af den Davidsharpa, som slutligen besegrade de mörka Saulsandarne. Här läser man den ljuft fridfulla teckningen, *Sanct Johannis död,* här den vackra, gripande dikten, *En suck från altaret,* i hvilken det heter:

"Jesu, sänk i stoftet
Ned till mig ditt öga!
— — — — — — — —
Fräls mig, när jag kämpar
I Gethsemane,
Och i dödens skymning
Låt ditt ljus mig se".

Slutligen hafva vi att fästa uppmärksamheten på den epigrammatiska dikten *Skalderna,* hvilken Vitalis inleder med ett något ironiskt epigram öfver "De begge skolorna"; men i hvilken han sedan lemnar sympatiska karakteristiker af Leopold, Atterbom, Franzén, Geijer, Tegnér och Ling.

Palmblad skref en välvillig, berömmande granskning af detta dikthäfte, i hvilken han fäste uppmärksamheten på den förändring, skalden tycktes hafva undergått. Han yttrar:

"Vid sitt första uppträde röjde, såsom vi redan då anmärkte, Vitalis en bitterhet, ett missmod, en menniskofiendtlighet, som ofta gaf en originelt skarp färg åt hans taflor; men någongång äfven gjorda vissa, alltför skarpa drag opoetiskt vidriga. Dock gaf ännu äfven der ett och annat härligt stycke i en ljufvare tonart tillkänna, att också denne skald, liksom hans andra bröder, engång måste blifva Gudars och menniskors vän. I den senare delen, och i synnerhet i *detta* häfte, märker man, med dubbel glädje, att kärlekens strålar smält isskorpan kring det beklämda hjertat, att den första försoningen redan är skedd med en verld, der mellan ett glest skimmer af ljus och kärlek tunga drifvor af köld, liknöjdhet, sammanvälta sig. Det gifves sedan för ynglingssinnet en annan strid, skönare, ädlare, full af vemod

och ljuflhet — striden emellan hoppet. önskningarne, allomfattningsbegäret och verlden, som med hvarje dag borttager en sten ur framtidens luftslott. . . . I den . . . brytningen, hvilken man vanligen kallar sentimentalitet, och hvarmed de flesta poeter annars pläga begynna, befinner sig vår skald".

Rec. anmärker derpå, att en sådan sinnesstämning spåras i alla dikterna uti denna samling, hvilka hafva en så jemngod förtjenst, att det är svårt att gifva företrädet åt några vissa.

Denna i sjelfva verket högst välvilliga granskning skulle, enligt Palmblads påstående, hafva förbittrat Vitalis och föranledt hans brytning med fosforisterna, hvilken omedelbart derefter inträffade, och hvarom vi längre fram skola förtälja.

Äfven Nicander utgaf 1820 ett diktverk, men icke längre under pseudonymen *August*, utan under eget namn, och icke en ny samling lyriska dikter, utan ett dramatiskt alster, sorgespelet *Runesvärdet och den förste riddaren*.

Uti en inledning erinrar skalden om kristendomens utbredning, samt säger sig här hafva diktat en bok "om kristendomens underliga morgon" i hans fosterland, hvilken bok han nedlägger vid Herrans fötter, och om hvilken han yttrar:

"Ur inga böcker jag mitt ämne hämtat,
All verldslig sanning har jag här försakat
Och endast sökt det andeligen sanna".

Han slutar med den önskan, att Herran måtte gjuta lif i hans gestalter och låta sin sol belysa dem, för att folket måtte fröjdas af att skåda dem och knäböja inför Herran och säga: Amen! [2]).

[2]) Om denna inledning skrifver All. Journalen hånande: "Om ett arbetes anspråk får vägas efter dens höghet, som är föremålet för dedikationen, så har aldrig något framträdt med större anspråk, än detta; ty det är tillegnadt Gud".

1:a akt. Scenen är på Björkö. Ett drakskepp seglar förbi i fonden, och på däcket sjunger en viking den välkända vackra sången:

"God natt! God natt!
Du Drottning i gyllne skrud!" m. m.

Oldur, en gammal hednisk viking, sitter på en gräsbänk utanför sin boning, slipande sitt svärd; en procession af nydöpta kristna, åtföljd af Ansgarius och några prester, går in i ett midtemot liggande kapell. Peregrinus, en af djefvulens utsände, klädd i munkkåpa, förebrår Oldur, att han icke böjt knä för korset, då detta bars förbi honom, och då denne förklarar sig icke tro på hvita Christ, öfverfaller honom munken med hjelp af två knektar och slår honom i bojor; men erbjuder honom friheten mot det, att han utlemnar sina skatter. Då Oldur nekar, befaller Peregrinus att släpa honom i fängelse. Men nu kommer Oldurs son, Alrik; knektarne fly och äfven Peregrinus drar sig undan, medan Alriks svärd "slant på munkens hala drägt". I harmen öfver den skymf, han lidit, låter Oldur sonen på fädrens närliggande kummel aflägga en ed vid Oldurs runosvärd, att med detta

"dräpa den utaf vår hela slägt,
som först vår gudatro har öfvergifvit".

Tåget återvänder från kapellet; till Ansgarius framträder en gammal man, Emund, som klagande förtäljer, att sedan han blifvit kristen, hafva både skörd och fiske slagit fel. Ansgarius hänvisar, tröstande, till skörden i en annan högre verld, och Emund lugnas. Alla aflägsna sig utom Peregrinus, som i en monolog omtalar, att han är af mörksens furste utsänd för att göra ett helvete af jorden, men att han längtar åter till det gamla hemmet. — Scenen förändras till Emunds bostad på Adelsö. Dit inträder Alrik, som älskar Hulda, Emunds dotter, kristen liksom fadren. Han förtäljer henne om den ed, han nyss aflagt, och hvilken sliter dem från hvarandra, derest icke hon vill öfvergifva sin tro. Då hon förklarar detta vara omöjligt, skiljas de, djupt sorgsna; och Hulda ser nu i döden det enda lifvet. Fadren kommer; Hulda finner i de olyckor, som drabbat fadren, ett himlens straff för det hon älskat en hedning, och till försoning beslutar hon företaga en pilgrimsfärd till Kristi graf, och Emund följer henne. — *2:a akt.* Konung Eriks tempel i Björkö har genom mordbrand förstörts, och hela staden har derunder sväfvat i fara; men Alrik, som ledt släckningsarbetet, har afvärjt den. Lagman

Folke anställer undersökning om eldens utbrott, och ett vittne berättar, att en munk (Peregrinus) satt eld på templet. Alrik slår visserligen hånfullt Eriks räddade afgudabild i stycken [3]); men då Oldur uppmanar folket att följa Alriks fana i fejd mot "frihetens ovänner, som kommit hit från verldens södra hörn", lofvar denne att föra dem till seger. — En tröstlös qvinna inkommer, med sitt döda barn på armen, och berättar, att en munk (Peregrinus), under förevändning att döpa barnet, hållit det under vattnet så länge, att det uppgifvit andan. Den upprörda folkhopen ropar på hämnd, men Folke lagman söker lugna densamma och föreslår att hänskjuta saken till konung Olof, för att få Ansgarius och hans munkar instämda till nästa ting. Massan skingras, Alrik stannar ensam qvar, och när Ansgarius kommer, lyfter han svärdet för att döda denne; men hejdar sig, då qvinnan med barnet nalkas. Qvinnan öfverhopar biskopen med förebråelser; han svarar lugnt och vänligt, och då han slutligen lägger handen på barnet, slår detta upp ögonen. Ansgarius, sjelf häpen och bäfvande, tackar Herran för detta under, och modren, knäfallande, vänder sig, på hans uppmaning, med bön till Gud. När båda gått, inkommer Alrik. Han har varit vittne till undret; tviflet har gripit honom, och det mildras endast af aningen, att Balder återvändt til Valhall:

"O, vore den ej rök och dimma blott!
Jag ville gå på svärdsegg till hans möte,
Och som ett barn nedfalla i hans sköte". —

Oldur sitter vid eldbrasan i sitt hem och förtäljer en saga för sina barnbarn, Are och Thore. In träder Alrik i en dystert förtviflad stämning. Han vill bringa Gudarna ett offer, ty då fadren sändt honom ut att döda fränder, som affalla från Asaläran, kan det vara bättre att göra detta, innan de frestats att affalla, och så må han döda först barnen och sedan sig sjelf; derefter kan fadren lefva tryggt. Oldur blir förtviflad; Are ber om nåd, men Thore förklarar sig icke skola blinka för hugget, om Alrik först vill taga honom i famn och kyssa honom. Då veknar Alrik, afstår från sin föresats och ber fadren befria honom från den dödsed, han svurit; men denne är obeveklig, och Alrik aflägsnar sig. — *3:e akt.* Gata. Munken Clemens kommer med

[3]) Med denne konung Erik menas ingalunda Erik den helige, såsom man finner uppgifvet. Bilden kallas uttryckligen en "afgudabild", och dessutom lefde Erik i 12:te århundradet († 1160) och Ansgarius företog sin andra färd till Birka omkring år 853.

en bibel, i silfverbeslag; två kämpar bemäktiga sig boken och tyda teckningarna i enlighet med Asaläran. Folke Lagman tager boken för att undersöka, om den är fri från trolldom, samt lemnar den för detta ändamål åt Oldur. Denne beklagar sig öfver sin son, som han sällan ser och som långa natten sitter stum i Emunds öde hydda. Då Folke aflägsnat sig, kommer Alrik, och när Oldur visar honom boken, vill äfven han taga kännedom om denna och följer hem med fadren. — Clemens berättar Ansgarius om bibelrofvet och råder honom att fly den fara, som vid tinget hotar; men Ansgarius vägrar. Under deras samtal inträder Peregrinus; men skyndar undan, emedan han icke kan uthärda Ansgarii af fromhet strålande anlete. Ansgarius kallas till konungen. — Scenen förändras till Emunds boning, der Clemens undervisar Alrik i de heliga skrifterna; men han afbrytes af den från Palestina återkomne Emund, som i en till sinnesförvirring gränsande svårmodig stämning berättar, att Hulda aflidit i Jerusalem och skickat Alrik sin sista hälsning. Denne störtar ut för att döda sig, men hejdas af Huldas ande, som ställer till honom denna uppmaning:

"Guds kämpe blif! Statt upp. låt döpa dig!
Gräf hednaskruden ned i mullen fjerran:
Ikläd dig ljusets rustning, strid för Herran,
Så vinner du hans helgonpalm och mig"

4:e akt. Å en aflägsen skogstrakt nedgräfver Alrik sina vapen. Den monolog, han derunder håller, är en af diktens praktstycken. Sedan han gått, kommer Peregrinus med kämpen Orm och förmår denne att uppgräfva och ikläda sig Alriks vapenskrud. — Scenen förändras till ett kapell. Sedan en kyrkvaktare aflägsnat sig, knäfaller Ansgarius och ligger bedjande vid altarfoten. när Alrik inträder. Ansgarius tror sig i honom se sin baneman, men Alrik förklarar sig "längta högt att till en kristen vigas". I närvaro af Clemens, döpes han, och ikläder sig sedan en på väggen upphängd gammal rustning, som Ansgarius fordom burit. — Scenförändring: tingsplatsen. Bönder samtala, Folke kommer, äfvensom Orm i Alriks rustning, hälsad af bönderna och omfamnad af Oldur, hvilka alla anse honom vara Alrik. Slutligen anländer kung Olof och derefter Ansgarius, Alrik i dennes rustning m. fl. Konungen öppnar tinget med ett tal, och så börjar ransakningen om mordbranden i Björkö. Flera bönder vittna, att en munk med vildsint blick anlagt elden. Några tycka sig hafva sett honom här närvarande, och enär han försvunnit, gå de att söka honom. Mot Ansgarius, som förkla-

rat sig ej hafva haft att skaffa med denne man, hvilken var hans fiende, en lögnens ande, framställes en ny anklagelse: den för barnamordet. Men då uppträder qvinnan med barnet, berättar, att Ansgarius återgifvit det lif, och förklarar, att om han skall dödas, vill hon dö med honom. När så konungen ger tillkänna, att här intet är att döma, förklarar Oldur, att han och Ansgarius skola icke båda gå lefvande från tinget, och att, om icke konungen vill döma, folket skall göra det. En bonde svänger hillebarden, men Alrik rycker den från honom och bryter den sönder. Folket vill göra upplopp; men en gammal bonde råder att afgöra saken genom envig mellan två kämpar, "en för Asar och en för Kristus". Alrik anmäler sig att kämpa för Kristus; Orm, i Alriks rustning, för Asagudarna. Under det striden pågår, komma de efter munken utsände tillbaka och förklara, att denne (Peregrinus) undkommit och att de hade blott ett stycke af hans kåpa att uppvisa. Orm faller, sedan han dock sårat Alrik. Oldur rusar fram, för att hämnas den fallne, men då Alrik nedkastar hjelmen från hufvudet, och Oldur ser, att segraren är hans son, sårar han först sig sjelf och anfaller sedan Alrik. Då visar denne, att han redan är sårad; Oldur dör och derpå Alrik, den senare i Ansgarii armar.

Palmblad rigtade visserligen i sin granskning åtskilliga anmärkningar mot detta sorgespel, men han slutade dock med en uppmaning till förf. att fortfarande "framvandra på den tragiska banan, då han vid sitt första framträde, enl. rec:s öfvertygelse, i denna väg redan öfverträffat alla föregångare inom vårt fädernesland" [4]).

Sannolikt har det varit skaldens afsigt att skildra kampen emellan hedendom och kristendom. Om så är, har hedendomen dock blifvit svagt representerad, ty Oldur, hvil-

[4]) I bref till Hammarsköld tackar Euphrosyne för öfversändandet af "Runesvärdet«, tilläggande: "Jag kan ej beskrifva min förvåning, då jag fann så mycket öfver min förmodan . . . Om du kommer att recensera denna pjes, så gif den all rättvisa; ty jag unnar honom all möjlig uppmuntran. Jag tycker, att han uppfattat sitt ämne ganska väl. Jag har sjelf tänkt mig in den i tiden, ty jag har skrifvit en saga . . . och jag känner dess mångfaldiga svårigheter, så djupt insvept i mörker, som den är". ($^{11}/_{2}$ 1821).

ken uppträder som kristendomens främste bekämpare, handlar mindre på grund af nit för Asaläran, än af harm och hämnd med anledning af den misshandling, för hvilken han sjelf i styckets början varit föremål. Ansgarii verksammaste motståndare är Peregrinus, som dock icke representerar hedendomen, utan det onda, och är utsänd för att göra ett helvete af jorden. Knappast kan man säga, att kampen står emellan Ansgarius och honom. Hufvudpersonen är emellertid Alrik, och hans omvändelse angifver kristendomens seger, ehuru, för att framkalla denna, tarfvas ett underverk och en andesyn. Någon i sträng mening dramatisk handling söker man här fåfängt. Den unge 21-årige skalden var ännu icke mäktig den uppgift, han ställde sig. Man kommer härvid att tänka på Schiller, som vid 18 års ålder skref sitt första skådespel, *Die Räuber,* och som 4 år derefter, i företalet till samma stycke, uttalade den önskan, att man icke måtte taga det för annat, än en dramatisk historia, hvilken begagnar de fördelar, som den dramatiska metoden erbjuder, utan att för öfrigt hålla sig inom ett teaterstyckes gränser. "Runesvärdet" är icke heller något egentligt drama, utan en historia i dialog-form; styckets hela ton och anda är episkt-historisk. Och betraktar man det som sådant, då sjunka flera af de framställda anmärkningarne till botten; då kan en så odramatisk figur, som Peregrinus, vara på sin plats; då väcker andeuppenbarelsen icke anstöt; ja, det vacklande, obeslutsamma, känslosvärmande hos Alrik synes i mindre mån strida emot hans hjeltekarakter, enär skalden lagt mera vigt på den inre slitningen, än på framhållandet af ett allt beherskande tragiskt patos; liksom ock öfverhufvud taget stämningen lutar mer åt det sentimentala, än åt det heroiska

Tidsberäkningen har skalden dock icke egnat synnerlig uppmärksamhet. I slutet af första akten besluta Emund och Hulda att företaga en pilgrimsfärd till det heliga landet. Intet ger tillkänna, att någon längre tid förflutit emellan denna och andra akten, der tempelbranden och barnamordet förekomma; tvärtom synes Peregrinus här oförtrutet fullfölja sitt i första akten genom Oldurs fängslande angifna mål. Branden och mordet föranleda åter den ransakning å tinget, som upptager sista akten, och händelserna synas sålunda följa raskt på hvarandra. Men redan i tredje akten återkommer Emund från Jerusalem och har, efter egen försäkran, då varit borta 300 dagar, hvadan sålunda ett helt år skulle ligga emellan 1:a och 3:e akterna. — Förunderligt är ock, att en tilldragelse sådan, som det döda barnets återväckande till lif, rörande hvilken dessutom modren förklarat, att hon ville förkunna undret för alla, så att berg och stenar skulle röras till tårar, är fullkomligt obekant för hela tingsmenigheten.

Versen är välljudande, och enskilda stycken, af stor skönhet, röja skaldens rika begåfning, t. ex. scenen emellan Ansgarius och qvinnan med barnet, scenen, då Alrik nedgräfver sina vapen, Alriks och Huldas afskedstagande, m. fl.

Vi afsluta denna redogörelse med anförande af Tegnérs omdöme, meddeladt i ett bref till Friherrinnan Martina v. Schwerin:

"En ung studerande Nicander har utgifvit en tragedi, "Runesvärdet", som likväl fästat min synnerliga uppmärksamhet. Visserligen hör han till hvad man kallar den nya skolan, visserligen har han ock flera af dess olater och löjligheter. Hufvudhjelten är en alldeles misslyckad karakter, som hvarken är kristen eller hedning. Hans älskarinna, som under styckets gång vandrar till Jerusalem för att dö, är ett spöke både före och efter sin död; djefvulen går skenbarligen omkring på teatern i

munkkåpa, och underverk och bigotteri och hela den öfriga opoetiska trossen saknas ej heller. Men med allt detta har dock stycket, och i synnerhet sista akten, en mängd af ställen, som jag för min del åtminstone anser för verkligt poetiska. Det är utan undantag den mest genialiska tragedi, vi hittills ega på svenska. Jag vet huru litet detta vill säga; men hos en yngling bör man dock se på, ej blott hvad han är, utan äfven hvad han lofvar att blifva" [5]).

---

[5]) ($18^1/_4 21$). I samma bref nämner han, att han tänkte föreslå Svenska Akademien, att Nicander måtte erhålla Lundbladska priset. Nicander erhöll dock detta pris först 1826 för så väl utgifna dikter, som för det prisbelönade poemet "Fosterlandskänslan".

X.

CARL FREDRIK DAHLGREN.

FÖRSTA MARKALLSNATTEN.

FRANZÉNS POLEMIK.

(1820).

Vid redogörelsen för de Poetiska Kalendrarne hafva vi flerfaldiga gånger omnämnt Dahlgren bland de der uppträdande adepterna af nya skolan. Det är dock först år 1820 han med fullt utpräglad egendomlighet framstår; och derföre må vi här egna honom särskild uppmärksamhet.

Carl Fredrik Dahlgren var född d. 20 Juni 1791 på Stens bruk i Qvillinge socken i Östergötland, der fadren, Sven Dahlgren, var bruksinspektor; modren hette Elisabeth Lundgren. Fadren flyttade under Dahlgrens barndom till Stafsjö bruk i Södermanland, arrenderade sedan Bråborgs kungsgård vid Bråviken och dog kring år 1805, då modren bosatte sig i Norrköping. Dahlgren genomgick Linköpings skola och gymnasium; men ansågs af lärarne föga lofvande. Ur en krets af dåliga kamrater rycktes han af

sin medlärjunge, den ädle P. A. Sondén, som sedan på honom utöfvade ett välgörande inflytande, särdeles då Dahlgren 1807, efter en öfverstånden sjukdom, hemsöktes af ett djupt svårmod. Sondén gjorde honom bekant med den tidens förnämsta literära alster; och tillsamman odlade de båda ynglingarne sina poetiska anlag. År 1808 stiftades ett literärt samfund af gymnasister, kalladt "Vitterhetens Vänner" (samma namn som det mest af Östgötar bestående Upsala-sällskapet antagit (s. o. III s. 579). Dahlgren blef en af dess verksammaste medlemmar. Sondén, som var kusin med Atterbom, tog studentexamen våren 1809 och invaldes följande hösttermin till medlem af Auroraförbundet. Samma hösttermin kom Dahlgren till Upsala; men han blef aldrig Aurorist, och först 1812 synes han genom Sondén hafva kommit i beröring med Förbundets medlemmar. Våren detta år omtalas han i brefvexlingarna, och han fick då en romans, *Gossen*, införd i Fosforos [1]); äfven i sista Fosforhäftet, hvilket utkom i Augusti 1814, finner man af honom en dikt, *Solen*. Men dessförinnan hade han uppträdt i Poet. Kalender för 1813 med två dikter och fortfor sedan, till och med 1819, att lemna bidrag till denna kalender, med undantag af år 1816 [2]). Nog förråda dessa dikter skaldebegåfning och vittna om en rik och liflig fantasi samt ledighet och lätthet i formbehandling; men de hafva på samma gång en stark fosforisk färgläggning, sakna icke dessemellan det romantiska dunklet och förråda en stor förkärlek för allegorien.

Under sin studenttid var Dahlgren flera terminer borta från universitetet, nödsakad af sin torftighet att konditio-

[1]) November—December häftet 1811, som utkom i April 1812. S. o. V, s. 360, not 4.

[2]) Se ofvan, IV, s. 416, 473, 549, V, s. 99, 198, 257.

nera, och 1814 flyttade han till Stockholm, der han fick anställning vid en privatskola, upprättad af A. A. Afzelius. I de kretsar, uti hvilka han här indrogs, kom af hans begåfning till utveckling en sida, hvars tillvaro Kalender-dikterna icke ens låta ana. Qvickheten, skämtet, den glada humorn springa fram med sådan ursprunglighet och styrka, att man, åtminstone vid en flyktig betraktelse, nästan förvånas deröfver, att de klinga från samma lyra, från hvilken man i Kalendrarne hört helt andra toner.

Det första, Dahlgren utgaf, efter öfverflyttningen till hufvudstaden, var dock icke en diktsamling, utan en novell, *Aurora eller den Norrska flickan*, hvilken utkom i tvenne delar 1815. Om anledningen till dess författande lemnar Arwidsson följande uppgift [3]). Dahlgren hade en förfallen bror, som han lät bo hos sig; och denne hade en dag på ett näringsställe pantsatt hans klocka. "Han befalte sin bror till skrifbordet, och sjelf låg han i sängen och dikterade, natt och dag. Två och ett halft dygn fortfor, efter hans egen uppgift, denna "födslopina", såsom han uttryckte sig". För manuskriptet erhöll han 10 Rdr bko, ungefär hvad som behöfdes för att lösa ut klockan.

Att denna novell är ett hastverk, röjes af mångahanda omständigheter, och icke minst af kompositionen. Innehållet är i korthet följande. Aurora, en norsk prestdotter, och Arnold, en 19-årig svensk fändrik, som "blifvit sårad, fången och insläpad i hennes fars hus", hafva förälskat sig i hvarandra. Efter krigets slut 1814 återvänder Arnold hem, för att få sina föräldrars samtycke till giftermålet; "men", heter det, "*två* år hade redan förflutit, och den sörjande

[3]) Lefnadsteckning, införd i "Samlade Arbeten af C. F. Dahlgren", s. XIII.

flickan hade ej från honom erhållit ett enda bref". Hvad Dahlgren i sin novell redan 1815 vet berätta, tilldrager sig sålunda allra tidigast först hösten 1816. Den älskliga Aurora rymmer från sitt föräldrahem för att i Sverige uppsöka sin trolofvade, hvilken "under sitt varande i Norge berättat henne, hvarest han bodde, men namnet på stället hade hon förgätit". Förmodligen för att icke ställa den norska flickan i en missgynsam dager, låter förf. äfven en svensk flicka rymma från *sitt* hem. Denna senare, en skön, men hjertlös kokett, hade dessförinnan blifvit förälskad i Arnold, bringat honom den falska underrättelsen, att Aurora aflidit, och lockat honom att fria. Men enär Arnold, då deras bröllop skulle firas, blef svagsint, rymde hon till Stockholm och reste sedan utomlands med en främmande minister. Aurora lyckades sedan, att, med hjelp af en idealisk svensk grefvinna, återfinna sin Arnold, som då återfick sitt förstånd.

Novellen är, såsom lätt synes, af föga värde. Dess intresse ligger uteslutande deri, att den åskådliggör den andliga jäsningsprocess, Dahlgren vid denna tid genomgick. Å ena sidan framträder i densamma hans medfödda anlag för satir och ironi och hans lifliga natursinne, och å andra inflytandet af romantikens läror; men ännu är allt ett kaos, öfver hvilket ingen ordnande ande sväfvat. Derföre gör ock hela berättelsen ett föga behagligt intryck. Inledningen är hållen i så ironisk ton, att man tvekar, om förf. har allvar med hvad han förtäljer eller blott drifver gäck med läsaren, och detta så mycket mer, som äfven under berättelsens gång satyransigtet här och der tittar fram. Somliga naturskildringar äro enkla och trogna; andra mer allegoriskt hållna. Om romantiken blir man jemt påmint. Så utfar förf. mot upplysningen, som från predikostolen förkunnar, att kristen-

domen "består i några sederegler: att vara ömsint, nöjd med sin lott, fördragsam, med mera". (I, s. 27). Det sköna och det heliga smälta samman, och att lefva i skönhet göres till menniskans högsta mål. Hans idealfigur är den förut nämnda grefvinnan, om hvilken det heter, att "hon älskade innerligen musik och poesi" . . . och "förde äfven derföre en poetisk lefnad". (I, s. 24). Samma grefvinna säger:

"Shakspeare och Milton måtte säkert blifvit uppfödda i Englands skönaste trakter och bland de förträffligaste själar. Om ej detta alltid är historiskt sant, så är det ljufvast för fantasien att föreställa sig snillet, i sjelfva sin födelse, omgifvet af naturens skönaste ängder, redan som barn sittande på sin tron med spiran i hand". (II, s. 26).

Om dem, som äro kalla och likgiltiga för lifvets skönhet, yttrar grefvinnan:

"De äro böljornas skum, som under hafvets vrede föraktligt kastas mot stranden, sväfva upp och blanda sig med de förmultnade vasspiporna". (II, s. 33).

Ännu ett karakteristiskt citat må vi anföra:

"Jag auktor eller fuskare (ty dylika binamn qvitta mig lika) finner för min del intet ängsligare, än att läsa någon skön bok, eller afhöra en vacker berättelse i en instängd kammare, då jorden står i sin härligaste prakt. Nej, i naturens heliga tempel, omgifven af dess skönhet, böra vi vara, då vi djupt vilja röras antingen till glädje eller sorg. I det förra fallet känna vi glädjen lifligare, och i det senare, nemligen i smärtans stund, då blicken ovilkorligen vill söka något deltagande föremål eller lyfta sig mot höjden, möter oss naturen, som en mild moder, och aftorkar våra tårar. Kärleken, vänskapen och dygden svuro derföre alltid hvarandra trohet i den fria naturen. Jag finner intet löjligare, än denna otukt med kärleksbref och kyssar bakom dörrar och i källarsvalar, och *den* måtte visserligen hunnit att inbaka sig i prosans surdeg, som ej äfven i de minsta saker vill njuta kärleken poetiskt". (II, s. 4—5).

Tillsamman med en medlärare i Afzeliska skolan, sedermera kyrkoherden A. J. Cnattingius, stiftade Dahlgren

1815 *Manhemsförbundet*, hvilket ursprungligen afsåg, att mellan några af lärarne samt de bästa skolynglingarne bilda en närmare förening, i syfte att hos de senare väcka kärlek till fosterlandet, dess minnen och historia samt sålunda bilda dem till goda svenskar. Då den sedan så bekante C. J. L. Almqvist 1816 blef medlem af förbundet, väckte han förslag om planens vidgande; men redogörelsen för detta och hvad dermed står i samband har sin rätta plats i en teckning af Almqvists verksamhet. Att detta förbund kan betraktas såsom en afläggare af Götiska Förbundet, är väl knappast tvifvel underkastadt.

Ännu ett annat förbund hade Dahlgren till stiftare: det förut omtalade sällskapet *Gröna Rutan*, uteslutande egnadt åt skämtet och glädjen, inrättadt 1816 [4]).

I båda dessa sällskap uppträdde Dahlgren både såsom skald och talare. År 1815 blef han prestvigd, och tjenstgjorde sedan i Ladugårdslands församling, der han d. 20 Aug. blef pastorsadjunkt. År 1818 erhöll han Göteborgs Vet. och Vitterhetssamhälles belöning för skaldestycket: "*Den nye Herkules*" [5]). Vid nyårstid 1820 utgaf han anonymt ett tunt häfte, kalladt *Mollbergs Epistlar*. Mollberg är icke här den af Bellman odödliggjorde korporalen, utan Gröna Rutans Mollberg. Företalet är dat. d. 20 Dec. 1819 och utlofvar, derest dessa försök upptagas med välvilja, ett återseende, "om icke förr, till den 1:sta Maj nästa år". Häftet innehåller tre uppsatser: "Kommentarie öfver månskenet i Haga en Septemberafton"; "Tal, hållet i stormasten på

[4]) S. o. s. 233.

[5]) I Svenskt Biografiskt Hand-Lexikon läses, att han fått denna belöning af Sv. Akademien, hvilket är fullkomligt grundlöst. Dikten är tryckt i "Heliodor eller en Ynglings Läroår", af Friederich (öfversättning).

skeppet Hilarius Bonvivant vid redden af Drottningholm", samt "Skönhetslinier, tecknade på en klippa nära Brunsvikens strand vid åsynen af en englaskön, badande flicka". Vers och prosa omvexla i dessa naturskildringar, ty så må de väl kallas, enär menniskorna här endast spela rollen af staffage. Det är trakten af Haga och Brunnsviken, det är Drottningholmsnejden, hvilka i dessa "Epistlar" skildras på ett egendomligt humoristiskt sätt. Här är det icke fråga om att framställa en naturtrogen bild af verkligheten, utan snarare att, med begagnande af de element, naturen lemnar, trolla fram en fantasibild, deri än det mildt elegiska, än, och helst, det komiska är bestämmande för intrycket; och så får hvarje naturföremål, hvarje landskapsscen en allegorisk, af stämningen beroende tydning. Liknelser öfverflöda. I teckningen af månskenet å Haga skildras sålunda månen såsom nattens blanka ansigte, hanrej, djefvulen, en enerverad sultan, en drönare, en tjufpojke, en garnhärfva, en holländsk ost, en blank riksdaler, en svirrande student, nattens trollkittel, en Schellingian, en katolsk prest, och alla dessa liknelser äro qvickt och fyndigt genomförda. Så går det raskt undan; kanske för raskt. Läsaren är nära att bli andtruten, och midt i den rika omvexlingen röner han en förnimmelse af enformighet. Palmblad har i sin eljest lofordande kritik i Lit. Tid. icke så orätt, då han säger: "rec. erfor vid dessa af konsten framtrollade landskap samma intryck, som han ofta känt, sedan han länge ensam beskådat ett ej mindre skönt landskap i naturen — han kände längtan efter menniskor . . . månne dessa målningar icke skulle betydligt hafva vunnit, om förf. till medelpunkt valt sig en lefvande handling, dock enkel i högsta grad såsom i en idyll". Onekligen skulle en sådan hand-

ling bidragit att gifva konstnärlig afrundning åt de lifliga skildringarne. —

Äfven Wallmark skänkte Epistlarne sitt bifall. "Det goda skämtet", yttrade han, "förenadt med ett gladt och oskyldigt sinne, är tyvärr i våra dagar någonting så sällsynt, att man måste hålla till godo med de försök, som göras deri, äfven om kritiken en och annan gång skulle hafva något att invända deremot [6]).

I Maj 1820 utkom, enligt löfte, andra häftet af *Mollbergs Epistlar*. Deri skildras *"Djurgården den första Maj,* kamera optika i nio taflor". Dessa taflor bilda ett sammanhängande helt, och de lyriska styckena äro här talrikare, än i första häftet, liksom ock omvexlingen är rikare och skildringarne mera fängslande.

Första taflan. Svanorna väcka med sina sånger Tithon, och Aurora erinrar den sömnige gubben, att det är första Maj. De stiga upp; svanorna sjunga ännu en sång, och Solen befaller Aurora och Hafsguden att väcka de slumrande andar, till ära för hennes dotter Maj, som i dag med sin fästman, våren, skulle anlända. — Andra taflan föreställer yttersta udden af Djurgården. Vintren klagar, att hans tid är all, och befaller Nordanstormen sjunga ännu en sista sång; verkan af den är högst komiskt målad. Men Våren och Maj komma farande, Vintren och Nordanstormen kasta sig då ned i vågorna, och svanorna sjunga en korsång, samt lärkan ett solo. — Tredje taflan. Hafsguden kommer med svit, sjunger en sång, dansar en angläs med en trehundraårig hafsfru, och Näcken ackompagnerar valdthornen med harpa och sång. Taflan afslutas med en sång af en fiskarflicka, som sörjer sin bortseglande fästman. — Fjerde taflan. Aurora, omgifven af luft- och solandar, kommer åkande och ger tillkänna, att Maj och Våren skola i dag fira sitt bröllop. Hon håller stilla med sin vagn öfver skomakareherberget. — Femte taflan. Skomakareåldermannen håller ett humoristiskt tal, som slutar med en uppmaning till samtliga skomakare, att begifva sig till Djurgården, och så förer Aurora i flygande fart sällskapet dit.

[6]) Lit. Tid. 1820 n:r 4 s. 63—4. — Allm. Journalen 1820 n:r 114.

— Sjette taflan. Bacchus gör sitt intåg på Djurgårdsslätten i en vagn, dragen af 150 krögare. Sång och skrål af folkskaran. — Sjunde taflan. Solen med sina tjenare mottaga på Täcka Udden det anländande brudparet, Maj och Våren, hvilka hälsas med en kor-sång. — Åttonde taflan. I versform skildras Djurgårdslifvet; stämningen vexlar allt efter de förbiilande föremålens art och är än satirisk, än elegisk, under det formen ömsom är dialog, ömsom lyrisk eller beskrifvande. — Nionde taflan. Aftonen stundar. Maj och Våren fira sitt bröllop. Elfdrottningen qväder en aftonvisa, elfvorna sjunga och dansa; ett troll rider sjungande på en ekorre, och små alfer bära en död fjäril till grafven, der de i ett täckt, rörande qväde säga den döda sitt sista farväl. Slutligen sjunger Sömnens genius natur och menniskoverld till ro; endast girigbuken och bofven unnar hon ej sin frid.

Detta häfte hälsades af kritiken med ännu större bifall, än det första.

Äfven om icke Dahlgren sjelf på flera ställen påmint om den "gudomlige" Bellman, hvilken han (eget nog) kallar "Skandiens Shakspeare" [7]), erinras läsaren dock ovilkorligen om denne skald. Palmblad anmärker, att "det parti, som mest Bellmanniserar, är Sjette taflan"; men han tillägger: "likväl råder emellan båda skalderna, Bellman och förf. af Mollbergs Epistlar, en ganska bestämd olikhet, hvilken dock snarare låter känna, än beskrifva sig".

Palmblads anmärkning har nog sitt berättigande. Dock torde man kunna säga, att Bellmans sånger hafva en afgjordare karakter af ursprunglighet och tyckas plötsligt hafva framsprungit ur ögonblickets ingifvelse. Dahlgrens sånger sakna visserligen ingalunda friskhet; men de hafva icke den Bellmanska omedelbarhetspräglen. Äfven den djupt elegiska ton, som hos Bellman emellanåt oväntadt

[7]) Förmodligen menar han, att Bellman är Sveriges störste skald, liksom Shakspeare var Englands.

bryter fram och just derigenom gör så mycket starkare intryck, saknas hos Dahlgren. De i Mollbergs Epistlar förekommande sångerna äro mestadels naturskildringar, hvilka icke, såsom Bellmans, upplifvas af groteska figurer, för hvilka de tjena såsom bakgrund, utan de taga för egen del uppmärksamheten nästan uteslutande i anspråk. Bland "Fredmans Sånger" träffas visserligen äfven rena lyriska stycken, såsom "Aftonqväde", "Fiskafänget", "Haga"; men i dessa finner man icke den böjelse för natursymbolik, som romantikern Dahlgren älskar; de hafva en kraftigare objektivitet. Dahlgrens dikter äro klangfulla, liksom Bellmans; men de senare hafva en musikalisk, de förra snarare en deklamatorisk karakter: man bör sjunga Bellmans sånger för att få rätta intrycket; för att vinna samma mål beträffande Dahlgrens bör man läsa dem högt.

Då Atterbom 1819 hemkommit och besökte vännerna i Stockholm, hälsades han med en fest, vid hvilket tillfälle Dahlgren skref ett s. k. "Fantasispel", benämndt *Molnskyarne*, hvilket dock först 1828 blef tryckt. I det då skrifna företalet säger han, att dessa Molnskyar "kunna tjena till en probersten på författarens vittra åsigter för den tiden", och uttalar den förhoppning, att "de *yngre* skalder eller författare, hvilka i detta poem blifvit framdragna", och hvilka man nogsamt känner "såsom liberala i afseende på det humoristiska", ej måste "misstycka den lek, man med dem här anstält. De *öfrige*, tror författaren, komma att tänka på samma sätt".

1:a akten. 1 Sc. Hedborn i sitt skolrum, störd af pojkarnes skri och frågor, blir otålig och önskar, att Apollo måtte frälsa honom. Guden bönhör honom, lemnar honom en af Nornorna utfärdad skrifvelse om beviljad permission på 14 dagar, framdrager under sin mantel f. d. skolläraren mag. Borœus, som under

tiden skall vikariera, och för bort Hedborn i sin char. 2:a Sc. I "öppen himlarymd öfver Eydrasalt" komma Schelling i en Berlinervagn, dragen af fyra örnar, Tieck och Atterbom i en kalesch, dragen af 200,000 fjärilar, och Jean Paul, åkande i en tom öltunna. De stanna på en ljus molnslätt. Dit anlända äfven Amalia v. Imhoff och Schellings Paulina, samt slutligen Hedborn, buren af svanor. Hedborn och Atterbom omfamna hvarandra. De tyska vännerna äro sorgsna vid tanken på skilsmässan från den senare; endast Jean Paul bibehåller sitt goda lynne, drar af sig stöflarne och dansar på strumplästen en polska med Hedborn, under det Atterbom borttorkar några tårar. Sedan taga alla ett rörande afsked af Atterbom, och Jean Paul skickar en hälsning till Wallmark, beklagande, att han ej på denna sidan grafven kan få drifva spass med honom. — 2:dra akten. 1 Sc. *Nestor* (Rosenstein) trampar ler och arbetar, med biträde af *Pistor* (Becker) och *Lindvurm* (Lindeberg), på resandet af snillets ler-tempel; *Idegran major* och *minor* (Granberg och Grangren) åka på ett sandlass, draget af oxar: och *Rimfors* (Nordforss) kör på en kärra ler i en tunna. *Polyhistrio* (Leopold) prisar arbetet och frågar, om de ej fått några nya gesäller. Då framkallas *Esaias* (Tegnér). Polyhistrio tycker icke om, att denne har blommor i hatten och fernissadt förkläde; men ger honom dock en medalj. *Nils Lorenz* (Sjöberg) förklarar, att han föredrar en sup framför prismedaljen, och slutar sin sång med de orden:

"Nu farväl! jag ger er hin,
Här fins intet rim på svin". —

2:a Sc. Hammarsköld, Palmblad, Askelöf, Dahlgren m. fl. stå vid skärgården för att mottaga de på ljusa moln anländande vännerna, Atterbom och Hedborn. Dahlgren kommenderar granarne och tallarne samt Sondén vågorna, att ordna sig på led; då de båda resande närma sig, sjunger Geijer en sång. Skogarne uppstämma en kör. De resande anlända och mottagas med blomsterkransar m. m. 3:e Sc. Schröder afbryter en antiqvarisk föreläsning öfver Columbi styre för att hälsa dem. 4:e Sc. Rimmarne fly. Polyhistrio bäres bort på en bår, men *Juniperimons* (Enberg) gör halt; *Markall* förskansar sig bakom en vall af Journalens packor; och alla uppstämma i en kör, som har till omqväde:

"Stå rätt på din sko, *Esaias!*"

5:e Sc. Då Hedborn anländer hem, får han spörja, att skolan är tom, emedan Boræus gjort alla pojkarne till studenter. För-

tjust utbrister han: "Farväl skolgräl!", tar sin lyra och slår några ackorder.

Det är icke osannolikt, att dessa "Molnskyar" hafva i *någon* mån haft inflytande på vissa detaljer i de några månader derefter utgifna *"Markalls Sömnlösa Nätter"*. De flesta i "Molnskyarne" begagnade namn på den gamla skolans män äro visserligen hämtade ur Polyfem; men några äro Dahlgrens uppfinning och hafva sedan blifvit använda i Markalls-nätterna [8]). I "Molnskyarne" bygga gamla skolans män smakens tempel af lera, i Markallsnätterna höjer sig samma skolas palats "stolt af ler och af halmstrå", och i ingendera blir byggnaden färdig.

Vi öfvergå nu till Markallsnätterna, om hvilka Sondén i sitt tillägg till Hammarskölds "Svenska Vitterheten" meddelar följande:

"Striden mellan den gamla och nya skolan hade stigit till en viss förbittring. En af den förras kämpar hade låtit undfalla sig den utlåtelsen, att de nya literatörerna icke förstode sig på skämt (troligen emedan de ej satte stort värde på vissa af J. Stenhammars, A. G. Silverstolpes m. fl. satirer). Några af Hammarskölds vänner, som hos honom händelsevis träffades, beslöto att öfvertyga sin vederpart om motsatsen, och så bildade sig den nämnda kommittén för Markalls sömnlösa nätter. En ledamot författade *Förordet till Allmänheten*, en annan *Markalainens födelse*. Hammarsköld framdrog ur sina gömmor *Rimthussiaden*, som redan 1811 eller 1812 var bestämd åt Polyfem; men, då mycket under tiden hade förändrat sig, ansåg kommittén endast 1:a och 3:e sångerna tjenliga att utgifvas. När tryckningen redan var påbörjad, uppstod fråga att göra hjeltedikten färdig. Tvenne ledamöter delade arbetet med Hammarsköld så, att den ene [9]) uppsatte 2:a sången, den andre [1]) den 6:e, och

[8]) Sådana äro, om vi ej misstaga oss, Asphalinius, Rimfors Juniperimons, Pistor, Lindvurm. — Då Dahlgren 1828 offentliggjorde "Molnskyarne", voro Rosenstein, Sjöberg och Aspelin döda.

[9]) Sondén.

[1]) Atterbom.

begge gjorde förbättringar och tillägg till den 4:e och 5:e, som till versifikationen voro något ojemna, då de kommo ur Hammarskölds hand. I sitt första skick var denna hjeltedikt en imitation efter Virgilius; vid de sista sångerna anlitades nu den gamle Homerus. Den nya planen uppgjordes på några ögonblick och utfördes på ett par dagar. — Sådan är i korthet den Första Nattens historia. Den väckte mycket uppseende, särdeles Rimthussiaden; man gissade på den och den författaren och trodde sig slutligen finna den rätte i auktorn till Mollbergs Epistlar, ehuru denne aldrig gjort något försök att efterbilda antiken och i hela häftet verkligen icke skrifvit en rad" [2]).

Fryxell berättar, att de egentliga kommitterade voro: Atterbom, Dahlgren, Hammarsköld, Livijn, Sondén och biblioteksamanuensen Ödmann, samt att mötesplatsen, som kallades Spelunca, Polyfems grotta, var en eller annan källare, vanligen Hamburger-Börs i Jacobs gränd [3]). Enligt Arwidsson, utfärdades kallelsebref till nya ledamöter, och hvarje ledamot benämndes efter en af gamla Testamentets profeter med tillnamnet Bergström [4]).

Föga sannolik är dock Sondéns uppgift, att hufvudsakliga anledningen till utgifvandet af "Markalls Sömnlösa nätter" skulle varit den, att man ville visa Wallmark, det hans motståndare äfven förstodo sig på skämt. Wallmark hade visserligen i granskningen af Vitalis' dikter påstått, att

---

[2]) S. 535—6. — Äfven om Dahlgren icke i den "Första Natten" skrifvit en rad, var han dock medlem af kommittén och har väl såsom sådan icke varit utan allt inflytande på redaktionen.

[3]) Bidrag till Sveriges Lit. Historia, V, s. 27.

[4]) Namnet Bergström var hämtadt från den i Stockholm allmänt bekante, qvicke advokatfiskalen Bergström, som dock ej sjelf var medlem af sällskapet. Så hette Dahlgren Joel Bergström, Sondén Amos, Livijn Obadja, Ödmann Nahum, Hammarsköld Habakuk, Atterbom Haggai Bergström. — Sedan kallades åtskilliga andra till medlemmar af "den store Bergström", såsom Palmblad, Fogelberg, Arwidsson m. fl. — Se Företål till Livijns Samlade Skrifter s. 17, samt Wirséns uppsats "Claes Livijn" i Svensk Tidskrift 1870 s. 76.

nya skolan dödligt hatade skämtet (s. o. s. 367) och äfven i fråga om Mollbergs Epistlar, hade han yttrat, att det goda skämtet, i förening med ett gladt och oskyldigt sinne, vore numera sällsynt; men dessa yttranden kunna svårligen hafva föranledt denna polemiska skrift, i hvilken skämtet är allt annat än oskyldigt. Också heter det uti det af Livijn uppsatta formuläret till kallelsebrefven, att Wallmark åter "börjat påtaga sig en viss majestätlig myndighet", hvilken ovilkorligen borde näpsas [5]); ett yttrande, som tydligen syftar på Wallmarks häftiga angrepp mot Atterbom i Kalenderrecensionen. Denna recension afslutades i början af April. Företalet till "Första Natten" är dateradt den första Maj, och i medlet af Juni utkom arbetet. Rigtigheten af vår förmodan vinner stöd af Lit. Tidningen, som vid granskningen af Första Natten yttrade, att om än Atterbom icke sjelf lät "förleda sig att åter blanda sig i en skriftvexling, från hvilken han, för flera år sedan, för alltid tagit afsked", var det lätt att förutse, "att bland den så vettlöst skymfade skaldens talrika vänner . . . mången skulle finnas, som icke trodde sig förpligtad att låta saken bero vid en dylik tystnad, och så har sannolikt . . . den kommitté bildat sig, af hvars *straffande* arbeten det första häftet nu blifvit lemnadt i allmänhetens händer" [6]).

Markall var, som bekant, det namn, under hvilket Wallmark i "Polyfem" förlöjligades. Ja sjelfva boktitlen

---

[5]) Wirsén, s. o. s. 76.

[6]) 1820 s. 46. Det är i detta sammanhang Palmblad beskyller Wallmark att allena hafva varit den, som gifvit "det föregående tiotalet en polemisk prägel", och ger sitt *hedersord* på sanningen af den osanna uppgift, att före anfallet mot Lyceum ingen *direkt polemiserande* rigtning mot den herskande smaken var "påtänkt, än mindre beslutad". — Jfr IV, s. 76—7.

förekommer i "Polyfem" (1811); i tredje Samlingen, n:r 11, läses en Bokförteckning, hvari bland andra arbeten nämnes: "Markalls sömnlösa nätter. Poetico-prosaisk berättelse af *Ecervelé*" [7]).

Företalet, *Till Allmänheten*, skrifvet af Livijn och öfverarbetadt af Atterbom [8]), bekräftar äfven nämnda uppfattning. Deri förtäljes huru den store tungusiske skalden och konstdomaren ***Markall***, hvilken "förhåller sig till den svenske dito, dito Wallmark såsom, enligt forntidens begrepp, en så kallad *fylgia* eller vålnad till sin ögonskenliga menniskokropp", hade misslynt öfver förhållandena i sin hemort, begifvit sig till Sverige och "nedslagit sina asiatiska bopålar" i Halland [9]), troligtvis för att sluta sig till Wallmarks fana. Han såg nemligen "finhet, qvickhet och läckert skämt, kunskaper och sundt vett pryda hvarje nummer af Allmänna Journalen, men särdeles dem, i hvilka en viss af den *nyktra* smaken i akt förklarad Kalender-utgifvare för sina poetiska utsväfningar uppenbarligen tillrättavisades med en aga, som dessutom till större delen syntes den sluge Tungusen vara påyrkad af ännu helt andra

[7]) *Ecervelé* var I. E. Schartau.

[8]) Palmblad, som icke blifvit invigd i förtroendet rörande detta företag, förebrår Hammarsköld, i ett bref af d. 20 Juni, att denne icke omtalat "Markalls Sömnlösa Nätter", om hvilket Atterbom skrifvit, att de voro så förträffliga: men d. 4 Juli, sedan Atterbom återvändt till Upsala, skrifver han: "Jag känner nu den stora hemligheten. Oaktadt falskheten i ditt sista bref om Hazelierna — en tanke, hvarpå ingen klok kan falla —, anade jag dock din fjäder, förmente, att Sondén förbättrat din verskonst, och hade jag vetat, att Askelöf varit i Stockholm, så hade jag icke tviflat på att han skrifvit företalet. Men detta gjorde mig irre. Mellertid höll mig Atterbom i 2 dygn in suspenso. Honom sjelf anade jag ej; också är manéret så Virgiliskt-Homeriskt, att man näppeligen urskiljer den svenska individualiteten".

[9]) Wallmark var född i Halland.

och vida djuptänktare afsigter [1]). Så skulle *han* icke vågat skrifva, icke engång under sitt mest glänsande tungusiska lif". Och så följer en skildring af Wallmarks kritik med dess "tydliga osanningar", "plumpa oärligheter" och "förfalskningar". Men hur mycket än Markall beundrade dennes kritiska uppsatser, oroades han af utsigterna "för sin egen, som för den älskade själsförvandtens framtid". Han vred sig på sitt sömnfria läger, utbristande, vid hvarje qvartslag, i höga klagorop öfver sin lott, "att hvarken Allm. Journalen, eller något af de odödliga snilleverk, hvilkas ära hvilar på dess loford, kunna med all sin kärnfullhet och smak åstadkomma så många klassiskt tungusiska tankar, att de förslå till ett värdigt tidsfördrif under hans långa sömnlösa nätter". Derföre ville nu de kommitterade "i lämpliga portioner bereda och till den qvidande sömnlöse öfversända en läsning, tjenlig att under hans sjuklighet leda de öfverspända själskrafterna på glada och angenäma föremål".

Så följer *Markalainens födelse*, skrifven af Sondén i Finsk runostil, och skildrande huru *Launawatar*, moder till Koliken och andra missfoster, framföder Markalainen, Wäinämöinens motståndare.

Det förnämligaste i denna literära satir är dock "*Rimthussiad*, Hjeltedikt, öfversatt från Tungusiskan", i sex sånger, af hvilka de två första imitera det Virgiliska manéret, de tre sista det Homeriska och den tredje båda; äfven förekomma på några ställen reminiscenser ur Ovidius och Horatius. Sondén författade andra sången, Atterbom sjette och båda bearbetade fjerde och femte sångerna [2]).

---

[1]) Syftar på Atterboms anställning såsom Kronprinsens lärare.

[2]) I "*Valda Humoristiska och Poetiska Skrifter*" af *L. Hammarsköld*, utgifna af Börje Norling, finnas, efter Sondéns hänvisnin-

1:a Sången *Sysis-hålan* (Sv. Akademien). Gent emot Helikon ligger den håla, der Sysis samlar rimmarne (Svenska Akademien), bland hvilka Polyhistrio (Leopold) är den främste. Sitt dagblad har han anförtrott åt den hjerneberöfvade Markall, son af Vecordia (vansinnet) och Pallas' uggla. Pallas, som fruktar att rimmarne skola bemäktiga sig Helikon, ber Apollo skingra deras skaror. Ehuru guden skrattar åt dessa narrars uppsåt, villfar han dock hennes begäran och befaller de satiriske skalderna (Cervantes, Swift m. fl.) att, förvandlade till getingar, anfalla rimthussarne. Och just när Polyhistrio uppmanar rimmarne, att icke med köld sitta och se, huru Apollo, ett fantom, en dikt af forna tiders vantro, regerar på Pinden, kommer getingsvärmen och angriper först Rephanus Flos med sin "stjernkikande näsa" (Blom), och sedan de öfriga, hvilka vältra sig på golfvet, "blodiga rof för de stingande gaddar". — 2:a Sången, *Räddningen*. I sitt palats af lera och halm vid Laga ån sitter Sysis, omgifven af sina tärnor, Oeconomia, Elegantia, Politura, Decentia och Vecordia [3]), uppvaktad af Politica. Sysis slumrar in och ser i drömmen getingarnes angrepp på rimmarne. Hon vaknar och sänder Vecordia att hjelpa de senare. Denna afreser, och vid anblicken af förödelsen, förvandlar hon, för att skydda dem, "Drottarne" till möbler: Polyhistrio till ett prunkande skrifbord, Rephanus till ett skänkskåp och Markall till en länstol. Då Vecordia aflägsnat sig, kommer Sysis. När hon med ett spö söker piska dammet ur stolen, för att sedan på den sätta sig, ger sig den jemrande Markall tillkänna; och Sysis återskänker då dem alla deras förra skepnad, samt uppmanar dem att hämnas på Apollo: "Skynden att hämna er blygd med lysande bragder!" — 3:e Sången, *Krigshären*. Här skildras de förnämsta kämparne i rimmarnes här, deras utrustning och sköld-deviser:

---

gar, anförda de af kommittén begagnade utdrag; "på vissa ställen är endast *tonen* lånad; men på andra kan man rad för rad göra jemförelser". — Kommittérade hafva användt Adlerbeths öfversättning af Æneiden och Wallenbergs af Iliaden.

[3]) Det heter om henne:

"Fordom dristig och käck och stolt af sin blomstrande ungdom;
Nu af trånad förtärd och af harm och förödande ledsnad:
Så kraftfordrande var det, o Markall, att blifva din moder".

Sista versraden är hämtad ur Æneiden, der den lyder:

"Så kraftfordrande värf, Rom! var det att lägga din grundval".

Polyhistrio, Markall, Lindwurmen (Lindeberg), Bernardo den unge (Beskow), Idegran Major (P. A. Granberg), Idegran Minor (P. O. Granberg), "Riddaren Hans, den Jans nu mera sig skrifver" (Hans Järta), Amarulli (Valerius), "Du som med Phaëton damp i gyttjiga träsket" (Rutström), Snillarm (H. A. Kullberg), Asphalinius (Aspelin), Rimfors (C. G. Nordforss), L'Orateur de la triste figure (G. v. Schantz), Trasenberg (Cederborgh) och Esaias den digre (Tegnér), hvilken sistnämnde, emedan han icke är rätt pålitlig i striden, utnämnes till General-intendent för hären. Slutligen framträder Lithorodon (biskop Rosenstein), "mästaren i spådom", offrar, beder till Sysis och hälsar såsom ett lyckobådande tecken, att en uf slår sig ned på altaret. Såsom profstycke meddela vi teckningen af Esaias den digre:

"Tungt du dig vältade fram, nyss ryckt ur ett frodande gästbud,
Fnyste och pyste, allt medan du gick, och plirade skämtsamt.
Käckt du förde din lans, den från Adam i Leire du snattat,
Och från din hjelms högt vajande kam ditt harnesk var skuggadt
Ståtligt af busken, som bundits ihop af de skönaste fjädrar,
Plockade ut än här, än der, från främmande svanor.
Stödd på din sköld, der ej mera ditt namn rätt läsa man kunde,
Se'n du det infall fick, att du vore den Jason, som tidens
Gyllene skinn tillhör, och bekom dock i stället ett ormskinn;
Skölden likväl du beklädde dermed, och trotsande framstod,
Färdig att slå med try par armar hvem helst, som dig möter" [4]).

4:e Sången. *Offermåltiden.* Härен har hunnit till de Parrhasiska lunderna, och der möta Rephanus och den åldrige Nestor (N. v. Rosenstein). Polyhistrio för dem genom lederna. En härold anmäler, att Posthumius Priscus (Lenngren), i spetsen

---

[4]) Slutraderna syfta dels på Tegnérs ord i jubeltalet, att Luthers tidehvarf "var en af de stora verldshistoriska epoker, då tidens orm byter om skinn och framgår i föryngrad gestalt", dels på slutraderna i "Nore":

"Förgrymmad reser sig ur hvilan fjellens dotter
Och slår med try par armar som Starkotter".

Helt naivt yttrar rec:en i Lit. Tid.: "Föröfrigt spelar Esaias i denna dikt en så qvick och så harmlöst tecknad roll, att han omöjligen bör deraf kunna förtörnas: han är sjelf dertill förmycket skald; han skrattar säkert lika hjertligt som läsarn". (s. 439). — Det är dock icke så lätt, att skratta, då man läser, att man tungt och pustande vältar sig fram från ett gästabud samt att man snattat från andra både vapen och hjelmprydnad.

för "de teckenförbidande Neutrer", anländt och erbjuder bundsförvandtskap. Bernardo och Riddar Hans gå att möta dem, och Esaias tillreder offermåltiden. Posthumius anländer, åtföljd af Paidax (Silfverstolpe) och Asteriscus (Stjernstolpe). Nu offras, och derefter intages en måltid. Vinet stiger kämparne åt hufvudet; Markall och Posthumius råka i gräl, och endast med möda kan Nestor, biträdd af Rephanus, Hans, Paidax och Esaias, lugna dem. Så gå alla till hvila. Zeus bjuder en dröm väcka Polyhistrio. Härен ordnas och sätter sig i rörelse för att intaga Pinden. — 5:te Sången. *Drabbningen.* Härarne drabba samman. Asteriscus möter Wieland; men då Wieland af denne får veta, att han "lyssnat på Oberons trollhorn", räcker han honom handen och föreslår, att de skola undvika hvarandra i striden [5]). För Archilochus faller riddaren Hans, och för Äsopos Paidax; Bürger dödar med en näsknäpp Ehrenfjant (Gravallius), Gozzi sträcker till marken Lindwurmen, och Rephanus flyr, förföljd af Stjernhjelm. Amarulli kämpar med Bellman, den glade Menander med "dramlaskaren" Idegran, Trasenbergarne med "Homeri episka flyglar". Bernardo den unge flyr för Petrarca; men då Asphalinius förebrår honom detta, stannar han, anfaller Petrarca, men genomborras af dennes lans. Markall rusar fram för att hämnas, men Horatius, Creutz, Cervantes och Hollberg mottaga honom med ett gapskratt. Thorild angriper Posthumius; men denne räddas af Annamaria (Fru Lenngren), som bjuder Esaias den digre, hvilken står och tappar vin i en bägare och sjunger en Rimmarebönpsalm, att frälsa Posthumius och rädda sig sjelf. Esaias öppnar locket på proviantvagnen *Skidbladner*, stoppar Posthumius ner i vagnen, klatschar med piskan och kör "mot Norden, mot Norden". Thorild vänder sig nu mot Polyhistrio, hvars omgifning flyr, när denne fiende nalkas. Polyhistrio, med darrande knäveck, kastar sitt spjut och blottar sitt svärd, men "båda förgäfves". Thorild afskjuter en pil af prustrot, som genom hjelmgallret far in i Polyhistrios mun, hvadan kämpen börjar nysa och fortfar dermed till hans helgade hjessa spricker och genom remnan en loppa hoppar ut. Nu fly Rimmarnes skaror. — 6:e Sången. *Markall.* Markall står ensam på slätten: utan att märka, det striden är slutad, vecklar han ut sin fana och uppmanar till nytt anfall, åberopande Sysis' löfte och Lithorodons spådom. Men då kommer Ugglan, hans far, i skepnad af Idegran Major, och varnar honom för den förfärlige Kellgren, som nu nalkas. Markalls mor

[5]) Stjernstolpe hade öfversatt Wielands "Oberon".

instämmer; men Markall vill hellre falla, än fly. Nu följer striden emellan Kellgren och Markall, som slutar med att Markall knäfallande ber Kellgren ej lemna hans kropp till spe åt Poeternas skaror. Men Kellgren borrar hål i hans öron, drar derigenom remmar, som bindas vid den vagn, med hvilken han ilar till Pinden, hvarest Apollo håller dom öfver rimmarne och förpassar dem i skepnad af skator, höns o. s. v. Muser och skalder äro nyfikna att se den beryktade Markall; men när han kommer, brister hela skaran i ett oemotståndligt skratt, och skalderna hjelpas åt att förvandla honom till en åsna. Dikten slutar med ett tal af Apollo till muserna och skalderna, deri det heter:

"Sångens andar och barn! hvem skulle väl skaka min spira?
Ej i ett endaste land så starkt är Zoilernas vanvett.
Ja, i Tungusien sjelf skall förgås den jollrande yra,
Som allt smädar, hvad ej är en tanktom rimmareqvickhet,
Blottad på känsla, på språkets musik, på andakt och visdom.
Då af skalder ett slägte står upp, som lär af naturen
Äldriga fäders kraft, den heliga frihetens låga,
Stjernornas samljud, blommornas lif och själarnas kärlek.
Några begynt att bereda den tid, om hvilken jag talar;
Starkare skola dem följa".

Den första natten gjorde mycken lycka äfven inom andra kretsar, än de strängt fosforistiska [6]). Geijer skref i

---

[6]) Palmblad skrifver i förut anförda bref ($^4/_7$) till Hammarsköld: "Boken har gjort en obegriplig lycka. Hæffner har grundligen studerat den och, som han sade, temligen väl begripit den; andra dagen frågade han dock en bekant, hvem dock den Markall vore. Den allvarsamme Schilling har bortlagt teleskopet och läst den — sade han — med ett obegripligt nöje; men visste dock inte reda på någon annan, än "Hans, sedan Jans". De hafva således läst af ointresseradt nit". — Deremot meddelade han, att Rääf och "den literära konseljen i Kind" enhälligt förkastat Markalls nätterna. ($^{16}/_9$ 20). — Arwidsson skref från Finland, att man der talade om det uppseende Markalls nätter väckt, samt att man visste berätta, det "Sv. Akademien hållit extra sammanträde, Stjernstolpe gråtit"(!!) m. m. ($^4/_8$ 20). En månad derefter hade han läst broschyren och skref: "Markalls sömnlösa nätter" är en förträfflig bit inom Sv. Lit:s område. Den måste väl vara en spik i kistan för mången Sveco-Akademiker? Hvad säger man nu, och hvad säga dessa? Är broschyren verkligen väckt af recensionen öfver Poet. Kalender detta år? Har

Maj 1820 till Atterbom: "Markalls-nätterna hafva högeligen roat oss. Att du i dem varit med — och pro parte virili — har du ej kunnat maskera. Var *du* der (såsom mig tyckes) den öfverarbetande slut-rhapsoden, så kan du med all förnöjelse äfven på dig tillämpa versen: "Doch Homeride zu seyn, auch nur als letzter, ist scbön". — Likväl framställdes från några håll anmärkningar mot vissa detaljer. Palmblad meddelade sålunda Hammarsköld, att prosten Schwerin tyckt, "att *Bernardo* och *Esaias* voro för argt mitgespielt". ($^5/_9$).

Wiborg skrifver till Tegnér d. 25 Juli, att Hammarsköld säkert nu kände sig mera tillfreds, sedan hans hämnare framträdt i Markalls Nätter, och han gissar, att denne vore Dahlgren. Han tillägger:

> "Skada att han (Dahlgren) ej applicerat sig till något bättre; ty otvifvelaktigt förråder denna skrift en mindre allmän talang. Man har svårt att få se korrektare och vackrare hexametrar på svenska, en lyckligare attrapering af Homers manér och större lätthet i stilen, än här på flera ställen. Det är synd; men jag kan ej annat, än skratta åt gubben Rosenstein, då jag påminner mig hans forna matlust [7]). Men å en annan sida, hvad intrigen beträffar, är det väl den största uselhet. Hvilken samling af infamier, hvilken röra af personer och förblandning af tid och omständigheter! Jag vet ej, om det är blindhet eller sjelfkärlek;

---

man ej minsta aning om förf.? Har bror Dahlgren ej sitt finger med? Livijn är väl också med?"

[7]) I fjerde sången heter det:

"Dock förr'n kämparne hunnit att svärden draga från höften,
Lade på tallriken neder igen den vördige *Nestor*
Det stekstycke, på hvilket han åt med strykande matlust,
Och likt nattens susande vind frampustade orden".

Derefter håller han ett långt tal, i hvilket han uppmanar till enighet:

"Talande så, han återigen stack gaffeln i steken".

men jag kan ej få reda på Posthumius, hvad som skall tillhöra min företrädare eller mig ensamt, och kan omöjligt tilllägga honom den karakter, han der fått [8]). Att Tit. skulle få kläda de svåraste skotten, var naturligt, då det förnämligast är Tit:i Herkuliska arm, som odjuren se lyftad till deras utödande. Också hoppas alla de här halfsnillena, som ingalunda kunna tåla det gyckel, som blifvit spelt med dem, och icke finna en rad eller en bild i Markalls nätter dräglig, ännu mindre berömvärd, att Tit. skall gifva deras författare sin bane. — Wallin . . . skrifver: "detta verkligen märkvärdiga poem förekommer mig nästan som en vid första påseendet icke ful fänta; men som, när hon öppnar munnen, har fula tänder och förgiftig tunga". Mordengeln gick förbi honom der; men högg i stället åt honom i "Anmärkaren" [9]). Kanske får han uppträda i Andra Natten, ehuruväl författaren tyckes hafva uttömt hela sitt förråd både af geni och galla i den första".

Franzén skrifver till Tegnér i Juli 1820:

"Markalls Sömnlösa Nätter" har jag läst. Redan titlen stötte mig: deri ligger någonting af det slags satir, som du med all din grymhet aldrig skulle skrifva. Äfvenså skulle du aldrig skrifva något sådant som "Markalainens födelse", icke heller dikta något så ohyggligt som Markalls aflelse, ehuru fablen om Leda kunnat gifva anledning dertill. Sjelfva hjeltedikten har visserligen mycken förtjenst; dock har sjelfva ämnet någonting så motbjudande för min känsla, att jag ej med något nöje kunnat läsa igen den. Besynnerligt nog, har recensenten i Lit. Tidningen anat, att du skulle vara färdig att skratta sjelf öfver din roll, hvilket du tycks göra. Jag finner dock deri ingenting roligt eller qvickt. Åt några andra teckningar deremot har jag

---

[8]) Lenngren var, som bekant, Wiborgs företrädare såsom redaktör af Stockholms Posten; men det var först 1815—16, när Wiborg öfvertagit denna tidning, som den blef Neutrernas organ; och dock är det såsom Neutrernas chef Lenngren uppträder i Rimthussiaden.

[9]) Hvarken Franzén eller Wallin förekomma i Markalls Nätter. Men i "Anmärkaren", n:r 51, läses följande epigram:

Fråga och Svar.

I kämpar från Tungusien,
Hvi saknas *Struthio* uti den stora häreu?
Det *Heliga Förbundets vän*,
Han sitter hemma nu, gör skrufvar åt gevären.

måst hjertligen skratta, t. ex. den af Posthumius Priscus och Markalls debatt med honom. Parodien af Homerus utgör utan tvifvel det bästa i hela sammansättningen. Få se hvad Wallmark nu svarar med. Han tiger visst icke".

Tydligen har Tegnér i skämtsam ton skrifvit till Franzén om sättet, hvarpå han i Markalls-nätterna blifvit tecknad; men hvad han i sjelfva verket tänkte om detta verk framgår ur hans yttranden i bref till Wallmark och till kanslirådet af Kullberg. Till den förre skref han såsom svar å ett bref [1]).

"Rimthussiaden har jag läst. Den har, som parodi betraktad, här och der förtjenst, men inventionen är trivial och versen matt. Öfver dylika uselheter förargar sig blott en narr". ($^{27}/_{7}$).

Och till Kullberg skref han, med anledning af Hans Järtas mot Markalls-nätterna rigtade "Straffsång":

"Den är på många ställen rätt rolig, men jag tycker ändå, att man ej borde svara på dylikt, åtminstone ej markera, att man deraf tagit humör; icke så som jag trodde, att stycket saknade poetisk förtjenst, men det är dock i sig sjelft endast ett personligt paskill, hvaröfver ej någon klok man förargar sig".

Den 15 Juli anmäldes ifrågavarande diktverk i Lit. Tid. [2]). Der säges det vara, "inom qvickhetens och satirens område, en ärofull eröfring för Sveriges vitterhet", ett motstycke till Pope's berömda Dunciad, med hvilken det täflar "i språkets elegans och versernas lediga korrekthet", medan detsamma öfverträffar denna i poetisk uppfinning, i en oskyl-

[1]) Wallmark meddelade i detta bref, af d. 7 Juli, att hans sömnlösa nätter utkommit, tilläggande: "Jag är dem visserligen förbunden för den omtanke, de hysa för min sömn, men de hade ej derföre behöft regalera publiken med ett opiat mera. Emellertid befinner jag mig der i så godt sällskap, att jag gerna gör i detsamma hvad helst de behaga och framför allt — föraktar paskillanterna".

[2]) I ett bref af d. 4 Juli, skrifver Palmblad till H—d, att Atterbom skulle anmäla den komiska epopeen. Dock vill det synas, som om Palmblad dervid haft ett finger med.

digare fantasi . . . och framför allt i den lyckliga tanken att använda den Homeriskt-Virgiliska Epikens troget efterbildade, ömsom patriarkaliskt enkla, ömsom heroiskt patetiska stil, i hela dess allvarsamma stråt, på ämnen och personer, hvilkas egna oändliga litenhet, jemförd med den antika hjeltedrägt, som betäcker dem, gjort det lätt för skalden att från begynnelsen till slutet genomföra ett enda oafbrutet spelöje af den mest komiska persiflage, utan att ett ögonblick falla ur det värdiga allvar, som tillhör stilen och kostymen". Recensenten finner vidare, att detta arbete är "den mest poetiska epopé", vi hafva på vårt språk, att handlingen framskrider med rörlighet och raskhet, berättelsen har en jemn underhållen värma, intresset stiger med hvar sång, och personerna äro "symboliserade med tydlighet och episk takt". Sedan gör recensenten några anmärkningar mot vissa detaljer, söker ställa i mildare dager det sätt, hvarpå Tegnér behandlats, finner Bernhardos öde för hårdt, enär denne yngling icke saknade tecken till gryende förtjenst, samt förklarar sig "rentaf missnöjd" deröfver, att Polyhistrios ande förvandlas till en loppa. Slutet finner han sprida öfver det hela en "hög, djup, ja, majestätlig betydelse".

Wallmarks granskning läses i Journalen, d. 7 Sept., och är ganska fyndig. Han förklarar, att arbetet är gjordt med en viss skicklighet, och att versen i allmänhet är bättre, än i "dessa Herrars öfriga arbeten". Det är en ofta gjord anmärkning, yttrar han, att män och literatörer af sann förtjenst, såsom Voltaire, misslyckats, när de förnedrat sig att använda personliga åsyftningar och smädelser.

> "Men helt annorlunda förhåller det sig med snillen af denna ordning, som författarne till *Markalls sömnlösa nätter*. Ovettet och lågheten äro deras elementer, hvari de allra bäst trifvas; de likna grodan, som blott kan lefva i sin dyiga puss,

hvilken vore dödande för alla varelser, vanda vid den renare luften; de äro literaturens myggor, som ingen blir varse, hvarken genom deras flygt eller deras skapnad, och som blott kännas genom den klåda, de förorsaka. Det är således lätt förklaradt, hvarföre dessa herrar icke till lika grad misslyckats här, som i sina öfriga arbeten; men till detta beröm, om det är något, nödgas vi inskränka oss".

Vidare framhåller han några brister i planen, och anmärker derjemte, att det ingalunda är en skam, att lida nederlag, då man strider mot sådana motståndare, som Shakspeare, Petrarca, Cervantes. Det hade varit vida ärofullare för herrarna, "om de sjelfva framträdt på stridsbanan, och äfven deras motståndare skulle säkert icke tyckt illa vara, om de, med sin vanliga blygsamhet, tillskrifvit sig segern".

Om t. ex. Herr Atterbom framstått mot Leopold, slagit honom för hufvudet med alla årgångarne af *Poetisk Kalender*, och derigenom förorsakat honom ett konvulsivt skratt eller en nervös gäspning, som slutat hans dagar; om Hr Hammarsköld uppträdt mot Schiller, mot Recensenten i Allmänna Journalen eller i Stockholmsposten, och med något af sina arbeten, t. ex. de *Kritiska brefven*, de *Poetiska studierna*, *Hederskransen* eller något dylikt, frambragt hos dem en dödande vämjelse; om de öfriga af skråret väpnade med sina skrifter, såsom *Den skönas bild*, häften af *Fosforos*, nummer af *Polyfem*, af *Eleganttidningen* m. m. jagat på flykten sina fiender, som ej på annat sätt kunnat rädda sig undan sömnen, ledsnaden och harmen; så hade de segrande, efter sitt sätt att se, visserligen bröstat sig öfver triumfen, och de besegrade hade i sin ordning troligen icke heller varit missnöjda med nederlaget [3]).

Den första Markalls-natten är onekligen såsom parodi å den antikt-episka diktformen synnerligen lyckad; versformen är i allmänhet harmonisk och vårdad; många qvicka

[3]) Palmblad skrifver till Hammarsköld om denna granskning: "Jag tycker, att man deraf skönjer, att Wallmark allsintet funnit sig road af denna bok . . . Mannen blef plump. Man måste vänja honom vid det läckra och fina skämtet". (odat.).

partier förekomma, och flera af figurerna äro, visserligen ensidigt, men icke utan skicklighet tecknade. Deremot synes oss kompositionen gifva mera anledning till anmärkningar. Den förråder tydligt, att man här har en blandning af gamla och nya beståndsdelar, dem man af brist på tid icke hunnit att sammanarbeta till ett harmoniskt helt. Uppslaget till handlingen är icke rätt lyckligt. Hur kan Pallas, visdomens gudinna, frukta för rimmarnes planer, att bemäktiga sig Helikon, då Apollo endast skrattar deråt och genom att utsända getingsvärmen bringar fienderna till "förtviflan och jemmer"? Man kan vidare ifrågasätta, om Vecordia (vansinnet) är rätta person att rädda de stungna rimthussarne? Och när dessa i femte sången framtåga, för att bemäktiga sig parnassen, hvarföre använder icke Apollo det en gång pröfvade, förträffliga getingmedlet? Underligt är, att den främste bland Neutrerna, Tegnér, uppträder såsom Rimthuss, ehuru han visserligen icke får deltaga i striden, utan blott sörja för provianten; och lika underligt är, såsom vi förut påpekat, att Lenngren framställes såsom Neutrernas chef. Lätt förklarligt är då, att Wiborg, i ofvan (s. 401—2) anförda bref till Tegnér, synes hafva uppfattat Posthumius Priscus såsom ett conglomerat af Lenngren och honom sjelf. Till dessa anmärkningar beträffande kompositionen foga vi en mot det i hög grad stötande sätt, hvarpå sådana sidor af personligheten framhållas, hvilka med de parodierades literära verksamhet intet har att skaffa, såsom Rosensteins gastronomi, Tegnérs fetma, Bloms himmelsåtsträfvande näsa o. s. v.; och med skäl gjorde sjelfva Lit. Tid. anmärkning mot förvandlingen af Leopolds ande.

Denna satiriska dikt rönte emellertid af den stora allmänheten så mycken uppmuntran, att innan årets utgång en

ny upplaga kunde utgifvas, i hvilken några smärre förändringar äro vidtagna. Men helt naturligt var, att dikten skulle väcka harm hos många, äfven om man erkände dess formella förtjenst. — Hans Järta berättade i ett bref till Tegnér, af d. 10 Aug., att han icke ännu läst "Nätterna", men fått af en bekant en afskrift af de verser, som rörde honom, och om hvilka han yttrade; "nog tycker jag, att något qvickare, sannare och ändock lika elakt kunnat sägas om riddaren Hans". Han medsände ett litet "bitterhets-, icke vitterhetsstycke", hvilket sedan, utan hans vetskap, blef tryckt i St. Posten (n:r 266). Det bär titlen "*Den sömnlöse hunden, fabel*". En hund, som "utan aftonmåltid" ej kunde sofva, utgjuter sin harm öfver djur och fåglar, hvilka njöto ymnig spis och ära. Dikten slutar med dessa rader:

"Ett metriskt wow-wow-wow han upp mot månen sände;
Men månen derför ej utur sin bana skred,
Dess klot blott mer och mer sig tände
Och göt, liksom förut, sitt ljus till dälden ned.

God' herrar slutligen ett gunstigt öra lånen
Åt Sparfvens reflexion, från busken, der han satt:
"När hunden har en *Sömnlös Natt*,
så skäller han på månen".

Den 30 Oktober innehöll Journalen en vidlyftig dikt af Järta, kallad *Fragment i den epo-metro-caniniska diktarten*. I ett förord tillegnas detta fragment "den underbart danade ande, hvilken i det genialiska skämtstycket, *Markalls sömnlösa nätter*, uttalat sina sköna dikteriska ingifvelser med den germaniska folkstammens hela styrka af ädel humoristisk Starkastizität". I sjelfva fragmentet finnes en mängd citat ur "Nätterna", och förf. ber Markallbekämparen förlåta dessa stölder, "likasom vi förlåta dina från Virgilii och

Homeros svenska öfversättare". Diktens innehåll är i korthet följande:

Markallbekämparen *Polysonnetto* (Atterbom) lider af sömnlöshet och anropar *Hypnos;* men denne sitter hårdt sofvande, med Lorenzos "Poetiska Studier" i handen, samt snarkande så, att Polysonnetto blir skrämd och anropar Zeus, att se ned till hans "ångrande hjerta", lofvande bot och bättring. Zeus sänder då till honom Merkur, som förklarar, att han kan fritt smäda, ty Zeus unnar honom lifvet, liksom han unnar det åt "slingrande giftiga ormen".

"Skända all högre förtjenst; du lefver ej detta förutan.
Klandra ej skaldens *verk*, som ärliga granskare egnar,
Drif ditt spe med hans kroppsliga gång, hans later, hans näsa".

Polysonnetto blir glad och anropar Fantasos att komma och lyfta hans snille. Fantasos sänker sig ned och kröner hans hjessa med "en dejelig krans af tistel och bolmört" samt öppnar en bur, ur hvilken flyga ut kråkor, ugglor, lommar, gäss och dyflar, anförda af en läderlapp, de der kringsvärma Polysonnetto, som far upp "i skaldisk berusning", sträcker ut armarna efter Fantasos mantel; men snafvar och faller "med blödande näsa ned i en *vid* spottlåda" [4]).

Det bref till Wallmark, som beledsagade öfversändandet af detta fragment, innehåller följande uttalande:

"Markalls sömnlösa nätter" skattar jag i alla afseenden för den nya skolans mästerstycke. Det gör också en beräknad effekt. De, som icke kunna försvara moraliteten deraf, och icke känna, att de bästa verserna äro stulna, prisa dock den dikte-

---

[4]) I Markallsnätterna heter det om Rutström: "Man en vid spottlåda då gaf dig, lämplig för hushållsrön".

Med anledning af denna dikt skref Hammarsköld till Schröder d. 12 Nov.: "Fragmentet i den epo-metro-caniniska diktarten, som i Journalen varit införd, lärer af Järta i Falun vara uppsatt. Dock heter det, att vederbörande dermed icke skola vara tillfreds eller anse sig hafva gjort nog, utan att "Generalintendenten för hären, Esaias den digre", ärnar att sitta upp "på sitt bedagade sto" för att bryta lans mot de kommitterade. Jag är dock icke fallen för att just sätta tro eller lit till detta utspridda rykte". Som bekant, var ryktet falskt.

riska talangen och tro den vara upphöjd öfver de platta rimmarenas förmåga. Mot ovett strider man icke med rent vett. Det fordrades således, att någon nedsteg på den smutsiga banan för att bekämpa skändaren med samma vapen som hans. Jag har dertill icke nog skicklighet; men likväl har jag försökt att på hosföljande blad teckna några metriska karrikatyrer". ($^{12}/_{10}$ 20).

Halfannan vecka efter det "Fragmentet" stått att läsa i Journalen, infördes der några insända *Fragmentariska reflexioner i vitterheten.* Efter en inledning, som förråder en temligen bornerad uppfattning af tragedien, särskildt den Shakspeareska, följer en vidlyftig afhandling om franska tragedien, hvilken afhandling befinnes vara ett utdrag ur Leopolds uppsats öfver samma ämne, den der dock i dess helhet först efter författarens död blef tryckt i 5:te bandet af hans "Samlade Skrifter" (s. 178—187). Till denna afhandling är fogadt ett qvickt och skarpt utfall mot Atterbom, hvilket sedan i den tryckta afhandlingen blifvit uteslutet, men som vi här meddela:

"Visserligen var Bjuggs poesi af ett briljant nonsens; men dessa följande rader af vår odödlige Atterbom, var billig, kunna de anses för sämre:

Hon skapelsen för dissonans bevarar
Och skickar sin symbol till tingens rymd,
Konstverldsharmonikan, som eko svarar,
Och purprar evighetens himlarymd.

Värdes, läsare, här gissa hvarom frågan är. Hundrade sådana äkta profbitar kunde ännu tilläggas; och der någon skymt af mening råkat qvarlemnas, hvilken hög, odödlig absurditet, åtminstone i uttrycket:

En dubbel tår sjönk, att med dagg försona
Den stormigt höjda barmens häpna vår, etc.;

Så skref den, som redan från skolbänken uppträdde att reformera vår vitterhet, och som sedan icke upphört att följa sin egen goda maxim:

— Hvirfla, men låt själen
Teckna sina vedermälen,

Likna regnets tår,
Som i fallet droppen ökar,
I din ålders vår sprid Lökar,
Till ditt silfverhår.

Lökarna hafva blifvit spridda i mängd. Här är det den "omätliga jord-tulpanen", der, den "stora andeliljan", nu "naturens metalliska öra", nu den "blanka jernförtjusningen", och hvem kan minnas allt? Men det är sant, att Bjugg förblir dock alltid den ärorika stamfadern för hela den ädla galimatiska ätten hos oss".

Den 25 Nov. infördes i Journalen en satirisk uppsats, med titel *Ästetiska stråltoner. Första stjernsonatens metafysiska allegro;* samt d. 2 Dec. en uppsats, *Orättvis beskyllning.* I den senare tager Wallmark Atterbom i försvar för beskyllningen, att hafva visat sig oblyg, då han kallat sig *sitt folks strängaspel* [5]). Uttrycket, säger han, röjer tvärtom den största ödmjukhet: det är ett bibliskt uttryck, hämtadt ur Jobs Bok 30 kap. 9 vers, der det heter:

"The lösa och föraktade menniskors barn; the som ringast voro i landena; — *Nu är jag theras strängaspel* (åtlöje) *vorden* och måste vara deras nymäre (visa). På högra sidone, ther jag grönskades, satte the sig upp emot mig, och stötte mina fötter bort, och gjorde en väg öfver mig till att förderfva mig. Thet var dem så lätt att göra mig skada, att the ingen hjelp behöfde thertill". . . . Detta hafva vi funnit oss förbundne, att anmärka till författarens försvar emot hans många fiender, hvilka, nog ändå, i och förmedelst hans arbeten, *hafva så lätt att göra honom skada, att the ingen hjelp behöfva thertill*" [6]).

---

[5]) S. o. s. 348 not 7.

[6]) Detta påhitt är icke Wallmarks eget. Den ofvan (pag. 393, not. 4) omnämnde Advokatfiskal Bergström skref redan d. 14 Oktober till Wallmark och bad honom läsa Jobs Bok. 30 kap. 9 v., "ännu närmare förklarad i vers. som föregå och efterfölja", tilläggande: "Äfven utan att hafva personlig bekantskap med Poetisk Kalenders utgifvare, hvem skulle ej vara frestad att, vid minnet af Tassos vålnad, på honom göra en så naturlig som löjlig tillämpning af detta skriftens ställe".

Dessutom läser man i Journalen detta år: *"Brukstycke af ett bref"*, skrifvet på ett slags tysk-svenska (n:r 286), samt en dikt: *"Den nyaste skapelsen eller grodans verld"* (n:r 301), båda af föga betydenhet.

I Cederborghs tidning, "Anmärkaren", började d. 5 Juli en artikelföljd med titel: *"Svenska Vitterheten. Historiskt-kritiska anteckningar, hvilka vidtaga, der Hr L. Hammarsköld sluta, och sträcka sig ända till närvarande stund. Hammarsköldska perioden"*. Dessa s. k. anteckningar inledas med en uppsats (n:r 52), i hvilken, under låtsadt meddelande, aftryckes Tegnérs mördande slutreplik i tvisten om Hammarskölds Grekiska Grammatika (s. o. s. 312). Sjelfva anteckningarne utgöras af en samling satiriska dikter [7]).

---

[7]) *"En upprigtig och rörande confession och syndabekännelse*, uppå rim affattad af den spränglärde och vidt beryktade Magister *Laurentius Bombastus Malleus von Hahnegeschrey*. Utur thet Tyska språk inpå Svensko förvändt af Amadeo". Den innehåller en redogörelse för Hammarskölds hela författarverksamhet. (n:r 55). — *Samtal på Parnassen* emellan Kellgren och Apollo, deruti den förre erinrar Apollo om det straff, denne engång lät öfvergå Marsyas, och manar honom, att förvandla Hammarsköld till en åsna; men får till svar, att ingen behöfver *bli* det, som han redan *är*. (n:r 58). — *Samtal mellan Asmus och Lasse;* satiren är här rigtad mot Asmus (Atterbom), som af Lasse (Hammarsköld) uppmanas, att genom dugande verksamhet uppbära sina höga anspråk; Asmus svarar bland annat:

"Sant är, i stort jag ännu ej visat
Det Gudasnille, hos mig man prisat;
Men mycket kommer ock derpå an.
Att blott på *Tyska* jag tänka kan.
Då är det svårt att på *Svenska* skrifva
Hvad utaf *Svenskar* kan gilladt blifva". (n:r 66).

— *Den rätta kuren;* Apollo-Amadeus, som *krankar* (tyska: kränkeln), blir trepanerad (n:r 93—94). — Andra akten af tragedien *Den Babyloniska förbistringen*, i hvilken uppträda: *Polysonnetto* (Atter-

Dessa från flera håll kommande anfall föranledde kommitterade, helt naturligt, att tänka på en fortsättning af "Nätterna". Redan Wallmarks recension, som lästes i början af September, synes hafva väckt tanken derpå; ty i ett odateradt bref från denna månad skrifver Palmblad till Hammarsköld:

> "Det är ett förtviflansfullt vågsamt företag, att efter ett så klassiskt häfte, som det första, tänka på ett nytt. En svag fortsättning skulle i grund förstöra effekten af den förra. Derföre månde kommittén väl förse sig med salt af det attiska slaget. Kan man i Upsala ej först få se manuskriptet. Måhända kunde der en och annan Stachel påsättas och appliceras till det hela".

Den 16 Nov. berättade Livijn i bref till Askelöf, som då vistades utomlands, att "Markalls Sömnlösa Nätter förorsakat många sömnlösa nätter"; men att nu de slagne, såsom Riddar Hans och Cederborgh, började "krypa fram ur sina gömslen; och innan kort kommer säkert en ny batalj att levereras". Redan då detta skrefs, måste Dahlgren och Livijn haft andra natten färdig och, i öfverensstämmelse med Palmblads råd, sändt den till Upsala; ty Atterbom, hvilken denna termin vistades i Upsala, enär kronprinsen då befann sig der, återsände d. 17 Nov. till Hammarsköld "Joels hjeltedikt", med hvilken han sade sig vara ganska

---

bom), *Stultissimo* (Hammarsköld), magister *Martovius Ormöga* (Afzelius), *Näcken* och *Fantasos*. (n:r 104, 108).

I bref till Hagberg af d. 26 Nov. 1820, skref Tegnér: "I öfrigt tycker jag icke mycket om det myckna skriket, som nu på en tid fylt alla tidningar mot Atterbom. Han är dock onekligen bättre, än de flesta af sina motståndare, när jag undantager det sjuka lejonet. Dessutom är det alldeles ingen taktik i striden på det sätt, den nu föres. Man måste skjuta skarpt eller icke skjuta; det lösa krutet fäller ingen. En sådan förladdningspolemik som Anmärkarens skadar vida mer, än den gagnar, nemligen den sak, den skall försvara".

nöjd, men önskade att få den åter, sedan alla Stockholmska bröderna pröfvat den, och den blifvit renskrifven; han skulle då göra anmärkningar och förslag till ändringar. Han tillade:

> Vissa beskrifningar i *Åsnan* [8]) äro alldeles oöfverträffligt komiskt-romantiska, liksom diktionen i det hela är hållen med mycken virtuositet, Jag har skrattat hjertligt. Geijer säger sig vara benägen att skrifva och till kommitténs disposition lemna en saga öfver Markall i götisk stil, som börjar: "En man het Markall o. s. v.".

Annorlunda lyder Palmblads omdöme i ett P. S. till samma bref:

> "Joelska dikten är väl *utförd*, diktionen rätt ledig och täck, i Wielandsmanéret. Men enligt mitt omdöme är planen och uppfinningen allt för tom, trainerad — och gör in summa ingen effekt. Min mening är, att efter ett så klassiskt verk, som första häftet, skadar det mer, än gagnar, om någonting half godt utkommer. Då glömmes det gamla; man tröstar sig och talar blott om det medelmåttiga i det närvarande. Betänken eder väl! *Asinus* bör bli helt kort; ty der är för litet stoff, så vidt ej Joel griper sig bättre an".

Brefvexlingarne från detta år innehålla intet vidare om den ifrågasatta andra delen, och det vill synas som om företaget tillsvidare blifvit nedlagdt, samt att först omständigheter, för hvilka vi längre fram skola redogöra, väckt detsamma till nytt lif.

Vi afsluta detta kapitel med redogörelsen för en polemik, som inom de vittra kretsarne väckte rätt mycken uppmärksamhet och hvilken är betecknande för de derinom härskande stämningarna. Rosenstein hade 1819 utgifvit fru Lenngrens "Skaldeförsök", med ett inledande företal. Hammarsköld var snart färdig med en recension, hvilken han sände till Palmblad, som svarade d. 29 Febr.: "Din recen-

[8]) Den i andra delen meddelade dikten hette *Åsnan*.

sion öfver Oldfrun i St. Posten har lyckligen ankommit. Jag har väl ej läst den käringens skrifter; men tror, att du har rätt. Fruntimmerna prisa dem högeligen". — Vid en förnyad genomläsning fann han dock granskningen tarfva ändringar, särskildt hvad anginge tonen. Han skref d. 17 Mars:

"Vid din Anna-Maja recension har jag tillagt ett præfamen om præfamen för Landshöfding Rosenstein. Jag har der på ett högst beskedligt sätt visat den hedersmannen, att han, efter vanligheten, varit något, eller rättare mycket, enfaldig. Mellertid skrifver dock den mannen ett vackert språk. Ännu går Grafström ur gård i gård, der fruar och flickor dväljas, och kringlånar sina 2:ne exemplar och ökar koren af beundrare. Det var — för att karakterisera henne i få ord — en kall och qvick dame; hade hon ej skrifvit *Festen* och *Grefvinnans besök*, så skulle man kunna påstå, att ingen poesi funnes i hela Opus. Mellertid är hon ändå en af de bästa bland våra classici. Hade hon varit qvick och *varm* (som Jean Paul), så hade ingen förstått henne".

Den första hälften af recensionen utkom d. 18 Mars. Deri benämnes Rosenstein den "vördnadsvärde Patriarken i vår vitterhet", hans "bildade och harmoniska språk" lofordas, och företalet säges innehålla "grunddragen af förf:s och man kan äfven nästan säga Svenska Akademiens konståsigt". Hufvudsakliga anmärkningen gälde frågan om förhållandet emellan snille och smak, hvilka Akademien betraktade "som tvenne bestämdt åtskilda akter af skaldens skapelseförmåga", hvaremot den nya skolan "föreställer sig hellre dessa tvenne krafter såsom alldeles identiska".

Hammarsköld synes icke hafva gillat de af artighetsskäl vidtagna ändringarne; ty d. 28 Mars skrifver Palmblad:

"Då du medger, hvad billigt är, att "*Gamle Nisse*" skrifver en god prosa nog, så bör du förlåta mig, att ha förgylt pillren. Det är otroligt, hvad man kaptiverar läsaren genom slika koncessioner, hvilka man ju allt för gerna må göra, då man ej upp-

offrar sanningen. Den hederlige Rosenstein förtjenar lite uppmuntran för sin ärlighet, som uttalar sig så tydligt bland hans stora simplicitet. Jag har hört flera genljud af pris af din recension, dock endast från de manliga kotterierna. Få af damerna taga notis om kritiken".

Såsom ofta händelsen var med Hammarskölds kritiker, har äfven denna utfallit strängare, än han åsyftat. Så heter det, att för fru Lenngren var kärleken "en blott kätja", att hon saknade "all varm känsla för religionen", äfvensom "denna qvinliga finkänsla, denna medvetslösa takt för det skickliga, som annars plägar åtfölja Gratiernas kön". Hennes styrka låge i karikatyren och idyllen. — Hur vederbörande sjelfva uppfattade denna kritik synes af ett yttrande i Lit. Tidningens recension af Markalls sömnlösa nätter, hvari framhålles "den sans och den måtta", som utmärker granskningen af fru Lenngrens Skaldestycken, i motsats till Journalens recension af Poetisk Kalender för 1820 [9]).

Franzén, som hittills stått utanför den vittra tvisten, blef i hög grad harmsen öfver denna dom och insände till Lit. Tid. *Anmärkningar* vid tre i tidningen införda recensioner, bland hvilka en var den öfver fru Lenngrens skaldestycken [1]). Med mycken skärpa bemötte han de mot henne både såsom menniska och författarinna framstälda anmärkningarne och framhöll, att de med rätta ogillats af "hela den allmänhet, hvars oföränderliga högaktning och odelade bifall, hon egt snart i ett halft sekel, både som ett mönster för sitt kön och en af våra yppersta skalder".

---

[9]) Lit. Tid. 1820 s. 460. — Redan i denna sammanställning ligger dock ett tyst erkännande deraf, att recensionen öfver fru Lenngrens dikter hör till de klandrande.

[1]) De två andra voro recensioner öfver Adlerbeths öfversättning af Ovidii Metamorphoser samt öfver 6:te delen af Sv. Akad. Handl., uti hvilken senare recension Enberg och Rutström blifva illa åtgångna.

Underrättelsen derom, att en sådan antikritik vore att vänta, kom högst öfverraskande. "Vi måste svara derpå", skref Palmblad till Hammarsköld, och bad denne "uppsätta stamina" till hvad som anginge honom sjelf, så skulle Palmblad "omsmälta materialierna, lofvandes dervid att använda all soin att gjutgodset presenterar sig som helt, samt gör en viss effekt, hvarvid man måste söka anslå en viss grannlaga ton, utan att dock efterskänka det vreda Lambet någon af dess artigheter". — När granskningen anländt, skref han: "Franzén har verkligen slagit sig lös och inskickat en antikritik. Den är icke utan lamm-ondska författad, i synnerhet mot dig i afseende på fru Lenngren samt Svenska Akademien". Palmblad lofvade sända honom denna "verkligen kuriösa skrift" ($^5/_9$) [2]).

Palmblad, som förklarade sig väl icke skola underlåta att begagna Hammarskölds "Anti-Franzéniad", ville dock icke "bibehålla sjelfva tonen" i densamma.

> "Man skall blifva allvarsam, grandiös, men ehuru jag väl måste uppoffra ett och annat af dina infall, har jag dock attraperat tvenne inkonseqvenser hos den gode mannen, hvarmed jag skall muntra honom". ($^{16}/_9$).

Palmblad tog dock tid på sig och förhastade sig icke.

---

[2]) Då den blifvit tryckt, skref Schröder till Hammarsköld, att i Franzéns skrift fans "ett besynnerligt och ovisligt utfall mot dig specialiter, i anledning af fru Lenngren, hvars hud han är ömtåligt rädd om. Franzén är svag, vek och snarsticken som en qvinna och envis på köpet som en finne". ($^{15}/_9$). — Hammarsköld svarade: "Det der Franzénska utfallet är ju ett underligt ting. Och säkerligen har beslutet derom icke utan främmande tillhjelp aflats, tillvuxit och framfödts i den fromme skaldens hjerna. Jag skrifver i dag till Palmblad en liten P. M. öfver hvad jag i anledning af detta anfall har att säga, och lemnar föröfrigt åt P:s vana penna att stöpa till det hela på det bästa, mest drabbande och för ändamålet tjenligaste sätt". ($^{12}/_{11}$ 20).

Ännu i medlet af Oktober var svaret icke färdigt. Han hade, skref han:

> "derunder sträfvat att icke efterskänka något af sanningen; men derjemte välja de allra saktmodigaste ord. Visserligen kunde Franzén, efter den strängaste rättvisa, förtjena, att man ej bortstänkte skärpan, som af sig sjelf vid vissa tillfällen flyter i pennan; men det är den beskedligaste man på jordklotet, och jag lider sjelf vid hvar hård sanning, som han måste höra". ($^{13}/_{10}$).

Den 27 Okt. berättade han, att denna antikritik ändtligen var gången af staplen. Den infördes i n:r 12 och 13 af Lit. Tid:s "Bihang" och är i sitt slag ett litet mästerstycke. Affattande hela svaret i den mest vördnadsfulla ton [3]), vet Palmblad att i sådan belysning framhålla Hammarskölds klumpiga anmärkningar, att dessa, utan att bestridas, dock icke mera verka stötande. Hufvudargumentet i hans försvar är det, att man missförstått recensenten, som med sina påståenden, att fru Lenngren saknat sinne för kärlek och religion, endast syftat på skalden, icke på menniskan. "Kristendomen är kärlekens religion", heter det, "och kärleken är verldens hjerta. . . Hvilken religiositet kan man tillerkänna en skaldekonst, för hvilken begges mysterier äro främmande?" Väl hade Franzén yttrat, att endast Gud förnam hennes gudsfruktan, men Palmblad erinrar derom, att rec:en uttryckligen framhållit, hurusom i samlingen funnos vissa stycken, "der den ljufhet och ömhet, som hos menniskan i allmänhet och hos qvinnan i synnerhet är själens enda sanna skönhet, på ett osminkadt och oemotståndligt

[3]) Sålunda — för att taga ett exempel — afslutar Palmblad svaret på Franzéns anmärkningar mot kritiken af Sv. Akademiens Handlingar med dessa ord: "Föröfrigt har den recensent, som här uttalar dessa tänkesätt, ingenting mot Hr dokt. Franzén att förebrå sig, om ej att alltförmycket vörda och älska honom; men detta fel torde svårligen kunna ändras".

intagande sätt le oss till mötes". Men, öfverhufvud taget, kunde hennes poesi bäst karakteriseras såsom *"den elegantaste konversationspoesi*, som är möjlig". Och "en stor talang är på hvarje fält stor och beundransvärd. *Alla* daningar äga lika rätt att existera i konsten som i naturen; *alla* former, som *väl* uppfylla de organiska vilkoren för sin tillvarelse, äro i sitt slag förträffliga". — Mot slutet af uppsatsen läser man några rader, som visa, att den fredliga stämning, hvilken Atterbom medförde från sin resa, nu utbredt sig bland hans Upsalakamrater; dessa rader kunna nästan betraktas såsom en parlamentär-flagga, hissad från Fosforistlägret. Vi meddela dem här:

> "Orsaken, hvarföre redaktionens ledamöter och bundsförvandter stundom med en skenbar öfverdrift af hetta och bitterhet kämpat mot den fransyska vitterhetens grundsatser och svenska efterhärmningar, var endast den, att den estetiska dogmatism, som fransoserna och deras efterföljare kalla smak, är, teoretiskt betraktad, sjelfva ensidigheten bragt i system, och (såsom sådan) den rena fiendskapen till alla, icke inom paragraferna af denna dogmatism passande, gestalter af skönhet och sanning. Aldrig har det varit vår afsigt att neka det verkliga värde, som jemväl det vackraste af den fransyska vitterheten har, nemligen betraktadt enligt sin natur och inom sina gränser; aldrig, att på gruset af den ofvannämnda dogmatism, hvilken det (icke genom vår, utan genom samtidens och ädla läromästares förtjenst) lyckats oss att störta, uppbygga en annan lika ensidig, en uteslutande tysk, nordisk, fosforistisk, eller huru man behagar titulera den. Universaliteten af smak, friheten för det svenska skaldelynnet att yttra sig i all möjlig individuell mångfaldighet, har, i afseende på vitterhet, alltid varit redaktionens syftemål. Detta är vunnet — och polemikens tidehvarf i Sveriges estetiska literatur är förbi, åtminstone för årtionden; det fortsatta utmanande oljudet från en viss sida väntar förgäfves på något svar, och kan hädanefter, på sin höjd, blott ge anledning till en och annan skämtsam skärmytsling". (sp. 102—3).

Antikritiken slutar med följande vackra ord till Franzén:

"Men hjertan, som sjelfve äro mäktige af vänskap, älska lågan af dess entusiasm, äfven då den uppflammar sårande för dem sjelfva; och redaktionen tror sig, i detta nödtvungna försvar, ingenstädes hafva öfverskridit gränserna af den vördnad, som hon är skyldig Hr dokt. Franzéns sällsynta förtjenster. Efter allt detta återstår ingenting mer att betyga, än ledsnaden, att i mångas ögon synas öfverskugga det lysande minnet af en skaldinna, som visserligen, i den himmelska rymd, der hon vistas, föga bekymrar sig om jordens lekverk och tvister; men hvars vålnad, qvarlefvande i hennes sånger, aldrig borde framkallas annorlunda, än såsom en älskvärd medelpunkt af frid och förlåtelse" [4]).

---

[4]) Beträffande fru Lenngren hänvisa vi till hvad i 2:dra delen af detta arbete s. 349—366 blifvit yttradt och särskildt hvad beträffar Atterboms uppfattning af henne s. 366. — Hammarsköld höll fast vid sin ringaktning af både skaldinnan och personen. I ett bref från Euphrosyne till honom, af d. 23 April 1821, läses följande yttrande, karakteristiskt både för brefskrifverskan och hennes korrespondent: "Jag är högst förvånad öfver ditt meddelande om fru Lenngrens lefvernesbeskrifning. Är det möjligt att vara mera platt? Och huru kunde skaldinnan vara så affekterad att blygas för sin latinska språkkännedom? Hvad jag mindre klandrar är, att hon under sina husliga göromål kunde tänka öfver planen till ett poem: ty de äro verkligen så mekaniska, alla fruntimmerssysslor, att själ och kropp kunna vara himmelsvidt åtskilda — och ej heller undrar jag på, att hon ej ville synas med pennan i handen; ty den allmänna opinionen fördömer ju alla literära yrken såsom förderfliga för qvinnan, men allt det öfriga är högst småaktigt".

XI.

TEGNÉRS EPILOG.

IDUNA OCH FRITHIOFSSÅNGERNA.

NATTVARDSBARNEN.

(1820).

Året 1820 är ett af bemärkelseåren i Tegnérs lif. Sedan han diktat "Svea" (1811) och "Nore (1814), hade han endast i Iduna och St. Posten offentliggjort smärre lyriska dikter, bland hvilka dock flera för sin skönhet ådragit sig uppmärksamhet. Deremot hade han genom jubelfesttalet och inträdestalet i Svenska Akademien skapat sig ett namn såsom landets ypperste vältalare. År 1820 grep han åter med lust och kraft i lyrans strängar, och från dem hördes toner, hvilka väckte genklang icke endast inom fosterlandets gränser, utan trängde vida utöfver dessa.

Då han midsommarsafton, i Lunds domkyrka, uppträdde såsom Promotor vid filos. magisterspromotionen, afslutade han akten med en *Epilog*. I inledningen utvecklade han den' djupa andemeningen af de häfdvunna symboliska cere-

monier, som tillhöra sjelfva promotionsakten. Och dertill anknöt han en uppmaning till de unga, att icke stå håglösa åskådare af lifvets kamp.

"Hvad menskligheten härlige ha sökt,
Sitt hela sköna, rika lif igenom,
Väl är det värdt att sökas af oss alla.
O! det är skönt att sluta sig till dem,
Om också som den ringaste, den siste.
Men för de höga makter ofvan skyn
Är intet ringa, intet stort härnere.
Härförarn ensam vinner icke slaget,
De djupa leder vinna det åt honom".

Derefter angaf han hvad Febus fordrade af de kransade, nemligen *kraft* och *klarhet*, samt utvecklade närmare innebörden af denna fordran i en följande afdelning, hvilken i sjelfva verket utgör diktens egentliga kärna. I den vände han sig mot lärorna för dagen, endast på ett par ställen fallande in i en polemisk ton. Han erinrade derom, att Febi sol är *klar* liksom hans källa, den Kastaliska, och han lade de unga på hjertat:

"Hvad du ej klart kan säga, vet du ej;
Med tanken ordet föds på mannens läppar;
Det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta.
— — — — — — — — — — — — —
Tro ej det mörka är betydningsfullt,
Just det betydningsfulla är det klara.
Betydelsen är som en spegelbild;
Den är ej till, då intet öga ser den".

Dertill fogade han en erinran om hvad fosterlandet i denna rigtning af dem kräfde, och frammanade bilderna af de hädangångne store:

"Förtörnen ej de väldige deruppe,
De himlaklara! Siaren har sett dem
Betänksamt skakande de visa hufvud
Åt tidens tecken, åt de feberdrömmar,

Som spökade i kärnfrisk Nord, åt töcknet,
Som lagt sig kring den fordom klara himmel".

Dikten afslutades med en rörande afskedshälsning till de lagerkrönte.

Både till komposition och utförande är denna dikt ett litet mästerstycke; enkel i all sin prakt, klar i sitt rika tankedjup. Förf. tillåter sig upprepa hvad han förut engång om den yttrat:

"Det djupa tankeinnehållet är så mästerligt förmäldt med formens skönhet, att Epilogen kan i detta hänseende sägas vara det svårupphinneliga idealet för den gamla didaktiska och den unga metafysiska diktarten. Hvarje tanke är på samma gång tänkt och skådad; den är född som bild" [1]).

Epilogen aftrycktes i St. Posten (n:r 154, d. 7 Juli). Franzén, som dessförinnan af Tegnér erhållit poemet, hade haft för afsigt att skrifva en granskning, men uppgaf detta, då han af Hagberg fick veta, att dikten skulle införas i nämnda tidning. I sitt tacksägelsebref till Tegnér redogjorde han för sin tilltänkta granskning, framställande anmärkning mot ett enda ställe i dikten [2]). Deremot var han synnerligen intagen af bilden:

"Den vises sten
I knappen sitter af Allfaders spira
Och menskohänder bryta den ej lös".

---

[1]) *Smärre Skrifter*, I, s. 131.

[2]) Anmärkningen gälde följande rader, äfven ogillade af Brinkman:

Men akta ej på dagens skepparlögner,
Som komma öfver sjön. Ett skrytsamt slägte,
Med gäll marktschrejerton, med mystisk min,
Går kring ibland oss och förtäljer sagor".

Franzén fann dessa "icke harmonierande med den öfriga lugna och ädla, en promotor och lärare värdiga tonen". — De hafva i den andra upplagan blifvit utbytta mot denna enda rad:

Men tro ej allt hvad skeppare förtälja". Ur E. T. P. s. 128—9.

"Den", skrifver han, "ibland flera andra skulle jag anfört såsom bevis, att de bilder, med hvilka du slösar, med all sin glans dock icke blott pryda och förblända, såsom många låtsa påstå, utan säga mera, än långa afhandlingar".

Vi tillägga ett yttrande af Wiborg, hämtadt ur ett förut (s. 401) anfördt bref af d. 25 Juli. Sedan han deri talat om anfallet mot Tegnér, i Markallsnätterna, tillägger han:

"Huru vanmäktiga äro dock icke alla anfall emot den, som skrifvit *Epilogen* till sista mag. promotionen i Lund! Hvilken härlig, makalös produkt äro icke dessa . . . den lugna vishetens vänliga råd! Jag beundrar rikedomen af Tit:i snille, som här åter framträdt i en förut osedd omklädnad, skiftande af alla inbillningens färger" [3]).

I Juli 1820 utkom åttonde häftet af *Iduna*. Alla de poetiska bidragen i detta häfte äro af Tegnér. Bland dessa hade fyra varit införda i St. Posten, nemligen: *Sången, Vid en främmande ynglings graf*, *Den drunknade gossen* och

[3]) Wallmark tackar i ett bref för poemet i St. Posten och yttrar: "Det kallar jag tala, som det egnar en akademisk fader och en Phœbi son, — attributer, dem du i detta poem mera än någonsin rättfärdigat". Följande året (Allm. Journalen 1821 n:r 70) meddelar han långa utdrag ur denna dikt, med anledning af ett program, hvilket lektor M. Fryxell utgaf vid gymnasiirektorsombytet i Karlstad. — "Du är dig lik", skref Hagberg, "eller snarare du har öfverträffat dig sjelf; ty någonting vackrare har jag icke läst på svenska. Detta är äfven allmänna omdömet". ($^{24}/_{10}$). — Äfven Järta, Adlerbeth, exc. Engeström m. fl. uttryckte sin belåtenhet. Den siste tycktes dock ännu mera beundra Hammarskölds upptuktelse, hvilken försiggått två månader förut. Han skrifver: "Återkommen från Loka, skyndar jag att aflägga min stora tacksägelse för den mig öfversända vackra "Epilogen", och ännu mera för det hjeltemod, hvarmed Herr professorn krossar senare tiders orimliga och osmakliga, med dumhet och högfärd blandade galenskap. — Jag har ännu icke hört någon beklaga Hammarsköld. Allmänheten synes sinnad att använda på honom tyska statsfältskären Nathorsts betyg om det sätt, hvarpå fordom tullfiskalen Liljesvärd blifvit behandlad vid ett beslag på Södermalm: "att han fått braf stryk, aber doch icke så, att han ju kunnat tåle mera". ($^{15}/_{7}$).

Skaldebref till Adlerbeth [4]). Vidare läser man här *Sång på Carl XII:s minnesfest* [5]), samt den välkända *Göta Lejon*, diktad, med anlekning af en fest i Malmö på Oskarsdagen 1818, i Skånska krigsbefälets namn, och tryckt 1819 i Inrikes Tidningar [6]). Dertill sluta sig *Klosterruinerna*, en sjelfständig behandling af samma ämne, som utgör innehållet af Matthisons elegi, "Das Kloster", samt *Vintren*, skildring af dessa i Skåne mera sällsynta skarpa vintrar, af hvilka en inträffade 1818—19. Hos skalden väckte denna vinter till lif minnen från hans nordliga hembygd; vid brasans glöd sätter han sig att läsa de gamla sagoskrifter, hör underbara djupa röster i den stjernklara natten och griper till den länge förgätna lyran, manande fram

"Friska toner!
Klingande Nordmannaslag".

När man så i samma Idunahäfte läser de första Frithiofssångerna, känner man sig nästan benägen att i den skildrade vinterstämningen och deraf framkallade Nordmannatoner ana ett af uppslagen till nämnda sånger. De väsentliga motiven voro dock af annan art. Tegnér yttrar i ett bref till Blom, att det löjliga spel, Ling et konsorter drefvo icke blott med nordisk myt, utan äfven med den egentliga hjeltesagan, förargat honom; emedan en god, ja en helig, sak bortfuskades på detta sätt af oskickliga händer, samt en rik källa för nationalvitterheten grumlades i sitt ursprung. Han ville nu visa, att åtminstone något bättre kunde göras häraf; och det var *"till en stor del"*, säger han, denna poetiska afsigt, som från början föranledde honom att behandla Frithiofs

[4]) Se ofvan s. 248—9, 241—2.
[5]) Se ofvan s. 238—41.
[6]) Musiken är af J. Kiellander.

saga. Ett medverkande motiv var väl äfven det starka intryck, som studiet af de gamla sagorna hos honom framkallat — "de underbara djupa rösterna i den stjernklara natten" —; och valet af Frithiofssagan betingades otvifvelaktigt af dess romantiskt-erotiska innehåll, så ypperligt egnadt att anslå samtiden. Hans ofta upprepade yttrande, att Oehlenschlägers "Helge" gifvit honom "första idén till Frithiof", kan icke afse annat, än att han i den fann lämpligaste formen för ämnets behandling — romansformen.

Tegnér yttrar i sina 1839 skrifna "Anmärkningar såsom inledning till Frithiofs saga", att han velat "framställa *en poetisk bild af det gamla nordiska hjeltelifvet*"; men han framhåller på samma gång nödvändigheten att *modernisera* sagan *så*, att det storartade, det heroiska, det för alla tider gällande bevarades, medan det råa, vildsinta, barbariska afsöndrades eller mildrades. Det är i synnerhet i hållningen af Frithiofs karakter, han sökt lösa detta problem. Åt det ädla, högsinta och modiga, som utmärker all heroism, har han velat gifva en individuelt nordisk färg genom att dermed förena "det lefnadsfriska, trotsiga, öfvermodiga, som hör eller åtminstone fordom hörde till nationallynnet", och dertill har han fogat "ett visst anlag för vemod och tungsinnighet, vanlig hos alla djupare karakterer i norden". Det senare elementet, främmande för den gamla sagan, kan sägas hafva i den ingjutit en nästan ny anda. Då det i synnerhet är i sista tredjedelen af dikten, som denna omgestaltning kraftigast måste göra sig gällande, har det tydligen synts skalden lockande att först på dithörande dikter pröfva möjligheten att genomföra sin plan, och sannolikt derföre beslöt han sig för att göra början med slutet. De i Idunahäftet meddelade sångerna, "*Frithiof och Björn*", "*Fri-*

thiof kommer till kung Ring", "*Isfarten*" och "*Frithiofs frestelse*", hafva ordningsnumren XVI—XIX; och i nästföljande Idunahäfte offentliggjorde han sångerna XX—XXIV, hvilka afsluta diktverket. Först senare skrefvos de femton första sångerna.

Till det intryck, dessa dikter gjorde, skola vi strax återkomma, efter det vi med några ord omnämnt häftets öfriga innehåll. Den förnämsta deri förekommande prosauppsatsen är Geijers föreläsning: *Om historiens nytta.* Den vackra inledningen till denna snillrika afhandling förråder på tilltalande sätt den hos författaren så egendomliga föreningen af tänkare och skald. Att i detalj redogöra för denna afhandling, kräfde för mycket utrymme; vi inskränka oss att nämna, det förf. utförligt skildrar de olika arterna af det historiska intresset. Först framhåller han det *sympatetiska* intresset, hvilket yttrar sig i det allmänna deltagandet i menskliga lifvets skickelser, samt gör historiens förflutna till ett närvarande, upphöjande och renande den individuella känslan till en känsla för ett gemensamt väl och ve. Derigenom förberedes det andra intresset, som har till föremål staten, och hvilket han benämner *förståndsintresset* eller det pragmatiska intresset. Då det förstnämnda ser i det förflutna ett närvarande, ser tvärtom förståndsintresset i det närvarande det förflutna och förklarar genom det förra det senare. Det tredje intresset är det *moraliskt religiösa,* hvilket besvarar så väl frågan, i hvad mån det förflutna och det närvarande innehålla det tillkommande, som ock frågan om både det offentliga och enskilda lifvets förhållande till historiens och menniskans mål. Mot slutet af denna afdelning läser man en högsint varning mot den enskildes öfverdrifna sjelfuppskattning af sin lifsverk-

samhet [7]). Öfriga uppsatser behandla arkeologiska ämnen [8]).

Efter det Idunahäftet utkommit, hemsöktes Tegnér af förstämning och missmod. Han förklarade i bref till Adlerbeth, att han fann detta häfte både i poetiskt och prosaiskt hänseende sämre än de föregående. Adlerbeth svarade, att den enda anledning, Tegnér kunde hafva att "missgilla" sina Frithiofssånger, vore Allm. Journalens beröm; men äfven det "måste den skald uppbära, hvars förtjenst är höjd öfver alla partier" [9]). Sedan han nämnt, att i Götiska Förbundet Tegnérs skål tvenne gånger druckits ur Bragebägaren, fortsatte han:

> "Att bland det tänkande publikum, hvilket lyckligtvis ej är så litet, som man stundom vill göra det, råder samma öfvertygelse, anser jag mig skyldig att nu nämna. I Upsala är hela studentkorpsen eldad af glädje och förtjusning öfver din skaldiska behandling af Frithiofs Saga. Om också detta bifall af ynglingaskaran vid upplysningens äldsta helgedom inom vårt fädernesland vore dig likgiltigt, kan jag aldrig så anse det, då jag eftersinnar att det innebär ett ojäfaktigt vitsord om den fullständiga seger, som din sångmö, genom skönhetens oemotståndliga trollkraft, vunnit öfver fordom mäktiga fördomar".

---

[7]) Vi hänvisa till det utdrag derur, som vi i förordet till 2:dra delen af detta arbete tagit oss friheten att anföra

[8]) "Nordiska fornlemningar" med afbildningar; "Om Renninge borg på Fogdön i Mälaren"; "Beskrifning öfver en stengrift vid Orresäter i Vestergötland"; "Anmärkningar om Edda-myternas forna allmänlighet i Norden"; de tre sistnämnda af J. H. Schröder. Så följer en "Anmälan" af norske kaptenen Klüvers Antiqvariska resa genom en del af det Nordanfjeldska Norge, af Adlerbeth; "Utdrag af tvenne bref" från prof. J. G. Liljegren till exc. v. Engeström; "Fornlemningar från Ångermanland" af E. Lidfors, samt beskrifning af en "Runsten vid Oppeby i Östergötland", af R—.

[9]) Allt hvad Allm. Journalen i kritiken öfver Iduna innehåller om Tegnér är dock ingenting annat, än denna fras: "Alla de poetiska styckena äro försedde med den, så väl ackrediterade signaturen T—r, hvilken anmälan redan hos läsaren torde vara nog till deras beröm".

Äfven från andra håll förnummos yttringar af belåtenhet [1]). Och i Lit. Tidningen hälsades dessa dikter med hänförelse och beundran af Atterbom. Han skref nemligen der en af dessa jätterecensioner, hvilka under hans hand kunde svälla ut till långa afhandlingar, och i hvilka han älskade, att, tack vare mer eller mindre sökta anknytningspunkter, framställa och utveckla de ämnen, som för ögonblicket upptogo hans tankar, äfven om de icke alltid stodo i egentligt samband med hufvudämnet [2]). Då Journalens recension af kalendren icke fylde *en* sida, upptager Atterboms granskning 101 spalter och skulle utan tvifvel i bokformat kunnat till arkantalet mäta sig med det recenserade häftet. Artiklen började d. 9 Dec. 1820 och afslutades d. 5 Febr. 1821.

Vi vilja här endast redogöra för det, som yttras om Tegnér, och dertill foga några rätt märkliga bekännelser, dem Atterbom för egen räkning aflägger.

---

[1]) Geijer skref om "Frithiof": "Du har aldrig skrifvit något vackrare och måste nödvändigt ge oss mer af det slaget". (Ur E. T:s Papper s. 139). — Biskop Wallenberg skref: "Äfven Idunas 8:e häfte hämtar af Herr doktorns sånger sin yppersta prydnad. "Frithiofs frestelse" är efter mitt omdöme alldeles oöfverträfflig". ($^{24}/_{1}$ 21).

[2]) Ett rätt karakteristiskt bevis derpå har man i den nämnda recensionens redogörelse för Geijers Idunauppsats om Historiens nytta. Sedan Atterbom kortligen redogjort för dess innehåll och anfört de tre hufvudintressen, historien kallar till lif, tillägger han, att det fjerde — det estetiska — icke behöft nämnas, "ty det går igenom de trenne förra och känner i det sista sin yttersta uppstegring". Men vill man upptaga det, såsom ett särskildt, kunde mycket vara "att tillägga öfver historiens nytta". Och nu följer en karakteristik af det *historiska dramat*, till hvilken anknyter sig en redogörelse för dramats art och väsende, hvarvid polemiseras mot den af Leopold i "Fragmentariska reflexioner" (s. o. s. 409) framställda uppfattning af tragedien, vidare framhålles olikheten emellan det antika och moderna dramat m. m. m. m., tillsammans upptagande 15 spalter, under det blott 2 spalter äro egnade Geijers afhandling.

Atterbom börjar med att uttrycka sin fägnad öfver den utsigt, Tegnér genom sin Frithiofs Saga "öppnat för sitt fäderneslands ur långvariga fördomar befriade känslostämning och skaldesång". Och om häftets alla dikter yttrar han, att "de äga till största delen ett utmärkt värde; med bibehållande af det glada, raska, färgskimrande och bildrika, som väsentligen tillhör lynnet af denne skalds ovanliga diktarförmåga, lida de betydligen mindre af de brister, dem man väl icke utan allt skäl, ehuru kanske icke utan all öfverdrift, någongång anmärkt hos den Tegnériska sångmön: nemligen det stundom alltför mycket sökta, epigrammatiska och *påhittiga*, så i tankar, som troper och uttryck, det öfverlastade i liknelser, det prålande i färger, korteligen, allt det *smink*, som allraminst behöfs, der så mycken verklig hälsa, sprittande liflighet och omotståndlig skönhet borde genom sig *sjelf* vara säker om sina segrar". — I de romanser, till hvilka Frithiofs-sagan gifvit ämnet, hade skalden råkat den rätta, till sann odödlighet ledande vägen för sin talang. Beträffande dikten *Sången* (s. o. s. 248—9) förklarade rec., att både Grafström och Tegnér hade rätt. Sorgen vore lika litet ett sjukdomstillstånd som glädjen. *Den högsta poetiska skönhet vore den, der morgon och natt sammansmälta.* "Det *ljusa* lifvar och tänder, det *dunkla* förmildrar, fäster och vederqvicker; en högre harmoni, än den, som uppkommer af bådas förenade färgspel, mäktar ej Gud sjelf inom den närvarande sinneverldens gränser visa oss". Till denna harmoni, heter det vidare, syftar förmodligen den författare (Atterbom sjelf), hvilken "af mången anses på engång såsom en egenkär, bister, vildsinnad partichef och dock såsom förälskad i bara vemod och tårar". Han tror, heter det,

"att en *vida högre* väg är behöflig till det förlorade Edens återvinnande, än den, som sången, åt sig sjelf lemnad, erbjuder; emedan en motsatt tro, eller den blinda sjelftilliten hos en poesi, som i en tid af all möjlig andeförvirring vill rådfråga blott sitt egna orakel, rakt leder till det vådliga fantasteriet af en *estetisk panteism*, ett inbillningens gyckelspel, öfver hvars grundlöshet och tröstlöshet, han väl torde synas befogad att döma, då han sjelf under flera år af sin första ungdom varit fången i dess glittrande förvillelse" . . . (sp. 777).

De fasta, ja oföränderliga utgångspunkterna för skalden voro: "en *djup filosofi* och en *klar religion*" [3]).

Efter en vidlyftig utredning af begreppet *mystik*, som mynnar ut deri, att mystiskt är, "till sin *natur, allt* det i lifvet reala, omedelbara, sjelfberoende, sanna och sköna", går Atterbom öfver till Tegnérs öfriga dikter, hvilka alla, utom Carl XII och Göta Lejon [4]), han odeladt prisar. Omsider kommer han till Frithiofs-sångerna, och inleder kritiken med dessa betecknande ord:

"Rec. fruktar, att hans kritik här förvandlas hel och hållen till ett loftal; ty ehuru ofta han än läser och återläser dem, så är det och förblifver honom omöjligt, att i dem hitta någonting tadelvärdt, utan i stället ökas med hvarje gång hans njutning och erkänsla".

Sedan redogör Atterbom för de enskilda sångerna i deras förhållande till sagan, samt finner Tegnérs *största* för-

[3]) I den vidlyftiga utredningen af hithörande frågor passar Atterbom på att gifva Tegnér en släng för det af Fosforisterna så illa upptagna jubeltalet. Han ger tillkänna, att "den nya filosofien" — vid *nya* är ett utropstecken anbragt —, som går ut på "att tillintetgöra alla slag af ensidigheter och kärnlösa abstraktioner", icke förtjenar "tillvitelsen, att vara ett *abstraktionens träsvärd*, ett uttryck, på hvilket vi föröfrigt ej lägga någon vigt, då det icke mindre, än hela det jubeltal, der det paraderar, så till sammansättning, som innehåll bär en förmycket outplånlig prägel af öfverilning och förhetsadt missförstånd". (sp. 773—4). — I en not prisas "den förträffliga recensionen öfver detta tal i Lit. Tid.".

[4]) Se härom ofvan s. 238—40.

tjenst i denna sagobearbetning vara: "uppfattningen af hjeltens individualitet ännu djupare och grundligare, än sjelfva den isländska urskriften förmått verkställa"; och afvikelserna från sagans bokstaf finner han rättfärdigade deraf, att afsigten med all poetisk sagobehandling aldrig kan vara någon annan, än att genom en lika fri och egendomlig, som ren och kärleksfull uppfattning af det åldriga ämnet verkställa en förmälning mellan den *bättre forntidens* anda och den *bättre samtidens*. Tegnér har, förklarar han, gjort hvad en verklig skald bör göra: "fört en urgammal ström af saga och dikt in i en djupare och bredare flodbädd".

Med anledning af romansformen, hvilken Tegnér gifvit sin episka dikt, följa några anmärkningar om det moderna epos, och till dem knyta sig betraktelser öfver åtskilliga andra estetiska ämnen, såsom det underbara, det romantiskas egentliga väsende, vidare en utredning af skälen, hvarföre den nya danska och svenska vitterheten måste gå i skola just hos den tyska, samt en förklaring, hvarföre denna nya vitterhet måste uppträda, så som den gjorde. Vi meddela derur ett utdrag, märkligt särdeles för hvad, som yttras om Thorild.

"Att det första årtiondet af Sveriges föryngrade vitterhet skulle yttra en karakter, som å sin negativa sida var blott polemik, å sin positiva åter blott lyrik, följde af sjelfva sakens nödvändiga gång och inre beskaffenhet. Det uppflammande högre lifvet fann sig öfverallt motadt, hämmadt, fjettradt af gamla genom år och vana helgade fördomar, hvilkas personliga representanter, genom sitt uppförande mot vår föregångare Thorild, tillfyllest låtit förstå hvad öde hans efterträdare hade att förvänta, i fall nemligen detta öde berodde på dem. För att skaffa sig fritt utrymme, nödgades man alltså, till en början, att protestera mot dessa gamla fördomar samt och synnerligen, och det med all ungdomens häftighet och skärpa. Villigt medgifves, att protesten i många fall kunnat ske lindrigare, ja billigare; men ingen revolution begynner med att vara artig, och styrkan må-

ste först brusa ut sitt öfvermått, innan hon kan blifva mild. Numera är det bittra af revolutions-processen förbi, och rec. fröjdar sig med sina läsare, att denna visserligen långt mera trefliga tidpunkt är kommen. (1821 sp. 42).

Vi öfvergå nu till några för Atterbom karakteristiska yttranden, hvilka delvis angifva hans förändrade och mera mogna uppfattning af vissa estetiska och filosofiska frågor.

I andra Fosforos-häftet (1820) hade Atterbom yttrat med anledning af *Asts* "System der Kunstlehre", att till "dennes personliga beröm behöfs icke sägas mer, än att han författat sagde arbete"; nu förklarar han (not 11), med anledning af ett i detta verk förekommande yttrande: "detta domslut är ej det enda misstaget i en bok, som gör sin i åtskilliga andra hänsigter aktningsvärde auktor temligen föga heder". — Sp. 809 tillstår han, att han i företalet till *Nordmannaharpan* begått "ett betydligt misstag", då han föreslog, att öfversätta det romantiska med "det kristligt sköna". Nu inser han, "att religionen är från hvarje möjlig synpunkt, såsom *Gudalära*, något oändligen *högre*, än poesien såsom *menniskokonst*. (Sp. 810) . . . Religionen förhåller sig till poesien, detta fantasiens mångfärgade område, såsom ett högre till ett lägre, med hvilket hon i och genom kärleken — den dragningskraft, som det gudomliga utöfvar på det menskliga — kan sägas vara identisk och jemlik" [5]). På annat ställe för-

[5]) Sp. 814. — Man jemföre härmed hvad ofvan (s. 128 och följande) är anfördt om romantikernas benägenhet att identifiera det sköna och det heliga. — Tegnér sjelf hyste vid denna tid åsigter rörande förhållandet emellan religion och poesi, hvilka sammanfalla med de mest erkeromantiska. Han skrifver d. 10 Jan. 1821 till frih:an v. Schwerin: "Visserligen är religionen någonting i sig sjelf högre . . . än spekulationen. För det högsta behöfver man derföre ej anse henne; hon är endast en del deraf. Det högsta, menskligheten egentliga adelsbref, är den diktande förmågan i allmänhet".

klarar han, att han väl vidhöll, hvad i "Fosforos" blifvit yttradt, att poesien i närvarande tid ville återvinna sin uräldsta karakter: *populär teosofi* och *sinlig religion;* men han vill dock påminna derom, att "Poesien, ehuru till sitt innersta lynne den vänligaste och gladaste förmedlarinnan emellan det eviga och det timliga, dock, i förhållande till den *egentliga* religionens mysterier, snarare är en blomsterprydd tempeljungfru i förgården, än sjelfva öfverprestinnan vid högaltaret". På annat ställe lemnas ett erkännande åt den didaktiska poesien, under förutsättning, att den icke hämtar "sitt ämne och sin synpunkt ur alldagslifvets innehållslösa erfarenhetsbegrepp". På ett ställe heter det: "Rec. medgifver föröfrigt lika gerna, att Gyllenborg icke saknade all poetisk talang, som att Voltaire ägde en *ganska stor* — så stor, som ett *demoniskt väsende, utan hjerta*, kan äga det".

Då man erinrar sig Atterboms "Mitt första Rendezvous" och Hammarskölds "Kärleksqväden" [6]), samt med dem sammanställer hvad Atterbom yttrar i denna kritik rörande kärlekens religiösa grund och deraf härledda konseqvenser, finner man hans uppfattning i detta stycke mycket förändrad. Han beklagar, att filistrarne jemra sig deröfver, "att de nya filosoferna och de nya poeterna exaltera ungt folk till alltför mycket romaneska grundsatser", och tillägger:

> "I fall dermed menas, att dessa nya författare söka hos ungdomen af båda könen väcka *en inre himmelsk urbild af andlig skönhet*, och att de anse denna för det säkraste förvaringsmedlet mot alla brottsliga frestelser, så bekänner rec. upprigtigt, att han lefver *endast* för att drifva en slik ungdomens exaltation till dess möjligaste höjd" [7]).

---

[6]) Se Del. IV, s. 203—8.

[7]) Lit. Tid. 1821, sp. 38, not.

I slutet af granskningen angifver han sin egen nuvarande uppfattning af den literära fejden:

"Jemväl rec. har, enligt måttet af sin ringa förmåga, oförtrutet medverkat till förstörelsen af det, som måste undanrödjas, och ångrar visst icke, att han deruti lämpade sig efter tidens dåvarande behof. Men detta behof har lemnat rum åt ett annat, det att uppbygga; och rec. begriper ej, huru man deruti kan finna ett olyckligt förebud, eller huru den sak, som aldrig stått på fastare fötter än just nu, skulle vara derföre på väg till återgång, att hennes tolkar ej bibehålla det omoget ungdomliga, det hetsiga i lynnet af deras första uppträde. . . . Aldrig har en öfverflödig vrede varit mindre behöflig än nu, då motståndarnes påfund, mer än någonsin skeppsbrutna, och stridssätt, mer än någonsin pöbelaktigt, solklart förråda deras till sitt zenith uppjagade ångest. Må likväl gerna de, som äga satirens kallelse, begagna dessa förunderliga karrikatyr-varelser till en och annan oskyldig fest för skämtet och löjet; ja, må de, som tändas af ett mera krigiskt lynne, störta sig in i det på alla håll hvirflande stojet af kif och förbittring, för att der svänga lagens svärd så kraftigt de gitta och förmå! Rec. är danad till andra yrken; må man då unna honom, att hädanefter icke oftare framträda såsom kritikens härold, än då han får — älska och beundra".

Hvad än må kunna anmärkas, beträffande en eller annan detalj i denna mångskiftande recension, så är den dock ett nytt bevis på den hälsosamma inverkan, som vistandet i utlandet haft på Atterbom. Det har frigjort honom från åtskilliga fördomar och fantasterier, vidgat hans synkrets, och framför allt gjort honom försonligare, fridsammare och mera benägen att erkänna förtjensterna äfven hos olika tänkande. Polemikens dagar voro för honom slut; det gälde nu att gifva ett värdefullt nytt i stället för det gamla, hvilket man engång så öfvermodigt utdömt. Att han, som af sina beundrare så ofta fått höra sig nämnas den främste bland då lefvande skalder, ändock med sådan värma och upprigtigt erkännande framhåller Tegnérs

betydelse och förtjenster såsom skald, är både ädelsinnadt och rörande [8]).

"Epilogen" och "Frithiofs-sångerna" voro icke de enda verk, genom hvilka Tegnér under detta år fängslade uppmärksamheten. Mot slutet af 1820 utkom det härliga poemet *Nattvardsbarnen.*

Denna rörande episka dikt, på klingande hexametrar, skildrar en konfirmationsakt i en landtkyrka. Den börjar med en teckning af den landtliga kyrka, der denna akt pingstdagen skulle försiggå. Den sjuttioårige församlingsherden anländer, och gudstjensten börjar. Efter dess slut anställer den gamle förhöret med nattvardsbarnen, som tagit plats i koret. De aflägga trosbekännelsen och löftet,

"att älska
Mer än det jordiska Gud, och hvar menniska såsom en broder".

I ett längre tal erinrar läraren om stundens helgd, och framhåller i gripande ord kristendomens grundsanningar; hvarefter han läser välsignelsen öfver de kring altar-runden knäböjande barnen. Men plötsligen faller det honom in, att kanske redan närmaste Söndag, då barnen, efter häfdvunnet bruk, skulle anamma nattvarden, kan han sjelf, ja, kan någon af de unga redan hvila i grafven, och så beslutar han att, tagande på sig ansvaret för en afvikelse från det sedvanliga, fullborda den heliga handling, han genom förhöret förberedt. Ånyo tager han till orda, utvecklar försoningens djupa mysterium och frågar de unga, om de vilja

---

[8]) Amalia v. Helvig lyckönskar i ett bref Tegnér till den hänförelse, hans Frithiofs-sånger framkallat, tilläggande: "Atterbom schreibt mir darüber mit *Begeisterung;* er scheint von dem gewiss hohen und gediegenen Werth Ihrer Gedichte durchdrungen, und zu lobenswerther Nacheiferung angeregt". ($^{16}/_{4}$ 21. Ur E. T. P. s. 155).

redan nu "begå försoningens måltid". Barnen svara högt snyftande: ja!, och den vördnadsvärde gamle utdelar brödet och vinet;

"och med himlen i blick och i hjertan
Reste de unga sig upp, och gråtande böjde enhvar sig
Neder att kyssa den vördades hand; men han tryckte dem alla
Rörd till sitt hjerta, och lade med bön välsignande händer
Nu på de saliga bröst, nu på hufvudets lockiga oskuld".

"Nattvardsbarnen" är i en anslående dikt tillegnad den berömde orientalisten Mathias Norberg, som i början af 1820 nedlagt sin profession i Lund och flyttat till Norrland. Denna tillegnan trycktes särskildt i St. Posten och beundrades allmänt.

"Tack för skänken af dina "Nattvardsbarn", skref Geijer. "Jag tycker mycket om dem, isynnerhet den idylliska inklädningen, som är verkligen charmant. Jag hade blott önskat, att du slagit ihjäl den gamle presten, sedan han läst välsignelsen, och låtit barnen följa honom till grafven, så hade man ej blott ett didaktiskt, utan ock ett poetiskt helt . . . Du är förträfflig i den poetiska målningen". ($^{11}/_{9}$ 21).

Lyckligt var, att detta råd kom för sent. Församlingslärarens plötsliga död skulle sannolikt fått utseendet af ett effektberäknadt arrangement, som föga stämt med den osökt enkla ton, hvilken genomgår hela dikten; och denna synes oss, äfven i sin nuvarande form, vara "ej blott ett didaktiskt, utan ock ett poetiskt helt".

Vid skildringen af gudstjensten, hade Tegnér anfört huru församlingen

"sjöng ett evärdeligt qväde
Af den höge Wallin, af Davidsharpan i Norden,
Stämd till Luthers koral, och sången med väldiga vingar
Tog hvar lefvande själ och lyfte den stilla mot himlen".

Wallin kände sig djupt rörd af denna vänliga hågkomst, och i ett bref, hvaruti han ger tillkänna, att han bekommit

"de gudomliga "Nattvardsbarnen", der intet annat mensk-ligt undfallit den af Guds ande ingifne sångaren, än tiraden om Davidsharpan", tillägger han:

> "Min bröder! Du har upptagit mig i triumfvagnen, på hvil-ken du färdas till odödlighetens kapitolium, med öfvervunna, bundna barbarer i ditt släptåg. Men jag åker blott på medarne och faller af vid första knyck. Må jag dock gerna falla af, när jag *så* fått åka! Af allt hvad som vederfarits mig af heder och hugnad, har ingenting så öfverraskat mig och, under all tillbör-lig känsla af min svaghet, ingenting så fröjdat mig som denna attrapp, hvilken, ehuru den visserligen mera är vänskapens, än rättvisans, likväl träffat min allra svagaste sida. Ty jag har verkligen velat uträtta något med den andliga harpan och hand-terat den åtminstone con amore. Men aldrig har jag varit rätt nöjd med hvad jag gjort; idealet har sväfvat för högt öf-ver min krets och min kraft". ($^6/_3$ 21).

När sedan Wallin 1821 utgaf sina samlade "*Vitterhets-försök*", tillegnade han dem åt Franzén och Tegnér i en dikt, som tolkar hans kärleksfulla beundran för dem båda. Hjertligt och anspråkslöst är Tegnérs svar på denna honom visade vänlighet [9]).

Då 50 ex. af den i Lund tryckta upplagan af Nattvards-barnen 1821 sändes till Stockholm, blefvo alla sålde inom en förmiddag. Följande året utkom en ny upplaga. Tegnér skrifver visserligen i bref till Geijer, då han till denne sände poemet, att i Lund ansågs detsamma misslyckadt och sades vara "katekesen i hexametrar". Om verkligen någon fält ett slikt yttrande, har han nog stått temligen ensam med sitt omdöme; ty i Lund, som öfverallt, väckte Nattvards-barnen odelad beundran. Från flera håll erhöll skalden tacksägelser [1]), och Franzén skref en recension i St. Posten.

---

[9]) Tegnér, Saml. Skr. V, s. 235.

[1]) Så från Wiborg, Hagberg, Wallenberg. Den sistnämnde var särdeles intagen af dedikationen till Norberg, på grund af sin "in-

Denna, som är ganska lång, upptages dock till största delen af utdrag ur dikten. Ur inledningen meddela vi följande vackra och träffande karakteristik:

"Om Epilogen vid sista magisterpromotionen i Lund viste den Tegnérska Sångmön i en ny hänförande skönhet; så är den, med hvilken hon nu för altaret framträder, ännu mera oväntad och intagande. Hvilken skulle hafva trott, att hon, den höga, djerfva präktiga sångarinnan, skulle kunna träffa denna rörande idyllton? Hvilken väntade att höra på den Nordiska harpan dessa ljufva och hjertliga slag af den kristliga kärlekens anda? Dock — hvad kan man icke vänta af denne högtbegåfvade skald? Det var en tid, då åtskilliga granskare ville finna i hans poesi endast inbillningens prakt och qvickhetens lek. Andra funno den likväl genast alltid lika utmärkt genom sin anda, som genom sin styrka och glans . . . Till den stora verkan, hans skrifter gjort, har utan tvifvel hans fria och sjelfständiga tänkesätt ej mindre bidragit, än hans rika kraftfulla snille. Yppigheten af hans bildrika stil har väl någon gång kunnat gränsa till slöseri. Dock har han aldrig slösat med annat, än ädelstenar. Hans bilder äro lika utmärkta genom sin betydelse, som genom sitt färgspel. Ofta säga de i ett blixtrande drag mer, än en hel sida i en afhandling. Äfven i de fall, då skimret af hans språk kunnat liknas vid daggperlornas på en blomsterhäck, har det dock alltid, såsom de, hänvist till ett ofvanifrån strålande ljus, af lika klarhet som höghet".

---

nerliga tillgifvenhet och nästan sonliga kärlek till den besjungne patriarken", och beledsagade sin tacksägelse med den försäkran, att han aldrig "af svensk skald" känt sig "så djupt och vid sjelfva hjertrötterna gripen", som af Tegnér. ($^{24}/_{4}$ 21). — Wiborg skref ($^{30}/_{1}$) med anledning af de 50 till Stockholm sända exemplaren: "de hafva gjort oräkneliga proselyter, och det har just kostat på mig att ej kunna tillfredsställa den allvarliga längtan, som röjt sig att äga dem". — Rasmus Nyerup skref till Tegnér d. 15 Maj 1821: "Sandelig er den Confirmations-handlings Beskrivelse et usigeligen deiligt Stykke. Jeg læste det med Taarer . . . Da Rahbek har fordansket det, kan desto flere have Glæde og Opbyggelse deraf". Rahbeks öfversättning utkom 1821. Poemet har sedan blifvit ytterligare 5 gånger öfversatt på danska. Dessutom räknar man af detsamma 2 öfversättningar på engelska, 1 på finska, 1 på ungerska, 3 på franska, 5 på holländska, 1 på polska, 1 på ryska, 16 på tyska, af hvilka några i flera upplagor.

Franzén redogör sedan för poemets gång, meddelande vidlyftiga utdrag och påpekande enskilda delars skönhet. Sist anmärker han, att en eller annan bild är antingen öfverflödig, eller på sitt ställe otjenlig, eller ock för mycket vågad; och han anför derpå tre exempel. En af dessa bilder har Tegnér i andra upplagan strukit [2]).

Granskningen i Lit. Tidningen är af Palmblad och Hammarsköld. När Palmblad läst korrekturet å sin korta anmälan, kom en recension från Hammarsköld [3]). Palmblad satte då "fortsättning följer" under sin uppsats och införde Hammarskölds i nästföljande nummer. Palmblad prisade det valda ämnet, ty ett skönare kunde ingen välja, fann dikten "utförd med känsla, innerlighet, allvar och högtidlig enkelhet", samt med åsidosättande af den bildprakt och glänsande stål, som eljest utmärkte Tegnérs stil. Endast här och der i prestmannens tal erinrade några epigrammatiska antiteser om hans stilegendomlighet. Såsom diktprof anfördes poemets början: "ett fullkomligt rent hållet mästerstycke". I Hammarskölds granskning framställdes anmärkningar mot fyra ställen; det ena var detsamma, som Franzén anmärkt, och af de tre öfriga blefvo sedan två ändrade. Vidare fann han prestens tal för långt, och slutet lida "af brist på handling"(?). Men för öfrigt prisade han detta "till hjerta och sinne ljuft talande poem", och ansåg det "i inre djup och betydelse" öfverträffa Voss' *Louise*, af hvilken dikt han tyckte sig igenkänna en reminiscens uti ett anfördt yttrande, utan att han dock ville klandra detta. Ett dylikt lån finner man äfven omtaladt i ett bref från Thomander till

---

[2]) "Rymd så heter hans öppnade famn och tid är hans Gudson". — Granskningen läses i n:r 32, 34, 36, 37, St. Posten 1821.

[3]) Bref till Hammarsköld af d. 7 April 1821.

Dahlgren [4]). Han meddelade sin vän, att han i ett stycke af Haller funnit om Gud och verldarne uttrycket: "Du aber bleibst, und zählst sie nicht", hvilket, tillägger han, "man återfinner i "Nattvardsbarnen" i en vers, som jag ej har tid att hålla klappjagt efter, men som slutar: "och räknar dem icke". Jag har icke varit gångandes i Hallers lustgård; till äfventyrs har Esaias oftare der undanstuckit sig bland fikonalöfven". Anmärkningen syftar på detta Tegnérs yttrande om verldarnes Herre:

"Slägten blomstra och dö, och stjernorna falla från himlen
Neder som vissnade blad, årtusen med döende tolfslag
Lägga sig ned för hans fot, och han ser dem, *men räknar dem icke*".

Att en skald med Tegnérs skaplynne, en skald, för hvilken hvarje tanke, hvarje känsla först då blef klar, när den tog form af en bild, skulle någongång komma att begagna bilder och uttryck, hvilka andra före honom användt, är lätt förklarligt. En reminiscens, om hvilken han kanske ofta nog icke rätt visste, hvarifrån han hämtat den, kunde sålunda komma honom väl till pass. Då han t. ex. i Frithiofs Saga liknar ett svärd vid en "stannad ljungeld", så är det möjligt, men icke säkert, att Göthes uttryck; "Fixirter Blitz, versteinerte Welle" föresväfvat honom. Visserligen kan han emellanåt, fullt afsigtligt, göra ett dylikt lån; men gemenligen sätter han dock sin egen prägel på det lånade. Så heter det i näst sista Frithiofs-sången:

"Det går en frestare igenom lifvet,
Den grymme Nidhögg ifrån mörkrets verld".

I Oehlenschlägers "Palnatoke" (V, 2) läses:

---

[4]) Tankar och Löjen af Joh. Henr. Thomander, utg. af Arvid Ahnfelt, s. 5—6.

"Der gaaer en grusom Frister giennem Livet,
Den stygge Vagnhoft med det krumme Sværd".

Tegnér har tydligen tagit bilden från Oehlenschläger; men utbytt den, för de flesta läsare, okände jätten Vagnhoft mot den mera bekante draken Nidhögg, hvilken dessutom, genom sin ormstjert, erinrar om frestaren i skapelse-historien. I samma "Palnatoke" (II, 1) framhålles förhållandet emellan *kraft* och *fromhet*. I sista Frithiofs-sången talar Baldersprestен om samma sak; men i hela den vidlyftiga utredningen finnas hvarken bilder eller uttryck, hämtade från den danske skalden; ja, eget nog, då Oehlenschläger liknar kraften vid solen, liknar Tegnér fromheten vid solen, och då den förre säger, att kraft och fromhet måste *vexla* såsom sol och måne, så säger Tegnér, att de måste vara förenade, ty fromhet utan kraft är en barnlek, och kraft utan fromhet tär sig sjelf [5]).

[5]) I sin recension öfver Iduna, yttrar Atterbom: "Enligt rec:s tanke har konstnären samma rättighet i konstens rike som i naturens: att begagna utifrån gifna former såsom råämnen för egna försök till nyare, skönare gestalter. Vill man förneka detta, så lefver i våra dagar ingen oförskämdare plagiator, än sjelfva Göthe . . . Beskyllningen för plagiat kan då egentligen gälla blott strödda lån, och utplockningar af tankar, bilder, verser, uttryck ur främmande skalders arbeten, och i denna hänsigt har det väl aldrig funnits någon mera menlös allmänhet . . . än i Virgilii och Horatii dagar; likväl vill rec. gerna medgifva, att senare tider utsträckt kritikens fordringar, äfven i *detta* fall, ända till pedanteri". (s. o. s. 791—92).

XII.

POETISK KALENDER. FRIDSROPET. ANDRA MARKALLSNATTEN. POLEMIK. STRIDENS SLUT.

(1820—21).

Såsom vi förut meddelat, vistades Atterbom vårterminen 1820 i Stockholm, der han gaf lektioner åt kronprinsen, skref på sin resebeskrifning samt deltog i redaktionen af första Markallsnatten. Sommaren tillbragte han i sin hembygd, der han, enligt Palmblads uppgift, tog in jernpiller, arbetade på resebeskrifningen och lät Kalendren gå vind för våg [1]). I slutet af Oktober kom kronprinsen till Upsala och fortsatte der sin, i Stockholm påbörjade, läsning i historia för Atterbom [2]), hvilken samtidigt upptog arbetet

[1]) I samma till Hammarsköld skrifna bref, hvari detta omnämnes, meddelar Palmblad, rörande utsigterna för Kalendren, att af Hedborn vore intet att förvänta, att hans egen prosaiska åder flöt åt Orientaliska nejder; "deremot är Carl immer oförtruten; också hoppas vi få något af de nya planeterna, August och Vitalis. Item af Grafström" ($^1/_9$).

[2]) Palmblad meddelar Hammarsköld d. 6 Nov.: "Två dagar har Atterbom läst för prinsen och är förtjust öfver hans hjertlighet,

på årets Kalender. Den 17 November skref Atterbom till Hammarsköld:

"Kalendren kommer ut i början af December. Euphrosyne och Zeipel spela der briljanta roller. Af den sistnämnde blir verkligen en utmärkt skald, hvilket man fordom ej kunde föreställa sig. Grafström har åtskilligt, som blott är elegant; men ock åtskilligt, som är ganska poetiskt. Jag tror, att han *nu* är den goda saken ganska redligt tillgifven . . . Min resas tryckning begynner straxt efter nyårsdagen. Jag skall göra allt för att få henne färdig till midsommar, och *Fågel Blå* till nästa jul".

Intetdera af dessa två sistnämnda arbeten blef dock någonsin af Atterbom sjelf utgifvet. Kring d. 19 December 1820 var *Poetisk Kalender* för år 1821 utkommen; och några veckor derefter hade Hammarsköld sin granskning färdig. Men med den blefvo hvarken Palmblad eller Atterbom belåtna; ja, den förre sade rent ut, att Hammarsköld deri ådagalagt, "ehuru medvetslöst, ett stort prof af partiskhet". En brefvexling utspann sig, som slutade dermed, att Palmblad i April tillkännagaf, att han omarbetat recensionen, bibehållit det mesta af Hammarskölds omdömen, med undantag dock af de öfver Zeipel fälda, samt på ett höfligare språk öfversatt det i granskningen förekommande tadel. Recensionen infördes först d. 24 April.

En af de förnämsta tvistepunkterna var omdömet om Zeipels dikter. Palmblad hade, då han i Nov. meddelade, att Kalendren var färdig, yttrat om denne skald:

"Af Carls "Phenix" och de flesta hans öfriga stycken torde du inhämta den admirabla omständigheten, att Zeipel verkligen

---

hans excellenta hufvud och entusiasm för allt dugtigt. Svanberg har gjort en liten kabal för att hindra det; men det lyckades ej. Han träter hvar dag vid prinsens bord öfver poesi, naturfilosofi, götiskhet och sektgorm; nyligen har han med Biberg haft ett skarpt samtal, då de alldeles glömde, att de stodo för prinsen, som uppmuntrade dem".

är poet. Men du är litet envis, och ändrar aldrig dina omdömen, personerna må sedan gå crescendo eller rallentando".

Men detta imponerade icke det minsta på Hammarsköld; hvarföre ock Palmblad, då recensionen anländt till Upsala, skref d. 13 Januari 1821:

"Mot ingen har du dock förfarit oblidkeligare, än mot den stackars *Carl*. Så förklarar du hans *Phenix*, hans *Grindgosse* — tvenne ypperliga stycken, ehuruväl färgerna på ett par ställen i det senare äro för starkt färglagda — för ett par uselheter. Obegripligt är, hur du så kunnat missförstå en skald, så misstaga dig om hans mening med *Prosans korp*, liksom vore frågan om annat än det dåliga, det filiströsa i verlden, det må uttrycka sig i bunden eller obunden skrifart. Ergo, har du ej begripit hela stycket. Läs nu om det med andra ögon. Obegripligt är jemväl, huru en recensent kan vara vid så dåligt humör, att han kan ej tåla ett så oskyldigt och gladt skämt, som Carls öfver recensenter".

Då Hammarsköld envist höll på sin mening, svarade Palmblad d. 30 Jan.: "Låt oss icke tala mer om de Carlska produkterna. Hvad du engång fått i hufvudet, kan man ej bortresonnera ur det, om man också hade englaskäl att sätta emot dig" [3]).

Denna tvist om Zeipels dikt, *Korpen och Phenix*, saknar icke sin komiska sida. Hammarsköld har tydligen an-

---

[3]) Han tillägger: "Men deri ljuger du (förlåt ordet!), då du vill påstå, att annat folk (nemligen klokt) skulle vara af din egensinniga tanke. Du vill gerna ställa Stockholm och Upsala såsom en art antipoder mot hvarandra; men i detta fall skulle du i slikt afseende ha rätt; ty här i staden är ingen, som ej är nöjd med patron Zeipels poesi. Efter 14 dagar tågar Atterbom till hofs, och jag har specielt uppdragit honom att fråga Hedborn, Sondén, Dahlgren m. fl., om du tubbat i dem och kunnat öfvertyga dem om slika satser. Visst är, att stode någon af dessa 3 signaturer under något af hans stycken, så vore för ditt pris ingen måtta; men nu har du engång satt dig före, att Carl ej kan skrifva vers, och nu må han gripa sig an hur som helst, så står du vid dina ord".

sett, att prosan har sitt existensberättigande vid sidan af poesien, och att man sålunda icke bör framställa den förra såsom "en hiskligt stor, svartfjädrad korp, med långa, hvassa klor", hvilken är fiendtlig mot poesien. Men så kommer Palmblad och erinrar honom om den romantiska sanningen, att poesi är allt det höga, goda och sanna i lifvet, men prosa allt det filiströsa, dåliga och falska, oberoende af den form, hvaruti det uppträder; och manar honom vidare att, efter denna upplysning, läsa dikten omigen. Men allt förgäfves; Hammarsköld är och förblir orubblig.

Poemet skildrar korpen, som, i spetsen för en skara kråkor (skribenter) och gökar (recensenter), vill ur lustgården undanträngа Phenix (dikten), men medger honom att stanna,

"ifall han bara
Vill vara *lustig*, så att vi få skratta,
Då vi af idogheten blifvit matta".

Men Phenix flyger ensam åt skogen och, trött att lefva, bestiger han bålet samt sväfvar upp ur flammorna till sitt paradis. Åter längtar han dock till jorden, och när han dit återvändt, börja korpen och hans skaror att "allarmera":

"Nu kommer han med drömmar, fantasier,
Och alla fordna dumma svärmerier!
Han sjunger oupphörligt om Maria
För oss, upplysta och från fördom fria!"
— — — — — — — — — — — — — —
Han bör ej få i våra stater dväljas,
Han bör fördrifvas eller dugtigt qväljas.

Då stiger Phenix åter på bålet och korpahopen fröjdas; men ur "flammans vågor" höjer Phenix sig "till hjertats ursprungslågor"(?). Sången slutar med en profetia, att "den glade diktens Gud" skall återvända och, "för att rensa alla andans trakter", framljunga på sin tordönssky;

"Ty han är *evig* — *evighet* hans rike,
Och helig kärlek är hans ende like".

Hvad angår diktens värde synes oss Palmblad öfverdrifva det och Hammarsköld underskatta det. Stycket innehåller flera lyckade delar, i godmodig satirisk stil; men också rätt många skenbart djupsinniga fosforismer. I känd romantisk tonart går äfven *Längtan*. Dikten *Kärleken* är en öfversättning från tyskan, ehuru ej såsom sådan angifven. Till Zeipels bättre stycken höra *Blomsterjungfrun*, *Grindgossen* och *Flickan*, alla i vexlande, men behagfull tonart. Deremot är *Sanningen* en svårfattlig dikt, som icke skulle förlora på borttagandet af de sju första stroferna och blotta bibehållandet af de fem sista, försedda med en kort, lämplig inledning. Två synnerligen läsbara andliga romanser afsluta raden af hans bidrag [4]). — Af Grafströms dikter äro de mest betydande: *Platos dröm*, *Sensitivan* och *Vid ett nytt år*, och bland dessa främst den förstnämnda, som kan räknas bland denne skalds yppersta stycken; äfven *Hjertblomman* och *Begrafningsdagen* äro täcka. Af *Blad ur min plånbok* är det första, *Till en gammal man, som började blifva blind*, det bästa; två uppgifvas vara "från Persiskan", men äro hämtade ur Göthes "Westöstlicher Divan"; de tre återstående äro obetydliga.

Euphrosyne lemnade till denna samling en af sina bästa och mest kända dikter, *Jungfrun i det gröna*. Bland andra hennes här införda stycken finner man tvenne, i hvilka en ren och varm känsla funnit ett stundom rörande uttryck: *Tvillingarna* och *Tiggargossen;* stämningsrik är ock "*Den gamle ör-*

[4]) Euphrosyne skref d. 28 Dec. till Hammarsköld: "Men hvad tycker du om Zeipel? Har han ej mera anda, än förr? Mest tycker jag om hans andliga sånger".

nen i bur". I *Fantasien* skattar hon åt romantikens skönhetsdyrkan; och i *St. Ragnhild* behandlar hon samma legend, som Palmblad, sju år förut, gjort till ämne för en dikt i Fosforos [5]); men hon omgestaltar fullkomligt sägnen efter sin smak och uppfattning, och har i behandlingen lyckats bättre än Palmblad. Svagare äro de öfriga. *Rizzio* och *Vikingatärnan* bära spår af ansträngning och manér; i *Thildas morgondröm* är Thilda ganska vaken, och *Himlabarnen*, den enda dikt, som Wallmark i sin granskning lofordande nämner, är, eget nog, en ultrafosforistisk produkt.

Sondén tecknar i *Minnesblommor*, enkelt och sinnrikt, Stjernhjelm, Kellgren, Lidner, Thorild och Bellman. Svaga äro hans andra dikter: *Den hel. Johannis död*, *Ave Maria*, sedan parodierad af Vitalis, samt *Afsked från Ekholmen*, rörande hvilken sjelfva Lit. Tid. förklarade, att den "utan saknad kunnat umbäras". — Arwidson representeras af tre estniska folksånger samt dikten *Konung Hakes dödssång*. *Gumælius* har öfversatt från tyskan en dikt, *Norden*, af fru Helwig, samt Kalendrens novell, *Mäster Martin och hans gesäller*, af Hoffmann.

Derjemte uppträda några nya signaturer, hvilka, stolta öfver sin rikedom på klingande fraser, behandla meningen mera styfmoderligt: B**R, Carolina, E, och †. Särskildt blefvo kors-signaturens dikter föremål för skämt i Journalen och af Vitalis. Sign. *y*q* (Rydqvist) debuterar med ett svagt poem, *Prestmannen*, och ett något bättre på fyra rader: *Allt är en dröm;* sign **n lemnade ett rätt lyckadt epigram.

De mest betydande dikter, som i denna årgång offentliggjordes, voro dock Atterboms. Förutom åtta från

[5] Se ofvan IV, s. 536.

italienskan öfversatta sonetter — fyra af Michel Angelo och fyra af Tasso — förekomma här åtta lyriska originaldikter, bland hvilka *Johannismasken* och *Åsigter* intaga främsta rummet. Den förra, en vacker och gripande dikt, behandlar legenden om apostlen Johannes, som upptog en, vid hans fötter krälande, mask och satte den på en blomma, hvarvid masken genom apostlens vidrörande blef lysande: en maning till den försagde,

"att du af högsta nåd kan hinnas
Fast du i lägsta mått dess spegel blef".

Väl påträffar man äfven i denna ett och annat mindre lyckadt uttryck, vid hvilket kritiken kunde fästa sig; men i dess helhet gör dikten ett behagligt intryck [6]). *Åsigter*, en didaktisk dikt, kallas i Lit. Tid:s granskning "ett mästerstycke och kronan i denna anthologi", samt framställes såsom ett mönster för dylika skaldestycken [7]). I denna dikt låter skalden en slättbo skildra sitt lugna, njutningsrika lif på den bördiga slätten; hvarefter bergsbon prisar det friska, kraftpröfvande, både själ och kropp stärkande lifvet på bergen, och slutligen en dalbo, varnande å ena sidan för vekhet, å andra sidan för öfvermod, framhåller kär-

---

[6]) Så t. ex. frågar Wallmark hvad som menas, då det om lysmasken heter, att den

"med en *ljusgrön aningsflamma* lugnar
Det hopp, som Guds barmhertighet förstår".

Meningen är naturligtvis, att undret med lysmasken ger stöd och trygghet åt menniskans hopp på Guds barmhertighet. Men nog får man en stund tänka på saken. — I en biljett till Wallmark af d. 15 Febr. skrifver Blom: "Jag har just som en *ljusgrön aningsflamma*, att du i afton kommer till mig".

[7]) I bref till Hammarsköld säger P., att *Åsigterna* "äro af ett djupt rörande och djupt spekulativt intresse". ($^{19}/_{12}$ 20).

leken såsom det högsta lifvet och manar att ännu i dödsstunden förkunna högt: "Hvad Gud är god och hvad hans verld är skön!" En rätt vacker dikt är *Petrarcas kröning;* hvaremot *Guitarrklang på sjön* väl är ett melodiskt, men dock något tillkonstladt, stycke med dess omqväde:

"Ett *M*, ett *I*, ett *N*, ett *N*, ett *E*".

Så lyder t. ex. andra strofen:

"Mig lysa inre lågor!
En stormfri dag, min stjerna
Jag såg, lik drömmens tärna,
Bland asp och väppling le.
När bröstet höjs i vågor
Hvad mildrar svallets ve?
Ett *M*, ett *I*, ett *N*, ett *N*, ett *E* [8]).

Vinet är en täck dikt; men skulle göra ett mera kraftigt intryck, om den vore klarare hållen [9]). *Berg och dal,*

---

[8]) I All. Journalen 1821 (n:r 139) läses *En liten Guitarrklang på land*, så lydande:

"När i de ljusa nätter
Jag ej förmår att sofva,
Jag, spänd i rimmets klåfva,
Slår *billigt* min Guitarr.
Hvad klinga de sonetter?
Hvad svara skogens barr?
O! blott ett *N*, ett *A*, ett *R*, ett *R*".

Vid ordet "billigt" hänvisas till förra årets kalender, der det i "Siciliansk visa" heter:

"Endast jag, som ej kan sofva,
Billigt går hvar bäcken slingrar".

Hela den strof, hvari dessa två rader läsas, blef dock omskrifven, då denna visa fick en plats i "Lycksalighetens Ö".

[9]) Idén, upplyser Palmblad, är hämtad ur Castellis "Poetische Kleinigkeiten".

i folkviseton, saknar likväl folkvisans enkelhet, naivitet och lättfattlighet; och "*Skål d. 1 Dec.*" är, såsom oftast Atterboms tillfällighetsdikter, ett synnerligen svagt stycke.

Mest uppseende väckte några dikter, hvilka Atterbom, under signaturen *Anonymus*, gifvit den gemensamma titlen *Recensionsblommor*. I dem karakteriseras Leopold, Tegnér, Ling och Franzén. — Han börjar med Leopold,

"af de Dina som höfding beundrad,
Och af dem alla med rätt hyllad som ypperst och störst".

Han skildrar, huru Leopold i sin ungdom "förlåtligt" hänfördes af den Galliska konstens fé, men sedan, när han, äldre, tyckte sig sakna själ hos den sminkade tärnan, vände sig till Britterna (Pope).

"Ack! men naturen lefde ej mer för det skummare ögat,
Och för ett *skal* af etik glömde du *kärnan* deri".

Då förvissnade diktningens vår, hjertat slog förfruset "under en is af begrepp".

"Dock, när af nordiska bröst de odödliga åter förnimmas,
Vare försonadt och glömdt *allt*, hvad ditt öde förbröt!
Snart ur din grift upplågar i frid en klarnande flamma;
Uddig och grann som din vers, tolkar hon lugnt din förtjenst".

Dikten "Tegnér" börjar med dessa ord:

"Ja, *Epilogen* är skön, och med fog du klarheten prisar;
Glänsande alltid du var, nu är tillika du *sann*.
Nycken dock stundom ännu får pensla de taflor, du lemnar,
Att af en brådskande eld optiska fel, du begår".

Sedan gör Atterbom ett inlägg mot Tegnérs, i epilogen framstälda, fordran på klarhet, framhållande, att idel ljus gör att man ingenting ser, samt att i dikten liksom i tänkandet ligger ett heligt och hemlighetsfullt, som just är roten till tanke och dikt [1]). Denna förklaring, redan i Iduna-

[1]) Se *Ljunggren*, Smärre Skrifter, I, s. 136—8, der förf. uttalat sin uppfattning af denna tvistefråga.

recensionen framställd, anger på ett slående sätt olikheten mellan Tegnér och Atterbom: den förre såg den högsta skönhet i klarheten, den senare i ljusdunklet. Sedan Atterbom vidare erinrat derom, att icke den "är *sjuk*, som ej prålar alltjemt med sin hälsa", afslutar han detta försvar för dunklet och känslomystiken med en förklaring, att han om denna fråga ej längre ville tvista med Tegnér, utan i stället tillönska honom att sjunga "till ett tjusande slut" hvad han "så härligt begynt".

"Lemna blott filosofien i ro, och den tid, som du misskänt,
Tag från polemiska värf snart och för alltid godnatt;
Du är för ädel, för hög, att begagnas till pöblens orakel!
Gerna förlåtes dig dock allt för din Frithiofs skull".

Derefter tecknar han sympatiskt Ling och Franzén, och med anledning af den senares polemik med Lit. Tidningen yttrar han:

"Danad att älskas du är, som att älska. Försök ej att vredgas!"

I en afdelning, som han benämnt *Samtal*, ställer han sedan till sig sjelf frågan: hvem väl han vore, som så högvist bedömer andra? Och han svarar:

"Aldrig min svaghet jag glömt; jag vet, att af Svithiods skalder
(Om jag bland dem har ett rum) sjelf jag den ringaste är".

Tredje och sista afdelningen bär namnet *Fridsropet*. Om Palmblads ofvan (s. 418) anförda yttrande till Franzén kunde betraktas såsom en hissad parlamentärsflagga; så kan detta Fridsrop sägas vara ett fredsförslag, hvars antagande vore lika fördelaktigt för begge de kämpande parterna. Vi meddela derur några utdrag:

"Likaså ljuft att *beundra* det är, som tomt att *beundras;*
Högsta fröjd för ett Jag är ju ett *ädlare* Du.
Tjusas mitt bröst? eller nalkas den tid, då det eniga Manhem
Skådar i värdigt förbund *hela* sin sångarekrets?

Då dess skalder, ej lyssnande mer till sorlet för dagen,
Söner af samma natur, broderligt älska hvarann?
— — — — — — — — — — — — — — — — — —
Fritt må emellan sekter och namn sig tvistande splittra
De, som vid *namn* och *person* fästa det skönas begrepp.
— — — — — — — — — — — — — — — — — —
Kärleken tänker ej argt. Hvad äro vi, om vi ej älska?
Älska hvad mer är, än vi, Himmel och Fädernesland?
— — — — — — — — — — — — — — — — — —
Skyndom tillsamman då fram, att resa det götiska templet,
Templet af Svithiods konst, färdigt i ritningen re'n.
Lägge det svenska sinnet dess grund; men förnekom ej, fåviskt,
Södrens förklarande prakt smycka dess mäktiga hvalf.
— — — — — — — — — — — — — — — — — —
Ja, ej längre man skall se byggarne tvista om planen;
Vare förbistringen slut! Lärom hvarandra förstå!
Sverige det fordrar af oss, och efterverlden det fordrar,
Njugg i sitt lönande pris, hård i sin straffande dom".

Huru denna lika vackra som högsinta dikt upptogs af Fosforismens mera moderata motståndare, synes bäst af Tegnérs yttrande, i bref till Geijer af d. 21 Jan. 1821:

"Hvad recensionen af Iduna och i synnerhet Recensionsblommorna angår, som jag just i dag fått läsa, så innehålla de visserligen mycket oförtjent beröm; men derjemte måste jag också låta mig behaga att skolmästras såsom den der ännu ej är rätt invigd i tidens mysterier. Det är väl godt och väl att man erbjuder mig förlåtelse och utfärdar aflatsbref: men jag fruktar verkligen att jag är inkorrigibel. Jag hade till hälften tänkt att svara: men Fridsropet har helt och hållet afväpnat mig. Mig synes det det sannaste, ädlaste, skönaste, som på länge varit diktadt i Sverige: verkliga fridens ord, som måste finna ett återsvar i hvart ädelt hjerta. Jag hoppas att hvar och en, som läser dem, skall, liksom jag, blygas för sin egen lilla fåfänga och inse, att det är och egentligen alltid bort vara fråga om någon ting oändligen högre och bättre än en usel partiseger. Strid måste visserligen vara i vitterheten liksom i hela det menskliga lifvet: allas åsigter kunna ej vara lika, böra det ej heller: men striden kan och bör vara ädel och ridderlig. Med blanka, med himmelska vapen böra vi täfla, utan högmod hos den segrande, utan afund hos den besegrade. Det är skönt att öfvervinnas i sång: mera än en gång har jag blifvit det af dig, af Atterbom och af så många andra: men Gud är mitt vittne,

att jag dervid aldrig känt annat än glädje. Men väl har jag känt harm, då man skoningslöst angripit namn, dem jag värderar, dem efterverlden också skall värdera, ehuru de diktade i andra former än våra. Väl har jag trott och tror ännu, att den reform i vår vitterhet, som man åsyftat och som äfven i visst afseende var nödvändig, kunde och borde göras utan så mycket buller och bång, utan så mycken orättvisa och bitterhet: jag har trott och tror ännu, att den så kallade gamla vitterheten bör sjungas, ej disputeras bort. Man skall ej smäda det gamla, utan endast öfverträffa det, man skall strida ej med död spekulation utan med lefvande sång".

Innan vi öfvergå till redogörelsen för verkningarne af detta Fridsrop inom andra kretsar, må vi här lemna några meddelanden om Atterboms Stockholms-vistande 1821. Han anlände till hufvudstaden i slutet af Februari och började d. 22 gifva kronprinsen tyska lektioner; dessa bestodo hufvudsakligen i talöfningar samt i författandet af skriftliga uppsatser. I sina bref till Geijer klagar han öfver dålig hälsa och vantrefnad; så skrifver han, med anledning af en middagsbjudning på slottet, af hvilken han befarade svåra plågor följande dag:

"Jag önskar, att jag väl vore ifrån detta i så många afseenden ovissa och generade lefnadssätt. Ingen dödlig kan mindre, än jag, passa till hofman. Det förekommer mig som ett slags tryckande feberdröm, att nästan dagligen drifva omkring flera timmar i ett ödsligt slotts otrefliga salar och trappor, bland menniskor, som till största delen förekomma mig såsom larver och spöken.

Allein — in der schrecklichen Einsamkeit;
Ich allein — die *lebendige* Seele". ($^{23}/_{3}$ 21) [2]).

Den 28 April skref Palmblad till Hammarsköld, att han hört, "att Atterbom lefver i synnerlig vänskap med Bernardo, äfven kallad Örnen. Godt!" I Maj kallade Geijer Atterbom till docent i allmän historia, efter det denne d.

[2]) *Ahnfelt*, "Nektar och Gift", s. 118—20.

17 Febr. 1821 utgifvit och försvarat en disputation: "Nicolaus Rienzi, tribunus Romanorum". Först d. 25 Juni återkom Atterbom till Upsala och reste derifrån till Östergötland.

Inom båda de vittra lägren funnos de, som ogerna hörde fridsrop af den art, som Atterbom låtit utgå, ja, hvilka till och med harmades deröfver. D. 24 Febr. 1821 innehöll All. Journalen en "insänd", ganska qvick, *Hälsning till den Nya skolan. Af en broder i Apollo.* Den har till motto följande rad ur "Fridsropet": "Sjelfva den ringaste Gök äger sin kraft, sitt behag". Till icke ringa del är den rigtad mot Atterbom, såsom synes af begynnelseraderna:

"Hell den Siarens ord! Hell Strängaspelet i Norden!
Lyssnande märkom dertill: Bröder! förnimmom vårt lof.
Han, vår mästare, sjelf den störste af sjungande *gökar*,
Bjuder ock vördnad för oss, ringare *gökar*, än han".

Äfven påpekas huru *kraft* och *behag* voro de utmärkande egenskaperna i nya skolans poesi, samt huruledes särskildt den senare egenskapen trädde melodiskt fram i *rimmen*.

"Och våra rim — som vi sjelfva — i huldfast trohet förenta,
Älska så hjertligt hvarann, hyllande dragningens kraft.
Strålar själens *förtjusning*, så eldas i blinken *berusning*,
Ögats *ljusning* dernäst, lugn och *brusning* till slut.
Likaså *längtan* förmäles med *trängtan* och *andas* med *randas*
Fader med *rader*, ja, ock *blader* i stället för blad[3]).
Så vår anda framklingar evigt tjusande sånger,
Kraftfull och *ljuf* på en gång; fåfängt beskrattar man oss".

Det vill synas som om Wallmark, nöjande sig med dessa anspelningar på årets Poet. Kalender, icke tänkt att

[3]) En anspelning på en af Atterbom i årets Poet. Kalender införd sonett, öfversatt från Tasso; i den förekomma rimmen: *fader, rader, myriader* och *blader*. — Äfven dikten *Echo* af B**r i samma kalender, med sina "*späda sagor*" och "*barnsliga ekar*" gjordes i "Hälsningen" till föremål för åtlöje.

vidare med densamma befatta sig; ty det är först d. 17 Augusti, således sju månader efter dess utgifvande, som man finner den upptagen i Journalen till granskning. Denna granskning inledes sålunda: "Rec. hade icke ärnat detta år befatta sig med den så föga belönande läsningen af Poet. Kalendern, om han icke händelsevis blifvit varse recensionen deraf uti Svensk Lit. Tidning". Men då han der läste om "högst melodiska" stycken, om "mästerstycken", m. m., trodde han, "det underverket kanske kunnat tilldraga sig, att hr Atterbom råkat skrifva ett par medelmåttigt goda verser".

> "Men tyvärr fann han, att det var densamme hr Atterbom, som förut, samma poet, utan minsta poetiska anlag, samma författare utan redighet, utan uppfinningsgåfva, utan sundt omdöme; samma versifikatör, som oaktadt sitt tio- eller tolf-åriga mångskrifveri ej förvärfvat sig den ringa konsten, att uppsöka passande rimslut utan tankens rådbråkande, eller ens den vanligaste makt öfver språket".

I denna ton är hela granskningen hållen. Otroligt låter, att Wallmark skulle först i Augusti råkat läsa Lit. Tid:s anmälan, som är dat. redan d. 24 April. Sannolikare synes det, som om utgifvandet af den Andra Markallsnatten samt Lit. Tidningens anmälan af densamma föranledt detta angrepp på nya skolans främste man; Atterbom är nästan den ende, hvarmed granskningen sysselsätter sig. Rätt betecknande är ock, att hvarken "Recensionsblommorna" eller "Fridsropet" särskildt nämnas. (n:r 191).

Äfven hos några af Stockholmsfosforisterna väckte Fridsropet allt annat, än välvilliga känslor. Hammarsköld, med sitt oblidkeliga agg mot Leopold, kunde icke utan missnöje läsa Atterboms recensionsblomma om denne skald, och väninnan Euphrosyne tyckte liksom H., att Atterbom

för mycket krusade för vederbörande [4]). Livijn, som alltid iakttagit en mot Upsaliensarne jemförelsevis mera främmande hållning, var äfven nu föga benägen att ställa sig till efterrättelse några från dem utgångna order. Både han och Hammarsköld funno dessutom nöje i striden; Livijn älskade den för dess egen skull, och för Hammarsköld stodo Polyfemdagarne i ett idealiskt skimmer. Dertill kommo de betänkligheter, Palmblad uttalat rörande utgifvandet af den nya Markallsnatten, och hvilka föga behagade Livijn. Alltnog: Hammarsköld skref sin förut nämnda skarpa Kalender-granskning, hvilken Palmblad efter en vidlyftig skriftvexling omsider kasserade. I det förut (sid. 456) anförda bref af d. 13 Januari 1821, uti hvilket Palmblad framstälde sina anmärkningar, läses följande försvar för Atterbom:

"Allra orättvisast är du väl, när du vill beskylla Atterbom att genom falskt pris vilja ställa sig in hos vederbörande. Detta i anledning af hans omdöme om Leopold. Om du vill slå upp "Rimmarbandet" och läsa hvad Atterbom der låter Sysis säga om denne man, så skall du finna, att han redan 1811 ej tänkte annorlunda, än nu, och om du genomläser min recension af de Kritiska Brefven, skall du se, att du är ensam i ditt oblidkliga nit mot Leopold, ett nit, som så ofta låter dig förlora all besinning och gör dina uttryck oanständiga och grofva. — Efter ditt sätt att se, kan du icke annat, än betrakta oss såsom de der utgå att captivera suffragia, efter vi ej mera fortfara i

[4]) Hon skrifver d. 18 Jan. 1821 till Hammarsköld: "Nå, hvad tycker du om Atterboms recension af Idunas sista häfte? Jag tycker väl den är bra, som allt hvad han skrifver; men det är ett förskräckligt krusande, och tycker jag, att det har någon air af att ställa sig in med vederbörande. Allt vacklande och motsägande hos en karl har för mig något motbjudande — jag vill hellre, att de ska' vara fasta i sin idé, till och med om de ha litet orätt. Så vill jag ha karlarne ... Men kan sättet förskaffa Atterbom några flera vänner, så är det bra. *Recensionsblommorna* i Kalendren äro väl skrifna och äga derföre ett verkligt värde; men allt detta röjer ett sätt att insinuera sig; dock är detta sagdt oss emellan".

rabulism. Ditt grundfel i tonen är, att du vill låta polyfemstonen ständigt fortfara. Denna tid är ej att ångra: de mesyrer, som då vidtogos, voro nödvändiga; men det var ett skräck- och terrorism-system. Nu — hvarför skall man slå på trumma midt i freden? ... Men till dess den ene hunnit omvända den andre, böra vi ej anklaga hvarandra för feghet eller falskhet. Och ett sådant omdöme vill du trycka om en *vän?*"

Huru detta upptogs af Stockholms-kamraterna synes af ett Livijns bref till Askelöf, af d. 24 Januari 1821. Det heter der:

"Sedan Markalls ena flygel var genom 1:a "Natten" kringgången, föll det Atterbom in att slå Chamade; i Poet. Kalender och Recensionsblommorna har han till Leopold ropat: pater peccavi! och i Lit. Tid. knäfallit för Esaias. Men följden häraf har blifvit, att redan ligger andra Natten under pressen, Upsalienses ovetande, och, broder! på heder, den är qvickare, än den första. Far min har gjort sjelfva stommen och en del af ifyllnaden, och din tjenare har ockrat med sitt pund efter den anda, som i honom är".

Några dagar derefter aflät Palmblad till Hammarsköld ett svar på dennes invändningar mot de anmärkningar, hvilka hans granskning föranledt. Vi meddela derur ett utdrag, hvilket tydligt lägger i dagen den åsigt, Upsala-ledarne nu hyste om lämpligheten af de medel, som skulle bereda den goda saken framgång. Palmblad yttrar:

"Annars må Atterbom mundtligen samspråka med dig och förklara våra åsigter om det, sätt, hvarpå vi mena, att polemiken hädanefter bör föras. Deruti har fienden rätt — vi ha hittills föga eller intet presterat; nu måste sådant ske, och i fall det lyckas oss att producera något dugligt, så kullslås just det falska och orätta, i det att man uppsätter något positivt i stället. För öfrigt har Atterbom, i epilogen till Idunarecensionen, förklarat så sina som mina tänkesätt i denna väg, att jag ej vill anföra något mera, förr än du läst den. Men upphör, att i sådana saker se captationsförsök. När har du upphört att tro på dina vänners fasthet, tro och redlighet? Var säker att finna oss rustade, när strid måste och skall gifvas; men nu behöfves ej mer det *lilla kriget*; i hvilket den anfallande alltid är den

svagaste. Krafterna måste sparas till stora idrotter. På Wallmarks och consortium tjut i papperen lyssnar numera ingen: det är engång så deras art. Man utger hvart år eller hvartannat en *Natt;* den svarar på 50 småstenskast. Du har nu vexlat roller med oss; du har en vida mer melankolisk åsigt om vitterhetens skick och framtid. I synnerhet ser du i Upsala idel fiender emot dig sjelf. Här är ingen . . ., som ej menar dig väl och hjertligen håller af dig. Derföre smärtas vi också, då du genom förhastanden ger pris på dig och, genom opolitiska och uppenbart osanna tillmälen — såsom i Epilogen till Witt. Historien —, sätter dem illvilligom vapen i händerna. Hvar finnes all denna söndring emellan Idunister, Fosforister, Upsala- och Stockholmskolorna, annat än i din egen fantasi, som diktar i verkligheten. Tag då engång reson och se sakerna, som de äro". ($^{30}/_{1}$ 21) [5]).

Såsom nämndt är, kom Atterbom till Stockholm i Febr. 1821 och hade snart återvunnit Hammarskölds förtroende. Livijn tyckes dock icke hafva varit dermed rätt nöjd, ty till sin vän Askelöf skref han d. 14 Mars:

"Utan Atterboms hitkomst hade sannolikt en schism emellan Upsalienses och Stockholmienses inträffat . . . Då fråga uppstod om 2:a Natten, framstälde de förra så många *om* och *men*, att man ljusligen såg sanningen af mitt gamla påstående, att jemväl hos dem är det mindre fråga om sak, än om person; följden blef, att man grep verket an, utan att vidare bry sig om dem, och att man jemväl var betänkt att utgifva något allvarsamt. Euphrosyne var redan anvärfd; far min och din tjenare hade redan satt sina pennor i ordning; men med Atterboms hitkomst föll modet hos vår verk-häst, herr Lars, hvars slafviska beundran, som så ofta ledt honom äfven att ej kännas vid sanningen, förmådde honom att ej töras någonting".

Han tillade, att den andra "Natten" täflade i qvickhet med den första, och att "våra vänner äro på intet sätt skonade".

---

[5]) I ett p. s. skrifver Atterbom: "Tro dock, att vi Upsalaboar mena väl och i allt *väsentligt* äro de samme, som vi varit. Framförallt tvifla ej på min vänskap — och läs min recension till slut, innan du talar om captationer".

Andra Natten utkom i April 1821. Den bär titlen: *Åsnan, romantisk hjeltedikt, öfversatt från Tungusiskan.* Ariosto och Wieland äro här mönstren, utan att dock någon strängare stilimitation ifrågakommer. "Åsnan" är författad af Dahlgren, granskad af kommitterade samt tillökt af Hammarsköld, Sondén och Livijn. Den sistnämnde hade uppgjort planen till första sången och varit Dahlgrens medarbetare vid de öfriga, så att han skrifvit största delen af striden på Bläckhafvet, i tredje sången, flera strofer af beskrifningen om besöket i Tartaren, uti den fjerde sången, samt enskilda strofer i femte och sjette sångerna.

Hjeltedikten inledes af *Tankar öfver detta verk*, författade af Hammarsköld samt öfversedda af Atterbom och Sondén. De utgöras af fem dikter: *Till Åsnans skald*, *Till PAW*, *Till Journalionen Markall*, åsna och skald, *Till Asphalinius* [6]) och *Till Riddarens kreaturliga Armé*, alla sonetter, utom den fjerde, och alla föga märkliga.

I slutet af Första Natten blef Markall förvandlad till åsna, och såsom sådan uppträder han nu. Åsnans herre är *PAW*, och enär namnet är bildadt af initialerna i Per Adam Wallmarks namn, förekommer sålunda Wallmark i två skepnader, hvilket just icke underlättar uppfattningen af den satiriska hänsyftningens detaljer.

Palmblad yttrar i sin granskning uti Lit. Tid., att planen är "på långt när icke så sammanhängande, icke så helgjutet uttänkt, som i den första epopeen"; men han ursäk-

[6]) Asphalinius är kyrkoherden i Tolg, professor David Aspelin. Hvarföre denne anspråkslöse man kommit att spela en roll i Markallsnatten, var förmodligen deraf föranledt, att han trenne gånger vunnit pris i Svenska Akademien samt 1819 utgifvit första delen af sina "Skaldestycken". Några månader efter Andra Nattens utgifvande afled han, vid 41 års ålder.

tar detta dermed, att den *romantiska* hjeltedikten vanligen "utvecklar sig i en kedja af magiskt vexlande taflor, ordnade kring ett för hvarjehanda nyckfulla omskapningar blottställdt hufvudföremål". Ja, nog är "nyckfullheten" stor, så stor, att det är svårt, om icke omöjligt, att lemna en kortfattad och klar redogörelse för detta diktverks innehåll. Försigtigtvis yttrar derför Lit. Tidningen, att "en framställning af planen skulle de flesta läsare anse allt för vidlyftig". Vidlyftighet vore visserligen nödig, alldenstund andra natten är nära fyra gånger så lång som den första; men det är icke ensamt denna omständighet, som förorsakar svårigheten. Nej, denna beror främst af det lösa sammanhanget, hvars trådar man stundom, äfven med största ansträngning, icke kan spåra. Se här ett exempel.

I första sången är riddar PAW, ridande på åsnan Markall och åtföljd af galten Asphalinius såsom vapendragare, stadd på väg till det slott, der prinsessan Senscommunia, bevakad af ett troll, hålles fången. På uppmaning af Polyhistrios skugga, skall han söka befria henne. Natten har inbrutit, då en gubbe, Snille vid namn, gift med gumman Moralsatir, bjuder honom att hvila i hans låga hydda. Åsnan och galten anvisas "ett frodigt bete" utanför hyddan. Men der öfverfallas de af fosforisterna, för tillfället förvandlade till vilda hästar, och då PAW vill rusa ut till de sinas hjelp, besvär honom hans värd att vänta till dager blir, ty då förmå fosforisterna intet. I andra sången sitta Fosforisterna på en källare; Lorenzo (Hammarsköld) uppmanar till härnad mot Rimthussarne, och Amadeus (Atterbom) utvecklar sin uppfattning af det absoluta, hälsas med jubel samt viges till anförare. På hans uppmaning besluta de samtliga att draga ut och uppsöka en dal, der en insjö med underbart gudavatten är belägen. Icke af Amadei, men af de andra fosforisternas yttranden synes det dock, som skulle färden närmast gälla en strid med *Markall* och hans "rotar". Alla rusa beväpnade ut ur "källarsalen" mot "Markalls hopar", och anfalla hans *borg*.

"På alla sidor borgen står i brand,
Bland lågor Markall med förtviflan strider,
Hans öron blöda och hans ryggrad svider".

Lorenzo klöser Markall i båda kinderna, så att denne "vånglar på sin sko", Polyfem bräcker med sitt spjut Markalls sköld, Amadeus rigtar hundra Xenier mot borgen, så att murarne remna, och Polyfem bryter sig genom vallen.

"Och blod i strömmar öfver fältet svallar".

Fosforisterna segra, utbreda sig öfver slätten och hälsa "sin drott med sänkta jern".

"Lorenzo, stolt, med kritiska lorgnetter,
Betraktade förödelsen på slätten".

Och så tåga de ut att söka insjön.

Huru komma till klarhet rörande sammanhanget i allt detta? Fosforisterna, förvandlade till hästar, öfverfalla åsnan och galten. Sedan tyckas de, åter blifna menniskor, hafva begifvit sig till källarsalen. Derifrån rusa de plötsligt ut mot "Markalls hopar". Hvarifrån komma dessa hopar? Den betande åsnan hade nyss ingen annan kamrat, än galten. Nu har åsnan en borg, belägen, såsom det tyckes, strax utanför källarsalen, och, helt plötsligt förvandlad till menniska, levererar Åsnan en bataljsamt blir naturligtvis besegrad.

Men på morgonen, när riddar PAW vaknat, beslutar han att hämnas fosforisternas öfverfall på de betande djuren; han sadlar sin åsna (Markall), som nu är alldeles oskadd, rider ut, åtföljd af galten, samt blåser i sin trumpet, hvarvid en gräslig mängd oxar, kor, åsnor och får framstörta, alla till djur förvandlade rimthussar. I spetsen för dem tågar riddaren fram, upphinner fosforisterna och anfaller dem; men måste slutligen rymma fältet.

Det är sannerligen icke underligt, att Palmblad uppgaf försöket att framställa diktens innehåll såsom ett sammanhängande helt, skyllande på vidlyftigheten.

Dikten har obestridligen åtskilliga lyckade komiska ställen, t. ex. den fosforistiska källarscenen i andra sången,

och skildringen af Bläckhafvet i den tredje; qvicka infall, och enstaka löjliga beskrifningar förekomma esomoftast; men såsom ett helt verkar den tröttande. Skildringen är nemligen allt för uttänjd, och hvarken ämnet eller sättet för dess behandling förmå hålla uppe det under tiden allt mer slappnande intresset. Härtill kommer, att man måste vara väl hemmastadd i hela den tidens literatur, äfven den mera obetydliga, för att kunna förstå de ständiga anspelningarne. Så, för att anföra ett exempel, har man svårt att fatta sista sången, utan kännedom om "Manhemsförbundets Handlingar".

Och utan tvifvel funnos åtskilliga af samtida läsare, hvilka i detta hänseende icke voro synnerligen bättre lottade, än de flesta i våra dagar.

Man har framhållit den opartiskhet, som stämplar framställningen i denna andra del, alldenstund äfven Fosforisterna här göras till föremål för skämt och satir [7]). Men på samma gång framställas de dock alltid såsom oändligt öfverlägsna sina motståndare. Så se vi huru de i den episod, för hvilken vi här ofvan redogjort, besegra fienden icke mindre än tre gånger inom halftannat dygn; och man kan verkligen med skäl förvånas öfver dennes fortvarande motståndskraft efter slika nederlag.

Också väckte Andra Natten långtifrån samma uppseende som den första. I brefvexlingarne från denna tid fin-

[7]) I en uppsats uti Lit. Tid., behandlande Sveriges nuvarande Dagbladsliteratur, heter det om den Andra Natten, att den "bör tillräckligt hafva visat, att detta verk, det qvickaste, som någonsin på svenska språket utkommit, är i allt det, som tyckes vara rigtadt mot skalder och literatörer af *sant* värde, endast en harmlös, humoristisk lek med vissa drag i den individuella utansidan af hvars och ens auktorskap, och att denna lek skonar lika litet de yngre som de äldre, (s. 771).

ner man den sällan omnämnd [8]). Äfven pressen visade sig föga sympatisk. Lit. Tidningen anmälde den, såsom vi nämnt, mycket välvilligt; men All. Journalen och Stockholms Posten tego. Couriren underkastade den visserligen en granskning; men ansåg sig, eget nog, icke böra nämna arbetets titel, utan började denna granskning sålunda: "Ett arbete har utkommit, som, ifall det bör bedömas, likväl

---

[8]) I Tegnérska brefvexlingen omtalas den endast i ett bref från J. Adlerbeth, som d. 13 April 1821 skrifver: "Andra delen af Markalls Sömnlösa Nätter" är nyligen utkommen. Den är, enligt min öfvertygelse, mera tråkig, tvungen och sömngifvande, än den första". — Geijer skrifver till Atterbom i April: "Andra delen af Markalls Nätter har jag läst. Der är mycken glädtighet, och mycken förtjenst i detaljer. Men planen synes mig ej nog genomtänkt; den är oklart utförd. I det afseendet har första delen stort företräde. Ej heller vet jag hvad Grafström gjort, för att bli så illa tilltygad". (I: 8., s. 457). — Euphrosyne var hänryckt; ty hon förekommer i andra sången, tecknad sålunda:

"Helt enkel var *Aglaja*, huld och fager,
Blid till sin uppsyn som en majirisk vår,
Kring hjessan virad var en krans af lager,
Och röda rosor prydde hennes hår.
En lilja myste fromt ur barmens vågor,
Och klarhet gick ur hennes ögons lågor".

Till Hammarsköld skrifver hon: "Boken är förträfflig; en qvick och glad satir från början till slut. Bättre kunde ej Wallmark bli gisslad, och ändå på ett så löjligt och roligt sätt. Och att den nya literaturen vunnit äfven hos sina motståndare, derom är jag säker. Målningen af Aglaja är härlig. Det är bilden af sångmön — sådan vill jag bära henne i mitt hjerta och ära henne med ett ödmjukt och fromt sinne". — I Hammarsköldska brefvexlingen finnes äfven ett bref från Molbech, rörande detta arbete; men sannolikt är här fråga om både första och andra natten. Han skrifver: "De tilsendte "Markalls Sömnlösa Nätter", har jeg moret mig med at giennemlæse, tildels ved hielp av den clavis, som mag. Gumælius havde den Godhed at give mig; jeg har tillige ved Læsningen fornøiet mig over den fortræfflige og korrekte Form, hvori disse vittige og satiriske Digte fremtræde". ($^7/_8$ 21).

icke bör nämnas, emedan det ej nämner någon af dem, det tadlar och misshandlar". För öfrigt säges arbetet innehålla en "lockande tafla af löjlighet", och satiren förklaras hafva utseende af ren humoristisk ingifvelse, ehuru man vid närmare betraktande inser, att den här använda metoden duger till all förtjensts nedsättande och smutsande: "oförrätterna mot en person, som i smädedikten kallas Esaias, äro goda exempel . . . Den literatur, som består, när detta slags skrifter taga öfverhand, blir visserligen rolig — för den publik, som uppmuntrar den. Det blir skamlöshetens literatur". (n:r 9). — "Anmärkaren" egnade denna dikt några få hånande rader, yttrande, att enär detta redan nu 105 blad tjocka verk skulle, såsom säges i sonetten "Till Riddarens kreaturliga Armé", fortsättas,

"Så länge Åsnan yar, Galten gluffar";

måste det, för "att nyttja Herr L. Hammarskölds ord, bli ett arbete för evigheten, åtminstone bli fortfarande till verldens slut och till den yttersta domen". Och då man här sålunda hade blott "en tiondedels tjugondedel af första millionens vers", var det förklarligt, att man icke kunde upptäcka någon plan; ty dessa, i förhållande till det hela, få vers hade, efter allt utseende, ej "minsta sammanhang . . . med det följande". (n:r 99). — Äfven senare författare sätta den Andra Natten i värde efter den Första. Malmström är dock kanske för sträng, då han säger, att den är en "pamflett, mera krystad och ovettig, än qvick" (V, s. 364); deremot kunna vi, i öfverensstämmelse med hvad vi ofvan yttrat, snarare förena oss med Wirsén, som åberopande det yttrande, Palmblad fälde, då han läst dikten i handskrift (s. o. s. 413), för egen del tillägger, att den Andra

Natten är, "huru mycken qvickhet, än i densamma ofta röjer sig, skäligen matt och tröttande" [9]).

Den, som främst och förnämligast utgjorde föremålet för dessa Markalls-nätters satir, var, såsom vi sett, Wallmark, och äfven de numera så moderata Upsalafosforisterna ansågo honom välförtjent af denna upptuktelse. Icke underligt då, om han, å sin sida, icke sparade sina häcklare. I Allm. Journalen för år 1821 finner man icke så få utfall mot den nya literaturrigtningen både i allvarlig och skämtsam stil. Förutom de båda ofvan nämnda satiriska dikterna: "Guitarrklang på land" (s. 449) och "Hälsning till den nya skolan" (s. 454), förekomma flera artiklar och dikter i polemisk syftning. I en vidlyftig granskning af Almqvists fantastiska "Handlingar till upplysning i Manhems-förbundets historia" uppdagar Wallmark, att anledningen till stiftandet af detta förbund kan sökas dels i Atterboms recension af första Idunahäftet samt hans der förekommande besynnerliga yttranden om mytologien [1]), dels i några icke mindre egendomliga uttalanden af Atterbom, fälda i så väl företal till Poet. Kalender för år 1816, som i företal till "Nordmannaharpan"; samtliga dessa yttranden anföras i förlöjligande syfte. Kort derefter lästes en dikt, *Min hustru,* med anledning af ett i nyss nämnde "Handlingar" förekommande uttryck, att "Qvinnan är musiken satt i figur". Hustrun skildras såsom en puckelryggig, halt och tandlös "Mara", med en röst, gäll som en trumpet, men som i boet fört med sig en tunna guld. Slutstrofen lyder:

"För någon tid se'n jag försporde
En sats utaf en ny natur,

[9]) *Malmström,* Saml. Skr., V, s. 364. — *Wirsén,* Sv. Tidskrift 1870, s. 77.

[1]) Se ofvan IV, s. 269—70, der detta yttrande finnes anfördt.

Man påstod *qvinnan vara borde*
Musiken satt uti figur;
Jag hörde mångas löje skalla,
Och tänkte för mig sjelf så här:
Skall jag musik min hustru kalla,
Ett Lamentabile hon är". (n:r 28).

Med synnerlig belåtenhet redogjorde Wallmark för det förut omnämnda program, som lektorn i Karlstad, *Axel Fryxell*, utgifvit vid ett rektorsombyte derstädes och hvari han uppträdde mot tidens literära förvillelser [2]). Wallmark prisade det mod, Fryxell derigenom ådagalagt, helst han bland offentliga lärare endast haft en föregångare, "den snillrike författaren till *Epilogen vid Magisterpromotionen i Lund 1820*". Han anförde flera utdrag ur detta program, bland hvilka vi såsom prof återgifva följande:

"Vi hafva öfverlefvat det *sällsamma skådespel*, att ett parti uppstått, *som förnekat hela nationers känsla af det sanna och sköna, som velat beröfva dem deras ädlaste skalder, och rånat deras snillens helgedomar.* Vi hafva hört, att *Horatius* blott varit en imitatör; *Voltaire* och *Wieland* småsvenner i Apollos salar. Känslan af mitt fosterlands värdighet förbjuder fullföljandet af ett ämne, hvari det tagit en så utmärkt del. Må derföre desse vittre äfventyrare, känslolöse för både åtlöjets och harmens vapen, öfverlemnas åt sitt öde — att gäckas och glömmas." (n:r 70, 73, 76).

Dessförinnan hade Wallmark intagit en, ur finska tidningen "Mnemosyne" (1820 n:r 8) hämtad, från tyskan öfversatt, uppsats af den bekante romantikern Heinrich Steffens: "*Om den, i Tysklands literatur för det närvarande rådande förvirring*". Steffens förklarar deri, att tyska literaturen i dess dåvarande skick framstälde "det mest förvirrade, ja vidunderliga, som någonsin förekommit i en mensklig föreställning".

---

[2]) S. o. s. 423 not. 3.

"Den ena hyllar endast grekerna och föraktar de gamla tyskarne; bägge värderas ringa af andra, som endast prisa Ludvig den fjortondes tid . . . Den, som högaktar Schiller, tror sig böra nedsätta Göthe, och tvärtom; Herder, Novalis, Tieck, Schleglarne, Jean Paul hafva öfverallt beundrare och föraktande motståndare. Då ingen allmänt beundras, så har allas anseende blifvit vacklande, ja, hvar och en af oss har, under särskilda epoker af sin lefnad, tillbedt, beundrat, ja väl efterhärmat än den ena, än den andra, till dess det lyckats oss — som det kanske aldrig gjort — att vinna en egen åsigt, så att de växlande hypoteserna, teorierna, filosofiska systemerna, poesierna förekomma oss nästan såsom nödvändiga ungdomssjukdomar, som vi måste genomgå, emot hvilka en skyddsympning lik kopporna, torde synas nyttig och hälsosam". (n:r 52).

Innan vi öfvergå till redogörelsen för tvenne artiklar i Journalen, de der — så att säga — bilda början till slutet å denna tidnings polemik mot nya skolan, må vi här redogöra för ännu ett par angrepp, för hvilka denna skola samma år var föremål.

Hans Järta införde i Journalen (n:r 276) en dikt, rigtad mot den af flera uppställda fordran, att svenska poesien borde hafva en rent nationel karakter. Dikten hade till titel: *Den vittra tarfligheten*, och vände sin satir mot sträfvandet, att skapa en ren nordisk poesi, fri från all främmande grannlåt. Man skulle tro, att denna satir syftade närmast på Göterna; men slutstroferna utpeka äfven fosforisterna:

"Men litet pråal från Nürenberg,
Man må oss ej förmena;
Ty pinsbackskram, med guldets färg,
Förgiftar ej vår lejonmärg
Som guldet gör, det rena.

Alltså mot lurendrejeri
Bevakom Bältens stränder;
Och vare blott importen fri
Af Nürenbergerpoesi
Från våra tyska fränder".

Äfven af *Vitalis* förekommer en satirisk dikt i denna årgång af Allm. Journalen. Det hade nemligen nu kommit till öppen brytning emellan honom och fosforisterna. Palmblad hade i sin recension af den unge skaldens sista dikthäfte talat om hans "bitterhet, missmod och menniskofiendtlighet", dock, väl att märka, såsom en då nära öfvervunnen ståndpunkt. Men denna reservation oaktadt, kände sig Vitalis förnärmad, och i flera bref från denna tid lärer han hafva ironiskt undertecknat sig: *Menniskohataren.* Men en mera tungt vägande orsak till brytningen var nog den ömtålige skaldens farhåga att blifva räknad till nya skolans rekryter, och dertill kunde man otvifvelaktigt finna skäl i hans senast utgifna dikter. Detta upprörde hans starka sjelfständighetskänsla, och då han, fastän fosforisterna visat honom månget prof på vänlighet och hjelpsamhet, icke genom någon personlig sympati var vid dem fästad, kastade han nu med den hänsynslöshet, som var honom egen, stridshandsken mot dem i en ny upplaga af dikterna i Damkalendren. I denna upplaga, som utkom kring midsommarstiden 1821, har han uteslutit fyra af sina äldre dikter, men i stället intagit några nya stycken, och bland dem tvenne, rigtade mot fosforisterna. Det ena, *Amen,* är en parodi på Sondéns Kalender-dikt "Ave Maria", och i den figurerar Sondén såsom Per Klockare, hvilken, upptagen i St. Phosphoros' orden, kan af all brödernas lärdom blott fatta ordet "Amen", och detta ord sjunger han sedan dagligen i Svithiodskonstens tempel. Det andra, ett prosastycke i dialogform, *Rustningar till Ragnarök,* är bitande qvickt och rigtadt företrädesvis mot Hammarsköld och Palmblad.

En budbärare anmäler, att Muspels söner rida öfver Bifrost, att skeppet Nagelfare, som är gjordt af alla de författares naglar, dem fosforisterna försmädat, kommit löst och styres af en

jätte, att menniskohataren Vitalis gjort uppror i sin lilla provins, samt att Surtur har kommit från Söder och hans svärd skiner klarare än solens (Tegnér). — Per Klockare säges hafva börjat en underhandling med dem, men då bland fiendens vilkor förekommit, "att öfverstarne i svenska språket: Purpurtjusning, Andesusning, Ljusning, Berusning och Andetoning" jemte en hop mindre berömda herrar, skola insättas i lifstidsfängelse, samt att 165 tyska rekryter, främst *Fack* och *Spass*, skola drifvas i landsflykt, utropar Lorenzo: "Förnedrande!" "Afskyvärdt!" I denna ton fortgår samtalet, som hufvudsakligen föres emellan budbäraren samt de båda till anförare utsedda kämparne, Callowai och Lorenzo. Till slut aftåga alla Einheriarne, under krigsmusik på Theorber och Mandoliner, till Vigridsslätten. — Atterbom är i denna satir med synbart undseende behandlad [3]).

Palmblad, som alltid visat sig vänlig och tjenstaktig mot Vitalis, blef så förbittrad öfver detta sistnämnda stycke, att han nära nog förlorade all besinning, och i en granskning uti Lit. Tid. (n:r 27) angrep han den unge skalden med en häftighet, som ställvis antog en hånfullt bitter ton. Så framför allt i inledningen, der Sjöberg utmålades som en inbilsk narr. Palmblad förebrådde honom, att han om förmiddagen skref pasquiller om dem, hvilkas gäst han aftonen förut varit, förklarade honom vara "tolf gånger mera excentrisk och superfosforistisk", än de, hvilka han "förtyskade", erinrade derom, att hans egna skaldestycken voro ett eko från Tyskland, och att han icke kände någon annan nations literatur, än den tyska, samt påstod slutligen, att han förklarat sig vara en Neuter endast af farhåga att bli räknad till nya skolan. "Icke för det, att han i hufvudsaken ej delar samma åsigter, utan emedan han fruktar, att ej blifva bemärkt bland

[3]) Öfriga tillägg i samma upplaga äro: *Tal till månen*, hvilket synes oss vara den kanske yppersta af skaldens humoristiska produkter, ehuru Palmblad påstår, att "qvickheterna äro i denna oration temligen glest utsådda"; samt en (Sjelf-) *Recension*, åtföljd af *Författarens svar*.

den öfriga svärmen". Denna granskning, som lästes i Lit. Tidningen d. 9 Juli, blef klandrad äfven af Stockholms fosforisterna, Hammarsköld och Sondén; men gång efter annan försvarade Palmblad i bref sitt förfarande [4]).

Vitalis tog sin tillflygt till Wallmarks Journal och införde der d. 18 Augusti en dikt "*Fantasterna på Sångens Ö.*

---

[4]) Den 10 Aug. 1821 skrifver han till Hammarsköld: "Det kan väl hända, att jag förtjent dina bannor i hänseende till Vitaliska recensionen, ehuruväl jag dröjde i 3 dagar att recensera diktsamlingen, sedan jag först läst den. Men man måste känna denna gök personligen och vårt förhållande till honom, den godhet, vi dels visat, dels uppgjort för honom, för att finna min jernton väl sträf, men rättvis. Derföre säger man här i staden, att honom skett rätt. Också har ingen så förargat mig; men jag har i alla fall den glädjen, att jag vet, att jag träffat honom precis på Achilleshälen. Annars har jag uppsatt denna polemik mer i eget, än i redaktionens namn och vägnar, så att ingen skada är skedd på det lugn och den värdighet, som tillhör den grava redaktionen". — Den 4 Sept. besvarar han i bref till Hammarsköld Sondéns klander: "Läs upp för Johannisrektorn följande: "Jag har redan i ett bref till H—d sagt och erkänt, att jag alltför skarpt umgåtts med Vitalis. Dock kan jag ej ångra det. Min recension är så temligen ställd såsom en privat skrift, och omdömena komma således att drabba mig, utan att Lit. Tidningens lugna värdighet derigenom blir kompromitterad. Hvad åter mig sjelf beträffar, så kan jag svårligen ångra det. Jag känner mannen; hans utfall är ej blott literariskt gement, utan äfven moraliskt — och i sådant fall kan jag för min del ej abstrahera personligheten, utan de höra såsom ett helt tillsamman. Har du läst en antikritik mot Shaw, som betviflade Ossianska poemernas äkthet? Den begynner med mannens födelse, går sedan igenom hela hans biografi och hans gemenheter och framställer honom såsom menniska och person. Kanske skrifver jag också en sådan i framtiden öfver Vitalis. Då I alldeles icke känt denna menniskas förhållande till oss, så kunnen I ej fatta sanningen af hvad jag måst känna, och då man vill beskrifva en huggorm, måste man dra skinnet af honom". — Den 18 Sept. skrifver han: "Jag vill ej gräla med dig vidare till försvar för min recension af Vitalis, ty din öfvertygelse skakas ej af skäl, liksom grekiska elden ej släckes af vatten, utan skärpes. Annars säga alla Upsalienses, att jag gjort rätt, efter Wallmarks och Boileaus lära, d'appeler un chat un chat".

Fantasi på nysvenska". (n:r 192). I denna sammanställde han en mängd, ur fosforisternas dikter lånade, fraser. Så heter det:

"Der gå vi nu skalder af *ädlare gry;*
Vårt snille det vaggas i drömmarnes sky,
Barn äro vi, derför vi *vaggade* blifva;
Till vaggvisor nyttjar man hvad vi skrifva;
En hastig och ljuflig sömn det ger,
Och under sömnen skrifva vi mer.
Men när vi vakna i mörka natten.
Vi gjuta den *heta smärtans vatten;*
Vi gjuta det ut i rim och i meter;
Kalender det nattliga bäckenet heter".

Några veckor derefter (n:r 203, 205) lät Vitalis, likaledes i Journalen, införa: *Utdrag af en recension i Svensk Literaturtidning, försedd med noter af Vitalis.* Han har der, såsom prof på "det rotvälska språkets idiotismer", anfört flera i Palmblads nyssnämnda recension af Vitalis' dikter förekommande slarfviga satsbildningar, bland hvilka några äro rätt löjliga. Sålunda skrifver Palmblad:

"Denna så kallade recension uppträder med *anspråk* af en *ständigt skeppsbruten qvickhet*".

Vitalis bifogar: "I sanning måttliga anspråk".

"Den nya skolan har hatat all sekterism, all söndring, *som ej föranledes af namn, utan af sak och meningar*".

Vitalis kallar detta en "stormodig bekännelse" om skolans "eländighet".

Om "Sjelfrecensionen" i Vitalis' dikter hade Palmblad yttrat: "Det är en *illa dold harm, som gömmer sig* bakom ett *platt gaucherie*"; hvilket Vitalis kallar "den allraskönaste omening och den allraförträffligaste tautologi".

Artiklen slutade med en skildring af nya skolan och en profetia om dess blifvande öde. Vi meddela några utdrag:

"I tio år, ja än mera, har hon, liksom Agamemnon för Troja, legat för den gamla skolans förskansningar ... Likasom Israels barn vid Jericho, hafva de anstält processioner omkring murarne, under det Sophias prester gått framföre och stött i de tio "klangårens basuner", men ändå hafva murarne ej ramlat ...

Sveriges ypperste skald hafva de helt rätt och slätt förklarat, att han "med hull och hår är till dem förskrifven" och ärligt sagt ifrån, att inga protester hjelpa ... I sin trosbekännelse hafva de upptagit helgon, martyrer, de härliga legendernas hjeltar och hjeltinnor, och sig sjelfva hafva de först och främst lefvande kanoniserat. De hafva framfarit likt de Östgötiska köpstäder i Konung Gustafs tid, om hvilka Tegel berättar, "att de voro så fullstoppade med papistisk surdeg, Jungfru Marie mjölk och Sanct Britas uppenbarelser, att de icke aktade, hvad de bedrefvo" ... Och lyster det läsaren att höra deras framtida öde, så vill äfven jag engång öppna min mun till profeterande. Nedanför det läger, der den nya skolans paltiga krigsknektar sitta och drömma, flyter en bedröflig å, som hetat Lethe ifrån hedenhös. Liksom Herren fordom sände ett starkt vestanväder, som upptog gräshopporna i Egypti land och förde dem i Röda hafvet, så uppkommer förr eller senare en storm, som i Lethe skall begrafva den nya skolans ömkliga piltar. Och denna storm är det nästa tidehvarfvets anda".

Vi återgå till Wallmarks Journal och de förutnämnda artiklarne. I början af Juni infördes den första af dem, med titel: *Hvad är nationalitet i poesien?* Den går ut på att visa, att enär poesien såsom skön konst är en "framställning af det idealiskt sköna", så är det orimligt, att tala om nationalitet hos densamma. Innehållet kan icke sätta en nationel prägel på poesien, ty detta är beroende icke blott af de hos en nations författare rådande filosofiska grundsatserna, hvilka å sin sida äro underkastade förändringar, utan ock af den hos nationen rådande sinnesstämningen, och denna växlar med tidslynnet och de hvälfningar, hvilka på detta inverka ... Icke heller kan det nationella bero af formen, då det hvarken gifs nationella versformer eller nationelt bildspråk (mytologier). Endast genom *språket*, lemnadt åt sin egen fria utbildning, och den individualitet, som derigenom uttryckes, kan ett folks vitterhet "sägas hafva nationalitet i detta ords *egentliga* bemärkelse". Detta är det resultat, hvartill Wallmarks undersökning leder. (n:r 129, 131, 132, 134).

Kort efter det denna artikelföljd var afslutad, började han en ny med titel: *"Hvari består egentligen den fransyska smak, som påstås hafva varit rådande inom vår vitterhet? och hafva verkligen våra äldre vittra författare icke allenast sjelfva ensidigt hyllat den, men äfven ensidigt föreskrifvit den såsom den enda rätta?"*. Då den franska literaturen icke hade något vitterhetsslag, utom tragedien och äreminnet, hvilket behandlades på annat sätt, än inom hvar och en annan god literatur, så kunde man med *fransysk smak* inom vår vitterhet icke gerna mena annat, än *"korrektion* och *korrekthet"*. Men denna vore icke en fransysk uppfinning; både greker och romare påyrkade den. Och beträffande påståendet, att de äldre skalderna skulle betraktat smaken såsom något, i jemförelse med snillet, oväsentligt i poesien, anfördes yttranden af Leopold, de der just framhålla, att smaken endast i förening med snille är af betydelse. Villigt medgåfves, att i franska poesien omsorgen om stilens korrekthet stundom gått till en öfverdrift, som gjort dikten tom och saftlös, samt att denna smak äfven hos oss hyllats den tid, då hofven voro en plantskola för poesien; men just mot denna småaktiga smak-korrekthet hade de Gustavianska skalderna protesterat, och icke minst Leopold, dels i inträdestalet i Sv. Akademien med dertill fogade "anmärkningar", dels i skaldebrefvet till Franzén. Påståendet, att gamla skolan ensidigt hyllat och som mönstergill framhållit denna fransyska smak, vore sålunda orimligt och grundlöst. (n:r 140, 144—6, 151—3).

Om dessa båda artiklar förklarade Wallmark, att de icke hade något polemiskt syfte, utan vore att betrakta såsom "literär-historiska afhandlingar", med uppgift att undersöka föremålen för nya skolans angrepp, ehuru han, då

han ej kunnat finna *"de verkliga"*, varit nödsakad att hålla sig till "de *ostensibla*" [5]). Dock saknar tonen ställvis ingalunda en polemisk skärpa. — Men då hos motståndarne, åtminstone hos Upsalafosforisterna, en så fredlig stämning syntes rådande, ansåg sig förmodligen Wallmark icke böra taga på sig ansvaret för den literära fejdens fortsättande; ehuru han å andra sidan måste förekomma, att vapnens nedläggande uppfattades såsom ett erkännande af att han vore besegrad. I slutet af Oktober utgaf han derföre en broschyr med titel: *"Försök att upplysa publiken om föremålet och beskaffenheten af den elfvaåriga tvisten inom vår literatur"*. Båda de sistnämnda artiklarne äro i denna broschyr intagna, enär de båda handlade om tvistens *"föremål"*; och till dem fogade han tvenne nya, hvilka afsågo att redogöra för tvistens *"beskaffenhet"*, och hvilka följaktligen erhöllo en afsigtligt polemisk karakter.

Den första af de två tillfogade nya artiklarne har till titel: *Hvad har den nya skolan uträttat i vår vitterhet?* Den anknyter sig till en af Palmblad i Lit. Tid. 1819 uppgjord förteckning å resultaten af den nya skolans verksamhet [6]). Bland dennas der upptagna "tolf storverk", såsom Wallmark kallade dem, finner man nämnda: den nya psalmboken [7]), Adlerbeths öfversättning af Æneiden [8]), Shakspeares

---

[5]) "Försök att upplysa publiken m. m.". Företal s. III samt sid. 138, not.

[6]) Den läses i Palmblads recension af Hammarskölds "Stridsfrågan i vår literatur m. m.", Lit. Tid. 1819 sp. 433—7, och inledes med den förklaring, att "många af de gnistor", hvilka genom Polyfem och Fosforos "utsåddes, hafva nu uppgått i en klar och lysande vårdeld".

[7]) Se o. s. 331—4 huru med denna uppgift sig förhåller.

[8]) Den utkom 1804, således fem år innan fosforismen föddes.

uppträdande på svenska scenen [9]), att man "begynt kunna läsa och förstå Bellman och Ehrensvärd" [1]), att "Franzéns värde nu äfven blifvit af smakens väktare fullkomligen erkändt" [2]). Förnämligast uppehöll sig Wallmark vid det han kallade "det tolfte storverket" eller "Förstöringen af den gamla vitterheten". Då det gamla, förklarade han, endast genom ett *bättre* kunde förstöras, så borde den nya skolan hafva producerat ypperligare verk, än den gamla; men en jemförelse ådagalade, att detta icke var förhållandet. I syfte att visa, hurusom fosforisterna ofta gjort sig skyldiga till motsägelser, utplockade han vidare ur deras skrifter yttranden, hvilka stode i strid med eller betydligt modifierade äldre yttranden om samma sak — ett bevis, som dock intet annat bevisar, än att de unga männens andliga utveckling, under årens lopp, skärpt blicken och medfört större mognad. Slutligen förklarade han, att om än nya skolan icke uträttat hvad hon föregifvit, kunde man dock icke påstå, att hon uträttat *ingenting*, och hånande anförde han, såsom bevis derpå, några utdrag ur romantikern *Heinrich Steffens* förut omnämnda skrift om den i *Tysklands literatur för det närvarande rådande förvirring*, såsom, att den romantiska skolan "alstrat en intellektuel egoism", kommit ungdomen

---

[9]) Den 26 Mars 1819 uppfördes å f. d. Arsenalen "Hamlet", öfversatt af P. A. Granberg och omarbetad af d. v. förste direktören, frih. G. J. Åkerhielm, af hvilka ingendera hade förbindelse med fosforisterna, och den förstnämnde varit föremål för deras hån; dock hade redan 1802 ett *fransyskt* teatersällskap uppfördt "Othello" i Operahuset. — Det andra Shakspeare-stycket, som uppfördes, var "Othello", öfversatt af Nicander 1827. Se Dahlgren, "Stockholms Teatrar" sid. 234, 574, 311.

[1]) Båda voro af sina samtida lästa och värderade.

[2]) "Smakens väktare" hade redan 1808 gifvit honom en plats i Svenska Akademien.

att "skämmas för titlen af lärjungar", insnörat densamma i en trång, omogen sjelfständighet, som "leker med lånta ord", låtit "ytliga maximer hos sig uttorka källan till alla högre njutningar" m. m.

Den andra af de här införda, nya artiklarne hade rubriken: *Det poetiska Fredsropet, prosaiskt besvaradt; Apologi och Ultimatum.* Atterboms "Fredsrop" förklarade Wallmark sig vara, "mot sin vilja", nödgad att "anse för ett skämt", enär deri försonligheten var parad med en misstänkt blygsamhet. Gamla skolan hade varit den angripna och svarande parten, och då man förebrått Journalen, att den "icke sett eller velat se det goda hos sina vederparter", så kunde invändas, att det är kritikens pligt, att "utmärka oskickligheten", samt att strängheten mot det dåliga är för granskaren en lika oeftergiflig pligt, som försvaret för det anfallna förträffliga. Att man strängast tillämpat dessa grundsatser, då det gält Atterbom, berodde derpå, att man, enligt Schlegel, borde genomborra plankan, der den är tjockast [3]), och i nya skolans farkost funnes ingen planka "tjockare än hr Atterbom, n. b. näst hr Hammarsköld". Om Atterbom som skald, hette det, att han, om man undantoge några små poem, såsom *Hyacinten, Barnbaletten* och *Vandrarens aftonvisa,* ingenting frambragt, som berättigade honom, att — såsom skett i inom- och utomlands tryckta skrifter — benämnas *den förnämste af Sveriges nu lefvande skalder.* Såsom prosatör åter, hade han under dessa 11 år icke lemnat ett enda dugligt arbete: ty "med undantag af *trenne Företal,* som han verkligen både börjat och slutat", kunde hans öfriga prosaiska skrifter indelas i "sådana, som han börjat

[3]) Detta citat efter Schlegel förekommer anfördt i "Polyfem".

men icke slutat", och "sådana, som han hvarken börjat eller slutat, d. v. s., som han blott lofvat"; hvarföre ock domen öfver prosatören Atterbom utföll ännu strängare, än domen öfver skalden. Sedan Wallmark bemött åtskilliga mot Journalens kritik framställda anmärkningar, förklarade han, att han hos nya skolan förmärkt en återgång till det *sunda* och *rätta* i flera tvisteämnen, och derföre hoppades, att det samma skulle ega rum äfven med afseende på de *vittra*.

"Ett Fredsrop från skolans sida, som syntes honom röja detta tillstånd af sans och af lugn, hvarunder det *sanna* och det *rätta* vanligen ej förfela sin väg till öfvertygelsen, uppmanade honom, att ej försumma det tillfälle, som erböd sig, att ännu en gång, och med mera framgång, än någonsin, verka på densamma. Det skulle fägna honom, om hvad han gjort i omisskännelig afsigt, att sluta en strid, som allt för länge tröttat den allmänna uppmärksamheten, verkligen kunde leda till ett sådant mål; men han får också förklara, att, om nya skolan vill fortfara i sina orimliga anspråk, då är hans position ännu för god, då känner han sig ännu för stark för att kunna, utan att skamligt förråda den värdigaste sak, något ögonblick upphöra att försvara den".

I företalet uttalade han denna förhoppning, "att ingen skall uttyda som verkan af *feghet* den förklaring, jag härmed gör: att jag icke mera ämnar inlåta mig i någon egentlig strid med nya skolan".

Den försonliga och tillmötesgående stämning, som uttalat sig så väl i Atterboms Idunarecension och hans "Fridsrop", som ock i Palmblads svar till Franzén, hade sålunda fått ett svar från gamla skolans förkämpe. Men icke klingar detta svar såsom ett eko, om än det upprepar ordet: "Frid". Det är hållet i helt annan tonart, än "ropet", och synes dikteradt mindre af försonlighet, än af klokhetsskäl: fruktan för att allmänheten började tröttna vid denna uttänjda polemik.

Också upptogs svaret såsom ett nytt anfall; och då Wallmark af alla motståndarne ansågs fågelfri, fann man ingalunda oförenligt med den i öfrigt fredliga stämningen att afstraffa honom. Sondén fick i uppdrag att utföra detta värf, men han blef lyckligtvis aldrig dermed färdig [4]); så att allt, som i Lit. Tid. rörande Wallmarks skrift läses, äro några få rader i en *"Öfversigt af Sveriges nuvarande Dagbladsliteratur"*, hvarest, med anledning af en mot nya skolan rigtad förebråelse för brist på svensk-nationel anda, yttras:

> "Man har äfven från ett annat håll, såsom bekant är, genom en tjock bok sökt hölja detta enkla ämne i ogenomträngliga dimmor".

Samma *"Öfversigt"* innehåller äfven några andra uttalanden, hvilka just i detta sammanhang förtjena att beaktas. Artiklen upptager sex nummer af Lit. Tidningen i December 1821, och redogör för dåvarande tidningsliteratur; dock förnämligast uppehållande sig vid tidningen *Argus,*

---

[4]) Hammarsköldska brefsamlingen visar, att d. 27 Nov. 1821 meddelade Palmblad, att Sondén skulle recensera "Wallmarksboken". Den 4 Dec. skref Palmblad: "Påminn också Sondén om Anti-Wallmark!" och samma dag skref Schröder: "Hur går det med bror Sondéns rec. af Wallmarks anti-nyskolastiska nidskrift? Hälsa honom cordialiter och bed den gode vännen dermed sig länge ej fördröja". Om anledningen till recensionsplanens inställande, upplyser icke brefvexlingen. — Livijn, som hörde till de missnöjda, skref till Askelöf d. 12 Nov. 1821: "Dessutom huru lågt är ej den nya skolan fallen? Fortare än Sv. Akademien har den stelnat inom formerna . . . Den mäktar icke ens försvara sig mot den lumpne Wallmark, som redan i Oktober utgaf en hel bok mot nya skolan, utan att vederläggning ännu derå följt. Äfven du är der omrörd, och Sv. Akademisterna tillskrifva sig redan på förhand segren. Så lätt skall det dock ej gå; om ingen annan träder fram, så försöker jag väl sjelf, så ogerna det än sker".

som börjat utkomma d. 29 Nov. 1820, redigerad af magister Joh. Johansson [5]) och Georg Scheutz, hvilka begge en tid räknats bland nya skolans anhängare. Redan i medlet af Juli 1821 (n:r 53) förklarade "Argus", att tvisten mellan de båda skolorna hade, med sina ideliga upprepanden af det evigt samma, tröttat ut allmänheten, som "nu finner dem begge lika urmodiga". Och i Oktober s. å. började "Argus", med anledning af Wallins nyss utgifna "Skaldestycken", en artikel *Om svenska skaldekonstens närvarande tillstånd* (n:r 84—86, 89—90). Deri uppställdes den fordran på poesien, att den skulle vara nationel, men förklarades på samma gång, att hvarken den gamla skolan eller den nya fylde denna fordran. I nämnda "Öfversigt" upptog Palmblad de anförda anmärkningarne till besvarande. Utan att vid dem uppehålla oss, vilja vi endast meddela några af hans uttalanden, som beröra dels den långvariga literära fejden och dels den gamla skolan.

---

[5]) Joh. Johansson, född 1792, student i Upsala 1813, fil. mag. 1818, var en kort tid e. o. kanslist, men egnade sig från 1820 uteslutande åt publisistisk verksamhet, och dog 1860. Han egde mycken beläsenhet, men hade en något tung stil; hans orubbliga sjelfbelåtenhet slog stundom öfver i det komiska. — Den 13 Dec. 1820 skrifver Livijn till Askelöf: "Ändtligen hafva *Kardborren* (Johansson) och *Tumlaren* (Scheutz) ryckt fram med deras *Argus*, hvaraf 5 nummer redan utkommit. Den utmärker sig genom ett fördelaktigt yttre, och om fortsättningen motsvarar början, blir den förträfflig, ehuru den äger Kardborrens vanliga fel: slarf i uppgifter och med myndighet drifna, men all grund saknande hypoteser". Han anmärkte vidare, att utgifvarne af den i början af 1820 utkomna tidningen *Couriren*, bröderna Theorell, voro Kardborren öfverlägsna i "lagfarten", ehuru "den högre jurisprudensen" var för dem en sluten bok. "Men i den stund Kardborren vill afstå så mycket af sin inbillade vishet, som att emottaga andras erinringar i dessa ämnen, skall Couriren äfven snart deri upphinnas, i synnerhet som K. är större mästare i stilen".

Sålunda förklarade han, säkert till öfverraskning för många, att numera funnes i Sverige endast en enda skola, nemligen den nya, "emedan hon ensamt är produktiv".

> Den äldre Akademistiska hade redan genomlupit banan af sin bestämmelse och uppfylt sin plats i svenska nationalbildningens häfder; "en skola, som alltid, man må för öfrigt finna hvad som helst att klandra vid dess maximer och arbeten, ändå bör ihågkommas med förtjent beröm, att dess medlemmar både till en del voro verkliga snillen, såsom t. ex. Oxenstjerna och Leopold, samt i allmänhet på fullt allvar, med kärlek, studium och konstflit öfverlemnade sig åt hvad de från sina synpunkter ansågo för fullgiltig skönhet, poesi och literatur." (s. 764).

På annat ställe heter det:

> "Emellertid är den tid icke långt borta, då hvarje själfull och fördomsfritt bildad läsare af svensk vitterhet förstår, att den motsats, som skiljer Sveriges yngre skalder från dess äldre, längesedan förvandlat sig ifrån en *polemisk* till en blott *successif* eller *historisk*, och att det numera inom denna vitterhet allsicke existerar någon söndring i sekter och partier (man må kalla dem skolor eller hvad som helst), utom i vissa dagbladsutgifvares hjernor, hvilka i den *estetiska* verlden vilja — så vidt de förmå — se och förlänga samma babyloniska förbistring, som gör att den *politiska* verlden förekommer dem sqvallervärd och intressant". (s. 767).

Sedan han vidare förklarat, att det yngre slägtet visste att värdera de yppersta af Leopolds och fru Lenngrens dikter, och att "skatta Creutz, Kellgren och Oxenstjerna för härligt poetiska snillen", samt påpekat, att fjorårets Idunarecension visat, att det just vore af de yngre skalderna "Tegners poetiska värde kan fattas och kännas i hela dess omfång"; föreslog han:

> "att enigt och allmänneligen afskaffa, ur både tal och skrift, alla dessa parti- och sektbenämningar af *gamla* och *nya* skolor, *Akademister*, *Fosforister*, *Göter* o. s. v. såsom numera fullkomligt opassliga och otjenliga. Hos alla verkliga literatörer och poeter i vårt fädernesland herskar synbarligt för hvarje klar-

ögd åskådare blott en trosbekännelse, den *poetiska*, och blott en *anda*, den *svenska*". (s. 772).

Med år 1821 kan man anse den långvariga vittra fejden vara afslutad. Dyningar efter stormen förnummos visserligen närmast följande år, men de voro af föga betydenhet. Väl medgaf icke den gamla skolan, att hon vore besegrad. Men den nya framstälde inga anspråk på att hafva segrat; och hon erkände öppet och frivilligt den gamla skolans förtjenster, likvisst — och helt naturligt — kräfvande ett motsvarande erkännande för sina bemödande och sin af obestridlig varm kärlek för vårt lands vitterhet kännteckнade verksamhet [6])

En anmärkning kan dock med allt fog göras mot den nya skolan, och den gäller det skandalösa sätt, hvarpå det rent personliga, på bekostnad af det sakliga, ofta nog drogs fram i förgrunden, hvarvid öknamn och anspelningar på sådant, som icke med literaturen har att skaffa, spelade en stor roll. Det var "Polyfem", som här gaf uppslaget, och ännu i "Markallsnätterna" framträder denna Polyfemston. Att motståndarne använde samma metod i sina genmälen, var mindre underligt. Men exemplets makt sträckte sig vidare, och den politiska tidningspressen under 1820 och 1830 talen bär derom vittne [7]).

---

[6]) I sin sjelfbiografi för Biog. Lexikon skrifver Palmblad 1845: "Orättvisan å fosforisternas sida bestod deruti, att de icke insågo, att den äldre skolan var en naturnödvändig (och i *sin* art aktningsvärd) länk i kulturens utveckling. Men det synes ligga i menskliga tingens natur under dylika förhållanden, att det gamla aldrig viker utan ihärdigt motstånd, och det nya aldrig uppträder med den måtta och hejd, som den lugne åskådaren och den oväldiga efterverlden skulle önska". (XI, s. 28).

[7]) Jfr "Lefnadsminnen" tecknade af Bernh. v. Beskow, sid. 160.

Inom de vittra kretsarne inträdde snart ett fredligt förhållande, och fem år efter fejdens slut kunde Palmblad skrifva till Wallmark:

"I de tvister, som blifvit förda emellan utgifvarne af "Allmänna Journalen" och de i Upsala utgifna tidskrifter, har literaturen alltid varit hufvudsak, ehuru tyvärr åtskillig bitterhet och öfverdrift deruti inblandat sig ... man har nu börjat rabattera det öfverdrifna och göra hvarandra rättvisa för den gemensamma syftningen å skilda vägar till samma mål".

Och 1837 uttryckte Wallmark, i bref till Brinkman, sin förvåning och glädje öfver ett epigram, hvilket Atterbom, i en Upsala-tidning, egnat honom, och som var af följande lydelse:

"Ung mot de unga du stred; och högre, än alla, som sedan
Mot dem kämpat, du stod både i sak och i stil".

XIII.

GEIJERS "THORILD". HAMMARSKÖLD. OPOETISK KALENDER. SVEA.

(1820—1821).

År 1819 hade Geijer åtagit sig uppdraget att utgifva Thorilds "Samlade Arbeten", och när han under sommaren, hvilken han tillbragte i Wermland, sin hembygd, började grundligt studera Thorild för att med författarens karakteristik inleda samlingen af hans skrifter, uppdagade han, att den panteism, som stämplar den Schellingska identitetsfilosofien, fans äfven hos Thorild, ehuru i en ännu outvecklad form, mera tillhörande känslan, än insigten, hvadan den rättast kunde sägas vara en estetisk panteism. Under sitt bemödande att förklara arten af densamma, trädde för Geijer Thorild allt mer i bakgrunden; och sålunda skedde, att han i sjelfva verket angaf och redogjorde för sin egen filosofiska ståndpunkt, samt utvecklade sin egen, icke Thorilds uppfattning af religionen[1]). Då sålunda denna uppsats icke läm-

[1]) Palmblad skref den 5 Oct. 1819 till Hammarsköld: "Geijer berättar, att då han ämnade skrifva företal till Thorild, kom han mer att tala om sitt system, än Thorilds, hvadan han beslutat att utge denna skrift *à part*, under titel: Min filosofiska konfession.

pade sig till ett förord för Thorilds "Arbeten", utgaf han den 1820 såsom sjelfständig skrift, under titel: *Thorild. Tillika en filosofisk eller ofilosofisk bekännelse.* Titlen "Thorild" betecknar dock snarare broschyrens anledning, än dess innehåll; Geijer aflägger här sin egen religiöst-filosofiska trosbekännelse, angifvande "gryningen till den så mycket omtalade personlighetsprincipen" [2]). Utrymmet medgifver icke en framställning af denna skrifts innehåll, och en sådan torde vara så mycket mindre nödig, som vi kunna hänvisa till Nyblæi redogörelse för detta arbete [3]). Deremot hafva vi att skildra den sensationsväckande tilldragelse, som af denna skrift föranleddes.

Dessförinnan må vi med några ord omnämna det emottagande, Geijers upplaga af Thorilds Samlade Skrifter rönte. Första delen utkom 1819, och den andra 1820. Sistnämnda del innehöll Thorilds uppsatser i "Den Nye Granskaren" (1784), och af dem hade Geijer uteslutit några, samt ur andra borttagit företrädesvis sådana ställen, som innehöllo hätska utfall mot Kellgren och andra samtida. Detta behagade icke fosforisterna. Palmblad påpekade för Hammarsköld denna "Geijers vilkorliga behandling, i det han efter sin fantasi bortskär hvad som ej smakar honom"; och Hammarsköld införde uti Lit. Tidningen (n:r 11—12) en granskning, i hvilken han redogjorde för dessa uteslut-

---

Palmblad berättade vidare, att första delen skulle om ett par veckor bli färdig, samt uppmanade Hammarsköld att i den tillämnade "Filosofiens Historia" icke skrifva om Thorild förr, än han sett dessa omnämnda arbeten.

[2]) Geijers lefnadsteckning i Saml. Skr. Afd. I Del. I. sid. XXXI.

[3]) *Ax. Nyblæus.* "Den filosofiska forskningen i Sverige från slutet af adertonde århundradet II. 2. s. 297 och följ.

ningar och med mycken skärpa klandrade Geijer, som, till men för Thorild, företagit slika "förvillande kastigationer". Den Thorild, som Geijer utgifvit, vore, förklarade han, icke den äkta, utan en "stympad, hopkrympt, abbrevierad och apostroferad varelse" [4]). Geijer framhöll uti sitt svar i Lit. Tid:s Bihang n:r 3, att i ett dagblad, såsom "Den nya granskaren" var, måste helt naturligt åtskilligt finnas, hvilket blott hörde till dagens intressen, och hvilket derföre Utg. ej kunde eller behöfde upptaga, vidare att de af anmärkaren påpekade ställena kunde saklöst utgå, utan att detta nedsatte Thorild, samt att i ingen enda af Thorilds öfriga skrifter, utom i dessa tidningsartiklar, någon uteslutning eller förändring komme att ega rum [5]). Svaret upptogs icke rätt väl af Hammarsköld och hans meningsfränder, hvilka sjelfva i den literära polemiken inrymt så stor plats åt personliga anfall.

Skriften *Thorild*, *Tillika en filosofisk eller ofilosofisk bekännelse*, utkom i slutet af 1820. Strax derefter skref Hagberg till Tegnér om densamma:

> "Den är författad med Geijers vanliga grundlighet och skarpsinnighet; men innehåller äfven många paradoxer och skall, utan tvifvel, stöta vår tids ortodoxer."

Hagberg fick rätt. Geijers uppfattning af treenigheten väckte anstöt och gaf anledning till åtal. De förgripliga

---

[4]) Palmblad förklarade i bref till Hammarsköld, att recensionen vore "pengar värd", samt att Geijer blifvit flat och skulle svara; "få se hvad han kan säga till sitt försvar". ($^{30}/_{3}$ 21).

[5]) Till Hammarsköld skref han d. 6 April 1821: "På dina hårda anmärkningar mot den nya editionen af Thorild har jag måst svara. Jag hoppas du deraf lärer finna, att din fruktan är ogrundad, och att endast Nya Granskarens natur af ett dagblad, i afseende på hvilket jag ej kunde anse en ovilkorlig fullständighet såsom pligt, föranledt ett förfarande, som i öfrigt hvarken ytterligare har varit eller kan komma i fråga".

ställena voro tvenne. Om treenigheten hade Geijer yttrat sig sålunda:

"På tre sätt har sålunda Gud sig uppenbarat, såsom *Fader* i naturen, såsom *Son* i mänskligheten, såsom *Ande* i ordet och dess verkningar. Af hvilka uppenbarelser den mellersta är liksom medelpunkten, i hvilken Guds enhet och personlighet blifvit förklarad; ty personlighet är alltid en enhet af natur och anda, men ej hvardera särskildt, hvilka ock i denna särskildhet ej existera; och är således, så vidt jag förstår skriften, ej heller tre personer i en gudom, utan *en enda personlig Gud;* dock derutinnan *treenig*, att han på treggehanda sätt sig uppenbarat".

Detta uttalande beledsagades af en not, hvilken var egentliga föremålet för åtalet och hade följande lydelse:

"Detta är en punkt, hvari min öfvertygelse skiljer sig från det vanliga lärobegreppet. Läran om tre personer i en gudom förefaller mig som en olycklig metafysisk spetsfundighet och tillika såsom en början till den för kristendomen främmande polyteism, som genom jungfru Marias och helgonens tillbedjande i Romerska kyrkan ytterligare utbildades. Treenighetens begrepp, så fattadt, upphäfver sig sjelft. Ty för min del ser jag ej hvad som kan invändas mot följande slutföljd: det är blott *en treenig Gud* — men hvarje person i gudomen är sjelf Gud — då är hvarje person i gudomen *sjelf treenig* (och ej blott en person i treenigheten). Men detta är tydligen det rätta, och *i sig sjelf* är treenigheten både i Fadren, och i Sonen, och i den Heliga Anda; ehuru de åtskiljas i *betraktelsen* eller verkningarne, såsom det första, mellersta och sista af den enda personliga Gudens uppenbarelse. Trefaldigheten hörer till Guds uppenbarelse i tiden, ej till det eviga väsendet".

Den andra punkten, mot hvilken åklagaren vände sig, var äfven en not, hvilken ansågs innehålla en kättersk uppfattning af försoningsläran, och lydde så:

"Kristendomen . . . är . . . den enda sanna och lefvande monoteism . . ., nemligen då läran om de *tre personerna* utgår, hvilken ock gifvit anledning till den krassa idéen om försoningsläran, att den andra personen i gudomen skulle, med att offra

sig sjelf, försona och tillfyllestgöra den första personens straffande rättfärdighet" [6]).

Hofkanslern, grefve af Wetterstedt, hade hos justitiekanslern till åtal anmält Geijers skrift, och den senare förordnade, den 15 Jan. 1821, stadsfiskalen i Upsala Ekström att anmäla sig hos Universitetets rektor och begära stämning å prof. Geijer, för dennes i skriften "Thorild" uttalade, från den rena evangeliska läran afvikande, öfvertygelse rörande läran om de tre personerna i gudomen och rörande försoningsläran. De ännu osålda exemplar af skriften blefvo omedelbart derefter belagda med qvarstad.

Den 27 Januari afgaf Geijer inför Konsistorium sitt svar på anklagelsen. Han påpekade, att han yttrat, det Gud är derutinnan treenig, att han på treggehanda sätt sig uppenbarat, såsom *Fader* i naturen, *Son* i menskligheten, *Ande* i ordet och dess verkningar, samt att detta öfverensstämmer med hvad den antagna katekesen lärer. Den heliga skrift talar "om Gud såsom Fader, Son och Ande", men säger ock, att ingen "Gud är utan *en*. Uttrycket *tre personer* finnes ingenstädes i skriften; det infördes af Tertullianus i 3:dje seklet såsom öfversättning af det grekiska *ὑποστασις*, om hvars rätta betydelse man tvistat, och enligt latinska språkets art kan ordet *persona* äfven betyda representation af ett *tillstånd* eller en *handling;* han ansåg derföre "högsta varsamhet nödig i detta uttrycks använ-

[6]) Om denna punkt yttrade hofkanslern i skrifvelse till ombudet i Upsala, prof. Grenander: "så kan jag ej annat än såsom en förnekelse af denna lära, anse och bedöma de vågade uttryck om dessa dogmer, som sid. 82 och 111 af förenämnda skrift upptaga, och hvaraf de senare äfven låna ett främmande språks biträde, för att, på ett ännu mera smädande sätt, framträda". Härmed åsyftas ordet "*krassa*".

dande, på det ej dervid den vanliga betydelsen af trenne särskilda, från hvarandra skiljaktiga, väsenden måtte fästas, och sålunda tre gudar dyrkas i stället för en". Också sade icke den svenska katekesen, att Fadren *är*, utan att han *kallas* den första personen. Äfven ur Luthers skrifter anförde han yttranden, som styrkte denna uppfattning. Hvad åter anginge yttrandet, att läran om de tre personerna gifvit anledning till en "krass" uppfattning af försoningsläran, så protesterade han mot hofkanslerns yttrande, att ordet *krass* innebure en smädelse mot denna lära. Han förklarade sig erkänna treenigheten såsom en trefaldig uppenbarelse af Gudomligheten; men han ogillade användandet af uttrycket "tre personer" i *den mening*, att det kunde leda till föreställningen om tre gudar.

Sedan Aktor den 7 Febr. framstält sitt slutpåstående, och Geijer den 10 Febr. derå afgifvit sina påminnelser, samt sistnämnda dag jury blifvit vald, sammanträdde denna den 14 Febr. och besvarade med *Nej* frågan om Geijers brottslighet [7]). Utanför universitetshuset var den akademiska ungdomen talrikt församlad, och när domen afkunnats, "hälsades den glada tidningen med de lifligaste hurrarop, som mångdubbelt förnyades, då den frikände läraren utträdde". Med sång beledsagades han till sin bostad. Vid afskedet erinrade han ungdomen derom, "hvilken säkerhet och sällhet det måste ingifva, att under en ädel och storsinnig styrelse dömas efter svensk lag och af en svensk nämnd. Få voro de bland de närvarande, på hvilkas ansigten man ej såg tårar". På aftonen anordnades en fest,

[7]) Se "Rättegångshandlingar i tryckfrihetsmålet emellan Stadsfiskalen Ekström och Professor E. G. Geijer". Upsala 1821.

till hvilken Geijer, de akademiska lärarne samt juryns medlemmar voro inbjudna [8]). Atterbom skref en dikt med anledning af Geijers frikännande.

Brefvexlingarne från denna tid vittna om den stora sensation, som rättegången väckte. Till en början misstänktes Leopold och Blom att hafva inverkat på hofkanslern; och Wiborg framhöll detta i ett bref [9]). Men efter rättegångens slut skrifver Adlerbeth — som förut i bref uttalat sin harm öfver detta åtal [1]) — till Tegnér den 27 Febr. 1821:

"Ryktet om statssekreteraren af Leopolds beställsamhet, för att bereda aktionen mot Geijer, var väl äfven här gängse; men efter all anledning saknar det sannfärdighet. Att deremot

---

[8]) Se St. Posten 1821 N:o 42: "Utdrag af ett bref från Upsala".

[9]) Wiborg skrifver till Tegnér den 12 Januari 1821: "Geijers "Thorild" har här gjort ett förfärligt uppseende, men först nu på en åtta dagar. Det är fråga om aktion, afsättande från tjenst, o. d. m. Leopold och Blom lära hafva gjutit en stormklocka, i hvilken de ringa samfäldt med Rosenblad och konsorter". (Ur E. T:s Papper s. 141) — Den 30 Jan. skrifver han: "Skriket mot hans" (Geijers) "skrift har redan tystnat; och vederbörande hafva ångrat sin dumma nitälskan. Sjelfva Wallmark, som jag hörde sägas skulle draga i fejd mot honom, har förklarat hans skrift för obrottslig". — I ett bref af den 16 Febr. till Tegnér meddelar Wiborg ett annat rykte om anledningen till processen, rörande hvilket han dock säger, att det vore "bara prat". Det förmälde, att Grafström, i harm öfver att Geijer improberat hans discipel, en grefve Posse, skulle gifvit upphof till anklagelsen.

[1]) I ett bref till Tegnér af den 2 Febr., yttrade han, att "de Ljusets fiender, som tillstält detta sällsamma juridiska uppträde..., skola med hat och förakt brännmärkas af samtid och efterverld"; och i ett bref af den 27 Febr. heter det: "Ljusets fiender hafva kommit på skam. Måtte deras förödmjukelse för alltid afskräcka dem från hvarje dumdristigt försök att hämma sanningens framsteg. Mera begär jag icke; ty att de *skrika*, kan icke väcka någons förundran. Derföre har nu *tryckfriheten* i de högre kretsarne blifvit ämne för ett lika allmänt, som häftigt tadel".

justitierådet Blom, som, sedan rättegången blifvit företagen, med moderation bedömde saken, först i början yttrat, att det är oförlåtligt, att en lärare vid en akademi skrifver mot försoningsläran, är med intyg af talrika vittnen bevisligt".

Då Tegnér erhållit Geijers broschyr, fann han den visserligen skrifven med Geijers "vanliga grundlighet och precision"; han var dock i flera stycken af olika mening med honom och delade ej hans beundran för Thorild [2]); men öfver åtalet blef han mycket uppbragt. I bref till Hagberg, den 28 Januari, yttrade han, att hvad Geijer säger om treenigheten "är godt och förnuftigt och dessutom fullkomligen bibliskt"; betänkligare fann han yttrandet om tillfyllestgörelsen, ehuru han gaf Geijer rätt deri, att såsom ortodoxerna uppfatta den, är och blir den "en slagtaridé". Om åtalet förklarade han, att det bevisade både nedrighet och oförstånd, samt sade sig vilja fullständigt bryta med både Leopold och Blom, om de visat sig verksamma vid detta tillfälle. Hagberg svarade den 16 Febr.:

"Det fägnar mig, att ditt omdöme om Geijerska tryckfrihetsfrågan alldeles instämmer med mitt. Hans åsigt af försoningsläran är visserligen icke ortodox; men hvarföre väcka allmänna uppmärksamheten derpå? Visserligen kan jag icke förlåta Geijer hans oförsigtighet. Han är icke mer någon yngling, och som akademisk lärare borde han icke hafva inblandat sig i dylika saker, som ligga helt och hållet utom hans befattning. Hvartill tjenade det att tillsätta dessa anstötliga noter? De upplysa icke texten och voro alldeles öfverflödiga. Ännu mindre kan jag likväl förlåta dem, som åtalat hans bok. Det var högst oklokt. Detta har jag högt sagt, så väl på hofvet som i sällskapskretsarne, der denna sak nu är ett allmänt talämne. — — — — Det är ett allmänt rykte, att de (Blom och Leopold) varit verksamma emot Geijer och hviskat hofkansleren i öronen. Jag

[2]) Hans skarpa omdöme om Thorild, hvilket innehåller icke så litet af sanning, läses i Saml. Skr. V. s. 208.

vill icke tro det. Åtminstone anser jag Leopold oskyldig. Han kommer aldrig ut. Han är beständigt sjuk" [3]).

Geijer hade tydligen allmänna opinionen för sig, om än en och annan ansåg honom handlat oförsigtigt. Ensamt den oberäknelige Livijn omtalar honom i sina bref på ett hånfullt sätt [4]). Äfven tidningspressen egnade denna sak uppmärksamhet. Stockholms Posten (n:r 21) tog Geijers parti i fråga om "trepersonlighetsbegreppet", hänvisande till katekesen såsom symbolisk bok, till teologen v. Mosheim, af hvilken trenne yttranden anfördes, samt till Spegels Passionspredikningar. Men emot denna artikel uppträdde en insändare i Allm. Journalen (n:r 48) som af Stockholms Postens insändare (n:r 58—59) rätt skarpt bemöttes. Båda tidningarne refererade sympatiskt målets utgång och Upsalafesten. Argus åter införde ett och annat rörande detta mål, och deribland skrifvelsen till Hofkanslersembetets ombud i Upsala, för att dermed bemöta "de flerfaldiga ryk-

---

[3]) Några veckor förut hade Wiborg i brefvet af den 12 Jan. (se s. 489 not. 9) meddelat, att Leopold "lär varit i mycket god tid ute om morgnarne för att vigilera treenighetens och försoningslärans sak".(?)

[4]) Den 24 Januari 1821 skref han till Askelöf: "Att Geijer blifvit antastad för det han är svag i sin kristendom, lär du erfara, min bön förutan. Nekas kan det icke, att han ju förtjent fiskalisk aktion för det öfversvinneliga högmod, som utmärker sjelfva företalet, för den dryghet, hvarmed han i sjelfva arbetet uttrycker sig, och för det nidingsverket att stympa Thorild. I "Nya Granskaren" har han utelemnat t. ex. skrifvelsen till Nils Lorenz". — I ett bref af den 14 Mars talar Livijn om Geijers "trångbröstighet", och hans "gränslösa egenkärlek", tilläggande: "Han har genom ett politiskt och af Hrr Blomsterlöf och Rephanus Flos vålladt missgrepp fått en betydenhet, som kunde göra honom farlig, så framt han rätt förstode att maniera sin betydenhet. Hans frisägelse har väckt en allmän sensation, och Göterna hafva rest sina Gullinborstväpnade hufvuden i vädret".

ten af en mer eller mindre smädande art, som, måhända ej utan afsigt, blifvit satta i cirkulation öfver anledningen till aktionen". (n:r 7 s. 25).

Atterbom, som i sin Idunarecension (den 9 Dec. 1820) kallat Geijers bok om Thorild den yppersta, som på svenska "ännu öfver verld, förnuft och uppenbarelse blifvit skrifven", inberättade från Stockholm den 23 Febr. till Geijer:

> "Svedenborgarne äro förtjusta öfver din *Thorild* och öfver processens utgång, hvilken de anse som en seger för dem . . . Hernhutarne deremot rasa och svärja dig död och förbannelse. Emellertid har Rosenblad blifvit grymmeligen förtörnad på sitt samvetsråd Wetterdahl, som narrat honom att befatta sig med denna process. Så berättas det. Äfven Böhmianerna, och således vår hederlige Dillner, äro missnöjde med din bok och det bifall, hvarmed hon i Upsala blifvit mottagen. De vilja bibehålla *die Grimmigkeit Gottes*, hvilken de tycka, att du alldeles upphäfver".

I samma bref skrifver han, att kronprinsen förklarat sitt nöje öfver sakens utgång, "och har vid alla tillfällen, under skriket öfver din bok, offentligen ej mindre, än enskildt, yttrat sin bevågenhet för den vid detta universitet rådande andan, samt för dig såsom dess verksamme och kraftige befrämjare".

Efter Edelcrantz' död, i medlet af Mars, hade en plats blifvit ledig inom Svenska Akademien, och Geijer var, helt naturligt, en af dem, som vid valet ansågos böra ifrågakomma; ja, han hade otvifvelaktigt blifvit vald, derest icke Thorilds-affären ännu left i alltför friskt minne. Rosenstein yttrade i bref till Tegnér den 8 Maj 1821, att han högt värderade Geijer, tilläggande:

> "Geijer segrade i juryn och i Upsala samt hos allmänheten, men icke hos alla opartiska, som ansågo hufvudsaken

oförsigtig och sjelfva stycket "Thorild" på många ställen fullt af mörker, som dess verkliga admiratörer här i Stockholm nödgas bekänna. Men detta allt utgör små fläckar i en stor förtjenst. För att sluta, fruktar jag, att vi icke gjort Geijer en stor tjenst, utan snarare en otjenst med att denna gång välja honom . . Jag hoppas, att böljorna för en annan gång hafva lagt sig" [5]).

I sitt svar på detta bref skrifver Tegnér:

"Herr Landshöfdingen bedömer visserligen Geijer riktigt. Jag tycker ej heller om några af hans senare skrifter, och i synnerhet anser jag hans Thorild för ett misslyckadt arbete, som jag äfven ärligt sagt honom. Men mörkret ligger visserligen icke i hans hufvud, utan i den olyckliga metafysiken, som är det menskliga sinnets fortfarande solförmörkelse. Detta oaktadt kan jag dock icke undgå att anse Geijer för den utmärktaste vitterhetsidkare i Sverige, som för närvarande är utom akademien. Ett sådant poem som hans *Viking* ha vi knappast på svenska, och hans prosaiska stil är, så ofta n. b. han sjelf vill, ibland det skönaste, kraftigaste, renaste jag känner. Dertill kommer äfven, hvad jag borde nämna först, hans rikedom af genialiska och verkligen djupa idéer, som äfven i hans mörkare skrifter öfverallt framlysa som blixtar i natten".

Vid omröstningen inom Sv. Akademien fick Geijer *en* röst; och denna var Tegnérs.

Några månader efter tryckfrihetsprocessens afslutande drogs Geijers "Thorild" ånyo fram inför allmänheten och föranledde en vidlyftig literär polemik. Hammarsköld lät nemligen i Sv. Lit. Tid. införa en granskning af nämnda skrift, hvilken granskning upptager icke mindre än 47 spalter. Den började i en mycket välvillig och artig ton, som dock

[5]) Äfven af Kullberg skref om denna sak till Tegnér: "Om ej trefaldighetsaffären varit, och i anseende till hvilken man behagat utsprida det dumma ryktet, att den varit en tillställning af vissa akademiens ledamöter, så hade Geijer onekligen kommit in i vår skrålåda. Om nu så hände, säger man, skulle akademien få ett nytt rykte på halsen, det att hon fallit till föga med Pater peccavi." ($^{15}/_{5}$ 21.)

under granskningens fortgång betydligt skärptes, och föranledde ett ogillande af den med början eljest mycket belåtne Palmblad. Geijer besvarade kritiken med en artikel, som upptog 30 spalter [6]). Den är klarare och redigare, än Hammarskölds granskning; men faller dess emellan in i en harmsen och mot anmärkaren nästan föraktfull ton [7]). Också

---

[6]) Den 26 Juni prisade Palmblad "den filosofiska slughet", H. utvecklat, fann honom "mestadels" hafva rätt; dock hade han på några ställen ej förstått meningen af Geijers ord. — Men den 17 Aug. var tonen en annan. Han hänvisade då till Solgers recension af A. W. Schlegels "Dramatische Vorlesungen", och uttalade den önskan, att Hammarsköld följt Solger äfven med hänseende "till tonen, som till det allvar och den kärna i sjelfva ämnet, hvarefter äfven du sträfvat". Han framhöll den grundlighet, i förening med urbanitet, som utmärker Solgers granskning. "Du har deremot bemött Geijer såsom vore du en rector scholæ trivialis, den der skall på en gång näpsa och ge premium åt en snäll, men ostyrig skolgosse. Deröfver har G. blifvit vred och inlemnat en antikritik, som är skrifven grundligen (enligt hvad jag tyckt), men också med temlig bitterhet. Det gör mig ondt; och ledsamt är det att hafva en sådan motståndare som Geijer, i synnerhet sedan saken nu kommit till en viss hätskhet. Gerna hade jag velat affila det grofva uti dina finalutfall; men du klagade redan öfver ett par små ändringar förut. . . . Ödmann sade till mig för 14 dagar sedan: "Då ville jag hellre vara orecenserad, än få en sådan". Då svarade jag: "Vi frågade honom också ej till råds". Men rätt hade han, då han tillade: "Man bemöter ej så en utmärkt författare". — Hammarskölds kritik läses i n:r 22—25 (den 28 Maj—25 Juni). Geijers svar infördes i Bihanget n:r 7—8 (Juli) och 9—10 (Augusti); men dessa bihang utkommo sällan den angifna månaden liksom icke heller alltid veckonumren utkommo i rättan tid. Sålunda meddelar Palmblad i anförda bref af den *17 Aug.*, att Geijers i Juli-bihanget införda svar *skulle* utkomma.

[7]) Så heter det på ett ställe: "Sedan sålunda afgjordt blifvit, att sjelfva principlösheten är min princip, återstod visserligen ej annat, än att företaga ett slags inventering af de der strödda förträffligheterna, för att rädda dem ur det kaos, hvari de lära simma. En sådan begynner Rec. också; men som han i allmänhet blott

kände sig Hammarsköld nedstämd af Geijers svar [8]); men snart grep han åter till pennan och lät i Bihang till Lit. Tidn. 1822, (n:r 1—2) införa en "Duplik till Herr Prof. Geijer", upptagande 32 spalter. Att redogöra för innehållet af denna polemik skulle upptaga alltför stort utrymme och icke vara af synnerligt intresse. Vi vilja blott påpeka, att för närmare kännedom om Geijers dåvarande filosofiska ståndpunkt och dennas förhållande till Schellingianismen, är hans replik ganska upplysande [9]).

---

brukar göra endera *långa* eller *korta* hastverk, och det långa hastverket eller recensionen, i hvars kritiska retort min filosofi blifvit precipiterad till ett slags kaotisk massa, ändå upptagit för mycken tid, så återstod för nämnde inventering så liten tid, att de mesta artiklarne måste sammanslås i ett *m. m.*, som ej så noga kan specificeras." (sp. 70—7). — På annat ställe talar Geijer om "de barocka hugskott", som på H:s "literära bana öfverflöda" (sp. 77.)

[8]) Palmblad skrifver till H. den 5 Oct.: "Geijer är ledsen, att du blifvit ledsen öfver hans skrift. Visserligen undrar jag ej derpå; men jag undrar också ej, att han blifvit sårad af dina hårda anfall. Du har dock mot honom förfarit något kossackiskt". — Den 12 Dec. skref Geijer till Hammarsköld och underrättade honom, att en herr Elfving skulle öfversätta "Thorild" samt att denna öfversättning skulle äfven innehålla "det hufvudsakliga" af svaret på H:s recension, och med anledning deraf frågade han, om Hammarsköld ville hafva sin recension i sammandrag öfversatt. Han tillade: "Af gemensamma vänner har jag hört, att du i det nämnda svaret finner dig misskänd. Då detta är mitt fall i afseende på sjelfva recensionen, så kunna vi qvitta med hvarandra. Allt kan i literär strid tålas, excipe, att låta äta upp sig, för att tala med Thorild; detta må ske under mer eller mindre vänliga former. Saken och sjelfförsvaret är i alla fall detsamma, och jag har i boken utsagt en tanke, som det, i min öfvertygelse, väl lönar mödan att försvara".

[9]) Hammarskölds "Duplik" var i sin ursprungliga form af den art, att Palmblad bad att få omskrifva början, hvilken var "oskickligt och illa skrifven", samt "retouchera stilen, så att fråga ej blir om "ämbar af hån". Hur kan man påhitta sådant"? — Palmblad tillade, att tonen icke var så alldeles för Geijer, som H. förutsatte;

Hammarsköld var för öfrigt under 1821 mycket verksam. Han var jemte Almqvist utgifvare af en periodisk skrift, kallad *Hermes, samling af afhandlingar*. Den skulle utkomma "i fria häften"; men då boktryckaren icke anmält den hos hofkanslern, emedan han icke såsom periodisk ansåg en skrift, hvilken ej utkom på bestämda tider, blef han för första häftets utgifvande åtalad och bötfäld. Skriften blef då hos vederbörande anmäld, och af annan boktryckare öfvertagen. Mer än två häften utkommo dock icke — båda 1821 —, förmodligen på grund af bristande afsättning. Hammarsköld, Palmblad och C. J. L. Almqvist lemnade de flesta bidragen. Palmblad skref en afhandling om "Persiens fornhäfder"; Almqvist, till hvilken vi i nästa del återkomma, lemnade fyra uppsatser, hållna i hans egendomligt affekterade manér; Hammarköld lät införa tvenne: "Om litterär-samlingar i allmänhet jemte en enskild blick på Hermes" samt "Teleologiska betraktelser öfver verldshistorien"; och Schwerin lemnade en uppsats: "Bidrag till talspråkets karakteristik". Anmälan inleddes med följande egendomliga tirad:

> "I bildningens forntid var *Hermes* den trofaste "budbäraren emellan gudar och menniskor". — I den antika konsten

---

många ansågo H:s anmärkningar icke sakna grund, om än denne på många ställen ej förstått Geijer ($^{27}/_{11}$ 21). — Hammarsköld medgaf omskrifning och retouchering; och Palmblad lofvade att ej missbruka förtroendet samt sökte uppmuntra den nedslagne vännen. "Hvarför skall du", sade han, "lyssna till de Stockholmska Geijerianernes klatscherier? Ej någon har jag hört misstycka din "Refsning og Drøftelse"; endast har man klandrat några ställen, öfver hvilka Geijer också fattat humör — — hvartill han väl har skäl, oaktadt han, som vi, väl inse din välmening och framför allt din kärlek för sjelfva saken. Vare det nog om denna sak, som du synnerligen lagt på hjertat." ($^{4}/_{12}$ 21).

kallades ock *Hermes* hvarje ofulländad stod, tillhuggen i ädel och hög mening, men utan fullkomning, blott tillhuggen" [1]).

Af tidskriftens innehåll vilja vi här blott uppehålla oss vid Hammarskölds teleologiska uppsats om verldshistorien, hvilken af Vetenskaps- och Vitterhets Samhället i Göteborg blifvit prisbelönad 1821.

Den har att behandla arten och gången af den mensk-liga odlingens utveckling [2]). Att verldshändelserna icke bero af tillfälligheter och slump, utan visa en utveckling efter en gudomlig plan, är utgångspunkten för den bevis-ning, Hammarsköld söker åstadkomma. Då det blefve för vidlyftigt att följa hans redogörelse för den menskliga od-lingens gång under den förflutna tiden, vilja vi endast re-dogöra för det, som han med sin siarblick uppdagat rörande den närmast kommande.

---

[1]) *Herm* kallades i den antika bildhuggarkonsten en byst, som uppbars af och sammanhängde med en fyrkantig, nedåt afsmalnande stenpelare. Vanligen var bysten ett Mercuriihufvud; men äfven andra gudar framställdes på samma sätt. Att kalla denna en "ofulländad stod", är så till vida fullkomligt origtigt, som den icke hade anspråk på att såsom stod betraktas och var i alla sina detaljer utförd; men att kalla densamma "blott tillhuggen" är meningslöst, äfven om dertill fogas orden: "i hög och ädel mening". Tydligen har Ham-marsköld — eller sannolikare Almqvist — velat med dessa fraser säga, att om än tidskriften bär spår af den vanliga menskliga ofull-komligheten, är dock dess syfte stort och ädelt. Den är en Hermes; en bärare af högre idéer till den lägre menskligheten krets.

[2]) Den af Vitterhets Samhället uppställda frågan hade följande lydelse: "Man har föreställt sig, att menniskoslägtets odling, för hvilken en viss gräns skall vara satt, än stigit, än fallit. Den me-ning åter vill nu göra sig gällande, att odlingen, efter en högre verldsplan, utan uppehåll fortgår, och att hvad man kallat förfall, endast varit skenbart, såsom, utan öfversigt af följderna, utbrutet beräknadt. På hvilken sida är sanningen, och huru bevittnas den af närvarande tid"?

Europas uppgift i verldsplanen hade varit "mångfaldens utbildning"; men denna analysens tid vore nu förbi och sträfvandet efter totalitet, "helhet, ljus oeh lagbunden frihet", visade sig uti flera fenomen, så t. ex. uti Schellings identitetslära. Men européerna förmådde icke utföra en sådan uppgift. Europa var nemligen på alla områden i sjunkande tillstånd; det hade nedfallit från sin höjd och stod nära sin undergång, liksom förut varit fallet med judarne, grekerna, romarne och araberna: en åsigt, som också recensenten i Lit. Tidn. fann vara mycket antaglig. Sannolikt skulle Amerika lösslita sig från det djupt sjunkna Europa, bli skådeplatsen för en "ny, i ännu ädlare gestalt uppblomstrande kultur"; och "kanske förr, än det europeiska högmodet föreställer sig", skulle dess invånare "blifva stränga herrar öfver vår verldsdel". Men frukterna af den europeiska utvecklingen skulle derföre icke förgås; de skulle öfverföras till Asien, enhetens uråldriga hem, hvilket derigenom skulle ryckas ur sin ensidighet och fullkomnas [3]). Och den nation, som skulle utföra detta värf, vore ingen annan, än den ryska, som med sin sammansättning af både europeiska och asiatiska element, syntes vara bestämd att till Orienten öfverföra kristendom, frihet och ljus. Sverige skulle härvid komma att spela en märklig roll. Der skulle nemligen samlas och magasineras alla den europeiska odlingens resultat, och när så hos Ryssen väcktes den högre trånaden efter kunskap, då skulle han komma till den svenska nederlagsplatsen, för att på ett ställe och ur närmaste hand taga samt sedan transportera dessa odlingsskatter till Asien. Hammarsköld förmenade, att detta skulle ske "fredligen och vänligt"; ty, tillade han lugnande: "hvarje fiendligt försök har naturen afvärjt eller bestämt till misslyckning" [4]); — en försäkran, för hvilken dock de öfvertygande grunderna icke anfördes.

Rec. i Sv. Lit. Tidn. yttrade: "Denna afhandling, och isynnerhet dessa sistnämnda idéer, böra allvarligt eftersinnas, emedan det för en nation fins ingenting angelägnare, än det, att veta sin betydelse i verlden och sålunda handla ändamålsenligt, i stället att förspilla sina krafter på mål, som för henne äro främmande."

---

[3]) Recensenten i Sv. Lit. Tid. utbrister, då han refererar detta: "Denna teleologiska tanke är i sig sjelf verkligen förträfflig"

[4]) Ja, om man blott i slika fall kunde lita på naturen!

Ifrågavarande, af Sv. Lit. Tid. så beundrade, produkt af Hammarskölds siaregåfva tyckes dock icke utom de fosforistiska kretsarne hafva väckt synnerligen stort uppseende. Deremot blef ett annat arbete, som Hammarsköld detta år utgaf, så mycket mer uppmärksammadt och gjordes inom nämnda kretsar, icke utan skäl, till föremål för klander. Det hade till titel: *Sju timmar på Fittja. En liten samling af noveller.* Arbetets plan är hämtad från Boccaccios Decamerone. Liksom der, under det pesten härjar Florenz, några herrar och damer, som flyktat ut på landet, för att fördrifva tiden ömsevis för hvarandra förtälja äfventyr; så tillbringa här, dagen före kröningen i Stockholm 1818, herrar och damer sju timmar på Fittja gästgifvaregård, under väntan på skjuts, och komma öfverens att döda tiden på samma sätt, som de florentinska herrskapen.

Sällskapet utgjordes af två familjer. Den ena bestod af major Bertrand med fru, och två svägerskor, Claudine och Louise, och en svåger, häradshöfding Gerhard; den andra af kammarjunkare G. med systern Arabella och dennas fästman, rev.-sekreteraren Ahrborg. Gerhard började med att uppläsa Hammarskölds förut omnämnda novell, *Helvin och Ellina* [5]). Efter en kort diskussion, tog Louise till orda och meddelade, att hon "vunnit den oförutsedda lyckan att ega en poet till älskare", och att denne lemnat henne en liten roman, som hon skulle söka få afyttrad till en Stockholmsförläggare. Den hade till titel: *Den förförda*, och skildrade en ung älskvärd flicka, som, förförd af en assessor, sedan sjönk allt djupare, fastän hon var älskad af en ädel, aktningsvärd man, hvilken stod "högt öfver den fördom, som uteslutande binder qvinnans dygd vid bevarad oskuld". Novellen slöt med att flickan hänger sig i en vedbod. Denna berättelse föranledde ett meningsutbyte, under hvilket Claudine häftigt utfor mot "dessa tama, suckande Celadoner, hvilka inom sig hysa samma begär, som de största libertiner, men dertill den pretension, att man skall erbjuda dem,

[5]) S. o. s. 124—5.

hvad de ej hafva mod att begära". — Den nästa berättelsen, *Träsko-Lasse*, framställdes af Ahrborg såsom en händelse, hvilken han sjelf upplefvat. Palmblad i sin granskning uti Lit. Tid. säger den vara "rätt angenäm att läsa": oss synes den stå nära gränsen af det bizarra. Slutresultatet är emellertid, att vansinnet är "en slags menniskosinnets oregelmässiga och despotiska öfvervåldigande af naturanden". — Derefter tog den svärmiska Arabella till ordet och meddelade en erkeromantisk berättelse, *Justine de Lewis*, hvilken Palmblad satte främst af alla, såsom lyckligt uppfunnen, täckt och väl berättad samt röjande förf:s "stora beläsenhet i det gamla chevaleriets häfder". Justine är en provençalsk skaldinna, som en dag på marken ser en skön riddare ligga sofvande; hon blir ögonblickligen förälskad, skrifver en rondeau på en "tablett", hvilken hon lägger på hans bröst, kysser honom och försvinner. Den sofvande har emellertid i drömmen sett allt, som försiggått, och finner, då han vaknar, till sin förvåning, tabletten. Han hänger den i ordenskedjan öfver sitt hjerta, och snart genljuda Frankrike, Spanien och Italien af intet annat, än det beröm", som "riddaren af tabletten" i strider och torneringar, i skämt och allvar, sig förvärfvat". Efter skiftande öden och sedan Justine i riddardrägt på tornérbanan besegrat en efterhängsen friare, blir hon förenad med sin riddare. — Äfven om man instämmer i Palmblads yttrande, att denna berättelse är den bästa, innebär detta icke, att den äger något synnerligt värde. — Major Bertrands historia, *Den straffade kärlekstoken*, är en föga sannolik berättelse om en officer i Landskrona, hvilken blef föremål för kamraternas drift. Palmblad fann den, med rätta, "alltför trivial". I det af berättelsen föranledda samtalet utropar Arabella: "Ack skall jag då aldrig slippa höra pratet om det sinliga i kärleken"? — Fru Bertrand berättade sedan om ett Baron v. Teschens äfventyr med röfvare i Italien, hvilket äfventyr, enligt Palmblad, var "med några förändringar samma anekdot, som berättas hafva tilldragit sig med rikskanslern Oxenstjernas son under hans ambassad i Frankrike". Novellen har titlen *Himmelens beskydd*. — Slutligen tog Claudine till orda, och för att, såsom hon sade, sätta sin "sentimentalitet i någorlunda kredit igen", började hon en historia, kallad *Saknadens vidskepelse*, hvilken handlade om en läkare, som förlorat en älskad hustru och på årsdagen af hennes död hoppades få återse henne. Men just då berättelsen hunnit nära upplösningen, anmälde hållkarlen, att hästar voro att tillgå, och alla skyndade ut, utan att bekymra sig om, huruvida läkarens förhoppning gick i uppfyllelse eller icke. —

"Sju timmar på Fittja" hör till antalet af Hammarskölds misslyckade produkter, hvilket äfven hans vänner måste medgifva. Palmblad skref, då han genomläst samlingen:

> "En af novellerna är bra — den romantiska — och hedrar dig, ifall du ej tagit den ur någon gammal riddarbok. Också är "Träsko-Lasse" ej illa påhittad; men i dina dialoger och i "Den Förförda" utvecklar du högst förundransvärda begrepp om kärleken. Dina fruntimmer, de mellantalande, äro antingen skökor eller blifva det med allra första" [6]).

En triumf firade dock Hammarsköld detta år. Den förut (sid. 313—15) omtalade, af Vitterhets Akademien 1819 prisbelönade filosofiska afhandling, hvilken icke i Akademiens Handlingar blef intagen, utgaf han i omarbetadt skick, under titel: *"Historiska anteckningar rörande fortgången och utvecklingen af det filosofiska studium i Sverige från de äldre till nyare tider"*. Den vann i sitt nya skick mycket erkännande. Filos. professor Grubbe skref till Hammarsköld den 3 April 1821:

> "Det gläder mig att genom detta högst förtjenta verk se en ganska betydlig brist i vår literatur afhulpen; och hvar och en, som är tillräckligen bekant med ämnet, för att någorlunda inse de svårigheter, med hvilka ett sådant företag varit förenadt, den möda, det måste hafva kostat att hopsamla alla de spridda och föga tillgängliga materialier, hvilka vid ett sådant arbete måste begagnas, äfvensom den filosofiska bildning, hvilken erfordrats, för att med kritisk blick öfverse, ordna och bearbeta dessa materialier, skall utan tvifvel med mig veta att värdera denna nya frukt af herr kgl. bibliotekariens utmärkta och bland svenska vitterhetsidkare sällsynta literära verksamhet".

---

[6]) I sin granskning uti Sv. Lit. Tid. klandrar Palmblad skarpt den, stundom frivola, ton, som är betecknande för några af dessa damer, framförallt fröken Claudine.

Palmblad skrifver i ett bref af den 7 April, att äfven Prof. Biberg yttrat sig välvilligt om detta arbete, hvilket han ansåg vara det bästa, Hammarsköld skrifvit; han hade funnit det fritt från den ensidighet och hårdhet i omdömen, hvari H. annars klädde sin kritik, samt hade förklarat, att det varit bra, om H. sagt de saker, han berört i sin vitterhets historia, i samma värdiga ton. — För egen del fann Palmblad sig öfverraskad att der läsa, det han sjelf vore filosof. Han hade till sin förvåning funnit sitt namn bland svenska filosofer, slagit upp meritlistan, och den visade, att han skrifvit "1 arks nödvärnskram i en tidning". Han förklarade sig ej vara mer filosof, än Hammarsköld vore jurist. "Hedren af din välmening är stor; men rodnaden i anletet stiger". ($^{20}/_{3}$ 21).

I December 1821 utkom i Stockholm en ny poetisk kalender, under titlen: *Opoetisk Calender för poetiskt folk.* Vinterhäftet. Den var, liksom Markallsnätterna, ett uttryck af Stockholmsfosforisternas sträfvan att ställa sig oberoende gentöfver den Upsaliensiska öfverhögheten. Agitatorerna voro Livijn och Dahlgren. Den förre hade i Nov. blifvit förlofvad med en fröken Löwenborg, systerdotter till d. v. presidenten frih. Wirsén; och i bref till Askelöf, som då vistades i Neapel, skildrade han sin glädje öfver den ingångna förbindelsen [7]). I detta samma bref, hvilket han

[7]) Han skrifver: "Musikalisk och nära förtrogen med vår, med franska och tyska literaturen, har jag ej hos henne funnit det ringaste bemödande att vilja framlägga, snarare att förhemliga dessa kunskaper. Detta måste jag värdera, då en hustru med bildning är nödvändig för mig, och jag å andra sidan icke kan fördraga dessa lärda fruntimmer". — Ett år derefter meddelade Hammarsköld Euphrosyne, att Livijn sannolikt icke kände sig lycklig, och hon gaf följande egendomliga svar: "Det gör mig ondt, att den hederlige Levin intet skall vara lycklig; men små fruntimmer äro alltid ca-

började skrifva den 12 Nov. 1821 och afslutade först sista dagarna af Januari 1822, redogör han äfven för kalenderföretaget. Han berättar nemligen, att han ville "gifva en positiv hållning åt de i sista Markallsnatten gjorda negativa försök", att han slutligen fått Dahlgren på sin sida, samt att derefter bidrag blifvit insamlade, hvilka så strängt granskats, att Euphrosyne känt sig sårad, då af hennes insända sju bidrag endast två antogos. Han skrifver vidare:

"Emellertid spridde sig ryktet till Upsala, och utgingo derifrån vinkar öfver nyttan och nödvändigheten att qvarblifva under det förmynderskap, som dessa herrar, med så mycken distinktion och huldhet, redan en längd af år benäget åtagit sig och fört. "Nej": svarade sonen och fadren Mollberg. Nu råkade hela det fosforistiska Istambul i villervalla. Atterbom lät utgå sändebref till när och fjerran boende, hvari han klagade öfver krämpor, otacksamhet, förföljelser o. s. v. Callovai grep denna gång väl ej till klubban, men lät förstå, att slika försök voro ytterst farliga. Ingen väsnades likväl värre, än Carl och en viss Gumælius. Dessa utropade för alla anhängare, att en stor fara öfverhängde nya skolan af tvenne renegater, Polyfem och Mollbergsson, hvilka långt ifrån att visa tacksamhet för det de fått njuta skydd i skolans palmlundar, tvärtom visade åhåga att bemäktiga sig besagde tomt; Mollberg fadren, var, såsom förförd, mera att beklaga. Af Polyfem var likväl mindre att befara, i anseende till hans maklighet; men af Mollbergssons falskhet och förrädiskhet kunde stora olyckor de troende tillskyndas. Denna predikan gjorde ett stort intryck på de spädare, och Mollbergsson anblickas af alla, af trängtans, längtans samt tjusningens berusning hänförda, ungersvenner med vrånga ögon. . . . Emellertid hoppas man, att friden skall återställas, emedan Geijer hitväntas, lik en annan Cursolid Pascha, öfver julen, för att förkunna de rebelliske nåd, så framt de vilja nedlägga vapen och erkänna sina rättmätiga herrar; det är så

---

pricieusa; ty deras förståndsorganer ha intet haft rum att utbilda sig. Det har kommit ett rykte, att den store artisten Sandberg också skall gifta sig med ett litet fruntimmer . . . Hur kan man gifta sig med en docka"? — Tydligen har Euphrosyne sjelf icke varit något "litet fruntimmer".

mycket mera sannolikt, att sådant misslyckas som ödet blandat sig i saken. . . . Jag nämnde nyss ödet, och jag bör således förklara, huru det kommit med i spelet. Dermed har nemligen så tillgått, att då döpelsen skulle ske på vårt arbete, voro vi i ytterste förlägenhet om namn. Väl femtio, det ena mera bizarrt än det andra, uppgåfvos. Men detta ökade blott villervallan. Ändtligen gjorde jag det förslaget, att utgallra de 10 bästa, skrifva dem på lappar och kasta dem i en hatt. Förslaget antogs; med de 9 kom man snart till rätta, allesamman oskyldiga barn. Men i afseende på det 10:de befann sig kommitten i förlägenhet. Ändtligen tog man ett, utan synnerligt val. Far min drog lotten, och se — det var den sista lotten eller *Opoetisk kalender för poetiskt folk.* Du undrar väl ej om Lorenzo bleknade vid uppläsandet. På fråga: hvarföre? svarade han, att det förekom honom så besynnerligt att se 15:åriga förhållanden i ett ögonblick slitas. Och jag nekar ej, att äfven mig har det vid närmare eftersinnande förefallit eftertänkligt, att skickelsen skulle på sådant sätt afskära en förbindelse, till hvars upplösning efter hand år skulle eljest hafva åtgått. Jag är likväl nöjd att så skett. Sannolikt producera vi ej heller något nytt och bringa svenska vitterheten till sin höjd; men vi skola likväl försöka att hålla fältet rent, intill dess den rätta såningsmannen kommer. Ty icke var det din eller de öfriga Polyfemisternas mening, att med så mycket besvär och fara bränna ett svedjeland af franska skolans klippta granar, för att derigenom bereda nya skolan tillfälle att få plantera sina tårepilar. Något högre måste väl dermed åsyftats; och om man ej kan rädda mera, måste man söka rädda rätten till tvifvel".

Utom titlen, företalet, kalladt *"bokens Biographi"*, samt några af Dahlgrens dikter finnes intet i denna kalender, som kan sägas hafva en parodisk syftning; och äfven i dessa nämnda är parodien af oskyldig art. St. Posten ogillar visserligen "syftningen" i *Mowitz' anlete*, som parodierar Franzéns "Menniskans anlete", och i *Den siste dryckeskämpen*, parodierande Geijers "Den siste Skalden"; "emedan förlöjligandet af goda stycken icke syntes recensenten öfverensstämmande med parodiens natur". Men dessa dikter förlöjliga alldeles icke de mönster, hvilka de i komisk syft-

ning efterbildat; man kan sålunda skratta åt "Den siste dryckeskämpen", utan att detta i ringaste mån minskar beundran för "Den siste skalden". Utom dessa båda dikter lemnade Dahlgren följande bidrag till kalendren: *Ulla Winblads död*, *Mollberg i samvetsqval*, *Tal, hållet i Haga park*, *Wärfvaren*, samt *Regnbågen*. Den sistnämnda är en kort, täck naturmålning; de öfriga tillhöra den af Dahlgren skapade genre, i hvilken Bellmanstonerna smälta samman med de nyromantiska, bildande sålunda ofta nog ett lika tilltalande, som egendomligt helt. Euphrosynes bidrag utgöras af två täcka dikter: *Julljusen* och *Trasten*. Hammarsköld representeras likaledes af tvenne dikter, hvilka båda höra till hans bästa: *Fjärilns födelse* och *Skaldmöns besök*. Synnerligast det sistnämnda gör ett gripande intryck, på grund af det vemod, som deri på ett resigneradt, känslosamt sätt uttalar sig, ett vemod, hvilket, såsom hans brefvexling bevisar, vid denna tid ofta hemsökte honom [8]). — *Sondén* har lemnat några från grekiskan öfversatta Sinndikter. — Livijns bidrag utgöras af tvenne noveller. Den ena, *Samvetets fantasi*, erinrar om Hoffmanns manér, utan att dock vara någon egentlig efterbildning. Sjelfva framställningssättet saknar icke förtjenst; men kompositionen är svag och författarens bemödanden att, genom allahanda gräsligheter, inverka på läsarens fantasi är väl mycket iögonenfallande. "Argus" yttrade om denna berättelse, att "Läsarens sinnesrörelse stegras till plåga och afsky medelst de alltför detaljerade målningarna af en barnamörderskas öden och af hennes för-

[8]) Palmblad skrifver den 7 Jan. 1822: "att den besökande skaldmön är din, ser man äfven af den sorgliga tonen, hvilken du sedan några år gjort till din egen; det är ett rätt vackert stycke och kanske det bästa poetiska stycke, du författat; kanske emedan det ej blott är fantasiens, utan äfven hjertats skapelse".

förares grubbel öfver mästermannen och bilan, som slutade dem. Förf. har här hemburit en rik gärd åt den sjuklighet, som så tyranniskt herskar öfver den Nya Skolan och förbittrar alla dess produkter" [9]). — Den andra berättelsen har till titel *Skaldens harpa* och är, i sitt slag, vida bättre lyckad.

Några gossar och flickor voro en midsommarafton samlade på näset vid Storsjön, och der berättade en af gossarne en sägen om spelmannen, som omkom i Jätteslottet på det närbelägna Horsåsberget, af hvilket slott ruinerna ännu syntes. Der bodde fordom en grym jättekonung, hvars älskarinna, en trollpacka, skänkt honom ett svärd, med hvilket seger alltid följde; dock finge han aldrig med det hugga "efter dvergarnes skepp", ty då blefve det hans bane. Hvad dermed menades, ville hon icke säga; emedan svärdet då förlorade sin kraft. Svärdet hade hon invigt i blodet af en ung flicka, som hon röfvat och mördat. Till den vilde och grymme konungens hof kom en qväll en vandrande spelman, den mördade flickans älskare och hämnare. Efter att han i borgstugan med sin sång tjusat knektar och trälar, fördes han in till konungen, för hvilken han sjöng en sång om den unga tärnans död. Konungen blef ursinnig; och då spelmannen uppstämde dennes dödssång, högg konungen åt honom med svärdet. Men denne upplyfte då sin harpa till ett värn, ropande: "hugg ej i dvergarnes skepp!" Nu påminte sig konungen, att i en skrift sången kallas "dvärgarnes skepp". Ursinnig högg han efter harpan; men svärdet brast i två stycken, och det ena af dem sårade honom i hufvudet; med den andra svärdsstumpen dödade han först spelmannen och slutligen sig sjelf. — När gossen slutat sin berättelse, beslöto barnen att lägga en gräsbänk kring sångarens graf och plantera en lund till hans åminnelse; och två flickor uppstämde en visa, som hade till omqväde: "I hafven det väl hört, att spelman leker på harpan".

---

[9]) Argus 1822 n:r 2. — Den 23 Januari 1822 skrifver Livijn till Askelöf, att han frågat Argus-Johansson, hvari den nya skolans sjuklighet bestod, men icke kunnat få svar. . . . "När han uppmanades att angifva hvilken af Hoffmanns pjeser jag skulle sökt imitera, upprepade han, att, om han vetat, att jag var författaren till det tadlade stycket, så skulle omdömet utfallit annorlunda. . . . Hvilka lumpna syndare! Och dessa godkännas såsom svenska frihetens och sansens vårdare".

Den osökt stämningsfulla sagoton, hvari hela berättelsen är hållen, gör på läsaren ett behagligt intryck.

Ännu en berättelse innehåller kalendren: *Guldfågel i Paradis. Poesiens legend*, af Almqvist. Den blef mycket olika bedömd. Argus förklarade, att författaren ännu frikostigare, än i öfriga kalenderuppsatser, offrat "åt den jagtlust efter klingklang, arkaismer, mysticism och affekterad fromhet, hvarmed skolan alltjemt laborerar". St. Posten såg i denna berättelse en parodi, "fostret af en oskyldig lustighet", utmärkt såsom "härmning af den numera moderniserade sagostilen i gammaldagsform med föråldrade tysksvenska ord och fraser". Palmblad, i bref till Hammarsköld, kallade den "syperb", dock tilläggande: "endast på några ställen är stilen litet oskicklig"; och Schröder förklarade, i samma bref, att den till idéens djuphet och utförandets gedigenhet vore förträfflig. Innan vi uttala oss om denna legend, vilja vi i största korthet redogöra för dess innehåll. Den bär till motto: "Tusende år äro såsom en dag hos Gud, och en dag såsom tusende år".

Från sitt kloster hade en munk vandrat ut och kommit till en lund af popplar och palmer, der han hänryckt lyssnade till en fågels blida sång. Slutligen försjönk han i djupt vemod, och beslöt att vända hemåt. Då han kom till klostret, kände honom ingen; men i de gamla pergamenten fans dock hans namn. Nu signade han döende ned, under det han utropade: "Si jag lyssnade till Paradisfågelns sång, och jag glömde, att *tusen år* förgingo". — Lång tid derefter bodde i samma trakt en riddare, som hade en son, Wingolf, och en dotter, Lili. Den senare svärmade för den gamle munken, uppehöll sig gerna vid hans graf och önskade intet högre, än att få se och höra Paradisfågeln. En dag försvann hon, och då Wingolf förstod, att hon gått att finna Paradisfågeln, utverkade han sig fadrens tillåtelse att uppsöka den älskade systern. Det blefve för vidlyftigt att i detalj redogöra för den unge riddarens öden under denna sin irrfärd. Almqvist har här haft fritt spelrum för sin rika, äf-

ventyrslystna fantasi; den ena underbara tilldragelsen aflöser den andra. Slutligen kommer dock Wingolf till lustparken, der guldfågeln vistas, och der träffar han, efter en tids förlopp, ändtligen sin syster. Och guldfågeln sjöng. Hänryckta af glädje, somnade de båda syskonen i hvarandras armar, och när de vaknade, sutto de på en gräsplan i skogen utanför deras faders borg. "Icke fullt *en dag* var förliden".

Att så olikartade omdömen, som de ofvan anförda, kunde fällas om samma literära produkt, tro vi hafva sin grund i den underliga blandning af hjertevärma och förståndskyla, af hänförelse och beräkning, hvilken är så egendomlig för rätt många af Almqvists vittra alster. Allt efter olika skaplynne, accentuerar läsaren den ena sidan så starkt, att han icke synnerligen uppmärksammar den andra. Men hur skall man — kan det frågas — rätt fatta denna dikt? Hvad är det den vill säga läsaren? Det heter att *hos Gud* äro tusen år som en dag, och en dag som tusen år, d. v. s., att det himmelska vet icke af någon tideräkning. Skall detta åskådliggöras genom en tilldragelse i den synliga verlden, så synes drömmen vara den enda lämpliga framställningsformen; också får väl de båda syskonens äfventyr uppfattas såsom en dröm. Men på munkens historia har denna förklaring ingen tillämplighet. — Berättelsen måste uppfattas som en saga, hvarför den också kallas *Poesiens legend*. Då skulle väl grundtanken vara, att det sköna, här representeradt af poesien, sammanfaller med det gudomliga och sålunda står öfver tid och tidsförhållanden. Detta antagande öfverensstämmer med romantikens uppfattning, och är derföre sannolikt rigtigt. Almqvist har vetat att i fantasiens slöja insvepa motsägelserna och försätta läsaren i ett tillstånd af suggestion. Men dess värre kan läsaren lätt komma att vakna till besinning, då han nemligen påträffar sådana

praktstycken af affekteradt djupsinne som t. ex sjette kapitlet, kalladt "Böckerna" [1]).

Tidningspressen hälsade denna kalender med bifall. Så Argus (1822 n:r 1—2), trots en och annan anmärkning; så St. Posten (1821 n:r 304); så Granskaren (1822 n:r 3—4), hvilken yttrade, "att man skulle kunna tro, det Lidner, Bellman, Franzén och ännu flera goda författare hjelpts åt med dess sammanbringande", hvarföre denna tidning såsom prof meddelade "Movitz' anlete"; så Anmärkaren (1822 n:r 2), som aftryckte "Julljusen" och förklarade öfverflödigt att ytterligare anmäla en skrift, som med förtjent loford redan granskats af St. Posten och Argus. Men Sv. Lit. Tidningen, fosforistorganet, hvilken det väl närmast ålåge att granska dylika vittra samlingar, teg och låtsade icke om kalenderns tillvaro.

Af tidskriften *Svea* utkom 1820 tredje och 1821 fjerde häftet, båda innehållande flera läsvärda uppsatser, af hvilka dock blott ett par falla inom den egentliga vitterhetens område.

Tredje häftet upptages af följande artiklar: "Öfversigt af filosofiens närvarande tillstånd", af Grubbe, hvarå fortsättningen ingår i fjerde häftet; Franzéns "Gustaf Adolf i Tyskland. Episka fragmenter", till hvilken dikt vi i femtonde kapitlet återkomma; en anonym uppsats "Om pennin-

[1]) Sedan vi nu redogjort för kalendrens innehåll, meddela vi, såsom bevis på den läsande allmänhetens oklarhet beträffande författarne, följande utdrag ur ett bref af Arvidsson till Hammarsköld. Sedan A. förklart, att kalendren skänkt honom "särdeles förnöjelse", meddelade han följande gissning rörande författarne: "Biografien" är af Ödmann, "Regnbågen", "Ulla Winblads död", "Movitz' anlete", "Dryckeskämpen", "Värfvaren", och "Talet vid Haga" af Dahlgren; "Guldfåglen", "Trasten" och "Julljusen" af Almquist; "Samvetsfantasierna" af Livijn; "Skaldens harpa" och "Skaldmöns besök" af dig. Svara huru väl jag gissat".

gen"; en juridisk af norrmannen, expeditionssekreteraren J. H. Vogt, med titel: "Undersökning, huruvida en dömd förbrytare bör äga rättighet att välja emellan det af regenten under form af benådning bestämda straff och det ådömda"; samt slutligen Atterboms "Bref ifrån Rom" till Geijer den 14—23 Mars 1818. Dessa bref äro införda i Atterboms "Minnen från Tyskland och Italien"; särdeles läsvärda partier i dem äro skaldens romantiska åsigter om konstens symbolism, hans skildring af Thorvaldsen och Canova samt hans omdömen om Cornelius och Overbeck.

Fjerde häftet öppnas af Palmblad med en intressant afhandling om "Tibet", upptagande mer än tredjedelen af det hela. Så följer "Bidrag till moesogothiska literaturens historia", hvaruti förf., I. H. Schröder, omtalar några nyligen funna fragment af Ulphilas' bekanta moesogothiska bibelöfversättning samt derjemte meddelar några upplysningar om *Codex argenteus* å Upsala universitetsbibliotek. Häftet innehåller vidare fortsättningen å Grubbes afhandling samt "Förberedelser till en esthetik", af Atterbom, i hvilken uppsats skalden gifver luft åt sin hänförelse för filosofien, "som med växande styrka gör sig oupphörligt mer och mer gällande såsom den *kunskapslära*, i hvilken utsigten är gifven att icke nycker, hugskott och ensidigheter skola evigt förvirra de menskliga kunskapernas område".

XIV.

LEOPOLD.

(1815—1829).

Allt fortfarande stod *Leopold* i anseende såsom främsta representanten för den äldre skolan. Af Carl Johan var han högt skattad. År 1815 hedrades han med kommendörsgraden af Nordstjerneorden samt erhöll 1818 titel af Statssekreterare. Redan 1814 hade han börjat utgifva en ny upplaga af sina *Samlade Skrifter;* och 1815 utkom andra delen. Enär i den senare några mot den nya skolan rigtade småstycken voro intagna, väckte detta, såsom vi förut meddelat, fosforisternas harm och föranledde Atterboms personligt förnärmande angrepp mot Leopold, hvilket åter i sin ordning orsakade hofkanslerns ingripande och den konsistoriella varning, hvilken meddelades Palmblad i hans egenskap af boktryckare [1]).

År 1816 utgaf Leopold tredje delen af sina Saml. Skrifter. Den innehåller endast prosauppsatser, af hvilka tvenne icke förut varit tryckta: en afhandling, *"Om straffmakt och*

[1]) S. o. s. 11 — 28. — Redogörelsen för Lit. Tid:s granskning af de tvenne första delarne af Leopolds Saml. Skrifter läses ofvan s. 58—59. — Se äfven s. 85—90 rörande den ogrundade misstanken, att Leopold skulle varit orsaken till Teol. Fak:s mot Lit Tid. rigtade tillrättavisning.

strafflagar", samt en kort satirisk uppsats, *Föreläsning om hedren* [2])

Redan 1814 hade Leopolds hälsa börjat försvagas, och hade 1816 på grund af en sjukdom blifvit ytterligare nedsatt. I ett nyårsbref till Wallmark sistnämnda år säger Leopold sig skrifva "med en af gikten illa anfäktad hand och med ett nästan blindt öga" ($^{7}/_{1}$); och till Tegnér skref han: "Lifvet är för mig intet annat, än en tung och pinsam dvala, en sömn, som ej slutar, fast jag är vaken" ($^{27}/_{2}$). Emellertid kunde han dock fortfarande arbeta, och han berättar i ett senare bref till Wallmark, att han "nu i lång tid studerat Schellings skrifter". I de under detta år förda underhandlingarne om uppsättandet af en journal till bekämpande af fosforisterna, tog han visserligen del; men synes icke haft synnerligt intresse för den framstälda planen, hvilken ock, såsom nämndt är, strandade [3]). Till Wallmarks Journal lärer han dock en och annan gång hafva lemnat bidrag.

Mot slutet af 1816 skref Wiborg till Tegnér, om Leopold:

> "När jag besökte honom, var han så trött efter redaktionen af sin tredje del, att han orkade icke tänka på något, och begärde nu någon tids ledighet, för att hvila upp sig till utgifvandet af den fjerde; och sedan denna äfven kommit ut, sade han, ärnar han anse sig såsom död och börja att utur sin graf betrakta sin efterverld. Innan vi skiljdes åt, tycktes han dock hafva ändrat tanke, emedan han förnyade sitt under trenne års tid ofta upprepade och lika ofta svikna löfte, eller rättare anbud, att lemna mig små bidrag till Posten. Det som eljest kan-

[2]) I bref till Brinkman skref Leopold den 4 Dec. 1816, då han sände denna del: "Den innehåller ingenting nytt, utom någonting om Strafflagarne, hvaraf det hufvudsakliga likväl stått förut i "Läsning i blandade ämnen".

[3]) S. o. s. 143–150.

ske är ett elakt sympton, är, att han synes hafva blifvit fullkomligt kall för Upsaliensernas otidigheter, och ej mer läser det ovett, de i sin tidning emot honom utösa. Han tar blott halfva underrättelser derom af kommande och gående".

Den här omtalade fjerde delen utkom först efter Leopolds död. Wiborg, som förlagt de tre föregående delarne, gjorde då och då påminnelser om fortsättning; men 1818, efter ett besök hos den gamle skalden, skref han till Tegnér: "Hvad jag trodde mig kunna sluta af hans konversation var, att allmänheten svårligen får se fjerde delen af hans skrifter, så länge han lefver" ($^{16}/_{10}$).

Tegnérs tal vid Luthersfesten 1817 och den der proklamerade "neutraliteten" väckte missnöje hos Leopold, och denna stämning stegrades af Molbechs "Öfversigt" af svenska nationalliteraturens epoker, hvilket arbete kring samma tid utkom. Han gaf luft åt sin harm i ett bref till Wallmark af den 3 December, ur hvilket vi ofvan meddelat utdrag [4]).

Leopolds hälsotillstånd hade vid denna tid försämrats. Hvarje dag, kring kl. 10 f. m., fick han en attack åt hufvudet, som beröfvade honom synen; och i bref till Wallmark skrifver han, att hans "lif är blott 2 timmar om dagen" [5]). Följande år (1818) yttrade Wiborg, i nyss omnämnda bref till Tegnér, att han vid ett besök hos Leopold rörts till medlidande med dennes dåvarande tillstånd [6]).

[4]) S. o. s. 183—4, 229.

[5]) S. o. s. 183 not 9. — I ett bref af den 7 Okt. 1817 skrifver Wiborg om Leopold till Tegnér: "Han har nyss inflyttat, var som vanligt mycket dålig, då jag kom, blef småningom bättre, och tycktes vara alldeles frisk, då jag gick. Han har fått en svullnad i venstra bröstet af lika beskaffenhet, som en, den han för tolf år sen haft i det högra". (Ur E. T:s papper, s. 28).

[6]) S. o. s. 296, not 7. — Fru Marianne Ehrenström, f. Pollet, som, under en tid af mer än 30 år, nästan dagligen träffade Leopold

År 1819 utkom andra delen af Hammarskölds "Sv. Witterheten"; och det sätt, hvarpå Leopold der behandlades, väckte stor harm hos dennes vänner, ja, klandrades äfven af Hammarskölds egna meningsfränder [7]). Tegnér, som, allt sedan han 1817 ådragit sig Leopolds missnöje, icke med honom vidare stått i beröring, samt äfven i bref antydt, att han ansåge förhållandet emellan sig och Leopold brutet, skref den 12 Juli 1819 till Agardh, att Leopolds hälsotillstånd nu var bättre, tillägganде:

> "Han är verkligen vida förnuftigare och liberalare, än Hammarsköld och äfven jag förestält oss. Han ligger på den poetiska sotsängen och omvänder sig, ehuru det i sig sjelft kan vara onödigt, när man syndat med sådan virtuositet som han".

I början af 1819 skref Leopold en uppsats i Allm. Journalen, under rubriken: *Norsk literatur*, i hvilken han anmälde en öfversättning af Racines berömda tragedi *Athalie*, ett verk af slottspresten i Akershus, *Joh. Storm Munch*. Han lofordade mycket denna öfversättning, och det oaktadt den var utförd i orimmad vers, samt fogade dertill ett varmt försvar för den franska klassiska literaturen. Vid afsändandet af denna uppsats till Wallmark, skref Leopold, att han ville hålla

---

och hans hustru, meddelade Atterbom, på dennes begäran, då han 1854 tänkte att i "Siare och Skalder" gifva en teckning af Leopold, några underrättelser om skalden och hans familjelif. Dessa underrättelser har Atterboms son, major Atterbom, godhetsfullt ställt till förf:s förfogande. Fru Ehrenström berättar, att då Leopolds syn år 1816 ytterligare försvagades, vände han sig till den berömde kirurgen Bjerkén. Denne egnade honom all omsorg och förbjöd honom särskildt, hvad de andra läkarne hade förordat, att sätta hank i nacken, derest han ville undvika att förlora synen. Bjerkén dog 1818, och efter hans död konsulterade Leopold v. Döbeln, som just höll på det af Bjerkén förbjudna medlet. Leopold motsatte sig länge dess användande, men gaf slutligen vika; och från den stunden försvagades hans syn dag efter dag.

[7]) S. o. s. 300.

det resp. publikum under näsan "både den fransyska rosen och den tyska koblomman". Dock tillade han: "Då jag så yttrar mig, förstås, att jag icke talar om den sanna, förträffliga tyska literaturen, som jag mer, än många andra, älskar och värderar" [8]).

Under senare hälften af 1819 angrepos Leopold och hans hustru [9]) af en svår feberartad sjukdom. I Februari

[8]) Artikeln läses i Allm. Journalen 1819 n:r 10—11. — Som ett ytterligare bevis derpå, att Leopold icke föraktade den tyska literaturen, kan anföras ett hans bref till Frih. G. F. Åkerhjelm, af den 29 Maj 1817, hvari han ifrigt uppmanar denne att läsa Goethes "Wilhelm Meister".

[9]) Leopold hade, såsom vi förut (I s. 347) meddelat, år 1790 blifvit gift med kammarfrun hos drottning Sofia Magdalena, fröken Sara Petronella Fehman, dotter af danska justitierådet Peder Fehman. Hon lär dock hafva varit dotter af konung Fredrik V, och sålunda halfsyster med drottning Sofia Magdalena: också hade hon från Danmark en årlig pension å 500 Rdr. Gustaf III skall stundom, då han varit vid godt lynne, anspelat på sitt svågerskap med Leopold: "Nous serons un peu beaux frères, à ce que l'on dit". I de af Prof. Schück nyligen utgifna, "Joh. Henr. Kellgrens bref till Abraham N. Clewberg" finnas några förut af oss meddelade (I s. 347 not 5) uttalanden af Kellgren rörande detta giftermål. Han skrifver,att fästmön sades vara några och 30 år, "beskedlig, förnuftig och fordom ha varit vacker", samt att Leopold "bekänner sjelf, att han alldeles inte är kär, hvilket jag ganska lätt har att tro, ty efter min tanka har den mannen aldrig haft annat motiv till sina handlingar, än vanité" (s. 106—7). I ett bref till Rudbeck yttrar han sig i samma ton om detta parti och framställer den förmodan, att äran att blifva befryndad med konungahuset var det, som frestat den fåfänge skalden.

Beskow i sin minnesteckning öfver Leopold (Sv. Akad. Handl. Del XXXV s. 234) yttrar, att fru Leopold var "utmärkt af skönhet, snille och en vidsträckt bildning" samt att Leopold brukade kalla henne ömsom sitt "lexikon", ömsom sitt "förstånd", och förklarade sig vara "den ende, som var ordentligt vigd vid sitt förstånd, hvilket biskop Lindblom gjort" (s. o. I s. 347). — Fru Ehrenström åter yttrar om henne följande: "Fru Leopold var icke den qvinna, som kunde lyckliggöra sin man; oaktadt sin esprit, sina vidsträckta literära kunskaper, var hon kall, stel och icke fallen för dessa ljufva yttringar af vänskap

1820 spred sig till Upsala ett rykte, att Leopold aflidit, och Palmblad skref till Hammarsköld med anledning deraf:

> "Alltså smäda ej hans stoft och skrif en beskedlig och galla-lös nekrolog om en man, som kunnat blifva något bättre, än hvad skett — efter försynens rådslag".

Ryktet var ogrundadt. Leopold repade sig; men hans ögonsjukdom förvärrades; han blef blind på ena ögat och det andra försvagades. I bref till Wallmark kallar han sig "den gamle blinde gubben", och berättar, att han nu helst dikterade. Men i ett bref af den 21 Juli 1820 beklagar han sig, att han hade rätt svårt för att diktera. "Det är", säger han, "i min blindhet en bland mina olyckor. För att ej uppehålla den skrifvande, säger jag en dumhet. Det faller sig ej heller bra att efteråt rätta, i blotta minnet". Detta egenhändigt skrifna bref har emellertid en lättläst handstil. Följande året förlorade han dock synen äfven på det andra ögat [1]).

---

och deltagande, hvilka utgöra lyckan i en förening för lifvet. Hon tillbakavisade sin mans kärlek, ehuru han dyrkade henne; hon utslungade sårande hänsyftningar rörande hans talang. Då han en dag, i min närvaro, ville, efter slutad middagsmåltid, uppläsa en scen ur "*Virginia*", på hvilken tragedi han då arbetade, yttrade hon: "Vänta dermed, det är alltför tidigt; läs det efter supéen, då kan det bereda mig en god sömn". Leopold underkastade sig och lydde; läsningen uppsköts, och när den började, gäspade hon och somnade. Hon hade endast *två idoler,* som hon dyrkade: *Voltaire* och *Napoleon*". — Fru Ehrenström berättar äfven, att både man och hustru voro mycket välgörande, samt sökte, då tillfälle gafs, att lindra medmenniskors nöd.

[1]) I Biografiskt Lexikon skildrar Wieselgren på följande sätt det ögonblick, då den gamle skalden märkte sin blindhet: "Då Leopold vaknade en morgon, förundrade han sig att finna sig så fullsöfd, fast ej tecken till dagning syntes. Han steg upp ur sängen, drog upp rullgardinen, men det var lika mörkt. Han ansåg möjligt, att fönsterluckan blifvit tillskrufvad, öppnade fönstret och sträckte ut sin arm. Då slog kl. 10 i kyrkotornet; och han förstod nu, att

Ännu sorgligare var hans hustrus öde. Sjukdomen vållade hos henne en högt uppdrifven nervretlighet och sinnesängslan, hvilken senare småningom öfvergick i en slö liknöjdhet och känslolöshet; i detta tillstånd tillbragte hon återstoden af sitt lif [2]).

År 1820, kort efter det han tillfrisknat efter febern, blef Leopold föremål för fosforisternas skämt i Första Markallsnatten; att detta icke af honom upptogs väl, kan man sluta af det mot Atterbom rigtade, qvicka, men hvassa angreppet i "Fragmentariska reflexioner i vitterheten" [3]). En triumf firade han detta år; på teatern i Operahuset gafs hans tragedi *Oden*, hvilken sedan 1806 icke varit uppförd. Dagen efter första representationen (den 25 Dec.) skref Rosenstein till honom:

("Jag lyckönskar teatern, Sv. Akademien och svenska poesien. Bunden hemma, äfven af ohälsa, omfamnar jag genom

---

han var blind. — Fru Ehrenström beskrifver detta hemska ögonblick helt annorledes. Hon hade dagen förut varit hos Leopold, och han var då vid godt lynne. "Följande dagen, då hans gamla "guvernant", mamsell Rebecka Tilenius, kom för att väcka honom och uppdraga persiennerna, frågade han: "Hvarföre kommer Ni i dag så tidigt; det är ju ännu icke dager"? — "Det är full dager": svarade Rebecca. "Hvad"! — sade Leopold i en orolig ton — "är det full dager"? Rebecca, förskräckt öfver den ängsliga oro, som röjdes i hans stämma, ville mildra hans fruktan och sade: "Dagen börjar gry ... himlen är molnbetäckt ... jag har tagit miste om tiden". — "Nej", sade Leopold, "bedrag mig icke, säg mig sanningen, jag fordrar, jag befaller det". "Ja, Herre" — sade då den stackars qvinnan, — "det är full dager". Med en resignerad ton, yttrade Leopold: "Min syn är släckt, för mig är allt mörkt".

[2]) Den 6 Juni 1821 skref Leopold till Adlersparre om sin hustru: "Följderna af en svår sjukdom hafva, sedan ett år tillbaka, försänkt henne i ett tillstånd af hypokondrisk dvala, som sällan tillåter henne att hvarken genom ord yttra sig, eller ens märka till hvad omkring henne föregår". (Brink. Arkiv II s. 306).

[3]) S. o. s. 409—10.

dessa rader den odödlige författaren. Ålderdomen är kommen för oss begge, men man frisknar till ibland. Måtte, min vän, nu känna glädjen och länge få känna den«.

Leopolds sorgliga öde väckte deltagande både inom och utom den närmaste vänkretsen. Franzén grep till lyran, och i Stockholmsposten lästes, den 27 Febr. 1821, en dikt: *Thorild till Leopold*, uti hvilken Franzén låter Thorild, som nu ur högre, himmelsk synpunkt betraktar jordlifvet, dess strider, dess bekymmer och meningarnes kamp dernere, sända en vänlig hälsning till den forne motståndaren. Älsklig och sinnrik gör denna dikt ett gripande, hjertevarmt intryck. "Detta "skaldebref" är det vackraste, jag på länge läst på svenska", skref Tegnér, tilläggande: "Franzén är dock i poetiskt afseende allas vår mästare" [4]). Franzén erinrade derom, att just Tegnér varit den, hvilken uppmanat honom "att säga Leopold något ord, som gjorde honom rättvisa" samt yttrat, att han äfven sjelf länge känt ett behof att så göra. ($^{20}/_{3}$ 21).

[4]) Se Tegnérs Saml. Skr., V. 220—1, i bref till Friherrinnan M. v. Schwerin af den 1 April 1821. Han skrifver i samma bref: "Att en man, som Leopold, af Franzén, just af den rätte, förpassades till odödligheten, det gläder mig i sanning; ty visserligen hade han gått dit ändå, oaktadt alla fosforistiska protester, men utan tvifvel måste det ha varit en bitter känsla att se sig misskänd af en hel generation, och på sin höjd prisas af excellenserna och Wallmark. Denna skamfläck på tiden, är nu aftvättad; och den gamle sångaren kan nu med lugn lägga sig ner och somna på sin lagerbädd, för att uppvakna vid klangen af bättre lyror. I öfrigt är han nu alldeles blind. Det gick ändå an, så länge han var enögd; ty dagen är också enögd och ser dock allt. Men att icke se en skymt af det härliga ljuset, af Guds sköna skapelse, det är dock rysligt, helst för en poet". — Annorlunda är tonen i den berättelse Atterbom meddelar Geijer om samma sak. Han skrifver den 23 Febr. 1821: "Leopold är nu alldeles blind och vägleder sig i kammaren med hjelp af ett i taket fästadt snöre. Hustrun är galen. En förskräcklig ålderdom". Ahnfelt "Nektar och Gift" I s. 119.

Man skulle tro, att den olycka, som drabbat Leopold, borde afväpnat äfven hans motståndare; men åtminstone med en var det icke förhållandet. Den 13 Jan, 1821 skref Palmblad till Hammarsköld: "Du är ensam i ditt oblidkeliga hat mot Leopold, ett nit, som ofta låter dig förlora all besinning och gör dina uttryck oanständiga och grofva". Nu begagnade sig Hammarsköld af Franzéns uppträdande, för att på ett upprörande, ja rent af lumpet sätt gifva luft åt sin hätskhet mot den blinde skalden. Han lät i Nya Extra Posten den 19 Mars införa ett versifieradt *Svar till Thorild från hans korrespondent.* Ömkligt både med hänseende till innehåll och versbyggnad, gör det genom sin — för att begagna ett af Hammarskölds egna uttryck — "kreverade ilska" [5]) och sina med ansträngning framkrystade, snubblande qvickheter ett högst obehagligt intryck [6]). I eftervärldens ögon och sannolikt äfven i samtidens, har Hammarsköld dermed mera skadat sig sjelf, än Leopold.

---

[5]) Begagnadt på tal om Wallmark i Sv. Lit. Tid. 1821 s. 168.

[6]) Franzén skrifver den 20 Mars 1821: "Det är utan tvifvel af Hammarsköld och honom likt. Jag får min del, äfvensom Leopold; men det är blott att skratta åt". (Ur E. T. Papper s. 152—3). — Tegnér skrifver i det, ofvan not. 4 anförda, brefvet till Frh:an Schwerin: "Jag beklagar honom" (Leopold) "af mitt innersta hjerta. Och likväl lärer Hammarsköld, den eländige, nu nyligen ha sammanrimmat ett pasquill mot det gamla sjuka lejonet; men jag har icke sett det och vill ej heller se det". — Samma tidning, i hvilken Hammarsköld var medarbetare, innehöll den 26 Febr. s. å. en "*Prolog till tragedien Odin eller Asarnes utvandring,* att uppföras på Kongl. Teatern, då nämnda pjes nästa gång derstädes blifver gifven". Den hade naturligtvis till syfte att förlöjliga det Leopoldska dramat. — I bref till Schröder, den 24 Sept. s. å., berättar Hammarsköld, att Leopold skulle skrifva en Nänie öfver general Cardell, tilläggande: "för att, som det påstås, visa, att fast numera all saft är torkad ur hans hufvud, har hans rimförmåga dock icke upphört". —

Dylika angrepp voro icke egnade att stämma den blinde skalden fredligt mot sina vittra motståndare, och när Wallmark, såsom svar å Atterboms "Fridsrop" i Poet. Kalender för 1822, skref sin *Hälsning till nya Skolan* (s. o. s. 454) och sände den före tryckningen till Leopold, vidtog denne åtskilliga ändringar och yttrade i bref till Wallmark:

"För min del synes mig freds- och föreningspropositionen såsom den vore gjord från Bedlam till Oxford, och böra besvaras med Miltons ord: Amongst unequaly no Society."

Men snart inträdde en allt blidare stämning, icke minst förorsakad af de bevis på aktning och deltagande, hvilka han från flera håll emottog. Så sände honom svenska ministern i Paris, grefve G. Löwenhjelm, 1821 en nyligen uppfunnen skrifmaskin för blinda, en s. k. "Nyctographe", och i en skrifvelse meddelade gifvaren, att, när han hörde omtalas denna uppfinning, han strax tänkte: "någon gång kan det ju hända Leopold, att handsekreteraren icke är strax tillstädes, när ådran sväller, eller att idéer förekomma honom, som han skriftligen ville anförtro en frånvarande vän, men endast åt denne. Och dermed köpte jag min Nyctographe och nu kommer jag blygsamt med min lilla skänk" [7]).

[7]) Att denna gåfva blef gagnlös, minskar icke värdet af gifvarens välmening. Leopold skrifver den 17 Jan. 1823 till Tegnér: "Med blyertspenna skrifver jag ungefärligen så bra eller illa som förut; och min blindhet hindrar mig icke att tillbringa förmiddagarne, på mitt gamla sätt, vid skrifbordet. Mina koncepter upplästas sedan för mig, korrigeras efter diktamen och renskrifvas derefter, för att i sinom tid — kastas i kakelugnen. För möjligheten häraf har jag att tacka en svensk uppfinnare, expeditionssekreteraren *Borg*, som påfunnit en skrifkonst för blinda. Redan för ett år tillbaka skickade mig Gr. Löwenhjelm en s. k. *nyktograf* från Paris, af stort beröm och ingen brukbarhet. Den svenska har åtminstone det lilla företrädet, att man verkligen kan skrifva med tillhjelp deraf". (Ur E. T. Papper s. 187).

Ett nytt vördnadsbevis emottog han året derpå, till en del föranledt af Hagberg. Denne skref den 4 Sept. 1821 till Tegnér:

> Jag har varit hos Leopold, vår blinde Homerus. Gubben finner sig någorlunda i sin ställning och är nästan nu muntrare till sinnes, än förut. Han har hvar eftermiddag sällskap af några vänner, som undfägna honom med dagens nyheter. Han talar alltid om dig med högaktning och vänskap. Om du skref till honom ett bref, skulle det för honom blifva till stor hugnad. Ännu mera, om du hade tillfälle att, i något slags poem, göra honom rättvisa på samma sätt som Franzén i St. Posten". —

Hvad Tegnér svarade, känna vi icke; men en månad derefter yttrade han, i ett bref till Friherrinnan Martina v. Schwerin, att han önskade finna något tillfälle att säga Leopold, huru upprigtigt han värderade honom; men han ville icke "utan någon särskild anledning springa fram ooh hålla honom rökfatet under näsan".

Följande året (1822) fann han det sökta lämpliga tillfället. Han utgaf då sin *Axel*, och inledde denna dikt med den välkända, rörande tillegnan, som börjar med en skildring af den blinde skalden:

"Der satt på en af Pindens troner
En sångarkung i utdödt hof,
Och harpan med de rena toner
Låg tystnad på hans arm och sof.

Han var ej mer, som förr, den glade
Förtjusarn, hörd af stad och land,
Och mörkret, för att hämnas, hade
Uppå hans ögon lagt sin hand".

Denna tillegnan öfversände Tegnér till Leopold, bifogande ett bref, hvilket han afslöt med uttalande af den ön-

skan, att den blinde skalden måtte "i det allmänna deltagandet finna åtminstone en tröst i olyckan" [8]).

I sin tacksägelseskrift af den 22 Febr. yttrade Leopold: "den lager, som af en konungs hand en gång skänktes mig, ligger längesedan bladlös och förvissnad; men de, hvarmed Franzén och Tegnér omflätat mitt gamla hufvud, äro oförgängliga och skola behålla deras grönska, så länge vårt språk läses". Detta bref afslutade han med en skildring af sitt tillstånd, dervid redogörande för *sitt* sätt att se och uppfatta detsamma. Lika vacker som rörande, målar denna skildring ypperligt hans dåvarande sinnesstämning:

> "Slutligen ett ord om mig sjelf. Jag är nu blott fyra år under sjutio; utan en timmes hvila från omväxlande kroppsplågor; äfven jag icke utan ekonomiska bekymmer; isynnerhet djupt qvald af en stor huslig sorg, min hustrus treåriga sinnesdvala. Visserligen utgör blindheten en stor, tillagd olycka. Jag påminner mig rätt väl, huru ofta jag ryst vid detta tillstånd hos andra, hvilket kan anses såsom en slags lefvande död — en död, som vet af sig sjelf. Emellertid finner jag mig deraf ännu icke alldeles nedtryckt. Då jag nästan alltid lefvat mindre i de yttre föremålen, genom ögon och sinnen, än inom mig sjelf, genom tanken och inbillningen, är förändringen för mig verkligen mindre än den synes andra. Jag har för öfrigt så länge tänkt mig hela verldsloppet beroende af en hög moralisk styrelse, så länge vant mig att anse det närvarande lifvet såsom endast vaggan för den högre menniskovarelsen, att det nyburna kräkets små, korta barnaplågor icke sätta mitt sinne i särdeles

[8]) Tegnér Saml. Skrifter V s. 241—4. — Franzéns af varm hänförelse dikterade omdöme om denna tillegnan läses i "Ur E. T:s Papper" s. 173—4. Jfr äfven s. 178. — Den 17 Febr. 1822 yttrade Tegnér, i bref till Brinkman, om Leopold: "Hans ära har vunnit på sin pröfning, hans namn är elastiskt, det stiger högre, ju mer det tryckes. Det är en glädje att se, huru hans forna motståndare, sedan de skrikit sig trötta, och ingen längre mer vill höra dem, nu göra sig all möda för att öfvertyga publiken, det de aldrig existerat. Om några år lär det också bli svårt, att få veta huru de hetat". (Saml. Skr. V. s. 248).

uppror. Hvad jag mest saknar, det är förmågan att sjelf läsa och skrifva; och då andras biträde dervid icke kan alltid vara för hand, måste, emellan sällskaps- och läsningstimmarne, flera tomma stunder nödvändigt uppkomma. Huru skola dessa uppfyllas? *Versus et cætera ludicra* tillhöra ej mera min ålder, än dans och kappränning. Mina forna spekulationer i filosofien måste då här blifva min tillflykt. Såsom gamla trogna vänner hafva de också åtföljt mig i den långa natt, som omgifver mig, och utgöra der mitt käraste sällskap. Skall jag säga det? Under dessa betraktelser tyckes mig någon gång, som natten derigenom blef dag och mörkret ljust. Le ej åt mig, eller le fritt, blott tala ej derom för någon; men mig förekommer allt mer och mer, som filosofien i allmänhet föga känt hittills sin egen rätta natur, som den för det mesta ej varit annat än gamla barns lek, och som en verklig filosofi ännu återstod att göra. Se der en lång dröm att drömma färdig, hvartill det yttre dagsljuset icke stort göres behof; och dermed äfven ett stort intresse för alla öfriga stunder af mitt nattliga lif. Jag vet ej hvad deraf kan uppkomma för andra, men för mig skall det åtminstone tjena att rikeligen uppfylla den tomma tiden och att i dessa ämnen stadga mina egna tänkesätt [9]).

Man finner häraf, huru vid denna tid de filosofiska spekulationerna utgjort hans käraste sysselsättning. Han redigerade under dessa år 4—6 delarne af sina Samlade Skrifter, ehuru de först efter hans död utkommo. Hela fjerde delen upptages af filosofiska uppsatser, hvilka han sammanfört under rubriken: *En blind mans besinningar i filosofien.* Det är Kants och Schellings filosofiska system, hvilka han här underkastar en granskning, och i denna förekommer, såsom Grubbe yttrar, "onekligen många sanna och träffande anmärkningar, i hvilka tänkarens skarpa blick röjer sig", om än Leopold icke fattat och följaktligen icke framhållit dessa system i deras förhållande till den föregå-

[9]) Ur E. T:s Papper s. 170—1. — Om denna Leopolds skrifvelse yttrar Tegnér till Brinkman: "Han har skrifvit mig ett härligt bref till. Der ligger i allt hvad han säger en, så till sägandes, medfödd bildning och ädelhet, och en liflighet, som oemotståndligt hänför".

ende tidens spekulationer [1]). — Äfven Nyblæus erkänner Leopolds förtjenst, dock under framhållande af hans brister, bland hvilka han nämner en viss ensidighet i uppfattningen af de granskade systemen. För öfrigt instämmer han med Grubbe deruti, att Leopolds kritiska anmärkningar röja en anda af allvar och grundlighet, "af liflig kärlek till sanningen och ett varmt nit för vårdandet af mensklighetens högsta intressen". Han tillägger:

"För ingen oväldig domare torde det kunna dölja sig, att Leopold var rikt begåfvad äfven såsom tänkare, och att han med den äkta vetenskapsmannens vördnadsbjudande trohet sökte sanning och öfvertygelse" [2]).

Den femte delen innehåller dels uppsatser rörande vitterheten, dels "Strödda Ämnen", hvilka till största antalet varit förut offentliggjorda. Bland dem nämna vi: "Om diktens bruk i poesien", i hvilken uppsats Leopold uttalar sig, bland annat, om den gamla Götiska poesien; samt "Något om den äldre svenska vitterheten och dess förhållande till den fransyska". I sistnämnda artikel berör han den moderna fordran, att ett lands vitterhet skall vara *"egen och nationlig"*; han finner "ömkligt", att man kräfver, det den nordiska poesien "bör, genom en alldeles ny och fri uppflygt ur sina skrefvor, åtskilja sig ifrån hvad man hittills mest prisat i vitterheten". Man hänvisar visserligen till *Frithiof*; men om man afklädde *Frithiof* "allt hvad den nya ungdomliga poesien tror sig med någon minsta anledning räkna bland sina dyrbarheter", stode dock den store skalden oförminskad qvar. Och om Sverge kunde med skäl högmodas

[1]) Sv. Akad. Handl. XIV s. 113—15.

[2]) Den Filosofiska Forskningen i Sverige från slutet af adertonde århundradet. II. 1. s. 200 samt I. 1. s. 131—3, 167—183.

öfver detta poem, som ådragit sig främmande folks uppmärksamhet, så låge orsaken "mindre i likheten med den Fosforiska och Kalendriska poesien, än i likheten med Homerus, Virgilius, Tasso, Milton, Pope och allt hvad man sedan årtusenden beundrat såsom ypperst i detta slag" [3]).

Den sjette delen upptages af tal och recensioner, tvenne smärre afhandlingar samt några poem. Bland de sistnämnda förekommer en *Sång vid aftäckningen af Konung Carl XIII:s bildstod*, af Leopold uppläst på Svenska Akademiens högtidsdag 1823. Det öfverdrifna och synbart ansträngda i denna sång verkar dock störande, och Tegnér hade fullkomligt rätt, då han om den yttrade: "Poemet är ej mycket värdt, men ändå alltid intressant, emedan det, som författaren sjelf, är en ruin från bättre tider" [4]) Öfriga dikter utgjordes af smärre tillfällighetsstycken, Eneboms-visan, samt en komisk dikt, "Julgrisen".

Då Sjöberg 1822 afled, skref Leopold öfver honom en sympatisk nekrolog i St. Posten (den 19—20 April).

Sålunda kunde den gamle tänkaren och skalden, ännu i det kroppsliga mörkret, vederqvickas af ljusstrålarne från andens verld. Med intresse följde han de vittra och vetenskapliga företeelserna. Af Carl Johan hade Wetterstedt utverkat lön åt en sekreterare och föreläsare, med hvars biträde Leopold kunde tillbringa dagen under studier och arbete [5]); och hvarje afton samlades i hans bostad en krets af vänner, lockade af den trollmakt, som umgänget med honom alltjemt utöfvade. Rosenstein, Skjöldebrand, Lager-

[3]) Leopolds Saml. Skr. V s. 200— 3.

[4]) I bref till Frih:an v. Schwerin. Saml. Skr. V s. 344.

[5]) Se Tegnérs Saml. Skr. V. s. 279. Bref till Brinkman den 9 Juni 1822.

bjelke, Franzén, Wallin, Blom, Brinkman, samt några yngre literatörer, bland dem Beskow, brukade der inställa sig. Och när Tegnér, Grubbe eller Geijer besökte hufvudstaden, försummade de icke dessa samqväm. I minnesteckningen öfver Leopold yttrar Beskow:

> "Hans djupa verlds- och menniskokännedom, hans erfarenhet af lifvet, hans vidsträckta kunskapsrymd . . ., hans säkra omdöme och fina smak, hans ovanliga minne . . ., hans klara, lätta och intagande framställningssätt, — allt förenade sig att göra hans samtal till de mest lärorika och hänförande. Dertill kom hans sällsynta deklamationsgåfva, utbildad af Gustaf III och Monvel. Så som Leopold sade Kellgrens, Tegnérs eller fru Lenngrens verser, sägas de troligen icke mer; och något mer fulländadt, än Leopolds läsning af «Solsången", torde svårligen gifvas" [6]).

Att Leopolds själskrafter, trots hans kroppsliga svaghet, icke aftynat, derom vittna icke minst hans bref, bland hvilka särskildt *det* förtjenar uppmärksamhet, i hvilket han (den 12 Juli 1825) hembär Tegnér sitt tack för gåfvan af den då färdigblifna Frithiofssagan. Tegnér, — som föregående året, i ett bref till Friherrinnan v. Schwerin, yttrat, att han alltid funnit Leopold "högst intressant, i öfrigt lik bröstbilder, som upphöra, der hjertats regioner börja"; — kunde af detta bref, som han med rätta benämnde "ett fulländadt epistolariskt konstverk", finna, att hjerta icke saknades. Också kände han sig deraf nästan öfverväldigad och svarade i en skrifvelse, som, äfven den, kan kallas ett mästerstycke i brefstil [7]).

---

[6]) Sv. Akad:s Handlingar Del. XXXV s. 235—6.

[7]) Ur E. T:s Papper s. 230—2. — Se äfven s. 233 och 237 samt Tegnérs Saml. Skr. V s. 381 o 466—471. — Den 21 Dec. 1826 skref Leopold till Beskow: "Apropos af glans, är det ej märkvärdigt, hur äfven den vittra glansen omvexlar och flyttar sig. För fyratio år tillbaka undrades i Kellgrens Tidningsblad, *om någonting vore plat-*

Den 2 April 1827, Leopolds sjuttionde födelsedag [8]), uppvaktades han af omkring trettio beundrare och vänner, hvilka öfverlemnade åt åldringen en öfver honom slagen skådepenning. Excellensen Skjöldebrand förde ordet vid detta tillfälle och samlade kort efter hos sig deltagarne till en fest, der en af värden sjelf författad hymn afsjöngs, under det hans åttaåriga dotter satte en lagerkrans på Leopolds hufvud [9]),

Föregående året hade en försoning emellan Leopold och Atterbom egt rum. Atterbom sände nemligen till Leopold den 6 Juli 1826 en artig skrifvelse, åtföljd af ett tal, som han hållit med anledning af arfprins Karls födelse [1]). Det heter i denna skrifvelse:

---

tare, än tunna pannkakor och poemer från Lund? — Men hvad af verldens barn då förkastades, det utvalde Apollo, och se "Frithiof" skrefs i Lund några årtiotal senare".

[8]) I Hammarkölds Sv. Vitterheten uppgifves Leopolds födelsedag vara den 2 April 1756. Grubbe i sitt inträdestal, Enberg i lefnadsteckningen uti L:s Saml. Skr. samt Beskow i sin Minnesteckning i Sv. Akad. Handl. hafva följt denna uppgift, och i Del. I s. 40 af detta arbete hafva vi likaledes angifvit födelsedagen vara den 2 April. Men i "Nordisk Familjebok" förklarar Eichhorn, att L:s rätta födelsedag var den 23 Nov. 1756. — Beskow, som inleder sina "Lefnadsminnen" med den förklaring, att Hammarsköld origtigt angifvit hans egen födelsedag, meddelar i sammanhang dermed en anekdot om Leopold, som en gång afslutat ett bref till Wiborg med dessa ord: "Emellertid och intill dess, att herr Hammarsköld har det nöjet att få anteckna min dödsdag — hvilket jag är öfvertygad att han gör rasande — har jag äran framhärda" etc.

[9]) Berättelsen om festen äfvensom Leopolds vackra bref till den lilla flickan, som lagerkrönte honom, läsas i Beskows Minnesteckning. Sv. Akad. Handl. XXXV s. 483—7.

[1]) Wieselgren, (Biogr. Lexikon VIII s. 89) berättar, att en vän till både Leopold och Atterbom förmådde, i Odinslund i Febr. 1826, Atterbom att lofva besöka Leopold, "såsom sin morbrors gamle ungdomsvän". — Den gemensamme vännen, som här var mellanhand, skulle varit Franzén.

"Huru skulle jag *kunna* annat, än högakta den man, som var en af Gustavianska tidehvarfvets yppersta prydnader, och som numera är den ende bland oss qvarlefvande representanten af detta den svenska vitterhetens lifligaste och gladaste tidehvarf".

Leopold svarade den 25 Juli, att han visserligen öfverraskats af Atterboms bref, "efter sexton års ofred"; men att han rätt väl insåg meningen af detsamma, som ock den känsla, hvaraf det var förestafvadt. Han skulle derföre vara orättvis, om han ej funne detta steg "så vackert och hedrande, som det verkligen är". Han tillade, att det bedröfvat honom, att i sin unge, ifrige antagonist finna en nära anhörig till en af sina förtroligaste vänner [2]).

"Naturligare hade jag derföre funnit, och önskvärdare hade det i sanning för mitt hjerta varit att få i vänskaplig famn innesluta och, jag vågar säga, med faderlig ömhet emottaga systersonen af denna förträffliga, denna evigt saknade vän. Att det ej berott af mig, vet herr adjunkten fullkomligt väl. Jag kan det nu ändtligen och skall med nöje omfatta tillfället m. m."

Atterboms svar är vackert och värdigt; han förklarar deri bland annat, att endast illviljan och kortsyntheten kunna anse honom uppoffra sina principer, sin sjelfständiga yttranderätt dermed, att han "betygar en snillrik och odödlig författare sin högaktning" [3]).

Ännu ett par år återstodo för Leopold; och med lugn motsåg han slutet. "Intet moln skymde hans panna", säger Beskow, "samma vänliga anletsuttryck mötte hvarje inträdande. Hvarför? Han hade vant sig att anse detta lif såsom blott "en vagga för själen" och hennes lidanden som

---

[2]) Konsistorienotarien Per Kernell. S. o. Del. IV s. 29.

[3]) Dessa tre bref läsas i "Handl. ur Brinkmanska arkivet" I s. 337—344 och äro aftryckta i Beskows "Minnesteckning" s. 487—498.

"små barnkrämpor", hvilka lätt glömmas, när evighetens morgon börjar tindra" [1])

Den 3 Mai 1829 afled Leopolds hustru. Allt sedan sin svåra sjukdom 1819 hade hon hållit sig inomhus, och lemnade aldrig sin *chaise-longue*, utan för att äta middag med sin man. En morgon kände hon qväfningsanfall i bröstet och föll i dvala. Läkare tillkallades, och de funno hennes tillstånd betänkligt. Äfven fru Ehrenström underrättades om den sjukas tillstånd, och när hon kom, kring kl. 4 e. m., fann hon Leopold på knä vid sin makas säng, kyssande hennes händer, som han fuktade med tårar, läsande böner och bibelvers och gifvande henne sin välsignelse. "Fåfängt sökte vi", berättar hon, "att rycka den vördnansvärde och blinde gubben från denna smärtsamma scen; han hörde endast sitt känslofulla, ädla hjerta, så benäget att förlåta. Knappt hade kl. slagit 6, förr än andedrägten blef rosslande, och efter några minuter hade hon upphört att lefva. Leopold beställde en grafplats på Clara kyrkogård, dit han dagligen kunde gå, och der han äfven sjelf en gång skulle hvila".

Franzén höll liktalet vid hennes begrafning, och när Leopold läst detta tal, skref han till Franzén:

> "Ja, min bror, sådan var hon, denna ädla, vördnadsvärda qvinna, sådan var hon, som bror skildrar henne . . . När en gång, och kanske snart nog, mitt gamla, afmattade hufvud icke mer förmår qvarhålla den evigt älskades minne i hela sin lifligthet, då, min bror, skola dessa dyrbara bladen vara mig i stället för egen förmåga; de skola då återgifva mig hennes bild i hela sin inre och yttre skönhet, skola ej mer komma ur min hand; och jag skall för denna sista af jordiska njutningar hafva att tacka den samme, ädle och vördnadsvärde vän, som redan förut

[1]) Beskows Minnesteckning, s. 239.

skänkt mig så många af samma slag. Gud välsigne derföre honom och hans hus"!

Den dag, då Leopold icke längre kunde lifligt qvarhålla minnet af den hädangångna, inträffade aldrig. Ett halft år efter hennes död, den 9 Nov. 1829, afled han sjelf. Dödsorsaken var hjertats bristning. Qvällen, näst före den sista, voro hans vänner, såsom vanligt, samlade omkring honom [5]).

Svenska Akademien anlade sorg med anledning af hans frånfälle; dess medlemmar buro hans stoft till grafven, liksom de några månader förut burit hans hustrus; Franzén talade äfven vid hans graf, Skjöldebrand krossade hans adliga sköldemärke och Tegnér skref sitt välbekanta, härliga qväde öfver den hädangångne skalden.

"Så satt han vakande uti det sena,
Den långa natten, tålig dock och blid.
Hans vänner gingo, han stod qvar allena,
En ärestod på grafven af sin tid.
Med blottadt hufvud stod ett yngre slägte,
Och såg till stoden opp, hvars fot det knappast räckte.

---

[5]) Fru Ehrenström berättar, att Leopold, då han den 8 Nov. vaknade om morgonen, klagade öfver smärtor i hjertat, liknande de ryckningar, man känner, då man har tandvärk. Emellertid steg han upp, klädde sig, satte sig i sin länstol och drack kaffe. Madam Virgin, som skötte hans hushåll, hade gått i St. Claras kyrka för att höra Franzén, som denna dag predikade. Efter hemkomsten redogjorde hon, på Leopolds begäran, för detaljerna af predikan. En timme derefter kom Franzén på besök. Leopold började då att tala om hans vackra predikan, och visade sig, till Franzéns förvåning, ganska väl känna dess innehåll. "Deraf föranleddes ett religiöst samtal, i hvilket Leopold utvecklade åsigter, värdiga en Kristi lärjunge. Själens odödlighet' var hans ljufvaste öfvertygelse; och lyckan af ett lif efter detta, som han med full tillförsigt motsåg, lifvade hans släckta syn och visade honom ett ljus af eviga fröjder". Dagen derpå dog han.

"Då kom der tyst, kom oförtänkt befriarn,
Den stilla Guden, nattens äldste son.
Han rörde ögat på den blinde siarn,
Och fjällen föllo på en gång derfrån.
Hur klart är nu, hur ljust i fadershuset!
Farväl du ljusets vän, och fröjda dig i ljuset"!

"Och hälsa Kellgren, hälsa Oxenstjerna,
Bjud Bellman der, bjud Thorild sjelf din hand,
Och kyss den handen, som du kysste gerna,
Den kungliga, uti de dödas land.
Säg dem hvad dagen nu härnere lider;
Säg dem om Nordens sång — men tig med våra strider".

År 1831 utkommo fjerde och femte banden af Leopolds "Samlade Skrifter" samt mot slutet af 1833 sjette bandet. Sistnämnda år lästes i "Sv. Litteratur Föreningens Tidning" en granskning af de båda förstnämnda delarne. Det var Atterbom, som här uppträdde med en af sina jätterecensioner; den upptog icke mindre, än 92 spalter. Vidlyftigheten motiverar han dermed, att Leopold hade intagit en sådan plats i Sveriges literatur, "att en kritisk uppsats om honom oundvikligt måste söka reda tvisten, icke emellan några så och så benämnda skriftställare, utan emellan *två olika kulturtidehvarf i vitterhet och filosofi*". Denna uppgift gifver, helt naturligt, hela uppsatsen en polemisk hållning, och om än, här och der, ett erkännande lemnas Leopold, framställes han dock såsom representanten för den uppfattning af vitterhet och filosofi, hvars undanrödjande romantiken hade till uppgift. Så heter det om honom såsom skald: "Sjelfve Schiller kan ej frikännas, att ofta förvandla sin sångmö från offerprestinna till guvernant; Leopolds är sällan något annat än detta" (sp. 602). På annat ställe läses: "Om än nya skolan icke alltid förfor "med skyldig billighet", hade den icke fullt orätt deri, att göra Leopold personligen

ansvarig för spridandet och stadgandet af det torftiga begreppet, att poesien borde vara "filosofisk" i betydelsen af "upplysande och sedeförbättrande" (sp. 606). Literaturen efter Kellgrens död, heter det vidare, var "ett sandfällt", hvars sparsamma buskar . . . omsider slutade sig i "Polymnias marskog"; hvaremot Tysklands nya vitterhet liknades vid en "fullblommande rosengård" (sp. 673). Hade Kellgrens frånfälle inträffat 10 år senare, "aldrig hade då den schism, som år 1810 utbröt, kommit till varelse" (sp. 675). Recensenten lemnar visserligen sitt erkännande åt en och annan af Leopolds dikter eller kanske rättare åt vissa delar i dem; men sparar icke på anmärkningar. Vidlyftigt behandlar han äfven Leopolds filosofiska uppsatser och uttalar om honom såsom filosof detta totalomdöme: "med en väl icke klanderfri, men dock ingalunda obetydlig färdighet i den logik, som *icke* är spekulatif, förblef han intill sin lefnads slut så oinvigd i den högre, att han aldrig lärde sig känna dess första elementer" (sp. 727).

Att åtskilliga uttalanden af Enberg, som i fjerde bandet af Leopolds Saml. Skr. lemnat en lefnadsteckning af skalden, retat Atterbom, synes af den harmsna ton, med hvilken han i sin granskning flerstädes yttrar sig om denne.

Atterboms uppträdande väckte mångas harm. Brinkman, i bref till Tegnér, och Järta, i bref till Beskow, yttrade sig med mycken skärpa om Atterbomska granskningen [6]). Tegnér kallade den "en rekapitulation af den gamla surdegen" [7]). Ja, ännu 1837, då tre platser i Sv. Akademien voro lediga och Atterbom nämndes bland kandidaterna, skref

[6]) Se Sv. Akad:s Historia II. s. 66—67.

[7]) Saml. Skr. VI s. 222. — Se äfven Tegnérs yttrande i bref till Mohnike s. 242.

Tegnér till Brinkman: "Atterbom vore naturligtvis sjelf-skrifven, om han icke i afseende på Leopold, nemligen den döde, gjort som Kristian Tyrann, då han grof upp Sten Sture och bet i liket" [8]). Men då Atterbom 1838 utgifvit

[8]) I Brinkmanska arkivet på Trolle-Ljungby finnes ett, nio sidor långt, hittills otryckt bref från Järta till Brinkman, dat. den 22 Jan. 1834, ur hvilket vi Del. IV s. 26 meddelat ett utdrag. Här införa vi ytterligare derur några uttalanden, rörande Atterboms granskning. "Den, som känner Atterbom såsom enskild man, kan ej bli ond på honom för mera, än ögonblick, eller tillräkna hans hvardagsvilja kollersprängen af hans ostyriga penna. . . . Geijer har en gång i flera vänners närvaro förehållit honom hans ofog. Det ogillas, så vidt jag kunnat erfara, äfven här allmänneligen. . . . Om det oädla i anfallet borde meningarne icke vara delade. Men dessutom finner jag rec:onen vara ett fuskareverk, ingalunda värdigt en n. v. filos. och en blifvande estet. professor. Den lärer också vara skrifven i hast och under brist på rådrum att "öfverse och rätta" . . . . (Här meddelas en förteckning å origtiga uppgifter). . . . "När han råkar bestiga sin fosforistiska käpphäst, skenar denna med honom tillbaka till hans första studentår, och han blir då fördjeknad. Detta röjer sig ännu mera i det vämjeliga skrytet öfver de fosforistiska gossarnes ridt till de tyska lustgårdarne, hvarifrån de hemkommit med förut i Sverige icke sporda underrättelser" . . . (Nu följer det Del. IV sid 26 meddelade utdraget). . . . Likaledes borde han veta, att på det af honom benämnda *sandfältet* växte upp, under tiden från Kellgrens död intill fosforismens välsignade födelse, en mängd alster af oförgänglig skönhet, Oxenstjernas, Franzéns, Wallins dikter, äfven de första bland Tegnérs o. s. v. Att göra Kellgrens död till en epokbestämmande händelse, är något alldeles ohistoriskt. Väl har jag läst hos Hammarsköld, att "så länge Kellgren lefde, hade Leopold rent af intet anseende hos allmänheten". Men sjelf i verlden redan då, vet jag, att ännu under Kellgrens sista år tillerkände denna större allmänhet konungadömet i vitterheten åt Leopold. Ganska få voro de, som icke medgåfvo, att denne i *snille* var Kellgren vida öfverlägsen. Jag var en deribland och påminner mig många dispyter härom, äfven med en och annan af Kellgrens närmaste personliga vänner, föga bekante deremot med Leopolds person. Om jag räknade för ära att hafva tillhört en opposition mot den då rådande hof- och stadstonen, att upphöja den senare på den förras förnedring, så skulle jag, jemte ett litet kotteri, kunna göra anspråk derpå, mycket äldre, än fosforisternas. Men jag trodde förtjusningen öfver Kellgrens

andra delen af sina "Samlade dikter", och dessa af flera pressorgan skarpt klandrades, kände Tegnér sig upprörd. "Det är vidrigt", skref han till Beskow, "att se, hur den arme Atterbom sönderslites af pöbeltidningarne" (Saml. Skr. VI 325); och från den stunden tillhörde han det parti, som arbetade för Atterboms inväljande i Akademien, hvilket egde rum den 10 Juni 1839.

Mot slutet af sitt lif uppfattade Atterbom Leopold mera fördomsfritt. I "Strödda tillägg till femte delen" af *Svenska siare och skalder* yttrade han, att i striden emellan honom sjelf och Leopold, hade den senare, "om än kanske till en fjerdedel orätt, dock åtminstone till tre fjerdedelar rätt". Men han tillade, att omvända förhållandet egde rum med hänseende till Leopolds sätt att behandla Thorild. Derjemte medgaf han, att såsom *utöfvande konstnär* var Leopold Thorild öfverlägsen, och erkände, att Leopold både som skald och tänkare förvärfvat sig rätt till "odödlig erkänsla och den mest oskrymtade beundran".

"I sitt skaldskap, der han (med långt större sjelfständighet än Thorild erkände) var en sammansmältning af Voltaire och

Nya skapelsen kunna förenas med känslan för det majestätliga i Leopolds sånger, i hvilka vår tid endast vill finna retorisk stål eller pompa diaboli, allt efter som majestätsföraktande sluskighet eller kärringaktigt bigotteri bestämmer fördömelsen.

"När Atterbom erkände Leopolds jemnlikhet med Pope, hade han sig troligen icke bekant, huru högt den sistnämndes förtjenst och ära blifvit uppskattad af en engelsk fosforist, namnkunnigare, än någon af våra svenska. Byron tillerkände främsta rummet bland sitt lands poeter åt Pope, benämnd af Hammarsköld "den eländige". — Järta citerar derefter ett bref af Byron till Murray, af år 1811, hvari Byron uttalar sin ovilja öfver försöken att nedsätta Popes värde, och Järta fogar dertill: "Så tänker och skrifver en engelsman och en lord. I en sådan anda hade Atterbom bort skrifva sin recension af den döde Leopolds arbeten. Men, tyvärr, har han ej ett engelskt sinne, och hans högfärd är motsatsen af en lords".

Pope på *svensk* grund, är han ännu en mästare, som förtjenar studeras, och förblifver, äfven vid en mera djup och vidgad uppfattning af poesiens väsende, i mången hänsigt lärorik, ja föresynlig; stor i qvickhet, i berättaregåfva, i sententiös tankrikhet och versens plastiskt motsvariga fägring. Såsom filosof uppnådde han, ehuru mera skarpsinnig, än egentligen spekulativ, mot slutet af sin lefnad en egendomlig och aktningsvärd höjdpunkt, på hvilken han intager ett märkvärdigt rum emellan Jacobi, som står öfver honom, och Skottarne Reid, Beattie, Oswald, som stå under honom. Med få ord: hans ära hvilar på tillräckligt varaktig grundval, om ock *den* segerkrans, att hafva öfvervunnit Thorild, måste honom frånkännas" [9]).

[9]) Svenska Siare och Skalder VI 2 s. 249—50. — Det "fragment", hvari dessa rader läsas, trycktes redan 1849 i Post- och Inrikes-Tidningar, och intogs sedan af Böttiger i den af honom, efter författarens död, utgifna sjette delens senare afdelning.

XV.

FRANZÉN. LING. SKJÖLDEBRAND.

(1815—1821).

Den 1 Maj 1812 hade *Franzén* tillträdt Kumla pastorat i Strengnäs stift, och der satt han i fridfullt lugn, utan att taga del i den literära fejden. Af fosforisterna erhöll han flera bevis på aktning och vördnad; så bland annat genom den vackra dikt, som Atterbom egnade honom i Poet. Kalender för 1817 [1]). För neutrerna hade han varma sympatier; men förhöll sig passiv med hänseende till den rörelse, som af deras uppträdande framkallades. Dock uttalade han i bref till Tegnér sitt lifliga bifall, med anledning af dennes berömda tal vid Luthersfesten [2]).

Under seklets andra årtionde deltog Franzén ifrigt i det pågående psalmboksarbetet, och han utgaf, jemte Wallin, åren 1812 och 1813 tvenne psalmbokshäften, liksom han under de följande åren, då så kräfdes, biträdde vid om- och öfverarbetningen af de föreliggande förslagen. Wirsén har i sin minnesteckning öfver Franzén underkastat dennes i Sv. Psalmboken intagna 21 psalmer, hvar för sig, en sak-

[1]) Se ofvan sid 97.

[2]) Se ofvan sid. 142, 173.

rik granskning; och resultatet blir, att minst två tredjedelar af dessa kunna räknas bland psalmbokens yppersta, i fråga om mild stämning, oskrymtad fromhet samt frihet från allt braskande. Han yttrar:

> "Om psalmsångaren någon gång begagnar omskrifningar i stället för det närmast till hands liggande uttrycket, så beror detta på ett slags tvekande omständlighet, som låg i Franzéns lynne; man har med mindre skäl klagat öfver de Franzénska psalmernas enformighet; det är då åtminstone den välgörande enformigheten i ett stilla, liksinnigt väsende, som kommit på det klara med sig sjelf" [3]).

En enda gång uppträdde, under denna tid, Franzén på den literära polemikens tornérplats. Det inträffade 1820 och gälde då några Sv. Lit. Tid:s anmärkningar mot hans företal till Adlerbeths öfversättning af Ovidii Metamorfoser, samma tidnings granskning af Sv. Akad. Handl., 4 del., samt främst och förnämligast dess kritik af fru Lenngrens "Skaldeförsök" [4]).

År 1818, med anledning af Carl Johans kröning, blef Franzén Th. Doktor, samt utnämdes 1820 till kontraktsprost. År 1817 började han att till den af Wiborg öfvertagna "Stockholms Posten" insända poetiska bidrag. Der införde han den förut (II s. 368) omtalade dikten, "Svar till fru Lenngrens skugga", föranledd af ett i samma tidning (n:r 104) infördt skaldestycke, hvars förf. låter den aflidna skaldinnans skugga klaga öfver de forna vännernas glömska. Äfven intogs der s. å.: *Vid Claes Frietzkys minnessten, då den restes på Kumla kyrkogård den 26 Aug. 1815,* i hvilken dikt han bringar denne ädle fosterlandsvän från frihetstiden och Gustaf III:s dagar sin varma hyllning (n:r 120). År 1818 innehöll samma tid-

[3]) Sv. Akad. Handl. från år 1886 II s. 439—40.
[4]) S. o. s. 415—19.

ning tröstedikten, *Fadren,* till Tegnér (s. o. s. 243), samt epigrammet *Obelisken,* skrifvet med anledning deraf, att Tegnér vid valet i Svenska Akademien den 2 April föll igenom (s. o. s. 244). År 1821 offentliggjorde han i St. Posten de första Fanny-sångerna. Vi hafva i en särskild afhandling påpekat, huru falskt det är, att anse diktcyklen *Selma och Fanny* tillhöra skaldens ynglingaår. År 1793 infördes i Stockholms-Posten de första Selma-sångerna, men först år 1821 i samma tidning de första Fanny-sångerna [5]). I Selma-sångerna fröjdar sig ynglingen öfver skönheten och kärleken och ser dem en himmel på jorden; i Fanny-sångerna har den mognade mannen uppdagat, att det jordiskt sköna har sin skönhet blott som ett himmelskt lån, och att det himmelskt sköna är en förklaring af det förra. De i nämnda tidning intagna, Fanny-cyklen tillhörande, dikterna äro: *Blommorna,* der Fanny, nära konfirmationsåldren och lidande af en tärande sjukdom, blickar upp mot "himlens blommor", som vinka henne dit "bland de englar små"; *Pappersdraken,* der Edvins lek med pappersdraken väcker hos Fanny en aning om hennes snara bortgång; *Morgonstjernan,* i hvilken dikt Fanny hälsar sin konfirmationsdag; samt *Mossrosen,* som inleder och förbereder slutet. Dessutom förekomma i samma årgång den täckt vemodiga dikten, *Lärkparet,* samt den förut (sid. 518) omnämnda *Thorild till Leopold.*

---

[5]) Se afhandlingen *Selma och Fanny* i författarens "Smärre Skrifter" III s. 39—70. — *G. Lagus,* som i sin afhandling "Den svensk-finska literaturens utveckling" förklarar, att allt hvad Franzén diktat, sedan han lemnade Finland, vore af föga värde, yttrar bland annat: "Förgäfves frambesvor han Gustaf Adolfs jettegestalt, förgäfves sökte han gifva kött och blod åt de utkast, han framletade ur sina gömmor, någonting jemförligt med *Selmas och Fannys visor* diktade han ej mer". — Han hade dock redan 11 år varit bosatt i Sverige, då han diktade Fanny-visorna.

Men den dikt, som under dessa år företrädesvis sysselsatte Franzén var en episk, som hade till titel, "*Gustaf Adolf i Tyskland. Episka fragmenter*". Han yttrar härom, i ett bref till Tegnér ($^{23}/_{1}$ 1818), att han redan för 16 år tillbaka tänkt behandla detta ämne, men redan då insett alla dess svårigheter; han hade vid den tiden skrifvit några bitar i ottave-rime, men hade sedan valt den hexametriska formen. Dessa senare stycken var det, som 1817—18 i Stockholms Posten meddelades under rubriken: *Episka fragmenter*. Sedan infördes några andra partier i tidskriften *Svea* och i kalendren *Vinterblommor* [6]). Till en början var Franzén mycket mån om att bevara sin anonymitet och förbjöd Wiborg att för någon förråda den: men man igenkände lätt hans stil och hemligheten blef snart uppdagad [7]). I nyssnämnda bref till

---

[6]) De första fragmenten infördes i St. Posten 1817 och upptogo två nummer (88—89) i April, två (134—5) i Juni, två (241—2) i October samt ett (277) i November; af dessa är endast det sistnämnda, som hör till skildringen af Magdeburgs belägring, bibehållet i nära oförändradt skick, under det att de öfriga äro omarbetade. I St. Posten 1818 infördes ett fragment den 27 October (n:r 248), ett den 13 Nov. (n:r 263) samt ett den 1 Dec. (n:r 278); af hvilka de båda förstnämnda tillhöra sången om Magdeburg. — I "*Svea*" III häftet (1820) läsas, i omarbetning, de äldsta, i St. Posten 1817 införda fragmenten; samt i V häftet (1822) fragmentet "Den blinde vid bommen". I *Vinterblommor* 1833 läsas "Stormen på Felsberg", "Högtiden i Güstrow" och "Seni" samt i samma kalender 1834 en ny bearbetning af "Magdeburgs belägring".

[7]) Wiborg skrifver i ett bref till Tegnér af den 16 Sept. 1817: "Förf. till de Episka fragmenterna har förbjudit mig att yppa sitt namn. Alla gissa på Franzén". — "Det kan icke vara någon annan", sade Exc. Oxenstjerna, "och man gör honom ingen tort, då man tror honom vara deras författare". I likhet med Tit. är Ling missnöjd med maskineriet i dem; men detta har vunnit många andras bifall. Wallin, Oxenstjerna o. fl. höra till dessa. Kanske skulle det icke bära sig i ett långt poem, kanske förvandla det till ett slags rimmad historia; men i dessa fragmenter har det behagat mig oänd-

Tegnér förekomma äfven några ord om diktens plan, hvilka vi här anföra:

> Idéen om ej en annan gemenskap emellan den synliga och osynliga verlden, än genom så kallad mytologi, hvarpå ingen nu mer kan tro, vore en möjligen verklig, har förfört mig. Detta maskineri synes mig det enda i ett historiskt och allvarsamt poem användbara. Äfven den, som förnekar all möjlighet af de bortgångnas inflytelse på de efterlefvande från andeverlden, måste erkänna den verklig i tiden såsom den visar sig i historien; och om Henrik IV:s skugga icke är annat, än hans minne, så är det ju dock en bättre personnage, än "Madame la Discorde" . . . Jag tycker mig se i min plan, som du ej kan känna ännu, en verklig *enhet*, hvarförutan — de nyare må säga hvad de vilja — om ock ett epos, såsom de fatta det, dock aldrig en episk dikt, eller blott en dikt i allmänhet är möjlig".

I en till dikten fogad inledning förklarar han ytterligare sin mening. För det mytologiska elementet i det gamla epos — Gudarnes personliga uppträdande och inverkan på handlingen — söker han, till förmån för det moderna epos, en ersättning, hvilken han finner deruti, att de aflidnas andar framställas med deltagande följa de verldshistoriska tilldragelserna och inverka på de handlandes uppträdande, dervid enhvar ledes af sitt sätt att uppfatta det önskvärda målet för händelsernas utveckling.

---

ligt mer, än våra gamla allegoriska figurer. Förf. har allt från sin ungdom tänkt på detta opus". — Den 14 Nov. 1817, sedan i Oktober ett nytt episkt fragment utkommit, skref Wiborg till Tegnér: "det sista fragmentet må väl kallas underskönt. Det hade till och med betagit Leopold så, att han fruktade, att Franzén skulle omvända honom från sitt tycke för rimmet, och han trodde, att detta stycke skulle aldrig hafva kunnat skrifvas så vackert på någon rimmad meter. Igenom dessa fragmenter, sade han, har Franzén" höjt sig vida öfver det värde, han förut såsom skald ägt". — I ett bref af den 23 Dec. s. å., frambär Wiborg till Tegnér en hälsning från Franzén, tilläggande: "Tit:i omdöme om hans fragmenter anser han för högsta riset"

"Här är fråga om möjligheten af ett poem, der historien och poesien skulle så sammansmälta, att man under dess läsning kunde på allvar tro sig se för sina ögon det, som man vid läsningen af verldshistorien blott tänker, nemligen:

Striden i himmelen är; och skulle ej ljuset i himmeln
Segra? och segrar det der, så segrar det äfven på jorden".

Visserligen kan man föreställa sig, att de hädangångne med kärleksfullt deltagande följa de efterlefvandes öden och släktets utveckling; men svårare hafva vi att tänka oss *himmelen* såsom en kampplats, å hvilken representanter för olika åsigter uppträda, stridande mot hvarandra, och med det syfte å båda sidor, att få sina åsigter genomförda på jorden. Strax i början af dikten säger skalden:

"Säg osynlige du, som mig väckt, eho du må vara,
Stjernhjelm, eller en annan, som än, från himmelska harpor,
Aktar hit ner på fädernes språk och lifvar dess samljud:
Säg, hvad andar i strid omgåfvo den kämpande hjelten;
Icke som spöken: dem vantron ser ur djupet af natten
Vinka och suckande fly vid ljudet af morgonens härold,
Utan i dagens värf, i handlingar, hvilka de fordom
Sjelfve beredt, deltagande än; de Olympiske gudar
Likt, och de andra, som upp ur hafvet och skuggornas rike
Reste sig, stridande hvar för sitt folk, sin gynnade älskling,
Eller en helig sak, ett mål, odödliga värdigt".

Kortligen: mytologien skall ersättas af andeverlden; och den plats, gudarne haft i det gamla epos, skola aflidna personers andar, både ädla och lumpna, intaga i det nya.

I det första fragmentet, som ej har särskild titel, omtalas, hurusom Gustaf Adolf landstiger i Tyskland, medan Vasa (Gustaf I) och Henrik IV från en sky följa honom med sina blickar och samtala om de förhoppningar, hans uppträdande hos dem väcker. Gustaf kommer till Stettin, och Bogislaus af Pommern öppnar för honom sitt land. Åter börjar nu samtalet emellan Vasa och Henrik, och den förre önskar, att Gustafs öde icke måtte bli detsamma som Henriks, men att, om Gud så beskärt, Gustaf

med sitt blod måtte besegla sanningen af den sak, för hvilken han strider:

"Ja, utslockne min ätt, blott Sverige består i sin frihet".

Nu höres Luther ropa ett "hell" till Vasa och förutsäga, att hans sonson, då det gudomliga ordet nu åter mörknat i Tyskland, skulle förskingra mörkret; derefter begifver sig Luther till Dresden. Vasa åter "instrålade sin tanke i sin sonsons själ", och stämde honom på en gång till vemod och till hopp att kunna fylla sitt värf. — Dernäst skildras mötet i Beerwald, hvarest Sveriges och Frankrikes sändebud, Horn och Charnacé, sammanträda till öfverläggning. Katarinas af Medici ande söker här motverka Henriks; men aflägsnar sig, sedan hon slungat mot honom en hånfull replik; och förbundet emellan de båda makterna afslutes. — Nu rycker Tilly fram. Tvenne sändebud från Magdeburg, Braun och Schmidt, bedja Gustaf draga dit; men han svarar, att han måste först intaga Demmin och Frankfurt. På väg till Demmin, kommer han ensam till Loitz, som frivilligt lemnar sig i hans våld. Men i nejden af Demmin herskar stor förskräckelse, på grund af underbara tecken å himlen; då visar sig, på en mjölkhvit springare, en skön yngling, förkunnande: "Striden i himlen är m. m." (se ofvan) — och han tillägger:

Ej på jorden allena är striden, och ej om en lager
Eller ett land, en tron; den rör det eviga riket.
— —
Se i himmelen sjelf vill mörksens förste regera
Genom förfalskande flärd i det heliga. Dock skall han falla,
Såsom han fallit förut, blott vi tro på Gud och hans sanning".

Derpå rider han åt östern. — Sedan besegra Teuffel och Kniephausen efter en häftig strid Savelli, kommendanten i Demmin. Gustaf anländer, och ynglingen på den hvite springaren uppträder åter samt uppmanar honom att fullända sin heliga bana;

"Frid skall belöna dig, frid i himlen, om icke på jorden".

Det andra fragmentet benämnes *"Den blinde vid bommen"*. Då ynglingen på den hvita springaren aflägsnat sig, skyndar Brahe efter honom och hinner honom vid en stängd bom å landsvägen, hvarest den blinde mystikern Herlicius uppehåller sig. Här erkänner sig ynglingen vara en qvinna, fröken Theodora v. Stein, utsänd af sin svärmiske fader, för att förmå Gustaf Adolf att draga till Böhmen och der bereda det tusenåriga riket.

Vid bommen samlas efter hand: biskop Johannes Bothvidi, jemte en turk, som vill öfvergå till kristendomen, samt en ryttare, som, ridande en svart häst, meddelar Theodora, att hennes fader aflidit. Samtalet rörer sig hufvudsakligen om djupsinniga filosofemer, mystiska ämnen, andeverlden m. m., och är af ringa betydelse för den episka handlingen. — Mera episk hållning har tredje fragmentet, *Stormen på Felsberg*. Ett bergslott, utan vall och utan kanoner, försvaras af femtio svenskar, anförda af en yngling, som förut i spetsen för femton man öfverraskat och slagit hundra kroater. Under detta försvar mot en öfverlägsen styrka visar den unge svensken en sådan tapperhet, att den fiendtlige gegeralen skänker honom friheten, då han slutligen blir tvungen att gifva sig. Skildringen af de förnyade anfallen mot slottet är liflig och fängslande. — Fjerde fragmentet, *Högtiden i Güstrow*, förtäljer, huru en fanatisk munks mordförsök mot Gustaf Adolf omintetgöres, i det Vasa, medelst "ett blixtlikt sken", varnar konungen. Munken frigifves. — I femte fragmentet, *Seni*, förklarar denne, Wallensteins astrolog, för Banér, att, stjernorna antyda, det Gustaf skulle

"sitta på Romarens tron och Friedland, Böhmarnes konung,
främst bland de hyllande stå". —

Sista fragmentet behandlar *Magdeburgs belägring 1631*. Strax i början af dikten komma sändebuden Braun och Schmidt till Gustaf, och här upprepas ord för ord samma samtal, upptagande halfannan sida, som man redan läst i första fragmentet [8]). Då staden vägrar att gifva sig, börjar bombarderingen, och lifligt skildras det olycksöde, som dervid drabbar en mor och hennes barn. Ett långt samtal eger rum emellan Johan af Sachsen och hans rådgifvare Arnheim rörande tillåtelsen för Gustaf att tåga genom Sachsen till Magdeburg; under tiden meddela sig Johan Fredriks och Moritz' af Sachsen andar med hvarandra. Då Gustaf icke erhåller den begärda tillåtelsen, råder honom Oxenstjerna att afstå från planen att undsätta Magdeburg. Tilly håller krigsråd, och genom ett tecken manar honom den grymme Albas ande att "eröfra det Lutherska nästet". Och så angriper Tilly staden, intager den och befaller de sina att "plundra, mörda och bränna". —

---

[8]) Jfr Samlade Dikter (1868) Band. V sid. 272—4 och sid. 346—8. Huruvida denna blunder bör skrifvas på skaldens egen räkning eller på Grafströms, som redigerat sista banden af Franzéns skaldestycken, är oss obekant.

Flera tilltalande och lyckligt utförda stycken påträffar man onekligen i denna episka dikt; men ifrågasättas kan, om icke det af Franzén begagnade egendomliga maskineriet ländt densamma snarare till men, än till gagn. Tvifvelaktigt är äfven om verkligen, trots skaldens egen försäkran, en klart genomtänkt plan för detta epos legat till grund; åtminstone har då dennas genomförande öfverstigit hans förmåga. Trots mångårigt arbete blef dikten aldrig annat, än hvad dess början förklarade sig vara: *ett episkt fragment.*

I Stockholm fortsatte *Ling* under dessa år sin dubbla verksamhet såsom skald och gymnast, bådadera i fosterländskt syfte. Vi hafva ofvan (sid. 211—12) nämnt, att Ling åren 1814—17 höll talrikt besökta föreläsningar i Stockholm öfver "de nordiska myternas användande i skön konst". I ett bref till Tegnér, af den 11 April 1815, hvaruti Adlerbeth lofordar dessa föreläsningar [9]), meddelar han äfven, att Ling "börjat "*Asarne*", ett stort poem om Asarnes inflyttning i Skandinavien, — en pendant till Gylfe, men med mera regelbunden versifikation, än sistnämnda stycke". Första afdelningen, i 7 sånger, utkom 1816; sedan omarbetades dessa sånger, och 1826 utsändes, såsom prof, en sång ur tredje afdelningen; först efter sjutton år (1833) blef dikten fulländad. Denna otvifvelaktigt vidlyftigaste dikt, som vår vitterhet har att uppvisa, är indelad i fyra afdelningar: *Sverge* i sju sånger; *Norge* i åtta sånger; *Danmark* i åtta sånger; *Finland* i sju sånger. Då utrymmet icke medgifver oss att här i detalj redogöra för hela detta kolossala

[9]) I ett bref från Hammarsköld till Schröder af den 16 Febr. 1815, heter det: "Att nämna det Ling, oaktadt alla de lysande blixtar af geni, som genomkorsa hans föredrag, läser ofantligt illa, går icke an".

arbete, och då angifvandet af innehållet utaf den första, år 1816 utkomna afdelningen, hvilken ensam bildar en större volym, än t. ex. hela Tegnérs "Frithiofs Saga", icke skulle vara tillräckligt för att bereda läsaren en klar föreställning om hela arbetets egendomliga art och karakter, inskränka vi oss här till några allmänna anmärkningar om detsamma.

Ling sjelf ansåg utarbetandet af detta verk vara hans egentliga skaldeuppgift. De dramer, hvilka han, så att säga under hvilostunderna, författade och utgaf, betraktade han sjelf såsom jemförelsevis mindre betydande. "Asarne" deremot var ärnadt till ett nationalverk, hvilket, vid sidan af sitt poetiska värde, borde kunna bli af djupt ingripande betydelse för den svenska nationalbildningen. Såsom bygdt på rent fornnordisk grund, skulle det hos det uppväxande slägtet befrämja utvecklingen af den gamle nordbons väldiga kraft, denna kraft, hvarom de fornåldriga sångerna och myterna tala, samt dymedelst bringa till mognad de frön, som fäderna utsått, och dem en från främmande land införd bildning hotade att förqväfva. "Han kände sig vara en efterboren Göt", — säger Beskow i den lefnadsteckning, som inleder Lings "Samlade arbeten" — "lefvande med sin inbillning och sina känslor mera i den dunkla Asatiden, än i nittonde århundradet; han ville i diktens trollspegel återgifva hvad han kände" [1]).

Öfver hufvud taget var Ling ingen älskare af *mönster*. Enligt hans åsigt, borde skalden följa sin ingifvelse, utan att fråga efter de, emellan de olika skaldearterna uppdragna gränser eller de för dem vedertagna regler. Reglen låg i

[1]) Se Lings Saml. Skr. Förord s. XIX.

ingifvelsen. Också förklarade han, att han ville hafva hvarken "Gylfe" eller "Asarne" betraktade ur synpunkten at ett antikt epos; han ville lika litet efterhärma, som han tilltrodde sig gifva mönster; och derföre borde icke hans dikt bedömas efter någon förebild. Hans varma och oegennyttigt rena intresse för det fosterländska var den källa, ur hvilken han här hämtade sin inspiration. Rätt betecknande är, att han ansåg, det läsningen af poemet "Asarne" borde kunna ingå i den fosterländska skolundervisningen. Han skref till Geijer 1835:

> "Du torde minnas, att jag i höstas yttrade den önskan, att Asarne måtte duga till läsebok vid läroverken, i den akt och mening, som den stora kommittéen för uppfostringsverken, hvari äfven du var medlem, uppgifvit."

Det är knappast tvifvel underkastadt, att denna dikt varit föga lämplig såsom skolbok. Åtminstone har den aldrig blifvit populär, och sannolikt är det endast ett fåtal, som genomläst den digra volymen [2]). Visserligen innehåller den mycket, som är egnadt att fängsla läsarens intresse, så bland annat de lyriska partierna, så de talrikt förekom-

---

[2]) Beskow yttrar i företalet till "Saml. arbeten af Ling": "Lings Asar hafva måhända ingenstädes varmare blifvit mottagna, än inom konungaborgen. Kronprinsen Oscar yttrade vid ett tillfälle till en af Lings lärjungar: "Hälsa Ling, att jag genomläst hans Asar tre gånger och hvarje gång med förnyadt nöje". Med skäl, egnade skalden den sista fulländade upplagan af denna dikt åt den ädle försten och hans gemål. Det är bekant, att jemväl den nuvarande tronföljaren" (konung Oscar II) "med kärlek omfattar Ling's skaldskap, företrädesvis Asarne" (s. o. s. XIII not.). — Då "Asarne" utkommit fullständigt 1833, föreslogo Brinkman och Valerius i Sv. Akademien, att på högtidsdagen, den 20 Dec., hedra Ling genom att till honom öfverlemna Akademiens stora prismedalj; förslaget bifölls, men af diskussionen framgick, att ingen af akademisterna, utom förslagsställarne, hade läst dikten. Sv. Akad:s Historia II s. 57 not.

mande naturskildringarne, vare sig dessa, hvilket ofta är fallet, användas såsom episka bilder, eller de intaga en fullt sjelfständig plats i berättelsen. Men planläggningen brister stundom i klarhet och åskådlighet; och motiveringen är dessemellan något väl knapphändig. Vi hämta ett par exempel ur första sången. Till Gylfe, "herskaren i norden", kommer sierskan Gefion och meddelar, att Asarne äro från Saxarnes land på väg till Norden. Meddelandet sker i ett mycket kort qväde. Ingen mer än Gylfe förstår sången; men han tiger. Då erinrar sierskan i en lika kort sång derom, att Gylfe sjelf en gång gästat Asarne, och frågar om han glömt detta; hvarefter hon slutar med att begära såsom belöning för sina både qvädestumpar "blott ett plogland vid Eystrasjön". Gylfe finner begäran fullt berättigad och skänker henne ett plogland, stort som hela Seeland; så nog blef denna sång väl betald. Omedelbart derpå ger Gylfe tillkänna för sitt folk, att han, enär han märker sig stå nära lifvets slut, och då han ingen tronarfvinge har, samt icke vet någon bland sina undersåtar lämplig att bära kronan, ville erbjuda Asarnes höfding sitt rike. Detta tillkännagifvande öfverraskar med skäl alla; men liksom för att visa det berättigade i Gylfes handlingssätt, låter Ling protesten framställas af den "hatfulle Thjasse", en ättling af "Loke den onde"; denne blir dock skarpt tillrättavisad af Gylfe. Beslutet föranleder emellertid oroligheter.

Ling framhåller på flera ställen Asaläran såsom "en hemlig föreningslänk emellan forntid och kristendom", hvarföre ock "våra hedniska förfäder icke anställde några förföljelser mot de kristna predikanterna, förrän dessa genom list och våld sökte att bringa norden under S:t Peters

stol" [3]). Också antydes gång efter annan, medelst syner och drömmar, att Asa-läran måste lemna plats — "försvinna" — för kristendomen. Sålunda, då Gylfe yttrat sin afsigt att göra Asahöfdingen till tronföljare, ser han tre nätter efter hvarandra en sierska, som sjunger:

"Han, hvilken är
störst bland de största
i Makternas här [4]);
Han, som förblifver,
när himlen och jorden
och Makter förgå,
han talade så:
"Åt Asar jag gifver
den fjällstängda Norden
och välde och ära;
men se, deras lära
försvinner, likt flärden,
för medlarens namn,
som famnar all verlden
i menniskohamn". (s. 36)

Dessa sierskans ord göra på Gylfe så starkt intryck, att han icke kan förgäta dem och slutligen på dödsbädden omtalar dem för Asahöfdingen Oden, som blir orolig, emedan de äro honom "outgrundliga". — Men icke endast på jorden ljuder denna profetia. En dag, då guden Oden sitter på Hlidskjalf, faller han i djup sömn och drömmer sig vara med "Makterna" på Idaslätten och hör då ur skyn, i hvilken ett blodrödt korstecken syns, en stämma tala till "Makterna":

---

[3]) Se "Slutanmärkningarne" till första och tjugonionde sångerna, s. 37 och s. 897.

[4]) En not (s. 13) upplyser derom, att "ordet *Makter* är i den äldre Eddan vanligaste benämningen på gudarne, hvilka voro sinnebilder af naturkrafterna". — Egendomligt förekommer det, att skalden här räknar kristendomens Gud bland dessa sinnebilder af naturkrafterna, äfven om denne framställes såsom den "störste".

"Ordet skall föda,
Herden skall blöda,
Anden skall bli
helig och fri". (s. 639.)

Och sedan förnimmes en brusande stämma förkunna segerbudet:

"Makternas ära
välde och lära
försvinna likt flärden,
för medlarens namn,
som famnar all verlden,
i menniskohamn". (s. 690.)

Oden omtalade sedan denna syn för "Makterna".

"Dock fattade ingen den heliga mening af sången".

Huru och på hvad sätt Asaläran kan anses förmedla öfvergången från hedendom till kristendom blir dock icke af Lings framställning rätt klart. Och då de fornnordiska gudarne ingalunda i denna dikt skildras såsom fantasiskapelser, utan såsom lefvande, gudomliga personligheter, de der på menniskorna inverka; så synes oss det hela — säkert emot skaldens afsigt — gestalta sig så, som om med kristendomens framträdande en lifsverklig, men lägre Gudaverld nödgats duka under för en högre sådan.

Ur poetisk synpunkt kan derföre dikten icke sägas hafva vunnit på dessa återkommande hänsyftningar på kristendomen; ehuru vi väl kunna fatta skälen, hvarföre Ling ansett sig genom dem hafva höjt värdet af sin skapelse.

Tegnér skref till Brinkman, den 28 Dec. 1834, med anledning af förslaget om Lings inväljande i Svenska Akademien, och tillstyrkte detsamma. Det heter i detta bref, om Asarne:

"I afseende på Asarne tänker jag icke alldeles lika med dig. De lyriska partierna äro otvifvelaktigt mästerliga, och naturmålningarna ha en liflighet och sanning, som är beundransvärd. Diktionen är äfven i allmänhet flytande och poetisk. Men man fordrar dock mycket annat i en sådan dikt. Jag fruktar att handlingen icke sammanhålles af någon fast idé, hon raglar alltjemt i alla fyra väderstrecken, efter de fyra afdelningarna, utan att någorstädes komma till något resultat. Hvarken en ny religion eller en ny stat bygges egentligen af Asarne. I afseende på karaktererna är stycket, fruktar jag, ännu svagare. Det ges en poetisk blick, som lätt och säkert uppfattar det yttre af tingen, men är blind för deras betydelse, deras själ; det sköna är för den blott sken. Rigtas den på menskliga naturen, så tränger den sällan genom epidermis; den oändliga verld, som ligger derinunder, de mångskiftande känslorna, den tusenfaldt vexlande anden, bli för den ett obekant land, eller åtminstone ett dimmigt, der inga bestämda gestalter framträda, utan allt flyter, tillsammans i en dunkel allmännelighet. Jag har alltid tyckt att detta är Lings största poetiska fel". (Saml. Skr. VI s. 262—3).

Under år 1816 lät Ling införa i St. Posten fem lyriska dikter. Den ena, *Sällheten,* hade redan 1806 varit tryckt i Lunds Weckoskrift [5]). Förut otryckta voro: *Lifvet*, en känslovarm skildring af menniskolifvets vemodsfylda innebörd, mot hvilken ensamt religionen förmår lemna tröst i det himmelska hoppet (n:o 74); samt *Lunden,* en vacker elegiskt-erotisk sång, egnad Hilma [6]), hvilken sång dock sannolikt tillhör en äldre period af skaldens diktning (n:r 228). Härtill komma tvenne dikter, *Minne af Grefvinnan Cronstedt* och *Den falska drömmen,* hvilka båda Beskow icke upptagit i Lings "Saml. Skr.". Det sistnämnda stycket är hållet i adertonde seklets något lättfärdiga stil, och ingen skulle gerna kunna misstänka Ling att hafva skrifvit det, stode

[5]) S. o. Del. III. s. 548.

[6]) I St. Posten kallas älskarinnan, hvars namn förekommer i hvarje strof, konseqvent *Hulma;* men i Lings af Beskow utg. Saml. Skr. är namnet ändradt till *Hilma.*

icke hans namn att läsa derunder (n:r 172). I minnessången öfver grefvinnan Cronstedt (n:o 61) har skalden användt hela den nordiskt-mytologiska apparaten. Så stå Nornorna tankfulla vid Ygdrasil, och sorgsna måste de erkänna, att ännu aldrig hade ett så härligt blad spirat fram på "Lifvets träd"; den aflidna säges ega alla gudarnes och gudinnornas yppersta egenskaper: Heimdalls samvetsfrid, Frejas skönhet, Odens snilledjup, Brages "själ i röst och öga", Gerdas "hat af flärden", Nannas känslor, o. s. v. Den afdelning af dikten, hvari detta läses, gör dock icke den åsyftade verkan; man får ett intryck af att man står framför ett experiment, att skalden här velat visa, huruledes den nordiska mytologien ganska väl kan användas äfven vid en dödssång öfver en samtida. Också uppläste Ling detta qväde på lilla börssalen efter en af föreläsningarne öfver nordiska mytologien. Helt annorlunda inverkar denna minnessångs andra afdelning, deri Ling enkelt och varmhjertadt tolkar sin vördnad och sina tacksamhetsförbindelser till den aflidna; en bland dessa förbindelser är ock hennes sympati för skaldens "Nordbotoner". Det heter:

"Ha! när verlden hånfullt åt mig log,
Då jag mina enkla nordbotoner slog,
Och jag andras lyra icke stjäla ville:
Du, med kraften af ditt lugn och vett,
Härdade mitt veka bröst mot aggets bett,
Ledde mina steg vid strålen af ditt snille."

I en afhandling af Estlander: *"Adolf Ivar Arwidsson som vitter författare"* [7]), meddela sett bref af Arwidsson, hvari

[7]) Akademisk inbjudningsskrift 1893 s. 30.

denne omtalar, att han gjort Lings bekantskap under en resa till Stockholm 1816, och skildrar honom sålunda:

"Lingen var jag hos flera gånger. Det är en märkvärdig gubbe. Liten, fet, står jemt med glasögon, het, liflig som elden, arbetar jemt och ligger på golfvet, natt och dag. Han skrifver sällan sjelf, utan har en a manu, för hvilken han deklamerande spatserar kring golfvet och dikterar sina verser, hvilka denne antecknar. Ofta känner han ej igen sina foster, då han genomser korrekturarken, så flyta de ur hans själ. Han har plan till sitt arbete alltid bestämd i sitt hufvud, men skrifver aldrig, utan i den mån det saknas materialier till tryckning. Förr kan han ej förmå sig dertill, om det gälde stryk. — För hans räkning ber jag dig vara så god skicka åt mig beskrifningar på märkvärdiga, kolossala, pittoreska, imposanta naturvyer; eller uppgifter om jättars och trolls boningar, färder och äfventyr; namn efter ställen der de bott etc., och sagor om dem, de der hos eder torde vara gängse. Han behöfver dem i sina: *Asarne,* hvaraf jag läste en del af första afdelningen hos honom. Den torde nu vara utkommen af trycket. Tredje afdelningen kommer att innehålla Finland. Glöm ej detta. Han är mycket mån härom. Jag samlar på mitt håll hvad jag kan".

Atterbom och Geijer, som funnit Lings "Eylif" så löjlig, [8]) voro vid denna tid båda välvilligt stämda mot honom. Adlerbeth skrifver till Tegnér den 21 Juni 1816: "Geijer är nu här. Han och Ling äro nu vänner". Och i bref från Dresden, den 23 Okt. 1817, meddelade Atterbom, att Tegnérs och Geijers namn nämndes i Tyskland med förtjent aktning, tillläggande:

"Det enda, som förargar mig, är att den hederlige Ling, som, i trots af alla sina besynnerligheter, alltid kommer att behålla ett högt rum i vår vitterhet, är, så vidt jag hittills märkt, alldeles okänd".

År 1817 firades, såsom vi förut förtäljt, öfver hela landet fester till förhärligande af den minnesdag, då Luther

[8]) S. o. s. IV s. 598.

1517 gaf uppslaget till Reformationen, genom att spika upp sina teser på slottskyrkodörren i Wittenberg. Ling beslöt att lemna sitt bidrag till detta trehundra-årsminnes firande, och skref skådespelet: *Riksdagen 1527*, behandlande Westerås' riksdag, der grunden lades till den svensk-protestantiska kyrkan.

1 Akt. Thure Jönsson (Roos), som hoppas, att hans son, riksrådet Johan, gift med Christina Gyllenstjerna, skall bli konung, samt Magnus Bryntesson (Liljehök), som för egen räkning hyser en liknande förhoppning, öfvertyga den till en början tveksamme biskop Brask, att konung Gustaf har för afsigt att införa Lutherska läran i Sverige; hvarpå de tre öfverenskomma att störta honom. — Gustaf meddelar sin kansler, Laurentius Andreä, att han är trött att föra spiran och vill nedlägga den; men denne söker ifrigt öfvertala honom att qvarstanna på sin plats. Olaus Petri bringar konungen bref från Luther och Melanchton och uttalar sig häftigt mot katolicismen; men manas af konungen till fördragsamhet och frid. — Thure Jönsson, såsom rikshofmästare, anmäler, att ständerna äro församlade på slottet, inbjudna till middag af konungen. — En folkfest med dans kring majstången afslutar akten. — *2 Akt.* Biskopar och klerker hålla i St. Ägidii kyrka ett nattligt möte, hvilket äfven Thure Jönsson bevistar; de äro harmsna deröfver, att vid konungens middag blifvit dem anvisade plats *efter* rådet och adlen, och de underteckna en förbindelse, att med ord och handling göra motstånd mot enhvar, som reser sig mot Rom och dess lära. Biskoparne Sommar och Haraldi insmyga dock under sina signet hvar sin papperslapp med protest mot beslutet. Förbindelsen, förvarad i en ask, gömmes under en sten i kyrkogolfvet. — Thure Jönsson har kallat till sig sina söner. Först kommer domprost Jöran, som öfverlägger med fadren om planer att undanrödja konungen; sedan infinna sig riksråden Lars och Johan, hvilka taga Gustafs parti och varna fadren. Så följer ett samtal emellan Gustafs anhängare, höfvidsmannen på Westerås slott, Gudmund, och borgmästaren i Stockholm, And. Simonson. Akten afslutas med en af presterna anordnad procession till firandet af S:t Johannis dag. *3 Akt.* Scenen är förlagd till den sal i Dominikanerklostret, der riksstånden skola sammanträda. Då alla äro samlade, kommer konungen. Laur. Andreä uppläser trontalet, hvari bland annat begäres, att de gods, hvilka adlen skänkt

till klostren, skola återlemnas, och de slott och fästen, som biskoparne innehafva, återgå till kronan. Brask protesterar, och Thure Jönsson förklarar, att adlen gillar hvad Brask yttrat. Gustaf ger då tillkänna, att han nedlägger spiran, och lemnar salen. Allmän förvirring inträder. Ture Jönsson triumferar dock och föreslår att gifva kronan åt danska konungen; men flertalet ropar: "Bort Kalmare förening"; borgare och bönder hålla fast vid Gustaf. Biskop Sommar talar äfven för honom. Brask och flere klerker samt adlige aflägsna sig; de qvarvarande besluta sända en deputation till Gustaf, med bön att han måtte återtaga kronan. — Gustaf har en monolog och läser tvenne från Luther och Melanchton till honom anlända bref. Så inträda krigshöfdingar, sedan deputationen; men Gustaf förklarar, det han tröttnat att regera. När ännu ytterligare adel, borgare och bönder inträda och instämma med deputationen, aflägsnar sig Gustaf, synbart rörd. Akten afslutas med Thure Jönssons bekanta marsch med trummor och klingande spel genom stadens gator. *4 Akt.* Följande dags morgon. Medan skara efter skara går till slottet för att beveka Gustaf att återtaga spiran, samlas de sammansvurne i Domikanerklostret. Ture Jönsson, som fått höra, att danska kungen stämplat honom "som en upprorsman", föreslår nu Magnus Bryntesson till konung, och denne framträder" i kunglig skrud". Men ett par af de närvarande bönderna motsätta sig detta val och hålla på Gustaf; ja, de flesta bland de sammansvurna ropa: "Hell! länge lefve Gustaf"! och lemna salen. Alla de qvarvarande, utom Thure Jönsson, uppgifva hoppet om framgång. Nu inträder Gustaf, beledsagad af rådet och riksståndeu, tillkännagifver, att han låtit beveka sig att återtaga kronan, men kräfver full myndighet "i kyrkans värf" samt att prelaterna skola utlemna sina slott och fästen, hvilket nu dessa medgifva. Thure Jönsson ber dock om förskoning för Brask; men konungen vägrar och kräfver af biskopen borgen att icke mera stämpla mot riket. Kronan förklaras ärftlig, och alla svära tro åt Gustaf och hans arfvingar. Efter det kröningen blifvit förrättad å slottet, utträder konungen till den på borggården församlade folkskaran, dubbar tio riddare, och det hela afslutas med riddarspel och folkdansar.

Skådespelet inledes genom ett kort *Förespel*, i hvilket *Gudaläran* uti en monolog vänder sig till Werdsliga makten, Upplysningen, Helgon och Nunnor; samt afslutas med ett *Efterspel*, hvilket Ling sjelf kallar ett "Fragment". Äfven

i detta uppträda endast allegoriska figurer [9]). Det innehåller dock flera tilltalande stycken.

Ling har ansett sig böra till läsarens ledning bifoga följande förklaring: "då gudaläran och fäderneslandet utgöra hufvudämnet för detta stycke, har man trott, att kärleksuppträden voro oumbärliga deruti". Kärleksuppträden äro visserligen umbärliga i ett drama; men icke så en dramatisk handling. Och en sådan saknar man här. Handlingen är episk; och hela detta skådespel är i sjelfva verket ett epos, klädt i dramatisk skrud. Sv. Lit. Tid. anmärker, att Gustaf "nog abrupt bortlägger spiran" och för läsaren nästan omotiveradt återtager den; men redan vid sitt första uppträdande förklarar Gustaf för sin förtrogne, Laur. Andreä, att han tröttnat vid regeringen, och afsägelsen kommer derföre icke oväntad; hans beslut att återtaga den blir deremot icke föremål för scenisk behandling, och läsaren får gissa sig till motiven. Karaktersteckningen är, hvad de flesta handlande personerna angår, temligen ytlig; bäst utförd är Thure Jönsson. Äfven mot diktionen kunna anmärkningar göras. Men trots dessa brister kan skådespelet läsas med nöje, och detta beror icke minst af den varma fosterländska anda, som genomströmmar hela dikten. Vi

---

[9]) De benämnas i förteckningen icke "Personer", utan "Röster". De manliga rösterna äro: Tron, Visheten, Hoppet, Tålamodet; de qvinliga: Gudaktigheten, Kärleken, Dygden, Rättvisan; barnstämmor äro: Tacksamheten och Glädjen. I en "anmärkning" meddelas, att förf. "afvikit från det sätt, som af bildande konstnärer blifvit antaget, att under qvinliga bilder framställa alla dessa egenskaper, och blott rådfört de olika hufvuddrag, som röjas i manliga eller qvinliga lynnet". — Det är dock icke alltid så lätt, att här följa förf:s tankegång. Så synes det oss något säreget, att t. ex. "tålamodet" skall anses karakteristiskt för det manliga och "rättvisan" för det qvinliga lynnet.

kunna dock icke underskrifva Lit. Tidningens slutomdöme, att ehuru detta drama "i hvilken nations literatur som helst icke skulle gjort någon stor epok, i vår dock är det enda, som vi utan rodnad kunna nämna" [1])

Då Ling till konung Carl Johan öfverlemnade detta skådespel, beledsagade han det med en dikt, hvari det heter:

"Prins! jag ville Gustaf måla;
Men *din* bild vid taflan stod.
Ur dem båda syntes stråla
Talarns eld och hjeltens mod.
— — — — — — — — — —
Prins! om någon gång du röner,
Liksom Gustaf, aggets dolk,
Låt som han, de ädlas böner
Dig försona med ditt folk.
Må som han i allt du fästa
Uppå himmelen ditt hopp;
Ty derofvan tecknas opp
Hvad du gör för Nordens bästa.
Länge lef för Skandiens tvillingrike!
Länge herska som din store like"!

I St. Posten 1817 lät Ling införa tvenne lyriska dikter. Den ena, allegorien *Pilgrimen*, (n:r 43) har till motto några rader ur "Nina", ett af de trenne stycken, med hvilka Euphrosyne detta år gjorde sin debut i "Poetisk kalender". Detta motto angifver i korthet diktens dystra innehåll; det lyder nemligen:

"Hjertat föds att blöda.
Lyckliga de döda!
Gifve Gud mig grafven inneslöt!"

Lings hela dikt är en serie variationer af detta tema. Skalden hade nämnda år förlorat sin hustru, Sofia Maria Rosenqvist, en skön, älskvärd qvinna, med hviken han 1809

[1]) Sv. Lit Tid. 1817 sp. 711.

trädt i äktenskap; och är det sannolikt den deraf föranledda sorg, som här ger sig luft. Dyster är äfven den andra af dessa båda dikter, den redan 1807 tryckta "Dödssången", nu omskrifven och tillökad med en strof, hvari hans aflidna maka omnämnes [2]).

Mot slutet af detta år utfärdade Ling en inbjudning till subskription på sina samlade arbeten, bland hvilka nämndes flera, som ännu icke voro skrifna [3]). Att han den 30 Dec. s. å. utträdde ur Götiska Förbundet, harmsen öfver Geijers i förbundet upplästa afhandling: "Betraktelser i afseende på de nordiska myternas användande i skön konst", hafva vi förut omnämnt [4]).

---

[2]) Se ofvan Del. III s. 549.

[3]) Den 23 Dec. 1817 skrifver Wiborg till Tegnér: "En stor plan är å bane att få ut alla Lings skrifter, nemligen genom subskription eller ett slags aktier. Minsta anteckningssumman är 20 rdr. bko. Det är mer än sannolikt, att förslaget lyckas, ty summan, som påräknas är blott 1000 rdr., och man förmodar, att hertigen skall lemna en betydlig del häraf". — Agardh meddelar i bref till Tegnér, den 25 Dec., samma underrättelse, tillägganде: "dervid upprepas flera pjeser, som han ännu ej skrifvit en rad på, men som skola skrifvas under tryckningen". — Då Lings "Birgitta" utkommit, skref Geijer till Atterbom den 12 Juli 1818: "Det märkligaste i literaturen, sedan jag sist skref, är Lings *Birgitta*". Den är nyss utkommen, och utgör blott en af de tjugo tragedier, som Ling har på staplen. Lägg härtill fyra episka poem! Allt detta skall nu ofördröjligen utkomma i 11 (säger elfva) band. *Det* kan kallas att rusta och packa upp för resan till odödligheten! Jag, med mina små versbitar, tal och afhandlingar, vågar knappt visa mig i så stort sällskap". (Saml. Scr. VIII s. 588).

[4]) S. o. s. 213—4. — Då Adlerbeth i bref till Tegnér omtalar detta, yttrar han bland annat: "En annan anledning till Lings afsägelse kan vara hans verkligen nu mera dystra åsigt af lifvet, förorsakad af den svåra och, enligt hvad jag fruktar, nästan ohjelpliga penningenöd, hvari han sig nu befinner. Efter slutad stämma dracks den afgångnes skål ur Bragebägaren, såsom ett uttryck af förbundets fortfarande aktning, hvarvid jag dock ansåg mig skyldig att tillägga, att jag drack denna skål, endast med uttrycklig önskan,

År 1818 utgaf Ling ett nytt historiskt skådespel, tragedien *Den heliga Birgitta*, behandlande Birgittas vistande i Neapel 1372, på färd till den heliga grafven, då hennes son Carl och drottning Johanna af Neapel förälskade sig i hvarandra. Birgitta ogillade det ifrågasatta äktenskapet, enär hennes son var gift i Sverige; men då drottningen förklarade, att hans äktenskap kunde upplösas, bad Birgitta Gud att befria hennes son från ett sådant brott; och Carl sjuknade plötsligt och dog.

Äfven detta skådespel kan, liksom det senast nämnda, kallas en berättelse i dialogform eller ock, såsom Hammarsköld i sin recension (sp. 721) säger, en "religiös elegi i samtalsform". De lyriska partierna, samt ej minst den milda, fromma stämningen, som genomströmmar hela dikten, komma läsaren nästan att glömma, att det, som borde vara en hufvudsak, knappast fins, nemligen en dramatisk handling. En i vissa delar, trots alla osannolikheter, täck episod är framställningen af en turkinna Alvah, som af en fången svensk prest lärt sig sjunga "Nordbosånger", och af kärlek till denne längtar till Sverige, samt nu sluter sig till Birgitta och blir döpt. Men ehuru denna episod upptager icke ringa utrymme, står den icke i minsta samband med dramats egentliga innebörd och är ur dramatisk synpunkt ett fullkomligt öfverflödsverk. Carl är snarare, än den heliga Birgitta, hufvudpersonen. Det enda barmhertighetsverk, hon utför, är att i 3:e akten tvätta fötterna på tolf Lazaroner. Föröfrigt håller hon många och långa tal, samt inträder då och då i ett religiöst extatisk tillstånd. Lem-

att Lings efterdöme aldrig måtte följas af någon Göt". (Ur E. T. Papper s. 93—4). — Att hustruns bortgång i sin mån hade del Lings dysterhet, är väl sannolikt.

nande åsido allt öfrigt, vilja vi blott kortligen redogöra för hufvudhandlingen. Den utgöres af kärleksförhållandet emellan Drottning Johanna och Birgittas son, Riddar Carl.

Innan Birgittas båda söner erhålla audiens hos drottningen, sjunger Alvah för henne visan om Bengt Lagman och Sigrid den fagra, och drottningen känner sig gripen af dessa nordbotoner. Strax efter ser Johanna i en spegel bilden af en skön riddare. Nu komma Birger och Carl med svit. Drottningen igenkänner i spegelbilden den senare. Då Birger kysser hennes fot, kysser Carl henne först på handen och sedan på munnen. Hon ursäktar honom med orden: "måhända är det Nordens bruk", och känner sig intagen af den sköne riddaren. Riddarne gå sedan att från en af slottsflyglarne åse karnevalen. — Drottningen, förälskad, vill "hejda sig i fallet", men beslutar dock att än en gång återse den djerfve. Carl, i en monolog, omtalar, att han haft tvenne makar, som han älskat; men med tredje hustrun flydde lyckan, ty "hon, kall och stolt utaf sin skönhet, min mannarätt förkränka ville"; och då han icke fann behag i att vara slaf, hade han flytt från henne. Nu älskade han Johanna. En pilgrim skymtar förbi; det är Carls hustru, Karin Glysing, som af kärlek till mannen rest till Italien för att återvinna honom. — Carl meddelar sin syster, Katrina, att han ämnar icke följa med modren till den heliga grafven, utan stanna i Neapel, söka skilsmessa från sin maka, hvars köld och stolthet äro honom obehagliga, samt att han tänker flytta in på slottet och taga drottningen till äkta. Förgäfves afråder och varnar honom systern, försäkrande, att Karin hjerligt älskar den, hon älskar, men att stolthet bjuder henne dölja sin känsla. Då Katrina aflägsnat sig, öfverfalles Carl af tvenne banditer, lejda af en hofherre; men medan han försvarar sig mot den ene, kommer pilgrimen och rycker dolken ur den andres hand. Banditerna fly. Pilgrimen tackar Gud och försvinner. Då Birgitta får veta, att Carl ämnar stanna i Neapel, rigtar hon till Jungfru Maria denna bön:

"Låt honom himlen återvinna,
Om än den köpes med hans lif".

— I Slottsträdgården meddelar Johanna Carl, att hon vill taga honom till make; och han skattar sig lycklig, att få vara hennes, om än blott för ett ögonblick. De sätta sig, han lutande hufvudet mot hennes axel. Då kommer åter pilgrimen

och ber att för dem få sjunga en nordbosång. Under sången blir Carl häftigt upprörd, känner svindel och ber, att pilgrimen må ledsaga honom till hans rum. De gå, och den oroliga drottningen befaller, att en läkare skall tillkallas. Birgitta kommer och ber drottningen afstå från Carl, enär han är gift; men drottningen svarar, att det äktenskapet kan påfven upplösa. Birgitta förehåller henne det syndiga i detta, anropar den heliga Jungfrun och förutsäger, att Carl skall undan frestelsen och sorgen "från jorden ila". Hon går och Johanna förklarar, att en nordisk qvinna icke skall rycka en make från Italiens drottning. — Pilgrimen har följt Carl till hans bostad. Carl, svag och utmattad, talar med pilgrimen om Sverige och sin maka, frågar, om hon minnes honom och ber pilgrimen taga med sig en ring till henne samt anhålla om hennes förlåtelse för det han misskänt henne. För öfrigt ämnar han nu att följande dagen resa med modren till den heliga grafven. Pilgrimen vill skaffa läkare, men Carl vill ingen hafva. Sedan pilgrimen gått, faller Carl i yrsel, erkänner sig brottslig och förklarar, att han älskar Karin och ej Johanna. — I sista akten berättar Birgitta, att hon under natten hört en röst, sägande:

"Carl räddad är på modrens bön
Från synden och från syndens lön."

På slottet uppläser erkebiskopen påfvens bannlysning öfver Johanna; och ett bud meddelar, att Carl Duras med en här ryckt in öfver neapolitanska gränsen; men följderna af dessa båda tilldragelser äro icke i dramat med ett enda ord omnämnda, och Johanna tyckes taga saken lugnt. Birgitta infinner sig i Carls rum och tackar Gud, som hört hennes bön. Pilgrimen anländer, medförande två barn, och yppar att hon är Karin Glysing, samt frågar efter Carl, sin man. Birgitta drager då gardinen från alkoven, der Carls lik ligger på paradsängen. Äfven Drottning Johanna inkommer, ser liket och räcker Birgitta handen till försoning.

Emellan andra och tredje akten är inskjutet ett vidlyftigt "Mellanspel", framställande en *karneval* i Neapel.

I den dramatiska handlingen, derest man här kan tala om en sådan, är, såsom vi påpekat, ingalunda Birgitta, utan Carl hufvudpersonen. Men äfven beträffande uppfattningen af honom har man svårt att komma till rätta. Är han för-

älskad i Johanna eller är han det icke? Är han from eller ett verldens barn? Eller månne icke han står under inflytande af de andeväsen, dels onda, dels goda, hvilka med vexelsånger afsluta akterna samt ibland, äfven under händelsernas utveckling, uppenbara sig, och månne icke derat bero de tvära omkastningarne i hans känslor och planer? Vi kunna icke lemna svar på dessa frågor. Hufvudpersonen är och blir för läsaren en gåta. — Visserligen ställer sig Ling här, liksom i sina öfriga tragedier, på historisk grund, och lemnar en massa hänvisningar till sina källskrifter; men dess emellan öfverkorsa hans egna påfund den historiska troheten. Ett sådant påfund är Karin Glysings och hennes barns resa till Neapel; och, besynnerligt nog, hvarken mannen eller svägerskan igenkänna Karin i pilgrimsdrägten, oaktadt ingenstädes är antydt, att hennes ansigte är betäckt, såsom förhållandet var med den heliga Birgittas.

Hammarsköld granskade denna tragedi i Sv. Lit. Tid. och framhöll dess svagheter, men gjorde ock uppmärksam på skönheterna och den "mildt intagande stämning, hvilken flutit ur djupet af skaldens hjerta och derför äfven säkert träffar läsarens" [5]). Adlerbeth meddelade Tegnér, att han "med stort bifall" läst Lings "Birgitta" $^{18}/_{9}$ 18); men att Tegnér icke instämde i denna åsigt, framgår ur ett bref, som han

[5]) Palmblad skref till Hammarsköld den 6 Oct. 1818: "När du griper dig an med "Birgitta", så affärda den ej allt för kort. Lingianerna klaga, att både "Gylfe", genom Rask, och "Riksdagen", genom dig, blifvit det; utan motivera väl dina omdömen, utveckla planen (såsom i din kritik öfver Leopold), visa att der felas handling, att Birgitta hvarken physice eller moraliter kommit ett steg längre i sista aktens sista scen, än i första aktens första scen; huru illa Carl Ulfssons död är tillställd, m. m., som du bättre finner och som jag nu ej ids att tänka på. Början tycker jag dock är vacker"

i Febr. skref till Adlerbeth, deri det heter, på tal om Ling: "endast önskade jag, att han ville låta bli det dramatiska, för hvilket han ingen fallenhet har".

Geijer skref om denna tragedi till Atterbom:

> I Birgitta finnas verkligen strålar af den ädlaste poesi, som gjort mig Ling — denna blomstrande öken — dyrbar. I afseende på plan, karakterer och det historiskas sammansmältning till ett poetiskt helt, har stycket många fel. Der är för mycket rått ämne, hvilket Ling aldrig förstår att såsom konstnär beherska. Men der finnas ställen af en gudomlig lyrik". ($^{12}/_{7}$ 18).

År 1819 trädde Ling i äktenskap med Charlotta Catharina Nettelbladt, som, enligt hvad Beskow i lefnadsteckningen yttrar, "genom en sällsynt förening af behag, ömhet och förstånd förljufvade hans lefnad och skingrade de moln, hvilka både yttre motgångar och hans eget lynne ej sällan framkallade" [6]).

Mot slutet af 1819 utgaf Ling ett nytt skådespel i 6 akter, *Engelbrekt Engelbrektson*. Men redan 1804 var, såsom vi förut nämt, planen i alla detaljer uppgjord [7]). "Engelbrekt" är, såsom oss synes, den sämsta af Lings dramatiska produkter, och så dömde ock hans samtida. Sålunda skrifver Tegnér till Adlerbeth: "Vida betänkligare för det

---

[6]) Atterbom skrifver till Geijer i April 1820: "Ling är nu vid förträffligt lynne; han håller ofantligt af sin nya hustru och har nyss bekommit en son. . . . Hans fru är okonstlad, förståndig och sin man eldigt tillgifven; hennes yta förekommer andra i början något kall, trög och skygg; men hennes lugn gör henne passande för sin brusande nordmannakämpe". Atterbom berättar vidare, att Ling dagligen uppmanade honom att gifta sig; men att han svarat, att han ingen älskade och ingen kunde försörja. Då hade Ling vederlagt honom med sitt exempel, förklarande, att "i sin nuvarande hustru blef han kär först fyra veckor efter vigseln, och sin förra tog han med en lön af 125 rdr årligen". (Ahnfelt. Nektar och Gift s. 115—6).

[7]) Se Del III. s. 547.

nordiska är Lingens envishet att alltjemt äflas med det tragiska, hvartill han är och förblir oduglig. Hans Engelbrekt är verkligen det allra sämsta jag i den vägen har sett hittilldags" ($^{9}/_{3}$ 20) [8]). Och i ett bref (April 1820) till J. F. Lundblad yttrar han, att Lings "Engelbrekt" är det allra uslaste jag på något språk läst". Äfven Palmblad kallar, i bref till Hammarsköld, detta sorgespel "mäkta dåligt" och säger, att det "står djupt under "Riksdagen" och "Birgitta" [9]). Palmblad recenserade det i Sv. Lit. Tid. och framhöll alla dess många betänkliga brister [1]).

Af dramatisk handling fins icke ett spår. Det är en uttänjd historisk skildring i dialogform. Ja, förf. förklarar sjelf helt naivt, att, om stycket skall uppföras, hela 3:je och första tredjedelen af 4:de akten, eller ock hela 6:te kunna utgå. Den sista akten är också verkligen ett fullkomligt öfverflödsverk; ty i slutet af 5:te akten dör hjelten,

[8]) J. Adlerbeth, Lings store beundrare, svarade: "Jag delar din öfvertygelse, att Ling i sin "Engelbrekt" icke framvisat ett tadelfritt alster af sitt snille". ($^{24}/_{3}$ 20).

[9]) Han uppställer ock den förmodan, "att man blifvit utledsen på det der oväsendet", samt tillägger: "Jag ämnar också säga honom min enfaldiga tanka rent ut. Till och med vår stads Lingianer tiga och skämmas".

[1]) I bref till Hammarsköld, af den 8 Febr. 1820, säger Palmblad sig, med anledning af recensionen, nödsakad att, af fruktan för Lingianerna, skaffa sig säkert lås för sin dörr. I samma bref heter det: "Den härvarande Erke-Lingianen Netherwood tillstår, att Rec. har rätt hvad Engelbrekt beträffar; men orätt i högsta grad att utsträcka dessa omdömen till de öfriga chef d'oeuvrerne. Men jag har varit alldeles upprigtig, med fara att blifva en martyr för mitt recensent-samvete". — Den 23 Mars 1820 skrifver Atterbom till Geijer: "Ling är en i många afseenden verkligen älskvärd karakter. Sedan han nu åter tyckes tro, att jag ej menar honom illa, behandlar han mig med den mest godhjertiga vänlighet i verlden. På recensioner och recensenter är han mäkta desperat, dock mindre på Palmblad, än på Hammarsköld".

men det skall läsaren icke ana för att i den 6:te kunna öfverraskas af hans begrafning. Någon karaktersteckning kan man näppeligen tala om; väl beröres samtalsvis de uppträdande personernas lynnen och karakterer, men genom några sina handlingar lägga de dem sällan i dagen. Ett undantag bildar Engelbrekts baneman, Magnus Bengtsson Natt och Dag, hvilken synes som ett rasande vilddjur, med en till öfverdrift urartad ilska, så att man blir högst öfverraskad, när han *efter* mordet af ånger förekommer nästan vansinnig. Men dylika öfverraskningar älskade Ling.

Ett försök att lemna en detaljerad redogörelse för detta vidlyftiga sorgespel skulle knappast löna mödan och vore i sjelfva verket af föga intresse. Vi vilja blott tillägga, att detta stycke, liksom alla Lings öfriga, är utrustadt med en massa hänvisningar till historiska källor, och dessa hänvisningar har Palmblad underkastat en närmare granskning samt påpekat dervid en mängd felaktigheter [2]).

En af Lings största svagheter, hvilken för öfrigt framträder i nästan alla hans arbeten, visar sig synnerligen i ögonen fallande i detta stycke. Vi syfta på hans sträfvan att synas originell. Ingenting skulle grämt honom djupare, än påståendet, att han imiterade en eller annan författare, eller att han slafviskt följde några estetiska teorier. Ur sin ingifvelse hämtade han sina skapelser, såväl med hänseende till innehållet som till de yttre formerna; ja, han äflades att på allt, äfven på rent formella bisaker, sätta sin prägel. Då t. ex. större dramatiska stycken bruka indelas i 3 eller 5 akter, så indelade Ling stundom sina dramer i 4 eller 6 akter. Och en anmärkning, som ginge derpå ut, att hans

[2]) Se Sv. Lit Tid. 1820 n:r 3.

dramer saknade det specifikt dramatiska, skulle han hafva funnit lika obefogad som meningslös. Den sanne skalden följer visserligen sin ingifvelse och bekymrar sig icke om några af en tillfällig tidssmak beroende regler, men väl om sådana, som bero af diktartens eget väsende. Ling tyckes icke haft öga för skilnaden emellan dessa slag af regler och är benägen, att, mer eller mindre medvetet, skrifva på ingifvelsens konto det, som i sjelfva verket är en på effekt *beräknad* anordning. Så skrifver han 1804 om här ifrågavarande skådespel.

"Det blifver också egendomligt, liksom de andra, du vet. Det innehåller 6 akter, af hvilka hela den sista kontinuerar efter Engelbrekts död. Om detta kan utföras, så att det intresserar, så är det utan tvifvel ett konststycke — fast ej ett mästerstycke. Slutet af sjette akten föreställer hans begrafning och en kort parentation — men min hjeltes död är dold ända till denna scen, oaktadt man redan i 5:te akten ser honom falla för mördarne — det vill säga, jag håller uppe åskådarens hopp genom det uppror, som allmogen gjorde för hans död".

Att då det gäller en person, hvars historia är så väl känd för en svensk publik, som Engelbrekts, ändock tro sig kunna "hålla uppe åskådarens hopp" om hans räddning, är sannerligen mer än tillbörligt naivt.

Inom ett halft år, efter det Ling utgifvit sin "Engelbrekt", utkommo, eget nog, tvenne andra tragedier, behandlande samma ämne. Den 10 Mars 1820 lät förste direktören vid kongl. teatern, frih. Gustaf Fr. Åkerhjelm, derstädes uppföra en af honom författad tragedi, "Engelbrekt", i 4 akter. Wiborg skrifver om denna till Tegnér den 11 April 1820:

"Engelbrekt af Åkerhjelm emottogs med ofantlig applause; men dess reputation har mycket sjunkit. Som jag ej var i stånd att få plats de första gångerna, den gafs, så har jag sedan ej

gått derefter, och nu hör jag: der äro longörer, som äro fasliga; der är ingen aktion, mer än på två ställen: när dalkarlarne vilja hafva Engelbrekt till konung, och när han mördas; ämnet är patriotiskt, språket vackert, sentimenterna upplyfta, m. m.; men ni går inte och ser den andra gången. Ling skall hafva fått 400 rdr bko för sin af Åk(erhjel)m, fastän den icke kunde spelas; men den lär vara nyttjad som stomme. Någon sade, att grunden i Engelbrekt vore af Ling, byggnaden af Åkerhjelm, inredningen af Granberg och rappningen af Wallmark. Man har ock sagt, att Lagerbjelke nu skall omarbeta och upphjelpa den. Den blir som engelska språket".

Huruvida Åkerhjelms tragedi är en om- eller bearbetning af Lings "Engelbrekt", är ganska tvifvelaktigt. Likheterna, om man undantager de rent historiska fakta, äro icke så synnerligen iögonenfallande. Visserligen kan det sägas, att "grunden i "Engelbrekt" är af Ling"; rättare är dock att säga, det begge författarne byggt på samma historiska grund, men ock att båda på olika sätt anordnat densamma, och det efter olikheten af den tilltänkta byggnadens arkitektoniska form. Ur *dramatisk* synpunkt är Åkerhjelms tragedi afgjordt öfverlägsen. Lings skulle icke tåla vid att uppföras, äfven med de förkortningar, han sjelf naivt föreslår. Och utan tvifvel var det af godhet och aktning för Ling, som Åkerhjelm gaf honom förutnämnda summa, och icke för att derigenom tillköpa sig rätt att efter behag plagiera hans tragedi. Enligt Dahlgren, blef detta skådespel senare omarbetadt af G. Lagerbjelke och uppfördt 19 gånger, senast den 2 Maj 1841. Vid utarbetandet hade Åkerhjelm biträde af sin hustru, Helena Charlotta af Ugglas [3]). — Att enskilda delar, framför allt de lyriska, i Lings stycke förråda den öfverlägsne skalden, är obestridligt; men

[3]) Anteckningar om Stockholms Teatrar af F. A. Dahlgren s. 189.

i dramatiskt hänseende är Åkerhjelms "Engelbrekt" öfverlägsen Lings lika nämnda Sorgespel. Adlerbeth synes oss med full befogenhet, i bref till Tegnér, yttra:

> Det vore visserligen orimligt att påstå, att Engelbrekt af baron Åkerhjelm är ett mästerstycke. Jag finner blott, att denna pjes, såsom nationel, gör ett stort intryck, och icke heller saknar förtjenst äfven i poetiskt afseende. Detta är icke endast mitt tycke, utan ett omdöme af män, som med fördomsfrihet förena en närmare kännedom äfven af främmande nationers skådespel" ($^9/_5$ 20).

Några månader derefter utkom ett tredje skådespel, som behandlade samma ämne, nemligen "Engelbrekt Engelbrektson", tragedi i fem akter af F. Nettelbladt. Det mottogs af Journalen med en skarp kritik, på grund hvaraf författaren uppbrände hela upplagan. Arbetet är ytterst sällsynt.

Mot slutet af 1819 utkom Lings *Eddornas sinnebildslära för olärde* [4]). I inledningen förklarar förf., att han indelat Edda-läran i *trenne* hufvudstycken. Det första stycket skulle behandla: "Fädernas begrepp om Allfader, om första Ämnet samt Naturgudarnes tillblifvande, och Verldens och Menniskans skapelse, om Verldsordningen, Striden samt de högre och lägre Skyddsväsenden" De båda andra hufvudstyckena blefvo aldrig skrifna [5]). Men i ett *Bihang*

[4]) I det ofvan, s. 562 not 6, anförda brefvet (April 1820) skrifver Atterbom till Geijer: "Tillika har han nyss fått sin Eddiska sinnebildslära färdigtryckt, men har hoppat öfver åtskilligt, som nu efteråt måste tilläggas. Det är verkligen i denna bok mycket geni och mycken beläsenhet".

[5]) Dessa båda afdelningar skulle, enligt den uppgjorda planen, innehålla: "2) Fädernas framställning af verldslifvets särskilda förhållanden, under sinnebilder af Gudamakter, hvilka föreställa Naturkrafterna. 3) Naturkrafternas sammanverkning i lifvet eller Gudarnes strider; Menniskans tillstånd efter döden; Gudarnes och verldens undergång, samt ett tillkommande lif".

lemnade han, "till bildande konstnärers gagn", en redogörelse för "de mytiska personerna, deras ålder, karakter, drägter, vapen och attributer, och våra förfäders hemseder, offerbruk, krigsredskap m. m."

Hela denna utredning är i många hänseenden högst förtjenstfull samt af icke ringa värde för skalden och konstnären vid behandling af nordiska ämnen; men den bär dock, helt naturligt, präglen af Lings ensidiga förkärlek för den nordiska myten, är rik på hugskott och saknar ingalunda åtskilliga godtyckliga förklaringar och anmärkningar. Den blef i Sv. Lit. Tid. 1820 föremål för en vidlyftig granskning, i hvilken visserligen åtskilliga anmärkningar förekomma, men hvilken dock i det stora hela är ganska erkännande [6]).

I Febr. 1820 skref Geijer till Atterbom, med anledning af detta Lings arbete:

> "På mytologien (Eddornas Sinnebildslära) kan jag ej säga, att jag är nyfiken. Ling kommer der, såsom annorstädes, att predika — sig sjelfvan. En sig sjelf förtärande, brännande abstraktion är hans egentliga väsende. Han är verkligen en osalig ande, men en ädel, som man ej utan ett djupt medlidande kan betrakta. I den ödsliga rymd, der han kringjägtas, sitta tusen sjelfförnöjda med sin tomhet. *Han* har åtminstone elden, och

[6]) I texten äro notangifvande siffror införda, men inga noter finnas. I Palmblads lefnadsteckning af Ling i Biog. Lexicon (VIII s. 274) läses följande, för Ling synnerligen karakteristiska, förklaring af detta förhållande. Det heter der: "Så träffar man der en mängd högst intressanta, hittills obekanta fakta och uppgifter, framställande helt nya sidor af Asalifvet; dessa, skrifna ur minnet, skulle, enligt hvad de i texten utsatta notecknen antyda, bekräftas genom citater, ämnade att utgöra en egen del. Men när denna del skulle skrifvas, hade förf. förgätit källorna; han bjöd till sig en i nordiska fornskrifter bevandrad och särdeles minnesgod vän (Atterbom) och uppstaplade kring honom högar af böcker; men oaktadt allt letande kunde icke en tjugondel af dessa citater igenfinnas; ty entusiasmen, fantasien och ett otroget minne hade tidt och ofta vilseledt förf., och arbetet måste alltså afbrytas".

derföre qvalet, af den eviga oron. Den arme! Han skall slutligen brännas opp till en rent af afrikansk ariditet, som alltmer börjar utbreda sin förbannelse öfver hans produktioner. Men kanske skall *just då* denna stora törstande själ få vatten och blomstra under den renare himmel, hvars luft är barmhertighet" [7]).

Under närmast följande år offentliggjorde Ling icke något nytt arbete, men arbetade dels på Asarne, dels på åtskilliga dramer, af hvilka icke mindre, än fyra utkommo år 1824.

Samma år, som Ling utgaf Första Afdelningen af *Asarne*, utkom en episk dikt, som behandlade samma ämne.

Vi hafva i det föregående [8]) omnämnt då varande öfversten *Anders Fredrik Skjöldebraud*, som 1795 utgaf riddardramat *Herman v. Unna*. Under de närmast följande åren var han hufvudsakligen upptagen af sina tjensteåligganden. År 1799 företog han en resa till Nordkap. Efter riksdagen i Norrköping 1800 hade han obehaget att blifva ställd till rätta för yttranden, hvilka han fält å riddarhuset; dock vardt han frikänd. År 1808 blef han generaladjutant, deltog 1809 såsom fullmäktig i fredskongressen i Fredrikshamn, blef samma år generalmajor och ledsagade, enligt uppdrag, den afsatte konung Gustaf IV Adolf från Gripsholm till Tyskland.

---

[7]) Dessa vackra, ur ett varmt och ädelt hjerta framsprungna, ord efterföljas omedelbart af ett par rader, hvilka man, för Geijers egen skull, helst skulle önskat oskrifna. De lyda: "Emot Tegnér, med hvilken man så ofta sammanställer honom, är han en heros. En gnista af Lings verkliga (ehuru dunkla) eld skulle på ögonblicket till stoft förtära alla den andres glänsande vattenfärger". (Geijers Saml. Skrifter I. 8 s. 445). Några månader efter det Geijer uttalat detta hårda och nedsättande omdöme om Tegnér, utkom "Epilogen" och längre fram, samma år, de första "Frithiofs-sångerna" och "Nattvardsbarnen". Det förekommer nästan som svar på tal.

[8]) S. o. Del. II. s. 524—6.

Under uppploppet i Stockholm 1810 förordnades han till öfverståthållare; år 1813 deltog han i kriget i Tyskland såsom general-löjtnant och vann träffningen vid Bornhöft. Han blef friherre 1814 och var s. å. fullmäktig vid konventionen i Moss. År 1815 blef han statsråd, 1817 serafimerriddare, 1819 grefve, 1820 general vid infanteriet, samt 1822 excellens.

Sina från embetsgöromålen lediga stunder egnade han åt poesi och konst. Han tecknade, komponerade musik och diktade. Redan i yngre åren hade han fattat kärlek för den fornnordiska sagan och valt till ämne för en dikt Odins tåg till norden samt hans ankomst till Sverige. Den var skrifven på alexandrinsk vers. Ej rätt nöjd med detta försök, underkastade han det omarbetning, "under många tidskiften och med stora mellanrum af år"; och använde då hexametern i stället för alexandrinen. År 1816 utkom *Odin, hjeltedikt i tio sånger.* I det vidlyftiga företalet yttrar förf. sig med största artighet om det utkomna fragmentet af Lings "Asarne" [9]). I korthet skola vi angifva diktens innehåll.

---

[9]) "Slutligen bör nämnas en lycka för vår literatur, kanske en olycka för poemet Odin, nemligen, att då det efter många års arbete var färdigt att läggas under pressen, anmäldes hos allmänheten ett skaldestycke i samma ämne, af en redan känd lycklig skald, och framgafs en profbit, innehållande skönheter, som kunde afskräcka andra att med ämnet sig befatta. Men ett helt annat skaldeslag, en mycket olika ämnets behandling, ett ännu mera skiljaktigt versslag; ja, ett helt annat språk (ty förf. af "*Asarne*" har antagit det gamla sagospråket, ehuru med en honom egen konst, användande derjemte skönheter af den hyfsade poesien) med ett ord: allt, som af den nämnde profbiten och af samma för:s arbete Gylfe kan inhämtas, tillkännagifver en så stor skilnad mellan begge poemerna, att den jemförelse eller täflan, Odins förf. eljest bort frukta, långt mindre kan ega rum, än det skulle göra, om blott ämnena voro alldeles olika".

Allfader, harmsen öfver Romarnes förfall och inbördes strider, beslutar deras undergång, men derjemte att bland Svithiods fjell "gömma" ett folk, som skall ånyo utbreda ljus bland jordens folkslag. Till den ändan ingifver han Odin, som med Asarne bodde vid Tanais, tanken att vandra till norden. De tåga till Gardarike, hvars konung Glam, uppskrämd af elaka drömmar och syner, frammanade af Loke, beslutar deras undergång, men ställer sig till en början vänlig och inbjuder dem till rikets hufvudstad, Holmgård. De infinna sig, undfägnas och berätta sina öden under färden. Loke uppskrämmer ytterligare Glam genom nattliga syner. Emellertid kommer Odin i besittning af Mimers hufvud; Thor gör en skogsvandring, för att fördrifva tiden, och har derunder äfventyr med jätten Skrymner, Midgårdsormen, m. fl. Loke befaller nu afgrundsandarne att förpesta luften och förstöra Asarnes hopp; de neka af fruktan, men han hotar dem, och bäfvande lyda de. Emellertid hafva Asarne fått sin flotta färdig, och bland fartygen varseblifva de ett "Skydblaner", af menniskohänder icke bygdt. — Nu rycker Glam fram att öfverfalla de i nattlig sömn försänkta Asarne; men Heimdall väcker dem med Gjallarhornet. En strid börjar, deri Loke uppträder att kämpa med Odin; men Allfader nedstörtar med ljungeldar trollen i afgrunden. Asarne gå till sjös, och nu lyckas Loke förmå Ägir, hafvets drott, samt Nordanjätten att söka förstöra flottan. En häftig storm utbryter; men Odin anropar Allfader, och oskadde landstiga Asarne på Eidgötaland (Seland). — Odins son, Sköld, träffar på en jagt Gefion, förälskar sig i henne; och deras bröllop firas. Lokes afgrunds-här anfaller Asarne och understödes af Surtur, Midgårdsormen, Fenrisulfven och Muspels söner. ("Förespel till Raynarockur eller verldens undergång"). Den blinde Höder dödar Balder, och snart ligga Asarne liflösa på fälten; men då komma "Ljusets Alfvar" ned från skyn och bringa dem till lif; ensamt Balder sof den eviga sömnen. Hans hamn uppenbarar sig dock för Oden och tröstar honom. Sköld hyllas af folket (danskarne). Balder begrafves. Svea synes i luften och hyllar Odin. Men Hermod, Odins aflidne son, förer fadrens ande till dödens länder, och der ser denne Loke straffad, träffar Mimer, Balder och Nanna m. fl. och hör svanorna i Urdarbrunnen sjunga om hans efterkommande samt om framtida händelser. Drömmen upphör och hans ande vänder åter till kroppen. — Tåget fortsättes till Svithiod, dit Glam anländt, samt anfallit och tillfångatagit den gamla Sveadrotten Gylfe. Strid emellan Svear och Garder. Odin befriar Gylfe, och Odins son Sigurlam kämpar med Glam och

dödar honom. Gylfe öfverlemnar riket åt Odin, som hyllas af Svearne, återfinner sin gemål Frigga, från hvilken han länge varit skild, bygger Sigtuna och styrer landet ända till sin död.

Flera erotiska episoder äro i dikten inrymda, såsom kärleksförhållandet emellan Sigurlam och Heydi, Gylfes dotter, emellan Frey och Gerda, emellan Sköld och Gefion.

Den svaga punkten i denna episka dikt är, att man icke rätt vet, huru man skall anse dessa Asar, hvilka äro menniskor, men skola efter döden blifva Gudar, och hvilka kämpa en kroppslig kamp med de mörka andemakterna, blifva af dem besegrade, men kallas till lif igen. Sjelf förklarar skalden Raynarockur-episoden vara ett "förspel till det stora Raynarockur eller verldens undergång". Men hvarföre denna blifvit här införd, är icke lätt att förklara; det synes oss rent af ett misstag. Äfven Sv. Lit. Tidning påpekar detta och sätter just icke dikten synnerligen högt, ehuru den förklarar, att densamma "öfverallt förråder en lysande och öfverlägsen talang". Mot versifikationen göras berättigade anmärkningar, och med skäl anmärkes, att det sätt, hvarpå qvantitetsläran användes, är stundom mycket godtyckligt, i det att ofta accentuationen är origtig, ja, samma ord nyttjas än med en, än med en annan stafvelsebetoning [1]).

I Stockholms Posten 1817 lästes en vidlyftig recension [2]), hållen i en artig, nästan vördnadsfull ton, Den börjar med en förklaring, att denna patriotiska dikt förtjenar

[1]) Schröder skref den 5 Juli 1816 till Hammarsköld: "Recensionen af "Odin" bör bli exemplariskt höflig. Du vet, att författaren haft detta arbete färdigt för 10 år sedan. Således då ovanligt. Recensionen borde bli som din rätt mästerligen uppsatta öfver Schulzenheims "Torkil Knutsson". En sådan der human bedömning öfver ett arbete, som är så föga vigtigt, är på sitt rätta ställe. På arrogans och illvilja skall man lägga stränga händer".

[2]) N:r 137, 139—142.

stor uppmärksamhet för sitt fosterländska innehåll. Det heter vidare, att handlingen "är full af liflighet och eld. Ingenting är der tomt eller släpande. Inbillningskraften har rikligen sörjt för det, som kan underhålla intresset; och händelserna, lika mångfaldiga, som till sin natur omskiftande, fästa uppmärksamheten genom uppträdenas nyhet". Det anmärkes, att skalden nog mycket slösat med målningar, och att konsteffekten möjligen skulle blifvit större, om målningarnes antal varit mindre, och skalden längre uppehållit sig vid en hvar af dem, som upptagits. Men Rec. ville "endast hemställningsvis" anföra detta och icke hafva det ansett som ett afdrag på det fördelaktiga omdöme, han ansett sig pligtskyldig att fälla. I denna ton är hela recensionen hållen. Det är förtjensterna, som framdragas, och endast här och der finner man en med artighet framstäld anmärkning; bland dessa är en rigtad mot kampen emellan Asarne, å ena sidan, och Loke jemte andarne från Narstrand, å den andra. Till slut gör rec. några fullt befogade anmärkningar mot versbehandlingen, såsom att skalden allt för ofta nyttjar trokéer såsom pyrrikier, spondéer såsom trokéer, antibakier såsom daktyler samt att i versarne ofta nog saknas cesurer. Men på samma gång meddelas vidlyftiga utdrag, såsom prof på diktens skönheter.

Denna recension lästes i Juni månad uti St. Posten. I Augusti infördes i samma tidning en vidlyftig insänd vederläggning, rigtad mot de i densamma framstälda anmärkningar [3]). Insändaren var skalden sjelf. Tidningens utgifvare, Wiborg, skrifver till Tegnér: "Författaren till Anmärkningarna öfver recensionen af Odin är sjelfva Odins

[3]) Anmärkningarne läsas i n:r 183, 184, 187, 192, 195, 198.

ömtålige författare. I flera af dem har han dock ådagalagt lika, om ej mera geni, än i poemet; men i hans teori för svenska metriken har han huggit allt för mycket i vädret" ($^{16}/_{9}$ 17). Wiborg har rätt. Flera af de framstälda anmärkningarne äro med stor fyndighet besvarade; men i metriken var Skjöldebrand, såsom en gång Tegnér yttrade, en "stor fritänkare" [4])

När 1822 fråga väcktes om Skjöldebrands inväljande i Svenska Akademien, kom, såsom synes af brefvexlingarne ledamöterna emellan, hans skaldegåfva äfven på tal. Tegnér skrifver till Kullberg:

> "Denne herres förtjenster såsom hög embetsman äro vida öfver mitt omdöme. Jag vet äfven, att han skall vara en man af utmärkt bildning, stora talanger och liberala tänkesätt. Han är med ett ord förträfflig som Mæcenas, men till Virgilius, som han äfven vill vara, duger han i sanning icke, för att sluta af hans *Odin*" ($^{9}/_{5}$ 22).

I bref till Rosenstein, vid samma tid, skrifver Tegnér, att han icke kände Skjöldebrands senast utkomna poemer.

> "Hans *Odin* deremot har jag läst; och den synes mig i sanning ha mycken förtjenst i afseende på uppfinning och anordning; men deremot är den i diktion och yttre form väl ofta klandervärd" ($^{16}/_{5}$).

Dermed kan sammanställas hvad Franzén träffande yttrar vid samma tid, i bref till Tegnér, om Skjöldebrand:

> "Han är ett verkligt geni, ehuru han som dilettant förspridt dess kraft åt för många konster, och i poesien saknar diktionens jemna skönhet. Uppfinningsgåfva har han likväl".

---

[4]) Saml. Skr. V s. 418. — I ett bref till Brinkman, af den 10 Mars 1825, skrifver Tegnér om Valerii täflingsskrift, Öfversättning af Lucani Pharsalia: "Som verserna nu äro, täfla de med sjelfvaste Skjöldebrands i barbari".

År 1820 utgaf Skjöldebrand broschyren: "Något om antagna reglor för svensk hexameter", i hvilken han försvarar den åsigten, att icke regler, utan endast örats fordringar böra vara bestämmande vid hexameter-bildningen. Den underkastades en höflig, men dräpande granskning i Sv. Lit. Tidning, och i samtidas bref omtalas den icke just med loford [5]).

[5]) Wiborg skrifver den 11 April 1820 till Tegnér: "Härjemte en nouveauté af statsrådet Skjöldebrand. Han vill göra proselyter och efter regler hjelpa dem, som arbeta på vårt språks förbistrande. Hvad det lider, blir det én licentia poetica att skrifva korrekt, och prosan och poesien få hvar sitt språk, eller hvardera sin deklamation. Pjesen kom ut i går, så att jag ej hunnit se närmare på den; men alla hans trokéer hafva fallit mig starkt i ögonen". (Ur E. T:s Papper s. 125).

XVI.

GRAFSTRÖM. BESKOW. BÖRJESSON.

(1815—1821).

Anders Abraham Grafström var född den 10 Jan. 1790 i Sundsvall. Fadren, som var handlande och sågverksegare, hade samlat sig en efter dåtida förhållanden stor förmöghet. Men år 1796 förstörde en öfversvämning några af de sågverk, i hvilka han var delegare; sedan tillstötte andra förluster; och år 1803 utbröt i Sundsvall en eldsvåda, som ödelade större delen af staden och gjorde den förr så förmögne nära utfattig. Sonen, hvilken, såsom rik mans barn, blifvit en smula bortskämd, var nu hänvisad till understöd af fadrens vänner, och blef dermed ock en flitig, stilla och sedig yngling. Vid Hernösands gymnasium stod han högt i gunst hos den ädelsinnade lektor Carl Stridsberg, i hvars hus han tillbragte de sista åren af sin gymnasietid. År 1809 blef han student i Upsala, och genomgick der under första året teologiska seminariet; men då han sedan tänkte lemna universitetet, fick han, på rekommendation af Prof. Biberg, kondition hos grefve Knut Posse på Svanå i Vestmanland, der han qvarstannade nära tio år. Vintrarna tillbragte familjen i Stockholm; Grafström fattade under uppehållet der

ett lifligt intresse för den bildande konsten, idkade med förkärlek konsthistoriska studier, förvärfvande sig derjemte icke ringa skicklighet som tecknare. Hans principal tillät honom, efter några år, att med sin lärjunge vistas i Upsala, och der promoverades han till filos. magister 1815, samma år som Atterbom, Palmblad, Sondén, Schröder, Fahlcrantz och Almquist [1]). Att Grafström skulle taga intryck af den i de tongifvande Upsaliensiska studentkretsarne herskande vittra smaken, var helt naturligt; men ensidig beundrare af den blef han icke. Han stod utanför de literära tvisterna. Under sin studenttid hade han skrifvit sina första dikter, utan att han dock offentliggjorde någon af dem. Det var först under vistandet i Stockholm 1817 han, efter gjord bekantskap med Stockholms Postens utgifvare, mag. Wiborg, lät i nämnda tidning införa tvenne öfversättningar: *Thecla*, efter Schiller, och *Grafven* efter Salis, samt originaldikterna: *Förgät mig ej*, *Hösten*, *Bäcken*, *Till den hemmavarande vännen*, *Till Thilda* och *Ord till musiken i Sundsvalls kyrka den 31 Oktober 1817*. En mildt vemodig stämning, okonstladt uttryckt, förlänar, jemte den vårdade formbehandlingen, dessa dikter ett blidt behag. De väckte också uppmärksamhet; och Poetisk Kalender för 1818 upptog med nöje bidrag af den nyupptäckte skalden, om hvilken Hammarsköld i sin granskning yttrade, att hans "framträdande bör i hög grad gläda enhvar, som uppriktigt älskar svenska vitterheten". Här omtrycktes "Bäcken", som af granskaren sattes främst; här lästes den populär blifna vexelsången *Norrland*, den täcka elegiska dikten *Siskan*,

[1]) S. o. s. 6. — Ofvan meddelade uppgifter äro till största delen hämtade ur F. A. Dahlgrens inträdestal i Sv. Akademien. Sv. Akad. Handl. 47 del. s. 12—20.

samt tvenne andra, mindre betydande dikter. Emellertid fortsatte Grafström alltjemt att lemna bidrag till Stockholmsposten. Så lästes der 1818: *Sommarqvällen*, *Liljan och korset*, *Till minnet*, *Mollys ring* och *Sången*, hvilka alla sedan infördes i Poet. Kalendern för 1819, hvarest derjemte sju andra fingo plats, bland hvilka de nyssnämnda *Thecla* och *Grafven*. Bland de öfriga fem äro trenne — dikterna *Till den hemmavarande Vännen*, *Förgät mig ej* och *Hösten* — synnerligen lyckade. En mild elegisk stämning och fulländad form äro för dem alla utmärkande. Recensenten i Lit. Tid. erkände värdet af de flesta; men om den enkelt hållna rörande dikten "Mollys ring" anmärkte han hånfullt, att den erinrade om Leopold och hade den "måtta i snillefart och känslorörelse", som denne skald så högt anbefaller. Äfven "Sommarqvällen" klandrades utan skäl [2]). Grafström fortfor under närmast följande år att så väl till Kalendren, som till St. Posten lemna bidrag. Så läsas i Kalendren för 1820 samma tre stycken, som utgjorde hans årsbidrag till St. Posten 1819, och bland hvilka dikten *Ur Mollys*

[2]) Se ofvan sid. 255—6 och 262 samt Sv. Lit. Tid. 1819 s. 146—7. Om "Sången", som föranledde Tegnér att skrifva en dikt öfver samma ämne se ofvan sid. 248—9. Atterboms uttalanden rörande denna poetiska tvistefråga läses i Lit. Tid. 1820 sp. 772—78. — I bref af den 15 Jan. 1819 till D. Aspelin hade Tegnér följande yttranden om dessa Grafströms dikter: "Några stycken af Grafström äro i sanning rätt vackra; men det hela är dock en blott återklang af det Atterbomska manéret. Jag värderar Atterbom. Han är en poetisk suck, en lefvande elegi. Hans poetiska lifsträd speglar sig på ena sidan i den metafysiska grummelpölen, på den andra i den sentimentala tårekällan. Men detta är dock hos honom natur, åtminstone en till natur öfvergången vana. Men hvad skall man säga om de andra, som pjunka i hans toner, som tyckas i vår friska nord vilja återföra salig Siegwarts jemmerklagan, som hålla på att förfuska hela vårt sköna manliga språk till en parafras öfver o! och ack!"

testamente är den mest intagande. I samma Kalender-årgång infördes under rubriken, *Ett blad ur min plånbok,* några starkt sentimentala smådikter [3]). Följande året innehöll St. Posten likaledes tre bidrag af Grafström, och af dem voro två öfversättningar: *Till en rimmare,* efter Oehlenschläger, och *Det eviga,* efter Sadi. Originaldikten, *Vid ett nytt år,* har en varmt religiös prägel. Alla dessa tre ingå i Poet. Kalender för 1821, der dessutom läsas fem andra dikter, bland hvilka *Platos dröm* är en af Grafströms yppersta. I följande årets kalender finnes ingen dikt af Grafström.

År 1818 utsågs han att, å den studerande ungdomens vägnar, hålla minnestalet öfver den aflidne Konung Carl XIII, vid Upsala Universitets sorgefest; äfvensom han vid Carl XII:s festen s. å. förde ungdomens talan. Början och slutet af det förra talet äro versifierade; särskildt slutet är synnerligen tilltalande och gör ett lifligt intryck [4]). Det sistnämnda talet är aldrig tryckt; men Dahlgren meddelar, att det "mottagits med lifligt bifall". Året derpå offentliggjorde Grafström, i tidskriften Svea, en uppsats, som för sin tid är rätt märklig. Den har till titel: "*Öfver Amor och Psyche samt Faun, arbeten i marmor af Sergel*", och förråder så väl en för den tiden ovanlig kännedom i konsthistoria, som ock en fin smak och säker blick i de öfver nämnda konstverk fälda omdömena. Här framhålles med rätta, till bevis på Sergels stora värde såsom konstnär, att han för formernas skönhet och den detaljerade full-

[3]) Se ofvan sid. 353.

[4]) Dahlgren s. o. s. 24. Wiborg skrifver till Tegnér, att talet "förtjenar nästan allt det lof, det fått" ($^{31}/_{7}$ 18). Och sedan det blifvit tryckt, skref han, "att det såsom ett ungdomsförsök förtjenar uppmärksamhet; några af hans bilder ha i synnerhet behagat mig" ($^{16}/_{10}$ 18).

ändningen i utarbetningen aldrig uppoffrar det inre lifvet och karakterens uttryck. Hammarsköld, i ett bref till Schröder (Febr. 1821), prisade "Grafströms verldsbekanta afhandling öfver Sergel", och kallade författaren "ett universalgeni".

Ehuru Grafström sålunda lemnade bidrag till Poet. Kalender och hans dikter tydligen ådagalade, att den tyska nyromantiken på honom haft inflytande, var han dock icke benägen att ställa sig under Upsala-fosforisternas ledning. Han ansågs derföre icke rätt renhårig. Redan det, att han införde sina dikter i St. Posten, såg man icke med blida ögon. I ett ofvan (sid. 353 not. 8) meddeladt bref från Palmblad, yttrade denne, att Upsala-fosforisterna ingalunda voro "svurna beundrare" af honom, samt att hans dikter förhöllo sig till sann poesi såsom ett, af skinande oljefärg öfverdraget, trähus till Upsala domkyrka; men han medgaf dock, att Grafström vunnit det allmännaste tycket af alla nya skolans skalder, samt var "tolererad af den gamla skolan, beundrad af Neutrerna och senterad af nya sektens beskedliga själar". Han var, hette det, ett enfant gaté och hade en tid stått i ovänligt förhållande till Palmblad.

Att han ingalunda böjde sig under chefernas spira, synes af ett hans bref till Hammarsköld, af den 3 Oct. 1820, uti hvilket han protesterade mot ett af denne utspridt rykte, att han skulle i St. Posten hafva skrifvit "smädeliga uppsatser och recensioner", såsom en parodi öfver några verser vid brukspatron W:s graf, en recension öfver Börjessons "Skapelse", samt ett poem "Förtviflan". Han yttrade:

> "Det är mig visserligen likgiltigt, hvad Herr Kongl. Sekreteraren om mig tänker eller säger; men jag har varit skyldig mig sjelf en förklaring i detta ämne . . . Jag har aldrig skrifvit några parodier och kommer, så länge jag lefver, aldrig att göra det".

I Andra natten af Markalls Sömnlösa Nätter uppträder Grafström under namnet *Enkans son i Nain* [5]). Der nämnes han såsom närvarande vid fosforisternas öfverläggningar; men när dessa skyndade ut till kamp mot Markalls hopar, satt Enkans son, med Mollys ring, qvar i salen,

"Och drömde lycklig om den sista balen,
Der hos Posthumius han den förste var".

Då steg upp ur askan "en diger skepnad", som gaf honom goda råd, prisade medelmåttan och den gyllne medelvägen, samt rådde honom att ställa sig väl med alla, för att nå sitt sjelfviska mål.

"Du vill bli stor, berömd, af alla prisad,
Var allas vän; din oväns om du kan.
Vet, den, som piskar, sjelf till slut blir risad;
En kraft sin motkraft ofta större fann.
Var öm, var nyttig, hjerteligt beskedlig:
Men framför allt var i din vandel fredlig.
— — — — — — — — — — — — — — —
Kanske med tiden kan du bli minister
Och pryda någon stol i Sysis slott".

Och "Enkans son ej af sitt mod förfördes; men satt i salen stilla".

Om sålunda fosforisterna icke kände synnerlig sympati för Grafström, var han så mycket mera värderad af det neutrala partiet. Wiborg meddelade Tegnér 1817, att sign. Gfm. var en ung magister Grafström samt att hans små stycken väckt Franzéns uppmärksamhet ($^{16}/_{9}$). År 1818 skref Franzén till Tegnér: "Af Grafström blir säkert en

[5]) Dahlgren meddelar, att benämningen härleder sig deraf, att, sedan Grafström under en resa från Svanå häftigt insjuknat i Vesterås och ansetts vara utan allt hopp, hvadan ock ett rykte spridt sig om hans död, hade han, hastigt återställd, strax efter sorgeposten ankommit till Upsala, och sålunda synts liksom uppväckt från de döda. (Sid. 22).

verklig skald. Han är det redan i många af sina stycken". ($^{16}/_{2}$). Tegnér yttrade 1819 om Poet. Kal.: "Några stycken af Grafström äro i sanning rätt vackra; men det hela är dock en blott återklang af det Atterbomska maneret" ($^{15}/_{1}$); och då han tog anstöt af den pjunkiga sentimentalitet, som i hans ögon utmärkte Grafströms dikt, *Sången*, besvarade han, såsom vi förut nämnt, denna med sin dikt öfver samma ämne. Strax derefter gjorde han Grafströms personliga bekantskap och skref då till Agardh: "Grafström och Beskow har jag lärt känna, begge rätt hyggliga gossar" ($^{12}/_{7}$). Och 1821 yttrade han i bref till Frih:an Martina v. Schwerin om årets Poet. Kalender: "Utom några stycken af Atterbom och Grafström innehåller den ingenting af minsta märkvärdighet" ($^{4}/_{1}$).

År 1819 anställdes Grafström som e. o. amanuens vid Upsala Universitets-bibliotek; och den 30 Juni 1820 kallades han af Geijer till docent i historia. Kort efter denna utnämning gjorde han ett besök i Kumla hos Franzén, och blef der förälskad i en af dennes döttrar. I början af nästföljande året var han med henne förlofvad [6]). För att kunna gifta sig, sökte han den lediga lektorsbeställningen i historia vid Carlbergs militärläroverk och utnämndes till tjen-

---

[6]) Wiborg skref till Tegnér, den 16 Febr. 1821: "Grafström är verkligen förlofvad med msl. Franzén, och som jag tror med den äldsta. Han har passerat hela julen i Kumla. D:r Franzén är mycket nöjd med sin tillkommande måg; också torde ingen vara mera värd att ärfva hans lyra". — Uppgiften, att fästmön var den äldsta af döttrarne, var dock origtig. Rutström skref till Tegnér, den 20 Mars s. å.: "Det torde numera vara öfverflödigt att försäkra, att ryktet om Grafströms förlofning med Etta Franzén, yngsta dottern af första kullen, är ganska grundadt". — Hennes namn var Henrika Elisabeth.

sten den 9 Juni 1821; hvarpå han kort derefter införde sin brud i det nya hemmet.

Om Grafström tog plats midtemellan neutrerna och fosforisterna, dock med starkast lutning åt de förra, så slöt sig *Bernhard Beskow*, vid sitt första uppträdande, till den äldre skolan, om han än icke kunde undgå att taga intryck af den nya. Han var född i Stockholm den 22 April 1796. Fadren var en förmögen brukspatron. Den unge Beskow röjde tidigt en mångsidig begåfning. Vid 6 års ålder fick han till lärare Stecksén, f. d. sjökapten, systerson till den berömde orientalisten Norberg och sedan förste innehafvare af den profession i lefvande språk vid Lunds universitet, hvilken morbrodern genom en donation grundade. Men redan följande året blef skalden Stjernstolpe hans informator; och denne meddelade honom icke endast undervisning i de vanliga skolämnena, utan utvecklade äfven hans anlag för musik och målning, liksom han ock snart upptäckte de poetiska anlagen hos sin elev. I sina "Lefnadsminnen" skrifver Beskow: "Af ingen har jag lärt så mycket som af Stjernstolpe" [7]). I början af Februari 1806, således vid ännu knappast 10 års ålder, sändes han jemte sin äldre 13 årige broder till Upsala, der astronomie docenten Brändström blef hans informator. Denne ogillade dock, att Stjernstolpe tillåtit den unge gossen syssla med rimmeri, hvilket han ansåg som "bara slarf". I Mars 1807 tog Beskow studentexamen, och på hösten s. å. den s. k. nationsexamen.

---

[7]) Det var ämnadt, att Beskow, efter slutade skolstudier, skulle under Bredas ledning, egna sig åt målarekonsten; men i Upsala, der hans vackra sångröst snart gjorde sig bemärkt, trädde det musikaliska intresset mera i förgrunden, och slutligen intog det literära och det poetiska främsta rummet.

År 1814, således vid 18 års ålder, hade han afslutat sina akademiska studier och aflagt kansli-examen. Med ledarne af den Nya Skolan tyckes han icke hafva stått i någon nära beröring; dertill bidrog kanske i någon mån skilnaden i ålder [8]), men sannolikt äfven, att han i Upsala företrädesvis egnade sina fristunder åt musik under Haeffners ledning. Han uppträdde vid dennes konserter och utförde sångpartier i Haeffners då komponerade Oratorier, ja, han började äfven sjelf sammansätta små sonater och sångstycken; sålunda komponerade han bland annat musik till Lings idyll "Kärleken".

Sedan han lemnat Upsala, blef han 1814 inskrifven i finansexpeditionen af konungens kansli, utnämndes 1815 till kopist, 1816 till kanslist samt 1818 till protokoll-sekreterare. Han kom nu åter i närmare beröring med sin gamle lärare Stjernstolpe, och dermed leddes hans intresse in på den poetiska stråten. Alldeles utan inflytande på honom hade väl icke den fosforistiska poesien varit, men tydligen hade han också öppna ögon för dess svaga sidor, och intrycket af den götiska skolan blef derför öfvervägande, så mycket mera som hans varma fosterlandskärlek fann sig af dess syften mera tilltalad. Så vidt vi kunnat finna, var det 1816, han första gången offentliggjorde någon af sina dikter; och detta skedde i Wallmarks Journal, utan tvifvel af det skäl, att Stjernstolpe der var medarbetare [9]). Hans

[8]) Palmblad var 8 och Atterbom 6 år äldre än Beskow, och denna åldersskilnad betyder icke så litet vid de åren.

[9]) I "Nordisk Familjebok" läses en föga sympatisk teckning af Beskow, undertecknad E. v. Q., i hvilken den ställning, Beskow intog till de stridande partierna vid denna tid, förklaras härröra deraf, att han "älskade makten och glansen"; en insinuation, som är lika grundlös, som försåtlig.

första der införda stycken voro tvenne rimmade öfversättningar af Horatii Oder [1]). Först 1817 började han att der, jemte öfversättningar, äfven införa originalpoem, hvarmed han fortsatte äfven 1818.

Sistnämnda år utgaf han *Vitterhets Försök*, hvilka han sjelf i företalet kallar: "blommor af en kanske förtidig vår". Detta dikthäfte innehåller tretton öfversättningar, en "imitation" och två originaldikter. Af öfversättningarne äro en från franskan, en från latinet, två från italienskan, men nio från tyskan. Dock tillhör ingen af författarne till dessa sistnämnda dikter — Schiller, v. Salis, Klopstock, Matthison, Pfeffel — den nyromantiska skolan. Öfverhufvud taget äro dessa öfversättningar läsbara, om än, såsom inom den gamla skolan icke var ovanligt, öfversättaren icke fäst vigt vid att begagna originaldiktens meter. Till de svagare höra "Fantasien" af Schiller samt två sonetter af Petrarca. — Bland originaldikterna är *Carl XII*, deri skaldens lefvande fosterlandskärlek ger sig luft, en af de yppersta. Palmblad, i Beskows biografi [2]), förtäljer, att stycket "aftrycktes i flera blad den tiden och tillskyndade författaren Tegnérs bekantskap". Dikten *Skalden*, som öppnar samlingen, skulle man tro vara skrifven af någon nya skolans adept; der finner man samma poesiförgudning, samma brist på klarhet, samma

[1]) I Nordisk Familjebok läses: "I Wallmarks "Allmänna Journalen" — Svenska Akademiens organ — påträffas i n:o 11 för år 1815 ett med B:s signatur (B. B.) undertecknadt poem: *Försök till öfversättning af Horatii 3:dje Ode i andra boken*". — Nämnda poem finnes dock intaget i Journalen icke 1815, utan 1816, och icke i n:r 11, utan i n:r 111. Dessförinnan hade Beskow i samma årgång, n:r 34, låtit införa en öfversättning af Horatii 16 Ode 2:a Boken. Ingendera af dessa öfversättningar äro upptagna i hans "Vitterhetsförsök".

[2]) Biog. Lexicon II s. 212.

klangfulla meningslöshet, som karakterisera åtskilliga af denna skolas alster. *Borgruinerna* åter är, liksom "Carl XII", en dikt med fosterländsk prägel och ganska tilltalande. Täcka äro de erotiska dikterna: *Bäcken, Till Laura, Afskedet*, synnerligast den förstnämnda. Äfven *Fredrika* och *Till W. K***, hvilka Hammarsköld i sin kritik finner underhaltiga, förråda en varm och uttrycksfullt framstäld känsla. Deremot är *Min Flicka, min Vän och min Lycka* ett svagt stycke, och balladen *Gref Wollmar den Starke och skön Rosamund* fullkomligt misslyckad [3]).

Dessutom innehåller detta häfte ett *Äreminne öfver Riksmarsken Torkel Knutson*, om hvilket Palmblad i Biog. Lexikon förklarar, att "Hammarsköld i sin för öfrigt icke så blida recension yttrade, att "det rättvist kunde förtjena stora priset i Svenska Akademien". Deri har emellertid Hammarsköld rätt, att detta äreminne i stilistiskt hänseende kan mäta sig med äldre prisbelönade; och man kan tillägga, att det i fosterlandskärlekens djup och värma öfverträffar flera af dem [4]).

Redan i början af 1819 utkom Andra häftet af *Vitterhets-Försök*. Till Tegnér, som i bref meddelat Wiborg sitt omdöme om första häftet, skref den sistnämnde den 23 Febr. 1819, att ett nytt häfte utkommit, ironiskt anmärkande, att han icke trott Beskow vara en "så ömnig författare". Han tillade:

---

[3]) Allm. Journalen (1818 n:r 173) finner den dock vara "en af de mest rörande, så väl i anseende till sitt ämne som till sättet af dess utförande".

[4]) Äreminnet var inlemnadt till 1817 års täfling; men kunde icke upptagas till pröfning, emedan det för årets täflan bestämda ämnet var ett äreminne öfver Magnus Stenbock. Se Sv. Akad:s Historia I s. 335 not.

"Men Wallmark torde hafva forcerat hans åder. Mer än hälsosamt för honom vore, om Tit. ville i tryck meddela honom sitt omdöme; ty något godt lofvar han dock; men att bilda sig på Wallmark, är väl att i värsta grad blifva missbildad".

Farhågan var öfverflödig, ty 1819 lemnade Beskow blott *ett* bidrag till Journalen, och detta blef det sista.

I det nya häftet finnas 10 öfversättningar, af hvilka 6 från danskan, och bland dem icke mindre än 4 efter Ingemann, en då i Sverige föga känd skald; de öfriga äro hämtade från Schiller, Hagedorn och Pope. Af originaldikterna behandla nära hälften fosterländska ämnen: så *Prologen*, deri skalden uttalar sina känslor för "den kära norden"; *Vasas dröm*, som har till ämne, huru Gustaf Vasa i främmande land genom en dröm föranledes att börja kampen till fosterlandets frälsning; *Kämpens graf*; *Kämpavisa*, i tonart af Götiska skolan, varm och kraftig; *Stridssång*, skrifven till samma melodi, som den Haeffner komponerat för Atterboms "Lejonriddarna", om hvilken dikt denna sång påminner [5]); en vacker *Skål för Kronprinsen den 1 Dec. 1818*; samt en *Sekularsång* på Carl XII:s dödsdag, hvilken, ehuru tilltalande, ej är fullt jemförlig med Carl XII:s sången i första häftet. Rörande och täcka äro *Lidner* samt de båda erotiska dikterna, *Önskan* och *Blommorna*, hvilka genomströmmas af en blid känsla. Till samma grupp kunna äfven räknas: *Den återfunna* och *Eolsharpan*, båda läsbara romanzer. Ensam i sitt slag står den satiriska dikten *Pumpan*, hvilken Journalen lofordande aftryckte, men Hammar-

[5]) Hammarsköld yttrade om "Stridssången": "Olyckligtvis har skalden här egentligen bemödat sig om att ernå Originalpoemets osammanhang, men lemnat de flesta af dess *öfriga förtjenster* derhän". Att "osammanhanget" räknas till "förtjensterna", är öfverraskande; men kanske det skett af artighet mot Atterbom.

sköld fann "högst misslyckad och obehaglig". Eljest var Hammarsköld mycket nöjd med detta häftes innehåll och afslutade sin granskning med några vänliga råd till den unge skalden [6]).

I medlet af 1819 anträdde Beskow en utländsk resa, som räckte nära två år. Han besökte Danmark, Tyskland, Italien, Schweitz och Frankrike, samt trädde derunder i beröring med flera af samtidens mest bekanta skriftställare och konstnärer, såsom Göthe, Fr. v. Schlegel, Tieck, Amalia v. Imhoff, Baggesen, Oehlenschläger, Canova, Gerard m. fl. Särdeles välvilligt omfattades han af Tieck och Oehlenschläger, med hvilka han sedan förde en förtrolig brefvexling. I Rom, der han flitigt studerade den bildande konsten, lefde han dagligen samman med de svenska konstnärerna, Byström, Lauréus och Mörner. Efter hemkomsten 1821 återtog han sina embetsgöromål. Det blef då fråga om hans upptagande i Götiska förbundet; och de om denna sak vexlade brefven äro rätt karakteristiska. Till Tegnér skref Adlerbeth den 4 Dec. 1821:

> "Vid Göt. Förbundets stämma den förste i denna månad blef protokoll-sekreteraren *B. Beskow*, på sin allvarliga åstundan att blifva medlem af förbundet, dertill af vår högst aktningsvärde förbundsbroder, exp. sekr. Netzel anmäld. Betänkligheter mot den anmäldes inväljande hafva uppstått hos några förbundsledamöter af det skäl, att B. tillförene visat sig såsom skald under flerahanda, mera Markallistiska, än Götiska skepna-

[6]) Så hänvisas han framför allt till djupare filosofiska studier såsom numera alldeles nödvändiga för en skald. Det heter: "Religion, Konst och Vetenskap, förut splittrade, tyckas åter vilja, såsom i sitt ursprung, inbördes förklarande hvarandra, sammansmälta; och detta gör, att ingen ung skald hädanefter kan räkna på att vinna ett varaktigt värde, utan att djupt inträngа i den upplyftande filosofiska kännedom, som sträfvar att förklara varelsens gåta". Sv. Lit. Tid. 1819 sp. 237.

der. De, som närmare känna honom, försäkra deremot, att han äger en redlig och fast samt sjelfständig karakter, och att han ingalunda äger någon förening med Markall, som han icke skall fördraga. Byström är äfven bland dem, som om hans egenskaper ger det förmånligaste vitsord . . . Om han, som man sagt mig, är af dig väl känd, kan jag om hans duglighet för förbundet icke hysa någon tvekan. Du torde alltså härom, så snart ske kan, låta mig veta hvad du tänker" [7])

Tegnér svarade den 13 Dec.:

"Beträffande åter Beskow, så känner jag honom ej vidare, än att jag, under mitt sista vistande i Stockholm, några gånger var i sällskap med honom. Det tyckes vara en hygglig och bildad yngling; men om hans moraliska karakter, hvarom väl här egentligen är fråga, kan jag alldeles ingen upplysning ge. Hans skaldegåfva är icke att förakta och kunde vara oss nyttig för Iduna, hvartill jag, i fall jag skulle börja tänka på någon samling, väl hädanefter ej kan lemna betydliga bidrag. Hans förhållande till Wallmark känner jag icke, men vore han en äkta Wallmarkian, är det väl icke troligt, att han sökte inträde i Götiska förbundet. Efter allt, hvad jag alltså känner, kan jag omöjligen ha något mot hans antagande [8]).

Den 30 April 1822 blef Beskow invald i Götiska Förbundet.

En varm anhängare af den nya skolan var *Johan Börjesson*. Han var född den 22 Mars 1790, sålunda jemnårig med Grafström och Atterbom. Fadren Börje Hansson var egare af rusthållet Wäddö i Tanums socken i Bohuslän; modren hette Agneta Wingård och var syster till biskop

[7]) Tegnér. Saml. Skr. VII s. 245.

[8]) Tegnér. Saml. Skr. V. s. 241 — "Äfven Schröder understödde Beskows inväljande. Han skref den 4 Dec. 1821: "Jag känner hans förträffliga och redbara karakter, som frivilligt hyllar det sköna och snillrika, hvar helst det uppenbarar sig. Han är ej ensidig eller i Markallistiska fjettrar snärd. Hans sångarsjäl är väl, som det synes, vek, men öppen, glad och fri; icke trångbröstad som så många vår tids talangfulla män".

Johan Wingård i Göteborg. Vid tolf års ålder kom den unge gossen till Göteborg, der han, under morbrodrens tillsyn och vård, genomgick skola och gymnasium. I biskopshuset hade han fri kost, men, sedan han blifvit gymnasist, fick han genom yngre gossars undervisning sjelf, till större delen, sörja för bostad, kläder och öfriga beqvämligheter. Vistandet i Göteborg, och än mera det älskade föräldrahemmet, hade på honom den fördelaktigaste inverkan [9]). År 1808 blef den då adertonårige ynglingen student i Upsala. Året förut hade Aurora-förbundet blifvit stiftadt; men det dröjde flera år, innan Börjesson blef indragen i den derifrån utgående literära omhvälfningsrörelsen. Han insände en täflingsskrift, benämnd *Afrodite,* till Vetenskaps- och Vitterhetssamhället i Göteborg, och denna blef 1814 belönad med högsta priset, till stor glädje för den öfverraskade morbrodern. Vi känna icke, om den någonsin blifvit tryckt; men, enligt uppgift, var den hållen i gammal svensk-akademisk stil. Snart nog kom han dock i beröring med de unga fosforisterna, och redan samma år, han blef prisbelönt, lemnade han till den vid årets slut utkomna Poet. Kalender för år 1815 tre poetiska bidrag, af hvilka särdeles två hade en afgjordt romantisk prägel. Under de fyra närmaste åren

---

[9]) I den af Nils Arfwidsson författade minnesteckningen, som är intagen i "Joh. Börjessons Valda skrifter", utgifna af L. Dietrichson 1873, heter det: "I det gästfria, på bildadt umgänge rika biskopshuset lades hos Börjesson grunden till den verldsvana, den ledighet och behagfullhet i manér, den välvilja och tillgänglighet, den måtta under samspråket, som senare utmärkte honom. Hans eldiga, fantasirika natur kufvades icke, den blott tämjdes, och detta behöfde den för att verka som den borde och gjorde här i lifvet. Renhet i vandel, ordning, pålitlighet, uppmärksamhet på sig sjelf och andra, voro de närmaste frukterna af denna på barndomshemmets religiösa grundval byggda uppfostran" (s. 11).

fortfor han att i Kalendren införa dikter, ehuru icke särdeles många [1]). Alla äro de färgade af en mild, vemodig stämning, som ställvis har en nästan sjuklig anstrykning, den der stundom slår öfver i ofrivillig komik. Kärleken till modren och minnena från det älskade fädernehemmet spela en framstående roll i dessa dikter.

Vid den förut omtalade promotionen 1815 blef den då 25:årige Börjesson filos.-magister. Han påbörjade omedelbart derefter studierna för afläggande af prestexamen. Han blef prestvigd 1816, s. å. domkyrkoadjunkt i Upsala, samt 1820 domkyrkosyssleman. Arfwidsson prisar i lefnadsteckningen Börjessons stora talang som predikant och berättar, att domkyrkan var ända till trängsel fyld, när han predikade. "Hans vackra, ljudfulla stämma förmådde fylla äfven dessa hvalf, och hans varma, själfulla föredrag intog alla, under det ett mindre, men pröfvande, antal, hänfördt äfven det, skänkte sitt särskilda bifall åt satsernas troslif, deras ge-

[1]) Till Poet. Kalender 1815 tre dikter, 1816 en, 1817 tre, 1818 två och 1819 tre. Se ofv. IV s. 549; V s. 39, 99, 198 och 257. — Af dessa äro endast fyra — "Återseendet", "Klagan från fjerran", "Vårklagan" och "Romanz" — intagna i hans "Valda skrifter". — Att det icke alltid gick så lätt att få bidrag till Kalendren, synes af ett bref från Palmblad till Hammarsköld den 1 Nov, 1815, deri denne uppmanas att påminna Dahlgren, Hedborn och Scheutz om bidrag, och dertill fogar brefskrifvaren: "Äfven Börjesson måste *kraftigt* påstötas". Om de i Kalenderårgången för 1819 intagna poemen, *Syskonförbundet* och *Romanz* (s. o. s. 257), hade Hammarsköld, icke utan skäl, yttrat, att Börjesson i dem antagit "ett naivitets manér, som stundom urartar till verklig barnslighet". Börjesson skrifver med anledning häraf den 24 Jan. 1820: "Tit. hade rätt i fördömandet af *Syskonförbundet;* det var flutet af en känsla, som ej bör få publicitet, för enskildt, för vekt att läsa af en tredje person. Den lilla obetydliga *Romanzen Vid en moders död,* med sitt barn på armen, tar jag dock fri för allt manér, icke så för alla rimmets fel".

digna utveckling och den säkra formfulländning, som utmärkte dessa predikningar". År 1817 utgaf han en Högmessopredikan, som han hållit i domkyrkan jubeldagen samma år; men om den skref Wiborg till Tegnér: "Hans predikan på reformationsfesten är en besynnerlig produkt. Ondt och godt om hvartannat" [2]). Det röjer sig hos Börjesson vid denna tid en sträfvan att medla emellan sina båda lifsintressen, det estetiska och det religiösa. Väl kunde han klaga öfver gagnlösheten af det *"idkliga* predikandet" [3]), men det skedde hufvudsakligast derföre, att han dymedelst hindrades att så ofta, som han skulle önskat,

> "På harmoniens ljusa vågor svinga
> Till sångens mästare och urbild, *Gud*".

Ofvanstående rader läsas i *"Skapelsen i sånger"*, ett större skaldestycke, som Börjesson år 1820 utgaf. Han sände det till Hammarsköld, jemte ett bref, hvari han förklarade,

> "att en beständig tanke på Poet. Kalendrens lilla trånga rum, till hvilket jag ämnat den, kom mig att sammanpressa för mycket, d. v. s. stympa vissa detaljer, såsom på andra, tredje m. fl. dagar. Den ofullkomlighet och kaotiskhet i formerna, som Tit. redan i början och äfven ett stycke framåt känner, kommer naturligen deraf, att jag, som hela året igenom spatserar till fots i min prosa, då jag någon gång får sitta upp på Parnassen, är mindre sadelfast i början. Jag hoppas, att Sjette dagens Canzoner och Sabbatens Ottaver skola vara bättre. Må nu stycket gå ut i boklådorna — jag förutser väl, att det ej skall göra mycken lycka; men då detta är det första, den nya Skolans försök i objektiv genre, är jag nöjd, om jag kan *väcka* morgonrodnaden. Jag vill längre fram, om Gud vill, vara med på sjelfva dagen".

---

[2]) Ur E. T:s Papper s. 95.
[3]) Se ofv. s. 140, not. 4.

Börjesson hade rätt i sin förmodan; "Skapelsen" gjorde "ej mycken lycka". Och knappast kunde den det. I sju sånger skildras de sju skapelsedagarna och Guds verksamhet under dessa: en ingalunda lätt uppgift. Ett och annat ställe är visserligen läsbart; men så många andra stå nära gränsen af det löjliga. Allt som oftast framskymta skalden och predikanten i broderlig förening; men något hälsosamt inflytande tyckas de icke utöfvat på hvarandra. Äfven i fosforistkretsarne var beundran icke just stor. Palmblad skref till Hammarsköld: "Mig lyster nu se ditt omdöme öfver Börjessons *Skapelse*. Mycket är deruti rätt vackert. Men ämnet är svårt, fordrade åtminstone en djupare naturfilosofisk blick, än vår vän eger". ($^{28}/_{3}$ 20).

Första dagen, då således ännu intet var skapadt, funnos dock en källa och ett träd, nemligen "tidens källa", öfver hvilken grenarne å "urlifvets träd" "ses svalla".

"Der i dess skugga, på den undersgröna(?) stranden,
Uti sin allmaktsskrud *Gud* stum och ensam satt,
Sitt hufvud lutande så tankfull uti handen
Och såg allvetande ner uti källans natt".

Så satt han en stund, men steg slutligen upp, tog med handen ned "i intets djup" och fick i sin famn ett förstenadt verldskaos, som han slungade fram i tidens öknar. Hans blick trängde sedan in i detta kaos' innandömen; åter lyfte han kaos upp; och så satt han helt stum -- han *satt* nemligen helst, då han tänkte eller arbetade.

"Han satt och *Skapa* tänkte;
Och strålen af hans skapartanke rann
Fram genom tidens natt i dunkla ändlösheten,
Och tog i flykten fatt på evigheten"(?)

När Gud *tredje dagen* skapat blommor, gräs och träd;

"Då drog
En hastig rodnads lätta, helga ljusning
Sig öfver Herrans kind. I salig låg
Han satte sig på höga klippohällen,
Och, hufvu't stödt mot handen, länge såg
Utöfver fälten, dalarne och fjellen".

Fjerde dagen skapades *Solen,* och det tillgick på följande sätt. Herren sitter tankfull vid lifvets elf,

"och med handen
Han ältar, formar uppå ler af stranden.
Allt jemt af strandens ler
Han tar. I floden ner
Så skinande det tvager.
Han rastlöst mera tager.
Han hastar forma, bilda —
Då ligger Solen der i ljuset milda".

Sen kommer turen till *Månen*, och när den blifvit färdig samt Gud "lutande stod" och lade den så sakta ned på "Österns flod", sade han:

"Uppå ditt rum statt stilla,
Tills jag dig ropar opp i qvällens villa".

Om meningen var, att månen skulle hålla sig stilla hela dagen, har han aldrig åtlydt denna befallning. Menniskans skapelse har skalden sjelf sett i en syn, och derpå grundar sig hans beskrifning. Gud skapade mannen; men Guds son bildade qvinnan vid floden "af ljus från himlen, mull från jorden tagen", och sedan slingrade han kring "qvinnostoden" sin arm och tryckte på hennes mun "en andekyss i helig, salig vilja". Och så fick hon lif.

Ännu flera profstycken, af samma art, skulle kunna utplockas; men de anförda äro tillräckliga för att gifva föreställning om diktens svagheter och förklara hvarföre den af samtiden betraktades såsom ett dödfödt foster. Vi till-

lägga blott, att sista sången, "Sabbaten", är en af de bäst lyckade [4]), äfvensom att man i några andra, t. ex. i den sjette, träffar vackra partier. Men, öfver hufvud taget, är sjelfva ämnet icke lämpligt för en i detalj utförd behandling. Skaparen blir här en sammansättning af grubblande tänkare och skicklig konstnär, för att icke säga handtverkare. — Hammarsköld anmälde denna dikt, i Sv. Lit. Tid., mycket välvilligt; men bifogade en lång förteckning på svaga ställen. St. Posten (1820 n:r 143, 145) egnade den en qvick och förkrossande granskning, hvari särskildt framhöllos de bizarra ordbildningar, hvarpå den är synnerligen rik. Denna granskning väckte ett visst uppseende; och sannolikt har väl Börjesson nödgats för sig sjelf erkänna, att kritikern icke haft alldeles orätt. Deraf kan då hafva föranledts den tystnad, hvilken han som skald iakttog under närmast följande fjerdedels sekel.

År 1821 tog Börjesson pastoralexamen och fick samma år kongl. hofpredikants-fullmakt.

---

[4]) Dock förekomma äfven här märkliga ställen. Så heter det, att när Gud skulle visa englarne sitt fullfärdiga verk, så upplät han "på vida gaflar polen". Äfven i fjerde sången, då Gud skapat solen, heter det, att han

"På gaflar uppslår Polen,
I händren väger solen,
Med makt den framåt slungar.

Polen måste sålunda vara en port, genom hvilken man skulle kunna titta in i skapelsen.

XVII.

PRISTAGARE I SVENSKA AKADEMIEN OCH ANDRA VITTERHETSIDKARE.

(1815—1821).

De, som erhålla Sv. Akademiens pris i vältalighet, behandla gemenligen historiska, filosofiska eller biografiska ämnen, och en närmare redogörelse för dessa afhandlingar kan derför sägas icke egentligen tillhöra en vitterhets-historia. Vi vilja derföre här endast i förbigående omnämna dessa pristagare.

Främst bland dem står onekligen den snillrike botanikern och statsekonomen, d. v. professoren i Lund, sedan biskopen i Karlstad, *Carl Adolf Agardh* (f. 1785, d. 1859). Till täflingsämne för 1818 hade Akademien framstält *Äreminne öfver Linné.* Täflingsskrifter inkommo, men ingen kunde belönas, och liknande var förhållandet åren 1819 och 1820. Akademien fördubblade då priset. Sannolikt på uppmaning af Tegnér, beslöt sig Agardh för att uppträda bland de täflande. Fem täflingsskrifter inkommo 1821, och bland dessa tilldömdes enhälligt det fördubblade priset åt Agardhs skrift. Teckningen af Linnés vetenskapliga storhet, af hans skaplynne, af hans enskilda lif och karakter fann man mäster-

lig; de enda gjorda anmärkningarne gälde några stilistiska brister, hvilka dock sedan af författaren afhulpits.

Stora priset i vältalighet gaf Akademien 1815 åt d. v. docenten i Upsala, slutligen domprosten i Skara, *Josef Wallin* (f. 1786, d. 1863) för *Försök till det första korstågets historia*, i hvilken täflingsskrift de uti inledningen utvecklade orsakerna till korstågen ansågos framstälda med förstånd och sanning, hvarjemte berättelsen befans redig och enkel samt stilen jemn och värdig.

Följande året tillerkändes stora priset åt *Joh. Peter Theorell* (f. 1791, d. 1861). Han tjenstgjorde då i konungens kansli och kommerskollegium; men egnade sig sedan åt publicistyrket, och var en tid egare af "Dagligt Allehanda". Täflingsskriften behandlade *De två rosornas strid om engelska kronan*. Akademien lofordade skildringen af händelserna, teckningen af de handlande personernas karakter, de af berättelsen födda reflexionerna samt stilen. År 1818 fick han mindre priset för en skrift om *Longobardiska rikets fall*.

Stora priset i vältalighet hade redan 1814 tilldelats docenten vid Upsala universitet, sedan lektorn vid Stockholms katedralskola, magister *Lars Magnus Enberg* (f. 1787, d. 1865), för ett *Äreminne öfver Johan Banér*; Zibetska priset erhöll han 1815 för en *Afhandling om sambandet emellan en rätt smak och en rätt förståndsodling*. Visserligen gjordes mot båda en del anmärkningar, men de ansågos dock fullt jemförliga med andra täflingsskrifter, hvilka erhållit första priset, och i den sistnämnda fann man grundsatser uttalade, hvilka under dåvarande tidsförhållanden kunde vara af mycken nytta. År 1817 inlemnade Enberg

ett *Äreminne öfver Magnus Stenbock*, hvilket äfven erhöll stora priset, af samma skäl, som de båda förstnämnda, ehuru det icke väckte "den hänryckning, hvarigenom den store talaren får af känslan bifall, innan ännu omdömet hunnit lemna det".

Mindre priset för vältalighet gafs 1816 åt lektorn i Gefle, sedermera kyrkoherden i Wendel, *Erik Samuel Ödmann* (f. 1786, d. 1845) för *Försök öfver Islamismen* [1]) samt 1818 åt docenten i Upsala *Jonas Arvid Winbom* (senare prof. regius och prost, f. 1791, d. 1841).

Bland pristagarne i poesi äro Stagnelius och Brinkman, särdeles den förre, de mest bekanta; men till dem skola vi i nästa del återkomma.

En af de flitigaste täflarne i Sv. Akademien under dessa år var lagman *Carl Johan v. Becker* [2]). Han var en rik och i sin hemort mycket ansedd godsegare, som, på lediga stunder roande sig med att fresta sin förmåga såsom skald, insände sina försök till Svenska Akademien. Vid 40 års ålder erhöll han sin första utmärkelse af Akademien. Han hade år 1815 insändt en dikt: *Vid Carl Johan Adlercreutz' graf*, hvilken dock kom för sent för att i täflingen kunna deltaga. Sannolikt var det mindre på grund af diktens värde, än för att hedra minnet af den några må-

---

[1]) Ödmann hade 1813 erhållit mindre priset för "Historia om det första korståget".

[2]) Han var född den 26 Sept. 1775, blef auskultant i Götha hofrätt 1793, hofjunkare 1798, v. häradshöfding s. å., auditör 1800, erhöll lagmanstitel 1803, och dog på sin egendom Traneberg i Westergötland den 25 Juni 1831.

nader förut hädangångne fosterlandsvännen, som Akademien beslöt, att låta dikten uppläsas på högtidsdagen. Uppmuntrad häraf, insände v. Becker följande året, men nu i rättan tid, täflingsskriften *Välgörandet*, hvilken erhöll mindre priset. Nästa år, 1817, inlemnade han till täflan om Zibetska priset: *Sång till konung Gustaf III:s ära.* Akademien tvekade att belöna denna sång, enär Zibetska priset hade samma penningevärde som stora priset (26 dukater), och granskarne anmärkt åtskilliga fel, beträffande både tankar och uttryck; men då äfven några vackra ställen funnos och Zibetska priset icke under flera år kunnat utdelas, beslöt Akademien att belöna denna täflingsskrift [3]).

År 1819 insände v. Becker en ny täflingsskrift, *Sinnesstyrkan*, beträffande hvilken Leopold anmärkte, att den stundom föll in i en mager afhandlingston; icke utan tvekan gaf man den andra priset.

Hållna i den äldre svensk-akademiska stilen, nå dessa dikter visserligen icke synnerligen högt öfver medelmåttans gränslinie. I allmänhet äro dock vers och språk vårdade, den förra lätt och ledig, det senare rent. Men de moraliska och didaktiska intressena beherska väl mycket det estetiska; och det ligger allt någon sanning uti Tegnérs yttrande till frih:an v. Schwerin om denne skalds prisskrif-

[3]) När v. Becker utgaf sina "Försök i Skaldekonsten", uti hvilken samling äfven denna sång är införd, angaf han, att den blifvit belönad med "Svenska Akademiens stora pris". Han tyckte förmodligen, att då Zibetska priset hade samma penningevärde som Akademiens stora pris, kunde han lika gerna tillegna sig det senare, hvilket medförde största anseendet. — Tegnér skref den 17 Juli 1821 till Kullberg, då han sände denne sitt inträdestal i Sv. Akademien: "Med Beckers poem öfver Gustaf III, som nu står tryckt i Handlingarne, hoppas jag dock, att det, sin prosaiska natur oaktadt, kan måta sig". Tegnér, Saml. Skr. V. s. 230.

ter: "Becker hade gerna kunnat utsätta en belöning af 26 dukater för hvarje gnista af geni, som kunde upptäckas i hans poemer, utan äfventyr att bli fattig derpå" [4]). Geni spårar man verkligen icke i dem.

År 1820 utgaf v. Becker en samling af sina dikter, under titel: *Försök i Skaldekonsten.* Den mest tilltalande af dessa synes oss vara *Sång till finska arméens ära år 1809;* den varma fosterlandskärleken och den vemodiga sympatiska känslan för den "halfförblödda Aura" kunna icke undgå att tilltala läsaren. Föröfrigt innehåller samlingen några didaktiska poem, festdikter, samt stycken, hållna i en ledigt skämtande ton, om än på några ställen skämtet är mindre fint. Ja, sjelfva Sv. Lit. Tid. finner i tillfällighetsdikterna "en och annan nätt och välsagd artighet". Denna tidning anmärker dock, att liksom hos den skola, förf. tillhör, så "röjes hos honom en svagare fantasi, brist på originalitet och äkta genius. Det poetiska ligger mera i hvarje enskildt uttrycks prydlighet, än i tankens helhet och skönhet" [5]).

Allmänna Journalen fäster uppmärksamheten på den modesti, hvarmed skalden i företalet yttrar sig om sin samling, samt huru han framträder "icke såsom en literatör af profession, utan som en dilettant, hembärande till vitterhetens och skaldekonstens förråder de blommor, han samlat under sin vandring"; och tillägger, att "hvarje läsare, som fäster afseende på dessa förhållanden och hvars väntan blott sträckes till det, hvartill de berättiga, skall i dessa försök icke heller finna den bedragen" [6]).

---

[4]) Tegnér Saml. Skr. V s. 207.
[5]) Sv. Lit. Tid. 1821, sp. 161.
[6]) Allmänna Journalen 1820 n:r 282.

Både i "Markalls sömnlösa nätter" och i Dahlgrens "Molnskyarne" figurerar v. Becker under benämningen *Pistor*.

Pristagare under den period var äfven *David Aspelin*, Tegnérs vän och studiikamrat [7]). År 1814 insände han till Sv. Akademien täflingsskriften: *Sång öfver Sveriges och Norges förening*. Den erhöll då *mention*; men återkom i omarbetadt skick 1815. Flertalet af Akademiens ledamöter synes icke hafva funnit denna sång synnerligen värdefull men den deraf föranledda, rätt egendomliga, diskussion förde dock till det öfverraskande resultatet, att den belönades med stora priset [8]). Läsaren kan icke undgå, att finna täflingsskriften väl tarflig för att hafva erhållit en sådan belöning.

År 1816, samma år, då v. Becker erhöll mindre priset för "Välgörandet", fick Aspelin samma pris för skaldestycket *Grafven*. Wallin, som icke röstade för pris åt någondera af dessa täflingsskrifter, yttrade om Aspelins dikt, att den visserligen hade välljudande takt och åtskilliga lyckliga drag, men att den synpunkt, ur hvilken ämnet uppfattats, vore för låg både för det religiösa och det poetiska sinnet. Den vore dessutom på sina ställen svårfattlig. År 1817 täflade Aspelin om Zibetska priset medelst en dikt, benämnd *Till nordens sånggudinna*. Leopold var visserligen icke nöjd

---

[7]) Aspelin var född den 2 Aug. 1780 i Långasjö pastorat af Wexiö stift, i hvilket pastorat fadren var prost och kyrkoherde; han blef student i Lund 1796, fil. mag. 1799, bibl. amanuens 1803, andre gymnasiiadjunkt i Wexiö 1806, ordinarie adjunkt 1811, prestvigd 1813, konsistorii notarie s. å., fil. lektor 1816, kyrkoherde i Tolg s. å., erhöll professorstitel 1818, kontraktsprost s. å., och dog den 25 Aug. 1821.

[8]) Se Sv. Akademiens Historia I s. 328.

med det deri förekommande försvaret för den götiska poesien samt påståendet, att den sånggudinna, som nu sjönge nordens fornminnen, vore densamma, som i andra former tjusade under Gustaf III:s tid; men han föreslog dock mention, hvilket förslag Akademien biträdde.

Äfven 1818 täflade Aspelin med en inlemnad sång öfver *Carl Johans uppstigande på svenska tronen.* Både Franzén och Wallin saknade i denna sång den upphöjdhet, som ämnet kräfde; men emedan densamma hade en jemt underhållen ton af renhet och takt samt några lyckade ställen, och då så väl ämne som behandling voro populära, föreslogo de mindre priset; deri instämde öfriga ledamöter. Denna sång har aldrig blifvit tryckt. Förmodligen tänkte Aspelin att införa den i en tillämnad andra del af sina samlade dikter; men en sådan utkom aldrig.

Skaldestycken af David Aspelin, första delen, utkommo 1819. Denna del innehåller bland annat de äldre täflingsskrifterna, samt ett försök att i modern form ombilda ett nordiskt sagoämne: *Jomsvikingarne, forntida saga i fyra sånger.* Denne förelöpare till Frithiofs Sagan måste betraktas såsom ett misslyckadt försök. Sträfvandet att träffa den fornnordiska tonen slår sällan väl ut, det platta vexlar med det öfverspända, och dessemellan påträffar man meningslösa ställen. — Sista afdelningen af dessa skaldestycken utgöres af "Elegiska sånger", bland hvilka några göra ett varmt intryck, men de flesta äro svaga.

Kort innan dessa "Skaldestycken" utkommo, sände Aspelin till sin ungdomsvän Tegnér en denne egnad dikt. Tegnér tackade för Aspelins "vänskapliga hågkomst" i ett vackert och hjertligt bref Men något uttalande af Tegnér

rörande Aspelins samma år utkomna "Skaldestycken" känna vi icke [9]).

År 1821 drabbades Aspelin af ett svårt missöde. Han hade fått en växt på högra armen och begifvit sig till Köpenhamn för att rådfråga läkare. Här undergick han operation och armen afsågades. Tegnér omtalar detta i ett bref till Rosenstein, af den 17 Maj 1821, tilläggande: "I öfrigt bär han sin olycka som en man och skrifver redan temligen med venstra handen". Men tre månader derefter, den 25 Aug., afled han. Några dagar före sin död hade han till sin gamle ungdomsvän sändt ett skaldebref, *Olyckan*, deri det bland annat heter:

"Liksom en brud i hvitt och rödt
står kyrkan, skymtad utan möda;
med gröna täcken slumra sött
kring henne denna bygdens döda.

Dit jag med Gray vill blicka hän
och se min likfärd, hur den skrider,
vill se i tårar mången vän,
som tänker på förflutna tider;

och se det trogna folkets gråt
och ömkan vid mitt sorgsna öde,
och, när jag sett det, efteråt
mig redan tänka bland de döde".

Tegnés svar blef den rörande grafsång, han egnade den aflidne vännen. Den börjar:

---

[9]) Tegnérs Saml. Skr. V s. 171—4. — Att Tegnér åtminstone icke skattade "Jomsvikingarne" högt, tyckes framgå af ett bref till honom från Wiborg, som, när han den 22 Maj 1818 meddelade, att Aspelin tänkte ge ut ett häfte dikter, bland annat skrifver: "Jomsvikingarne äro intagne, Tit. omdöme till trots; skälet har jag ej nu i minnet, men svagt var det". Ur Es. Tegnérs Papper s. 106.

"Var det din mening, broder? Var det icke
den hulda diktens engel mer, men dödens,
som stod bakom din skuldra re'n och lärde
dig orden, som du skref? Den sköna sången,
den rörande, var det din svanesång?"

Han erinrade om den gemensamma glada studenttiden:

"Då sjöngo våra sångmör, späda än,
i skuggan hvilande, med vänlig täflan,
som herdarne hos Maro om hvarandra.
Din var den bättre. Icke stark, men ljuf
var hennes röst och innerlig och hjertlig".

Så slutar denna dikt:

"O, den, som vore jemte dig der uppe,
Du redlige, du ädle ungdomsvän!
Till dess farväl, ett långt farväl, o broder!
Hvem vet hur långt? ty tiden räknas ej
i himmelen som här. Farväl, o broder,
tills englarne, till hvilka du gått in,
mig kalla till dig med en röst, lik din!"

Ännu en prestman uppträdde under dessa år såsom täflare, pastorsadjunkten *Carl Emanuel Bexell* [1]). År 1814 erhöll han mindre priset för täflingsskriften, *Ansgarius*, skildrande kristendomens införande i Sverige och Ansgarii lefnadsöden; i motiveringen angifves, att skriften belönats mest på grund af stilens förtjenster. År 1830 utgaf han "Ansgarius eller Christna religionens införande i Sverige. Historisk anledning till den tusenåriga svenska kyrkans jubelfest år

[1]) Han var född den 21 Mars 1786, stud. i Lund 1806, prestvigd och fil. doktor 1811, komminister i Källerö 1817, kyrkoherde i Rydaholm 1825, kontraktsprost 1857, teol. doktor vid Lunds Universitets jubelfest 1868, dog den 12 Mars 1873. Han var känd som god predikant och ifrig vän af nykterhetssaken; han utgaf flera predikningar och nykterhetsskrifter.

1830 [2])". Men detta arbete lär endast vara en omarbetning af täflingsskriften. År 1821 utgaf han en uppsats, *Fosterlandskänslan*, (16 sidor), å hvilken på titelbladets baksida är angifvet, att den "som täflingsskrift blifvit fördelaktigt utmärkt af Sv. Akademien år 1816". I Akademiens "Handlingar" omnämnes den icke; men i Inrikes Tidningar för 1816 (n:r 142) heter det, att Akademien i den funnit "värma för ämnet och flera lyckliga drag, som denna värma framalstrat".

Slutligen hafva vi att såsom pristagare omnämna den på sin tid mycket omtalade publicisten *Anders Lindeberg* [3]). Sina akademiska studier i Upsala, der han 1806 blifvit student, afbröt han, då kriget mellan Ryssland och Sverige 1808 utbröt, och blef den 13 Maj fänrik vid Vestmanlands landtvärn. Utkommenderad å skärgårdsflottan, deltog han i flera sjödrabbningar, tjenstgjorde sedan i Gottlands nationalbeväring, beordrades i April 1813 till arméen i Tyskland, der han anställdes vid Skaraborgs regemente och, tillhörande detta, bevistade fälttågen i Tyskland och Norge. Efter konventionen i Moss, blef han såsom "öfvertalig officer" hemsänd.

Efter hemkomsten beslöt han att söka sin utkomst såsom politisk skriftställare. Med anledning af Napoleons återkomst från Elba 1815 — "de hundrade dagarne" — skref han en broschyr: *Äro de nya händelserna i Frankrike till Europas lycka eller olycka?* Den väckte ett visst uppseende och utkom i två upplagor. Uppmuntrad af denna fram-

---

[2]) Se hans egenhändiga uppgift öfver tryckta skrifter, i programmet till teol. doktors promotionen i Lund 1868.

[3]) Han var född i Stockholm den 8 Nov. 1789; fadren A. C. Lindeberg var bokhållare vid jernvågen.

gång, var han snart färdig med en ny broschyr, som hade till titel: *"Hvad politik bör Sverige under nuvarande krisis iakttaga"*. Men denna blef indragen, dock utan att aktioneras. I den vid samma tid pågående kampen mot "den fräcke pöbelsofisten" Grevesmöhlen deltog Lindeberg med två broschyrer: *"En storskrikare, tecknad efter naturen"*, samt *"Stentors vålnad"*, den senare versifierad.

I Juli 1815 började han utgifva en veckoskrift, *Memnon*; men redan i Augusti, efter det 6 nummer utkommit, upphörde den. Den innehöll artiklar i vitterhet, nationalekonomi och polititik [4]) samt en mot Grevesmöhlen rigtad polemisk uppsats.

Redan samma år, då Lindeberg tog tjenst i arméen, hade han uppträdt såsom täflare i Sv. Akademien. År 1808 insände han nemligen till Sv. Akademiens pröfning täflingsskriften *Friheten*, hvilken erhöll mention. Närmast föregående år hade en icke namngifven person skänkt Akademien 100 dukater specie såsom pris för den bästa

---

[4]) En af dessa har ett visst intresse för den belysning, den kastar öfver den ekonomiska sidan af dåtidens vitterhetsidkande. Den har till titel: "Om sättet att belöna svenska snillen". Förf. förklarar, att då i de stora kulturländerna en förläggare eller författare kunde beräkna en afsättning af 20,000 à 30,000 exemplar å ett literärt arbete, så kunde hos oss en förläggare knappast sälja 200 à 300, och han kunde skatta sig lycklig, om vinsten blott betäckte tryckningskostnaden. Derföre borde staten årligen anslå en summa af 10,000 rdr bko, hvilken skulle anförtros åt en kommitté af Sveriges utmärktaste vetenskaps- och vitterhets-idkare. Till denna kommitté skulle författarne inlemna sina skrifter, jemte förseglad namnsedel; och derest kommittén då fann skriften värderik, skulle författaren efter en viss norm erhålla godtgörelse, så, att han finge billigt skadestånd för sin möda. Derefter skulle kommittén låta trycka hans arbete. —

Att sådana förslag kunde framställas, visar, att det icke då var lätt att lefva på sin penna.

inlemnade tragedi, med ämne hämtadt ur svenska historien. På grund af hvad Gustaf III, i ett bref till Leopold, en gång yttrat, uppställde Akademien såsom lämpliga ämnen: *Torkel Knutsson* och *Drottning Blanka*. Dock medgaf hon äfven fritt val af ämne, samt tillät de täflande, att, såsom prof, underställa Akademiens pröfning *en* utarbetad akt jemte redogörelse för styckets plan.

Den 30 Juni 1810 insändes första akten af en tragedi: *Blanka,* jemte plan. Akademien fann planen sakna intresse, ämnets tragik misskänd, samt den historiska sanningen för litet vårdad, hvadan ingen belöning kunde ega rum. Insändaren var Lindeberg [5]).

Då Atterbom, i Poet. Kalender för 1814, offentliggjort de första fragmenten af *Fågel Blå* [6]), utgaf Lindeberg en parodi å densamma, under titeln *Fågel Blå, dramatiserad folksaga i fem akter. Julklapp till vederbörande.* Den väckte ett visst uppseende; och i sjelfva verket saknar den icke roliga ställen samt förlöjligar dess emellan rätt lyckadt det fosforistiska maneret. Sv. Lit. Tidningen fann naturligtvis denna folksaga fullkomligt misslyckad [7]).

I början af 1816 blef Lindeberg medarbetare i Wallmarks "Allmänna Journalen" och fortfor dermed i nära fem år; de literära månadsöfversigterna voro merendels skrifna af honom. Vid sidan af sin publicistiska verksamhet idkade han äfven annat författareskap. År 1816 skref han en bro-

---

[5]) Se Lindebergs "Saml. Arbeten", första delen, sid. II och Sv. Akad. Historia II s. 347.

[6]) Se ofvan IV s. 475—8.

[7]) 1816 n:r 1. — Man var inom Nya Skolan ej fullt på det klara rörande författaren. Den 30 Dec. skref Palmblad till Hammarsköld: "Hvilken är den Blå-fågel-fängaren? Cederborgh eller Stjernstolpe? Men boken är tryckt hos Grahn för incognito'n skull".

schyr: *"Några tankar om en svensk thronföljares uppfostran"*. Boktryckaren, Cederborgh, ansåg dock försigtigast vara, att, innan den utlemnades i bokhandlen, inhämta hofkanslerns mening rörande densamma. Denne vände sig till kronprinsen, och han erbjöd Lindeberg ersättning för tryckningskostnaden för så väl denna, som för den år 1815 indragna veckoskriften, derest han ville afstå från utgifvandet. Lindeberg fogade sig villigt efter den af honom högtskattade furstens önskan; han erhöll derjemte en pension å 400 rdr bko samt sedan, under årens lopp, penningar och gåfvor för öfversättningar från franskan af uppsatser, hvilka sedan i Journalen infördes.

År 1817 begärde och erhöll han fullmakt som löjtnant i arméen. I slutet af Juli s. å. upptog han till ny behandling det förutnämnda tragediämnet, *Blanka*. Manuskriptet till 1:a akten hade gått förloradt under tyska fälttåget. Han måste sålunda börja på nytt; men beslutet att fullfölja den gamla planen fattade han så sent, att endast två månader återstodo, innan täflingsskriften måste vara inlemnad; och den blef derföre, såsom han sjelf i företalet säger, "ett hastverk".

Wallin medgaf, vid granskningen, att denna tragedi hade vissa förtjenster, men expositionen vore trög, invecklingen tung, utvecklingen föga intressant, karaktererna utan hållning, samt språket på flera ställen vanvårdadt; om derföre enskilda scener kunde sägas förtjena belöning, förtjenade dock det hela endast mention. Leopold fann planen mager och de flesta karaktererna svagt tecknade; han hade dessutom icke upptäckt några ställen af högre anda och skönhet; men på grund af ämnets svårigheter, den på arbetet nedlagda mödan, samt förtjensten i vissa scener (t. ex.

II. 2, III. 4. 6.) ville han föreslå mindre priset eller ock mention. — Pluraliteten bestämde sig för mindre priset. Men synnerligen högt skattades icke styckets förtjenst; och under de literära och politiska fejder, uti hvilka Lindeberg flera år derefter såsom tidningsutgifvare invecklades, roade sig motståndarne att hånande erinra om hans "Blanka". I Beskows "Flugsmällan" blir den illa åtgången [8]).

Till täflingen år 1819 insände Lindeberg en lyrisk dikt, *Mina drömmar*. Leopold erkände, att den hade vissa förtjenster; men klandrade planen. Lagerbjelke, som, fastän invald år 1809, dock först 1819 hållit sitt inträdestal och nu för första gången deltog i bedömandet af täflingsskrifterna, tog dikten varmt i försvar och föreslog stora priset. Leopold tyckte dock, att mindre priset kunde vara tillräckligt; men pluraliteten förenade sig med Lagerbjelke. Visserligen står denna dikt, i poetisk förtjenst, öfver "Blanka"; men nog hade Leopold rätt deri, att mindre priset varit fullt tillräckligt.

År 1820 uppträdde Lindeberg såsom täflare med en prosaisk uppsats: *Några idéer om förståndets och fantasiens förhållande till hvarandra i skaldekonsten*. Mot ämnets utveckling framställdes åtskilliga anmärkningar, och stilen ansågs icke ega den enkelhet, som ämnets art kräfde; men Kullberg menade, att då det här blott gälde att uppmuntra en författare, som ådragit sig Akademiens närmare uppmärksamhet, kunde man tillerkänna denna afhandling mindre priset. Flertalet af ledamöterna instämde; men Lagerbjelke, som förra året varit så ifrig, att få *Mina drömmar* prisbelönade, ansåg denna skrift icke värd någon som helst belöning.

[8]) Under åren 1822, 1823 och 1824 blef den 6 gånger uppförd. *Dahlgren:* "Anteckningar om Stockholms Teatrar".

Våren 1821 inköpte Lindeberg "Stockholms Posten" och uppträdde nu som sjelfständig publicist; samma år begärde och erhöll han afsked ur krigstjensten och erhöll då kaptens namn, heder och värdighet.

En dilettant, som under dessa år utgaf några smärre skaldestycken, var expeditions-sekreteraren *Gustaf Henrik Thomée* [9]). Han hade öfversatt Taciti Annaler (1796) samt flera romaner; men uppträdde först 1815 (vid 50 års ålder) såsom originalförfattare och utgaf då trenne korta diktverk: *Gamla och nya seklet*, *Nordens qvinna*, samt *Sång till Horatius*.

Något synnerligt värde hafva just icke dessa sånger; diktionen är ofta trög och tillkrånglad. Så har skalden i "Nordens qvinna" svårt nog att finna rätta uttrycket för sin hänryckning, och han utbrister:

"Och huru kunna väl så många blinde fela
Och kalla henne, dock välmenande, sin hälft!
O, nej! Hon är vårt allt. O, nej! Hon är vårt hela,
Den sol, kring hvilken vi ifrån vår gryning hvälft".

Då han skildrar den landtliga mön, som går med räfsan i hand och lägger det slagna gräset i "strängar", klädd i den enkla drägt, hvari

"Sig klädde mödrarne till edra stora fäder,
Som ödelade Rom och verldens häpnad väckt";

så hämtar han deraf en öfverraskande anledning att säga kronprins Carl Johan en artighet. Han sjunger nemligen:

---

[9]) Han var född 1765, blef student i Lund 1781, ingick i kanslikollegium och förordnades 1801 till kanslerssekreterare vid Lunds akademi; han blef 1809 förste expeditions-sekreterare och dog i Stockholm 1823.

"Med detta förklä's flik hon torkat från sitt öga
Så mången glädjens tår för en välsignad prins,
Som Sverige fick till skänks af Honom i det höga,
Hvars like hennes far och farfar icke mins" [1]).

I *Sång till Horatius* uttalar förf. sin djupa vördnad för denne store skald; men framhåller ock, att "sångens gud" äfven lärt Nordbon "höga sånger", om än dessa icke hafva Flacci "lena strängars rörande behag".

"Hårdt sjöng Göten, när han stridde
Och förfärlig kring sig spridde
Blod, förödelse och död;
När i gillets sal han didde
Utaf hornets spena mjöd;

När han blodig återvände
Ifrån striden; när han kände
Sig som offer Oden värd,
Och på högen genomrände
Hjertat med sitt ärfda svärd".

År 1821 utgaf han anonymt den i skämtsam stil hållna dikten: *Resor till Drottningholm och Lofön.* Äfven i denna är språkbehandlingen stundom otymplig; men dessemellan förekomma småqvicka infall och löjliga skildringar. Sålunda heter det om svenska poesien under adertonde seklets första hälft:

"Rimmen voro, det medgifver jag,
Af ett någorlunda drägligt slag;
Men, som Lidstrand sade, dugde sällan
Något grand af det, som var emellan".

På Lofön besökte förf. skalden Dalins graf, klappade på grafvården, och den döde trädde ut. Under samtalet, som dem emellan uppstod, frågade Dalin:

---

[1]) Denna relativ-sats skall naturligtvis hänföras till prinsen, och icke, såsom satsbyggnaden angifver, till "Honom i det höga".

"Säg är du ej i slägt
Med anhängarne af dagens sekt?
Öfver dem har smaken brutit stafven:
Deras namn ej hinna öfver grafven".

Thomée försäkrade sig hylla den tro, som förkunnades af de tre evangelisterna: Flaccus, Maro och Milton; och derefter framstälde Dalin, på begäran af Thomée, sin åsigt om den moderna svenska poesien samt förklarade, att

"En ny Kellgren fordras, om ej marken
Skall af ljung anlöpas".

Denna dikt blef föremål för en mycket lofordande recension i Journalen. Långa utdrag meddelades, och granskningen afslutades med den önskan, "att den författare, som är i stånd att göra sådana reflexioner, och att göra dem i så goda verser, ofta må ge oss tillfälle att återkomma till sina". (1821 n:r 235—6).

Tillfälle yppades kort derefter, då samma år Thomée, likaledes anonymt, utgaf en ny dikt; men Journalen begagnade sig icke deraf, utan teg. Dikten hade till titel: *Småländningen*, och var delad i två sånger.

Första Sången, *Småländningen och Engelen*, skildrar Traheryds-Petters ankomst till himlen, och det lysande sätt, hvarpå han der mottages. En engel utmålar för honom en stundande fest, och Petters själ betages af himmelsk glädje; men då Petter får veta, att festen skall firas den 16 Sept., låter han förstå, att, hur roligt det än må vara i himlen, han dock den dagen ville hellre vara på jorden; ty då infölle Wernamo-marknad. — I andra sången, *Småländningen och Hin*, sammanträffar Mattkulls-Pelle, efter ett missöde, som han haft med en oxdrift, med sjelfva Hin, som visar honom en karta öfver hela verlden och lofvar skaffa honom det ställe, han utväljer. Men då Pelle märker, att Hin envist håller tummen öfver en viss punkt, begär han få veta hvad det kan vara för ett land, som denne vill dölja; och när slutligen Hin bekänner, att det är Småland, utbrister Pelle:

"Åh tig! och drag för tusan dj—
Utom Småland må du sjelf ha alltihop".

Sv. Lit. Tidning tog ingen kännedom om Thomée.

En flitig novell-författarinna var, under åren 1815—17, fröken *Christina Ulrika Charlotta Cronhjelm* [2]). År 1815, vid 31 års ålder, utgaf hon sin första novell: ***De franska krigs-fångarne i Sverige.***

Tvenne äldre, afskedade franska krigare — en soldat, *Justin,* samt en sjöman, *Tauret,* — hafva slagit sig ned vid Rhen, några mil från Strassburg, och sköta der sina åkertegar och vingårdar. Justin har en son, *Clas,* och en dotter, *Jeannette;* Tauret har en son, *August,* som älskar Jeannette. Då Napoleon flyktat från Ryssland, och en ny armé skall uppsättas, blir August konskriberad, tages till fånga i slaget vid Leipzig och föres till Sverige. När sedan en ny konskription anställes, går den gamle Tauret ut i stället för den unge Clas, blir likaledes tillfångatagen och förd till Sverige samt sammanträffar der med August, sin son. Efter Napoleons fall återvända de frigifna fångarne till Frankrike. August blir förlofvad med Jeanette och Clas har under tiden skaffat sig en fästmö.

Hela berättelsen är hållen i en sentimentalt romantisk ton; men den är derjemte präglad af ett häftigt Napoleons-hat och en hänförd beundran för Carl Johan [3]). Journalen meddelar, att planen grundar sig på en sann händelse — fars och sons sammanträffande i Sverige såsom krigsfångar —

---

[2]) Hon var född den 28 Aug. 1784, dotter af grefve C. E. Cronhjelm och friherrinnan Hedvig Ulrika Boye. Hon blef den 4 Nov. 1817 gift med ryttmästaren, sedan majoren, Joh. Berger, som var mycket musikalisk och satt musik till åtskilliga dikter af hustrun. Hon dog i Linköping den 25 Maj 1852.

[3]) Så heter det t. ex. om Napoleon, sid. 10—11: "Nästan hela Europa väpnade sig mot den gemensamme fienden, som, mera grym och tyrannisk, än någonsin, ej anande sin egen olycka, sökte förmätet att störta det vidsträckta ryska kejsardömet".

och beundrar "den enkla och rena stilen och de täcka landtliga målningarne, som synas uppdragna af en lätt och säker hand och förestafvade af en sann känsla för oskulden och naturen" [4].)

Följande år, 1816, var fröken Cronhjelm färdig med en ny novell, *Hilda och Ebba eller Ruinerna vid Brahehus*. Den är affattad i brefform.

> På Sjöviksholm, i närheten af Brahehus' ruiner, bor en gammal rik fröken Löfvenstjerna, som af sin bror fått tillåtelse att uppfostra dennes dotter, fröken Ebba Lövenstjerna, mot löfte att göra henne till sin arfvinge. Den gamla fröken har äfven i sitt hus upptagit tvenne systerbarn, Hilda och Hjalmar Liljefält. De uppfostras i landtlig oskuld, och naturligtvis blifva Ebba och Hjalmar förälskade i hvarandra. När så Ebba skall göra sitt inträde i stora verlden och återvänder till sina föräldrar i Stockholm, vilja dessa icke höra talas om förbindelsen med Hjalmar, utan arbeta på att skaffa dottren ett rikt och förnämt parti. Men tack vare en lotterivinst, Hjalmars utnämning till ryttmästare samt gamla fasters bemödanden, får Ebba sin älskade; och äfven Hilda blir lyckligt gift med en militär.

Recensenten i Journalen synes icke hafva märkt eller, kanske rättare, icke velat märka den romantiska grundtonen i denna berättelse. Han förklarar, att i denna novell finner man visserligen icke "några romaneska äfventyr, några intrasslade händelser", men "en jemn och behaglig stil, några nätta och intagande målningar samt ett par vackra och sant tecknade karakterer". — Väl äro händelserna icke "intrasslade", men de äro icke heller så framstälda, att de i synnerlig grad taga läsarens intresse i anspråk; och berättelsen höjer sig just icke öfver medelmåttan. Men att författarinnan sjelf varit mycket nöjd med detta arbete, synes deraf, att hon, som förut icke begagnat någon signa-

[4]) Allm. Journalen 1816 n:r 231.

tur, å sin 1817 utgifna novell kallade sig: "Auctorn till *Ruinerna vid Brahehus*".

En ännu starkare romantisk prägel har den år 1816 utgifna novellen: *Trollgrottan i San Miniatos dal.*

> I den skildras, huru *Victor*, en ung toskansk prins, utan aning om sin höga börd, i en enslig dal uppfostras till sin herskar-uppgift af en gammal erfaren statsman, hvilken såsom hufvudsakliga bildningsmedel använder syner och underbara tilldragelser, dem han med mycken behändighet vet att anordna. När denna uppfostran lyckligen fullbordats, föres prinsen till Florenz, och storhertigen mottager honom såsom sin son. I San Miniatos dal bodde, jemte Victor, en ung flicka, i hvars sällskap han tillbragt sin barndom och ungdom, och som var föremålet för hans kärlek; hon befinnes nu vara hans kusin, och blir naturligtvis hans maka.

Nog gifs det här tillräckligt af romantik. Man finner, att fröken Cronhjelm helst skådade verkligheten genom färgadt glas och sökte att, efter förmåga, öfver lifvets prosa breda ett konstladt skimmer. Derföre valde hon till handlingens skådeplats företrädesvis ruiner och grottor. Och när en tronföljare skulle uppfostras till att värdigt fylla sin ansvarsfulla lifsuppgift, så syntes henne, för detta ändamåls vinnande, ingen metod lämpligare, än den, att han hölles fullkomligt afskild från och främmande för det offentliga lifvet och dettas praktiska värf, samt växte upp, i en från världen afstängd krets, uti svärmeri och älskog.

Allmänna Journalen tyckes hafva blundat för allt detta. Dess recensent förklarade, att i denna novell röjdes "en rik inbillning, en fin takt, mycken menniskokännedom och en odlad smak". Men också gjorde författarinnan, hvad hon kunde, för att stå väl hos Wallmark. I ett bref till honom, af den 1 Oct. 1819, då hon understälde hans omdöme en öfversatt dikt, benämnde hon honom: "utgifvaren

af den för dåliga författare så förfärliga Journalen". Och i ett bref, af den 23 Januari 1820, försäkrade hon honom, att hon icke var någon vän "af fosforisterna eller af nordiska myterna och hela gammalgötiska smörjan af jettebragder och namn".

År 1817 utgaf hon en ny novell, *Albert och Louise, eller den dubbla upptäckten*. Den handlar om en ung flicka, Louise, som, mot fadrens önskan, gifter sig med en yngling, Albert, hvilken har rika konstnärsanlag. De råka ut för åtskilliga missöden; men under en stundom hård kamp för existensen, utbildas han till en utmärkt målare. Slutligen försonas han med sin svärfar. Naturligtvis är här godt om öfverraskningar och romantiska äfventyr.

Nu först synes Sv. Lit. Tidning hafva fått ögonen öppna för fröken Cronhjelms förtjenster. Hennes nya novell anmäldes, och recensenten instämde i de loford, med hvilka Journalen hedrat hennes literära verksamhet. Han uttalade sin förundran deröfver, att vår literatur ej hade någon roman, som förtjenade nämnas. De flesta försöken voro framställningar af hvardagshändelser, hvilka man genom en komisk fernissa sökt göra pikanta — hvarmed naturligtvis åsyftades romanerna i Trasenbergs-genren. Man hade saknat allt begrepp om det *romantiska*. Men i denna novell funnes romantik, ehuru den icke just förrådde egentlig rikedom på fantasi och uppfinning. Planen vore visserligen "något vanlig"; men alla förhållandena voro "ädla, rena och delikata", och det moraliska intresset vore vårdadt. Väl förekomme en och annan osannolikhet; men detta fel motvägdes af flera lyckade målningar.

Kort efter det denna berättelse utkommit, blef fröken Cronhjelm gift med ryttmästare Joh. Berger; och derefter

förflöto tio år, innan hon åter utgaf någon novell. Under återstående delen af den literära tidrymd, vi här behandla, lät hon icke mycket höra af sig; men sedan skref hon flitigt — i tidskrifter och tidningar — lyriska dikter logogryfer, charader och följetonger. Bland hennes dikter nämna vi den på sin tid mycket populära "Korset på Idas graf".

Fru Berger — det namn, under hvilket hon är mest känd — var, utan gensägelse, en rätt talangfull författarinna, ehuru icke af högre rang. Stilen i hennes berättelser är i allmänhet jemn och ledig; stundom påträffar man dock öfverraskande språkfel.

En ganska produktiv skaldinna, som under dessa år uppträdde med en diktsamling af högst egendomlig art, var fru *Catharina Christina Uddén*, enkepastorska i Söderhamn [5]). År 1819 utgaf hon: *"Familjgåfvan eller stycken, egnade åt högtidligheter inom familjerna, jemte andra vitterhetsförsök"*, ett arbete å 454 sidor. — Såsom titlen angifver, utgöres hufvudsakliga innehållet af dikter vid namns-, födelse-, bröllops- och andra fest-dagar inom Söderhamns-familjerna; vidare förekomma vers i blandade ämnen, äfven de till större delen tillfällighetsdikter, 40 charader och 4 grafsånger. Flera af familjedikterna äro dramatiserade, ehuru blott i några få scener; samlingen slutar dock med två utförliga dramer.

Strax efter det "Familjgåfvan" utkommit i bokhandlen, begaf sig fru Uddén till Stockholm för att rekommen-

[5]) Hon var född i Linköping 1762, blef gift 1793 med pastorsadjunkten i Jakobs församling, sedan kyrkoherden i Söderhamn, *Johan Uddén*. Hon blef enka 1816 och dog 1822.

dera sin bok hos de mera betydande tidningsredaktörerna. Palmblad skrifver till Hammarsköld den 14 Jan. 1820:

"Af en resande från Nordlandet hör jag, att poetissan i Söderhamn hvar gång, hon hör Sv. Lit. Tidningen nämnas, känner sina hår resas (de lära dock vara få). Då hon i höstas var i Stockholm, var hon uppe på biblioteket och ödmjukade sig för Wallmark, som skrek henne i örat (ty hon är gräsligt döf), att han skulle vara någorlunda barmhertig. Derefter styrde hon stegen till ditt huse — men då hon erfor på vägen, att du, såsom en äkta kritik-Rhadamantus, ej lät dig röras af böner, skönhet eller courtoisie för qvinnokönet, vek hon med bäfvan tillbaka. Mellertid skall jag, ehuru jag erhållit ingen nigning, såsom dig var intenderad, ej heller någon poetisk epistel, såsom Grafström, upptänka något sätt att på ett kristligt vis skaffa oss henne af halsen, utan att stöta hela Söderhamns stad, hvarest intet hushåll finnes — från borgmästarinnan ända ned till skomakare-åldermanskan —, som ej af den hederliga pastorskan är besjunget".

I sin kritik säger Palmblad, med full rätt, att den, hvilken blifvit besjungen "såsom Apollos son och gunstling, bygdens far eller mor" o. s. v., kunde finna sig smickrad att se detta tryckt, äfven kunde möjligen de, som deltagit i festerna, genomläsa dessa stycken med nöje; "men en läsare, som ej känner de förestälda personerna, och till och med en sådan, måste nödvändigt snart gäspa åt de gamla utslitna artigheterna, som man nästan kan utantill förut".

De enda poem, hvilka icke höra till denna klass, äro några få, medelmåttiga lyriska dikter samt två dramer. Ämnet till den ena af de senare, "*Den straffade grymheten eller försoningen i döden*", är hämtadt ur en roman, men slutet är ändradt, så att de älskande få hvarandra. Tonen är pjunkigt sentimental, och romantiska drag saknas icke.

Den andra, "*Grafven, eller den uppståndne älskaren*", tyckes till alla delar vara ett verk af författarinnan sjelf.

Albert har under en resa blifvit tillfångatagen af ett röfvarband samt innesluten uti en "kula" i skogen. När han der tillbragt 5 månader, ber han sin tjenare, Henrik, "som hade mer frihet att gå omkring", att skaffa honom ett sömnpulver. Henrik lyder och anskaffar pulvret. Albert låtsar sig vara sjuk, tager pulvret, anses död och begrafves. På en tafla öfver grafven skrifver Henrik hans namn. Alberts fästmö, fröken Emma, är tröstlös öfver hans dröjsmål att återvända från sin resa; men en dag berättar hennes tärna, att hon i skogen upptäckt en grafsten, å hvilken Alberts namn stode inristadt. Nattetid begifva sig Emma och hennes tärna till denna plats. Då de kommit dit, får tärnan en plötslig ingifvelse: hon anar, att hela denna tillställning blott är ett skälmstycke; fröken Emma finner det sannolikt, och så lyfta de upp "falluckan", som täcker hvilorummet, och — Albert, i svepningsskrud, springer upp ur den öppnade grafven. Han hade nemligen några timmar förut vaknat ur sin sömnpulvers-slummer, och redan börjat förtvifla om sin räddning. Nu hämnas han på röfvarena och återförenas med den älskade.

Alla reflexioner öfver detta ofrivilligt komiska stycke torde vara öfverflödiga.

Palmblad, som fann hela arbetet visserligen icke vara "någon vinst för vår literatur", men å andra sidan "ganska oskadligt och menlöst", yttrade om de båda dramerna, att om än mycket kunde invändas i afseende på plan och stil, "ha de dock handling samt ett sken af dramatiskt lif och intresse", och detta gälde i synnerhet "Grafven" [6]). Stockholms Posten meddelade långa utdrag ur företalet för att visa, att "den aktningsvärda författarinnan" hade med utgifvandet af dessa arbeten icke eftersträfvat "snillets ära", hvarföre ock "den strängare kritikens röst" tystnade villigt "vid inträdet inom dessa enkla, anspråkslösa familjefester", och betraktade "i deras blomsterkransar icke de blommors värde, af hvilka de bildas, men de händer, som knyta dem, och

[6]) Sv. Lit. Tid 1820, sp. 615—19.

de namn, omkring hvilka de lindas" [7]). Wallmark deremot, som fått den djupaste "nigningen", begagnade den utvägen, att förklara, det han funne "lika öfverflödigt, som oädelmodigt" att underkasta denna bok någon "strängare granskning, helst som den läsande allmänheten redan förut i detta blad sett ett och annat prof af hennes "(författarinnans)" talang, och hon i öfrigt för sjelfva skriftens debit ej synes behöfva biträdet af en recension" [8]). Också inskränkte sig hans anmälan till 12 rader, då Palmblads deremot kräfde 4 $^1/_2$ spalter.

---

[7]) St. Posten 1820 n:r 40.

[8]) Boken var nemligen åtföljd af en subskriptionslista, upptagande 500 personers namn; så nog hade tryckningskostnaderna blifvit betäckta. — Allm. Journalen 1819 n:o 261.

XVI.

DRAMATISK LITERATUR.

(1809—1821).

Den nya skolan visade icke så synnerligen stort intresse för det dramatiska, möjligen derför, att anlagen hos skolans chefer och ledare icke pekade åt denna art af skaldekonst. I Polyfem begagnades visserligen den dramatiska dialogformen för literära satirer, såsom i Atterboms "Rimmarbandet" och "Doctor Phleps", äfvensom i en annan satirisk dikt, "Polymnia eller rimmarnes stora balett"; men den ende af fosforisterna, hvilken, under seklets andra årtionde, dristade sig att skrifva en tragedi, var den mångfrestande Hammarsköld, som 1812 utgaf sin föga lyckade "Prins Gustaf". Väl utgat äfven Sondén samma år ett dramatiskt fragment, "Nickenbak"; men denna "dramatiserade saga" omarbetades och utkom 1829 under benämningen "Harpspelarens söner"[1]). Atterbom skref aldrig dramer, utan endast s. k. "Sagospel" efter tyskt mönster.

Det var först med 1820:talets ingång tvenne af skolans yngre adepter, Nicander och Stagnelius, uppträdde såsom dramatiska författare.

---

[1]) S. o. Del. IV s. 377—382, samt s. 409—10.

Dramatiska verk af främmande literatörer, såsom af Gœthe [2]), Schiller [3]), Tieck [4]), Werner [5]), Grillparzer [6]), Müllner [7]), Lessing [8]), Shakespeare [9]), Oehlenschläger [1]) öfverfördes deremot rätt flitigt på svenska. Gerna såg också publiken teaterstycken af den populäre Kotzebue, under det att äldre och nyare franska dramer allt fortfarande öfversattes [2]).

Redan i det föregående hafva vi redogjort för de skådespel, hvilka under åren 1809—1821 utgifvits af Cederborgh, Ling, Granberg, Nicander, Lindeberg och fru Uddén [3]). Bland de dramatiska författare, som nu återstå att nämna, är ingen af synnerlig betydenhet.

---

[2]) "Götz af Berlichingen", af O. Carling och A. M. Strinnholm, 1814; "Ifigenia på Tauris", af L. Borgström, 1818; "Torquato Tasso", af E. Rancken, 1819; "Clavigo", af N. P. Müller, 1816.

[3]) "Don Carlos" och "Jungfrun af Orleans" 1813, samt Wallenstein 1814, alla af B. J. Törneblad; "Fiesko", af C. E. Fahlcrantz, 1821; "Maria Stuart", af C. Hedlund, 1821; "Kabal och Kärlek", af O. Bjurbäck, 1821.

[4]) "Riddar Blåskägg", af Palmblad, 1810; "Mästerkatten", af C. Livijn, 1812.

[5]) "Dalens söner", af G. Scheutz, 1817; "Martin Luther", af C. v. Zeipel, 1817; "Attila", af E. W. Djurström, 1821.

[6]) "Stamfrun", af E. W. Djurström, 1820.

[7]) "Skulden", af Ludv. Borgström, 1817.

[8]) "Emilia Galotti", af C. E. Fahlcranz, 1821.

[9]) "Macbeth", af Geijer, 1813; "Julius Cæsar", af G. Scheutz, 1816; "Konung Lear", af S. Lundblad, 1818; "Hamlet", af P. A. Granberg och G. J. Åkerhjelm, 1819; och "Köpmannen i Venedig", af Georg Scheutz, 1820.

[1]) "Axel och Walborg", af J. Dillner 1811; "Correggio", af P. A. Sondén, 1812; "Hakon Jarl", af L. Borgström 1817; "Aladdin", af L. Borgström, 1818; "Freyas Altare", af P. E. Forsberg, 1821.

[2]) Af Molière, Racine, Voltaire, Destouches, m. fl.

[3]) S. o.

Konungens förste arkiater, *David Schulz v. Schulzenheim* [4]) utgaf 1812, vid fylda 80 års ålder, en tragedi, *Torkil Knutsson*. I en, denna tragedi bifogad, s. k. "Anmärkning" förklarade förf., att han skrifvit den "vid lefnadens afton", tillläggande, att den "ock i sig sjelf blifvit en följd af sömnlösa nätter, så att föga något dagsarbete till dessa versers författande blifvit användt". Dramats ämne är den hänsynslöst skamliga rättegången mot den ädle riksmarsken, dödsdomen öfver honom och hans afrättning.

Dramatisk, i sträng mening taget, är icke denna tragedi. Ja, det kan till och med ifrågasättas, om ämnet verkligen är tragiskt; det är snarast ett upprörande nidingsdåd, som här framställes. Sv. Lit. Tidning, som med mycket undseende uttalade sig om detta drama, drog dock, med rätta, i tvifvelsmål, "om Torkil Knutssons fall, äfven som ett statsoffer i allmänhet, kan blifva ett tjenligt ämne för tragisk behandling". — Förf:s redbara och ädla sinne, liksom hans varma fosterlandskärlek, hvilka båda synbart framträda i denna dikt, kunna icke undgå, att göra på läsaren ett godt intryck. Men det metriska väcker betänkligheter, och man störes esomoftast, under läsningen, af falsk accentuering; äfvensom man här och der kan påträffa säregna uttryck. Så säger Torkil till sin hustru och dotter:

> "Omkring er båda två, som ärfva få mitt namn,
> Skall sväfva, *hinderlöst,* min *oskuldsfulla* hamn". (s. 80).

---

[4]) *Schultz*, adlad 1770 med namnet *von Schulzenheim*, var född i Tuna i Dalarne den 27 mars 1732, blef professor och direktör i barnförlossningskonsten 1761, assessor i Collegium Medicum 1766, intendent vid allmänna Barnbördshuset 1773, præses i collegium medicum 1809, ordförande i sundhets-kollegium 1813, kommendör af Vasa Orden med stora korset 1815, jubel doktor 1804, tog afsked 1822 och dog i Stockholm den 24 April 1823.

Och straxt derefter yttrar hustrun till Torkil:

"Dig *väger* ingen Prins,
Och uti verlden blott *en* Torkil Knutsson fins".

I sin ofvan nämnda s. k. "Anmärkning" ger Schulzenheim luft åt sin leda mot rimmet, och han uttalar sin öfvertygelse derom, att man snart "mera allmänt öfvergifver den okunniga medeltidens osmakliga lemning att besvära och tvinga föreställningen och tankestyrkan med likljudande rim". Man undrar visst icke på en sådan önskan, då man ser hvilket bryderi rimkrånglet vållat skalden sjelf.

Ännu en äldre man, hofjunkaren hos konungen, *Wilhelm v. Rosenheim* [6]) uppträdde under dessa år med ett skådespel. Han hade redan 1789 skrifvit tragedien "Frode", i tre akter, samt 1790 "Deucalion och Pyrrha", komedi på vers i en akt.

År 1816 utgaf han *Drottning Öda, eller Auda, den grundrika*, tragedi i fem akter, med musik, baletter och sång". Den är tillegnad drottningen med en versifierad dedikation, hvilken slutar med dessa, hvarken synnerligen klara eller anspråkslösa, rader:

"Må *Dess* beskydd, som omfattar de sköna konsternas yrken,
Vårda min sångmös vunna fräjd, bland godkända skalders".

Tragedien har till ämne, hurusom Ivar Vidfamne gör ett besök hos sin svärson Rerik, Fylkeskonung på Seland, i akt och mening att genom lumpna intriger bereda både svär-

---

[6]) *W. v. Rosenheim* var född i Tournay i Flandern den 31 Mars 1755, student i Upsala 1772, page hos Gustaf III 1775, e. o. kanslist 1776, kongl. sekreterare 1778, hofjunkare och legationssekreterare i London 1785. Kort derefter återkallad. Reste 1819 till Finland, der han dog i Åbo d. 18 Mars 1822.

sonens och dennes broder Helges undergång, hvarefter Ivar tänkte göra sig sjelf till herre öfver Seland. Först lockar Ivar svärsonen Rerik att döda brodern Helge, och derefter uppträder han såsom Helges hämnare och öfverfaller Rerik, som stupar i slaget. Ivars dotter, Reriks enka, drottning Öda, har emellertid tagit sin tillflykt till den ryske drotten Radbart, hvars hustru hon sedan blir; och Radbart öfverfaller Ivar, som, öfvergifven af sina trupper, störtar sig i hafvet.

Förf. förklarar visserligen, att hans tragedi är i hufvudsak "alldeles öfverensstämmande med svenska rikshistorien"; men sådant är ingalunda förhållandet med tilldragelserna efter Reriks död, och detta förmodligen för att rädda den dramatiska tids- och rumsenheten. Hufvudpersonen är alldeles icke Öda, såsom titlen angifver, utan Ivar. Karaktererna äro svagt tecknade, särdeles Reriks; och det hela stämplas af en ansträngning, som dock ställvis slår öfver i slapphet. Sv. Lit. Tid:s recencent finner, att versbildningen är, i fråga om "klangfullhet och ledig gång", fullt jemförlig med den Leopoldska; och att, om än det hela röjer "en ganska påtaglig underlägsenhet i jemförelse med de Leopoldska konstalsterna", grunda sig dock dess svagheter på de af Leopold fastställda reglerna. När sålunda Leopold säger: "En svaghet någon gång åt edra hjeltar gifven", så har, förmenar recensenten, Rosenheim bemödat sig om att rikligen med svagheter begåfva alla personerna; och när hos Leopold såväl planen som anordningen af den tragiska katastrofen drifvas och bestämmas af *tillfälliga* händelser, så synas hos Rosenheim alla uppträdena "antingen alldeles omotiverade eller också framkallade af vissa personers tanklöshet". Vidare menar rec., att Rosenheim har liksom Leo-

pold godt om plattheter; men de äro icke "af en så pompös och hög retorik, som de flesta hos Hr. af Leopold". — Det tyckes nästan som om recensenten — förmodligen Hammarsköld — med sina anmärkningar mera åsyftat Leopold, än Rosenheim [6]).

Vi hafva förut [7]) redogjort för de dikter, hvilka föranleddes af det svensk-norska unionssträfvandet. Här hafva vi att omnämna en dramatisk dikt, som med denna politiska tilldragelse står i samband. På Kgl. Teatern uppfördes den 2 Januari 1815 *Föreningen, Tillfällighets-pjes i en akt med sång och divertissement*, författad af grefve *C. G. Löwenhjelm*, direktör vid kgl. teatern, samt öfverste *C. G. Nordforss*, andra direktör vid kgl. teatren.

På ömse sidor om gränsen emellan Sverige och Norge bo svenska bonden *Sven Carlson* jemte sonen *Carl*, anställd vid Wermlands jägare, och dottren *Lena*, samt norska bonden *Olof Haraldson* jemte sonen *Halvar*, anställd vid norska jägarne, och dottren *Greta*. Carl är förlofvad med Greta, och Halvar med Lena. Under den "stygga ofreden" hade det varit svåra tider för de trolofvade; men nu talades det om fred, och Carl hade redan blifvit afmönstrad. En kringvandrande italiensk krämare, signor *Buggiardo*, som har för afsigt att fria till Greta, för att åtkomma "Olofs fyrkar", har emellertid sökt utsprida ryktet, att kriget skulle ånyo bryta ut, samt att ingen norrman vid gränsen finge tala med någon svensk, och tvärtom. I pjesen skildras nu den oro, dessa falska rykten framkalla. Snart blir dock upplyst, att de sakna all grund; och i slutscenerna fraternisera svenskt och norskt bondfolk samt svenska och norska soldater. Vid den glädjefest, hvarmed det hela afslutas, sjungas en norsk visa, med text af professor Nansen, samt två svenska visor, författade en af Granberg och en af Wallin; alla tre gifvande luft åt den allmänna glädjen öfver de båda folkens förbrödring.

---

[6]) Sv. Lit. Tid. 1816 n:r 25.
[7]) Del. IV s. 485—492.

Såsom prof på den ton, som herskar i detta stycke, anföra vi följande yttrande af den norske Olof till grannen Sven:

"De ha pratat å pratat, att Norrmänn å Svenskar haft ett nationalhat te hvarann. (Häftigt.) Åh inte! dä ä inte sannt, dä ä inte sannt! Broderhat ä, Gud vare lof, sällsynt i naturen. ... Nog ä dä sannt, att olyckliga ställningar tvang oss också en gång förr, bror Sven, att dra pliten mot hvarann; men vi va ändå allti vänner å bröder i hjertat. Ärligt å vältänkande folk kan bli tvungna att synas ovänner en tid, men de högakta allti hvarann i sina tankar, å de slutar med att bli lif å själ" (sid. 25).

Hela pjesen har, såsom ock titlen angifver, karakteren af ett tillfällighetsstycke och gör ingalunda anspråk på att äga något större värde; men att den välvilligt mottogs af publiken, synes deraf, att den blef uppförd 46 gånger.

Mårten Altén, den flitige teateröfversättaren, hafva vi förut [8]) omtalat vid redogörelsen för hans 1798 utgifna originaldram: "Den förföljda oskulden". Här må vi blott med några ord omnämna hans andra, år 1817 anonymt utgifna teaterstycke, enaktskomedien: "*Hon narrar dem alla*", som 1829 utkom i ny upplaga. Den blef aldrig uppförd.

En ung enka har fyra friare, af hvilka tre, en major, en kapten och ett justitieråd, äro gamla vänner till hennes aflidne man; den fjerde är en ung kgl. sekreterare. Den dag, då hennes enkestånd gick till ända, kallar hon dem alla till sig för att underkasta dem ett prof. För enhvar af dem ljuger hon ihop en historia, med det resultat, att justitierådet förråder sin svaghet, och de tre andra herrarna sin häftighet; och då sålunda ingen bestått profvet, har hon fritt val och väljer kgl. sekreteraren såsom varande den yngste. Pjesen slutar med detta förståndiga yttrande af justitierådet:

"Min nådiga fru, min oförgripliga tanke om saken är den, att herr kongl. sekreteraren är lycklig, som får Er, och att *vi* äro lyckliga, som *inte* få Er".

[8]) Del. III s. 381—3.

Detta infall är det roligaste i hela pjesen.

Alténs dotter, *Maria Dorothea* [9]), blef i sitt tionde år moderlös och tillbragte sin ungdom på konditicner. Tidigt biträdde hon fadren vid hans öfversättningsarbete, och 1817, vid 18 års ålder, utgaf hon sin första original-propukt: *"Förlofningen*, skådespel i en akt". Stycket uppfördes i Auroraorden och trycktes på dess bekostnad.

En ädel man, köpman Willman, har från ekonomisk undergång räddat en sin vän Falbom, och beslutar sedan att gifta sig med dennes dotter, Carolina, hvartill fadren med nöje ger sitt bifall. Men Carolina älskar en "ung lärd", vid namn Ahlfelt, hvars välgörare Willman likaledes har varit, i det han räddat honom från sjelfmord och betalt hans skulder. När Willman får kännedom om detta hennes tycke, afstår han frivilligt från partiet.

Det hela är prägladt af en ungdomlig naivitet. Alla herrarna äro ädla och älskvärda; men alla damerna, med undantag af den unga Carolina, äro dåliga varelser. Willmans syster, kammarrådinnan Salhoff, är en högfärdig, sniken och hjertlös varelse; orsaken till Falboms ekonomiska kris var hans hustrus dårskaper; och en bekant till Willman, juverare Karniol, försäkrar denne, att han icke skulle kunna hålla ut med hans hustru i åtta dar. "Jag skall", säger han, med en blandning af skämt och allvar, "låna er min hustru på någon tid, och om ni inte ledsnar vid henne, så afstår jag henne för alltid. Vi ska' be en notarius publi-

[9]) Hon var född den 13 Mars 1799 och blef 1821 gift med d. v. pastorn vid holländsk-tyska kapellet i Stockholm David Wilhelm Dunckel, som 1823 blef kyrkoherde vid tyska församliingen i Göteborg och 1827 hofpredikant. År 1851 blef hon enka och dog 1878. Hon har utgifvit diktsamlingar, skådespel och romaner samt flera öfversättningar från tyskan; hennes produktivaste författare-period infaller emellan åren 1821 och 1832.

cus sätta upp ett donationsbref". — Tydligen har den unga flickan mera studerat sitt eget kön, än det manliga.

En dramatisk författare, hvars enda skådespel tillhör ett äldre tidsskede, ehuru det först 1812 blef tryckt, var e. o. kanslisten *Erik Reinhold Lilljestjelke* [1]). Året före sin död skref han skådespelet: *"Teater-skrifvaren"*, hvilket blef uppfördt 17 gånger på Djurgårdsteatren och en gång på Nya komiska teatren.

> Teaterskrifvaren, Herr Källert, har fått ett skådespel förkastadt, hvilket han önskade utfördt. Det grämer honom; men han lugnar sig, då hans dotter Sophie, för hvilken han gör reda för styckets innehåll, berömmer detsamma. — En rik handlande, Berghoff, som på gatan sett Sophie, har blifvit förälskad i henne och skickar sin betjent till henne med en biljett, deri han ber om 2 minuters samtal. Betjenten lemnar emellertid biljetten till Sofis gamla faster, Juliana, och denna, hänryckt, ber den okände brefskrifvaren vara välkommen. Källerts brorson, Jöns, är styckets komiska figur; han är mycket enfaldig, älskar att skrifva vers, men har svårt att få mening och rim; dock när han sjunger kupletter, handterar han jemförelsevis språket rätt bra. Berghoff kommer, kryper under ett skrifbord, skrämmer den spökrädde Jöns, träffar Sophie, som aldrig sett honom förr, men dock, efter några repliker, räcker honom sin hand. Fadren ger sitt samtycke; men faster Juliana blir föga belåten.

Stycket är temligen underhaltigt: Teaterskrifvaren, som skulle vara hufvudpersonen, spelar en biroll; språkfel påträffas ofta, qvickheterna äro merendels krystade och grofva. Den allvarligt högtidliga stil, i hvilken dialogen vanligen är hållen, sjunker ofta ned i det ofrivilligt löjliga. Såsom exempel anföra vi Berghoffs frieri:

---

[1]) Född den 12 Nov. 1775, blef han e. o. kanslist i bergskollegium och vid nummerlotteriet samt dog 23 Maj 1806.

"Nå väl, mamsell, för att skona er blygsamhet, underhållen af oskuldens första palm, så tillåt, (han tar hennes högra hand) att denna hand får framräcka utslaget för min lycka. (tar den venstra) Och blifve du domboken för mitt fall, jag skall äfven kyssa dig och i detsamma försvinna som den ilande blixten".

Sophie svarar:

"Men ett band, knutet i ett förförande ögonblick, har gifvit många ämnen till tårar för en hel lefnad".

Och efter att så hafva vexlat några repliker, räcker hon honom *högra* handen.

Frieriet slutar med följande ord af Berghoff till svärfadren:

"Ibland de många verk, Ni skänkt till sedernas förkofran, bland alla de skådespel, Ni lemnat åt dagen, har detta hunnit första målet af sin bestämmelse; ty om nationen nekar det sitt bifall, så är ändå dess belöning tre lyckliga menniskors tacksamhet".

Ett stycke i något när samma stil, som "Teaterskrifvaren", är "*Den okände älskaren*", fars i en akt, af *D. Sandberg*. — Om författaren känna vi ingenting; men farsen är tryckt i Gefle 1813 "på eget förlag".

Fru Morgent, enka efter en trädgårdsmästare, har en vacker dotter, Sophie, samt en narraktig brorson, Fabian, som är spökrädd och kryper under bord af rädsla. En rik baron, Fogelflygt, har förälskat sig i Sophie. Han skickar dyrbara presenter till familjen, men ett hotelsebref till Fabian, hvilken han misstänker vara ämnad till Sophies man. Först i sista scenen inställer sig baronen, anmäler sig hos modren såsom friare till hennes dotter; mor och dotter samtycka, och emellan baronen och Sophie uppstår ett samtal af alldeles samma art, som emellan Berghoff och Sophie i "Teaterskrifvaren".

Om dramatisk handling kan man knappt tala; den ringa handling, der fins, är koncentrerad i sista scenen, som upptager fyra sidor.

År 1818 utgaf samme Sandberg en ny fars, *"Mäster Wips eller Förmyndaren och Pupillen"*, hvilken har mycket slägttycke med föregående stycke.

Mäster *Wips*, skräddare och gammal ungkarl, är förälskad i sin unga pupill, *Henriette*, och dansar polska med henne en stor del af dagen, medan hans gamla syster *Bellona* måste samtidigt dansa med lärgossen Mops, en kopia af Fabian i förra stycket. — Henriette är emellertid förälskad i Carl Geldheim, son af en rik köpman. Carl infinner sig, förklädd till vandrande gesäll, för att besöka den älskade, och meddelar henne, att hon inom dagens utgång skall vara hans trolofvade. Wips kommer hem; den förklädde gesällen ber att få tjenst hos mästaren, och vet att så tjusa Wips, att han genast blir antagen. — Carl och Henriette gå ut på promenad; men gamla Bellona har mött dem och fått veta, att den nye gesällen är Carl Geldheim. När hon meddelat Wips detta, blir han ursinnig, rusar ut och återkommer med Henriette, som dock förklarar, att hon icke vill hafva "mästarn", emedan han är så gammal och ful. Omedelbart derpå anlända köpman Geldheim och hans son. Fadren kräfver Wips på en gammal skuld å 1100 rdr och förklarar, att i förstugan vänta två polisbetjenter, hvilka skola föra mästaren på gäldstugan, om han icke ögonblickligen betalar. Wips anhåller om uppskof, men förgäfves; han ber Henriette betala för honom, men hon nekar; slutligen går Carl i borgen mot vilkor, att Wips lemnar sitt bifall till hans förening med Henriette.

Med. fil. kandidaten och landtbrukaren *Johan Svedér* [2]) utgaf 1814 anonymt *"Tantes svaga sida,* lustspel i 3 akter".

Baron v. Bruchstein, en andryg enkeman, har i sitt hus en gammal syster, Agatha, andryg äfven hon, men ännu mer giftaslysten. Hans dotter, Aurora, håller deremot icke på bördens företräden, utan älskar familjens läkare, doktor Helmer. Fadren vill hafva flickan gift med en ung, feg och löjlig militär, grefve v. Meerfels, hvars samtalsspråk, liksom baronens eget och i inskränktare grad tant Agathas, är en blandning af svenska och franska. Gamla Agatha inbillar sig först, att doktorn, men se-

[2]) Född 1792, blef han 1810 student i Upsala, 1812 med. fil. kandidat, men öfvergaf studierna och blef landtbrukare i Vermland.

dan att grefven är förälskad i henne; och hennes kurtis för dessa utgör styckets förnämsta komiska parti. Emellertid uppdagar tanten, att hon, som i sin ungdom stått i kärleksförhållande till en betjent, är mor till doktorn. Då går hennes bemödanden ut på att befordra dennes och Auroras förening; medan hon sjelf hoppas att vinna grefven. Ett friarebref från denne till Aurora har nemligen af misstag kommit i tantens händer; hon tror det vara ställdt till sig, besvarar det tillmötesgående, undertecknande det med sina initialer A. B., bifogande en lock af sitt löshår och förseglande omslaget med en löstand. Grefven tror svaret vara från Aurora; men då han i sista scenen blir underrättad om rätta sammanhanget, tager han fram löshårlocken, kastar den åt tanten med de orden: "Fläta rep deraf, och häng er med" samt aflägsnar sig. Stycket slutar med tantens utrop: "Ack himmel! Min svaga sida!"

Några rätt roliga infall förekomma, och en och annan scen har en komisk hållning; men det hela är uttänjdt och trivialt, derjemte är dialogen på sina ställen temligen rå. Hammarsköld har omnämnt detta lustspel i Sv. Lit. Tid. (1814 s. 244—7); särskildt klandrar han, att förf. på ett ställe "rigtat sina något slöa pilar mot den Wallmarkska *Handen*; ett poem, öfver hvars värde omdömet så länge sedan stadgat sig, att förf. gerna kunnat bespara sig en ledsam och ändamålslös scen."

År 1809 utkom ett treakts-drama, "*Den ädelmodige älskaren*, svenskt original af *Zacharias Strindberg*" [3]).

1 Akt. Fru Sophie Strömsköld sitter, jemte sin dotter Inga och två små barn, sorgsen och klagande, emedan mannen är i fängelse och hon sjelf är bragt i yttersta nöd samt har icke ens bröd för dagen. Inga kommer händelsevis att framtaga porträttet af sin älskare, en officerare Edelhjelm, och modren föreslår

[3]) Strindberg, född 1758, var kryddkramhandlande i Stockholm samt Stadsmajor eller chef för 1:sta södra bataljonen af borgerskapets militärkårer. Han var en af stiftarne af Aurora-orden och dess förste stormästare. Han dog den 1 Juli 1829. Aurora-orden, "hvars prydnad och hvars lif han var", firade den 4 Juli 1830 hans "minne" å Sturehof.

att sälja det, för att skaffa mat åt familjen; men dertill kan ej Inga förmås. Omedelbart derpå kommer en dräng med ett bref, innehållande 300 rdr., hvilket han af en herre fått i uppdrag att öfverlemna. Inga igenkänner Edelhjelms stil. Modren, som nyss velat förmå Inga att sälja älskarens porträtt, beslutar nu att lemna *hela* den bekomna summan åt sin man; och familjen begifver sig till fängelset. — *2 Akt.* Strömsköld nekar att mottaga penningarne; hustrun går, sedan hon meddelat mannen, att hon tänker med barnen begifva sig till sin far. Denne omtalas såsom rik och snål samt har aldrig gillat dottrens giftermål med Strömsköld. När familjen gått, kommer Edelhjelm till fången; och nu först får man veta, att Strömsköld blifvit fängslad och dömd till döden, emedan han i en duell dödat sin morbroder. Edelhjelm förklarar, att han ämnar bedja konungen om nåd för Strömsköld, samt aflägsnar sig. Strax derefter kommer fångvaktaren och leder fången ut till spetsgården; men just när officeren kommenderar: "Lägg an!", anländer Edelhjelm och berättar, att konungen benådat Strömsköld. Detta har den förträfflige Edelhjelm förmått att på några minuter utverka. Visserligen medför han intet skriftligt bevis på sanningen af sina ord; men officerare och manskap hysa inga betänkligheter att genast släppa Strömsköld fri. — *3 Akt.* Hela familjen Strömsköld har begifvit sig till fruns far, herr Berg; men han vill icke veta af dem. Åter uppträder Edelhjelm såsom hjelpare i nöden; han skänker Strömsköld penningar för inköp af ett landtgods, utbedjande sig blott, att Inga måtte få tillhöra honom för beredande af hans lycka. I förbigående nämnes här, till läsarens öfverraskning, att den ädla förtjusande Inga är blott *tolf* år gammal.

År 1817 utgaf Strindberg ett nytt stycke, "*Namnsdagen.* Lustspel i en akt med prolog", samt 1820 ett tredje, "*Auroras fest*", båda anonyma och båda uppförda på Aurora Ordens teater. Allm. Journalen yttrar om "Namnsdagen": "Den är till både innehåll och stil det plattaste, osmakligaste, mest släpande och ledsamma, Rec. vet sig någonsin ha sett . . . Man vill ej nämna, att förf. saknat alla tecken till talang, han synes äfven fullkomligt obekant med hyfsadt folks umgängeston" (1817 n:r 121).

Ett likaledes mycket svagt stycke är: "*Emilies triumf eller Receptet var förträffligt*", tryckt 1815. Författaren tecknar sig C. v. S . . n [4]).

Kammarrådet Anfeldt har en dotter, Emelie, uppvaktad af tre friare: ryttmästare Klingsvärd, som är skuldsatt och friar hufvudsakligen till Emelies förmögenhet, skryter och ljuger samt söker inbilla kammarrådet, att han är mycket rik och ädelsinnad: hofjunkare Thurhjelm, som genom intriger och osanningars utspridande söker motarbeta sina rivaler, ehuru han hycklar vänskap för Klingsvärd; samt den ädle löjtnant Jarlfeldt, hvilken Emelie älskar och som är vän till hennes bror, men som, i följd af Klingsvärds förtal, af kammarrådet anses vara en låg och utsväfvande äfventyrare. Medelst rivalernas intriger lockas Jarlfeldt att duellera och blir förd i fängelse; men lyckligtvis — och det alldeles omotiveradt — blir han åter försatt i frihet (detta blott omtalas och är icke föremål för scenisk behandling). Emellertid segrar han slutligen öfver sina rivaler, tack vare Emilies kammarjungfru, som vet så ställa till, att kammarrådet kommer att bli vittne till ett af henne anordnadt uppträde, hvarunder båda de andra friarne förråda sin lumpenhet.

Hela planläggningen är synnerligen otymplig. Dialogen emellan de ädelsinnade personerna — Jarlfeldt, Emelie och hennes bror — är alltjemt hållen i en högt uppstyltad predikoton, som ofta slår öfver i ofrivillig komik. Den enda handling, till hvilken läsaren eller åskådaren blir vittne, är den af kammarjungfrun arrangerade slutscenen. — Stycket blef aldrig uppfördt.

För oss obekant är författaren till "*Magnetismen och det onda samvetet,* komedi i 5 akter", hvilken utkom 1820. Ett företal upplyser derom, att ämnet är "hämtadt ifrån verkeligen timade händelser", att komedien sammanskrifvits "redan

[4]) Han lär hetat *Ch. v. Stauden.* Född 1789, var han en tid sergeant vid Lifgardet; men råkade omsider i delo med rättvisan, så att han 1824 blef dömd adelskapet förlustig.

för flera år sedan", att "de personer, hvilkas karakterer här målas, äro ej mera till", samt att äfven författaren gått hädan [5]). Emellertid erbjöds stycket till uppförande "utan förbehåll"; och utgifvaren tillade: "i alla fall skall det kanske läsas med något nöje". — Uppfördt blef det aldrig; huruvida det blifvit läst med nöje, är föga sannolikt.

Att i detalj redogöra för denna komedi i fem akter, uti hvilken icke mindre, än 26 personer uppträda, skulle knappt löna mödan. Hufvudpersonerna kunna indelas i tvenne grupper: skurkarne och de högsinta. I spetsen för första gruppen står kommerserådet *Langers*, som, för att rikta sig, begått en mängd skändliga bedrägerier, dervid understödd af borgmästaren *Lagvrång*. Langers är dock nu sjuklig och söker läkare, en efter annan. Bland dessa är äfven en magnetisör, assessor *Schreij*; men då Langers får höra, att den magnetiserade patienten faller i en djup sömn, och att han då kan ovetande svara på alla frågor samt sålunda komma att upptäcka "de hemligaste och mest förborgade saker", blir han ängslig, och vill icke veta af en sådan "djefvulsk" och fördömd konst. Detta tilldrager sig i tredje akten, och dermed är magnetismen förpassad ur den pjes, som bär dess namn. I spetsen för de högsintas grupp står direktör *Edelberg*, som skänker penningar till alla behöfvande, med hvilka han kommer i beröring. De personer, som höra till denna grupp, vinna slutligen kännedom om Langers skurkstreck och tvinga denne, med bevisen

[5]) Klemming uppgifver såsom författare "S. Hedin"; möjligen menas härmed medicinalrådet Sven Hedin, om hvilken det i "Nordisk Familjebok" heter, att han "hade en synnerlig förmåga att med lätthet skrifva i flerehanda ämnen". Väl säges förf. redan vara död och Hedin dog först 1821; men nämnda uppgift afser kanske blott att stärka anonymiteten.

mot honom i sina händer, att till rätta ägarne återställa hvad han tillskansat sig; men de äro alltför ädelmodiga för att öfverlemna honom åt lagens straffande hand. Naturligtvis saknas icke en kärleks-episod. Sv. Lit. Tid. (1820 s. 409) uttalar en skarp förkastelsedom öfver denna komedi.

En annan författare af högst egendomlig art uppträdde år 1813 och utgaf inom tre månader icke mindre än trenne dramatiska foster. Intet af dessa bär något författarnamn, och svårligen kunde det falla en läsare in, att denne anonyme dramaturg varit en prost och kyrkoherde. Så är dock förhållandet; hans namn var *Christopher Daniel Bunth* [6]).

Hösten 1813 utkom: *"Det höga spanmålspriset eller den dumma egennyttan*; *Försök till svenskt lustspel, i fyra öppningar"*. Lustspelet är försedt med ett "företal" och ett "baktal". I *Företalet* förklarar författaren, att hans "teaterstycke, om man så får kalla det, är fullkomligt originelt". "Intet enda uttryck, hvarken af äldre eller nyare auktorer, är lånt eller stulet. Kännare kunna döma, att man icke imiterat; ämnet är alldeles nytt. Inbillning har gjort planen, arbetet ordningen". — *Baktalet* upplyser derom, att detta försök renskrefs 1797 och sändes, jemte ett annat, till en "stark komedi-kännare". Men denne förlade manuskriptet, utan att genomögna det, och sedan kunde det icke återfinnas. Emellertid kom "auktors intime vän", boktryckare Berling i Lund, som 1813 äfven upprättat boktryckeri i Malmö, att händelsevis sagda år få "se detta försök

[6]) Han var född 1761 i Lund, der fadren var bokbindare; år 1786 blef han magister i Greifswald, s. å. docent vid Lunds universitet i engelska och svenska literaturen, 1793 prestvigd, 1799 kyrkoherde i Hörby af Lunds stift och 1801 prost. Han dog 1831.

till svenskt lustspel" och förklarade sig vara af den tanke, att det borde tryckas. Förf. trodde till en början, att icke "någon dermed numera skulle kunna blifva belåten"; men boktryckarens "tanke blef snart auktors". — Så utkom detta lustspel i Sept. 1813.

Kort derefter utsände Hörby-prosten ett nytt "Försök till svenskt lustspel i fem öppningar", under titeln: "*Den vackra aftonen eller de giftsjuka fruntimren*". Företalet är dateradt den 1 Oct. 1813. — Femton dagar derefter undertecknade han företalet till ett tredje "dramatiskt bränvinsverk": "*Smaken ökar begäret, eller bränvinsförbudet, lustspel i två öppningar*". Det heter i företalet:

> "Men rätt, som jag håller på att sluta detta förespråk, kommer en Nådig Kungörelse, som tillåter oss att bränna bränvin i sex veckor. Hela mitt dramatiska Bränvinsförbud är nu förgäfves, sade jag. I staden, såsom på landet, få de annat göra än läsa ett sådant. Hvad då? Jo, bränna bränvin natt och dag".

Dermed slutar Bunths vittra författarskap. Hans lustspel hafva aldrig blifvit uppförda; dertill äro de för tråkiga, uttänjda och råa. Handlingen är af föga intresse, icke alltid strängt sammanhängande, eller fullt genomförd. Samtalstonen är hos flertalet af de uppträdande grof och späckad med svordomar, liksom ock de långsökta roligheterna väl ofta hämtas från det plumpas område. De flesta af de uppträdande personerna, både af högre och lägre stånd, äro samvetslösa kanaljer; ja, det synes ibland, som om författaren sjelf stått tveksam rörande gränslinien emellan ondt och godt. Föröfrigt hafva personerna i de olika pjeserna mycket slägttycke; i alla tre heter drängen *Henrik* samt pigan *Maria*, och i tal och handling äro de precist samma figurer.

Palmblad, i Sv. Lit. Tidning 1815, egnar *en* spalt åt dessa tre lustspel. Han benämner dem "*Försök till Bränvins-dramatik*" och förklarar, att han "omöjligen kan föreställa sig, att de äro sammankluddade af någon annan, än en halfrusig man, hvilken hade endast jemt så mycken reda på sig, som fordras för att hålla i pennan och skrifva en temligen läslig stil". Recensionen afslutas med följande ord:

> "Såsom man sagt om författaren till Uno v. Trasenberg och Ottar Tralling, måste man äfven rättvist säga om denne författare: att han verkligen skapat sin genre. Men det är skam för den goda smaken, att man ännu nödgas mera, än blott i lustigt mod, förlöjliga sådana skapare"[7]).

Dessa anförda ord förklara, både hvarföre Sv. Lit. Tid upptagit Bunths lustspel till granskning, samt hvarföre dermed dröjts halftannat år. Först år 1814 hade nemligen Palmblad börjat sin polemik mot Cederborgh[8]); och då hafva Bunths dramer, hvilka han säkert eljest icke skulle uppmärksammat, synts honom synnerligen lämpliga att, såsom likartade, ställas vid sidan af Cederborghs literära alster, hvarigenom han än ytterligare kunde hallstämpla de senare såsom produkter af en vidrig smakriktning.

Johan Fredrik Edman, (f. 1763 d. 1824) var Akad. boktryckare i Upsala till 1810, då han flyttade till Mariefred, hvarest han 1817 anlade ett litet boktryckeri och utgaf s. å. "*Familjen eller Åskslaget, skådespel i fem öppningar*" samt 1818 "*Fläckarne i Månan*", *skådespel i tvenne öppningar*". En kort redogörelse för sistnämnda skådespel torde vara tillräckligt för att gifva läsaren ett begrepp om

[7]) Sv. Lit. Tidning 1815, sp. 160.
[8]) Se ofvan IV s. 625–9.

arten af hans författarskap. Vi anmärke blott här i förbigående, att i stafning och kommatering synes Edman hafva varit föga hemmastadd.

1 Akt. Majorskan *Susannas* dotter, *Carolina*, har tvenne älskare: den svensk-fransk talande Chevalier *Brillante*, bullersam och narraktig, gynnad af modren, samt den ädle herr *Constance*, åt hvilken Carolina ger företrädet. Brillante aflägger ett besök, klädd i galoscher "uti hvilka sitta små plumer"; sedan han koketterat med dem en stund, sätter han dem i förstugan. Herr Constance kommer för att tala med majorskan, lyssnar utanför dörren samt hör då Carolina yttra några ord, dem han tolkar såsom varande gynsamma för Brillante, och i harmen sparkar han undan galoscherna, så att Brillante icke kan finna dem, när han skall gå. Majorskan bjuder Chevaliern återkomma mot aftonen för att då med Carolina promenera i den månbelysta alléen. — I *2 Akten* uppträder Carolina ensam i alléen, i hvars fond månen strålar; då finner hon Brillantes plymagerade galoscher vara "placerade vid månans sidor". Herr Constance infinner sig och inleder samtal med Carolina, som efter några ögonblick försvinner, men snart åter visar sig, sittande *"till i medjan uti månan imellan galoscherna"*. Nu först kommer Brillante, och när han ser sina galoscher, jemte den älskade, i månen, vill äfven han dit. Herr Constance hjelper honom; han "fäster ett rep under armarne, så att knuten blir på ryg-"gen; derpå går han med ändan deraf åt månan och träder den "igenom strax vid månans sida". Sedan yttrar han:

"Så, min Chevalier, allt som repet drar, så följer Ni med". "(Constance gör kors i luften och på marken, repet börjar dra "och Chevalier skrider efter; under detta försvinner Carolinas "bild småningom utur månan)."

Brillante uttalar sin oro deröfver, att han kommer "på rygg in i månan", och sålunda "kunde derigenom stöta hennes" (Carolinas) "charmanta näsa". —

Pjesen slutar naturligtvis dermed, att herr Constance får Carolina. —

Kan man än icke säga något annat lofordande om detta skådespel, nog kan man säga, att det är originelt.

BILAGA

TILL

IV DELEN. KAP. 9.

MADAME STAËL OCH LEOPOLD.

Vi hafva förut (Del. IV s. 523) meddelat, att Leopold sökte undvika Mad. Staël under hennes besök i Stockholm 1812; men att han slutligen öfvervann sina betänkligheter, samt att han på den spirituella författarinnan gjorde ett högst fördelaktigt intryck. Fru Ehrenström i sina ofvan (sid. 513 not. 6) omförmälda anteckningar berättar derom följande. "År 1812 tillbragte Mad Staël vintren i Stockholm, der hon i sin salong samlade kring sig literatörer, lärde och konstnärer, som funnos i hufvudstaden. Hon meddelade Brinkman och mig, att hon önskade äfven se Leopold. Vi besökte vår filosof för att säga honom detta; men ett obefogadt misstroende till sin förmåga att tala ledigt franska, gjorde att han befarade sig icke kunna, såsom sig borde, underhålla ett samtal med den berömda Corinne; och härtill kommo äfven helsoskäl. Vi sade honom, att Madame Staël var synnerligen angelägen att få göra hans bekantskap. Då yttrade fru Leopold: "Jag förklarar, att om hon kommer hit, stän-"ger jag dörren till min salong, der jag aldrig skall mottaga en an-"tagonist till Napoleon, som jag dyrkar". Alla våra föreställningar, alla våra underhandlingar möttes med afslag; och dervid stannade det. — En dag sade Mad. Staël till mig: "Man har visat mig er vän "Leopold, som dagligen passerar förbi mina fönster, beledsagad af "två hundar. Det synes som om han föredrar, att hellre sällskapa "med dem, än med en qvinlig författare". Litet harmsen öfver detta elaka utfall, svarade jag: "Ja, Madame, emedan hans hundar äro goda och vänliga och aldrig bitas, egenskaper, som qvinliga författare icke alltid äga". — "Bravo!" — utropade hon, tog min hand och tryckte den — "Bravo! Ni är en vän af edra vänner och det hedrar er."

Kort före sin afresa utgaf Mad. Staël sin *Suicide*, tillegnad kronprinsen. Hon skickade då ett exemplar till Leopold, åtföljdt af en i älskvärd ton hållen biljett. Leopold, öfverraskad, fann sig nu fången, svarade med ett tacksägelsebref och gaf vika för mina enträgna yrkanden att personligen inställa sig hos författarinnan.

På en "Reunion" hos drottningen kom Mad. Staël till mig och i full extas sade hon: "Ändtligen har ödet varit mig gynsamt; i dag "på förmiddagen har jag haft lyckan att göra bekantskap med er "vän Leopold. Hvilken älskvärd man! Hvilken lärdom! Hvilket "djupsinne! Hvilka solida kunskaper på alla områden, dem han fram "ställer med lätthet och ett tjusande behag! Och hur talar han "icke vårt språk! Jag tyckte mig höra Voltaire. Hvilken hänför"rande vältalighet, då han talade med mig om Gustaf III, denne "konung med stora och härliga egenskaper, vetenskapernas och de "sköna konsternas beskyddare! Hur saknar jag icke, att ej mera få "återse er vän, enär jag ofördröjligen måste resa; men säg honom, "att jag aldrig skall glömma honom, och att bland mina minnen "från Sverige skall han alltid intaga en framstående plats."

Följande dag gick jag att afbörda mig mitt uppdrag, och fann då Leopold lika hänförd af sin nya bekantskap, "hvars glänsande snille, oerhörda kunskaper beträffande både den intellektuella och sinliga verlden gåfvo en oemotståndlig tjuskraft åt hennes samtal".

Belåtenheten var sålunda ömsesidig".

Ändringar och Tillägg.

Del. IV. s. 71. Då Atterbom antagit namnet Amadeus, skref Livijn till Hammarsköld d. 23 Febr. 1811 och bad honom i sina bref icke så benämna Atterbom, "ty detta namn "förorsakar alltid ett slags misshag hos mig; all tillgjord-"het är löjlig, den må finnas hos hvilken som helst och "hvar som helst".

Del. IV. s. 547. I sina "Lefnadsminnen" skrifver Beskow om Hæffner. att han hade för sed att låta skrifva ord till redan färdiggjord musik. "Jag har sett Atterbom mer än en "gång svettas för dylika uppdrag. De flesta stycken, "der hans och Hæffners namn äro förenade, hafva till-"kommit på detta sätt, och det abrupta i poemet *Vikin-"gasäten* ("Lejonriddarne") förklaras lätt deraf" (s. 46).

Del. V. s. 37. I sina "Minnen från Tyskland och Italien" berättar Atterbom uti ett bref till Geijer, d. 18 Febr. 1819, att han på resan från Brünn till Olmütz sammanträffat med en dame, som djupt sörjde en späd dotter, den hon förlorat; och han omtalar med anledning deraf, att han som barn fästat sig vid en ung flicka, ett år yngre än han, och som dog vid sju års ålder. Han tillägger: "hon är än i dag den flicka, som mest intresserat mig i min lefnad, och det är hon, till hvars ära jag i mitt sjuttonde år författade det lilla skaldestycket *Carolina*, som, med förbättringar, står infördt i Poetiska Kalendren för 1816, och der vunnit mångas bifall" (sid. 575).

Del. V. s. 40. *Arwidsson* uppträdde icke första gången uti Poetisk Kal. för år 1816, utan hade redan i Kalendren för år 1815 fått införd en sonett: "*Hoppet*", signerad —w—. Recensenten i Lit. Tid. fäller om denna dikt det besynnerliga yttrandet, att man icke egentligen kan kalla den "dålig", men väl "tom, intetsägande och trivial". Sedan begagnade Arwidsson signaturen "—der", hvilken, enligt uppgift af professor Rancken, "är tagen från Ramunder".

Se Estlander: "Adolf Ivar Arwidsson som vitter författare" (s. 21).

Del. V. s. 43. Af de båda insändare, hvilka 1815 följde Literatur"tidningens uppmaning att framställa sina tvifvelsmål rörande den Schellingska filosofiens öfverensstämmelse med de religiösa sanningarne, var den ene biskop Bjurbäck, och den andra antogs af Atterbom vara den excentriskt löjlige, d. v. vice bibliotekarien och adjunkten vid Lunds Universitet, sedan kyrkoherden David Munck af Rosenschöld, hvarföre ock denne blef med mycket öfversitteri behandlad. Insändaren var dock den lärde och högt aktade teol. professoren i Lund M. E. Ahlman. — Thomander skrifver d. 9 Sept 1824 till Dahlgren om Ahlman, att han "är en strängt dygdig och rätt kantian, "upplysningsvis nämndt, författare till en i Literatur-"tidningen, om jag rätt minnes, 1814 införd uppsats emot "Schellingianismen, hvarför David Munck af Rosenschöld "misstänktes". ("Tankar och Löjen" af Joh. Henr. Thomander, s. 18.) — S. 79 omtalas äfven Rosenschöld; bör vara Ahlman.

Del. V. s. 97—98. Den här nämnda fablen, "Palmen, Lagern och Cypressen", af Atterbom, är en bearbetning och versifiering af en i Jakob Freses "Korta Sedeläror och Sedetillämpningar" förekommande fabel.

Del. V. s. 253. — Rörande den tyske literatören H. R. v. Schröter, som 1818—19 uppehöll sig i Upsala och deltog i redaktionen af Lit. Tidningen, meddelar Palmblad i bref till Hammarsköld, af d. 28 April 1821, följande: "I våras "kom med en Linköpings studiosus en underrättelse, att "Rääf skulle fått bref från Schröter, som vår vän skulle "börjat och fadren, efter hans aflidande, fortsatt". Sedan hade det berättats, att detta rykte var osant. "Alltså", fortsätter Palmblad, "skulle denna vår farhåga alldeles "uppgå i rök, hade ej Ramsay, som för någon tid sedan "reste härigenom, berättat, att han sjelf med egna ögon "läst annonsen om denna sorgliga dödspost. Det sista "bref, Rääf hade från honom, var sedan Juni s. å. Nu "uppmanar han mig att skrifva till fadren, hvilket jag "också skall göra".

Del. V. s. 298. Hur högt Sondéns förtjenstfulla omarbetning af Hammarskölds "Svenska Vitterheten" skattades, synes af Rydquists granskning i Sv. Literatur-Föreningens Tidning 1834, sp. 30—33.

Del. V. s. 312. Till de anförda yttranden ur bref rörande Tegnérs granskning af Hammarskölds Grekiska Grammatika, kan äfven fogas Wiborgs bref i "Ur Es. Tegnérs Papper", s. 126.

Del. V. s. 313. Vi hafva uppgifvit, att Gumælii granskning i Lit. Tidn. af Hammarskölds "Grekiska Grammatika", hvilken granskning började d. 26 Aug. 1820, afbröts, efter det 25 sidor blifvit granskade, och fortsattes icke. Detta är ett misstag; fortsättning kom verkligen, men först 1822 (n:r 3—4).

Del. V. s. 527, not. 6. Uppgifterna rörande Leopolds födelsedag äro mycket varierande. Fru Ehrenström, Hammarsköld, Grubbe, Enberg och Beskow uppgifva den 2 April, och samma datum bär äfven den öfver Leopold 1826 slagna medaljen. — I Rothliebs Matrikel 1818 säges Leopold, efter riddarhusgenealogien, vara född d. 5 April. — I Swederi Matrikel öfver studerande i Upsala 1782 samt i Östgötha-nations matrikel angifves födelsedagen vara d. 17 Maj. — I en af Leopold sjelf till Vet.- och Vitterhets-sällskapet i Göteborg ingifven biografi, aftryckt i "Samlaren", 1 Häft. s. 58, säger han sig vara född 1756 d. 23 Nov. — K. A. Werner meddelar i "Historisk Tidskrift" (1886 Häft. 2, sid. 34) att "Braad, som omkring 1780 afslöt sin Ostrogothia Litterata, har deri, utan tvifvel efter uppgift från Leopolds anhöriga i Norrköping, antecknat, att Leopold var född d. 26 Mars. Att han döptes d. 3 April, det bestyrker Maria församlings i Stockholm dopbok". — Sålunda fem olika uppgifter om födelsedagen, af hvilka dock den sistnämnda synes oss sannolikast; såvida icke, hvilket väl knappast är troligt, han blifvit döpt dagen efter sin födelse.

Del. V. s. 604. Beträffande den här omnämnde pristagaren, *Carl Emanuel Bexell*, se äfven sid. 535—6.

Del. V. s. 621. Utom "Prins Gustaf" skref Hammarsköld i "Nya Extra Posten" 1820 (n:o 26, 31, 39, 41, 45): "Ridder Göran eller Trasenbergs ändalykt. Fastlags-Spel, som dock äfven efter Påsk kan trageras". Det är versifieradt, men utan scenindelning.

Rättelser och Tryckfel.

Sid.	144	rad.	2	uppfr.	står: Engström,	läs:	Engeström.
„	182	„	10	„	„ sutenerat,	„	soutenerat.
„	185	„	7	nedifr.	„ förnnftiga	„	förnuftiga.
„	198	„	10	uppifr.	„ Arvidsson	„	Arwidsson.
„	202	„	18	„	„ han	„	denne.
„	204	„	2	nedifr.	„ en	„	ett.
„	316	„	6	uppifr.	„ Carl Johans	„	Carl XIII:s.
„	398	„	3	„	„ P. O. Granberg	„	J. P. Grangren.
„	401	„	6	„	„ scbön	„	schön.
„	423	„	16	nedifr.	„ M. Fryxell	„	Axel Fryxell.
„	424	„	3	uppifr.	„ anlekning	„	anledning.
„	428	„	10	„	„ Kalendren	„	Iduna.
„	447	„	16	nedifr.	„ Arwidson	„	Arwidsson.
„	456	„	12	uppifr	„ 456	„	444.
„	498	„	18	„	„ som med	„	som, med.
„	499	„	11	„	„ tiden ömsevis,	„	tiden, ömsevis.
„	500	„	18	„	„ beröm", som	„	beröm, "som.
„	509	„	8	nedifr.	„ Arvidsson	„	Arwidsson.
„	518	„	11	„	„ tiden, är	„	tiden är.
„	538	„	10	uppifr.	„ ser	„	ser i.
„	540	„	1	nedifr.	„ riset	„	priset.
„	543	„	12	uppifr.	„ gegeralen	„	generalen.
„	551	„	2	nedifr.	„ meddela sett	„	meddelas ett.
„	565	„	10	uppifr.	„ skådespel.	„	skådespel:
„	569	„	14	„	„ Skjöldebraud	„	Skjöldebrand.
„	601	„	3	„	„ den	„	denna.
„	628	„	5	„	„ originalpropukt	„	originalprodukt.
„	628	„	22	„	„ erare	„	lerare.

Sid. 621 står: **XVI** läs: **XVIII.**